TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN GÖZÜNDEN TÜRK DİASPORA POLİTİKASI: TOPLUMSAL SORUNLAR VE BEKLENTİLER- AVUSTURYA ÖRNEĞİ

ESRA SAĞLAM

TARAFINDAN

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

HAZİRAN 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

_____

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

Enstitü Müdür V.

Bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

_____

Doç. Dr. Abdulkadir DEVELİ

Sosyal Politika Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

_____

Doç. Dr. Emrah AKBAŞ

Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Emel TOPÇU (HKÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler) _____

Doç. Dr. Emrah AKBAŞ (AYBÜ, Sosyoloji) _____

Prof. Dr. Sema BUZ (HÜ, Sosyal Hizmet) _____

Doç. Dr. Giray SADIK (AYBÜ, Uluslararası İlişkiler) _____

Dr. Öğretim Üyesi Ali Zafer SAĞIROĞLU (AYBÜ, Sosyoloji) _____

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı : **Esra SAĞLAM**

İmza :

ÖZET

TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN GÖZÜNDEN TÜRK DİASPORA POLİTİKASI: TOPLUMSAL SORUNLAR VE BEKLENTİLER AVUSTURYA ÖRNEĞİ

SAĞLAM, Esra

Doktora, Sosyal Politika Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç.Dr. Emrah AKBAŞ

Haziran 2019, 300 Sayfa

Küreselleşme, kapitalizm ve demokrasi alanındaki gelişmelerin diaspora kavramının anlamında yarattığı dönüşüm ve göç veren ülkelerin siyasi, ekonomik ve kültürel enstrümanlar olarak diaspora gruplarını keşfi ile şekillenen ve dünyada gittikçe yaygınlık kazanan diaspora politikaları, son yıllarda Türkiye'nin de önem verdiği politika alanlarından biri haline gelmiştir. Özellikle siyasi retorikte diaspora kavramının sıklıkla kullanılmaya başlandığı, bu politikaya yönelik yeni kurum ve enstrümanların ihdas edildiği ve Türkiyeli göçmenlerin siyasi ilişkiler yanında kamu diplomasisinin bir konusu haline geldiği AK Parti iktidarı döneminde, diaspora politikalarının belirgin bir ivme kazandığı görülmektedir. Türkiyeli göçmenler üzerindeki etkinliğini yıldan yıla artırdığı gözlemlenen bu politikalar yürütülürken siyasi söylemde öne çıkarılan husus göçmenlerin bulundukları toplumda yaşadıkları sorunlara çözümler üretmektir. Bu bağlamda, çalışmanın temel çabası, çağdaş Türk diaspora politikasının göçmenlerin sorunlarının önceliklendirilmesi, problemlere etkin müdahale edebilme istek ve kabiliyeti noktasındaki potansiyelini ve politikalardaki ana motivasyonu anlamaya çalışmaktır. Çalışma; bir politikanın işlevselliğinin resmi siyasi

söylemden çok o politikanın muhatap kitlesinin görüşlerine başvurularak anlaşılabileceğini düşündüğünden, bir saha araştırmasına dayanmış bulunmaktadır. Bu kapsamda, Avusturya'nın Viyana şehrinde 34 katılımcıyla ve Türkiye'de 4 uzman ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş ve söz konusu saha araştırması yoluyla Türk diaspora politikasının göçmenlerin toplumsal sorunları bağlamında sunduğu imkan ve sınırlılıklar bizzat Türkiyeli göçmenlerin gözünden anlaşılmaya çalışılmıştır. Diaspora politikalarında aşağıdan yukarıya (buttom-up) bir yaklaşımla, her diaspora grubu için ev sahibi ülke, diasporanın yapısı ve konjonktürel şartların hesaba katılmasını öneren çalışma, Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlere yönelik diaspora politikalarının bu anlayışla yeniden gözden geçirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir. Araştırmanın bulguları, hem yaşanan toplumsal sorunların hem de bu sorunların çözümünde Türkiye'nin rolüne ilişkin beklentilerin biçim değiştirerek arttığını göstermektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde, Türkiyeli göçmenlerin Türk diaspora politikasına ilişkin görüş ve beklentilerinden yola çıkılarak, Avusturya'da icra edilecek politika ve uygulamalara yönelik bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Diaspora, Türkiyeli göçmenler, Türk diaspora politikası, sosyal politika, toplumsal sorunlar.

ABSTRACT

TURKISH DIASPORA POLICY IN THE EYES OF TURKISH IMMIGRANTS: SOCIAL PROBLEMS AND EXPACTATIONS. EXAMPLE OF AUSTRIA

SAĞLAM, Esra

Ph.D. Department of Social Policy

Supervisor: Doç.Dr. Emrah AKBAŞ

June 2019, 300 Pages

Diaspora policies that are increasingly widespread in the world and shaped by the transformation introduced by the developments in the areas of globalization, capitalism and democracy and by the discovery of diaspora groups as political, economic and cultural instruments by sending countries, has become one of the policy fields that Turkey also emphasizes in the recent years. It can be observed that the diaspora policies gained a significant momentum during the AKP government in which the concept of diaspora is often employed in the political rhetoric, new institutions and instruments are created for his policy, and the Turkish immigrants became a subject of public diplomacy besides political relations. While these policies are pursued, they have an increasing effect on Turkish immigrants year by year, and what is highlighted in this political rhetoric is providing solutions to the problems that these immigrants are experiencing in the societies that they have settled. Within this scope, the basic endeavor of this study is to understand the potential of contemporary Turkish diaspora policies in prioritizing the immigrants' problems, its will and capability to provide efficient interventions to these problems and its main motivations.

This study is based on field research since the functionality of a policy can be understood better by receiving the views of its addressees, rather than the official political discourse. Within this scope, this study employs detailed interviews with 34 participants in Vienna, Austria and with 4 experts in Turkey. Through the abovementioned field research, this study attempts to understand the possibilities and limitations that the Turkish diaspora policies offer within the scope of the social problems of immigrants, personally from the eyes of the Turkish immigrants. This study that allows for taking into account the structure of the host country, the diaspora and cyclical conditions for each diaspora group, employing a bottom-up approach towards diaspora policies. With this understanding, it also aims to offer contributions to the revision attempts in the diaspora policies towards Turkish immigrants that live in Austria. The findings of the study demonstrate that the expectations regarding the role of Turkey in both the experienced social problems and the solution of these problems have change shape and increased. In the conclusion part, this study offers a set of proposals towards the policies and practices to be implemented in Austria, based on the views and the expectations of Turkish immigrants regarding the Turkish diaspora policies.

Keywords: Diaspora, Turkish immigrants, Turkish diaspora policy, social policy, social problems.

Ekmek parasının peşinde memleket hasretiyle bir ömür geçiren emektar ve vefakâr Türkiyeli göçmenlere…

TEŞEKKÜR

Bu çalışma birçok kişinin desteği ve katkısı olmadan gerçekleşemezdi. En başta, bana ayırdığı vakit ve sağladığı kolaylıklardan ötürü tez danışmanım Doç. Dr. Emrah AKBAŞ Hocama teşekkür ederim. Bununla beraber, tez izleme komitesinde araştırma konuma göstermiş oldukları ilgi ve yapıcı eleştirilerinden dolayı Doç. Dr. Emel Topçu Hocam başta olmak üzere Dr. Ali Zafer Sağıroğlu ve Doç. Dr. Giray Sadık Hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmayı var kılan en önemli kişiler, şüphesiz mülakat teklifimi kabul eden Türkiyeli göçmenlerdir. Veri toplama sürecinde –ülkedeki gergin siyasi ortama rağmen- bana güvenerek düşünce ve yorumlarını içtenlikle paylaşan, evlerine, işyerlerine konuk olduğum, kafe ve restoranlarda buluştuğum Viyana'daki Türkiyeli göçmenlere gerçekten minnettarım. Onlar ve değerli katkıları olmasaydı, bu çalışmanın vücuda gelmesi mümkün olmayacaktı.

Diğer yandan, hayatımın oldukça yoğun ve meşakkatli bir döneminde yürüttüğüm bu araştırma eğer tamamlanabilmişse bu, yaşı ve yorgunluğuna aldırmadan her zor anımda yardımıma koşan sevgili annem ve babamın varlığı sayesindedir. Onların aziz varlıklarını muhabbet ve hürmetle anıyorum.

Ve sevgili ailem… Küçük kardeşleriyle ilgilenmek de dâhil birçok konuda boylarından büyük yardımlarda bulunan, her okul dönüşü "Bugün kaç sayfa yazabildin?" diye meraklı gözlerle yanıma koşan ve zamanlarından çaldığım küçük arkadaşlarım Âsaf ve Erdem'e ve uyuyarak bana çalışma zamanı kazandıran minik Asya'ya teşekkür etmek boynumun borcu.

Önce sınırları bir türlü çizilemeyen bir tez konusu, ardından meşakkatli bir saha araştırması, sürekli aranan kaynak kitaplar, gidilemeyen arkadaş buluşmaları, ders çalışılarak geçirilen hafta sonları, sıklıkla düşen motivasyon ve yorgunluklar… Tüm bu zorlukları teskin edici sohbetiyle kazanıma ve hoşluğa dönüştüren dostum ve eşim sevgili Muhammet'e bana ve

çalışmama benden daha fazla inandığı için müteşekkirim. Çalışmanın tüm aşamalarında, onun desteği ve önerilerinin izi bulunuyor.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL ... **iii**
ÖZET ... **iv**
ABSTRACT ... **vi**
İTHAF ... **viii**
TEŞEKKÜR ... **ix**
TABLOLAR LİSTESİ ... **xiv**
RESİM LİSTESİ ... **xv**
KISALTMALAR LİSTESİ ... **xvi**
1. GİRİŞ VE METODOLOJİ ... **1**
1.1. GİRİŞ ... 1
1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE AMACI ... 6
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ ... 8
1.4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ ... 11
1.4.1. Araştırma Yöntemi ... 11
1.4.2. Araştırmanın Örneklemi ... 12
1.4.3. Veri Toplama Araçları ve Analiz Yöntemi ... 16
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER ... 19
1.6. ARAŞTIRMANIN PLANI ... 20
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE ... **23**
2.1. DİASPORA KAVRAMI ... 23
2.1.1. Kavramın Tarihi ... 23
2.1.2. Diaspora Yaklaşımları ... 24
2.1.3. Bir Siyasi Kurgu olarak Diaspora ... 30
2.1.4. Kavramın Kuramsal Zafiyeti ... 31
2.1.5. Operasyonel Tanım ... 32

2.2. DİASPORA YÖNETİMİNE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR 33
2.2.1. Diaspora-Köken Ülke İlişkileri 34
2.2.2. Diaspora Yönetimindeki Temel Değişimler 39
2.2.3. Diaspora Yönetiminin Motiveleri 42
3. TÜRK DİASPORA POLİTİKASI 51
3.1. TARİHSEL GELİŞİM 51
3.1.1. Nüfus Mübadeleleri Ve Zorunlu Göç Dönemi (1923-1960) 51
3.1.2. Uluslararası İşgücü Göçü Dönemi (1960-1980) 52
3.1.3. Misafir İşçilerden "Avro Türklere" Dönüşüm (1980-2002) 54
3.1.4. Son Dönem Diaspora Politikaları (2002-…) 57
3.2. ÇAĞDAŞ TÜRK DİASPORA POLİTİKASI AKTÖRLERİ 64
3.2.1. Dışişleri Bakanlığı 65
3.2.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 65
3.2.3. Milli Eğitim Bakanlığı 67
3.2.4. Diyanet İşleri Başkanlığı 68
3.2.5. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 72
3.2.6. Yunus Emre Vakfı ve Kültür Merkezleri 79
3.2.7. Uluslararası Demokratlar Birliği 82
3.3. TÜRK DİASPORA POLİTİKASINA GENEL BAKIŞ 83
4. AVUSTURYA'DAKİ TÜRKİYELİ GÖÇMENLER 86
4.1. 1964'TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYELİ GÖÇMENLER 87
4.2. TÜRKİYELİ TOPLUMDA GRUPLAŞMALAR 90
4.3. TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN YAŞADIKLARI GÜNCEL SORUNLAR 94
4.3.1. Dil ve Eğitim Problemleri 94
4.3.2. Ayrımcılık 98
4.3.3. Entegrasyon ve Katılım Sorunları 102
4.3.4. Hukuki Problemler 109
4.4. AVUSTURYA GÖÇ VE ENTEGRASYON POLİTİKALARI 110
5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI 117
5.1. TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN SORUNLARINA İLİŞKİN BULGULAR 117
5.1.1. Dil, Eğitim Ve Donanım Problemleri 117
5.1.2. Ayrımcılık Sorunları 127
5.1.3. Entegrasyon/Katılım Sorunları 152

5.1.4. Avusturya'nın Sorunlu Göç Ve Entegrasyon Yaklaşımı 174
5.1.5. Türk Sivil Toplum Kuruluşları Ve Kutuplaşma Sorunları 186
5.1.6. Kimlik Sorunları 192
5.1.7. Hukuki Sorunlar 196
5.2. TÜRK DİASPORA POLİTİKASINA İLİŞKİN BULGULAR 198
5.2.1. Diasporaya İlgi ve Sahiplenmede Artış 198
5.2.2. Türkiye Odaklı Diaspora Politikası 202
5.2.3. Türk Diaspora Politikasında Dil Ve Yaklaşım 210
5.2.4. Türk Diaspora Politikası Aktörleri 219
5.2.5. Türk Diaspora Politikasının Amacı 236
6. SONUÇ VE ÖNERİLER 241
6.1. BİÇİM DEĞİŞTİREN SORUN VE BEKLENTİLER 241
6.2. KUCAKLAMA VE FAYDALANMA YAKLAŞIMLARI ARASINDA TÜRK DİASPORA POLİTİKASI 252
6.3. İÇ SİYASETİN İZDÜŞÜMÜNDE TÜRK DİASPORA POLİTİKASI 257
6.4. KURUMSAL YANSIMALAR 259
6.5. POLİTİKA VE UYGULAMA ÖNERİLERİ 262
6.6. GELECEK ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER 268
KAYNAKLAR 270
EKLER 291
EK A: GÖÇMENLER İÇİN GÖRÜŞME FORMU 291
EK B: UZMANLAR İÇİN GÖRÜŞME FORMU 293
EK C: TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU 298
EK D: ÖZGEÇMİŞ 299

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Örneklem Grubuna Ait Bilgiler……..14

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Duvar Yazısı: Müslümanlar Dışarı!.....101

Resim 2. Duvar Yazısı: İslamlaşmayı Durdur!.....101

Resim 3. FPÖ Afişi: Yabancılar Kendi Evlerine!.....131

Resim 4: Karikatür: FPÖ'ye Göre Entegrasyon…….....154

KISALTMALAR LİSTESİ

AABF	Avusturya Alevi Birlikleri Federasyonu
AACF	Avusturya Alevi Cem Federasyonu
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AfD	Almanya için Alternatif Partisi
AİF	Avusturya İslam Federasyonu
Ak Pati / AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AK-Wien	Viyana İsçi Odası
ALEVI	Avusturya Alevi İslam İnanç Toplumu
AMS	Avusturya İş ve İşçi Bulma Kurumu
ATF	Avusturya Türk Federasyonu
ATF	Avusturya Türk Federasyonu
ATİB	Avusturya Türk İslam Birliği
ATİGF	Avusturya Türkiyeli İşçi Gençlik Federasyonu
BfV	Alman İç İstihbarat Teşkilatı
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DİTİB	Diyanet İşleri Türk İslam Birlikleri

DOKU-Stelle	Irkçı Saldırılar için Belgeleme ve Danışma Merkezi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ECRI	Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu
FPÖ	Avusturya Özgürlük Partisi
FRA	Avrupa Temel Haklar Ajansı
GAV	Göç Araştırmaları Vakfı
GfV	Viyana için Hep Beraber Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
IAGÖ	Avusturya İslam Alevi İnanç Topluluğu
IDB	Ayrımcılığın Olmadığı Eğitim Girişimi
IFSB	Sosyal Eğitim İslam Meslek Okulu
IGGÖ	Avusturya İslam İnanç Topluluğu
IOM	Uluslararası göç Organizasyonu
IRGV	Avusturya İslam Lisesi
IRPA	İslam Din Pedagojisi Akademisi
İİBK	Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu
MCA	Çoklu Uyum Analizi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MJÖ	Avusturya Müslüman Gençlik Derneği
MÜSİAD	Müstakil İşadamları Derneği
ÖVP	Avusturya Halk Partisi
PEGİDA	Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PVV	Hollanda Özgürlük Partisi
SPÖ	Avusturya Sosyalist Partisi
SPÖ	Avusturya Sosyal Demokrat Partisi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDP	Türk Diaspora Politikası
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TKP-ML	Türkiye Marksist Leninist Komünist Partisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UETD	Avrupalı Türk Demokratlar Birliği
UHİM	Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi
UID	Uluslararası Demokratlar Birliği
UİP	Uluslararası İlahiyat Programı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
USAID	Amerika Uluslararası Kalkınma Ajansı
WB	Dünya Bankası
WKÖ	Avusturya Ekonomi Odası
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YEKM	Yunus Emre Kültür Merkezleri
YEV	Yunus Emre Vakfı
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

YVDK	Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu
ZARA	Sivil Yüreklilik ve Irkçılık Karşıtı Girişim

1. GİRİŞ VE METODOLOJİ

1.1. GİRİŞ

Dünyada giderek daha fazla ülke, iki yüz yılı aşkın küresel ulus-devlet geleneğine meydan okurcasına, sınırları dışında yaşayan nüfusları için politikalar geliştiriyor. Temelde göç alan ülkelerin perspektifinden ele alınan bir politika ve araştırma alanı (immigration policy) olarak ortaya çıkmış olsa da, göç politikaları son yıllarda artan bir ivme ile göç veren ülkelerin de ilgi ve etki alanına dâhil olmaya başladı. Alanyazında "Diaspora Politikaları" yahut "Diaspora Bağlantı Politikaları" (diaspora engagement policy) ismiyle kabul gören bu politikalar yoluyla devletler, hukuki statüleri farklı olan birçok grubu - azınlık/mülteci/vatandaş/göçmen- imleyen diaspora kavramının da sağladığı avantaj ile dış politikada geniş bir manevra alanı kazanmış bulunuyor.

Günümüzde müstakil bakanlıklar da dahil olmak üzere, devletler bazında kurulmuş bir çok diaspora kurumu mevcut. Bunun yanında, diaspora yönetimi uluslararası kuruluşlar, çoklu platformlar ve araştırma kuruluşları tarafından da tavsiye raporları ve çeşitli yayınlar yoluyla teşvik edilip gündem maddesi haline getiriliyor. Peki ne oldu da, yakın zamanlara kadar devlet ve kuruluşların ilgi sahası dışında kalmış bu konu, bu aktörler için önemli bir politika alanı haline geldi?

Diaspora politikalarının gelişip yaygınlaşmasına etki eden birkaç önemli faktörden bahsedilebilir. Bunların başında dünya ölçeğinde neredeyse tüm politika alanlarını dönüştüren kapitalizm, küreselleşme ve halklar nezdinde demokratik taleplerdeki artış geliyor. İletişim imkânlarının artması ve demokratik talepler yoluyla farkındalık kazanan ve o zamana değin ulus-devletler nezdinde "biçilmesi gereken yaban otları" muamelesi gören göçmen ve azınlık grupların daha adil ve demokratik haklar talep etmesi ve göç veren ülkelerin kapitalist sistemde kalkınmanın bir aracı ve bir lobi enstrümanı olarak diasporayı keşfi gibi gelişmeler ev sahibi ülkelerin bu politika alanına daha fazla meyletmesine sebep

oldu. Literatürde "diasporanın dönüşümü" (diaspora turn) (Agunias, 2009) olarak isimlendirilen bu gelişmedeki bir başka paye de diaspora kavramının anlamsal olarak geçirdiği evrime atfedilmelidir.

Temelde post-modernizm ve ulusaşırılık kuramlarının ve küreselleşme gibi olguların etkisiyle şekillen yeni diaspora söylemi, Ermeni ve Yahudiler gibi klasik diaspora gruplarını işaret eden ve köklerinden zorla koparılma gibi travmatik olayları imleyen etnografik versiyonundan giderek ayrılmıştır. Anavatana dönüş miti temelinde şekillenen ve homojenite ve değişmezlik içeren eski diaspora kavramından farklı olarak, diasporalar artık melez, bir ulus-devlete dayanmayan, merkezsiz ve paradoksal bir kimliği temsil ediyor. Bu kapsamda bu çalışma da, diasporanın değişen bu doğasına dikkat çekmekte ve sabitlikten çok değişkenlik ve homojenlikten çok zorunlu bir heterojenlik içeren bir diaspora kavramından yola çıkmaktadır. Çalışma ayrıca, diaspora bireylerinin ulus-aşırı alanlar kurmada seçimlerine izin veren, ülkelere sadakatlerinin sorgulanmadığı ve çoklu bağlılıkla yaşamaya ve melezliğe imkan sağlayan yeni bir diaspora yaklaşımı önermektedir.

Klasik kavramsallaştırmanın ezici ağırlığından kurtulan diaspora kavramı artık dünyada olumlu çağrışımlarla anılıyor. Bir zamanlar 'kurbanlar' olarak görülen diasporalar artık diaspora kongreleri gibi etkinliklerde 'ulusal kahramanlar' olarak takdim edilen ve ülkeler arası ilişkilere ve anavatana sundukları katkı nedeniyle alkışlanan toplulukları ifade ediyor. Diaspora kavramının olumluya evrilen bu çağrışımları, diasporaların ülkeler nezdinde siyasi, ekonomik ve kültürel enstrümanlar olarak keşfedilmesi ve küreselleşme ve demokrasinin insanlığı zorladığı yer itibariyle böyle bir tablo ile karşı karşıyayız. Öyle veya böyle, dünya ölçeğinde diasporaya yönelik ilgideki artış artık inkâr edilemez bir yerde duruyor.

Peki Türkiye bu gelişmelerin neresinde yer alıyor? Bu araştırmanın belkemiğini oluşturan sorulardan en önemlisi bu. Diaspora politikaları alanındaki değişimi görece geç fark ettiği anlaşılan Türkiye'nin, bu küresel rüzgârın etkisini 1980'li yıllarda hissetmeye başladığı görülmektedir. Ancak modern anlamda bir diaspora yönetiminden bahsedebilmek için yeni kurum ve enstrümanların ihdas edildiği ve diaspora söyleminin sıklıkla kullanılmaya başlandığı 2000'li yılları beklemek gerekecektir. Türkiye'yi göçmenleriyle bağlarını devam ettirmek konusunda istekli bir göç veren ülke yapan dönem, kuşkusuz Avrupa'ya işgücü göçünün yaşandığı 1960'lı yıllar olmuştur. Buna rağmen verilen göçün kalıcılığının anlaşıldığı ve bu yönde politikalar geliştirilen 1980'lere değin bir Türk diaspora

politikasından (TDP) bahsetmek mümkün görünmemektedir. Zira bu yıllara değin yürütülen politikalar göçün teşviki, organizesi ve döviz akışını ve geri dönüşleri kolaylaştırma yönünde olmuştur. 80'li yıllar ile birlikte ülkenin ekonomik eğilimin neoliberal yönde ivme kazanması ve siyasi elit değişiminin de etkisiyle diaspora politikalarına adım atan Türkiye'nin bu alandaki asıl atılımı 2000'li yıllardan sonra gerçekleştirdiği görülmektedir.

Bu husus aynı zamanda çalışmanın temel savlarından birini oluşturmaktadır. Çalışmaya göre, Türk diaspora politikası AK-Parti dönemiyle birlikte belirgin bir ivme kazanmış ve büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu varsayımı destekleyecek birçok gelişmenin varlığı da inkâr edilemez. Nitekim bu dönemde, diaspora söylemi siyasi bir kavram olarak ön plana çıkarılmış, Yurtdışı Türkler Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE) ve Avrupalı Türk Demokratlar Birliği (UETD) gibi önemli diaspora politikası aktörleri bu dönemde ihdas edilmiş ve iç siyasetteki eğilime benzer şekilde o tarihe değin merkezden itilmiş belirli kesimler yurt dışında da dikkate alınmaya başlanmıştır.

Gerek yeni ihdas edilen kurumlar, gerek siyasi retorikte diasporaya yönelik vurgudaki bu artış ile şekillenen çağdaş Türk diaspora politikası, özellikle son yıllarda Türkiyeli göçmenler üzerindeki etkinliği artırmış görünmektedir. Bunu yaparken siyasi söylemde öne çıkarılan hususlardan birincisi hiç kuşkusuz göçmenlerin bulundukları toplumda yaşadıkları sorunlara çözümler üretmek olmuştur. Ancak yapılan çalışmalar ve izlenen diaspora yönetimi anlayışının Türkiyeli göçmenlerin ihtiyaç ve beklentileriyle ne denli örtüştüğü haklı bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira söz konusu politika zaman zaman, tüm iyileştirmeler ve gelişmelere rağmen göçmenlerin esaslı sorunlarını dikkate almadığı, diasporayı siyasi hedefler uğruna araçsallaştırdığı yahut etkin mekanizmalar oluşturulamadığı gerekçesiyle eleştiri almaktadır.

İşte bu çalışmanın temel çabası da, Türk diaspora politikasının göçmenlerin sorunlarının önceliklendirilmesi, problemlere etkin müdahale edebilme istek ve kabiliyeti noktasındaki potansiyelini ve politikalardaki ana motivasyonunu anlamaya çalışmaktır. Çalışma bu hedef kapsamında bir saha araştırmasına dayanmış bulunmaktadır. Çünkü çalışmaya göre, yaygın siyasi retorikte Türkiyeli göçmenlerin ihtiyaç ve sorunları hususu kendisine en ön sırada yer bulmuş olsa da, bu politikalar yoluyla göçmenlerin hangi sorunlarına deva olunduğu yahut böyle bir niyetin göçmen toplumuna yansıyıp yansımadığı sorusu cevabını göçmenlerin bizzat kendilerinde bulabilecektir. Bir başka deyişle, politikalarda odak noktasının

göçmenler olduğunu vazeden retorik çerçevenin sağlaması ancak sahaya inmek yoluyla yapılabilecektir. Çünkü resmi siyasal söylem, her dönemde olduğu gibi siyasetin doğasına uygun davranmakta ve bu alanda yapılan iyileştirmeler ve gelişmeleri ön plana çıkarırken eksiklik ve yanlışlıklara karşı gözlerini kapayabilmektedir. Bu kapsamda göçmenlerin gözünden Türk diaspora politikasını anlamaya çalışan bu araştırma, Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları toplumsal sorunlar bağlamında Türk diaspora politikasına ilişkin beklenti ve görüşlerine odaklanmaktadır. Bunu yaparken, 19 yy. sonrası neredeyse tüm sosyal bilimleri derinden etkileyen postmodern yaklaşımın ve siyasi söylem yoluyla inşa edilen bir tanım olarak kurgusal diaspora kavramının bu alandaki yansımalarını anlamaya çalışmakta ve uluslararası yazında öne çıkan ve ülkelerin neden diaspora politikası geliştirdiklerine ilişkin sâdredilen kuramsal yaklaşımlardan yardım almaktadır.

Bu kapsamda, disaporanın kurgusallığına vurgu yapan yapısalcı yaklaşım yoluyla, genelde devletlerin özelde ise Türkiye'nin diasporanın oluşumundaki müdahale ve etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, diaspora politikası motivasyonlarını inceleyen teoriler bu çalışmada önemli bir kuramsal araç olarak hem devletlerin bu politikalardaki niyet ve hedeflerini hem de diasporanın ihtiyaç ve sorunlarının bu politikaların neresinde yer aldığını anlamak bakımından önemli yer tutmaktadır. Bu teoriler yoluyla çalışma, Türkiyeli göçmenlerin toplumsal sorunlarının Türk diaspora politikasındaki karşılanımlarının izini sürmekte ve göçmenlere göre söz konusu politikanın odak noktasının ve nihai hedefinin ne olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Ancak bunu resmi politik söylem ve diaspora politikası aktörlerinin değil bizzat göçmenlerin gözünden görmeyi amaçlamaktadır. Söz konusu çaba çalışmayı alan yazındaki birçok çalışmadan ayırmakta olup, bu konuya çalışmanın önemi bölümünde tekrar değinilecektir.

Saha araştırması için Viyana'daki Türkiyeli toplumun seçilmesindeki en önemli etken kuşkusuz, eğitim amacıyla Viyana'da geçirmiş olduğum on bir yıldır. Diasporayla sıcak ilişkilerin geliştirildiği, büyükelçilik ve konsoloslukların hizmet anlayışının dönüşüme uğradığı ve YTB ve UETD gibi yeni kurumların ihdas edildiği yıllarda Viyana Üniversitesi'nde siyaset bilimi alanında eğitim alıyordum. Bu gelişmelerin Türkiyeli toplumda yarattığı heyecanı ve anavatanları tarafından fark edilmiş olmanın getirdiği mutluluğu dün gibi hatırlıyorum. Türk ekonomisi ve dış politikasının dünyada takdirle takip edildiği, AB ile ilişkilerin hız kazandığı ilk yıllarda, güçlü bir anavatanın ilgisi ile desteklenen göçmenler için bu sahiplenme bile başlı başına büyük bir dönüşümü ifade

etmişti. O günden bugüne Türkiye bu konuya önemli derecede kaynak aktardı, yeni kurumlar ve kadrolar ihdas etti ve diasporayla yakın temasını günden güne artırdı. Peki bu çalışmaların ne kadarı hangi etkiyle sahaya yansıdı? Özellikle Avrupa ülkelerinde sağ ve popülist siyasetin yükselişe geçtiği, göçmenlerin hem İslam hem de yabancı düşmanlığı gibi iki heyula ile karşı karşıya kaldığı, Avrupa ülkeleriyle gerilen siyasi ilişkiler neticesinde Türk diaspora kurumlarına yönelik şüpheci bakışının arttığı son yıllarda Türkiye, diasporasına uygun politikalar üretebilmiş ve gelişen yeni sorun ve şartlara karşı kendisini uyarlayabilmiş miydi? Yoksa başka hiçbir göçmen grubun muhatap olmadığı birçok problemle yüzleşmek durumunda kalan Türkiyeli göçmenlerin sorunları klasik yöntemlerle karşılanmaya devam mı edilmişti? İşte bu çalışma Türkiyeli göçmenlerin Avusturya toplumunda karşılaştıkları temel problemleri bağlamında Türkiye'den beklentilerini araştırmakta ve bu bağlamda göçmenlerin gözünden çağdaş Türk diaspora politikasının imkan ve sınırlılıkları anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Araştırma için Viyana'daki Türkiyeli toplumun seçilmesindeki ikinci önemli saik ise, bu yaklaşımın çalışmaya hâkim olan postmodern teorik çerçeveye uygunluğudur. Zira makro teorilerin sonunun geldiğini ve her durumun kendine has değerlendirilmesi gerektiğini vazeden postmodern teoriye uygun şekilde, bu çalışma diasporaya yaklaşılırken her ülke için ülke şartlarını dikkate almayı ve farklılıkları hesaba katmayı önermektedir. Küçük bir ülke olmasına karşın kendine has şartlara ve özel muamele gerektiren bir takım sorunlara sahip olan Avusturya'nın, yürütülen politikalarda ve Türkçe literatürde yer alan göç ve diaspora çalışmalarında Almanya'nın gölgesinde kalmış olduğu görülmektedir. Bu çalışma, Türkiyeli göçmenler ve diaspora söz konusu olduğunda nüfusun en yoğun olduğu Almanya, Fransa gibi ülkelerin tercih edildiği ve ortaya çıkan sonuçların, bulunulan ülke şartları, göçmen nüfusun yapısı gibi etmenler düşünülmeden tüm diaspora için genellendiği diaspora çalışmalarından farklı olarak, Avusturya coğrafyasına ve oradaki Türkiyeli topluma özgün saptamalarda bulunmayı hedeflemektedir.

Zira Avusturya'da Türkiyeli bir göçmen olmak diğer ülkelerde sık rastlanmayan bazı şartların ve tarihi bir takım önyargıların gölgesinde ele alınmak durumundadır. Nitekim bu ülkede yaşayan Türkiyelilerin varlığı ve sorunları Viyana kuşatmalarından gelen tarihi Türk korkusu, Avusturya'nın bir imparatorluğun bakiyesi olmakla birlikte dünya savaşları sonrası küçük bir devlete dönüşmesinin yarattığı kompleksler gibi olguların varlığı hesaba katılmadan düşünülemez. Bu kapsamda, bu araştırma, Türk diaspora politikasının tabandan

tavana (buttom-up) bir anlayışla yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini düşünmekte ve hedef kitlenin ihtiyaç ve beklentileri merkezinde şekillendirilmesi için yereli hesaba katan yeni bir paradigmatik açılım önermektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE AMACI

Günümüzde Avusturya'da üçüncü kuşağı geride bırakan bir Türk varlığından bahsedilmektedir. Söz konusu varlığın ilk dönemlerinden farklı olarak, ikinci ve üçüncü nesil göçmenler geniş bir sorunlar yelpazesiyle karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların büyük bir kısmının, dil yetersizlikleri, eğitim ve istihdam sorunları, ayrımcılık ve katılım problemleri gibi birçok Avrupa ülkesinde rastlanabilen sorunlar olduğu bilinmektedir. Bunun yanında, ev sahibi ülkenin tarihi kabulleri, ülkedeki diyalog iklimi, beraber yaşama kültürünün gelişmişliği ve siyasi kanatta uygulanan entegrasyon politikaları gibi etmenlerin şekillendirdiği Avusturya'ya has problemler de mevcuttur. Kaldı ki, benzer bir izleği takip eden ortak problemlerin dahi farklı ülkeler söz konusu olduğunda farklı karşılanımlara muhatap olduğu bilinmektedir.

Son yıllarda bu alandaki küresel rüzgarın da etkisiyle görünür hale gelen Türk diaspora yönetiminin de retorikte ana hedeflerinden biri ve en önemlisi göçmenlerin sorun ve ihtiyaçlarının giderilmesi hususudur. Bu konuya ilişkin; çağdaş Türk diaspora politikasının geçmiş yıllarla kıyaslandığında en önemli farklılığı, devletin sorunlara müdahil olma noktasındaki niyet ve iradesidir. Bu bağlamda, hem söylem hem de zihniyette bir dönüşümü ifade eden diaspora kavramının kullanımından, temel devlet yaklaşımına; kurumsal anlamda bir alt yapı oluşturma çabalarından, sunulan destek ve aktarılan kaynaklara kadar bir çok alanda hissedilen gelişmelerin varlığı inkar edilemez bir yerde durmaktadır. Bunun yanında, Türk diaspora politikasının çoğunlukla makro politikalardan ve ülke ayrımı yapmaksızın tüm Türkiyeli göçmen grupları hedef alan genel stratejilerden beslendiği görülmektedir. Gerek retorik gerek icraat düzeyinde politikalar belirlenirken sahadan gerektiği kadar destek alınamadığı anlaşılmaktadır. Halbuki etkin bir diaspora politikası ancak diasporanın nitelik, sayı ve dağılımı, ev sahibi ve köken ülke arasındaki ilişkiler, her iki ülkenin sahip olduğu sosyo-kültürel iklim ve ekonomi-politik şartlar dikkate alındığında gerçekleştirilebilir. Bu da bir ülkenin farklı coğrafyalardaki diasporaları için farklı politika ve uygulamalar geliştirmesini gerekli kılmaktadır.

Bunun yanında, bir politikanın işlevselliği ve etkinliği, eksiklik ve yanlışlıkları göz ardı eden resmi siyasi söylemde değil, o politikanın muhatap kitlesinin görüşlerine başvurularak anlaşılabilecek bir konudur. İşte bu araştırma söz konusu kabulden yola çıkarak, Türk diaspora politikasının sunduğu imkanları ve sınırlılıkları bizzat Türkiyeli göçmenlerin gözünden anlamaya çalışmayı tercih etmektedir. Bu yaklaşım hem söz konusu politikanın etkinliği hakkında daha gerçekçi bir çerçeve sunmayı mümkün kılacak, hem de Avusturya özelinde geliştirilecek diaspora politikalarının göçmenlerin problem ve beklentilere uygun olarak şekillendirilmesinde ilham verici bir yerde olacaktır.

Yukarıda bahsedilen çerçeve dahilinde araştırmanın ana problemini, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya toplumunda karşılaştıkları temel toplumsal sorunları bağlamında Türkiye'den beklentileri ve çağdaş Türk diaspora politikasına ilişkin görüşleri oluşturmaktadır. Söz konusu temel problemin altında yer alan alt problemler ise şöyledir:

- Türkiyeli göçmenlerin bulundukları toplumda karşılaştıkları temel toplumsal sorunlar nelerdir?
- Türkiyeli göçmenlerin bu sorun ve ihtiyaçlar bağlamında Türk diaspora yönetiminden beklentileri nelerdir?
- Göçmenler, amaç, enstrüman ve aktörler bağlamında, mevcut Türk diaspora politikasını nasıl görmektedirler?

Bu problemler temelinde yükselen çalışmanın temel amacı ise, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları sosyal sorunlar bağlamında Türk diaspora politikasından beklentilerini ve bu politikaya ilişkin görüşlerini daha derin bir bakış ile anlamaya çalışmaktır. Bunun yanında çalışma, daha soyut perdeden, diaspora politikalarında saha araştırmalarının ve bu alanda "aşağıdan yukarıya" doğru inşa edilecek strateji ve uygulamaların önemine dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Söz konusu amaç araştırmanın teorik amacı olarak ifade edilebilir. Çalışmanın pragmatik amacı ise, saha araştırmasının bulgularından yola çıkarak Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin esaslı sorunları ve beklentilerine yönelik ilgili devlet kurumları nezdinde bir farkındalık oluşturarak, Avusturya özelinde geliştirilecek diaspora politikalarının daha etkin yürütülebilmesi adına bir katkı sunabilmektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

1980 sonrası sosyal bilimlerin neredeyse tamamına etki eden iki önemli gelişmenin uluslararası göç yönetimi çalışmalarını da etkilediği görülmektedir. Bunların ilki, araştırmalara damgasını vuran Batı/Avrupa merkezci, toplumun gerçekliğinden uzak ve gündeliği unutan bakış açısının masaya yatırılması, ikincisi ise araştırmaların disiplinler-arası niteliğinin belirginlik kazanmasıdır (Özkırımlı, 2009, s. 239). Bu bağlamda, göçe ilişkin sadece batılı/göç alan ülkeler bağlamında sergilenen yaklaşım ve genel geçer makro teoriler, yerini göçmen/göç veren ülke perspektifli nicel ve nitel çalışmalara bırakmıştır. Bunun yanında, göç çalışmalarının diğer disiplinler ile (sosyoloji, psikoloji, ekonomi vb.) bağları kurulmaya başlanmış ve böylelikle alan çok yönlü yaklaşımların konusu haline gelmiştir.

Dünya ölçeğinde diaspora çalışmalarının seyrinin ise, diaspora kelimesinin Yahudi ve Ermeniler gibi tarihi diaspora kategorilerden sıyrılmasıyla beraber oldukça değiştiği görülmektedir. Bu klasik kategorilerin etkisiyle tarih ve antropolojinin bir konusu olarak doğmuş olsa da, diaspora çalışmaları günümüzde büyük oranda ekonomi ve siyasetin bir konusu haline gelmiştir. Çoğunlukla göçmenlerin ekonomik kalkınma ve sermaye aktarımındaki rolü, ülkelerin dış politikalarına etkileri ve savaş ve çatışma temaları bağlamında tartışılan diaspora olgusu, son yıllarda nitel ve nicel araştırmaların da konusu olmakta ve hatta istatistiki analizler kullanılarak da çalışılmaktadır.

Uluslararası alan yazının, mesken ülke yanında göç veren ülke perspektifini de dikkate almaya başladığı son yıllarda, diaspora kavramının değişen doğası (Brubaker, 2005; Bauböck 2010; Faist, 2010; Dufoix, 2011), göç veren ülke ve göçmenleri arasındaki ilişki (Bauböck; 2003; Waterbury 2006, Delano, 2011; Dufoix; 2011) ve diaspora politikalarının ortaya çıkışı ve motivasyonları (Gamlen, 2006,2014; Ragazzi, 2009, 2014; Agunias, 2009) gibi konular göç disiplini içerisinde "diaspora çalışmaları" adı altında ele alınmaya başlanmıştır. Günümüzde birçok üniversite ve araştırma kuruluşu bünyesinde göç ve diaspora araştırma merkezleri adı altında bölümler ihdas edilmiş olup, diaspora yönetimine devletler nezdinde gösterilen ilginin artışına paralel şekilde mezkur konularda yürütülen araştırmalar da her geçen gün artmaktadır. Uluslararası alanyazına bakıldığında; devletlerin diasporalarıyla ilişkileri ve geliştirilen politikalara yönelik kuramsal yaklaşımlar ve nitel ve nicel araştırmalar açısından önemli bir literatür olgunluğa erişildiği görülebilmektedir.

Türkiye'de ise diaspora politikaları konusu çoğunlukla göç çalışmalarının gölgesinde kalmış bir alandır. Türkiye'den yurtdışına verilen göç ve göçmenlerin sorunları bir çok araştırmaya konu olmuşsa da, Türkiye'nin diaspora politikaları konusunda tatmin edici bir literatürün oluşamadığı görülmektedir.

Bununla birlikte, özellikle Türk dış politikasında yaşanan gelişmelerin ve Türkiye'nin diasporaya yönelik ilgisinin dikkat çektiği son yıllarda, konuyu çeşitli boyutlarıyla ele alan bir takım bilimsel yayınlara rastlanmaktadır. Bu kapsamda öne çıkan çalışmalar arasında; Türkiye'nin hem verdiği hem de aldığı göçler bağlamında göç yönetimini bütüncül ele alan betimleyici çalışmalar (İçduygu vd., 2014 vb.); Türk diaspora politikasını ulus-aşırılık kuramı yardımıyla ele alan makaleler (Aksel, 2013; Aydın, 2016); TDP'yi aktör ve enstrümanlarıyla betimleyen araştırmalar (Ulusoy, 2016; Aydın, 2014) sayılabilir. Alanyazında TDP konusunda yayınlanan en kapsamlı eserlerden en birisi ise Okyay (2015)'ın doktora tezidir. Avrupa Birliği destekli "Avrupa Üniversitesi Enstitütüsü" isimli kuruluş için İngilizce olarak hazırlanan bu çalışma Türkiye'nin Ak Parti ile değişen ekonomi politik yapısı ve siyasi kadrolarının diaspora politikasına olan etkilerini ele almakta ve Türkiye'nin diasporayı inşa edip yönlendiren bir aktör olarak nasıl işlev gördüğünü araştırmaktadır. Ayrıca Türk diaspora politikasını konu alan iki yüksek lisans tezinden de bahsetmek yerinde olacaktır. Bunlardan birincisi (Erdoğan, 2018), "Dünyada Girişimci Diaspora Stratejileri: Türkiye için Öneriler" başlığı altında Türkiye'nin diasporası ile olan ilişkisini ekonomi-politik bir bakış açısıyla ele almakta ve Türkiye için girişimci bir diaspora oluşturmaya yönelik önerilerde bulunmaktadır. Diaspora politikasının rekabetçilik temelinde Türkiye'nin çıkarlarının merkeze alındığı bir politika alanı olarak sunulduğu çalışmada, Türk diasporası sunabileceği beşeri ve ekonomik kaynaklar açısından değerlendirilmekte ve bir lobi enstrümanı olarak ele alınmaktadır. "Kamu Diplomasisi Bağlamında Türk Dış Politikasında Diaspora Diplomasisi" başlıklı ikinci tez çalışması (Çakır, 2018) ise, temelde Türk dış politikasında kamu diplomasisinin etkinliğine odaklanmakta ve yeni bir uygulama alanı olarak ortaya çıkan diaspora diplomasisinin nasıl yürütüldüğünü genel hatlarıyla incelemektedir. Yukarıda sıralanan kaynaklara rağmen konunun önemiyle kıyaslandığında, özellikle Türkçe alanyazında bir devlet politikası olarak TDP alanında yapılan çalışmaların akademik bir doygunluğa ulaşamadığı görülmektedir. Bunun yanında bahse konu politika alanını bütüncül ve derinlikli bir bakış açısıyla ele alan

ve nitel yahut nicel saha araştırmaları yoluyla desteklenen çalışmaların oldukça sınırlı olduğu anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda, bu çalışmanın özgünlüğü ve önemi üç bağlamda ele alınabilir. İlki çalışmaya bir arka plan kazandırmak için kullanılmış olan teorik çerçevedir. Türkçe literatürde göç ve diaspora çalışmaları yürütülürken çoğunlukla aynı kuramsal yaklaşımlardan; yani göç teorilerinden yararlanıldığı görülmektedir. Konuya göçmenler ve göç alan ülke bağlamında yaklaşırken oldukça elverişli bir bağlam sunan ve göçün sebepleri ve gelişimi hakkında önemli bilgiler sunan göç teorilerinin, diaspora politikaları söz konusu olduğunda sunduğu imkanlar oldukça kısıtlıdır. Diaspora politikalarının ortaya çıkışı ve gelişimini, ülkeleri bu politikalara iten sebepleri anlayabilmek için farklı bir kuramsal yaklaşım gereklidir. İşte bu araştırma, Türkçe literatürde diaspora politikası teorilerine yaslanarak Türk diaspora politikasını ele alan ilk çalışma olması hasebiyle özgünlük kazanmaktadır.

Bunun yanında, TDP'yi Türkiye açısından bütüncül ve makro düzeyde ele alırken, saha araştırması yoluyla da söz konusu politikanın mikro alandaki yansımalarını anlamaya çalışan; böylelikle kuramsal yaklaşımların sağlamasına izin veren herhangi bir nitel araştırmaya rastlanmamıştır. Alanyazında, TDP'nin gelişimi ve imkânları yönünden yapılan araştırmalar mevcut olsa da, sunulan imkanları politikaların doğrudan muhatabı olan göçmenlerin gözünden inceleyen bir çalışma da mevcut değildir. Bu yönüyle, çalışma Türk diaspora politikasının bütüncül bir resmini sunması yanında, bir saha araştırması ile desteklenen nadir araştırmalar arasında yer almakta olup, Avusturya özelinde sunulan bulgular anlamında ise yegane araştırmadır.

Avusturya'daki Türk diasporası, demografik veriler dikkate alındığında en büyük Türkiyeli göçmeni barındıran ülke olan Almanya'nın gölgesinde kalan ve bu nedenle üzerine sınırlı sayıda araştırma yürütülen bir topluluk olmuştur. Dolayısıyla, Avusturya coğrafyasında yaşayan Türkiyeli topluma özgün saptamalarda bulunması yönüyle çalışma, diaspora araştırmalarında önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Zira saha araştırması yoluyla Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin toplumsal sorunları ve onların TDP'ye bakışına ilişkin ortaya çıkarılan bulgular, ilk defa bu çalışma çerçevesinde ele alınarak bir araya getirilmiş ve Türkçe literatüre kazandırılmıştır.

Bununla birlikte, şimdiye dek daha çok uluslararası ilişkiler ve ekonominin bir konusu olarak ele alınan diaspora politikaları, ilk kez bu araştırma kapsamında devletin göçmenlerin

sorunlarına yaklaşımı bağlamında sosyal politika disiplininin konusu kılınmıştır. Bu kapsamda, araştırma sosyal politika disiplini içerisinde diaspora politikalarını konu edinen ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır.

Son olarak, araştırmadan elde edilen bulguların, Türk diaspora yönetiminin Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin sorun ve beklentilerine uygun şekilde revize edilmesi ve tabandan tavana bir bakışla yeniden gözden geçirilmesinde önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Özetle, çalışmanın kuramsal açıdan sunduğu yeni çerçeve, daha önce ele alınmamış bir konuda ve toplulukta yürütmüş olduğu saha araştırması ve bulguların çizdiği resim açısından hem Türkiye'deki diaspora disiplini hem de Türkiye'nin diasporaya yönelik devlet politikaları noktasında önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Pozitivizmin determinist evren görüşüne dayalı nesnellik ve genellenebilirlik ilkelerinin, tüm bilim dallarında olduğu gibi artık sosyal bilimlerde de tahtını sallayan postmodernizme göre, sosyal bilimler söz konusu olduğunda genel-geçer yasalardan ve "tek doğru"ya işaret eden büyük kuramlardan bahsedilemez ve sosyal olgular ancak bir durumun kendine özgü boyutlarının ortaya konması ile anlaşılabilirler. Yine aynı düşünceye göre, toplum da dahil olmak üzere tüm sistemler, nicel değişimlerden çok nitel değişimi yansıtacak şekilde çeşitlilik, belirsizlik ve karmaşıklık içerirler. Bu nedenle bahse konu postmodernist yaklaşımın etkisiyle sosyal bilim araştırmaları olay ve olguları kendi ortamları içinde incelemeye ve derinlemesine anlamaya fırsat tanıyan nitel araştırmalara yönelmişlerdir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 31-33)

1.4.1. Araştırma Yöntemi

Bu bağlamda, bu çalışma da her sistemin kendine özgü özelliklere sahip olduğunu vazeden postmodernist paradigmadan yola çıkan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırma ve derinlemesine anlama çabasını öne çıkaran bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 45). Bu araştırmalarda elde edilen sonuçlar evrene genellenememekle birlikte, konuya ilişkin bir bakış açısı sağlaması yönüyle önemlidirler. Nitel araştırmaların temel vasfı, insanların olaylara yükledikleri anlamları ortaya çıkarmaktır (Dey, 2003). Türkiyeli göçmenlerin Avusturya toplumunda karşılaştıkları temel toplumsal sorunları bağlamında Türk diaspora

politikasına ilişkin görüşlerinin araştırıldığı bu çalışmada da, göçmenlerin hangi toplumsal sorunları yaşadıkları ve bu bağlamda sunduğu imkanlar ve kısıtlılıkları ile Türk diaspora politikasını nasıl gördüklerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda, katılımcıların öznel algılarının doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konmasına imkân veren nitel araştırma yöntemi, göçmenlerin esaslı sorunlarına ve beklentilerine ilişkin daha gerçekçi bir fotoğraf sunması hasebiyle bu çalışma için de uygun bir yöntem olarak düşünülmüştür.

Bunun yanı sıra çalışmada, alanyazındaki birincil ve ikincil kaynakların analizine dayanan kaynak taraması ve gözlem yanında, temel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formlarından faydalanılmış ve bu formlar marifetiyle derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Seçilen bu yöntem ve veri toplama araçları, sosyal olguların derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesine imkân verdiğinden, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin gözünden Türk diaspora politikasını incelemeyi hedefleyen bu çalışma için de elverişli bir bağlam sunmuştur.

1.4.2. Araştırmanın Örneklemi

Sosyal araştırmalar söz konusu olduğunda örneklem, araştırmacının incelediği, ilgilendiği, hakkında fikir sahibi olmak istediği evrenin herhangi bir parçası yahut onu temsil ettiği düşünülen bir alt kümesidir (Neuman, 2014; Kothari, 2004). Üzerinde çalışılmak istenen evren genellikle bir araştırmacının ulaşamayacağı kadar büyük veya maliyetli olduğundan, araştırmalarda evrenden seçilen bir örneklem yoluyla gözlemde bulunmak mümkün hale gelmektedir (Liamputtong, 2013). Böylelikle seçilen örneklem aracılığıyla araştırmada incelenecek olan veriler elde edilebilmektedir. Veri genişliğine odaklanan ve genelleme amacı güden nicel araştırmalardan farklı olarak, nitel araştırmalar veri derinliğine odaklanmaktadır (Neuman & Robson, 2014; Patton, 2005). Bu nedenle, nitel araştırmalarda örneklemin amacı, temsil gücünden çok, bir olguyu netleştirebilecek ve derinleştirebilecek olan bilgiyi elverişli bir örneklem üzerinden elde etmektir. Nitel yöntemde araştırmacılar küçük örneklemlerle katılımcıların günlük, gerçek deneyimlerini görüşme ya da gözlemlerle saptamaya çalışırlar (İslamoğlu, 2009).

Bu bağlamda, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya toplumunda karşılaştıkları temel toplumsal sorunları bağlamında Türk diaspora politikasına ilişkin görüşlerinin nitel araştırma yoluyla ele alındığı bu çalışmada örneklem belirlenirken, nitel araştırma yaklaşımının örneklem belirleme yöntemlerinden olan "amaçlı örneklem" yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemdeki

temel düşünce, araştırmanın daha derinlemesine yapılabilmesi için araştırmanın amacı bağlamında olabildiğince fazla bilgiye ulaştıran bilgi zengini durumların seçilmesi olarak özetlenebilir (Vogt vd., 2012). Türk diaspora politikasını göçmenlerin gözünden anlamayı hedefleyen bu çalışma da, amaçlı örnekleme yöntemi yoluyla araştırmanın sorularını cevaplayabilecek ve bilgi bakımından zengin birimlere odaklanmıştır. Bu kapsamda, çalışmanın örneklemini, Avusturya'daki Türkiye kökenli göçmenler içerisinde göçmen toplumunu ve Türkiye'nin göçmenlere ilişkin tutum ve politikalarını anlamlandırma noktasında zengin bilgiye ve yorum gücüne sahip olduğu değerlendirilen, hem Türkiye hem de Avusturya'daki sosyo-politik süreçleri takip ettiği düşünülen ve toplumun belirli kesimlerinde kanaat önderi yahut uzman olarak kabul gören göçmenler oluşturmaktadır.

Mülakat gerçekleştirilecek örneklemde yer alan kanaat önderi ve benzeri yetkinliğe sahip bireylerin belirlenmesinde ise "maksimum çeşitlilik örneklemesi" yöntemine başvurulmuştur. Bu örnekleme çeşidinde amaç, genelleme yapma hedefi gütmeden örneklemde çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 108). Böylelikle problemin farklı boyutlarına ışık tutacak şekilde, çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi bir ortaklık olup olmadığını incelemek mümkün hale gelmektedir (Marczyk vd., 2005). Çalışmada Avusturya'daki Türk toplumunun sosyo-politik açıdan farklı kesimlerinin konuya ilişkin görüşlerinin önemli ipuçları verebileceği düşünüldüğünden, örneklemin de bunu yansıtması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, çoğunluğu oluşturan Sünni Müslüman kesim yanında, Alevi toplumu, sol, sosyalist ve Kemalist gruplar ve Kürt kökenli Türkiyeliler gibi kesimlerden kişilere de ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında, araştırmanın sınırlılıkları da dikkate alınarak araştırma alanı ülkenin başkenti Viyana ile sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni, Viyana'nın Avusturya'da Türkiyeli nüfusun en yoğun yaşadığı ve örgütlendiği il (%40) olması ve başkent olarak siyasi ve toplumsal tartışma ve olayların merkezinde yer almasıdır. Bu kapsamda, Viyana'daki Türkiye kökenli göçmen toplumunun ideolojik bakımdan farklı kesimlerini temsil ettiği değerlendirilen 6 kadın ve 27 erkek olmak üzere 33 kişi ile derinlemesine mülakat tekniğine uygun olarak görüşme gerçekleştirilmiştir.

Bahse konu görüşmelerin dışında, araştırma kapsamında farklı ülkelerdeki Türk diaspora grupları ve Türkiye'nin göç politikaları hakkında çalışmalar yürüten akademisyen ve uzmanların görüşlerine de başvurulmuştur. Bu kapsamda, Viyana'daki saha araştırması sonrası, ikisi İstanbul'da (12-13.12 2017) ve ikisi Ankara'da (06.12.2017 ve 20.07.2017)

olmak üzere dört akademisyen ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş olup, konuyu farklı boyutlarıyla görebilmek adına önemli fırsatlar sunan söz konusu görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formlarından yararlanılmıştır. Böylelikle, çalışmanın örneklemi Viyana'daki Türkiye kökenli göçmen toplumundan temsilcilere bu alanda çalışma yürüten akademisyenler de eklendiğinde 37 kişiden oluşmakta olup, söz konusu katılımcıların listesi aşağıdaki tabloda sunulmaktadır. Özellikle Viyana mülakatları yapılırken, Avusturya'da göçmenlere ilişkin şüpheci yaklaşım ve gergin siyasi ortam dikkate alınarak daha rahat bir görüşme atmosferi yakalayabilmek adına, görüşme yapılan kişilere isimlerinin araştırmada gizli tutulacağı bilgisi verilmiştir. Bu çerçevede, katılımcıları ifade etmek için "K1" (Kadın1) ve "E1" (Erkek1) şeklinde kısaltmalar kullanılmakla yetinilmiştir.

Tablo-1: Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

Sıra No	**Katılımcı Kodu**	**Görev Yaptığı Kurum/Pozisyon**	**Pozisyon ve Ek Görevler**
1	K1	CHP-Avusturya Birliği	Üst düzey yetkili
2	K2	İslam Din Pedagojisi Akademisi- (IRPA)	Eğitmen/ Çocuk ve Gençlik Koçu
3	K3	İslam Din Pedagojisi Akademisi (IRPA)	Memur/Akademisyen
4	K4	Sosyal Eğitim İslam Meslek Okulu (IFSB)	Üst düzey yetkili
5	K5	Avusturya Müslüman Gençlik Derneği (MJÖ)	Yönetim Kurulu Üyesi/ Aktivist
6	K6	Avusturya Sosyalist Partisi (SPÖ)	Parlamenter
7	E1	Avusturya Ekonomi Odası (WKÖ)/ Avrupalı Türk Demokratlar Birliği (UETD)	Eski çalışan/ Üst düzey yetkili/ İş adamı
8	E2	Avrupalı Türk Demokratlar Birliği (UETD) "Viyana için Hep Berarber" Partisi (GfV)	Üst düzey yetkili/ Milletvekili Adayı
9	E3	Ortaokul ve Lise	Eğitmen/ Yetkili
10	E4	Avusturya Türk Federasyonu (ATF)	Üst düzey yetkili
11	E5	CHP-Avusturya Birliği	Üst düzey yetkili
12	E6	Avusturya Alevi İslam İnanç Toplumu (ALEVI)	Üst düzey yetkili
13	E7	Müstakil İşadamları Derneği- MÜSİAD-Avusturya	Üst düzey yetkili

14	E8	T.C. Din Ataşeliği- Avusturya Türk İslam Birliği (ATİB)	Üst düzey yetkili
15	E9	Viyana İsçi Odası (AK-Wien)	Danışman/ Yaşam Koçu/ Edebiyatçı Yazar
16	E10	Avrupalı Türk Demokratlar Birliği (UETD) Aktivist	Yetkili Aktivist
17	E11	Avusturya Sosyalist Partisi (SPÖ)- Viyana İlçe Meclisi	Meclis Üyesi
18	E12	Türkçe ve Almanca Gazete ve Dergiler	Araştırmacı-Yazar
19	E13	Avusturya-İslam İnanç Topluluğu (IGGÖ)	Üst düzey yetkili
20	E14	Avusturya İslam Lisesi (IRGV)	Üst düzey yetkili
21	E15	Avusturya İş ve İşçi Bulma Kurumu (AMS)	Yabancı Eğitmen ve Danışmanı
22	E16	Viyana Üniversitesi	Akademisyen/ Araştırmacı-Yazar
23	E17	Avusturya Türk İslam Birliği (ATİB)	Üst düzey yetkili
24	E18	Avusturya İslam Federasyonu (AİF) Avrupalı Türk Demokratlar Birliği (UETD)	Üst düzey yetkili /Eski Yetkili
25	E19	Avusturya Sosyalist Partisi (SPÖ)	Siyasetçi
26	E20	Viyana Üniversitesi	Akademisyen
27	E21	Sanal Haber Portalı	Araştırmacı-Gazeteci
28	E22	Avusturya Güzel Sanatlar Akademisi	Eğitmen/ Sanatçı
29	E23	Gıda Sektörü Firması	İşadamı
30	E24	STK (Rahma-Avusturya)	Aktivist/ Araştırmacı-Yazar
31	E25	Avusturya İslam Federasyonu (AİF) YTB-YVDK (Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu)	Üst Düzey Yetkili/ Eski Üye /Avukat
32	E26	Avusturya İslam Federasyonu (AİF)	Üst düzey yetkili
33	E27	Türkçe Yerel Gazete	Üst düzey yetkili /Gazeteci-Yazar
34	E28	Üniversite	Uzman-Akademisyen
35	E29	Üniversite	Uzman-Akademisyen
36	E30	Üniversite-Düşünce Kuruluşu	Uzman-Akademisyen
37	E31	Üniversite-Başbakanlık	Uzman-Akademisyen/Danışman

Saha araştırması kapsamındaki birebir görüşmeler, yukarıda mezkûr örneklem ile Avusturya'nın Viyana şehrinde 2017 yılının Ocak ayı içerisinde yürütülmüştür. Amaçlı örnekleme çerçevesinde seçilen yukarıdaki örneklemin sadece STK temsilcilerinden oluşmadığı görülecektir. Viyana'daki Türkiyeli toplumun siyasi, dini ve etnik aidiyetleri temelinde organize oldukları STK'lar toplumun nabzını tutma ve yönlendirme noktasında çok merkezi bir yerde durmaktadırlar. Ancak bunun yanında, söz konusu grup ve kamplaşmaların dışında kalmış olsa da, yaşamakta oldukları ülkeyi ve toplum yapısını bilen ve de güncel siyasi, sosyal ve uluslararası gelişmeleri yorumlama kabiliyetine sahip olduğu düşünülen araştırmacı, gazeteci, politikacı, yazar ve sanatçı göçmenler de örneklem grubuna dâhil edilmiştir.

1.4.3. Veri Toplama Araçları ve Analiz Yöntemi

Araştırma, Türk diaspora politikası gibi makro bir politika alanının, onun mikro alandaki yansımalarına yani Türk diasporasının görüşlerine başvurulmadan anlaşılamayacağı ve her ülke için özel şatların dikkate alınması gerektiği düşünüldüğünden, nitel bir saha araştırmasına dayanmak durumundadır. Genelde nitel araştırmalar ve özelde durum çalışmaları, gözlem, mülakat ve doküman inceleme gibi veri toplama yöntemlerinden faydalanmakta ve elde edilen bulgular yoluyla konunun sistemli ve derinlemesine incelenmesine fırsat sunmaktadırlar (Yin, 1989, s. 23; Creswel, 2013, s.97). Bu bağlamda, temel amacı göçmenlerin toplumsal sorunları bağlamında Türk diaspora politikasından beklentilerini ve ona ilişkin görüşlerini ortaya koymak olan bu çalışmada da, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin toplumsal kanaat önderi ve temsilcileriyle birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş ve derinlemesine mülakat tekniğinden faydalanılmıştır. Bu teknik çerçevesinde gerçekleştirilen mülakatlarda, görüşmenin seyrine uygun şekilde yenilerinin eklenebildiği, açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Soruların sayı ve sırasını değiştirebilme ve katılımcıya yahut görüşmenin değişen şartlarına uygun hareket edebilme noktasında esneklik sağlayan bu görüşme yöntemi sayesinde, istenilen bilginin eksiksiz olarak ve derinlemesine elde etmek ve alınan cevaplara anında dönüt vermek mümkün olabilmektedir (Çepni, 2005). Bu nedenle, mülakatlarda görüşme formu içerisinde yer almadığı halde, katılımcının deneyim ve algısına daha ayrıntılı ulaşabilmek adına sorulan sondaj sorular yahut konu bağlamında görüşülen kişinin mesleki ve sosyal durumuna özel deneyimlerini hedefleyen alternatif sorular da görüşmenin içerisine dâhil edilmiştir.

Göçmen temsilcilere yönelik görüşme formlarında yer alan sorular, alan yazında öne çıkan literatürden faydalanılarak hazırlanmıştır. Ek A'da da görüleceği üzere, görüşme formu üç ana bölüm şeklinde tasarlanmıştır. Araştırmanın konusu ve görüşme şartları hakkındaki kısa bir bilgilendirme sonrası yer alan birinci bölümde, Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları toplumsal sorunlar, bunların nedenleri ve Türkiye'nin diasporaya yönelik ilgisine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Görüşme formunun ikinci bölümünde göçmenlerin çağdaş Türk diaspora politikalarına yönelik yorum ve görüşlerine ulaşılması hedeflenmiştir. Bu bölümde, sunulan hizmet ve yürütülen politikaların yarattığı sonuçlar ve bu politikalardaki amaç göçmenlerin gözünden anlaşılmaya çalışılmıştır. Görüşme formunun üçüncü ve son bölümünde ise, göçmenlerin yaşadıklarını ifade ettikleri sorunlar bağlamında Türkiye'den beklentilerine odaklanılmış olup, Türkiye'nin bu sorunlara yönelik nasıl politikalar izlemesi gerektiğine ilişkin öneriler edinilmeye çalışılmıştır.

Uzman mülakatları kapsamında hazırlanan görüşme formları ise üç ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın konusu ve görüşme şartları hakkındaki genel bir girişten sonra, katılımcıların diaspora kavramına ilişkin görüşlerinin talep edildiği birinci bölüm gelmektedir. Formun ikinci bölümü ile, Türk diaspora politikasının motivasyonları ve mevcut politika ve uygulamalara yönelik katılımcıların görüşlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölüm ise, Avusturya entegrasyon politikaları ve Viyana'da yürütülen saha araştırmasında ortaya çıkan kaba bulgular üzerinden Türkiyeli göçmenlerin toplumsal sorunlarına yönelik katılımcıların görüşlerini almayı hedeflemektedir.

Gerçekleştirilen görüşmelerin en kısası 40 dakika, en uzunu ise 2 saat sürmüştür. Soru sorma ve dinleme işlevlerinde etkinlik ve eksiksiz veri aktarımı gibi araştırma açısından önemli kolaylıklara imkân sağladığından (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 175), görüşmeler esnasında katılımcıların izni doğrultusunda ses kaydı alınmıştır. Ses kaydı alınmamasını talep eden katılımcıların görüşmeleri ise deftere alınan notlar yoluyla toparlanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerin bir kısmı, kafe ve restoran gibi sosyal alanlarda gerçekleştirilirken, katılımcıların evleri, dernek ve STK yerleşkeleri ve çalışma ofisleri de kullanılan mekânlar arasında yer almıştır.

Viyana'da geçirilen süre içerisinde birebir görüşmeler yanında, göçmenler tarafından düzenlenen etkinliklere katılım ve ziyaretler yoluyla resmi olmayan görüşmeler gerçekleştirme ve gözlem yapma fırsatı da yakalanmıştır. Bunlar arasında, 13 Ocak 2017

tarihinde Viyana Yunus Emre Enstitüsü bünyesinde düzenlenmiş olan "*Türk Hat Sanatından Bir Seçki*" adlı sergi açılışı ve 15 Ocak 2017 tarihinde CHP-Avusturya Birliği bünyesinde gerçekleştirilen Türkiye'deki anayasa referandumuna yönelik "Referanduma Hayır" toplantısı gibi ekinliklere katılım Türkiyeli topluma yönelik çok yönlü gözlemlerde bulunma ve araştırmaya derinlik kazandırma noktasında önemli katkılar sunmuştur.

Gerçekleştirilen birebir görüşmeler ve yapılan gözlemler yanında çalışmada kullanılan veri toplama araçlarından bir diğeri de doküman incelemesi ve kaynak taramasıdır. Hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren her türlü yazılı materyalin analizini ifade eden (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217) bu yöntem yoluyla, çalışmaya alt yapı kazandıracak olan kavramsal ve kuramsal çerçeve oluşturulmuş ve hem TDP'ye hem de Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlere ilişkin literatür taranarak, derlenen bilgiler ilgili bölümler altında sınıflandırılarak okuyucuya sunulmuştur. Analiz edilen kaynaklar arasında çok çeşitli politika dokümanları, yasal belgeler, parti programları, ilgili kurum ve kuruluşların mevzuatları ve faaliyet raporları gibi birincil materyaller yanında, kitaplar, makaleler, tez çalışmaları ve daha evvel yapılmış araştırma ve istatistikler gibi alan yazında öne çıkan ikincil kaynaklar da yer almaktadır.

Çalışmanın katılımcılarla birebir görüşmeleri içeren saha araştırması bölümü tamamlandıktan sonra, ses kayıt cihazı ve not alma tekniği kullanılarak elde edilen verilerin çözümlenmesi aşamasına geçilmiştir. 35 adet ses kaydının deşifresi yapılmış ve ses kaydı istemeyen 2 katılımcının görüşmelerinde tutulmuş notlar ise daktilo edilmiştir. Mülakat esnasında dile getirilen görüşler sırası değiştirilmeden söylendiği haliyle yazıya dökülmüş ve araştırmacı tarafından ikişer kez okunarak içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, verilerin içerisinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temaların saptanmasına imkân sağlayan bir analiz yöntemidir. "Verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşma" (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259) amacı güden bu analiz yöntemi doğrultusunda, öncelikle veriler arasında yer alan sözcük, cümle yahut paragraf gibi anlamlı bölümlere isimler verilerek veriler kodlanmıştır. Daha sonra ortaya çıkarılan bu kodlar arasındaki ortak veya benzer yönler incelenerek onları belirli kategoriler altında toplayıp, verileri temel düzeyde açıklayabilen temalara ulaşılmıştır. Temalar araştırmacının ne yöne gitmesi gerektiğini gösteren bir şema niteliği taşımaktadır (Kümbetoğlu, 2012, s. 152). Nitel araştırmalarda benzer konulu araştırmalardan yola çıkarak bu işlemlerin öncesinde bir kod listesi hazırlamak mümkün olduğundan (Strauss

ve Corbin, 1990), bu araştırmada da ortaya çıkması muhtemel bazı kodlar tahmin edilmekte idi. Ancak veri kodlama aşamasında tahmin edilen bu kodlar dışında birçok kod ve temaya da ulaşılmıştır. Son olarak, araştırmanın bulgular bölümü ulaşılan bu kod ve temalar esas alınarak ve yorumlanarak rapor edilmiş ve bu bölümde görüşmeleri olduğu gibi yansıtabilmek amacıyla katılımcıların verdiği cevaplardan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Çalışmanın hem birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanarak hazırlanan teorik bölümlerinde hem de nitel araştırma yöntemiyle organize edilen saha araştırması bölümünde bir takım güçlük ve sınırlılıklarla karşılaşılmıştır. Araştırmanın kapsamını da ortaya koyacak bu sınırlılık ve güçlükler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Bu araştırmada konu, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları toplumda karşılaştıkları temel toplumsal sorunları bağlamında Türkiye'den beklentileri ve çağdaş Türk diaspora politikasına ilişkin görüşleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışma bu konuya odaklandığı için, Türk diaspora politikasının Türkiye'ye etkileri (doğrudan yatırımlar, turizm gelirleri ve Avusturya ile olan dış ticaret hacmine etkileri vb.) ve Türk diaspora politikası kurum ve aktörlerinin görüşleri çalışmanın dışında bırakılmıştır.
- Çalışmada ele alınan toplumsal sorunlar Avusturya'da yaşayan Türkiyelilerin mülakatlar yoluyla dile getirdikleri sorunlar ile sınırlanmıştır. Çok çeşitli bir görünüm arz eden bu sorunların her biri müstakil araştırmalar gerektiren bir derinliğe sahip olduğundan, söz konusu sorunlara ilişkin olarak araştırmayı amacına ulaştıracak genel bir çerçeve sunmakla yetinilmiştir.
- Bu araştırmada veriler, Avusturya'da en yoğun Türkiyeli nüfusa sahip şehir olan Viyana'da, otuz üç Türkiyeli göçmenin görüşlerine dayalı olarak elde edilmiştir. Dolayısıyla, ülkenin diğer şehirlerindeki Türklerin sorun ve beklentileri ve TDP'ye ilişkin görüşleri eksik kalmış ve araştırmada bu konuda bir sınırlılık olmuştur.
- Görüşme yapılan katılımcılarından elde edilen bulgular, siyasi ve toplumsal şartlardaki değişimlere (Avusturya hükümetinin ve politikalarının değişimi, Türkiye Avusturya ilişkilerindeki yeni gelişmeler, toplumsal değişimler vb.) paralel olarak değişebileceğinden, hala genel geçer kabul edilebilecek bulgular çoğunluğu

oluştursa da, verilerin geçerlilikleri görüşmelerin ve gözlemin yapıldığı zaman dilimi (Ocak 2017) ile sınırlıdır.

- Çalışmada önemli bir yer tutan entegrasyon, yabancı düşmanlığı, eğitim gibi sorunlar göç veren ve ev sahibi ülkeyi de içine alacak şekilde çok taraflı bir süreci ifade etmiş olmasına karşın, çalışmanın ana teması Türkiyeli göçmenlerin görüş ve beklentileri olduğundan saha araştırmasında Avusturya tarafının ve Türk diaspora politikası aktörlerinin görüş ve yorumlarına başvurulmamış olması bu araştırmanın bir sınırlılığıdır.
- Araştırma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden ikisinde katılımcılar tarafından ses kaydına izin verilmediğinden, konuşma hızında not alamama nedeniyle teze yansıtılan bilgi ve alıntılar sınırlı kalmıştır.
- Araştırma kapsamındaki bir diğer sınırlılık ise çalışmanın TDP'yi ele alan bölümüne yöneliktir. Araştırmada Türkiyeli göçmenlerin TDP'ye bakışı öncelendiğinden, TDP anlatılırken, çoğunlukla resmi siyasal söyleme bağlı kalınmış ve başta TDP'yi yürüten aktör ve kurumlar olmak üzere, muhalefet partileri ve politikanın Türkiye ve Avusturya'daki taraflarının görüş ve yorumları dışarıda bırakılmıştır.
- Araştırmanın hazırlanması aşamasında, Türkiye'nin diaspora politikasını göç kuramlarından ayrı bir disiplin çerçevesinde ele alan yeterli literatür olmaması da karşılaşılan güçlüklerden biri olmuştur. Diaspora politikalarına ilişkin kuramsal yaklaşımların 2010'lu yıllarda çalışılmaya başlanılan bir konu olması, uluslararası alanyazında sınırlı sayıda çalışma olması, Türkçe alan yazında ise bu konuda neredeyse hiçbir çalışmaya rastlanılmamış olması, teorik çerçeve yazılırken çeviriden kaynaklı güçlüklere sebep olmuştur. Örneğin uluslararası alanyazında sıklıkla kullanılan "diaspora engagement policy" ifadesi ilk kez bu çalışma kapsamında "diaspora bağlantı politikaları" şeklinde bir karşılığa kavuşturulmuştur. Bu ve benzeri kavramların Türkçe çevirisinde hissedilen boşluk, kuramsal çerçeve bölümünde üslupta bir takım tıkanmalar yaratabilmiştir.

1.6. ARAŞTIRMANIN PLANI

Türkiyeli göçmenlerin Avusturya toplumunda karşılaştıkları toplumsal sorunları bağlamında Türkiye'den beklentilerini ele alan ve bu bağlamda göçmenlerin gözünden çağdaş Türk diaspora politikasının imkan ve sınırlılıklarını anlamaya çalışan bu tez çalışması; giriş, literatür taramasına dayalı olarak hazırlanan ve saha araştırmasına arka plan sağlaması

amaçlanan üç bölüm, saha araştırması bölümü ve sonuç olmak üzere beş ana kısım olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın problemi, amacı, önemi, ve sınırlılıklarını ele alan giriş bölümde, yürütülen çalışmada kullanılan metodoloji hakkında da bilgi verilmiş olup; bu bölümden sonra nasıl bir izlek takip edildiği aşağıda açıklanmaktadır.

Çalışmanın **ikinci bölümü**; araştırmaya zemin oluşturan temel kavramlar ve çalışmada kullanılan kuramsal yaklaşımların ele alındığı "Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve" bölümüdür. Bu bölümde, ilk olarak çalışmanın etrafında döndüğü diaspora kavramı tüm yönleriyle ele alınmaya çalışılmış ve kavramın çağdaş çağrışımları üzerinden operasyonel bir diaspora tanımı önerilmiştir. Daha sonra, diaspora politikalarına teorik bir arka plan oluşturma hedefiyle, diaspora köken ülke ilişkileri ve diaspora politikalarının motivasyonlarına ilişkin uluslararası alan yazındaki temel kuramsal yaklaşımlar sunulmuş olup, bu kuramların konumuz açısından açıklayıcılıkları tartışılmıştır.

Çalışmanın **üçüncü bölümü**; Türk diaspora politikasını konu edinmektedir. Burada cumhuriyetin ilk yıllarından başlayan tarihi bir izlek üzerinden hareket edilerek, mevcut Türk diaspora yönetiminin Türkiyeli göçmenlere yönelik politika ve yaklaşımları ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır. Bu bölümde ayrıca, Türkiye'de diaspora yönetimi konusunda faaliyet yürüten kurum ve kuruluşlar ile, politikalarda kullanılan enstrüman ve yöntemler incelenmekte, böylelikle saha araştırmasında dile getirilen görüş ve eleştirilerin okuyucu zihninde yerli yerine konması hedeflenmektedir.

Tezin araştırmaya teorik arka plan sunmayı hedefleyen bölümlerinden sonuncusu, Türkiyeli göçmenleri ele alan **dördüncü bölüm**dür. Türkiye'den Avusturya'ya olan göç hareketinin tarihsel seyri, Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin profili ve yaşadıkları güncel sorunlar bu bölümün konusudur. Araştırmanın odak noktasını, Türkiye kökenli göçmenlerin yaşadıkları toplumsal sorunlar oluşturduğundan, bu bölümde ele alınan sorun başlıklarının saha araştırmasına ışık tutmaya yardımcı olacağı düşünülmüştür. Bunun yanında, göçmenlerin yaşadıkları toplumsal sorunlarla ilgisi nedeniyle Avusturya göç ve entegrasyon politikası da bu bölümde incelenen konu başlıkları arasında yer almıştır.

Çalışmamızın alt yapısı niteliğindeki yukarıdaki bölümlerin üzerine inşa edilen saha araştırması ise **beşinci bölüm**ün konusu olmuştur. Bulgular adı altındaki bu bölümde, araştırma için yürütülen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek, göçmenlerin yaşadıkları toplumsal sorunlar, bu sorunlar kapsamında Türkiye'den

beklentileri ve TDP'ye ilişkin görüş ve önerileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bulgular belirli temalar altında sınıflandırılıp aktarılırken, konuya ilişkin daha evvel yapılmış nitel ve nicel araştırma sonuçlarıyla da karşılaştırılarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın **altıncı ve son bölümü**; araştırmanın temel bulgularının özetlendiği ve bunların bütüncül ve geniş bir açıdan tartışıldığı sonuç bölümüdür. Bu bölümde ayrıca, elde edilen bulgular ışığında, TDP'nin Türkiyeli göçmenlerinin ihtiyaçları ile uyumlu hale getirilmesi noktasında ne tür adımlar atılabileceği ve Türkiye'nin Avusturya özelindeki diaspora politikalarını daha etkin yürütülebilmesi adına neler yapabileceği hususunda bir takım görüş ve öneriler dile getirilmektedir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. DİASPORA KAVRAMI

Üzerinde yükselecek tartışmalara zemin teşkil ettiklerinden, akademik çalışmalarda asıl yük kavramların omuzlarındadır. Çalışmada kullanılan kavramların neye gönderme yaptığı hususunda yazar ve okuyucu arasındaki fikir birliği araştırma için hayati bir önem taşımaktadır. Viyana'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin beklentileri bağlamında Türk diaspora politikasının imkan ve sınırlılıklarını anlamaya çalışan çalışmanın bu bölümünde, konuya temel teşkil eden "diaspora" kavramı, alınyazında nasıl ele alındığı ve çağdaş çağrışımları konu edilmektedir.

"Diaspora" kavramı, hem konunun karmaşık doğası, hem de araştırma ve politik uygulamalara damgasını vuran öznel yaklaşımlar neticesinde, anlamı üzerinde uzlaşı sağlanabilmiş bir kavram olmaktan uzak görünmektedir. Kavramın günümüzde sahip olduğu çağrışımları anlayabilmek için, etimolojik boyutu, akademik sınıflandırma çabaları ve tarihsel olarak geçirdiği çeşitli evreler sonucu günümüzde ne tür bir anlam-bilimsel alana tekabül ettiğine değinmek faydalı olacaktır.

2.1.1. Kavramın Tarihi

Diaspora kavramı, genel itibariyle coğrafi dağılma ve bu dağılmaya eşlik eden kimliklerin, kültürlerin ve toplumsal ilişkilerin mekânsal dağılım durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Hall, 1998). Kavram etimolojik olarak yunanca "*diasperien*"; *dia-* "boyunca, karşıda" ve *sperien-sperio* "yayılmak, tohum saçmak" kelimelerinden türemiş olup, dağılma, saçılma, savrulma durumlarını imlemektedir (Braziel ve Mannur, 2003, s.1).

Diaspora teriminin tarihsel kullanımı 2500 yıl kadar geriye götürülebilir. Kelimeyi kullanan ilk topluluk (M.Ö. 800-600) Yunanlılar olmuştur. O dönemde göç ve kolonizasyonu

karşılayan bu kavramın, görece olumlu yahut en azından nötr çağrışımlar uyandırdığı görülmektedir (Cohen, 1997, s. ix). Ancak diaspora kavramı M.Ö. 6. Yüzyılda Babil Krallığı tarafından Kudüs'ten farklı coğrafyalara dağıtılan Yahudilere atıfta bulunulmasıyla beraber yeni bir semantik anlam kazanmış ve anavatanını kaybetmiş ve etnik şiddete maruz kalmış şahıslar ve topluluklar için kullanılan bir kavrama dönüşmüştür (Tötölyan, 1996, s.12).

Alanyazın bağlamında kavram, 20. Yüzyıl ortalarına değin, Yahudilerin dağılmasına ve dağıldıktan sonra dinleri etrafında birleşmiş halk topluluklarına (Ermeniler ve Morovya Biraderleri) gönderme yapan ilahiyat incelemeleri alanının bir konusu olarak karşımıza çıkmaktadır ve dini anlamı dışında olası bir başka anlam ifade etmez.[1] İlk kez 1931 yılında, Amerika'da çıkan "Sosyal Bilim Ansiklopedisi" için yazdığı 'diaspora' maddesinde Dubnov, kavramı Yahudi halkının tarihsel deneyiminden ayırır ve kendi vatanından ayrılarak dağılan tüm nüfusları tanımlamak için kullanır. Terimin anlam sahasını genişleten bu eğilim, Robert Park (1939) ve Rose Hum Lee (1949)'nin çalışmalarıyla da güçlendirilmiş ve özellikle 1990'lı yıllardan itibaren diaspora teriminin kullanımındaki çeşitlilik ve işaret ettiği gruplarının enflasyonu doruk noktasına ulaşmıştır. (Dufoix, 2011, ss. 26–27)

Bu kapsamda, terimin kullanımına ilişkin semantik bir tartışma doğmuştur. Kimi araştırmacılar birçok grubu içerecek denli gevşek tanımlamalara giderken, kimileri de bunun terimin anlamını tamamen yok edeceğinden korkarak, keskin ölçütler yoluyla diaspora sayılan birçok grubu tanımın dışarıda bırakmayı tercih etmiştir. Bunlardan ilki, belirsiz sayıda örneğe kapı aralayarak kavramın içinin boşalmasına neden olurken, ikincisi belirli özellikler marifetiyle diaspora kavramını kategorize etmeye çalışmıştır. Aşağıdaki bölümde diaspora kavramına ilişkin temel yaklaşımlar ve bunların konumuz açısından açıklayıcılıkları ele alınacaktır.

2.1.2. Diaspora Yaklaşımları

2.1.2.1. Klasik Diaspora Yaklaşımı:

Klasik diaspora tanımı; travmatik unsurların bulunduğu zorunlu bir dağılma durumuna ve sürekli olarak terkedilen anavatana geri dönüş mitine dayanmaktadır. Diasporanın klasik tanımı ve sınıflandırması konusunda en çok referans alınan isim William Safran'dır.

[1] Kelimenin dünyanın en büyük diasporalarından kabul edilen Afrika dışında yaşayan Afrikalıları tanımlaması için 1965 yılına kadar beklenmesi gerekecektir. "Siyah diaspora" tamlaması, ilk olarak Abiola Irele'nin 1965 tarihli ve "Negritude or Black Cultural Nationalism" isimli makalesinde kullanılmıştır.

Safran'a göre bir topluluğun diaspora olarak tanımlanabilmesi için altı temel karakteristik özelliği barındırması gerekmektedir:

1) anavatandan uzakta en az iki farklı bölgeye dağılma;

2) anavatanları hakkında ortak bir hafıza ve miti sürdürme;

3) yerleştikleri yeni ülkelerin yerli toplumu tarafından tam olarak kabul edilmediklerine ve edilmeyeceklerine inanmış olma;

4) ev sahibi ülkede 'geçici olarak' kalmakta olduğu inancını taşıma ve bir gün ana vatana geri dönme isteğini sürekli tutma;

5) ana vatanın muhafazası, yenilenmesi ve başarısı için fedakârlık gösterme;

6) ana vatanla devamlı olarak var olan ilişkiler tarafından oluşturulan bir etnik grup bilinci ve ortak kader inancı. (Safran, 1991, s.83-84)

Diasporanın bu şekilde tanımlanması bu çalışmaların Yahudi deneyiminden yola çıkılarak yapıldığının da bir kanıtıdır. Diasporanın anavatana dönüş temelinde ve homojenite içeren, sabit ve değişmez bir kategori olarak algılanması eleştiri konusu olmuş ve kavramın farklı ve modern deneyimleri tanımlamakta yetersiz kaldığı ifade edilmiştir (Kaya, 2000, s.61). Çünkü her diasporanın bir geri dönüş amacı yoktur ve anavatana dönüş imkanı verilse de dönmeyecek toplumları diaspora tanımının dışında tutmak mümkün görünmemektedir. Bunun en iyi örneği, bulundukları toplumlara en yüksek düzeyde entegre olan ve çoğunlukla geri dönüş talepleri bulunmayan Yahudi ve Ermeni diasporalarıdır. Bu yönüyle klasik yaklaşım, kadim diaspora grupları kabul edilen Yahudi ve Ermeni diasporalarının günümüzdeki durumunu dahi açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla Safran'ın başını çektiği klasik diaspora yaklaşımı, kısıtlı bir çerçeve sunduğu gerekçesiyle eleştirilmiş ve diasporanın tanımı farklı deneyim ve toplulukları da kapsayacak şekilde genişletilme yoluna gidilmiştir.

2.1.2.2. Çağdaş Diaspora Yaklaşımı

Klasik diaspora tanımının eksik olduğu düşüncesinden hareketle Safran'ın tanımına eklemeler yaparak görece daha geniş bir tanıma ulaşmayı hedefleyen Cohen'e göre diaspora ek olarak şu özellikleri de içermektedir:

- İş arama, ticaret gibi istekler peşinde anavatandan dışarıya açılma,
- Yaşanılan yerde çoğulculuğa gösterilen toleransla yaşamı daha yaratıcı ve zenginleştirici hale getirme imkânı (Cohen, 1997, s.26).

Cohen (1997, s.26-27) ayrıca diasporanın tek bir türe indirgenemeyeceğini söyleyerek farklı diaspora tipolojileri geliştirmiştir:

- Eski Diasporalar: Kurban diasporaları (Afrika, Ermeni ve Yahudi) ve emperyal diasporalar (Antik Yunan, Hollanda, İngiltere)
- Yeni Diasporalar: İş/hizmet diasporaları (Hintliler, Çinliler, Şıhlar, Türkler, İtalyanlar); ticaret diasporaları (Lübnanlılar, Hintliler, Japonlar) ve kültürel diasporalar (Karayipliler, Çinliler, Hintliler)

Anavatan ve geriye dönüş nosyonları açısından klasik diaspora yaklaşımından ayrılamayan Cohen, çeşitli amaçlarla anavatandan kendi isteğiyle ayrılan toplumları da diaspora içerisinde tanımlayarak, çağdaş diaspora yaklaşımlarına büyük bir kapı aralamıştır. Böylece diaspora kavramı çeşitli nedenlerle muhtelif ülkelere dağılan bütün göçmenler için kullanılmaya başlanmıştır. Tötölyan'ın ifadesiyle "*Nereye bir dağılma gerçekleşmişse, orası şimdi diasporadır*" (Tötölyan, 1996, s.3).

Günümüzde diaspora kavramına ilişkin yaklaşımlar, bir takım gelişmelerin de etkisiyle bazı konularda klasik yaklaşımdan ayrılmaktadır. Bu gelişmeler, kendi aralarında da bir sebep sonuç ilişkisi barındırdıklarından, konumuz açısından etkileri birbirlerinden bağımsız düşünülemez.

Çağdaş diaspora yaklaşımını etkileyen en temel gelişme- neredeyse bütün sosyal araştırma alanlarına yeni boyutlar kazandıran- **küreselleşme** olgusudur. Dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan insan, toplum ve devletler arasındaki iletişim ve etkileşimin "karşılıklı bağımlılık" kavramı çerçevesinde giderek artması olarak tanımlayabileceğimiz küreselleşme, özellikle 19.yüzyıl ile birlikte ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan yakınlaşma eğilimi ile kendisini göstermiştir. Bu eğilim, uluslararası anlaşmalarla artmış, gümrük duvarları yıkılmış, uluslararası sermaye hareketleri hızlanmış, çokuluslu firma sayısında büyük bir artış yaşanmıştır (Biber, 2003, 62). Günümüzde küreselleşme ekonomik, siyasi ve kültürel başta olmak üzere yaşamın her alanını etkileyen ve dışında kalınamaz bir

süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme, kapitalist modernleşme sürecinin de etkisiyle, insanların göç etme olanak ve olasılığını da artırıcı yönde etkide bulunmuştur. Özellikle ulaşım ve iletişim teknolojilerinin çeşitlenmesiyle göçmenlerin anavatanla bağlarının yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu süreç hem göç alan hem de göç veren ülkeleri etkilemiş ve diaspora için de- aşağıda bahsedileceği gibi- ulus-aşırı alanların varlığını daha belirgin ve meşru hale getirmiştir. Diaspora toplumlarının anavatan yanında, dağılmanın gerçekleştiği diğer coğrafyalardaki soydaş topluluklarla da bağlar kurması mümkün hale gelmiş ve bu da diasporanın giderek global ve merkezsiz bir olgu olarak algılanmasına katkı sağlamıştır.

Çağdaş diaspora kavramını ele alırken, göz ardı edilmemesi gereken bir başka gelişme ise, uluslararası alanda insan haklarının evrenselleşmesi ve bireysel ve kolektif **hak ve özgürlükler**e ilişkin vurgunun artmasıdır. Bu durum, devletlerin, sınırları içerisinde yaşayan azınlık ve göçmen toplulukları yönetirken, bireysel ve kolektif grup haklarına ilişkin bir duyarlılık taşıması noktasında baskı oluşturmaktadır. Bu gruplara ilişkin zorunlu asimilasyon uygulamaları yahut ayrımcılık reddedilmekte ve hatta hoşgörünün ötesinde bu grupların varlığı ve faaliyetleri teşvik edilmeye zorlanmaktadır (Kurubaş, 2006, s. 97). Uygulama noktasında birçok eksiklik barındırsa da, uluslararası camiada göçmenlere ve diasporaya ilişkin söylemler bu terminoloji üzerinden yürütülmeye zorlanmakta ve diasporaya akademik ve siyasi yaklaşım artık sadece göç alan ülkeye sadakat, tek taraflı uyum ve aidiyet gibi sorumluluklar temelinde değil, haklar temelinde de ele alınmaktadır.

1980 sonrası beliren ve akademik çevrelerde fırtınalar koparan **postmodernizm** ise, sosyal bilimlerin birçok alanı gibi diaspora çalışmalarını da etkilemiştir. Kısaca, modernliğin kendine dışarıdan bakışı/özeleştirisi olarak tanımlanabilecek olan postmodernist yaklaşım, her çağda sosyal bilimlere ilham vermiş olan fizik biliminde 20. yüzyıl'ın başından itibaren yaşanan gelişmelere paralel olarak ortaya çıkmıştır. Fizikte kuantum teorisinin geliştirilmeye başlanması ile artık fenomenlerin belirlenemez olduğu ve determinist yasalara göre işleyen evren anlayışının çöktüğü kabul edilmiştir. Bu durum, sosyal bilimlerde de akla, ilerlemeye ve istikrarlı ve evrensel olana yapılan vurguyu tersyüz etmiştir. Nietzsche'nin de deyimiyle artık evrensel kurallar yerine tarihsel küçük anlatılar vardır. Toplumları tanımlamakta, büyük hakikat söylemlerinin (meta-narratives) artık sonu gelmiştir (Aslan & Yılmaz, 2001).

Postmodernizmin bu yaklaşımına uygun olarak, diaspora toplumlarını üst anlatılar yahut makro teoriler yoluyla anlama çabaları giderek değer kaybetmiş ve genelleyici kuramlardan hareketle diaspora olgusunun anlaşılamayacağı bunun yerine tekil/duruma özel tecrübelerin dikkate alınması gerektiği görüşü ön plana çıkmıştır. Bu noktada, Brubaker (2005) diaspora çalışmalarına bir eleştiri getirir. Ona göre; ulus ve ulus-devlet gibi kurgusal kabullere yaslandığı gerekçesiyle "metodolojik nasyonalizm"i eleştiren bu çalışmalar, aslında bir kurgudan kaçarken farkında olmadan başka bir kurgunun içerisine düşmektedirler. Çünkü diasporanın homojen ve öngörülebilir gruplar olarak tanımlanması da bir tür kurgudur. (Brubaker, 2005, s. 7–8)

Toplum ve kimliklerin değişmezliği varsayımını reddederek 'oluş'a vurgu yapan postmodernizmin etkisiyle, her diasporanın, hem oluşum şartları, hem de nitelikleri açısından kendine has bir olgu olduğu görüşü yaygınlık kazanmıştır. Toplumlar artık, eminliğin değil kuşkunun, istikrarın değil akışkanlığın, sabitliğin değil, oluş halinin, yeknesaklığın değil melezliğin ve akışkanlığın mekânlarıdır.

Çağdaş diaspora yaklaşımlarına etki eten bir diğer kuram ise **ulus-aşırılık** (transnationalism)'tır. Yukarıda zikredilen diasporik kimliklerde melezlik ve merkezsizlik vurgusunun ulus-aşırılık yaklaşımının diaspora çalışmalarına girmesiyle de yakından ilişkisi vardır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha etraflıca tartışılacak olan bu kuram, genel olarak göç veren ülke ile göç alan ülke arasında kurulan ilişkiyi ve göçmenlerin ulus devletlerin sınırlarını aşan çoklu aidiyet ve pratiklerini vurgular. Bu anlayışa göre, "*göçmenler bağlarını koparарak, yeni bir toplumsal düzene ait olma mücadelesi verenler değil, ülkeler arası bağlarını aktif olarak kullanan, kararlarında tek bir ülke, toplumsal düzen ya da sosyallikle sınırlı kalmayan, vatandaşlık pratiklerinde çok-ülkeli olarak davranabilenler*" olarak kavramsallaştırılmaktadır (Glick-Schiller vd.'den aktaran; İçduygu vd., 2014, s.44).

Bu kuram açısından, bir göçmen grup olarak diasporanın, yeni yurtta asimile olmaya zorlanması yahut aidiyet ve sadakatleri bağlamında iki ülke arasında bir seçim yapmasının beklenmesi, diasporanın doğasına (ulus-devlet sınırlarıyla sınırlanamamak) aykırı bir taleptir. Kuramın diaspora kavramı üzerindeki etkisi o denli büyüktür ki, son yıllarda neredeyse "ulus-aşırı toplum" ifadesi diaspora ile eş anlamlı hale gelmiştir. Bu noktaya dikkat çeken Faist, ulus-aşırı toplumun tüm diasporaları kapsamasına karşın, tüm ulus-aşırı

toplumları diaspora olarak adlandırmanın mümkün olmadığını ifade eder. (Faist, 2010, s. 21)

Bu bakış açısıyla, diaspora anlayışı da kökten bir değişime uğramıştır. Klasik diaspora tanımlarında, dağılmaya rağmen kimliğin korunması üzerinde ısrarla durulurken, postmodern düşünce ve ulus-aşırılık, melez, bir ulus-devlete dayanmayan, merkezsiz ve paradoksal bir kimliği ön plana çıkarır. Stuart Hall, Paul Gilroy ve James Clifford, bu diaspora yaklaşımının öncüleri kabul edilir. Hall, etnik kimlik temelli ve bu kimliğin muhafazası üzerine kurulmuş bir diaspora tanımının emperyalist ve hegemonik özellikler taşıdığından bahisle, kendisinin diasporadan homojenlikten çok, zorunlu bir heterojenliği anladığını söyler ve diasporik kimliği de, "farklılığa rağmen değil, *farklılık sayesinde melezlikle yaşayan kimlikler*" olarak tanımlar. (Dufoix, 2011, s. 33)

Çağdaş diaspora tartışmalarına önemli katkılar sunan Bauböck ve Faist (2010, s.43-45)'e göre ise, çağdaş diaspora gruplarının özellikleri şunlardır:

- Topluluk çeşitli nedenlerle anavatanından uzakta yaşamaktadır. Bunun doğal afet, felaket, fakirlik, iş arama gibi nedenleri olabilir.

- Topluluğun göç istikameti ile gidilecek ülke ve şehirlerin seçilmesi o bölgelere daha önceden yerleşmiş göçmenlerin izlediği göç rotasına dayanmaktadır (ilişkiler ağı teorisi) ve çoğunlukla emek piyasası odaklı gerçekleşmektedir.

- Asimile olmadan misafir ülkeye entegre olan nüfus, köken kültürüne ve kimliğine bağlı bir farkındalık taşır. Bu da güçlü bir topluluk anlayışı ve toplu yaşama algısının varlığına işarettir.

- Bu dağılmış topluluklar köken toplumlarıyla ilişkilerini iletişim ağları vasıtasıyla devam ettirirler ve korurlar.

- Kimliklerini bir jenerasyondan diğerine uzun dönemde aktarırlar.

Bu yaklaşıma göre, diaspora (travmatik olmasına gerek olmadan) herhangi bir sebeple zorunlu yahut kendi isteğiyle anavatanını terk etmiş olabilir ve grup üyeleri arasında bir "anavatana geri dönüş" miti yaratmak durumunda da değildir. Bunun yerine anavatanla bağlı kalmasını sağlayan iletişim teknolojilerinin de imkânlarıyla kolektif bir bilinç

oluşturmaktadırlar. Aynı anda hem anavatanla bağlarını koruyup hem de ev sahibi ülkeye entegre olabilmektedirler.

2.1.3. Bir Siyasi Kurgu olarak Diaspora

Tüm bunların yanında alanyazında, diaspora kavramına ilişkin **yapısalcı** yaklaşımın da güç kazandığı göze çarpmaktadır. Belli bir gruba ait belli özelliklerin grubun tümüne genellenerek, evrensel ve şartlardan bağımsız olarak varolduğunu savunan özcü yaklaşıma tepki olarak, çağdaş diaspora tanımları çoğunlukla bu grupların kendiliğinden oluşan sosyal aktörler olmadığını ve siyasi olguların sonuçları olduğunu söyler. Bu yaklaşıma göre, Hobsbawm'ın milliyetçilik kavramı için kullandığı gibi[2] "diaspora" sosyal bir gerçekliği tanımlamaktan ziyade, bu gerçekliği yaratma eğiliminden doğan bir kavramdır (Hobsbawm, 2006, s. 24).

Bu konuda, Bauböck, diasporanın bazı elitlerin siyasi projeleri ve çıkarları doğrultusunda, bir kimlik ve bellek yaratılarak oluşturulduğunu ve ev sahibi ülke ve köken ülke tarafından sunulan imkânların da diasporanın oluşumunda etkili olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, diasporayı 'siyasi bir kurgu' olarak tanımlamak, sunduğu analitik araçlar nedeniyle; dağılmanın yönü ve nesiller arası kimliğin aktarımı gibi hususlara odaklanarak tanımlama ve sınıflandırmanın ötesine gidemeyen diğer yaklaşımlara nazaran daha faydalıdır. (Bauböck, 2010, s. 313-316)

'Diaspora'yı gerçek demografi ile çakışan yapılar olarak değil, özel stratejiler için mobilize edilmiş sosyo-politik projeler olarak tanımlayan Brubaker da benzer bir biçimde şöyle bir sonuca varmıştır:

"*Diaspora kavramı bir grubu ifade etmekten çok, sosyo-politik mücadelelerde amaca uygun olarak kullanılan bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Ve araştırmacılara düşen görev de, bu mücadelelerin çıktısı olan kurgusal bir kavramla (diaspora) grupları tanımlamak değil, mücadelelerin kendisine odaklanmak olmalıdır*." (Brubaker, 2005, s. 13)

[2] Milliyetçilik araştırmalarının önemli teorisyenlerinden Eric Hobsbawm'a göre, milliyetçilik milletlerden önce gelir; milletler devletleri ve milliyetçiliği yaratmaz, aslında yaşanan bunun tam tersidir. Ayrıntıları için bkz. Hobsbawm (2006).

2.1.4. Kavramın Kuramsal Zafiyeti

Günümüzde sefalet, cezalandırma ve zulüm gibi olumsuz çağrışımlardan kurtulmuş olan diaspora kavramı, çeşitli tarihsel evrelerden geçerek anlam sahasını sürekli yeniden şekillendirmiştir. Ancak bu değişim, Brubaker'ın isabetli tespitiyle, "*çağ atlamak*" anlamındaki bir değişim olarak değerlendirilmemelidir (Brubaker, 2005, s. 9). Diaspora, önceden olduğu gibi günümüzde de devletin sınırlarının dışına dağılmış etnik/dini grupları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır ve fakat alanyazında hangi grupların bu tanım içerisine dâhil edilip, hangilerinin dışarıda bırakılması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar benimsenmiştir.

Kimi akademik çalışmalarda diaspora, Yahudi, Ermeni, Yunan ve Afrikalılar için kullanılan bir 'özel isim' olmaktan çıkmış ve kendi başına konuşmakta olan bir 'cins isim' halini almıştır ve herhangi bir kritere bağlı olmadan, anavatan dışında yaşayan herkes için kullanılan ve neredeyse "etnik grup" ile eş anlamlı olarak görülecek kadar gevşek tanımlanmış bir terime dönüşmüştür (Dufoix, 2011, s. 103–104).

Bu yaklaşımla diaspora, sınırları belirlenebilen bir tanım olmaktan çıkmıştır ve etno-ulusal gruplar yanında, dini gruplar (Müslüman, Katolik, Budist diaspora gibi), meslek grupları (bilim insanları, entelektüeller, futbolcular gibi) ve diğer bir takım toplulukların da (beyaz, gay, muhafazakar, terörist diaspora gibi) bu kavramla isimlendirilmesinde çoğunlukla bir beis görülmemektedir.

Ancak, kavrama ilişkin yaşanan bu enflasyonun, diaspora çalışmalarında kuramsal bir zafiyet/güçsüzlük yarattığı ve bu nedenle kavramın olguları tanımlamakta yetersiz kaldığı eleştirileri sıklıkla dile getirilmektedir. Öyle ki dağılmak anlamına gelen bu kavramın kendisinin de dağılmakta (diesperio) olduğu (Brubaker, 2005, s. 4) ve bu anlam çeşitliliğinin diaspora çalışmalarında vurgusuzluğa yol açtığı iddia edilmektedir (Dufoix, 2011, s. 104). "*Herkes biraz diasporaysa, aslında hiç kimse diaspora değildir*", diyen Brubaker'a göre kavramın bu şekilde belirsizleşmesi, onu analitik bir araç olarak elverişsiz hale getirmiştir (Brubaker, 2005, s. 3).

Bunu aşmak için, Brubaker bir diasporanın, yorumlara göre farklı anlamlar ifade etse de, temel üç özelliği (dağılma, anavatana eğilim ve kimliğin korunması) barındırması gerektiğini söyler ve fakat bu özelliklere bakarak belirli grupları diaspora olarak tanımlamak

yerine, yapılması gereken diasporayı yaşamsal pratik, duruş, kurgu yahut iddia kategorisi olarak kullanmaktır (Brubaker, 2005).

Diasporalar üzerine çalışmalar yapan Wahlbeck de, kısıtlayıcı ölçütlere dayalı, betimleyici tanımlardan kaçınmak gerektiğini söyler. Bunun yerine gerekli olan weberyen anlamda ideal-tipik bir diaspora tanımıdır ve bu tanım nüfusların ortak özelliklerini betimlemeyi sağlar, ancak 'gerçek diaspora' gibi bütünsel bir tanıma girişmez. 'İdeal tip' gerçekliğin birebir tarifi olmaktan ziyade, gerçekliği daha iyi anlamayı sağlayan kavramsal bir alet olarak değerlendirilmelidir. (Wahlbeck, 2002, S. 230–232)

2.1.5. Operasyonel Tanım

Bu çalışma da, weberyen bakış açısını temel alarak, gerçekliği birebir resmetmekten ziyade onu anlamaya yardımcı olacak araçsal bir diaspora tanımından yola çıkmakta ve kavramın 'siyasi bir proje' olarak kurgusal boyutunu ön plana çıkartmaktadır. Bu yaklaşım tarzı, çalışmayı sınırları belirsiz bir kavramla boğuşmaktan kurtarırken, (Brubaker ve Clifford gibi araştırmacıların tespitiyle) konunun analitik değerlendirmesinde de kolaylık sağlayacaktır. Bunun yanında, diasporayı kurgulayan aktörlerinin hangi amaçlar ve mekanizmalarla ve hangi sonuçlar için ilgili grupları hedeflediklerini anlamayı kolaylaştıracak (Faist, 2010, s. 11) ve söz konusu ilginin yoğunluğunda ve politikaların çeşitliliğinde meydana gelen değişimleri de anlamlandırmamızı mümkün kılacaktır.

Çalışmanın diaspora kavramına yaklaşımı, Brubaker ve Bauböck'ün yapısalcı diaspora yaklaşımları ve postmodernist teoriden etkilenerek aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1. Sebeplerinden bağımsız olarak gönüllü ve zorunlu tüm uluslararası göç şekilleri diaspora oluşumuna kaynaklık edebilir. Bu anlamda, günümüzde diaspora kavramı; göçmen, mülteci, misafir işçi, azınlık, etnik topluluk yahut yurtdışı toplulukları gibi terimleri de kapsayan geniş bir anlam-bilimsel alana aittir.
2. Diaspora kelimesinin, dini, ideolojik gruplar yahut meslek grupları gibi toplulukları adlandırmada kullanılması doğru bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Kelime, hala güçlü bir şekilde etno-ulusal anlama sahiptir.
3. Geri dönüş niyeti taşımasına gerek olmadan, anavatana sosyo-kültürel açıdan bağlılık ve eğilim 'ideal-tipik' bir diaspora tanımının öğesi olarak büyük oranda

kabul görmektedir. Bu bağlılık, ulaşım ve iletişim imkânlarının çeşitlenmesiyle, daha da artmıştır.

4. Diaspora üyeleri arasında güçlü bağlar ve ortak değerlerin muhafazası (din, milliyet, kültür yahut dil) etrafında oluşmuş bir topluluk bilinci hâkimdir.
5. Diaspora toplulukları, sosyal pratiklerinde ve kararlarında tek bir ülke ya da sosyal aidiyetle sınırlı kalmayan, çok-ülkeli ve melez gruplardır. Ulus-devlet sınırlarını aşındıran bu melezlik, diasporayı diaspora yapan en temel özelliktir. Diaspora topluluklarında kimliğinin saf haliyle korunması yerine, merkezsiz ve paradoksal bir kimlik ön plana çıkmıştır.
6. Diasporalar göç sonucu oluşan doğal yapılar değil, elitler tarafından siyasi projelerine uygun olarak kurgulanan topluluklardır. Ancak - tıpkı milletler gibi- yukarıdan inşa edilmelerine rağmen, aşağının yani tanımladığı toplumların yapıları, gereksinimleri ve çıkarları incelenmeden de anlaşılamazlar. Bu açıdan, özcü manada bir diaspora olgusundan bahsetmek mümkün olmasa da, betimlediği toplumdan kopuk bir diaspora tanımından bahsetmek de mümkün değildir.
7. Tıpkı milletler gibi, diasporalar da çok farklı grupları içeren ve homojenlikten uzak topluluklardır ve bu nedenle diasporaları açıklama iddiasındaki makro teoriler yerine, şartlara ilişkin farklılıkların hesaba katıldığı saha çalışmalarının önemi artmaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında, Viyana'da yaşayan Türk diasporası ve Türkiye'nin diaspora politikalarını konu edinen çalışmada Türk diasporası kavramı, ***zorunlu yahut gönüllü olarak yurtdışında yaşayan ve ülke ile bağlarını muhafaza etmeğe istekli tüm Türkiyeli göçmenler***e işaret etmekte olup, kavramın siyasi elitlerce nasıl ve hangi amaçlarla kurgulandığı yahut revize edildiği tezin saha araştırması bölümünde anlaşılmaya çalışılacak bir husustur.

2.2. DİASPORA YÖNETİMİNE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Tezin diaspora kavramını tanımlamaya çalıştığımız ilk bölümünde, söz konusu kavramın devlet ve devlet dışı aktörlerce sürekli yeniden kurgulanan sosyo-politik bir proje olduğunu ve bu nedenle de asıl odaklanılması gerekenin çağrışımları sürekli değişen bu kavramın kendisi yerine projenin nasıl ve ne amaçla şekillendirildiği hususu; yani 'diaspora

politikaları' olduğunu belirtmiştik. Diaspora kavramının kurgusal boyutunu ön plana çıkarmak, diaspora politikalarının dinamik ve interaktif doğasını ve bu politikalara yönelik ilgi ve içeriğin değişkenlik göstermesini açıklayabilmemize de yardımcı olacaktır. Bu noktadan hareketle, bu bölüm diaspora politikalarına teorik bir arka plan sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak, diaspora kavramının siyasi literatürde nasıl bir araç olarak kullanıldığı ve devletler ve diasporaları arasındaki ilişkinin alanyazında tartışıldığı bağlam ele alınmaktadır. Ulus-aşırı göç çalışmaları, milliyetçilik ve uluslararası ilişkiler yazınının da yardımıyla, göç veren ülkelerin sınırları dışındaki nüfuslarıyla ilişkilerini nasıl şekillendirdiklerine ve günümüzde bu alanda ortaya çıkan temel paradigma değişimlerine odaklanılmaktadır.

Bölümün ikinci kısmında, devletlerin diaspora politikalarını kurgularken hangi motivasyonlarla yola çıktıkları, bu politikaların altında yatan temel dinamiklerin neler olduğu konusundaki yaklaşımların bir özeti sunulmakta olup, söz konusu dinamikler başlıca üç başlık altında toplanmaktadır: Devletlerin ekonomik ve siyasi menfaatlerine dayanan yaklaşımlar; kucaklayıcı vatandaşlık anlayışının yaygınlaşmasına vurgu yapan kuramlar ve küresel siyasi-ekonomik sistemin neoliberal revizyonuna gönderme yapan yaklaşımlar.

2.2.1. Diaspora-Köken Ülke İlişkileri

2.2.1.1. Köken ülke için sosyo-politik bir araç olarak 'diaspora'

Devletlerin siyasi literatürde diaspora kategorisini kullanmayı tercih etmelerinde çeşitli sebepler söz konusudur. Bunlardan ilki hiç kuşkusuz, kavramın esnek ve belirsiz doğasıdır. Bu durum, devletlerin diaspora topluluklarını kendi stratejileri doğrultusunda tanımlama ve sınıflandırmalarını kolaylaştırmakta ve onlara sembolik bir tanımlama üstünlüğü sağlamaktadır. Çünkü diaspora politikası öncelikli olarak bir "tanımlama" politikasıdır (*politics of identification)* ve sınırların dışındaki nüfuslar bu politikalarla muhatap olmadan evvel, belirli özellikler temelinde tanımlanmalı ve köken-ülkeye aidiyetleri konusunda bir bilinç oluşturulmalıdır (Brubaker & Kim, 2011, s. 24).

Diaspora kavramı yoluyla devletler yurtdışındaki topluluklarının kapsamını sürekli yeniden yapılandırabilmekte ve hangi grupların diasporaya dâhil edilip hangilerinin edilmeyeceği,

bu toplulukların köken-ülkeyle ilişkileri ve diaspora topluluklarından beklenilen davranış modelleri ve aidiyet pratikleri gibi hususlarda sınırları çizebilmektedir. Bu sınırlar-*'ideal diaspora' tanımları*- zamanla farklı veçheler kazansalar da çoğunlukla kültürel mirasa dayalı ulusal özelliklere gönderme yapmaktadırlar. Çünkü yeni gelenekler 'yaşayan' geçmişle bağları güçlü olduğu sürece kitleler tarafından benimsenip, kabul görebilecektir (Özkırımlı, 2009, s. 155). Böylece, ulusal aidiyet anlayışı güçlendirilmekte, anavatana bağlılığın devamlılığı ve onun çıkarlarını koruma noktasında bir bilinç oluşturulması sağlanmaktadır.

Devletler diasporalarını sayısal verilerle açıklarken, 'ideal diaspora' kategorilerine bakmaksızın – '25 milyonluk Rus diasporası' söyleminde olduğu gibi- mümkün olduğunca içerici davranmaktadırlar (R. Brubaker, 2005, s. 11). Maksimum toplamı hedefleyen bu yaklaşım, onların tüm topluluğu kuşatıcı bir güç olarak görünmelerine yardımcı olur. Ancak söylem bazında kuşatıcı bu yaklaşım, uygulamada yerini devletin 'ideal-diaspora' anlatısına uyan kesimlerin uymayanlardan ayrıldığı bir sınıflandırmaya bırakmaktadır.[3] Hangi özellikleri taşıyan hangi grupların politikalarının odak noktasını oluşturacakları hususunda belirleyici olan yine devletlerdir. Çoğu rejim, sadık bağlılar ile meşruluğunu tartışma konusu edenlere çok farklı davranır. İdeal diaspora tanımı, zaman ve aktörlere göre değişebilmekte, ancak devletlerin anlatı, sınıflandırma ve şekillendirmedeki merkezi rolleri baki kalmaktadır.

Bunun yanında, siyasi söylemde devletlerin öne çıkarmak istedikleri aidiyet özellikleri üzerinde yükselen 'ideal diaspora' tanımı diaspora topluluklarının tümüne yansıtılmaktadır. Bu yolla, anavatanla ilişkileri ve kültürel yapıları bakımından çeşitlilik arzetseler de, bu topluluklar tek bir etiket altında birleşen, statik ve homojen yapılar olarak lanse edilmekte ve tamamının anavatana bağlılıkları peşinen kabul edilmektedir. Bu noktaya dikkat çeken Dufoix, rejimle sıkıntılı olan siyasi göçmenlerin diaspora rakamlarına dahil edilseler de, onları ayrıştıran farklılıkların genel etiketler yoluyla silikleştirildiğini söylemekte ve diaspora teriminin bu şekilde siyasi farklılıkları ortadan kaldırıcı ve tektipleştirici bir rol üstlendiğini belirtmektedir (Dufoix, 2011, s. 64). Oysa sadece bir toplam ifade eden diasporanın, ortak bir bilinç ve fiili bağlara hükmeden bir birliktelik oluşturmaya yeterliymiş gibi düşünülmesi bir yanılsamadır (Dufoix, 2011, s. 59).

[3] Milliyetçilik için benzer şekilde yorum yapan Smith; herkesi kucaklama ve devletle kültürel açıdan özdeşleşme iddialarının birleştirmek yanında parçalama işlevi de gören bir yaklaşım olduğunu ve bu durumun karşıt milliyetçilikler ve devlet karşıtı hareketlere de zemin hazırladığını belirtmektedir.(Smith, 1995, s. 42)

Diaspora kavramının devletlere sağladığı bir diğer avantaj da, hukuki statüleri farklı olan birçok grubu -azınlık/mülteci/vatandaş/göçmen- aynı kavramla ifade edebilmeğe imkân sağlaması ve farklı toplulukları mobilize etmekte bir perde işlevi görebilmesidir. Örneğin, savaşlar ve sınırların değişmesi yoluyla ülke dışında kalmış ve ev sahibi ülkenin vatandaşlığına tabi azınlıklara ilişkin ilgi, uluslararası camiada hoş karşılanmamakta ve bunu yapan devletler yayılmacı politika izlemekle suçlanabilmektedir. Ancak diaspora kavramının bu grupları da kuşatan geniş anlam dairesi, azınlıkları da ortak tarih ve kültür gibi bağlar yoluyla devletlerin politikasının meşru bir konusu yapabilmekte ve siyasi manevra alanlarını genişletmektedir.

2.2.1.2. Devletlerin yurtdışındaki vatandaşlarıyla olan ilişkilerine dair yaklaşımlar

İnsanın doğduğu topraklardan çeşitli nedenlerle uzakta yaşaması, "*insanlığın ruhuna kazınmış bir olgudur*"(Dufoix, 2011, s. 43). İnsanoğlu'nun 2 milyon yıl önce Afrika dışına olan ilk göç serüveninden ('out of Afrika' hipotezi) günümüze değin süren bu dağılmanın kadimliği ve devamlılığı yanında yerleşiklik; insanlık tarihi açısından oldukça yeni bir gelişmedir. Dünya tarihinin uzunca bir döneminde, yurtlarından çıkmış olan nüfuslar devletler için kaybedilmiş uyruklar olarak düşünülmüş ve devletlerin ilgilerinin dışında kalmışlardır. Ancak 18. Yüzyıl sonunda devlet ile halkları arasında resmi bir bağ kuran 'yurttaşlık' ilişkisinin icadıyla, yurttan 'çıkmış' olanlar dahi kendisini denetleyen ve koruyan devletin sınırları içinde kabul edilmektedir. Çünkü artık yurttaşlık verme ve alma yetkisi devletlerdedir ve *'aidiyetin bu modern biçimi'* ilişkileri şekillendirmektedir. Günümüzde birçok ülke yıkılan bir imparatorluğun yahut eski ve modern göçlerin bir sonucu olarak dağılan bir nüfusun varlığıyla karşı karşıya kalmakta ve yurttaşlık dolayımını kullanarak bu topluluklarla bağlarını sürdürmek iradesini göstermektedir. Buna bağlı olarak, devletlerin yurtdışındaki vatandaşları yahut bunların soyundan gelenlere ilişkin politikalar üretmeleri ve bu politikaları hem vatandaşlar hem de ulusal kökenli grupları aynı şemsiye altında toplamaya izin veren diaspora terimiyle adlandırmaları çok yakın tarihlidir. (Dufoix, 2011, ss. 82–83)

Devletlerin yurtdışındaki nüfuslarıyla olan ilişkilerini inceleyen diaspora çalışmalarında öne çıkan konulardan biri bu ilişkilerin niteliğidir. Yukarıdaki bölümde, tektipçi ve toplulukları anavatanla ilişkileri bağlamında genelleyici siyasi diaspora söylemlerine rağmen, diasporaların farklılıklar barındıran heterojen yapılar olduğunu söylemiştik. Buna bağlı

olarak bu farklı gruplarla anavatan ilişkileri de farklı olacaktır. Buradan yola çıkan Dufoix, devletlerin yurtdışındaki nüfuslarıyla olan ilişkilerini dört temel model üzerinden açıklamaktadır. Bunlardan ilki, göç alan ülkedeki yerel örgütlenme biçimlerini tanımlayan ***'dışa kapalı'*** modeldir. Katılımcıların kendi aralarındaki dayanışmasını amaçlayan bu modelde, anavatandaki rejim ile herhangi bir ilişki içerisine girilmemektedir. İkinci model olan ***'atopik'*** yapılanmalarda, devlet-ötesi nitelik ön plana çıkmaktadır. Dini yahut etnik ortak bir kimlik etrafında birleşerek, ne köken ülke ne de göç edilen ülke ile bağlantı içine girmeden, devletlerarasında var olma tarzına işaret eder. Bu yönüyle hem '*dışa kapalı'* hem de *'atopik'* model, resmi bir milliyet bağına dayanmadan ve köken ülke ile herhangi bir ilişki geliştirmeden varlığını sürdüren toplulukları ifade eder. ***'Merkez-çevre'*** modelinde ise, göçmenlerin ev sahibi ülkedeki varlığı ve örgütlenmesinde anavatanla ilişkiler büyük bir rol oynar. Bu modelde, göçmen toplulukları çoğunlukla 'ulusal diaspora' etiketi altında organize olur ve devletler de onları resmi kurumlar (elçilik, konsolosluk, eğitim kurumlar vb.) ve yerel örgütlenmelere sundukları destekler yoluyla konsolide eder. Devletler yurtdışındaki nüfuslarını resmederken çoğunlukla, bu toplulukları sadık kolonileri olarak gören bu modeli tercih ederler. Bunun karşısında, '***çatışmacı***' model, köken ülkedeki rejimin meşruluğunu kabul etmeyen yahut ülkelerinin yabancı işgali altında olduğunu düşünen grupları imlemekte olup, devletle karşıtlık ilişkisi içermektedir. Bu hususta unutulmaması gereken şey, sayılan kategorilerin daimi sınırlar çizmediği ve aralarında geçişkenlikler barındırdığıdır. Bu yapılardan hiçbiri saf halde var olamaz, aksine genellikle daha etkin olabilmek için içiçe geçerler ve köken ve ev sahibi ülkede meydana gelen sosyo-politik değişimler neticesinde bir modelden diğerine geçiş yahut geri dönüş mümkündür[4]. (Dufoix, 2011, ss. 66–71) Türkiye devletinin diaspora politikalarını ve bu bağlamda göçmenleri ile ilişkilerini anlamaya çalışan araştırma için, devletin bu ilişkilerdeki rolünü ve diasporanın örgütlenmesi noktasındaki etkisini anlamaya fırsat veren 'merkez-çevre' modeli önem arz etmektedir.

[4] Bu yaklaşım tarzı, tezin amacına da uygun şekilde, diaspora topluluklarını homojen ve statik yapılar olarak yansıtan ve 'yukarıdan aşağıya' inşa edilen siyasi söylemlerin gerçeği ne kadar yansıttıkları sorunsalına eğilmemize fırsat tanımaktadır. Bunun yanında, söz konusu toplulukların ılımlı bir süreklilik değil şartlara göre şekillenen bir devingenliğin öznesi oldukları ve anavatanla ilişkileri yorumlanırken bunun hesaba katılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Diaspora politikaları oluşturulurken diaspora topluluklarının ev sahibi ve köken ülkede meydana gelen gelişmeler sonucu değişebilen bu yapısının göz önünde bulundurulması, mezkur politikaların gerçek resme uygunluğu açısından büyük önem arz etmektedir.

Devletlerin yurtdışındaki vatandaşlarıyla olan ilişkilerini sınıflandıran bu çabaların yanında, alanyazında, söz konusu ilişkilerin hukuki boyutuna değinen az sayıda çalışma da bulunmaktadır. Bunların başında, Chander'ın dünya örnekleri üzerinden diaspora politikası enstrümanlarını incelediği çalışması gelmektedir. Bu çalışmada Chander diaspora politikaların ev sahibi ülkenin hukuki sınırları içerisinde yürütülmesinin meşruluğunu ABD'deki uygulamalar üzerinden incelemiş ve bu ülkenin anayasal haklar olan ifade, seyahat ve örgütlenme özgürlüğü ve vatandaşlık hakları bağlamında ulus-aşırı kurumsallaşmalara/aidiyet mekanizmalarına izin verdiğini ifade etmiştir. Ancak anayasal bu güvence, uygulama sahasında güvenlik ve terörle mücadele kapsamında ve (soğuk yahut sıcak) savaş durumlarında[5] engellenebilmektedir.

'Diaspora Bound' isimli bir diğer makalesinde Chander (2001), diaspora topluluklarının hukuki taleplerinin neler olabileceği konusuna değinmekte ve bu kapsamda sekiz meşru talep türünden bahsetmektedir:

- Hem göç veren hem de göç alan ülke tarafından tanınma talepleri (Asimilasyonist politikaların reddi)
- Çifte vatandaşlık talepleri
- Minimum düzeyde de olsa kendini yönetme hakkı
- Diaspora üyelerine özel pozitif ayrımcılık talepleri
- Köken ülkeleri adına ev sahibi ülkeden ricada bulunmak
- Kendi kültürlerinin muhafazası bağlamında talepler ve köken ve ev sahibi ülke arasında hareket özgürlüğü (mal varlığını taşıma, seyahat vb)
- Aile birleşimi gibi politikaları içeren liberal göçmen politikaları
- Haklarını savunurken ev sahibi ve köken ülkeye bağımlılıklarını azaltmak için uluslararası hukukta temsil edilme talepleri.

Ulus-devlet modeli, kapitalizm ve kolonyal politikalar sonucu uluslararası sistemin doğurduğu diaspora olgusunun yine aynı sistem tarafından reddedildiğinden bahseden Chander (2001, ss. 1026–1027), yukarıda sınıflandırılan taleplerin, ulusal sınırlar dışındaki toplulukları dışlayan ulus-devlet modeline uyumlu olmadığını ve uluslararası sisteme

[5] 1950 ile 1982 yılları arası Küba'ya seyahatlerin yasaklanması, ABD'de Filistin Kurtuluş Örgütü Temsilciliğinin terörizmle mücadele kapsamında kapatılması ve buna benzer kısıtlama uygulamaları için (Chander, Anupam, 2006, s.v. 80)

meydan okuduğunu dile getirmektedir. Bu noktadan hareketle, yazar 'diaspora modeli' olarak isimlendirdiği, bireylerin ulusal ve ulus-aşırı toplum kurmada seçimlerine izin veren, ülkelere sadakatlerinin sorgulanmadığı ve çoklu bağlılıkla yaşamaya ve melezliğe imkan sağlayan yeni bir paradigma önermektedir. (Modelin ayrıntıları için bkz: Chander, 2001)

Diasporanın olabilecek hukuki taleplerine ilişkin bu yaklaşım, politika yapıcıları diasporalar ve onların hukuki durumları hakkında düşünmeye sevk etmekte ve bu alanda uluslararası bir uzlaşma oluşmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Devletlerin diaspora ile ilişkilerine siyasi etkileri açısından bakan Gamlen ve arkadaşları ise, söz konusu alanın iç politika ile uluslararası politikalar arasında sıkışmış gri bir alan olduğunu ve devletlerin bu alanda geliştirdikleri uygulamalar ile iç politikalarını ve güçlerini ulusal sınırlarının ötesine genişlettiklerini ifade etmektedir. Bunun bir sonucu olarak, devletler artık siyasi oluşumların modern coğrafi kabullerine ve ulusal sınırlara uyumlu davranmamakta ve güç ilişkileri yeniden şekillenmektedir.(Gamlen, Cummings, Vaaler & Rossouw, 2013, s. 4–5)

2.2.2. Diaspora Yönetimindeki Temel Değişimler

Diaspora politikalarını inceleyen araştırmaların büyük çoğunlukla paylaştıkları görüş, söz konusu politikalarda meydana gelen iki temel değişimin varlığıdır. Bunlardan ilki, devletlerin sınırları dışındaki nüfuslarıyla bağ kurmaya yönelik ilgilerindeki artış, bir diğeri ise topraktan bağımsız bir vatandaşlık tanımının teritoryal vatandaşlık yaklaşımının önüne geçmesi ve bunun diaspora politikası yöntemlerine olan etkisidir.

2.2.2.1. Diaspora Yönetimine İlişkin İlgideki Artış

Diaspora konusuna yönelik devletler ve uluslararası toplumdan yükselen ilgi, "diasporanın dönüşümü" (*diaspora turn*) olarak isimlendirilmekte ve hem siyasi retorikte hem de uygulama sahasında göze çarpmaktadır. Bu değişimin altında yatan şey, diasporaların yatırım, finans kaynağı, turizm, lobi faaliyetleri gibi siyasal, ekonomik ve bazen de kültürel anlamda anavatana sunabileceği katkıların keşfedilmesi ve bu topluluklara bakışın gitgide olumluya evrilmesidir. Bir zamanlar 'kurbanlar' olarak görülen diasporalar artık diaspora kongreleri gibi etkinliklerde 'ulusal kahramanlar' olarak takdim edilen ve anavatana katkıları nedeniyle alkışlanan toplulukları ifade etmektedir. (Gamlen vd., 2013, s. 4)

Giderek daha fazla ülke ve uluslararası organizasyon yurtdışındaki topluluklarla işbirliği geliştirme ve bağ kurma amacıyla politikalar geliştirmektedir *(diaspora engagement policy*). Bunun en belirgin göstergesi, özellikle son on yılda devletler bünyesinde kurulan diaspora kurumlarının sayısındaki artıştır. Migration Policy Institut'un 2012'de yayınladığı "*A Handbook for Policymakers and Practitioners in Home and Host Countries*" isimli çalışmada dünyada diaspora ile ilgilenen kurum sayısını 56 ülkede 400 kurum olarak vermektedir. Bunlardan 26 tanesi bakanlık düzeyinde ve 12 tanesi ise sadece diasporaya ayrılmış bakanlıklardır. (Agunias & Newland, 2012, s. 72)

Göç yazınına da etki eden bu gelişme, alanda baskın olan ve göçmenlerin uyumu gibi konulara odaklı 'göç alan ülke' bakışına alternatif olarak 'göç veren ülke' perspektifinin de incelenmesi noktasında gittikçe artan bir ivme oluşturmuştur.

2.2.2.2. Yöntemlerdeki Değişim

Diaspora politikalarındaki ikinci değişim, topraktan kopuk bir vatandaşlık anlayışı ve devletler tarafından geliştirilen politikalarda bu bakış açısının öne çıkarılmasıdır. Artık bir ülkenin insanı olmak sadece o ülkede yaşamak anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda, göç veren ülkelerin diasporalarına yaklaşımlarına ilişkin en önemli paradigma değişimi diasporanın geri dönüşü üzerinedir. Günümüzde devletler, 90'lı yıllara kadar yürüttükleri kampanyaların aksine, artık yurtdışındaki vatandaşlarının kalıcı bir şekilde anavatana geri dönmesini teşvik etmemektedir. Bu retorik değişim birçok ülkede göze çarpmaktadır. Dünya çapında büyük bir diasporaya sahip Çin Halk Cumhuriyeti, siyasi söylemlerde kullandığı "hizmet için geri dön" (*huiguo fuwu*) sloganını "ülkeye hizmet et" (wei guo fuwu) şeklinde değiştirmiş ve Çin diasporası için bu yeni slogana uygun kamu diplomasisi araçları geliştirmiştir. (Kivisto & Faist, 2009, s. 152)

Ülkeler artık yurtdışındaki nüfuslarının nüfus hareketleri yoluyla toprağa dahil edilmesi (territorialising) için değil, toprak-aşırılaştırma (transterritorialising) ve diasporize edilmeleri (diasporising) için çaba harcamakta ve buna uygun politik enstrümanlar (çifte vatandaşlık, siyasi katılım hakkı vb.) geliştirmektedir.

2.2.2.3. Ulus-Aşırı Alanların Oluşumunda Devletin Rolünün Artması

Devletlerin diasporalar üzerinde artan ilgisi ve bu politikalar için kullanılan enstrümanlar ulus-aşırılık kuramını da önemli ölçüde etkilemiştir. 90'lı yıllarla köken ülkenin göçmenlerin "ulus-aşırı" alanlarına girişi ve onların şekillendirilmesi ve harekete geçirilmesinde oynadıkları aktif rol, ilgili alan yazının dikkatini bu yöne çevirmiştir.

Göç olgusuna dünya sistemleri teorisinden etkilenerek siyasi-ekonomik bir bakış açısıyla yaklaşan erken dönem ulus-aşırılık çalışmaları, köken ülkenin söz konusu alanlara olan dahlini çoğunlukla es geçmiş ve ulus-aşırılık olgusunu köken ülkeden bağımsız bir alan olarak tasvir etmiştir. (Basch, Schiller, & Blanc, 1993)

Buna karşılık, iç ve dış politikadaki menfaat gruplarının uluslararası ilişkileri şekillendirdiğini iddia eden 'liberal-yapısalcı uluslararası ilişkiler yaklaşımı', diasporaları ulus-aşırı etnik lobiler olarak tanımlamış ve bu grupların hem köken hem de ev sahibi ülkenin siyasetinde önemli etkileri olabileceğini değerlendirmiştir. Bunun sebebi, diaspora gruplarının coğrafi olarak anavatanlarının dışında olsalar da, kimlik bakımından o ülkenin insanı olmaları ve iç politika ile uluslararası politikaları birbirine bağlayan en önemli aktörler kabul edilmeleridir. Diaspora aktivitelerinin başarısı, bu gruplarının organize olmalarına yaklaşımı bağlamında ev sahibi ülkedeki rejimin niteliğine ve bunun yanında köken ülkenin sosyo-politik yapısı ve diasporik etkiye açıklığına bağlıdır. (Shain & Barth, 2003)

Yahudi ve Ermeni diasporaları özelinde açıklayıcılığı yüksek olan bu yaklaşım, diaspora ve köken ülke arasındaki kimlik temelli bağlara vurgu yapmakta, ancak diasporaların aktivitelerini köken ülkeyle uyumlu ancak ondan bağımsız olarak iç motivasyonlarıyla organize edip yürüttüklerini savunmaktadır.

Ev sahibi ülkenin diasporik organizasyonlara izin verdiği ve köken ülkenin de bu faaliyetlere müdahalesiz davrandığı varsayımından yola çıkan bu olumlu yaklaşıma karşın, 'uzaktan milliyetçilik' kuramı, diaspora gruplarını '*öngörülemez (radically unaccountable) aidiyetlere'* sahip truva atları olarak görmektedir. Anderson'ın ortaya koyduğu bu konsepte göre, diaspora grupları köken ülkenin dışında olsalar da, anavatanın güçlenmesine ve milliyetçi projesine hizmet etmektedirler ve anavatan destekli bu ulus-aşırılık (*state-led transnatonalism*) ev sahibi ülkeler–özellikle de farklı ulusal azınlıkları barındıran ve bölünme riski taşıyanlar- için önemli bir tehlikedir. (Anderson, 1998)

90'lı yıllarda ulus-aşırılık yazınındaki bu tartışmalar, daha sonraki yıllarda köken ülkelerin diaspora gruplarına yönelik politikalarının artması ve bu gruplara ilişkin algıdaki olumlu değişimler neticesinde daha da ateşlenmiştir. Özellikle 2000'li yıllar ile göçmenler anavatan ve bölgesel ekonomiler için bir kalkınma aracı ve anavatanın global ekonomiye entegrasyonunda rol oynayan aktörler olarak ön plana çıkmış ve bu gruplara yönelik ilgide devletler birbirleriyle yarışmaya başlamışlardır. Bu durum, literatürde devletlerin ulus-aşırı alanların şekillendirilmesindeki azmini ve aktif rolünü vurgulayıcı bir gelişme olarak değerlendirilmiş ve diaspora gruplarının herhangi bir ülkenin etkisinden bağımsız gruplar olmadığı ve devletlerin küresel ve ulus-aşırı oluşumlar karşısında zayıflamadığı açıklık kazanmıştır (Faist, 2010, s. 127–159). Ulus-aşırılık kuramını eleştirdikleri makalelerinde Waldinger ve Fitzgerald, ulus-aşırı sivil toplumların oluşumunun sadece göçmenlerin kendileri değil, devletler ve onların izledikleri politikalar yoluyla şekillendirildiğini ifade etmektedirler (Waldinger & Fitzgerald, 2004, s. 1177).

Özetle, ulus-aşırılık yazını son yıllardaki siyasi gelişmelerin etkisiyle, ulus-aşırı kimlik ve toplumların anlaşılmasında köken ülke tutum ve politikalarının çok önemli bir faktör olarak görülmesi gerektiği ve diaspora oluşturma (*diaspora-making*) süreçlerinde devletlerin canlandırıcı ve şekillendirici rollerinin önemi konusunda büyük oranda anlaşmaya varmış görünmektedir.

2.2.3. Diaspora Yönetiminin Motiveleri

Türk diaspora politikasının Türkiyeli göçmenlerin toplumsal ihtiyaçlarına cevap verme noktasındaki imkan ve sınırlılıklarını inceleyen çalışmanın bu bölümünde, diaspora politikalarının motivasyonlarına ilişkin kuramsal yaklaşımlara yer verilecektir. Devletleri diaspora politikalarına iten sebep ve güdülerin neler olduğu konusuna odaklanan bu yaklaşımlar yardımıyla, diaspora topluluklarının beklenti ve ihtiyaçlarının söz konusu politikalarda nerede durduğu hususu anlaşılmaya çalışılacak, bu konuda alanyazında yürütülen tartışmalar ele alınacaktır.

Diaspora gruplarının sahip olduğu nitelik, nicelik ve coğrafi dağılımdaki farklılıklar, diaspora yönetimi politikalarının ve bu politikalara temel teşkil eden motivelerin ülkeler arasında da farklılaşmasına neden olmaktadır (Brown, 2013, s. 81). Ancak yine de bu geniş yelpazeden temel birkaç motivasyon çeşidini ayrıştırmak mümkün görünmektedir. Bu konunun teorize edilmesinde belki de en önemli adımları atan araştırmacılardan Gamlen ve

arkadaşları (2013), devlet destekli ulus-aşırılık (*state-led transnationalism*) olarak gördükleri diaspora politikalarını başlıca üç temel motivasyon altında toplamanın mümkün olduğunu söylemektedir. Bunlardan ilki, mevcut yazında en çok rağbet gören perspektif olan ve göçmenlerin kaynaklarından faydalanmayı (*tapping*) ön plana çıkaran yaklaşımdır. Bir diğer perspektif, göçmenlerin varlıklı yahut etkili pozisyonlarda olup olmadıklarına bakılmaksızın, köken ülke tarafından vatandaşlık yahut etnik bağ çerçevesinde kucaklandıklarını (*embracing*) vurgulamaktadır. Alanyazında çok az dillendirilen üçüncü yaklaşım ise, küresel göç yönetimi (*governing*) alanındaki gelişmelerin diaspora politikalarının oluşumuna etkilerinin altını çizmektedir. (Gamlen vd., 2013)

Gamlen ve arkadaşlarının, kuram yanında ampirik boyutlar da içeren "Explaining the rise of diaspora institutions" (2013) isimli çalışmasında işlediği bu yaklaşımlar, konumuza sunabilecekleri katkı bağlamında aşağıda ele alınmaktadır.

Faydalanma yaklaşımı, uluslararası ilişkileri rasyonel davranan devletler arasındaki güç savaşı olarak gören rasyonalist teoriye dayanmaktadır. Bu açıdan, devletler bu güç savaşında yardımlarını istedikleri göçmenlerle ilişki geliştirmektedir ve onlardan anavatanlarını çatışma ve rekabet ortamlarında savunma ve destek talep etmektedir. Ulusal sınırların dışındaki bu sadık gruplar köken ülkeler için önemli bir potansiyel kaynak olarak düşünülmektedir. Ermeni ve Kıbrıs diasporalarının köken ülke tarafından teşvik edilen ve ülkenin toprak sorunları konusunda Amerika ve AB ülkelerinde yürüttükleri lobi faaliyetleri buna örnektir. Bu yaklaşıma göre, diplomatik insiyatifler ve konsolosluk hizmetlerinin yanında, diaspora kurumlarının ortaya çıkışı, göçmenlerin sosyo-politik ve ekonomik kaynaklarından daha etkili bir şekilde faydalanabilmek içindir.

Faydalanma yaklaşımının pesimisttik yorumlarında, diaspora politikaları köken ülkenin ekonomik kalkınmasına fayda sağlamak adına ve sömürücü bir merkez-çevre ilişkisi çerçevesinde şekillenen politikalar olarak değerlendirilir. Buna göre, diaspora kurumları en iyi ihtimalle fakir köken ülkelerin para transferi ve yatırımlara bağımlılığının bir göstergesidir ve ekonomik eşitsizlikleri azaltmak için bu devletlerce organize edilen çabalar olarak görülmelidir.[6]

[6] Meksika başta olmak üzere birçok ülke tarafından para transferleri ve yatırım gibi kalkınma alanlarında yurtdışındaki göçmen nüfusun katkısını amaçlayan diaspora politikası örnekleri için bakınız; Agunias & Newland, 2012, ss. 109-224

Bunun yanında, faydalanma perspektifi içerisinde, devletleri rasyonel aktörler kabul etmekle birlikte, diaspora politikalarını konunun tarafları açısından 'kazan-kazan' ilişkisi çerçevesinde yorumlayan neoliberal yaklaşımlar da söz konusudur. Bunlara göre, uygun diapora yönetimi tasarlanabilirse, bu politikalar göç veren ve alan ülke yanında göçmenlere de fayda sağlayabilir. Diaspora politikaları yoluyla devletler yerel işsizlik sorunu ve bunun iç politikada yarattığı baskıdan kurtulmakta ve ekonomik kalkınma için gerekli olan para, teknoloji ve bilgi transferine de imkân sağlamaktadırlar. Bunun yanında, diaspora politikaları daha iyi bir ücret ve daha yüksek yaşam standartları için göçü organize ederek, onları anavatanlarında destekleyip, yurtdışında da refahları için uğraşıp kollayarak, göçmenlerin de kazanmasını sağlamaktadır. Bu oyunun diğer kazananı ise ev sahibi ülkedir. Diaspora kurumları yoluyla göçün meşru kanallar aracılığıyla yönetilmesi, göçmenlere ev sahibi ülkede destek hizmetlerin sunulması ve gerektiğinde geri dönüşün kolaylaştırılması ev sahibi ülke için de önemli bir kazançtır.[7]

Oluşturmacılık (*constructivism*) kuramından beslenen **kucaklama yaklaşımı** ise, diaspora yönetiminde köken ülkelerin ilgilerinden çok, bu ilgilerin hangi fikirlerle ve nasıl şekillendirildiğine odaklanır. Bu görüşe göre, köken ülkelerin diasporalarına olan ilgileri, ulus-devlet hakkındaki fikirlerinden ve teritoryal sınırların ötesine genişleme düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Bu politikaların amacı, uzaktan etnik milliyetçilik ile kaybedilmiş yurttaşların kucaklanmasıdır.

Kucaklama yaklaşımından beslenen araştırmaların bir kısmı, vatandaşlığın ırk, dil ve tarihe dayanan etnik modeline vurgu yaparak, diaspora politikalarının çoğunlukla köken ülkelerdeki sağ ve otoriter rejimlerin teşvikiyle yürütüldüğünü savunurlar. Bu rejimler, iç politikadaki güçlerini artırmak ve otoritelerini kuvvetlendirmek için etnik temelli vatandaşlığı esas alan bu politikalara başvurmaktadırlar.

Bir diğer grup ise, bu politikaları vatandaşlık temelli bir yurttaşlık anlayışından hareketle, etnik farklılıklar içerseler ve ülke sınırları dışında olsalar dahi vatandaşların haklarının savunulması ve bağların korunması için bir araç olarak görmektedirler. Bu görüşe göre, siyasi ve hukuki olarak tanımlanmış vatandaşlık anlayışıyla diaspora kurumları

[7] Sadece yurtdışına göçün organize edilmesine değil, yetenekli ve etkin diasporalarıyla ilişkiler kurmaya da imkan sağlayan Yeni Zellanda, Güney Afrika ve Şili gibi diaspora yönetimi örnekleri, göç veren ülkelerin de kazandığı bir yönetim modeli inşa edebilmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için (Bakınız; Agunias & Newland, 2012, ss. 159–186)

milliyetçilikten çok ulus-aşırılık olgusunu güçlendirmektedirler ve böylece demokratik ülkelerin de bu politikaları kullanma gerekçeleri açıklanabilir.[8]

Yönetim yaklaşımı ise diğer iki yaklaşımdan farklı olarak, çevre ülkeler ve uluslararası organizasyonlar tarafından şekillendirilen faktörleri ön plana çıkarmaktadır. Bu yaklaşım, uluslararası ilişkilerde belirli normların yayılım yoluyla benimsemesi ve içselleştirmesi süreçlerini ve devlet davranışlarının içinde bulundukları çevre ile etkileşimleri neticesinde nasıl birbirlerine benzer hale geldiklerini inceleyen kurumsal teoriden (*institutionalism*) beslenmektedir. Buna göre, ülkeler diaspora politikalarını, diasporanın nasıl en iyi yönetileceği konusunda küresel bazda oluşan yaygın kabuller ve politika örneklerine göre dizayn etmektedirler.

Gamlen'e göre, söz konusu alanda oluşan normlar etrafında diaspora yönetiminin yaygınlık kazanmasının ardındaki en önemli neden, göç alan ülkeler ve uluslararası kuruluşların, uluslararası göçün yönetiminde işbirliği, sorumluluğu paylaşma ve muhatap bulma isteğidir. Devletler arasında karşılıklı bir bağımlılığı zorunlu kılan göç yönetiminde ev sahibi ülkelerin tek aktör kabul edildiği klasik anlayışın yarattığı yönetim boşluğu, diaspora kurumlarının inşası ile doldurulmaya çalışılmaktadır. 'Göç yönetiminde diaspora modeli' denilen bu model günümüzde küresel göç yönetiminde en iyi işleyen yöntem olarak görülmektedir.

Bu yaygınlaşmanın bir başka sebebi ise, göçmenler ve -tüm ülkelerin üzerinde ittifakla önemsediği- ekonomik kalkınma arasında kurulan olumlu ilişkidir. Bu nedenle, ev sahibi ve köken ülkenin kalkınmasında bir fırsat olarak görülen diaspora gruplarının yönetimi, Dünya Bankası (WB), Uluslararası göç Organizasyonu (IOM) ve Amerika Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) gibi birçok uluslararası kuruluş tarafından da teşvik edilmekte ve gelişmekte olan ülkelerin büyük kısmı göçmen grupların katkılarını bir kalkınma stratejisi olarak benimsemektedirler.[9]

Bu üç yaklaşım tarafından diaspora yönetiminin oluşumuna etki ettiği tahmin edilen faktörlerin istatistiki bir modelini oluşturarak, araştırmasına ampirik bir boyut kazandıran Gamlen, 1990-2010 yılları arasında 144 ülke için 2377 verinin kullanıldığı bir veri setinden faydalanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, diaspora kurumlarının normal bir uluslararası

[8] Almanya ve Kore'nin klasik etnik milliyetçilik görünümlü, ancak etnik olmayan siyasi ve hukuki tandanslı diaspora tanımı için (Bakınız; Brubaker & Kim, 2011)

[9] Gamlen, BM verilerine dayanarak, 2000-2008 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerin fakirlikle mücadele stratejilerinin beşte birinde göçmenlerin katkısına başvurulması çağrısının yapıldığını dile getirmektedir.

organizasyon formu olarak varlık ve yaygınlık kazandığını söyleyen Gamlen, sürpriz bir sonuca varmaktadır: Faydalanma ve kucaklama yaklaşımlarının savunduğu ve literatürde baskın olan bazı faktörler (örn. Köken ülkedeki sağcı politikalar, otokratik rejimler, para transferlerine bağımlılık ve fakirlik) sanılanın aksine diaspora yönetimi geliştiren ülkelerin ortak özellikleri değildir. Bilakis, istatistiki modelde bu ikisi arasında olumsuz bir korelasyonun varlığı tespit edilmiştir. Bunun yanında, araştırma, devletlerin menfaatlerinin önemine işaret eden faydalanma perspektifinin diaspora politikaları için diğer iki yaklaşıma kıyasla daha açıklayıcı olduğunu, ancak bu üç yaklaşımın kombinasyonunun devlet-diaspora ilişkilerini anlamlandırabilmek için tek yol olduğunu ortaya koymaktadır.(Gamlen vd., 2013, s. 25)

Diaspora politikalarının ortaya çıkışı ve gelişimine kuramsal zeminde yaklaşan bir başka araştırmacı ise, Ragazzi (2014)'dir. Ona göre, mevcut literatür dikkate alındığında, bu politikaların gelişimini açıklayan üç temel analitik çerçeveden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, Wallerstein'ın dünya sistemleri kuramından beslenerek, devlet davranışlarını dünya ekonomisindeki konumuna (merkez yahut çevre) göre yorumlayan ve onları kar/zarar hesabının bir çıktısı olarak gören ***yapısal-enstrümental yaklaşım***dır. Buna göre, devletler ekonomik çıkarları doğrultusunda bir kaldıraç olarak diasporalarıyla ilişki kurmak istemektedirler. Diaspora politikaları, köken ülkedeki iç siyasetin doğası (demokrasi/diktatörlük), göç alan ülkedeki eşitsizlikler (ırkçılık, yabancı düşmanı sağ politikalar) ve diaspora nüfusunun özellikleri (sayı, nitelik) gibi yapısal faktörler göz önüne alınarak ve bu bağlamda kar/zarar hesabı yapılarak oluşturulan politikalardır.

İkinci analitik çerçeve, küreselleşme ve ulaşım/iletişim imkânlarının etkisiyle milliyetçilik konseptinde meydana gelen değişimlere odaklanan ***etnik yaklaşımlar***dır. Bu yaklaşımlar içerisinde üç farklı hipotezin varlığından bahsedilebilir. İlk hipoteze göre, diaspora politikaları kozmopolitan aidiyet normlarının gelişiminin ve ulusallaşmanın sona erişinin (denationalization) bir sonucudur ve diaspora yönelik hakların artışının ardında, daha kucaklayıcı bir vatandaşlık anlayışı yatmaktadır. Buna karşılık, Glick Schiller and Fouron (2001) ve Anderson (1998) gibi araştırmacılar, ulusallaşmanın sona erişi yerine yeniden etnikleşme (*re-ethnicization*) ve uzaktan milliyetçilik (*long-distance nationalism*) akımlarının yaygınlık kazandığını, ulus-aşırı toplumların devletler tarafından ulusal programın bir parçası olarak düşünüldüğünü savunmaktadırlar. Bauböck (2005) ise devletlerin içerme politikalarında tek bir yurttaşlık anlayışından yola çıkmadıklarını, haklar

bağlamında ülkelerine gelen göç (immigration) ile verdikleri göçü (emigration) ayrıştırabildiklerini iddia etmektedir. Bazı ülkeler teritoryal içermeyi önceleyip, diasporayı dışlarken; bazıları etnik milliyetçiliği benimseyerek göçmenleri dışlayıp diasporaya haklar sunabilir.

Son olarak, giderek daha fazla araştırmanın hesaba kattığı üçüncü yaklaşım gelmektedir. Foucault'un yönetişim kuramına dayanan ***siyasal-ekonomik hipotez***e göre, diaspora politikaları son yıllarda yönetim ve güç ilişkilerindeki değişim ve 'refah liberalizmi'nden 'neoliberalizm'e geçişin etkisiyle şekillenmektedir. Teritoryal toplumlara dayalı kalkınma ve refah dağılımı anlayışının yerini alan neoliberal yönetim anlayışında, "*devletler işgücü, ticaret ve finans sektörü için sınırları açmış ve sosyal alanlardan geri çekilmiştir*" (Ragazzi, 2014, s. 82). Hükümet programlarına fayda sağlayan ekonomi-politik faydalar devlet menfaatlerini belirlemektedir. Bu görüşe göre, köken ülkelerin sahip oldukları rejim (sosyal refah devleti, neoliberal devlet yahut planlı ekonomi) ve bu bağlamda tanımladıkları çıkarlar, diaspora politikalarının ortaya çıkışını etkilemektedir.

Ragazzi bu çalışmasında yukarıda bahsedilen teorik yaklaşımlar ışığında, çoklu uyum analizi (MCA) yöntemini kullanarak, 35 ülkenin diaspora politikası verilerini incelemiş ve şöyle bir sonuca varmıştır: Yapısal-enstrümental yaklaşım ve etnik temelli açıklamalar diaspora politikalarının sebeplerini açıklamakta yardımcı olmakta, ancak yönetişim yaklaşımı, bu politikaların ulus-aşırılaşmasını ve topraktan bağımsız bir yönetim anlayışının gelişimini anlamak için daha geniş bir bakış açısı sunmaktadır. (Ragazzi, 2014, s. 87)

Gamlen ve Ragazzi'nin yaklaşımlarından yola çıkarak, devletlerin diaspora politikası motivasyonlarına ilişkin kuramlarda şöyle bir sınıflandırmaya gitmek yanlış olmayacaktır:

- Diasporayı, ekonomi (para transferi, ticaret bağları, yatırımlar vb.), dış siyaset (anavatan lehine etnik lobi faaliyetleri) ve iç siyaset (siyasi elitlere sağladıkları meşruiyet) bağlamında anavatanın çıkarlarına hizmet eden bir kaldıraç olarak gören ve diaspora politikalarını bu motivasyon üzerinden açıklayan yaklaşımlar,
- Diaspora politikalarını, devletlerin vatandaşlık yahut etnik aidiyet noktasından hareketle yurtdışında yaşayan göçmenlerine yönelik kucaklama anlayışıyla hayata geçirdikleri politikalar olarak yorumlayan yaklaşımlar,

- Diaspora politikalarını, daha geniş bir perspektiften, 1980'li yıllarda küresel politik-ekonomik sistemin yapısında meydana gelen değişimlerin (neoliberalizm) bir sonucu olarak gören yaklaşımlar

Alan yazında, bu yaklaşımlara ilişkin destekleyici ve eleştirici çeşitli tutumlar yer almaktadır. Örneğin, devletlerin yurtdışındaki gurbetçileri ile kurdukları bağı anlamakta aslan payını, gurbetçilerin sahip oldukları ekonomik potansiyele veren Itzigsohn (2000) ve Ostergaard-Nielsen (2003)'ın aksine, Larner (2007) ekonomik motivasyonun diaspora politikalarının oluşumunu açıklamakta yetersiz kaldığını belirtmektedir. Diaspora yönetimi mekanizmalarını 'geri kalmışlık' göstergesi olarak algılayan ve bunların çoğunlukla fakir ve otokratik güney ülkeleri tarafından kullanıldıklarını savunan görüşe aykırı olarak, Larner bu politikaların kuzey ülkelerince de (Yeni Zelanda, Kanada, Avustralya, Singapur vb.) oldukça yaygın şekilde kullanıldığı ifade etmektedir.

Diasporanın ev sahibi ülkenin siyaseti üzerindeki etkisi ve anavatan lehine yürütülen lobi faaliyetlerinin diaspora politikalarının oluşumundaki rolüne ilişkin de farklı görüşler mevcuttur. Dufoix, bağımsız Hırvatistan devletinin 1991 yılında diplomatik olarak tanınmasına hizmet eden Hırvat diasporası örneğinden yola çıkarak, ev sahibi ülkede yürütülen lobi faaliyetlerinin sunduğu müdahale imkânlarının önemli olduğunu savunmaktadır (Dufoix, 2011, s. 93). Lobicilik yoluyla siyasi etkinliğin, diaspora politikası kurumlarının ortaya çıkışında merkezi bir öneme sahip olmadığını savunan Brand (2008)'e göre ise, bu görüşün yaygınlaşmasında, Yahudi, Ermeni ve İrlanda diasporasının etkisi olmuştur. Diasporanın bu siyasi müdahale potansiyeline ne kadar sahip olduğu konusu tartışmalı olsa da, devletler yine de lobi faaliyetlerini -öneminin giderek artacağına inandıkları- ek bir etki alanı olarak düşünmektedirler (Brand, 2008, s. 217).

Diaspora bağlantı politikalarının, köken ülkedeki siyasi elitlerce seçimlerde başarının ve meşruiyetin bir enstrümanı olarak da kullanıldığını değerlendiren Waterbury ise, söz konusu politikaların yerel kamuoyunun milliyetçi kesimini cezbetme amacıyla araçsallaştırıldığını ve bunun ideolojik pozisyondan yoksun siyasi elitler için önemli bir meşruiyet kaynağı olduğunu belirtmektedir (Waterbury, 2010, s. 140). Ona göre, diaspora politikalarının seçim yarışlarındaki doğrudan etkisi dışarıdan vatandaşlık ve oy kullanma hakkı gibi uygulamalarla da pekiştirilmektedir. Franjo Tudjman'nın 1995 ve 2000 yıllarındaki seçim

zaferlerinde Bosna-Hersek'ten oy kullanan Hırvat diasporasının rolü ve Romanya'daki siyasi seçimlerde Moldova'dan gelen diaspora oylarının yarattığı etki (Waterbury, 2009, s. 4), siyasi elitlerin bu motivasyonlarına örnek olarak verilebilir.

Diaspora politikalarının gelişimini, devletlerin vatandaşlık tanımında meydana gelen değişimlerin ve demokratikleşmenin tetiklediğini savunan görüşler, daha içerici vatandaşlık rejimlerinin yaygınlaşmasına dikkat çekmektedirler. Bunlara göre, devletler ulus-devletin sınırları dışında olsalar da vatandaşlarına daha geniş imkânlar sunmak ve hak-ödev kapsamında sorumluluklar talep etmek istemektedirler. Onlar için *"önemli olan, yurtdışındaki vatandaşlarının etnik ve kültürel kimliklerini, yasal hak ve çıkarlarını koruma imkânına sahip olmaları*" [10] dır (Dufoix, 2011, s. 86). Ancak çalışmasında Tunus, Cezayir ve Fas üzerine araştırma yapan Brand (2010, s. 97)'e göre, genişletilmiş haklar demokratik amaçların dışında ve çoğunlukla siyasi çıkarlar doğrultusunda kullanılmaktadır.

Ragazzi ve Gamlen'in vurgu yaptığı yönetişim yaklaşımına ilişkin olarak ise, Larner (2007) küreselleşme süreci ile diaspora politikalarının ivme kazandığını doğrulamaktadır. Neoliberal dalganın etkisiyle diaspora topluluklarına ilişkin olumlu algı "*girişimci, başarılı ve bağlı*" nitelemeleriyle pekişmiş ve bilgi temelli ekonominin ve kalkınmanın önemli bir aktörü olarak diaspora gruplarına yönelik ilgi artmıştır (Larner, 2007, s. 334).

Neoliberal sistemde kalkınmadan anlaşılan şeyin, ülkelerin küresel ekonomiye uyumu ve ekonomik rekabet gücü olduğunu belirten Pellerin ve Mullings'e göre ise, aslında diasporayla kurulan bağlar ve buna ilişkin politikaların (Çin ve Hint diasporası örneğindekine benzer şekilde) kalkınmaya olumlu etkisine dair "*sistematik ve somut*" delillerden yoksun bulunmaktayız (Pellerin & Mullings, 2013, s. 94). Bu görüşe göre, kalkınma ve göç tartışmalarının önemli bir bölümü bilimsel temellere dayanmaktan yoksun olup ve daha çok neoliberalizm ve göç kontrolleri gibi ekonomik ve siyasi gündem tarafından belirlenmektedir (Gamlen, 2014).

Devletlerin diasporalarıyla kurdukları ilişki ve diaspora politikalarının ortaya çıkış ve gelişimini anlamlandırmakta sergilenen bu yaklaşımların büyük bölümü, konuyu ekonomi, iç ve dış politika, milliyetçi/kucaklayıcı duygular ve küresel sistem etkilerinden biri yahut birkaçıyla açıklamayı tercih ederken, bazı araştırmacılar (Gamlen vd., 2013; Ragazzi, 2014)

[10] Rusya Devlet Başkanı Putin'in 2006 yılında bir Rus gazetesine verdiği röportajdan bir alıntı.

söz konusu motivelerin birbirine içkin olduğunu ve bu nedenle diaspora politikalarını anlamak için tüm etkenlerin beraber değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu bağlamda, sağlıklı bir analiz için, siyasi retorikte sıkça dillendirilen ve diasporanın etno-kültürel kimliklerinin muhafazası ve haklarının korunmasına gönderme yapan kucaklayıcı söylemlerin altındaki motivasyonlar ve neoliberal ekonomi-politiğin devlet-diaspora ilişkilerine olan etkilerini dikkate almanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Konumuz açısından bakıldığında; mevcut alanyazında devletlerin etnik veya vatandaşlık temelli aidiyet noktasında içerici davranışlarına vurgu yapan kucaklama yaklaşımı ve "kazan-kazan" ilişkisi çerçevesinde göçmenlerin hak ve taleplerinin dikkate alındığını varsayan faydacılık yaklaşımının neoliberal yorumları da, diaspora politikalarının oluşum ve gelişimini açıklamakta yardımcı olabilecek yaklaşımlar olarak ele alınmaktadır. Alanyazında öne çıkan bir başka husus ise, diasporanın nitelik, sayı ve dağılımının, ev sahibi ve köken ülke arasındaki ilişkilerin ve her iki ülkenin sahip olduğu sosyolojik özellikler ve ekonomi-politik rejim çeşidinin diaspora yönetimi motivasyonlarını ülkeden ülkeye farklılaştırdığı ve bir ülkenin farklı coğrafyalardaki diasporaları için dahi farklı politika ve uygulamalar geliştirebildiği hususudur.

Bu noktadan yola çıkarak, çalışma Viyana'da yaşayan Türk diasporasının talep ve beklentileri bağlamında Türk diaspora politikasının bu coğrafya özelindeki strateji ve uygulamalarını saha araştırması marifetiyle anlamaya çalışmakta ve bu yönüyle evrensellik iddiasındaki makro teoriler yerine ülke ve duruma özgü tecrübeleri dikkate almaktadır.

3. TÜRK DİASPORA POLİTİKASI

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'nin göç veren bir ülke olarak Türkiyeli göçmenlere yönelik politika ve yaklaşımları, Türk Diaspora Politikası (TDP) başlığı altında ele alınacak olup, bu yapılırken öncelikle tarihsel bir izlek takip edilecektir. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak günümüze değin farklı evrelerden geçen bu politikalar, başlıca dört dönemde incelenecektir. Tarihi seyre bakıldığında, TDP'nin temelde iki alandaki değişimlerden etkilendiği görülmektedir. Bunlardan ilki; ülkenin ekonomi-politik eğilimindeki değişimler iken, ikincisi siyasi kadrolarda ve buna bağlı olarak ulusa yüklenen anlamdaki değişimlerdir (Okyay, 2015). Söz konusu değişimler sonucu şekillenen ve çalışmanın ana temasını oluşturan çağdaş Türk diaspora politikasının aktör ve enstrümanları da bölümün sonunda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.1. TARİHSEL GELİŞİM

Yukarıda da bahsedildiği gibi, siyasi elitlerce belirlenen ekonomik tercihler ve ulusa yüklenen anlam, Türk diaspora politikasında farklı dönemlerde farklı eğilimlerin doğmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, Türk diaspora politikasını başlıca dört döneme ayırmak mümkündür: Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus mübadeleleri yoluyla ülke dışına verilen zorunlu göç dönemi (1923-1960), yurtdışına yönelen uluslararası işgücü göçü (1960-1980), 1980'ler sonrası ekonomik liberalleşme ve siyasi iltica hareketlerinin etkisiyle şekillenen dönem (1980-2002) ve son olarak 2000'li yıllardaki siyasi kadro değişiminin- AK Parti politikalarının şekillendirdiği dönem (2002 sonrası).

3.1.1. Nüfus Mübadeleleri Ve Zorunlu Göç Dönemi (1923-1960)

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Cumhuriyet'in ilanı sonrası, yaşanan savaşlar ve çatışmaların etkisiyle, Müslüman ve Hıristiyan nüfus arasındaki karşılıklı güven zedelenmiş

ve birlikte yaşama isteği azalmıştır. Böyle bir gerilim ortamında kendini güvende hissetmeyen Müslüman nüfus Anadolu'ya doğru göç ederken, Hıristiyanlar da Anadolu'nun dışına göç etmeye başlamışlardır. (Arı, 1999, s.97)

Ulus devlet yaratma süreci içinde etnik ve dinsel açıdan daha homojen bir toplumun yaratılması yönünde çabalarının hız kazandığı bu yıllarda, Ermeni, Yunan ve Yahudi gibi gayri-Müslim topluluklar nüfus mübadeleleri yoluyla Türkiye'den yurtdışına gönderilmişlerdir. İmparatorluğun dağılışından 1950'lere kadar üç milyona yakın gayri-Müslim nüfusun Türkiye topraklarından göç ederek ayrıldığı bilinmektedir. (İçduygu, 2014, s. 313)

Bu dönemde, devletin "türdeş ulus" anlayışının bir gereği olarak görüldüğünden göçleri teşvik edilen bu gruplar ile bağların devam ettirilmesi gibi bir çaba söz konusu olmamıştır. Bu durum, çalışmanın kuramsal çerçevesinde bahsedildiği gibi 'diaspora'yı gerçek demografi ile çakışan yapılar olarak değil, devletlerin istekleri doğrultusunda kurgulanmış yapılar olarak tanımlayan Brubaker (2005)'ın yaklaşımına uymaktadır. Türkiye uluslararası bu göçü, ulus-devlet merkezli bir anlayışla desteklemiş ve ayrılan grupları bağların devam ettirilmesi gerekli diaspora grupları içerisinde tanımlamamıştır.

3.1.2. Uluslararası İşgücü Göçü Dönemi (1960-1980)

Türkiye'yi göçmenleriyle bağlarını devam ettirmek konusunda istekli bir göç veren ülke (migrant sending state) yapan asıl dönem, İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'den Avrupa'ya işgücü göçünün yaşandığı yıllar olmuştur. 1960'larda başlayan bu göç çerçevesinde, Türkiye işgücü desteğine ihtiyaç duyan birçok Batı Avrupa ülkesiyle ikili anlaşmalar imzalamış ve Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) yoluyla 1974 yılına değin 800 bine yakın işçinin Avrupa'ya gönderilmesi sağlanmıştır (İçduygu vd., 2014, s.314).

Köyden kente göçün hızlandığı ve aynı hızla gelişemeyen sanayinin şehre göçenler için yeterli iş imkânı sunamadığı bu yıllarda Türkiye, hem ülkede artan işsizlik oranını düşürmeyi ve ekonomiye döviz girdisi kazandırmayı, hem de Türkiyeli işçilerin sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerinden edinecekleri bilgi birikimi ile ülkenin kalkınmasına katkı sağlamalarını hedeflemiştir. Bu hedeflerle teşvik edilen işgücü ihracı, 1963 ve 1968 yıllarında çıkarılan Beş Yıllık Kalkınma Planları'yla da desteklenmiştir. (Abadan-Unat, 2006)

Ekonomik kalkınma ve büyümenin öncelikli amaç olarak görüldüğü bu yıllarda, göçün yönetimi ve planlanmasında en önemli aktörler Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) olmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da belirtildiği gibi, bu dönemde işçilerin döviz tasarrufları ülkenin dış ticaret açığının kapatılmasında önemli bir kaynak olarak düşünülmüştür (DPT, 1963, s.456). Bu öngörü doğru çıkmış ve Avrupa'da çalışan işçiler tarafından gönderilen dövizler Türkiye ekonomisini önemli ölçüde etkilemiştir. Rakamlara baktığımızda, bu döviz girişi ihracatın, 1970-71'de yüzde 50'sini, 1973'te 90'ını oluşturmuştur. Dış ticaret açığını da etkileyen bu dövizler 1973'te açığı yüzde 154 oranında kapatmaya yetmiştir (İçduygu vd, 2014, s. 195).

Dolayısıyla, işçi göçmenlerin ekonomik ve sosyal sermayesinden faydalanma amacındaki Türkiye'nin 70'li yıllara kadarki temel devlet politikası, bu göçün teşviki, döviz akışını ve geri dönüşleri kolaylaştırma yönünde olmuştur. Türk devleti, 1980'lere kadar daha çok emeklilik ve diğer sosyal meseleler konusunda sosyal ateşeler yoluyla Türk konsolosluklarında danışmanlık hizmetlerine yoğunlaşmıştır (Aydın, 2014, s.8). Ayrıca, bu dönemde Avrupa'ya olan bu göçün geçici bir durum olduğu varsayılmış olduğundan, ne göç veren ülke olarak Türkiye ne de ev sahibi ülkeler göçmenlerin uyumu ve sosyal sorunları gibi konulara eğilmemişlerdir.

Ancak Avrupa'yı da derinden etkileyen 1973 Petrol Krizi sonucu yaşanan ekonomik buhran ve teknolojinin gelişmesiyle azalan işgücü ihtiyacı gibi nedenlerle Avrupa ülkelerinin dışarıdan işçi alımını durdurduğu 70'li yıllarda Türkiye'den göçün niteliği de değişmeye başlamıştır. İşçi alımı durdurulmuş olmasına rağmen, aile birleşimleri yoluyla büyümeye devam eden Türkiyeli nüfusun Avrupa ülkelerinde kalıcılığının ve göçmen işçilikten Avrupalı Türklere uzanan yolun ilk sinyalleri bu yıllarda verilmeye başlanmıştır. Buna paralel olarak, Türkiye devleti de bu dönemde, savunmacı bir kimlik politikası yoluyla işçi göçmenlerin anavatanlarıyla olan bağlarını korumak ve güçlendirmeyi tercih etmiştir. Amaç, vatandaşları asimilasyondan korumak ve Türk kültürü ve Türkiye'den kopmalarını engellemektir. (Aydın, 2016, s.175) Bu amaçla, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Avrupa'da teşkilatlanması sağlanmış ve ilk kez 1971 yılında Avrupa ülkelerine imamlar gönderilerek, örgütlenmelere gidilmeye başlanmıştır. Avrupa'da gelişen İslami akımların siyasallaşmasına ve güç kazanmasına verilen bir cevap ve bir kontrol aracı olarak da yorumlanan bu örgütlenmeler (Ulusoy, 2016, s.121) yoluyla, Türkiye devletinin göçmenlere yönelik doğrudan müdahale ve yönlendirme imkânı kazandığı görülmektedir. Bu dönemde ayrıca,

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) çerçevesinde, Türkiye'nin koordinatörlüğünde göçmenler için bir program (*Transfer of Knowledge through Expatriate Nationals)* yürütülmüş olup, bu yolla gönüllü geri dönüşler teşvik edilmeye çalışılmıştır (Bilgili ve Siegel, 2011, s. 23).

3.1.3. Misafir İşçilerden "Avro Türklere" Dönüşüm (1980-2002)

Tüm bu çabalara rağmen, 80'li yıllar ile birlikte bu grupların Avrupa'da kalıcı oldukları artık Türkiye devleti ve toplumu tarafından kabul edilen bir gerçeklik haline gelmiştir. Bu yıllarda geri dönmeyecekleri anlaşılan bu gruplara yönelik Türkiye politikasında da zihinsel bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümde, o döneme değin ekonomik sebeplerle ilintili olarak gerçekleşen göç hareketlerine eklenen siyasi ilticaların da etkisi büyük olmuştur. Türkiye'de gerçekleştirilen askeri darbeler ve bunun neticesinde kurulan darbe hükümetlerinin uygulamalarından dolayı kendisini tehlikede hisseden Komünist, İslamcı, Alevi ve Kürt milliyetçileri gibi çok farklı siyasal kesimler, bu yıllarda Avrupa ülkelerine göç etmiş ve bu yolla geneli kırsal kesimden gelmiş muhafazakâr Türk toplumuna yeni kompartımanlar eklenmiştir. Nitekim çalışmanın dördüncü bölümünde değinilen toplumsal kutuplaşmaların temeli işte bu yıllarda atılmıştır.

Avrupa'daki Türk toplumunda değişen bu demografik yapıya uygun şekilde, 1980'lerde Türk devletinin göçmen işçilere yönelik odak noktasının ekonomik alandan politik alana kaydığı görülmektedir (Aydın, 2014, s.8). Bu nedenle, bu yıllar Türkiye'nin göçmenlere yönelik politika ve müdahalelerini artırdığı yıllar olmuştur. 30 bin insanın vatandaşlıktan çıkarıldığı, çok daha fazlasının iltica yoluyla ülkeden ayrıldığı bu dönemde devletin temel yaklaşımı, göçmenler üzerinde izleme ve kontrolün artırılması yönünde olmuştur. Marjinal gruplar için bir yaşam alanı haline geldiği düşünülen Avrupa'da, devletin kendisi için tehlike olarak gördüğü Türkiyeli gruplar anavatanın menfaatleri doğrultusunda kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. (Ulusoy, 2016, s. 122-123)

Bunun yanında devletin, sadece ekmek parası için göçen "*fedakâr ve vatansever işçiler*"i "*yıkıcı ve bölücü akımlara kapılan*" göçmenlerden ayıran bir terminoloji kullanmaya başlamış olduğu görülmektedir (Melen Hükümeti Programı). Bu durum, çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde ele alınan Brubaker (2011)' ın yapısalcı yaklaşımına uygun şekilde, devletin hangi grupların diasporaya dâhil edilip edilmeyeceği konusundaki tanımlama gücünü göstermesi açısından önem arz etmektedir. Özellikle 1980 darbesi sonrası

Türkiye'den göçen Kürt ve Alevi kökenli vatandaşlar makbul olmayan gruplar olarak görülmüş ve bu durum devletin tutumuna ve politikalarına da yansımıştır (Ostergaard Nielsen, 2003).

Yine bu yıllarda, Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda ve Fransa'da devlet desteğiyle Diyanet İşleri Türk İslam Birlikleri (DİTİB) adı altında örgütlenmelere hız verilmiş ve bu yolla Avrupa ülkelerinde kurulmuş birçok cami derneği tek ve resmi bir çatı altında toplanarak, bunların Türkiye'ye bağlılıkları garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Nitekim bu dönemde dinî bilgiler, lisan, el işleri ve çeşitli meslek dallarında kurslar tertiplemek, kütüphane açmak, cenazelerin Türkiye'ye nakli gibi hizmetler yanında, söz konusu kuruluşların yurtdışındaki vatandaşların "*bölücü ve yıkıcı gruplara karşı uyarılmalarında, birlik ve beraberliklerinin sağlanmasında*" ki rolleri de bizzat devlet makamlarınca ifade edilmektedir (TBMM, 1995, s.18).

Yukarıda sayılan siyasi gelişmeler yanında, Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları ülkelerdeki sosyal ve hukuki problemleri ve Avrupa'da artan ırkçı ve yabancı düşmanı tutumun da, bu dönemde Türkiye'nin göçmen gruplara olan ilgisini artırmış olduğu görülmektedir. Göçmenlerin kültürel asimilasyonu ve tek vatandaşlık zorunluluğu gibi tartışmaların gündeme geldiği bu yıllarda, Türkiye bir takım açılımlarda bulunmak durumunda kalmıştır. 1981'de çıkarılan yeni vatandaşlık yasası yoluyla, Ankara hükümeti Türk vatandaşlarına çifte vatandaşlık hakkı vermiş ve Türkiyeli göçmenlerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kaybetmeden bulundukları ülkelerin vatandaşlıklarını almalarına imkân sağlanmıştır. Ayrıca, 1982 Anayasası'nda yer alan 62. Madde ile devletin yurtdışındaki Türklerin menfaatlerini koruma zorunluluğuna yasal bir statü kazandırılmıştır:

> Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır. (T.C. Anayasası, 1982)

Bunun yanında bu yıllarda, göçmenlere yönelik eğitim, kültür ve sosyal güvenlik konularında da hizmetlerin yürütülmeye başlandığı görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı yoluyla yurtdışındaki vatandaşların dil eğitimi için Avrupa ülkelerine Türkçe öğretmenleri gönderilmesi, İşçiler için Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun kurulması ve 1986 yılında gümrüklerde seçimlerden 2-3 hafta önce oy kullanımının sağlanması gibi hizmetler ile Türkiye yurtdışındaki göçmenlerine yönelik faaliyet alanını genişletmiştir. (Aksel, 2014, s. 11)

Tüm bu adımlar, göçmenlerin anavatan ile bağlarının korunup sağlamlaştırılmasının devletin bir görevi olarak ön plana çıkarılması noktasında, Türk diaspora politikasının önemli dönemeçlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Ünver, 2013, s.185). Türk diaspora politikasında görülen bu değişimde, ülkenin ekonomik eğilimin neoliberal yönde ivme kazanması ve siyasi elit değişiminin etkisi olmuştur. O yıllara değin hüküm süren devlet güdümlü ekonomik kalkınma modeli yerini 1983 yılında iktidara gelen ANAVATAN partisi ile ekonomik liberalleşmeye ve daha muhafazakâr bir siyasi kadroya bırakmıştır. Bu değişim, dini ve tarihi referanslı bir ulus ve dolayısıyla diaspora tanımını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde hükümet, yurtdışındaki vatandaşlarıyla daha da yakından ilgilenmeye başlamış ve yurtdışındaki dindar kesim ve müesseseler devlet desteği ve ilgisiyle bu yıllarda buluşmaya başlamıştır (Keskin, 2017, s. 542).

Türkiye'de "Avro Türkler" kavramının gittikçe yaygınlık kazandığı ve Avrupa'da daimi kalışın kabullenildiği 1990'lı yıllara gelindiğinde, Türk diaspora politikasındaki temel eğilim, ülkeye tehdit oluşturduğu düşünülen marjinal siyasi gruplarla mücadele yanında Türkiyeli göçmenlerin bulundukları ülkelerdeki sosyal ve kültürel hak ve taleplerinin desteklenmesi olmuştur. Bununla beraber, bu yıllarda Türkiyeli insanların bulundukları ülkelere başarılı şekilde entegrasyonu konusunun da Türk siyasetinin önemli konularından bir haline geldiği ve entegrasyonun teşvik edildiği görülmektedir. Örneğin, 1995'te dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Avrupa'daki Türkiyelilere yaşadıkları ülkenin vatandaşlıklarını almalarını salık vermiş ve bir yıl sonra Ankara Türk vatandaşlığından çıkmak için engelleri azaltmıştır (Aydın, 2014, s.9). 1996 yılında çıkarılan "Pembe Kart" uygulaması (2009'da ismi Mavi Kart olarak değiştirilmiştir) ile de çifte vatandaşlığa imkân tanımayan Avrupa ülkelerinde Türk vatandaşlığından çıkmak durumunda kalan göçmenlerin Türkiye'deki haklarının korunması sağlanmıştır. Böylelikle, göçmenlerin bulundukları ülkelerin vatandaşlıklarını kazanmasını destekleyen Türkiye'nin, bu insanların Avrupa'daki problemlerinin çözümünde vatandaşlık ve oy kullanma gibi enstrümanların önemini kavramış olduğu görülmektedir (Aksel, 2014, s.11).

Anavatan ile bağların kaybedilmeden yerleşikleşmenin desteklendiği bu yeni dönemde, sosyal güvenlik ve istihdam konuları dışında da Türk vatandaşlarının konsolide edilmesi için kurumsallaşmaların hız kazandığı görülmektedir. Örneğin, 1998 yılında Başbakanlık altında kurulan "Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Danışma Kurulu" ve "Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Üst Kurulu" ile Türkiyeli göçmenlerle birinci elden iletişim kurmak

hedeflenmiş ve göçmenlerin yaşadıkları problemlere ilişkin etkin çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında, 2001 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı altında görev yapmakta olan "Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü" yeniden organize edilerek, yetki ve sorumlulukları genişletilmiş ve bu müdürlük altında vatandaşların hukuki hak ve görevleri konusunda bilgilendirme amaçlı hizmet vermek üzere "Yurt-Danış Bürosu" kurulmuştur. (Bilgili ve Siegel, 2011, s.9)

3.1.4. Son Dönem Diaspora Politikaları (2002-…)

İlk kez 2002 yılında iktidar olan AK Parti yönetimi, Türkiye'de siyasi, ekonomik ve sosyal alanda belirgin değişimlerin yaşandığı bir transformasyon sürecini beraberinde getirmiştir. Değişen siyasi kadrolara paralel olarak, hem iç siyaset hem de Türk dış politikası önemli dönüşümlere uğramıştır. Sosyolojik olarak muhafazakâr ancak ekonomi-politik açıdan liberal bir parti olarak ortaya çıkan AK Parti, ilk hükümet döneminde ülke içerisinde demokratikleşme, ekonomik kalkınma ve Avrupa Birliği'ne tam üyelik gibi önceliklerle yola çıkmıştır. Parti bu dönemde, parlamentodaki sayısal çoğunluğunun da yardımıyla etno-kültürel ve dini gruplara yönelik özgürlükler ve siyasette askeri otoritenin rolünün zayıflatılması konularında önemli reformlara imza atmış ve ülkenin ekonomi ve hukuk sistemi AB standartlarına daha yakın hale getirilmiştir. Türkiye'nin ekonomi ve dış politika çerçevesini genişlettiği bu dönemde, ihracat ve küresel pazarlara açılım temelli bir büyüme ve kalkınma anlayışı kabul edilmiş ve yurtdışından gelen direkt yatırımlar ve ekonominin hacmi de büyük oranda artmıştır. (Öniş ve Kutlay, 2013)

Tüm bu olumlu gelişmeler, AK Parti'nin 16 yıllık dönemde girdiği tüm seçimleri kazanmasını ve asker ve hukukçuların da içinde olduğu seküler-ulusalcı kanat karşısında güçlenmesini sağlamıştır. Bu durum "ulus" söylemine yüklenen anlamı dönüştürmüş, zayıflatılan seküler Kemalist söylem yerini Osmanlı mirasına göndermeler ve İslami referanslar içeren bir ulus/millet konseptine bırakmıştır (Aydın, 2014, s.11). Bu konseptin oluşumunda, 2002-2009 yıllarında Dış Politika Başdanışmanı ve sonraki dönemde Dışişleri Bakanlığı görevlerinde bulunan Ahmet Davutoğlu'nun etkisi de büyük olmuştur. Ana hatları Türkiye'nin dış politika kaynaklarını çeşitlendirmek ve yumuşak güç kullanımını artırmak olan Davutoğlu'nun yaklaşımı, "Stratejik Derinlik" isimli kitabında ayrıntılı olarak görülebilmektedir. O zamana değin benimsenen tek yönlü ve Avrupa-Atlantik eğilimli bir dış politika yerine Davutoğlu, Türkiye'nin Osmanlı ve İslam medeniyetinden kalan tarihi ve

kültürel kimliğini yeniden sahiplenmesini ve bu yolla etkin bir bölgesel güce dönüşebileceğini söylemektedir (Davutoğlu, 2001).

"Yeni Osmanlıcılık" olarak yorumlanan ve bir etnisite ve dile değil, tarihi Türk ve Osmanlı kimliğine dayanan bir Müslüman ulusçuluğuna gönderme yapan bu konseptin yansımalarına siyasi demeç ve söylemlerde de rastlanabilmektedir. Örneğin, 2011 parlamento seçimleri sonrası yaptığı bir konuşmada Erdoğan AKP'nin seçim zaferini "Müslümanların zaferi" olarak nitelendirmiş ve bir zamanlar Osmanlı imparatorluğuna ait olan ülke ve şehirleri selamlamıştır: "*İnanın bugün İstanbul kadar, Saraybosna kazanmıştır. İzmir kadar Beyrut kazanmıştır. Ankara kadar Şam kazanmıştır. Diyarbakır kadar Ramallah, Batı Şeria, Kudüs, Gazze kazanmıştır.*" (Hürriyet, 12 Haziran 2011) Benzer şekilde, katıldığı bir konferansta dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Türkiye'nin sınırlarını tarihi referanslarla çizerek şöyle söylemektedir: "*Türkiye küçük bir Balkanlar'dır, küçük bir Ortadoğu'dur, küçük bir Kafkasya'dır. Bosna'dakinden daha fazla Boşnak, Arnavutluk'takinden daha fazla Arnavut, Çeçenya'dakinden daha fazla Çeçen, Abhazya'dakinden daha fazla Abhazyalı aramızda yaşamaktadır. (...) Osmanlı mirası sayesinde*." (BALMED, 2011, s. 17).

Kemalizm'den daha güçlü ve tarihi-dini motiveli bu kimlik tanımı, hem iç kamuoyunda daha büyük bir destek bulmuş ve hem de Türk dış politikasının akraba topluluklara ve yurtdışında yaşayan Türklere dönmesini kolaylaştırarak, Türk diaspora politikasında köklü değişikliklere neden olmuştur. Aydın'a göre bu dönemdeki diaspora yönetimini eskisinden ayıran üç temel özellik vardır: İlk olarak Türkiye kökenli insanların açıkça diaspora olarak adlandırılması. İkinci olarak, onlara yönelik politikanın bir kamu diplomasisi stratejisinde saklanması. Ve son olarak bu politikanın, muhafazakâr tandanslı yeni bir millet görüşüyle bağlantılandırılması. (Aydın, 2014, s. 13)

3.1.4.1. Diaspora Kavramının Kullanımı

İlk olarak, yurtdışındaki Türkiye kökenlileri tanımlamada "**diaspora" kavramının seçilmesi** Türk diaspora politikasında önemli bir aşama olarak görülmektedir. Ermeni diasporasının Türkiye'ye yönelik olumsuz girişimleri, Yahudiler ve onların yaşadıkları acılar gibi olumsuz çağrışımlarına rağmen bu kelimenin siyasi retorikte kullanılmaya başlanmasını, dönemin Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ şöyle açıklamaktadır:

> Türkiye'nin küresel ağırlığı ve etki alanı hızla artarken, artık kendi diasporamızı kendi ekonomik kalkınmamız ve hedeflerimiz etrafında konumlandırmamızın vakti gelmişti. Türkiye olarak daha önce diaspora, lobi gibi

> kavramlara hep korku ile yaklaşmıştık. Bu kavramları başka ülkelerin diasporalarının ülkemizin aleyhine gerçekleştirdiği faaliyetlerle özdeşleştirdik; kendi diasporamızın farkına varamadık. (Aktaran: Keskin, 2017, s.544-545)

Bunun yanında, dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu IV. Büyükelçiler Konferansında yaptığı bir konuşmada (23 Aralık 2011), "*Diaspora kavramını değiştireceğiz. Dini ve mezhebi ne olursa olsun, Anadolu topraklarından göçmüş her birey bizim diasporamızdır"* diyerek, etnik kökenine bakmadan Anadolu'dan geçen herkesin bu kavramın şemsiyesi altında tanımlanması gerektiğini söylemiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2011).

Çoklu ulusal kimliklerle uyumlu ve tarihi-kültürel temellere dayalı bir "diaspora" kavramı temelinde yükselen bu yaklaşım, aynı zamanda göçmenlerin bulundukları ülkelerin kalıcı bir parçası olduklarını da kabul etmek anlamına gelmektedir. Buna uygun olarak, Türk diaspora politikası da Türkiye kökenli göçmenlerini yaşadıkları ülkelerde **entegre olmaları** konusunda teşvik etmeye meyletmiştir. Ancak bu yapılırken asimilasyon-entegrasyon ayrımına vurgu yapılmış ve çift taraflı ödevler sistemine dayalı bir uyum yaklaşımı sergilenmiştir. Erdoğan'ın 2008 yılında yaptığı Köln konuşması bunun önemli bir örneğidir. Bu konuşmada Erdoğan, asimilasyonun insanlığa karşı işlenmiş bir suç olduğunu söylemiş ve kendi öz kültüründen, öz dilinden taviz vermeden entegrasyonu savunmuştur. Almanya'daki Türklere ise Almancayı en iyi şekilde öğrenmeleri, siyasi katılım ve temsili artırmaları ve eğitim imkânlarından en iyi şekilde yararlanmalarını salık vermiştir. (Die Welt, 2008, 11 Şubat)

3.1.4.2. Vatandaş Devlet Arasındaki Mesafenin Kaldırılması

Öte yandan, yeni diaspora politikasında göze çarpan en önemli değişikliklerden biri de, siyasi sahada **diasporaya bakış** ve bu gruplara yönelik yaklaşımdaki dönüşümdür. Bu dönemde, ülke içerisinde Kemalist-seküler iktidarlar boyunca mağdur edilmiş toplumsal kesimler ve azınlıklara yönelik yürütülen demokratik açılım yaklaşımının, diaspora politikalarına da yansımış olduğu görülmektedir. Türk vatandaşlarının uzun yıllar, yaşadıkları ülkelerde kendilerine hizmet için var olan konsolosluk ve elçiliklerde "tepeden bakılan ve hor görülen" kesimler olarak ötelenmeleri sıklıkla dile getirilen bir konudur (Ulusoy, 2016, s.129). Örneğin, 2003 yılında parlamentoda gerçekleştirdiği bir konuşmada, AK Parti sözcüsü Eyüp Fatsa yurtdışı temsilciliklerinde görev yapan büyükelçi ve konsolosluk çalışanlarını bu konuda şöyle eleştirmektedir:

> Özellikle konsolosluk hizmetlerinde vatandaşlarımız çok ciddî problemlerle karşılaşmaktadır. Ben, bu konuşmamızı Dışişleri Bakanımızın da, Dışişleri yetkililerimizin de duyacağına inanıyorum. Vatandaşlarımıza, bulundukları ülkelerin resmî makamlarında çıkarılmayan zorlukları lütfen çıkarmayın; insanlarımıza, kendi elçiliklerinin ve kendi konsolosluklarının kapısında parya muamelesi yapmayın. Bizim insanımızdır. Varsa, yanlışını düzelt deyin; ama aşağılamayın, aşağılamayın insanları! (TBMM, 2003)

Benzer şekilde, 2003-2004 yıllarında Almanya'da yapılan bir araştırmaya göre, Almanya Türklerinin en az güvendikleri kurumların başında Türkiye'nin elçilik ve konsoloslukları gelmektedir (Kaya ve Kentel, 2005, s. 48). İşte AK Parti dönemi diaspora yönetiminin önemli boyutlarından birini de, devletin o döneme değin yurtdışındaki vatandaşlarının önemli bir kısmına karşı sergilediği bu mesafeli tutumun eleştirisi oluşturmaktadır. Bu dönemde söz konusu elitist tavrın değiştirilmesi ve halkla araya konulan mesafe ve yukarıdan bakışın ortadan kaldırılması yönünde bir tutum değişimine gidildiği görülmektedir. Kendisini "halkın içinden ve halka yakın" olmakla tanımlayan AK Parti iktidarının bu yaklaşımı diasporanın Türkiye devletine olan güven ve aidiyetini de artırmıştır. (Okyay, 2015, s. 137-138)

3.1.4.3. Yeni Kurumlar, Yeni Enstrümanlar

Bunun yanında, yeni diaspora politikası, kendisini hem kurumsal düzeyde hem de uygulanan politikalar yoluyla baskın şekilde hissettirmiştir. Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi, Türkiyeli göçmenlerin kalıcılıklarının anlaşıldığı 80'li yıllardan itibaren faaliyet gösteren ve diaspora politikasının şekillenmesinde merkezi role sahip kurumlara, 2000'li yıllardan sonra yeni kurumsal yapılar eklenmiştir. Türk diaspora politikasını derinden etkileyen en köklü değişiklik kuşkusuz, 2010 yılında kurulan **"Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı"** dır. Dönemin Devlet Bakanı Bekir Bozdağ tarafından "Diaspora Bakanlığı" olarak nitelenen bu kurum yoluyla, Türkiye hem yurtdışındaki vatandaşları hem de akraba topluluklarına yönelik politikaları yürütecek merkezi bir aktör tesis etmeyi amaçlamıştır. Alandaki bir diğer kurumsal yenilik, kültürel diplomasi aracı olarak tasarlanan **"Yunus Emre Enstitüleri"** olmuştur. Goethe Institut ve British Council benzeri faaliyetler yürütmek üzere kurulan bu enstitülerin, Türkiye'ye uluslararası yumuşak güç anlamında katkı sunması hedeflenmektedir. Bunun yanında, Avrupa ülkelerinde meskun Türkiye kökenlilerin gönüllü bir girişimi olarak planlanan **"Uluslararası Demokratlar Birliği"** (UID) de yeni diaspora politikasının önemli bir bileşeni olarak dile getirilmelidir. Görev sahası ve faaliyetleri aşağıda ayrıntılı şekilde ele alınacak olan bu kuruluşlar, Türkiye'nin

yurtdışındaki vatandaşları ve soydaşlarına yönelik ilgisindeki artışı göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Kurumsal altyapının çeşitlendirilip sağlamlaştırıldığı bu yıllarda, göçmen nüfusa yönelik daha etkin politikalar yürütmek amacıyla yeni bir takım enstrümanlar da geliştirilmiştir. Bunlar arasında, esnek vatandaşlık, kısa dönem yahut bedelli askerlik gibi uygulamalar yanında, yurtdışından Türkiye'nin seçimlerine katılım ve mavi kart ile genişletilen haklar gibi uygulamalar ön plana çıkmaktadır. (Aksel, 2013, S.17)

Yurt dışındaki Türkiye vatandaşlarının bulundukları ülkelerde Türkiye için **oy kullanma** hakkı bağlamında ilk çalışmalar 1995 yılında başlatıldıysa da, bu konudaki ilk somut adımlar 2000'li yıllarda atılabilmiş ve yürütülen altyapı hazırlıkları sonrası yurtdışındaki Türk vatandaşları ilk kez 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri için gümrük kapıları yanında bulundukları ülkenin yurtdışı temsilciliklerinde de oy kullanabilmiştir (Keskin, 2017, 549-550). Bu ilk seçimde katılım oranı çok yüksek olmasa da (526.541; yani seçmenin %18,94'ü), oy kullanma oranları her seçimde giderek yükselmiş ve 2017'de Başkanlık Sistemi için yapılan halk oylamasında 2 milyon 972 bin 771 yurtdışı seçmeninin neredeyse yarısı (1 milyon 400 bin) anayasal hakkını kullanmak üzere sandığa gitmiştir. Seçimlere katılımdaki bu artış, Türk vatandaşlarının anavatana olana aidiyet ve ilgilerini göstermesi açısından önemli bulunmakta ve onların Türkiye siyasetinden beklenti ve taleplerinin gündeme gelmesine de imkân sağlamaktadır. Zira seçimler öncesi tüm parti programlarında, artık yurtdışındaki vatandaşlara yönelik vaatlerin de yer aldığı görülmektedir. (GAV, 2018)

Yeni diaspora politikasının önemli enstrümanlarından biri de **Mavi Kart** uygulamasıdır. Çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde de bahsedildiği gibi, ülkeler artık yurtdışındaki nüfuslarının toprağa dahil edilmesi (territorialising) için değil, diasporize edilmeleri (diasporising) için çaba harcamakta ve buna uygun olarak çifte vatandaşlık gibi esnek politik enstrümanlar geliştirmektedirler. Başta Almanya ve Avusturya olmak üzere Avrupa ülkelerinin birçoğu, çifte vatandaşlığa izin vermediğinden, Türkiye göçen insanlarının Türk vatandaşlığından çıkması halinde karşılaşacakları sıkıntıları gidermek için Mavi Kart uygulamasını yürürlüğe sokmuştur. Bu uygulama yoluyla, hem diaspora üyelerinin bulundukları ülkelerin vatandaşları olmalarını teşvik eden devlet politikası yürütülmeye devam edilmekte, hem de anavatanda bu gruplar için sunulan haklar garanti altına alınabilmektedir (Keskin, 2017, s.547).

Bu dönemde ayrıca, diaspora üyelerine yönelik **sosyo-ekonomik desteklerin** de arttığı görülmektedir. Örneğin yurtdışında yaşayan vatandaşların önemli sorunlarından biri olan askerlik mevzuunda bir takım kolaylaştırıcı adımlar atılmıştır. Dövizle askerlik bedeli 6 bin avrodan bin avroya düşürülmüş ve anavatandakilere dahi tanınmamış olan bu ekonomik katkı ile asker kaçağı durumuna düşerek Türkiye ile bağını sürdüremez çok sayıda kişinin bu problemi çözüme kavuşturulmuştur. Bunun yanında, uzun yıllardır şikayet konusu olan yüksek pasaport harçları, diaspora lehine yapılan bir düzenleme ile yarıya düşürülmüştür. Mikro alanda sunulan bu katkı ve destekler, makro alanda anavatan ile bağların sağlamlaştırılması adına önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. (Yeneroğlu, 2016)

3.1.4.4. Dönüşümün Nedenleri

Yukarıda bahsedilen ve Türk diaspora yönetiminde 2000'li yıllarda başlayan tüm bu dönüşüm ve gelişmelerin arkasında hangi saik ve motivasyonların yer aldığı sorusu da alan yazında tartışılan önemli konulardan biri olmuştur. Bu bağlamda, çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde bu konudaki temel yaklaşımlar ele alınmış ve devletleri diaspora politikalarına iten sebepler kucaklayıcı, faydacı ve neoliberal yaklaşımlar çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmıştır.

Söz konusu yaklaşımların, alan yazında Türk diaspora politikasının motivasyonlarını açıklarken de kullanıldığı görülebilmektedir. Örneğin; Aydın (2014), Türkiye'nin son yıllarda diasporaya yönelik artan ilgisini ekonomik ve siyasi menfaatler çerçevesinde değerlendirmekte ve diaspora üyelerini ev sahibi ülke ve anavatan arasındaki siyaset, yatırım ve ticaret ilişkilerini etkileyen ekonomik ve sosyal bir sermaye olarak tanımlamaktadır. Aydın'a göre, bulundukları ülkelerde siyasi ve toplumsal temsiliyeti ve organizasyon yeteneği gün geçtikçe artan Avrupa'daki Türk diasporası, Türkiye tarafından önemli bir kaynak ve Türkiye'nin yurtdışındaki doğal uzantısı olarak görülmekte ve bu nedenle desteklenmektedir. Türk diasporasının AB'ye üyelik başta olmak üzere, ev sahibi ülkelerde yürütülecek lobi faaliyetleri, yaşadıkları ülkeler ile Türkiye arasındaki ticaretin ve ülkeye yabancı sermaye girişinin artırılması ve Türkiye'nin dış yatırım imkânlarının çeşitlendirilmesi yönünde sunabileceği katkılar Türkiye'nin diasporayı desteklemek konusundaki istekliliğini büyük oranda açıklamaktadır. Özellikle, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) gibi ekonomik kuruluşların, Türkiye tarafından etkin bir diaspora politikası yürütülmesi konusundaki tavsiyelerini örnek gösteren Aydın, diaspora

politikalarını şekillendiren en önemli unsurun ekonomik menfaatler olduğunu dile getirmektedir. (Aydın, 2014)

Benzer şekilde, Aksel (2016) de, Türk devleti tarafından diasporanın öncelikle siyasi ve ekonomik bir kaldıraç olarak görüldüğünü ifade etmekte, Türkiye'de "diaspora" kavramının ilk olarak sermaye çevreleri ve ekonomik kuruluşlar tarafından kullanılmaya başlanıp daha sonra politik alana yayılmış olmasını bunun bir kanıtı olarak göstermektedir (s.19).

Öncesinde de bir takım girişimler olmasına karşın, esasen AK Parti iktidarları tarafından fark edilen diasporanın ekonomik ve siyasi gücüne değinen Keskin (2017)'e göre de, çoğunlukla Batı Avrupa ülkelerinde yerleşik bulunan Türkiye diasporasının Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesinde oynayabileceği katalizör rolü, diaspora politikalarının gelişiminde ve şekillenmesinde oldukça etkili olmuş ve Türkiye, dış politik açılımlarına yardımcı unsur olarak diasporayı daha fazla ihmal etmek istememiştir. Bekir Bozdağ'ın diasporanın yaşadıkları ülkelerdeki toplumsal katılım ve entegrasyonunun teşviki konusunda 2012 yılındaki şu sözleri de bu yaklaşımı doğrular niteliktedir:

> Vatandaş oldukları ve eşit haklara sahip oldukları zaman, oradaki istihdama, eğitime, siyasete, her alana daha etkin katılımları olacak ve hem orada yaşayan vatandaşlarımıza, soydaşlarımıza, akrabalarımıza hem de Türkiye'yle yaşadıkları ülkenin ilişkilerinin sağlıklı olmasına daha büyük katkılar sunma imkânı bulacaklar. (Zentürk, 2012, s. 5)

Ancak Keskin (2017), yeni dönem Türk diaspora politikasını sadece anavatanın menfaatleri temelinde açıklamanın da doğru olmadığını düşünmektedir. Ona göre AK Parti hükümetleri yaptıkları icraatlar yoluyla, yurt içerisinde uzun yıllar dışlanmış ve sahipsiz bırakılmış toplumsal kesimleri kucakladığı gibi, yurtdışındaki Türk diasporasını da kucaklamış ve bu kesimlerin ülke ile bağları güçlendirilmeye çalışmıştır. Yaşadıkları ülkelerde birçok sorunla karşılaşan diasporanın hak ve özgürlüklerini yüksek sesle dillendirilerek, yurt dışındaki milyonların da sorunlarına çözüm üretmeye uğraşmaktadır. (Keskin, 2017, s. 550-551)

AK Parti'nin iç ve dış politikadaki önceliklerinin bir yansıma alanı olarak yeni Türk diaspora politikasının önemli bir politik sıçrama olarak görülmesi gerektiğini söyleyen Ulusoy (2016) da, AK Parti hükümetlerinin yeni aktör ve enstrümanlar yoluyla diasporanın sorun ve ihtiyaçlarını gidermek için çalıştığına ve bu dönemde merkezden itilmiş belirli kesimlerin haklı kırgınlıklarını giderme noktasında ciddi adımlar atıldığına değinmektedir (s. 128-129). Bununla beraber, Ulusoy (2016) da söz konusu politikanın şekillenmesinde iş çevrelerinin önemini kabul etmekte ve bu konuda TOBB ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) gibi

kuruluşların faaliyetlerinden örnekler vererek diasporanın inşasında oynadıkları birincil rolü ifade etmektedir. DEİK bünyesinde yıllık olarak düzenlenen "Dünya Türk Girişimciler Kurultayı", diasporayla ilişkilerin geliştirilmesine yönelik anlaşmalar ve spesifik olarak diaspora konusunda hazırlanmış ilk rapor olan "Dünyada Diaspora Stratejileri: Türk Diasporası için Öneriler" isimli çalışma söz konusu kuruluşların Türkiye'de diaspora inşası konusundaki öncü rolünü göstermesi açısından önemlidir. (Ulusoy, 2016, s.168)

Görüldüğü gibi; alan yazında son dönemde Türkiye'nin diasporaya yönelik ilgisindeki artışın ardında birden fazla saikin rol oynadığından bahsedilmektedir. Bütüncül bir okuma yapıldığında, göçmenlerin ekonomik ve siyasi kaynaklarından faydalanmayı (tapping) ön plana çıkaran yaklaşım yanında, göçmenlerin anavatan tarafından vatandaşlık yahut etnik bağ çerçevesinde kucaklandıklarını (embracing) savunan yaklaşımın da Türk diaspora politikasını açıklamakta yardımcı olabildiği görülmektedir. Bunun yanında, her ne kadar çok fazla dillendirilmemiş olsa da, yeni Türk diaspora politikasının enstrüman ve kurumları oluşturulurken dünya örneklerinden etkilenildiği ve bu bağlamda neoliberal göç yönetimi anlayışının yaygınlaşmasının da diaspora politikalarının oluşumunda etkili olduğu söylenebilir.

3.2. ÇAĞDAŞ TÜRK DİASPORA POLİTİKASI AKTÖRLERİ

Yukarıda, Avrupa'ya işgücü göçüyle başlayan ve bu dönemden itibaren çeşitli evrelerden geçen Türk diaspora politikasında, AK Parti iktidarları döneminde büyük bir dönüşüm yaşandığından bahsedilmiş ve Türkiye kökenli nüfusa yönelik politikalar bağlamında yeni enstrüman ve kurumların devreye sokulduğu ifade edilmişti. Çalışmanın bu bölümünde, hem dünyadaki farklı diaspora yönetimi örneklerinden de ilham alarak, göçmen nüfusun problemlerine daha etkin çözümler üretmek ve Türkiye'nin uluslararası sahada yumuşak gücünü (soft power) artırmak adına geliştirilen bu yeni kurum ve enstrümanlar, hem de diaspora yönetiminde halen etkin geleneksel aktör ve kurumsal yapılar ele alınacaktır.

Göçün bir çok alan ve disiplini aynı anda ilgilendiren bir konu oluşu göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'de diaspora yönetimi konusunda oldukça fazla sayıda kurumun faaliyet yürüttüğü görülmektedir. Ancak çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde bahsedilen küresel eğilimin aksine, Türk diaspora politikası için bir bakanlık yahut koordinasyon merkezi mahiyetinde merkezi bir kurumdan bahsedebilmek mümkün görünmemektedir. Her ne kadar Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

diasporaya ilişkin tüm aktörlerin koordinasyonunu hedefleyen bir çatı kurum olarak planlanmış olsa da, sahada bu koordinasyonun yeterli düzeyde sağlanamadığı ve her kurumun kendi görev sahası bağlamında diasporaya ilişkin faaliyet yürüttüğü görülmektedir. (Bilgili ve Siegel, 2011, s. 7)

3.2.1. Dışişleri Bakanlığı

Türk diaspora politikasının geleneksel aktörlerinden en önemlisi şüphesiz T.C. Dışişleri Bakanlığı'dır. Bakanlık, dış politika bağlamında Batı Avrupa ülkeleriyle ilişkileri büyük oranda etkilediğinden, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarını, görev sahası içerisindeki temel dış politika konuları arasında saymaktadır. Temelde "Konsolosluk Genel Müdürlüğü" altında yürütülen geleneksel konsolosluk hizmetlerine odaklanan Bakanlığın, bunun yanında Türk vatandaşlarını "*anadilleri ve kültürleri ile bağlarını koparmadan*" bulundukları topluma katılımlarını teşvik etmek, yaşadıkları sosyal, siyasal ve ekonomik problemlerin giderilmesi için ülkeler bazında diplomasi yürütmek gibi görevleri de bulunmaktadır.[11]

3.2.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Türkiye'nin göç yönetiminde temel kurumlardan biri de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır. 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş ile birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın birleştirilmesiyle oluşturulan bu bakanlık, söz konusu iki bakanlığının yurtdışı vatandaşlara yönelik yürüttüğü faaliyetleri de devralmış bulunmaktadır.

Özellikle Avrupa'ya işçi göçünün ilk yaşandığı yıllarda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adıyla faaliyet gösteren Bakanlık, yurtdışında çalışan konumunda olan Türk vatandaşları ile onların haklarını korumak adına gerçekleştirilen sosyal güvenlik sözleşmelerinden sorumludur. Yurtdışındaki Türk işçilerle ilgili faaliyet gösteren ilk kuruluşlardan biri olan (kuruluşu 1967) "Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü" de, söz konusu Bakanlık altında görev yapmaktadır. Bahse konu Genel Müdürlüğün temel görevi, "*Türk vatandaşlarının; yurt dışındaki çalışma hayatı ve sosyal güvenlik mevzuatından doğan hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek, çalıştıkları ülkelerde ve yurda dönüşlerinde*

[11] T.C. Dışişleri Bakanlığı resmi web sitesi. *Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları.* 4 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_tr.mfa

karşılaştıkları meselelerin çözülmesinde yurt içinde ve dışındaki kuruluşlarla gerekli koordinasyonu sağlamak" olarak tanımlanmaktadır.

Genel Müdürlük ayrıca, yurt dışında Türk işgücünün istihdamı yönünde araştırma ve çalışmalar yapmak, iş gücü anlaşmaları hazırlamak ve yabancı ülkelerle yapılacak sosyal güvenlik sözleşmelerinde koordinasyonu sağlamak gibi görevler de üstlenmektedir. Bakanlık yurt dışı kadrolarını düzenlemek, yönetmek ve denetlemekten de sorumlu olan Müdürlük yurtdışında da, Türk vatandaşlarının bulunduğu 29 ülkede 30'u Büyükelçilikler bünyesindeki Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği ve 27'si Başkonsolosluklar bünyesinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Ataşeliği olmak üzere toplam 57 birimle hizmet vermektedir.[12]

Söz konusu Bakanlığı oluşturan iki bakanlıktan biri olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde de bir takım faaliyetler yürütülmüştür. İlk kez Mayıs 2013'de "Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlarımıza Yönelik Sosyal Politika Çalıştayı" isimli bir çalışma gerçekleştirilmiş ve bu bağlamda sosyal politika alanına katkı sağlanması amaçlanmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013). Bunun dışında Bakanlık, yurtdışında yaşayan vatandaşların sosyal sorunlarıyla ilgili konularda uzman desteği sunmak amacıyla 2014 itibariyle yurt dışı teşkilatı kurma yetkisini elde etmiştir. Bu bağlamda Bakanlığın ilk aile ve sosyal politikalar ataşeliği, 2015 yılında Almanya'nın Düsseldorf kentinde, ikincisi ise 2017 yılında Köln'de açılmıştır. Söz konusu ataşelikler ve açılması planlanan Berlin Müşavirliği ile Stuttgart, Hamburg, Münih Ataşelikleri yoluyla, çocuk, engelli, yaşlı gibi dezavantajlı gruplar başta olmak üzere tüm Türk vatandaşlarına hizmet vermek hedeflenmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017). Bahse konu ataşelik ve müşavirlikler Bakanlık birleşiminden sonra Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Ataşelik ve Müşavirlikleri olarak isimlendirilmişlerdir.

Sunulan hizmetlerin genel çerçevesi; yurt dışındaki vatandaşların "*sorunlarının tespit ve çözümüne yönelik mesleki çalışmalar yapmak, bulundukları ülkenin sosyal hizmet ve yardımları açısından Türkiyeli göçmenlerin sorunlarına yönelik çözümler için öneriler geliştirmek, vatandaşlarımızın haklarını korumaya yönelik çalışmalarda bulunmak*" olarak

[12] Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü r*esmi web sitesi*. 4 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.csgb.gov.tr/diyih

çizilmekte ve bu desteğin göçmenlerin yaşadıkları ülkelerdeki sorunlara yerinde müdahale etme imkânı sağlaması açısından oldukça önemli olacağı düşünülmektedir.[13]

3.2.3. Milli Eğitim Bakanlığı

Daha evvel de bahsedildiği gibi, Anayasa'nın 62. maddesine göre Türkiye devleti yurtdışından yaşayan Türk vatandaşlarının "*aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin ve kültürel ihtiyaçlarının sağlanması*" için gereken tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu bağlamda, eğitim hakları anayasal koruma altında olan yurtdışındaki Türk vatandaşlarına bu hizmeti sunan en önemli kurum şüphesiz Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Bakanlık, yurtdışında Türk vatandaşlarının yoğun yaşadığı 32 ülkede, Büyükelçilikler ve Başkonsolosluklar bünyesindeki müşavirlik ve ataşeliklerden oluşan 54 birimle hizmet vermektedir.[14]

Özellikle Türkçe eğitiminden birinci derece sorumlu olan Bakanlık'ta bu görev Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. İlgili genel müdürlük koordinatörlüğünde Milli Eğitim Bakanlığı yurtdışındaki Türk vatandaşların yoğun olarak yaşadığı ülkelerde, ilgili ülkenin iç hukuku yahut ikili eğitim ve kültür anlaşmaları neticesinde Türkçe dersleri organize etmektedir. (Ibid)

Avrupa ülkelerinde ana dil derslerinin düzenlenmesinde farklı uygulamalar söz konusudur. Örneğin; Fransa, Almanya ve Avusturya gibi ülkeler göçmenlerin köken ülkeleriyle ikili anlaşmalar imzalamakta ve derslerin öğretmen ihtiyacı köken ülke tarafından karşılanmaktadır. İsveç, Norveç, İtalya gibi ülkeler ise anadil derslerinin sorumluluğunu devlet olarak almakta ve öğretmen görevlendirmeyle ilgili köken ülkeyle işbirliğine gitmektedirler (Eurydice, 2009). Öğretmen ihtiyacının Türkiye tarafından sağlandığı durumlarda, Milli Eğitim Bakanlığı, Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu tarafından atanacak öğretmenlerin seçim, atama ve yurtdışındaki özlük işlemlerini yürütmekte ve onların oryantasyon programını hazırlamaktadır (Ibid). Büyükelçilik ve konsolosluklar bünyesindeki eğitim müşavirlikleri ve ataşelikleri koordinasyonunda görev yapan bu öğretmenlerin yeterlilikleri çoğu zaman eleştiri konusu olmaktadır. Özellikle

[13] Düsseldorf Aile ve Sosyal Politikalar Ataşeliği. Resmi web sitesi. 4 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://dusseldorf.aile.gov.tr/kurumsal-bilgiler/ataselik-hakkinda

[14] MEB- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. Resmi web sitesi. 5 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://abdigm.meb.gov.tr/

görevlendirildikleri ülkelerdeki eğitim sistemleri ve ülkede konuşulan dil hakkında bilgilerinin zayıf olduğu, pedagojik formasyonlarının ve eğitimlerinin yeterli olmadığı yönündeki görüşlerin sıklıkla dillendirildiği görülmektedir. (Çelik, 2014, s. 86)

Bakanlık ayrıca, bahse konu derslerde okutulacak müfredat ve Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları gibi materyallerin hazırlanmasından da sorumludur. Ancak, yabancılar için Türkçe eğitimi ve Türkiye'deki Türkçe derslerinden farklı bir alan olarak değerlendirilmesi gereken yurtdışındaki vatandaşlara yönelik Türkçe derslerinin bu şekilde organize edilmediği (Yağmur, 2006); Bakanlık tarafından hazırlanan eğitim materyallerinin Avrupa'da yaşayan Türklerin gereksinimlerinin gerisinde kaldığı (Çakır, 2016) ve mevcut müfredat ve ders kitaplarının güncel ve modern metotlarla yeniden planlanıp düzenlenmesi gerektiği (Öztürk, 2016, s. 62) yönünde görüş ve eleştirilerin ön plana çıktığı görülmektedir.

3.2.4. Diyanet İşleri Başkanlığı

Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak 1924 yılında kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sonrası doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Yurtdışındaki vatandaşlara yönelik ilk politikaların icracılarından olan Başkanlık, bu yönüyle Türk diaspora politikasının en eski, merkezi ve etkin aktörlerinden biridir. Türkiye'nin diasporaya yönelik ilgisindeki artışa paralel olarak bu kurumun da yurtdışında etkinliğinin arttığı görülmektedir. Başkanlık bünyesinde yer alan Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, yurtdışındaki Türk vatandaşlarının "*dini ihtiyaçlarını belirlemek, din görevlisi taleplerini değerlendirmek ve din hizmeti sunulmasını sağlamaktan*" sorumludur.[15]

Başkanlık ilk kez 1971 yılında Ramazan ve Kurban Bayramları için yurtdışına geçici statüde din görevlisi göndermeye başlamıştır. Günümüze değin sürdürülen bu uygulama çerçevesinde, din görevlileri yurtdışına gönderilmeye devam edilmektedir. Günümüz itibariyle 52 ülkede Büyükelçilikler ve Konsolosluklar bünyesinde müşavirlik ve ataşelik birimleriyle de hizmet veren Başkanlığın yurtdışındaki ilk yapılanması, 1982 yılında Berlin'de kurulan Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)'dir. (Ibid)

[15] T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı. *Resmi web sitesi.* 5 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://diyanet.gov.tr/tr-TR

Başkanlığın Avusturya, Viyana'da mukim yapılanması ise 1990 yılında kurulan **Avusturya Türk İslam Birliği (ATİB)**'dir. Her türlü siyasi ideoloji ve tarikattan uzak, Türkiye kökenli Müslümanların ortak kurumu olarak tanımlanan Birliğin çatısı altında 60'ın üzerinde yerel dernek bulunmakta olup, Birlik Avusturya'daki Türklerin en büyük dini organizasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.[16] Birlik, toplumda çoğunluğu oluşturan muhafazakar kesime yakınlığı ve etki sahası bakımından, Türk diaspora yönetiminde de öne çıkan bir kurumdur.

Aslında Avusturya'da yerel ve bağımsız bir STK olarak kurulan ATİB, Türk Devleti ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın desteğinde ve T.C. Viyana Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşaviri'nin doğrudan rehberlik ve liderliğinde idare edilmektedir. Avusturya devleti tarafından da onaylanan Birlik, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Avusturya'daki camilerde çalışmak üzere din görevlisi talebi iletebilen yegâne kurumdur. Bu yolla atanan resmi din görevlilerinin ücretleri doğrudan Viyana Büyükelçiliği tarafından ödenmektedir. (Tavukçuoğlu, 1994, s. 242-244)

Temelde, Türkiyeli göçmenlerin dini ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan ve 90'lı yıllarda Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede yaygınlık kazanan yurtdışı Diyanet örgütlenmelerinin, Türkiyeli göçmen gruplar üzerinde informel bir kontrol aracı olarak da kurgulandığı görülmektedir (Ulusoy, 2016, s. 146). Türkiye devletinin resmi İslam anlayışının taşıyıcısı olan bu örgütlenmeler, özellikle Avrupa'da göçün ilk yıllarından itibaren etkin ve teşkilatlanmalarını büyük oranda tamamlamış Milli Görüş, Kaplancılar ve Süleymancılar gibi İslami cemaat ve gruplara bir cevap olarak ortaya çıkmıştır. Fransa bağlamında kaleme aldığı makalesinde Çitak (2010) bu durumu şöyle anlatmaktadır:

> When the Diyanet began to be actively involved in Europe in the early 1980s, it found itself as a latecomer in the religious market, hitherto dominated by a wide range of dissident networks such as Milli Göru˝ş, Su˝leymancıs, Kaplancıs and extremist nationalist groups. As a principle, the Turkish State aimed to combat the influence of these groups, be they on the right of the political spectrum or on the left. (s. 3–4)

Günümüzde özellikle Sünni camiiler ve derneklerin bağlı olduğu önemli birer çatı yapılanma haline gelmiş olan Diyanet İşleri Türk İslam Birlikleri ve Türk Diyanet Vakıflarının Türk diaspora gruplarının izlenmesi ve yönlendirilmesinde en etkin enstrümanlardan olduğu görülmektedir (Çitak, 2010). Bu kuruluşların gözetiminde Türkiye'den gelen din görevlisi ve vaizler, yerel derneklerin bünyesinde açılmış olan camilerde görev yapmaktadır. Temel

[16] ATİB- Avusturya Türk İslam Birliği. Resmi internet sayfası. 21 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.atib.at/

görev alanları, Müslümanlara ibadet edebileceği yer ve imkânları hazırlamak, dini ibadetlere (hac umre, zekât, kurban vb.) ilişkin organizasyonlar gerçekleştirmek ve dini eğitim hizmetleri olmasına karşın, bu örgütlenmeler uyum ile ilgili proje ve aktiviteler geliştirmek ve sosyal ve kültürel alanlarda çalışmalar yapmak gibi görevler de ifa etmektedirler. Bu bağlamda, dini hizmetler yanında kültür, eğitim, dinlerarasi diyalog, spor ve gençlik gibi çok çeşitli alanlarda da hizmet veren bu kuruluşlar, Türkiye devletinin tayin ettiği sosyo-kültürel kodların göçmen kitlelere aktarılmasını sağlamakta ve bu yönüyle devlet otoritesinin topluma yayılmasına yardımcı olmaktadırlar (Ulusoy, 2016, s. 56).

Diaspora politikasının en eski aktörlerinden biri olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın faaliyetlerinin kapasite ve yoğunluğunun AK Parti döneminde daha da arttığı görülmektedir. Bu dönemde Başkanlık ve bünyesindeki ilgili alt birimler daha görünür icraatlar yürütmeye başlamışlar ve özellikle din ve Türk kültürünün öğretimi, asimilasyonun önlenmesi gibi konularla mücadele noktasında önemli çalışmalara imza atmışlardır. Ancak yurtdışındaki Türkiyeli toplumun anavatanlarına sosyal ve kültürel aidiyet ve bağlılığını hedefleyen bu politikalar, modern diasporaya doğru evrilen Türk toplumunun organizasyonunda ve bulundukları ülkelere entegrasyonlarında olumsuz sonuçlar yaratabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir. (Ulusoy, 2016, s. 146-147)

Söz konusu eleştiriler son yıllarda Avusturya siyaseti ve medyasında da oldukça sık dillendirilmekte ve T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı ve onun Avusturya'daki yapılanması olan ATİB Türkiye'nin Avusturya'nın iç işlerine karışmak için kullandığı birer enstrüman olmakla suçlanmaktadır (OÖ-Nachrichten, 8 Haziran 2018; Kurier Zeitung, 13 Ağustos 2016). Bu bağlamda, 2015 yılında Avusturya Parlamentosu tarafından kabul edilen İslam Yasası kapsamında da belirli düzenlemelere gidilerek, Avusturya'da hizmet verecek din görevlilerinin yurtdışından finanse edilmesinin önüne geçilmiş ve Müslüman din görevlilerin bundan sonra yalnızca Avusturya devleti tarafından yetiştirilme zorunluluğu getirilmiştir. Bu durum, Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından gönderilen ve fonlanan imam ve din görevlilerinin geleceğini sıkıntıya sokmakta ve Avusturya hükümeti tarafından bu görevliler ve ailelerinin sınır dışı edilebileceği yönünde demeçler verilmektedir (Der Standard, 11 Haziran 2018). Söz konusu kanun çerçevesinde yasal hale getirilen ve ülkedeki başka hiçbir inanç topluluğuna yönelik gerçekleştirilmeyen bu müdahalenin, Türkiyeli göçmenlere ilerleyen yıllarda daha büyük sorunlar yaşatacağından endişe edilmektedir.

Diyanetin yurtdışı hizmetlerine yönelik bir diğer eleştiri konusu da, kısa ve uzun vadeli olarak yurtdışına gönderilen din görevlilerinin mesleki yeterlilikleri ve görevlendirildikleri ülkeye ve o ülkenin diline hâkimiyetlerinde yaşanan sorunlardır. Bu görevlilerin seçiminde özel eğitim ve şartlara tabi tutuldukları görülse de [17], yapılan araştırmalar din görevlilerinin en büyük sorunlarından birinin bulundukları ülkenin kültürünü ve dilini yeterli düzeyde bilememek olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, 2013 yılında Almanya'da Diyanet din görevlileriyle yürütülen bir saha araştırmasında, katılımcıların büyük çoğunluğu (%52) yeteri kadar dil bilmemekten dolayı yeni kuşak gençler ile iletişim kurmakta zorlandıklarını, bürokratik işlemlerde zorluk yaşadığını ve yeni Müslüman olanlar ve Müslüman olmak isteyenler ile istedikleri düzeyde iletişim kuramadıklarını ifade etmektedirler (Latifoğlu, 2015). Din görevlilerinin görevlendirildikleri ülkelerde sosyal hayata katılıp yaşanan olayları anlayabilmeleri ve bu şekilde Türkiyeli genç cemaatin beklenti ve ihtiyaçlarına daha etkin cevap verebilmeleri için gidecekleri ülkenin dilini ve kültürünü bilmeleri gerektiği ve bunun din hizmetlerindeki kalite ve etkinliği artıracağı sıklıkla dile getirilmektedir (Ibid, s.7).

Bu noktada, 2000'li yıllarda yurtdışında yaşayan vatandaş ve soydaşlara yönelik geliştirilen Uluslararası İlahiyat Programı'ndan (UİP) bahsetmek yerinde olacaktır. Fiilen 2006 yılında başlayan söz konusu program çerçevesinde, yurt dışında din görevlisi, öğretmen, cami dışı sosyal hizmetler görevlisi yetiştirmek ve bu hizmetlerin yerel kültüre aşina kişiler tarafından sunulmasını sağlamak amaçlanmaktadır (Erşahin, 2015). Bu maksatla, lise eğitimini bulundukları ülkede tamamlayan Türkiye kökenli çocuklara, Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde dinî yükseköğrenim imkânı sunulmakta ve öğrenciler mezuniyet sonrası yaşadıkları ülkelere geri dönerek, bu ülkelerde din eğitimi alanındaki ihtiyaca cevap vermek üzere görev almaktadırlar. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın projelendirdiği ve on yılı aşkın zamandır koordine edilen bu programın uluslararası düzeyde yüksek bir ilgi uyandırdığı görülmektedir. Söz konusu Program kapsamında bugüne kadar Avrupa ülkeleri, Amerika, Kanada ve Avustralya olmak üzere 15 ülkeden 1.070 öğrenciye eğitim imkânı sağlanmış, 273 kişi mezun verilmiştir.[18]

[17] Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı-Yurtdışı Uzun Süreli Bay/Bayan Din Görevlisi Sınavı Duyurusu. https://disiliskiler.diyanet.gov.tr/Documents/2018%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Yurtd%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20Bay-Bayan%20Din%20G%C3%B6revlisi%20S%C4%B1nav%20Duyurusu.pdf

[18] TDV- Türkiye Diyanet Vakfı. Resmi web sitesi. Uluslararası İlahiyat Programı. 9 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://egitim.tdv.org/uluslararasi-ilahiyat-programi-uip/

3.2.5. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

AK Parti döneminde Türkiye'nin diasporaya yönelik politikalarında atılan en somut ve önemli adım şüphesiz Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) kurulmasıdır. "*Nerede bir vatandaşımız, soydaşımız, akrabamız varsa biz oradayız*" sloganıyla 6 Nisan 2010 tarihinde Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Başkanlık, hali hazırda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Başkanlığın Türkiye'nin diaspora politikasının merkez aktörü rolünü üstlendiği görülmektedir. O zamana değin yurtdışındaki vatandaşlara yönelik, birçok sayıda Bakanlık ve bağlı kurumun politika ve hizmet ürettiği ve ancak bu hizmetlerde koordinasyon eksikliğinden dolayı mükerrerlikler ve kaynak israfı söz konusu olduğu gerekçesiyle kurulan Başkanlığın birincil vazifesi, bu hizmet ve politikaların planlanması, koordinasyonu ve takibi şeklinde tanımlanmaktadır.[19]

YTB'nin kuruluşuyla, Ankara hükümeti hem yurtdışındaki Türk vatandaşları hem de akraba topluluklarıyla olan ilişkilerine kurumsal bir temel oluşturmayı hedeflemiştir. Kuruluşun üç bağlamda, üç hedef grubunun olduğu görülmektedir: Vatandaşlık bağı bağlamında yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları; tarihi ve kültürel bağ bağlamında kardeş ve akraba topluluklar ve sempatik bağ bağlamında uluslararası öğrenciler. Temelde bu üç hedef grubuna yönelik faaliyet yürütmekle yükümlü olan kurum "yurtdışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ve soydaş ve akraba topluluklarıyla ilişkileri güçlendirerek, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak daha yakın ilişkiler tesis etmeyi" hedeflemekte ve Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencileri Türkiye'nin "dünyanın dört bir yanındaki gönüllü elçileri" olarak tanımlamaktadır.[20]

Bu bağlamda YTB, yurtdışı vatandaşlar yanında, soydaş ve akraba topluluklar ve uluslararası öğrencilere yönelik olarak da önemli faaliyetler yürütmekte olup, çok yönlü ve etkin bir kamu diplomasisi aktörü olarak Türk diaspora politikasının merkezine konumlandırılmış bulunmaktadır. Dokuz daire başkanlığının hizmet verdiği kurumda, Kültürel ve Sosyal İlişkiler Daire Başkanlığı, tarihin belirli dönemlerinde aynı çatı altında yaşadığımız kardeş ve akraba topluluklarla ilişkilerin yeniden tesis edilmesine yönelik

---

[19] T.C. Başbakanlık. Resmi web sitesi. *Yurtdışı Türkler Başkanlığı teşkilat ve görevleri hakkında kanun tasarısı*. 9 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/kanuntasarilari/yurtdisiturkleri.doc

[20] YTB- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. Resmi web sitesi. 12 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: www.ytb.org.tr

çalışmalar yürütmekten sorumludur. Söz konusu çalışmaların temel amacı, bu toplulukların refah seviyesini yükseltmek ve kimliklerini ve dillerini muhafaza etmelerine yardımcı olmak olarak tanımlanmaktadır. Kardeş ve akraba toplulukların Türkiye ile ortak tarihi ve kültürel mirasını temsil eden edebi, ilmi ve kültürel birikimin korunması ve geliştirilmesi, kardeş toplulukların sosyal ve kültürel çalışmalarının desteklenmesi, Türkçenin ve Türk kültürünün yaygınlaştırılması ve bu bölgelere ve topluluklara yönelik akademik araştırmaların desteklenmesi şeklinde özetlenebilecek olan bu çalışmalar eğitimden kültüre, akademiden sanata, medyadan sivil topluma kadar bir dizi program altında yürütülmektedir. Bunun yanında, anılan çalışmaların Türkiye'nin "*orta ve uzun vadeli dış politika hedeflerine katkı sunacak*" şekilde planlandığı da dile getirilmekte olup, bu yönüyle Türk diaspora politikasının çift taraflı fayda ilkesine gönderme yapıldığı dikkati çekmektedir. (Ibid)

Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı altında yürütülen faaliyetlerin başında ise, "Türkiye Bursları" programı gelmektedir. Kamu kaynaklı bir burs programı olan Türkiye Bursları, başarılı uluslararası öğrencilerin Türkiye'de eğitim görmesini sağlayarak, farklı ülkelerle Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirmeyi hedeflemekte olup, bu bağlamda Türkiye'nin modern "yumuşak güç" enstrümanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye burslarına 2016'da 172 farklı ülkeden 122 bin aday başvuru yapmış ve bunlardan 4 binden fazlasına burs imkânı sağlanmış olup, söz konusu program kapsamında bu zamana kadar 160 farklı ülkeden 60 bin yabancı öğrenci mezun olmuştur.[21]

Soydaş ve akraba topluluklar ve uluslararası öğrenciler yanında, bu çalışmanın odak noktasını oluşturan yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik politikalar YTB tarafından yürütülen çalışmaların temel hedeflerinden birini ve de en önemlisini oluşturmaktadır. Zira YTB'nin teşkilat ve görevleri hakkındaki 5978 sayılı kanunun ilk maddesinde, kurumun ilk amacı "*yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili çalışmalar yapmak ve sorunlarına çözüm üretmek*" olarak belirtilmektedir. Her ne kadar formel bir vatandaşlık tanımı gibi algılansa da, Başkanlığın "yurtdışı vatandaş" tanımını daha geniş bir perspektiften sunduğu görülmektedir:

> Başkanlığımızın görev alanı itibariyle kendisi ya da üst soyları Türkiye'den yurt dışına göç etmiş, halen Türk vatandaşlığı devam eden, Mavi Kart sahibi olan [ya da vatandaş veya mavi kartlı olmamakla birlikte Türkiye ile

[21] Türkiye Bursları. Resmi web sitesi. 13 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.turkiyeburslari.gov.tr/

> hukuki, sosyal, kültürel veya ekonomik bağları devam eden] kişiler "yurtdışı vatandaş" olarak tanımlanmaktadır. (YTB, 2017, s.40)

Vatandaş olsun olmasın, anavatan ile bağları devam eden tüm Türkiye kökenlileri işaret eden bu geniş tanım, devletlerin diasporalarını tanımlarken, maksimum toplamı hedeflediklerini söyleyen Brubaker (2005, s.11)'ın yaklaşımını destekler niteliktedir. YTB'nin sınırları oldukça esnek olan bu "yurtdışı vatandaş" tanımı çerçevesinde birçok faaliyet yürütmekte olduğu görülmektedir. Bu hususta faaliyetlerden kurumun Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı sorumlu olup, söz konusu faaliyetlerde; diaspora mensuplarının kimlik ve kültürlerinin korunması, diasporanın anavatan aidiyetinin muhafaza edilmesi ve yaşadıkları ülkelerdeki sosyal ve ekonomik statülerinin yükseltilmesi gibi temel üç hedefin gözetildiği ifade edilmektedir. (YTB, 2017, s.40)

Bahse konu faaliyetler; Eğitim ve Türkçe, Kültürel Hareketlilik Programları, İnsan Hakları ve Hukuk, Aile ve Sosyal Çalışmalar, İletişim ve Savunuculuk ile Türkiye'deki Hizmetlerin Koordinasyonu başlıklı 6 tema etrafında şekillenmektedir. YTB'nin resmi web sitesi ve son yıllara ait faaliyet raporlarından (YTB, 2016; YTB, 2017) derlenen bu faaliyetlerin genel çerçevesi aşağıda sunulmaktadır.

Eğitim ve Türkçe teması kapsamında, yurt dışında yaşayan vatandaşların eğitim ve gelişimlerinin desteklenmesi; Türkçe kullanım düzeylerinin artırılması ve Türk kültürünü muhafaza etmelerinin sağlanması amaçlanmakta olup, bu amaç için çeşitli destek ve yetiştirme programlarıyla,

- STK'lar bünyesinde Türkçe, tarih, kültür eğitimleri desteklenmekte (Anadolu Haftasonu Okulları Proje Destek Programı);
- Yurtdışında yaşayan Türk çocuklarının 0-3, 3-6 yaş aralığında Türkçe öğrenebilmelerini teşvik edilmekte (Okul Öncesi Çift Dilli Eğitim Proje Destek Programı),
- Yurtdışında Türkçe ve Türk kültürünü öğretecek öğretmenlerin yetiştirilmesi sağlanmakta (Türkçe Öğretici Yetiştirme Programları)
- Yurtdışındaki vatandaşların Türkçe ve Türk kültürü ile bağlarını korumaları için Türkçe kaynaklara erişimleri kolaylaştırılmakta (Anadolu Okuma Evi Programı)

- Yurtdışındaki Türk toplumunun ihtiyaç duyduğu alanlarda uzman ve akademisyenlerin yetişmesi için destek sunulmaktadır (Yurtdışı Vatandaşlar Bursları).

Kültürel Hareketlilik Programları ile yurt dışında yaşayan Türkiyeli gençlerin Türkiye ile olan aidiyetlerini güçlendirmek, Türkçelerini geliştirmek, kamusal ve sosyal hayata katılımlarını artırmak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda yurtdışında yaşayan Türk gençlerinin;

- Türkiye'nin tarihî ve kültürel mekânlarını ziyaret etmeleri ve öz değerlerini benimsemelerine olanak sağlayacak dil, kültür, tarih ve medeniyet temalı eğitimlere katılımları teşvik edilmekte (Evliya Çelebi Anadolu Kültür Gezileri)
- Yükseköğrenim seviyesindekilere Türkiye'de mesleki tecrübe edinme ve Türk devlet yapısı ve işleyişini doğrudan gözlemleyebilme fırsatını sağlayacak staj imkânı sunulmakta (Türkiye Stajları Programı)
- Türkiye'deki akranları ile birlikte zaman geçirmeleri ve ülkemizin geleceği konusunda ortak duygu ve düşünceyi paylaşabilmeleri amacıyla Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca düzenlenen gençlik kamplarına katılımları finanse edilmekte (Gençlik Kampları Programı)
- Bulundukları ortamlarda Türk kimlik ve kültürünü yaşatarak önemli konumlara gelmelerine katkı sağlamayı ve yeni nesil Türk toplumu arasından rol modeller yetiştirmeyi amaçlayarak Türkiye'de 2 haftalık yoğun bir eğitim almaları sağlanmaktadır (Genç Liderler Programı).

İnsan Hakları ve Hukuk alanında sürdürülen destek çalışmaları kapsamında ise;

- Avrupa'nın farklı ülkelerinde lisans ve yüksek lisans düzeyinde üniversite öğrenimlerine devam eden Türk gençlerine yönelik İslam Karşıtlığı, ırkçılık, nefret söylemi, nefret suçları, eğitim, istihdam ve toplumsal hayatta ayrımcılık gibi konularda "İnsan Hakları ve Hukuk Eğitimleri" düzenlenmekte,
- Yurtdışı vatandaşların hukuki talep ve sorunlarını Türk hukuku, uluslararası hukuk ve bulundukları ülke hukuku uyarınca inceleyen analizler, bilgi notları ve raporlar hazırlanmakta,
- Yurtdışındaki vatandaşlarca mavi kart, tanıma-tenfiz, askerlik, ikamet, eğitim hakkı, aile hukuku, yabancılar hukuku, İslam karşıtlığı, ayrımcılık ve hak ihlalleri gibi

konularda CİMER, BİMER ve kurumsal e-posta adresleri üzerinden iletilen veya telefonla yapılan bireysel başvurulara cevap sağlanarak bilgi ve farkındalık artırılmaya çalışılmaktadır.

Aile ve Sosyal Çalışmalar alanında, yurt dışında yaşayan vatandaşların aile bütünlüğünün korunması amacıyla;

- Sosyal ve ailevi sorunlara ilişkin önleyici ve rehabilite edici çalışmalara ve bu çalışmaların kurumsallaşmasına destek verilmekte (STK Destekleri),
- Yurtdışında aile ve sosyal hizmetlere uygun bölümlerde (pedagoji, sosyal pedagoji, pedagojik psikoloji, psikoloji, klinik psikoloji, tıp ve doğal tıp uzmanlığı (Heilpraktiker), gerontoloji vb.) üniversite eğitimi almış uzmanların terapi ya da danışmanlık gibi özel alanlarda uzmanlaşmalarını sağlayacak mesleki sertifika programları desteklenmekte (Aile Ve Sosyal Hizmet Uzmanlık Bursları),
- Bilgilendirme ve seminer çalışmaları yürütülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Uzmanları İstişare ve Eğitim Programı).

İletişim ve Savunuculuk teması kapsamında;

- Irkçılık, ayrımcılık ve İslam karşıtlığı gibi konularda eğitimler verilmekte ve bu konularda kamuoyunu bilinçlendirecek insan kaynağı oluşturulması hedeflenmekte (STK Sözcü Eğitimi Programı),
- Yurtdışında Türkçe yayın yapan medyanın sorun ve ihtiyaçları tespit edilmeye çalışılmakta ve diaspora medyasının gelişmesi ve kurumsal kapasite artırımına yönelik çalışmalar yürütülmektedir (Yerel Medya Çalıştayları)

Türkiye'deki Hizmetlerin Koordinasyonu başlığı altında ise;

- Yurtdışındaki vatandaşlara yönelik hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik mevzuat çalışmaları yapılmakta (Örn. yurtdışındaki boşanma kararlarının Türkiye'de tanınması, dövizle askerlik bedelinin ödeme usulünde kolaylaştırma, mavi kart konusunda iyileştirmeler),
- Yurtdışından gelen vatandaşların Türkiye'de ihtiyaç duyabileceği ve seçim, pasaport, gümrük, trafik, sağlık, emeklilik, eğitim, askerlik, vergi, tapu, nüfus, adalet

ve mavi kart gibi konularda bilgileri içeren "Cep Rehberi" yıllık olarak güncellenmekte,

- Yurtdışındaki vatandaşların anavatana olana aidiyetlerini ve ilgilerini göstermesi açısından önemli görülen Türkiye'deki seçimlere katılım ile çeşitli bilgilendirme çalışmaları (film, özel video, afiş, broşür ve info-grafikler) gerçekleştirilmektedir.

Yukarıda bahsi geçen faaliyetler yanında, yurtdışında yaşayan vatandaşların güncel meseleleri hakkında STK'lar, dış temsilcilikler ve ilgili ülke makamları ile görüşmeler ve istişareler yapmak amacıyla çeşitli toplantılar ve çalışma ziyaretleri organize edilmektedir. Örneğin 2017 yılında bu kapsamda, Almanya; İngiltere, Kanada ve İsviçre'de bölgede faaliyet gösteren toplum temsilcileri, akademisyenler ve STK'ların katılımıyla istişare toplantıları düzenlenmiş ve Almanya, İngiltere, Belçika, Fransa, ve Hollanda'yı içeren çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Söz konusu toplantılarda, yerel aktörlerle yurtdışındaki vatandaşlarımızın, eğitim, istihdam, dil, kültür, aile ve sosyal alanlarındaki ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı konularında yaşadığı sorunlar ve beklentiler ele alınmıştır. (YTB, 2017)

Ayrıca, Türk diaspora politikasının önemli açıklarından biri olarak sıklıkla eleştirilen veri eksikliğini kapatmak amacıyla 2017 yılında, Türk diasporasının yoğun olarak yaşadığı ülkelerdeki Türkiye kökenli göçmenlere yönelik bir saha araştırması yürütülmeye başlanmıştır. Literatür taraması, analiz, araştırma ve çalıştaylar ile anket altyapısı oluşturulan bu çalışmanın Türk diasporasının potansiyelini doğru şekilde tespit etmek için önemli imkânlar sunacağı düşünülmektedir. (Ibid)

Türk diaspora politikasında merkezi ve etkin bir aktör olarak ortaya çıkan YTB'nin yurtdışındaki Türkiyelilere yönelik tüm bu çalışmaları dikkate alındığında, söz konusu faaliyetlerin odak noktasında, diaspora mensuplarının kimlik ve kültürlerinin korunması ve anavatan aidiyetlerinin muhafaza edilmesi hedefinin olduğu gözlemlenmektedir. Mevcut program ve destekler arasında çoğunluğu Türk dili, kimliği ve kültürünü muhafaza etmeye ve anavatan ile bağların güçlendirilmesine yönelik faaliyetler oluşturmaktadır. Bunun yanında, Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları ülkelerdeki sosyal ve ekonomik statülerinin yükseltilmesi amacıyla kapasite geliştirme faaliyetlerinin de desteklenmekte olduğu, ancak

göçmenlerin bulundukları ülkelerdeki uyum ve katılımının artırılmasına yönelik teşviklerin diğer faaliyetler yanında daha zayıf kaldığı görülmektedir.

YTB faaliyetlerine ilişkin belirtilmesi gereken bir başka önemli husus da, saha çalışmaları ve yerel kaynaklardan faydalanmaya yönelik girişimlerdeki artıştır. Yukarıda bahsedilen veri tabanı oluşturmaya yönelik çabalar ve ilgili ülkelerdeki yerleşik şahıs ve kuruluşlarla gerçekleştirilen istişare toplantıları gibi çalışmalar, doğrudan sahadan sağlıklı bilgi edinme ve gerçek sorunlara doğru çözümler üretebilme noktasında oldukça önemli adımlar olarak değerlendirilmelidir. Nitekim YTB yönetimince verilen demeçlerde de sahaya yönelik ilginin artacağına işaret edilmektedir. Bu bağlamda Kurum Başkanı Abdullah Eren Almanya'da verdiği bir röportajda, YTB'nin, tüm ülkelerde yaşayan vatandaşlarla daha yakın ilişki içinde olacağını belirtmiş ve "*Uzmanlarımızla, birim amirlerimizle ve bizzat kendim sahada olacağız. Uğramadığımız kasabamız, şehrimiz kalmayacak."* şeklinde beyanatta bulunmuştur (Anadolu Ajansı, 6 Ocak 2019).

Bunun yanında, 2018 yılına değin faaliyet gösteren ve yurtdışındaki vatandaşların yaşadıkları ülkelerden seçilen üyelerden oluşan Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu (YVDK)'nın ilgası olumsuz bir gelişme olarak dillendirilebilir. Zira yurtdışındaki vatandaşların sorunlarının tespiti ve yapılacak çalışmaların koordinasyonu ile ilgili tavsiyeler ve öneriler geliştirmekten sorumlu olan bu kurul, yerel kaynaklardan bilgi akışına imkân sağlamakta idi. Bu yönüyle, YVDK'nın kaldırılması ile Türk diaspora yönetiminin, ülkelere özel ve etkili politikaların oluşturulmasına yardımcı olan önemli bir enstrümandan mahrum kaldığı değerlendirilmektedir.

Ayrıca 2010 yılında kurulurken, Başbakanlığa doğrudan bağlanan ve ileride "Diaspora Bakanlığı"na evrilebileceği işaret edilen Başkanlığın, Cumhurbaşkanlığı Sistemi'ne geçiş sonrası Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanması da Kurum adına bir prestij kaybı olarak görülmektedir. Diğer ülkelerdeki muadil kuruluşların konumu ile kıyaslandığında bir dezavantaj oluşturan bu duruma, kurum için ayrılan bütçenin azlığı da eklendiğinde, Başkanlığa verilen öneme ilişkin soru işaretleri belirmektedir. Örneğin, diaspora politikası bağlamında en iyi örneklerden biri olarak kabul edilen Almanya, Alman diasporası için devlet bütçesinden yıllık 100 milyon Avroluk bir bütçe ayırmakta iken, YTB'nin 2010-14 yılları arasında harcadığı rakam toplam 35 milyon TL ile sınırlı kalmıştır. Aynı dönem için diaspora bütçesinden kişi başına düşen miktar, Alman diasporası için 10 Avro civarında

ilken, Türk diasporası için sadece 1,75 TL olmuştur. (Perspektif.eu, 2014) Başkanlık için 2018 yılında ayrılan toplam bütçe 330 milyon TL civarında olmasına karşın, bu rakamın yaklaşık %70 oranında uluslararası öğrencilerin burslandırılmasına ayrıldığı bilinmektedir (YTB, 2018, s.2; 12). Bu açıdan bakıldığında, Yurtdışı vatandaşlara yönelik çalışmalar için kullanılan bütçenin oldukça mütevazı kaldığı söylenebilir.

3.2.6. Yunus Emre Vakfı ve Kültür Merkezleri

Türkiye'nin diaspora politikasına yönelik gerçekleştirilen önemli girişimlerden bir diğeri de, bir kamu diplomasisi kurumu olarak ortaya çıkan Yunus Emre Vakfı (YEV) ve ona bağlı olarak çeşitli ülkelerde kurulan Yunus Emre Enstitüleri/ Kültür Merkezleri (YEE/ YEKM)'dir. YEV Türkiye'nin ve Türkçenin yurt dışında tanıtılması, yabancılara Türkçe eğitimi verilmesi ve yabancılarla kültürel faaliyetler üzerinden alışverişi amaçlayan bir kamu vakfı olarak 2007 yılında kurulmuştur. Söz konusu vakfın kuruluş amaçları doğrultusunda faaliyet yürütme maksadıyla 2009 yılından itibaren yurt dışında pek çok ülkede Yunus Emre Enstitüleri kurulmuş olup, günümüz itibariyle yurt dışında Yunus Emre Enstitülerine ait 56 kültür merkezi bulunmaktadır. Türkiye; çoğunluğu Balkanlar (%29) ve Avrupa (%21)'da olmak üzere Ortadoğu, Afrika, Avrasya ve Uzak Doğu gibi birçok farklı coğrafyada yer alan bu merkezler aracılığıyla, uluslararası arenadaki "yumuşak gücünü" artırmayı hedeflemektedir. (YEE, 2016)

Enstitü'nün kuruluşunda; 21.yüzyılda ortaya çıkan ve toplumlar arası ilişkilerde etkili bir yumuşak güç aracı olarak keşfedilen "kültür diplomasisi" yaklaşımının ve Batılı ülke uygulamalarının etkisi büyük olmuştur. Almanya'ya bağlı Goethe Institut, İngiltere'ye bağlı British Council ve İtalya'ya bağlı Istituto die Studi Italiani gibi yapıların model alındığı Enstitü'nün yurtdışı yapılanması da bu örneklere öykünüldüğü görülmektedir. (Ünver, 2013, s.186)

Ankara merkezli Yunus Emre Enstitüsü; Kültür Sanat ve Projeler Müdürlüğü, Türkçe Eğitim Müdürlüğü ve Türkoloji Müdürlüğü olmak üzere üç temel birim üzerinden faaliyette bulunmaktadır. Bunlardan Kültür Sanat ve Projeler Müdürlüğü çerçevesinde, Türk kültür ve sanatının dünyaya tanıtılması ve toplumlararası kültürel paylaşıma katkı sağlamak hedeflenmektedir. Müdürlük, yurtdışında kurulmuş olan "kültür merkezlerinin yıllık faaliyet takvimlerinin oluşturulmasında yol gösterici bir rol oynamakta ve (…) belirlenen

etkinliklerin çeşitlendirilmesi, zenginleştirilmesi, hedef kitleye en iyi biçimde ulaştırılması hususlarında kültür merkezlerine destek sağlamaktadır."[22]

Türkçe Eğitim Müdürlüğü, yabancı dil olarak Türkçe öğretim faaliyetlerinin organizasyonunda kültür merkezlerine destek sağlamaktadır. Müdürlük bu amaçla, müfredat ve materyaller geliştirmek, öğretim ortamlarının oluşturulmak, eğitim standartlarını belirlemek ve öğretim elemanı yetiştirilmesi için sertifika programları ve hizmet içi eğitim seminerleri düzenlemekten sorumludur. Bunun yanında, "Yurt dışındaki ilgili ülkenin devlet okullarında Türkçenin seçmeli yabancı dil olarak müfredata dâhil edilmesi, yabancılara Türkçe öğretimi alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılması" da müdürlüğün sorumlulukları arasındadır. (Ibid)

Türkoloji Müdürlüğü ise, yurtdışındaki üniversitelerle "Türkoloji Projesi İşbirliği Protokolü" imzalamak suretiyle Türk dili, edebiyatı, kültürü ve sanatında eğitim almak isteyenlere imkânlar sunmakla görevlidir. Söz konusu protokol kapsamında müdürlük; "Türkoloji/Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine Türkiye'den öğretim elemanı görevlendirmekte, müfredat ve materyal desteği sağlamakta; bu bölümlerde daha nitelikli ve sürekli eğitim-öğretim verilebilmesi için çalışmalar yürütmektedir." (Ibid)

Ankara'daki Enstitü'nün koordinatörlüğünde yurt dışında açılan kültür merkezleri (YEKM) aracılığıyla yürütülen faaliyetler ise başlıca üç alanda yoğunlaşmaktadır. "Türkçe Öğretimi" kültür merkezlerinin en temel faaliyet alanıdır. Türkçenin uluslararası arenada yaygınlaştırma amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler arasında Türkçe kursları, eğitimcilere yönelik hizmet içi eğitim seminerleri, Türkçe yaz okulu ve Avrupa'daki Türk çocuklarına yönelik çeşitli dil kursları bulunmaktadır. "Kültür-Sanat" alanında, Türkiye'nin tanınırlığını artırmak hedeflenmekte ve buna yönelik olarak film gösterimleri, yazar buluşmaları, resim sergileri ve şiir dinletileri gibi kültürel ve sanatsal aktiviteler düzenlenmektedir. "Bilim ve Akademi" ise merkezlerin faaliyet yürüttüğü bir başka alandır. Bu alan kapsamında, Türkiye ile ilgili bilimsel ve akademik çalışmalar desteklenmekte, Türkiye'nin bilimsel ve akademik birikimini tanıtmak ve yeni işbirlikleri oluşturmak amacıyla bir takım faaliyetler yürütülmektedir. (Ibid)

[22] YEE-Yunus Emre Enstitüsü. *Resmi web sitesi*. 1 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: https://www.yee.org.tr/tr

Temelde, Türkiye'nin ve Türkçenin yurt dışında tanıtılması, yabancılara Türkçe eğitimi verilmesi ve yabancılarla kültürel faaliyetler üzerinden alışveriş amaçlansa da, söz konusu kültür merkezleri bünyesinde, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik faaliyetler de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle yeni nesil Türkiyeli göçmenlere Türk dili ve kültürünün öğretilmesi ve Türkiye ile kültürel bağların muhafaza edilip güçlendirilmesi amacı taşıyan söz konusu etkinliklerin başlıcaları, Türkçe dil kursları ve kültürel ve sanatsal faaliyetlerdir. Anılan faaliyetler yoluyla diaspora için en önemli tehditlerden biri olarak görülen asimilasyona set çekecek çalışmaları odağına alan YEKM, bu yönüyle Türk diaspora politikasının önemli enstrümanlarından biri niteliğindedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, potansiyel olarak birçok imkânı barındıran Yunus Emre Kültür Merkezleri, gerçekleştirdikleri faaliyetlerin yeterlilik ve yetkinliği konusunda ise bazı eleştiriler almaktadır. 98 ülkede 159 enstitüye sahip Goethe Institut gibi muadil Batı kuruluşlarıyla kıyaslandığında, dünya çapında 56 noktada yer alan YEKM'nin sahip oldukları kapasite ve bütçenin zayıf olduğu değerlendirilmektedir. Merkezler kapsamında yürütülen faaliyetlerin konser, sergi, film gösterimi, toplantı ve Türkçe ve geleneksel sanat kursları gibi etkinliklerle sınırlı kaldığı yönünde ciddi eleştiriler mevcuttur (Ulusoy, 2016, s.186-187). Bu konudaki eksiklikleri, dönemin Berlin YEE Başkanı Faruk Akyol bir gazete mülakatında şöyle dile getirmektedir:

> Bu işlerin hepsi para işi. Dünyada sanat kültür artık çok büyük ölçüde maddi olanaklarla ilgili bir ifade biçimine sahip oldu. Bunun için de çok ciddi sponsorlar bulmak gerekiyor. Yunus Emre Enstitüsü genç bir kurum olduğu için bu konudaki bütçe payı sadece sanata, sadece kültüre ayırabileceği bütçe payı dünya ölçüsünde düşünecek olursak çok az. Sadece küçük bir konserin bile Berlin ölçeğinde maliyeti 70-80 bin Euro civarında. Yunus Emre Enstitüsünün dünya çapında 30'ya yakın merkezi var. Böyle her merkez ikişer konser düzenlemiş olsa çok büyük bir bütçe gerekiyor. Bu rakamları şu anda Yunus Emre Enstitüsü'nün telaffuz etmesi mümkün değil kanısındayım. (Akgün, 2014)

Bizzat dönemin Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Hayati Develi de, Bilim ve Sanat Vakfı'nda verdiği bir seminerde kurumun bir takım eksiklikleri olduğunu ifade etmiştir. Özellikle insan kaynağı ve yetkin kadrolar konusunda yaşanan sıkıntılara değinen Develi'ye göre; Türkiye'nin bu alandaki ilk resmî kurumu olma özelliğini taşıyan Enstitünün önünde örnek bir kültürel yapı olmadığından, uluslararası alanda yapılacak faaliyetler için organizatör eksiği ortaya çıkmakta ve sistemin tam işleyebilmesi için bu açığın kapatılması gerekmektedir. Türkçeyi dünya standartlarına uygun bir şekilde öğretmek ve her topluma uygun farklı materyaller üretmenin önemine değinen Develi, buna uygun donanımlı okutman kadrosu yetiştirmek gerektiğini ve henüz bu noktaya ulaşılmış olmadığını söylemektedir. (Develi, 2014)

Bunun yanında, YEKM'ne ilişkin dillendirilen bir diğer eleştiri; sanat ve bilim alanında süreklilik içeren bir devlet politikasına sahip olunmadığından, Merkezlerin çalışmalarının bir birikim üzerinden değil iktidarın kendi ideolojik perspektifi doğrultusunda siyasi olarak yönlendirildiği şeklindedir (Ulusoy, 2016, s.185-186). Benzer şekilde, YEKM'lerin kurulduğu şehirler dikkate alındığında, söz konusu şehirlerin "kültürel ve tarihi miras" ve "Yeni Osmanlıcılık' anlayışına göre seçildiğini belirten Kaya ve Tecmen (2011)'e göre, bu merkezlerin temel amacı yeni-Osmanlı söylemini popüler hale getirmek şeklinde siyasi ve pragmatik bir amaçtır.

Ancak yine de dünyadaki muadillerine kıyasla oldukça yeni sayılabilecek Yunus Emre Kültür Merkezleri'nin kısa zaman içerisinde hızla yaygınlaşması ve Türkiye'nin kültürel diplomasi alanındaki eksikliğini sınırlı da olsa gideriyor olması ülkemiz adına önemli bir atılım olarak görülmektedir. Bunun yanında, söz konusu Merkezlerin Türk dili ve kültürünün öğretilmesi yanında, çağdaş kültür-sanat seviyesine hitap edebilmesi, bulundukları ülkelerdeki yerel kültürlerle etkileşime yönelik fırsatlar sunabilmesi mümkün olmadığı takdirde, etki ve faydalarının sınırlı kalacağı aşikârdır.

3.2.7. Uluslararası Demokratlar Birliği

2004 yılından itibaren Avrupalı Türklerin yaşadıkları ülkelerde topluma katkı ve katılımını hedef edinen çalışmalar yürütmek amacıyla dönemin AK Parti hükümetinin desteğiyle kurulan Birlik, Avrupa'da 36 bölge ve şehirde açılan şubeleriyle faaliyetlerini sürdüren bir sivil toplum kuruluşudur.[23] Başlangıçta "Avrupalı Türk Demokratlar Birliği- UETD" ismiyle kurulan Birliğin ismi bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımıyla 2018 yılında Almanya'da gerçekleştirilen 6. Olağan Genel Kurulda "Uluslararası Demokratlar Birliği-UID" şeklinde değiştirilmiştir (Anadolu Ajansı, 21 Mayıs 2018).

Resmi web sitesinde bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak ifade edilen Birliğin çalışmalarının merkezinde ''Avrupalı Türkler'' ve ''Türkiye Avrupa İlişkileri'' yer almaktadır. Faaliyet raporları ve web sitesi haberleri dikkate alındığında, UID'nin, yurtdışındaki Türkleri ilgilendiren konularda basın bildirileri yayınladığı, Türkiye'ye kültürel geziler organize ettiği, Türkiye ve bulunulan ülkedeki seçimlere katılımın artırılması için bilgilendirme çalışmaları yürüttüğü ve Türkiye ve bulunulan ülke konulu çeşitli etkinlik

[23] UID-Avrupalı Demokratlar Birliği. Resmi web sitesi. 15 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://u-i-d.org/

ve konferanslar tertip ettiği görülmektedir. Bu görev kompozisyonu göçmenlerin ulus-aşırı kimliklerine uygun, çift aidiyete vurgu yapan enstrümanlar olarak değerlendirilebilecekken, UID Avrupa ülkelerinin birçoğunda Türk hükümetinin bir uzantısı ve hükümet partisinin propagandasını yapan bir lobi kurumu olmakla eleştirilmektedir. Birlik, Avusturya medyası tarafından da Türkiye'nin kendi amaçları için kullandığı bir aygıt olmakla suçlanmaktadır (Der Standard, 16 Temmuz 2014).

Son olarak Alman iç istihbarat teşkilatı BfV'nin 2017 raporunda, UID'in faaliyetlerinin Alman devleti tarafından yakın incelemeye alındığı bildirilmektedir. AK Parti'nin gayri resmî yurt dışı teşkilatlanması olarak anılan UID, AK Parti'nin çıkarları doğrultusunda lobi yapan, Türk diasporasındaki kanaat oluşumunu etkileyen, Alman dernek yasasına göre kurulmuş olmasına karşın Türk hükümetinin uzantısı olan bir kuruluş olarak tanımlanmaktadır. Raporda, Birlik tarafından 2017 yılındaki Anayasa referandumunda AKP hükümetini destekleyici nitelikte yürütülen faaliyetler örnek olarak gösterilmiştir (BMI, 2018, s. 287-288).

Mevcut faaliyet ve gündemleri dikkate alındığında, bulundukları ülkelerde siyasi angajman gözetmeksizin Türklerin haklarını savunan ve Türkiye Avrupa ilişkilerine katkı sunması hedeflenen Birliğin zamanla Türk iç siyasetinin konularını odak noktası haline getirdiği görülmektedir (Akçapar ve Aksel, 2017, s. 154) . Bu yönüyle siyasallaşmış ve dışa bağımlı bir kurum görüntüsü veren UID Avusturya'nın da, Viyana'yı ziyaret eden AK Parti milletvekilleri, bakanları ve belediye başkanları için değişmez bir uğrak noktası olduğu dile getirilmekte ve AK Parti'nin yurtdışı temsilciliği olarak görüldüğü anlaşılmaktadır (Şimşek, 2017, 184).

3.3. TÜRK DİASPORA POLİTİKASINA GENEL BAKIŞ

Türk diaspora politikasındaki tarihi seyre bakıldığında, ülkenin ekonomi-politik eğilimi ve siyasi kadrolardaki değişimlerden etkilenerek günümüze kadar çeşitli evrelerden geçtiği görülmektedir. 1980'lere değin bir diaspora politikasından bahsetmek mümkün olmayıp, işçi göçmenlerin ekonomik ve sosyal sermayesinden faydalanma amacındaki Türkiye'nin temel devlet politikasının, bu göçün teşviki, döviz akışını ve geri dönüşleri kolaylaştırma yönünde olduğu görülmektedir. Bu yıllarda daha çok emeklilik ve diğer sosyal meseleler konusunda Türk konsolosluklarında danışmanlık hizmetlerine yoğunlaşmış olan Türk devleti, 80'li yıllar ile birlikte ülkenin ekonomik eğilimin neoliberal yönde ivme kazanması ve siyasi elit

değişiminin de etkisiyle diaspora politikalarına adım atmış görünmektedir. Bu dönemde göçmenlerin Avrupa'da kalıcı oldukları anlaşılmış olup, Türk devletinin göçmen işçilere yönelik odak noktasının ekonomik alandan politik alana kaydığı görülmektedir. Bu dönemde ayrılıkçı ve muhalif hareket mensuplarının da göçmen gruplar içerisinde yer almaya başlaması ile devletin hangi grupların diasporaya dâhil edilip edilmeyeceği konusundaki tanımlama gücünü eline aldığı fark edilmektedir.

80 sonrası, Anayasa çerçevesinde devletin yurtdışındaki Türklerin menfaatlerini koruma zorunluluğuna yasal bir statü kazandırılmış ve göçmenlerin anavatan ile bağlarının korunup sağlamlaştırılması devletin bir görevi olarak ön plana çıkarılmıştır. Bu yönüyle bu dönem Türk diaspora politikasının önemli dönemeçlerinden biri olmuştur. Göçmenlere yönelik eğitim, kültür ve sosyal güvenlik konularında da hizmetlerin yürütülmeye başlandığı bu yıllarda Türk vatandaşlarının konsolide edilmesi için kurumsallaşmalar da hız kazanmıştır.

İlk kez 2002 yılında iktidar olan ve halen hükümet görevini yürüten AK Parti yönetimi ile ise diaspora politikalarında yeni bir döneme girilmiştir. Sosyolojik olarak muhafazakâr ancak ekonomi-politik açıdan liberal bir parti olarak ortaya çıkan AK Parti döneminde, Kemalist yurttaş söylemi zayıflatılmış ve Osmanlı mirasına göndermeler ve İslami referanslar içeren bir ulus/millet konsepti tercih edilmiştir. Muhafazakâr tandanslı bu ulus tanımına uygun bir diaspora tanımının kabul gördüğü dönemde, Türkiye kökenli insanlar açıkça diaspora olarak adlandırılmış ve buna yönelik bir kamu diplomasisi stratejisi benimsenmiştir. Türklerin yaşadıkları ülkelerdeki entegrasyonu teşvik edilmiş, o döneme değin devletin yurtdışındaki vatandaşlarının önemli bir kısmına karşı sergilediği mesafeli tutum yerini "halkın içinden ve halka yakın" şeklinde tanımlanabilecek bir yaklaşıma bırakmıştır. Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi temel diaspora kurumlarına ek olarak, "Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı" ve "Yunus Emre Enstitüleri" gibi yeni kurumsal yapıların ihdas edildiği dönemde, esnek vatandaşlık, kısa dönem yahut bedelli askerlik uygulamaları, yurtdışından Türkiye'nin seçimlerine katılım ve mavi kart ile genişletilen haklar gibi uygulamalar da ön plana çıkmıştır. "Yumuşak güç" kullanımına izin veren bu yeni kurum ve enstrümanlar yoluyla Türkiye'nin göçmenlere yönelik politikalarının kamu diplomasisi ile buluştuğu görülmektedir.

Alanyazında kullanılan siyasi dil, diaspora tanımı, kurum ve enstrümanlar dikkate alındığında, çağdaş Türk diaspora polititkasının oluşumunda birden fazla saikin rol oynadığı değerlendirilmektedir. Göçmenlerin ekonomik ve siyasi kaynaklarından faydalanmayı (tapping) ön plana çıkaran yaklaşım yanında, göçmenlerin anavatan tarafından vatandaşlık yahut etnik bağ çerçevesinde kucaklandıklarını (embracing) savunan yaklaşımın da Türk diaspora politikasını açıklamakta yardımcı olabildiği, ancak yeni Türk diaspora politikasının enstrüman ve kurumları oluşturulurken küresel neoliberal göç yönetimi anlayışından da etkilenildiği görülmektedir.

Genel bir çerçeveden bakıldığında, çağdaş Türk diaspora politikasının aktör ve enstrümanları yoluyla, hem diasporaya yönelik hakların genişletilmesi, hem de göçmenlerin bulundukları ülkelerde kapasitelerinin geliştirilmesi noktasında önemli faaliyetler yürütmekte olduğu görülmektedir. Bunun yanında, kurum ve faaliyetlere yönelik bir takım eleştiriler de mevcuttur. Örneğin, Dışişleri, Çalışma ve Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi klasik aktörler tarafından yürütülen faaliyetlerin kapsamı yıllar içerisinde genişletilmiş olsa da, özellikle insan kaynağı ve kullanılan yöntemlere yönelik eleştiriler geliştirildiği görülmektedir. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca görevlendirilerek yurtdışına gönderilen personelin, yabancı dil, yerel kültüre hâkimiyet ve göçmenlerin sorunlarının tespiti ve giderilmesi noktasında yetersiz kaldığı dillendirilmektedir. Merkezi diaspora kurumu olarak işlev görmesi beklenen YTB'nin ve bir "yumuşak güç" kuruluşu olarak YEE'lerin faaliyet ve etkinlikleri ise, Türk diaspora yönetiminde çok önemli bir açığı kapatmış olmakla birlikte, gerek bütçe yetersizlikleri, gerek göçmenlere yönelik envanter eksikliği nedeniyle eleştirilmekte ve faaliyetlerin çoğunlukla anavatan ile bağın, dilin ve kimliğin muhafazası noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinde yerleşik UID ve ATİB gibi sivil toplum örgütlerinin ise, benzer şekilde Türk kültür ve geleneklerinin muhafazasına öncelik verdikleri ve Türkiye odaklı faaliyetler yürüttükleri görülmektedir. Bulundukları ülkelerin iç hukukuna uygun olarak kurulan ve bağımsız faaliyet yürütmesi beklenen bu kuruluşların Türk hükümeti ile olan sıkı ilişkileri yerel yönetimlerce eleştirilmekte ve bunlar AK Parti'nin yurtdışındaki uzantısı/ajanı olmakla suçlanmaktadır.

4. AVUSTURYA'DAKİ TÜRKİYELİ GÖÇMENLER

Bu başlık altında, çalışmanın bundan sonraki bölümlerine arka plan oluşturması amacıyla, Türkiye'den Avusturya'ya olan göç hareketinin tarihsel seyri, Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin profili ile yaşadıkları güncel sorunlar ve Avusturya göç ve entegrasyon politikası ele alınacaktır.

Batı Avrupa ülkeleri 2.Dünya Savaşının sona ermesinin ardından büyük bir ekonomik gelişim süreci yaşamış ve üretim ve büyüme odaklı politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Ancak savaşın nüfus yapısını olumsuz etkilemesi sonucu yavaş nüfus artışı gibi nedenlerle bu hızla gelişen sanayileşmeye uygun iş gücü ihtiyacı karşılanamamıştır. Yerli işgücünün yetersiz kalması ülkeleri yabancı devletlerden işgücü ithal etme zorunluluğunda bırakmıştır. Öncelenen Güney Avrupa ülkeleri (İtalya, İspanya, Portekiz) de bu emek açığını kapatmaya yetmeyince Türkiye ve benzeri ülkelerle işçi alım anlaşmaları imzalanmıştır. (Avcı, 2005)

Türkiye'den Avrupa'ya göçler özellikle Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya ve İsviçre gibi Batı Avrupa ülkelerine yönelmiştir. Türkiye'den Avrupa'ya doğru başlayan bu göç dalgası çeşitli evrelerden geçerek günümüze kadar gelmiştir. 2010'lu yıllar ile Batı Avrupa'da 4 milyona varan Türk nüfusu önemli bir yekûna ulaşmıştır. Veriler incelendiğinde Türkiye'den Avrupa'ya olan bu göçün 1960'lardan itibaren ağırlıklı olarak Almanya'ya yöneldiği görülmektedir (Abadan-Unat, 2006, s. 64). Uluslararası Türkiyeli göçmen nüfusunun büyük kısmına (yaklaşık 3 milyon) Almanya ev sahipliği yaparken, Fransa ve Hollanda'nın yanında Avusturya'da da (273 bin) Türkiye kökenli önemli sayıda bir nüfusunun varlığı göze çarpmaktadır. Bu kapsamda, Avusturya Türkiye kökenli göçmen barındıran dördüncü büyük Avrupa ülkesidir.

4.1. 1964'TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYELİ GÖÇMENLER

Avusturya'ya Türk göçünü yukarıda bahsedilen ve Avrupa'da gerçekleşen ekonomik göç trendleri çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. "Misafir işçi" alımından evvel Avusturya'da Türkiyeli bir toplumdan bahsedebilmek mümkün değildir. Coğrafi olarak Avrupa'nın kapısı pozisyonunda olan Avusturya, bu yönüyle hem kalıcı hem de transit göç hareketlerine ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'den Avusturya'ya olan göç dalgasını belirli evrelere ayırmak mümkündür:

Geleneksel bir göç ülkesi olarak kabul edilemeyecek ve büyük oranda homojen bir toplum yapısına sahip olan Avusturya, diğer Avrupa ülkelerine benzer şekilde **1960'lı yıllar** ile birlikte işgücü arayışına girmiş ve bu ihtiyacı büyük oranda eski Yugoslavya devletinden gelen işçilerden karşılamıştır. Bunun yanında ikinci tedarikçi ülke olarak Türkiye belirmiş ve Türkiye ile ilk işgücü anlaşmasını ("Avusturya'ya Türk İşgücü Celbi ve Türk İşçilerin Avusturya'da İstihdamına Dair Anlaşma") 1964 yılında imzalamıştır. 1973'te Türkiye ve Yugoslavya'dan gelen yabancı işçilerin sayısı 227.000'e ulaşmış olup, bunların 27.000 kadarı Türkiyeli göçmenlerden oluşmaktaydı. (Bekaroğlu vd., 2015, s. 16)

Bu dönemde Türkiye, ülkedeki işsizliği azaltmak ve yurtdışındaki işçilerden döviz geliri sağlamak amacıyla yurtdışına olan bu işçi göçünü desteklemiştir. Bu süreçte Türkiye gönderilen işçilerin nitelikleri, coğrafi kaynağı ve süresi konusunda belirleyici olamamış, bu göç dalgası ev sahibi ülkelerin isteklerine göre şekillenmiştir (Abadan-Unat, 2006, s.50). Türkiye'de büyük oranda tarım ve çiftçilikle uğraşan köylü nüfustan oluşan bu ilk göçmenler, Avusturya'da çoğunlukla tekstil ve maden endüstrisinde istihdam edilmiştir. Avusturya devletinin öngördüğü düşük ücretler ve yerleştirilen vasıfsız işler nedeniyle bu dönem, eğitim seviyesi daha yüksek olan Türk işçiler büyük oranda Almanya'ya göç etmiştir. (Waldrauch & Sohler, 2004, s. 30)

Misafir işçi programlarının yürürlükte olduğu bu yıllarda göçün geçici bir durum olduğu varsayılıyor, göçmen politikaları göz ardı ediliyordu. Bu nedenle bu yıllarda entegrasyon ve uyum gibi konular gözetilmemiştir. Olay sadece ekonomi politikaları açısından ele alınmıştır.

1970'li yıllar ise ekonomik krizin damgasını vurduğu yıllardır. Diğer Avrupa ülkelerine benzer şekilde, Avusturya da "1973 Petrol Krizi" sonrası iş gücü göçü konusunda bir politika

değişimine gitmiştir. Bu krizin piyasalarda ve özellikle otomotiv sektöründe yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle, Avusturya 1974 yılında işçi alımını resmen durdurmuştur (Abadan-Unat, 2006, s.43). Fabrikaların kapandığı ve toplu işten çıkarmaların arttığı bu dönemde, bütün yabancı işçiler gibi Türkiye kökenli göçmenlerin de önemli bir bölümü işini ve çalışma hakkını kaybetmiştir. Bu dönemde, misafir işçilerin Türkiye'ye dönmeleri öngörülürken, durum böyle olmamış, aile birleşimleri yoluyla göç daha da artmaya devam etmiştir. 1971 yılında 16.000 olan Türkiyeli göçmen sayısı 70'li yılların sonuna doğru 50.000'i aşmıştır (Matzka, 2009, s.3). İşçi alımının sona ermesiyle Avusturya'daki göçmen nüfusu besleyen en önemli kanal olarak beliren "aile birleşimi" her bir işçinin sadece eşini değil, çocuklarını da yanına almasına fırsat tanıdığından ülkedeki Türkiyeli nüfusun en az üç katına çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu birleşimler demografik yapıyı da değiştirmiş ve birden fazla nesli barındıran *"7'den 70'e*" bir "*göçmen*" toplumun oluşumuna ve oturum ve çalışma statülerinin giderek geçici olmaktan çıkıp kalıcı hale gelmesine zemin hazırlamıştır (Şimşek, 2014, s.152).

Göçmen sayısındaki artışa engel olamayan Avusturya, **1980'li yıllar** ile önemli bir olgu olarak mülteci hareketliliği ile de karşılaşmıştır: Bu yıllarda komünist Doğu Avrupa ülkelerinden kaçan mülteciler için Avusturya bir geçiş yahut varış noktası olmuştur. Özellikle 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991 Yugoslavya iç savaşıyla beraber göçmen ve sığınmacı sayılarının artışıyla, Avusturya'daki "yabancı" nüfusu iki katına çıkmıştır. (Kraler ve Sohler, 2007: s.19)

Bahsedilen mülteci hareketleri yanında, 80'li yıllarda Türkiyeli nüfusun yapısında da önemli değişimler meydana gelmiştir. Özellikle 12 Eylül 1980 darbesi sonrası Türkiye'den Avrupa'ya yönelen siyasi motivasyonlu iltica hareketleri sonucu işçi göçmenler ve aileleri yanında 3 binden fazla Türkiye kökenli ilticacı da Avusturya'daki Türkiyeli toplumun saflarına katılmıştır (Şimşek, 2014, s.153).

Geri dönüş söyleminden kalıcılık söylemine geçişin yaşandığı **1990'lı yıllar**dan itibaren ise Türkiyeli nüfus tamamıyla yerleşikleşmeye başlamış ve bir an önce para biriktirip Türkiye'ye dönmek niyetiyle gelen bu insanlar artık Avusturya toplumunun bir parçası olmuşlardır. Bu yıllarda çoğunlukla kırsal kesimden gelmiş, yeterli nitelik ve eğitim düzeyine sahip olmayan Türkiyeli göçmenlerin, işsizlikle başa çıkma yöntemi olarak serbest mesleğe yöneldikleri görülmektedir. Birçok Türk restoranı ve Türkiye'den getirilen

ürünlerin satıldığı market ve mağazaların sayısında bu dönemde ciddi bir artış yaşanmıştır. (Pfeffer, 2011, s.42)

Bu noktada, özellikle 80'li yıllarda yoğunlaşarak 90'lı yıllara değin yaşanan önemli bir gelişmeden de bahsetmek gerekmektedir. 80'li yıllara kadar büyük oranda iş yerlerinin yurtlarında barınan Türkiyeli göçmenlerin, artan aile birleşimlerinin de etkisiyle şehirlerin farklı noktalarına dağılması ve dini ve kültürel paylaşım noktaları olarak ortak buluşma mekânlarının, kültür evlerinin, hemşeri topluluklarının ve nihayet camilerin ortaya çıkması Türk toplumunu şekillendiren çok önemli bir dönemeç olmuştur. Böylece Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'da organize olarak dernekler kurmaya başladıkları görülmektedir. Ayrıntıları aşağıda ele alınacak olan bu kurumsallaşmalar, günümüz Avusturya Türk toplumu içerisindeki kamplaşmaların üzerinde yürüdüğü zemin olarak oldukça önemlidir. (Demir, 2015, s.35)

2000'li yıllar göç oranlarının düşmüş olmasına karşın, Türkiyeli göçmenlerin yerleşikleşme, eğitim seviyesi ve uyumu açısından önemli gelişmelere sahne olmuş ve bu dönemde Türkiyeli göçmenlerin Avusturya vatandaşlığına geçişinde büyük bir artış yaşanmıştır (Gümüşoğlu vd., 2009, s.21). Bununla beraber söz konusu yıllar, tüm dünyadakine benzer şekilde, Avusturya'da göçmenler konusunun güvenlikçi bir karakter kazandığı yıllardır. Aşırı sağ partilerin etkisiyle giderek taraftar kazanan yabancı düşmanlığına ek olarak 11 Eylül 2001 ABD saldırılarıyla başlayarak dünyaya yayılan İslamofobiden Türkiyeli göçmenler de nasibini almışlardır. "Çokkültürcülüğün sonu" gibi tartışmaların yaşandığı bu dönemden günümüze değin ülkede yaşanan bu dışlayıcı atmosfer, ileriki bölümlerde de değinileceği gibi Türkiyeli göçmenler için bir hayal kırıklığını simgelemektedir.

Günümüzde Avusturya'da dördüncü kuşağa varan bir Türk varlığından bahsedilmektedir. Birinci kuşak göçmenler, tasarruf eğilimlerinden dolayı düşük hayat standartlarında ve ev sahibi toplumdan uzak, kapalı yaşamlar sürmüşlerdir. Geri döneceklerini düşündükleri için kültürel tanınma ve kimlik sorunları onları etkilememiş ve herhangi bir toplumsal role de talip olmamışlardır. Aile birleşimleri yoluyla Avusturya'ya giden yahut orada doğan çocukların oluşturduğu ikinci kuşak ise eğitim ve Almanca'ya daha çok hâkim olmaları nedeniyle Avusturya toplumunu ebeveynlerinden daha iyi tanımışlar ve bu toplumla bütünleşme arayışına girmişlerdir. Bu kuşakta kimlik sorunları daha belirgin hale gelmiştir. İkinci kuşak Türklerin büyük bölümü bugün Avusturya vatandaşlığına geçmiş olup,

Türkiye'ye dönmek istemedikleri gözlemlenmektedir. Bu kuşağın Avusturya'da doğan çocuklarından oluşan üçüncü kuşağın eğilimi de Avusturya'da sürekli kalmak yönündedir. Çünkü Türk olsalar bile Avusturya kültürünün içinde büyümüş olan bu grubun Türkiye'ye uyumları da zor olabilmektedir. Artık Avusturya'daki Türkler sadece işçi konumunda değildirler. Hizmet sektöründe çalışan, işveren konumunda olan, sanat ve edebiyatta yükselen isimleriyle Avusturya toplumunun bir parçası haline gelmişlerdir. (Soytürk, 2012, s. 2322)

Avusturya İstatistik Kurumu verilerine göre; 9 eyalete sahip ve federal sistemle yönetilen Avusturya 8,7 milyon kişinin yaşadığı Avrupa'nın küçük ülkelerinden biri konumundadır. Bu rakamın 1,8 milyonunu göçmen kökenli insanlar oluşturmaktadır[24]. Bu da nüfusun % 21'inin göçmenlerden oluştuğu anlamına gelmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ve Eski Yugoslavya'dan sonra en büyük göçmen grup 273 bin gibi bir sayıyla Türkiye kökenli göçmenlerdir. Alman ve Sırplardan sonra en büyük 3. ulusal grup ve Almanlardan sonra ülkedeki ikinci büyük yabancı vatandaşlık grubu olan Türkiyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu sırasıyla Viyana (%40), Aşağı (%13) ve Yukarı Avusturya (%12) eyaletlerinde yaşamaktadırlar. 273 bin kişilik Türkiye kökenli nüfusun %60'ı Avusturya vatandaşı iken, 116 bini halen Türk vatandaşıdır. Bu göçmenlerin 155 bini birinci nesli oluştururken, 118 bin kadarı ikinci nesil göçmenler olarak kabul edilmektedir. (Statistik Austria, 2015)

4.2. TÜRKİYELİ TOPLUMDA GRUPLAŞMALAR

Yukarıda, 80'li yıllarla beraber Türkiyeli göçmenlerin siyasi, dini ve etnik aidiyetleri temelinde Avusturya'da organize olarak dernekler kurmaya başladıkları ifade edilmişti. Bu dönemde ortaya çıkan söz konusu kurumlar günümüzde Avusturya Türk toplumundaki kamplaşmalara da ışık tutmakta olduğundan, çalışma açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle söz konusu dönemle başlayıp günümüze evrilen bu gruplaşmalara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Türkiye'de rastlanan siyasi, etnik ve dini aidiyetlerin hemen hepsi göç yoluyla Avusturya'ya taşınmış olduğundan, söz konusu kurumsallaşmalar daha çok bu üç temelde oluşmaya

[24] İstatistiki belgelerde "Bevölkerung mit migrationshintergrund" (göçmen kökenli nüfus) olarak tanımlanan bu rakama ebeveyni Türkiye'de doğmuş olanlar (1. ve 2. nesil Türkler) dâhil edilmiş olup, kendisi ve ebeveyni Avusturya'da doğan 3. nesil Türkiyeliler Avusturyalı olarak kabul edilmiştir.

başlamıştır. Milliyetçi, İslamcı ve muhafazakâr kesimlerin oluşturduğu sağ yelpaze; Kemalist, sosyalist, komünist sol yelpaze ve Kürt ve Alevi topluluklarında ortaya çıkan bu kurumsallaşmaların çeşit ve sayıları oldukça fazladır (Şimşek, 2014, s. 187). Her birinin incelenmesinin bu çalışmanın boyutlarını aşacağı düşünüldüğünden, bahse konu gruplaşmalar içinden uzun süre varlık gösterebilmiş ve toplumsal etki alanı yüksek resmi kurumlar aşağıda özetlenerek ele alınmıştır.

Sağ Yelpazede Kurumsallaşma

İlk derneklerini henüz 1976-78 yılları arasında kurmaya başlayan "Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)" çizgisindeki Türk milliyetçileri, federasyonlarını da "Avusturya Türk Federasyonu (ATF)" adıyla 1979 yılında kurmuşlardır. Bugün Avusturya çapında 50 kadar dernek ve caminin bağlı olduğu kuruluş "Türkçü-İslamcı" bir çizgide faaliyetlerine devam etmektedir. (Şimşek, 2014, s. 190-191)

Türkiye'de "*Süleymancılar*" olarak bilinen dini grubun Avusturya'daki ilk dernekleşme faaliyetleri 1973 yılına dayanmakla birlikte, çatı örgütlenmelerini "İslam Kültür Merkezleri Birliği" adıyla 1980 yılında oluşturmuşlardır. Avusturya'da yaşayan Müslüman Türklerin milli ve manevi ihtiyaçlarını temin için faaliyetler yürüten kuruluş, İslami eğitim ve Kuran kursları ile ön plana çıkmaktadır.[25]

Türkiyeli toplumun, özellikle de Sünni kesimin dini ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla "*Milli Görüş*" hareketinin bir girişimi olarak ortaya çıkan "Avusturya İslam Federasyonu (AİF)"nun kuruluş tarihi ise 1987'dir. 1980'lerden itibaren kurulan 60 dernek ve camiinin çatı bir örgütlenmesi olan bu federasyon, günümüzde Türk toplumunun organizesinde halen çok aktif bir rol üstlenmektedir. Federasyon, Avusturya Türk İslam Birlikleri (ATİB)' den sonra Avusturya'daki en büyük İslami kurumsallaşmadır. (Şimşek, 2014, s. 194)

Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1990 yılında kurulan ve her türlü siyasi ideoloji ve tarikattan uzak, Türkiye kökenli Müslümanların ortak kurumu olarak tanımlanan Avusturya Türk İslam Birlikleri (ATİB) ise çatısı altındaki 60'ın üzerinde yerel dernekle Avusturya'daki en büyük dini organizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır.[26] Etki

[25] İslam Kültür Merkezleri Birliği, web sitesi. 3 Ağustos 2018 tarihinde erişilmiştir: http://uikz.org
[26] ATİB- Avusturya Türk İslam Birliği. Resmi internet sayfası. 21 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.atib.at/

sahası ve topluma yakınlığıyla Türkiye'nin diaspora yönetiminde de öne çıkan bu kurum, çalışmanın üçüncü bölümünde daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Yukarıda sayılan ve sağ yelpazede sivil toplum kuruluşu statüsündeki Türk-İslam kurumlarının tamamının bağlı olduğu ve Türkiyeli göçmenlerin örgütlendiği bir başka kurum olarak Avusturya İslam İnanç Topluluğu (Islamische Glaubensgemeinschaft-IGGÖ) de anılmalıdır. Diğer STK yapılanmalarından farklı olarak Avusturya devletinin resmi bir kurumu olarak 1979 yılında kurulmuş IGGÖ, Avusturya'da yaşayan tüm Müslümanları temsil etmekte ve Türk, Boşnak, Arap, Suriye vb. kökenli birçok farklı İslami mezhep, organizasyon ve kuruluşu bünyesinde toplamaktadır. Söz konusu kuruluşta özellikle 2009 sonrası "Milli Görüş" kökenli AİF ve son yıllarda ATİB önemli bir ağırlığa sahiptir (Ertuğrul, 2011, s.88-95). Kuruluşundan itibaren Suriye kökenli bir Başkan (Anas Schakfeh) tarafından yönetilen IGGÖ, 2011 yılından itibaren Türkiye kökenli Başkanlar tarafından idare edilmektedir. 2016 yılında gerçekleştirilen seçimlerde ATİB'in desteklediği aday İbrahim Olgun IGGÖ Başkanı seçilmiş olup, Olgun görevini 2018 seçimleriyle AİF'nin desteğini alan Avukat Ümit Vural'a bırakmıştır.[27]

Sol Yelpazede Kurumsallaşma

Avusturya'daki Türkiye kökenli nüfus içerisinde yer alan laik, solcu, Kemalist, sosyalist, komünist veya devrimci şeklinde tanımlanabilecek olan sol yelpazede 1986 yılına değin çoğunlukla halkevleri ve yerel işçi derneklerinden oluşan "tekil dernekler" dönemi yaşanmıştır.

1986 yılında Türkiye Marksist Leninist Komunist Partisi (TKP-ML)'nin bir uzantısı olarak kurulan "Avusturya Türkiyeli İşçi Gençlik Federasyonu- ATİGF" Avusturya'da Türk solu kapsamında ortaya çıkan ilk çatı örgütlenme olmuştur (Waldrauch, 2004, s. 236). Avusturya'da bağlısı olan 6 dernek ile ülke genelinde faaliyetlerine devam eden ATİGF benzeri birçok sol dernek bulunmasına rağmen, en eski ve etkin dernek olarak bu kuruluş ön plana çıkmaktadır.[28]

[27] IGGÖ- Avusturya İslam İnanç Cemaati. *Resmi internet sayfası.* 12 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.derislam.at/

[28] Avusturya'da varolan sol ve sosyalist hareketlere ilişkin ayrıntılı bir envanter için bkz: Şimşek, 2014, s. 205-270.

Sol yelpazede ele alınabilecek bir başka kuruluş ise, Türkiye'de etkin faaliyet gösteren Atatürkçü Düşünce Derneği'nin Avusturya şubesi (Avusturya-ADD)'dir. Dernek 1995 yılında Viyana'da kurulmuş olup, Wiener Neustadt, Neunkirchen, Bregenz, Wörgl ve Vorarlberg gibi Avusturya'nın farklı şehirlerinde de şubelere sahiptir. Derneğin amacı, resmi internet sitelerinde "Atatürk'ün devrim ve ilkelerini tüm Türk yurttaşlarına, Avusturya yurttaşlarına ve yabancılara anlatmak, laik ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti'ni hem sahiplenmek hem de ilgili ülkelerde temsil edebilmek ve de Atatürk devrim ve ilkelerinin gelecekte de Türkiye'de egemen olmasına katkıda bulunmak" şeklinde tanımlanmaktadır.[29]

Kürt ve Alevilerde Kurumsallaşma

Sol hareketleri Kürt ve Alevi organizasyonlardan ayırmanın güçlüğüne değinen Şimşek, hatırı sayılır bir Kürt ve Alevi nüfusun sol ve sosyalist hareket içinde yer aldığını bildirmektedir (Şimşek, 2014, s. 249). Bunun yanında, Türkiye'den ekonomik ve siyasi sebeplerle Avusturya'ya göçmüş olan Kürtlerin derneklerinin bir kısmı ile Irak, Suriye, İran gibi ülkelerden gelen Kürt derneklerinin çatı organizasyonu olarak 1992 yılında kurulan FEYKOM'dan da bahsetmek gerekmektedir. Türkiye'de terörist/ ayrılıkçı bir hareket olarak kabul edilen PKK hareketini destekleyen bu kuruluş, Avusturya'da Kürt milliyetçiliği üzerinden birçok sosyal faaliyet yürütmektedir. (Ertuğrul, 2011, s. 79-80)

Türkiyeli göçmenler içerisindeki dini dağılıma bakıldığında, ekseriyetle Sünni Müslümanlığın toplumda baskın olduğu görülmektedir. Nitekim 2006 yılında yapılmış bir araştırmaya göre, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin % 98'i kendisini Sünni Müslüman olarak tanımlarken, % 0,2'si Alevi % 0, 3'ü Katolik yahut ateist olduklarını belirtmektedir. Ancak birçok Alevinin kendisini İslam dairesi içerisinde tanımladığı yahut kimliklerini belirtmekten korktukları düşünüldüğünde, Alevilerin oranının %0,2'den çok daha fazla olduğu düşünülmektedir (Gümüşoğlu vd, 2009, s.48). Nitekim Avusturya Alevilerinin nüfusuna ilişkin elimizde kesin rakamlar olmadığı ve Alevilerin resmi rakamlarda Türkiyeliler arasında ve "İslami nüfus" içerisinde hesaplanageldiklerinden bahseden Şimşek, ülkede tahmini olarak 65 bin dolaylarında Alevinin varlığından bahsetmektedir (Şimşek, 2014, s. 309).

[29] ADD-Atatürkçü Düşünce Derneği-Avusturya. Resmi internet sayfası. 23 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.ataturk.at/

Söz konusu Alevi nüfusun kurumsallaşmaları diğer gruplara nazaran geç olmuştur. 1989 yılında ilk derneklerini kurana değin Avusturya Alevileri siyasi görüşlerine paralel olarak sosyal demokrat, sosyalist, komünist yahut Kürtler tarafından kurulmuş derneklerde yoğun şekilde yer almışlardır. 1989'da "Alevi-Bektaşi Anadolu Kültür Derneği" adıyla kurulan dernek ile kurumsallaşma sürecine giren Avusturya Alevileri, günümüzde ülke çapında 26 yerel derneğe ve "Avusturya Alevi Birlikleri Federasyonu-AABF" ve "Avusturya Alevi Cem Federasyonu- AACF" isimli üst kurumlara sahip bulunmaktadır. (Şimşek, 2014, s.312)

Ancak bu Alevi nüfusun kendi içinde kimlik tanımları ve dini pratikleri bağlamında farklılaştığı görülmektedir. Kendisini İslam dini sınırları içerisinde Sünniler gibi bir mezhep olarak tanımlayan gruplar yanında, İslam diniyle hiçbir bağı olmayan bambaşka bir dini topluluk olarak gören yaklaşımlar da mevcuttur. Nitekim 2009 yılında Viyana Alevi Kültür Derneği, Avusturya Kültür Bakanlığı'na bir başvuru yaparak, Alevi inancının resmi olarak tanınan İslam İnanç Topluluğu (Islamische Glaubensgemeinschaft- IGGÖ)'ndan ayrılarak ayrı bir inanç topluluğu olarak tanınmasını talep etmiştir. Bu kapsamdaki çabalar sonucu, 2010 yılında "Avusturya İslam Alevi İnanç Topluluğu (Islamische Alevitische Glaubengemeinschaft in Österreich-IAGÖ)" Avusturya devleti tarafından bağımsız bir inanç topluluğu olarak resmen tanınmıştır. (Ertuğrul, 2011, s.72)

4.3. TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN YAŞADIKLARI GÜNCEL SORUNLAR

Araştırmanın odak noktasını, Avusturya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin yaşadıkları toplumsal sorunlar oluşturduğundan, çalışmanın Türkiyeli göçmenleri anlatan bu bölümünde yaşanan sorunlara da genel olarak değinmek faydalı olacaktır. Çalışmanın bulgular bölümünde gerçekleştirilen mülakatlar yoluyla daha ayrıntılı incelenen olan bu sorunların genel çerçevesi aşağıda sunulmaktadır.

Avusturya'da yaşayan Türk toplumu içerisinde yaşanan sorunlara ilişkin yazılmış literatüre baktığımızda geniş bir yelpaze ile karşılaşmaktayız. Bu sorunların en önemlileri, dil ve eğitim sorunları yanında, ayrımcılık ve katılım problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3.1. Dil ve Eğitim Problemleri

Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin hem yaşadıkları ülkenin dili olan Almanca hem de anadilleri olan Türkçe konusunda sorun yaşamakta olduğu bilinmektedir. Avusturya

politikaları ve göçmenlerden kaynaklı nedenler gibi birçok sebebe bağlı olarak, Türkiyeli göçmenlerin bir kısmı, uzun süre bu ülkede yaşamalarına rağmen yeterince Almanca öğrenememiştir. Bunun yanında, yeterli eğitim ve destek imkânları söz konusu olmadığından, anadilleri olan Türkçe 'de de hâkimiyet sorunları yaşamaktadırlar. Almanca konusunda çoğunlukla birinci nesil yetişkinler sorun yaşarken Türkçe konusunda ikinci ve üçüncü neslin yaşadıkları problemler ön plana çıkmaktadır. (Yeşildağ, 2008, s. 29)

Avusturya'da doğup büyüyen Türk çocuklarının büyük bir bölümünün **anadillerini** iyi düzeyde bilmedikleri bilinmektedir. Almanya'daki Türkiyeli göçmenlerin anadil yeterlilikleri üzerine araştırma yapan Sirim, birçok Türkiyeli göçmenin standart Türk dilinde konuşmadığını, ailelerde çoğunlukla Türkçe'nin yerel ağızda /aksanlı konuşulduğunu ifade etmektedir (Sirim, 2009, s.28). Avusturya'daki durum da bundan farklı görünmemektedir. Okullardaki eğitim dili Almanca olduğundan ve Türkiye kökenli öğrencilerin sadece dörtte biri takviye Türkçe eğitimi gördüğünden, göçmenler arasında günlük hayatta Türkçe'nin yazınsal alanına muhatap olma durumu çok azdır. Bu nedenle Avusturya'da göçmenler arasında konuşulan Türkçe evde konuşulan şekliyle bilinmekte ve bu yönüyle bir "aile dili" olmanın ötesine geçememektedir. (Halilovic, 2015, s.14-15)

Anadil sorunları, bireyin düşünsel gelişimi ve kültürel aktarım aracı olarak anavatan ile bağların devamı açısından da ele alınması gereken önemli bir sorundur. Anadilin bireyin dilsel gelişiminde, okul başarısında ve ikinci bir dil öğrenmede çok önemli bir rol oynadığı gerçeği alan yazında uzun yıllardır kabul edilen bir durumdur. Bilimsel araştırmalar konuşma ve yazı dilinde iyi bir ana dil eğitiminin, çocukların genel olarak dil ve düşünme yeteneğini etkilediğini ve ikinci dildeki yeteneklerinin gelişmesine de yardımcı olduğunu göstermektedir. Anadilde gelişimin desteklenmediği durumlarda iki dil de tam anlamıyla öğrenilememektedir. (de Cillia, 2006, s.3)

Anadil yetersizliklerinin sebep olduğu olumsuzluklardan biri de kültürel deformasyondur. Dilin kültürel değerlerin ve kimliğin yaşatılmasındaki hayati bir yere sahip olduğu alan yazında öne çıkan bir husustur (Sapir, 1929; Whorf, 1956; Haviland vd., 2008). "Belirli kurallara göre bir araya getirilmiş sesleri ve işaretleri kullanarak gerçekleştirilen simgesel iletişim sistemi" (Sepetcioğlu, 2010, s.80) olarak tanımlanabilecek olan dil, kullanıldığı toplumda üzerinde karar kılınmış anlamlar çerçevesinde anlaşılabilmektedir. Bu yönüyle

göçmenlerin anadillerine hâkimiyette yaşadıkları sorunlar kültürel kimliklerini kaybetmeleri noktasında da değerlendirilmesi gereken önemli bir sorundur.

Anadil sorunlarının da beslediği bir başka problem alanı ise Türkiyeli göçmenlerin **Almanca** dilinde yaşadıkları yeterlilik sorunlarıdır. Avusturya'da yaşayan Türkiye kökenli insanlar arasında özellikle yaşamlarının ilk yıllarında Almanca yetersizlik problemleri çok yaygındır. Evlerinde sadece Türkçe konuşulan anaokulu ve ilkokul çocukları, Avusturya'da dil desteğine ihtiyaç duyan gruplar arasında ilk sıradadır. (Pfeffer, 2011, s. 95-96)

Avusturya İstatistik Kurumu'nun 2017 verilerine göre, 3-6 yaş Türk çocukların % 79'u kreşe başlamadan evvel Almanca dilinde desteğe ihtiyaç duymakta iken, bu oran diğer göçmen gruplarda ortalama %67'dir (Statistik Austria, 2017, s. 44). Bunun yanında, çalışma hayatına sınırlı bir katılımları söz konusu olan ve çoğunlukla ev hanımı statüsündeki Türkiye kökenli kadınların Almanca yeterlilikleri oldukça düşük seviyelerdedir. (Potkanski, 2010, s.3)

Yaşanan Almanca problemleri Türkiyeli göçmenlerin eğitim hayatları, uyum ve toplumsal bütünleşmesi açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle eğitimde çok kilit bir role sahip olan dil konusunda yaşanan sorunlar sonucu, göçmen ailelerin çocukları en dezavantajlı grup olarak görünmektedir. Almanca yetersizlikleri nedeniyle birçok Türkiyeli göçmenin özürlüler veya öğrenme güçlüğü çekenler için tasarlanmış olan *"Sonderschule"* isimli özel eğitim kurumlarına yönlendirildiği bilinmektedir. Avusturya genel nüfusuyla oranlama yapıldığında, bu okullara giden Türk öğrencilerin oranının daha fazla olması Almanca yetersizliklerinin eğitime etkisini göstermesi açısından önemlidir. (Turhan, 2012, s. 97)

Almanca problemi yanında, Türk ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşüklüğü ve yönlendirme eksikliği gibi başka faktörlerin de etkilediği **eğitim sorunları** Türkiyeli göçmenlerin yaşadığı önemli sorunlardandır. Avusturyalı resmî makamlar yabancı çocuklarının okul başarısızlıklarını genelde karşılaşmış oldukları dil güçlüğüne, kendilerine sunulan imkânlardan yeterince yararlanamamalarına, ebeveynlerin eğitiminin yetersiz oluşuna ve kültürler arası iletişimin kopukluğuna bağlamaktadırlar. Birinci kuşaktan itibaren Türkiyeli göçmen ailelerinin yaşadığı şartlar çocuklarının seçkinci eğitim sisteminde gerekli standartlara erişmelerini etkilemiştir. (Kaya, 2008, s.177-178)

İlk nesille kıyaslandığında, Türkiyeli göçmenler arasında eğitim düzeyinde yıllar itibariyle az da olsa iyileşme olduğu gözlenmektedir. Örneğin, matura sonrası üniversiteye girme imkânı tanıyan genel liselerdeki Türk vatandaşı öğrencilerin sayısı 2006'da 707 iken, 2011'de 875'e yükselmiştir (Turhan, 2012, s.94). Benzer şekilde 2006 yılında üniversite mezunu Türkiyeli göçmen oranı %2 dolaylarındayken, bu oran 2013 yılında % 3,9 olmuştur. Ancak yine de, oranlar olması gerekenin oldukça altında görünmektedir. Avusturya İstatistik Kurumu'nun 2017 verilerine göre, Türkiye kökenli göçmenlerin %39'u, 15 yaşa kadar süren zorunlu eğitim sonrası, herhangi bir eğitim kurumuna yönelmemekte, eğitime katılım sağlamamaktadır (Statistik Austria, 2017, s. 47). Eğitimine devam edenlerin ise büyük çoğunluğu meslek liselerini tercih etmekte ve "matura" sınavı sayesinde üniversite eğitimini mümkün kılan liselere (Gymnasium) katılım oranlarının düşük olduğu görülmektedir (Statistik Austria, 2017, s. 46). Bunun yanında yükseköğretime katılım oranı halen diğer göçmen gruplara oranla çok düşük düzeyde kalmaktadır. Türkiyeli göçmenlerin sadece %4'ü üniversite mezunudur. Bu oran Eski Yugoslavya göçmenlerinde iki katı iken göçmen kökenli gruplar için ortalama değer %20'dir. (Statistik Austria, 2017, s. 50)

Yukarıda bahsedilen dil ve eğitim problemlerinin, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin yaşadığı birçok sorunun temelini oluşturduğu görülmektedir. Yeterli eğitim düzeyine sahip olamayan, yaşadıkları ülkenin diline hâkimiyette zorlanan Türkiyeli göçmenlerin nitelik gerektiren işlerde çalışma şansları azalmakta, bu da **istihdam sorunları**nı beraberinde getirmektedir.

Ülkedeki işsizlik rakamlarına bakıldığında, Avusturya vatandaşları arasındaki işsizlik oranı % 8 iken, bu oranın göçmen kökenli nüfusta ortalama %13,5 olduğu görülmektedir. Türk vatandaşlığına sahip nüfusun işsizlik oranı ise %20 dolaylarında seyretmekte olup, bu rakamın eski Yugoslavya göçmenleri ve AB- üyesi ülkelerden gelen göçmenlerin oldukça altında olduğu göze çarpmaktadır. (Statistik Austria, 2017, s. 61)

Kuşkusuz istihdam sahasındaki bu olumsuz tablo sadece eğitim eksikliği ve Türklerin Almanca yetersizlikleriyle açıklanabilecek bir durum değildir. Söz konusu problemler yanında, mesleki yeterlilikteki noksanlıklar, ev sahibi kurumların ilgisizliği, Türklerle ilgili önyargılar/ayrımcılık gibi sebepler de dikkate alınmalıdır. (Yeşildağ, 2008, s.50-51)

İstihdam yanında, dil ve eğitim alanında yaşanan sıkıntılarının etkilediği bir başka alan da, **entegrasyon ve katılım**dır. Ayrımcılık ve dışlanma gibi faktörlerin de beslediği bu büyük

problem aşağıda ayrıntılı şekilde ele alınacağından, bu bölümde sadece dil ve eğitim eksikliklerinin bir sonucu olarak anılmakla yetinilecektir.

4.3.2. Ayrımcılık

Ülke çapında artan **ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı** ise Türkiyeli göçmenleri mağdur eden bir başka problem alanıdır. Ayrımcılık çok farklı tezahürleri olan bir olgudur ve çoğunlukla, önyargı, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, nefret söylemi ve nefret suçu gibi kavramların beraberinde gündeme gelmektedir. Genel manada, "*bir hususiyeti nedeniyle öteki olarak tanımlanan bir grubun üye ve üyelerine karşı ayrımcı saiklerle girişilen davranışlar*" olarak tanımlanabilecek olan ayrımcılık, etnik köken, ten rengi, cinsiyet ve dini inanç gibi özelliklerden biri veya birkaçı temel alınarak ortaya çıkabilmektedir (İSZU,2017, s.17).

Bu bağlamda, Avusturya toplumunda Türkiyeli göçmen nüfusun maruz kaldığı ayrımcılık etnik köken temelli yabancı düşmanlığı (Türkofobi) ve dini-kültürtel temelli İslam karşıtlığı (İslamofobi) olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Yabancı düşmanlığının tarihi altyapısını biyolojik-genetik farklılıklara dayanan "üstünlük" iddiasıyla şekillenen ırkçılık oluşturmakta olup, bu görüşe göre sosyal gruplar kalıtımla geçen özellikleri sebebiyle birbirlerinden farklılaşmakta ve bu farklılıklar nedeniyle bazı etnik grupların diğerlerine üstün olduğu kabul edilmektedir (Şentük-Canatan, 1999, s.124). Tarihi çok eskilere dayanan bu önyargı ve indirgemeci düşünceler günümüze değin taşına gelmiş olsa da, şekil değiştirdiği de bir gerçektir. Günümüzde yaygınlık kazanan görüşe göre, temelde etnik köken merkezli biyolojik özelliklere bağlı ırk ayrımcılığının yerini artık daha çok kültürel bir ırkçılık almıştır. (Valk; 2015, s.18)

Bu bağlamda son yıllarda, kültürel bir ırkçılık olarak tanımlanabilecek **İslam karşıtlığı** (İslamofobi) olgusu da güçlü şekilde karşımıza çıkmaktadır. Etimolojik olarak "İslam" ve Yunanca korku anlamına gelen "phobos" kelimelerinin birleşmesinden oluşan İslamofobi, İslam korkusu demektir. Terim olarak ise, en yalın anlamıyla İslam'dan ve Müslümanlardan korkma, nefret etme ve çekinme duygularını ifade eder (Hıdır, 2017, s.29). Bir şeye duyulan temelsiz korkunun, zamanla korkulan şeye karşı bir düşmanlığa dönüşebildiği düşünüldüğünde, İslamofobi kelimesi İslam düşmanlığı anlamına da gelmektedir (Uzun, 2012: 15).

Günümüzdeki anlamıyla ilk olarak 1992 yılında oryantalist Etinne Dinet tarafından kullanılmış olsa da, İslamofobi aslında tarihi kökenleri İslam'ın doğuşuna dek uzanan "*eski bir korkunun yeni bir ifadesi*" olarak görülebilir (Sajid, 2005, s.1). Tarihi olarak, Avrupa'nın Doğu-Batı/Medeni-Barbar algısı, 'öteki'ne bakışı, oryantalizm ve Avrupa merkezcilik gibi birçok ideolojiden beslenen İslamofobi[30], 1997 yılında Runnymede Trust isimli İngiliz düşünce kuruluşu tarafından hazırlanan "İslamofobi: Hepimiz için bir Tehdit" adlı rapor ile akademik tartışma ve araştırmaların bir konusu haline gelmiştir.

Modern dönem İslamofobi tartışmalarında ise, Batı'ya Müslüman göçü, İran Devrimi, uçak kaçırmalar, yükselen selefi hareketler, 1980 sonrası terörist eylemler ve tabi ki 11 Eylül 2001 saldırısı ile Avrupa'da çeşitli ülkelerde gerçekleştirilen terör saldırılarının büyük etkisi olmuştur. İslamofobinin yeniden ivme kazanmasına sebep olan 11 Eylül saldırıları sonrası hem ABD hem de Avrupa'da İslam ve Müslümanlara yönelik ayrımcılık belirgin şekilde artmıştır. Daha sonra çeşitli Avrupa şehirlerinde gerçekleşen terör saldırılarının da etkisiyle İslamofobi yeniden üretilmiş ve terörle mücadele adı altında İslam ile küresel mücadele dönemi denebilecek bir döneme girilmiştir. (Sarıaslan, 2018, s. 185)

Son yıllarda diğer Batı ülkelerinde olduğu gibi Avusturya'da da yabancı ve İslam karşıtı tutumun yaygınlık kazandığı görülmektedir. "Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu" (ECRI) tarafından 5 yılda bir yayınlanan raporda, Avusturya'da göçmenlere yönelik antipatinin büyük oranda arttığı ve siyasi partiler ve diğer organizasyonların ırkçı düşünceler yayarak, nefret söylemleri geliştirdiği dile getirilmektedir. Rapora göre polise intikal eden Nazi eylemlerinin sayısı bir yıl öncesine oranla iki kat artarak 1900 vakaya ulaşmıştır. (Council of Europe, 2015, s. 10)

Benzer şekilde her yıl "Sivil Yüreklilik ve Irkçılık Karşıtı Girişim-ZARA" tarafından yayınlanan Irkçılık Raporu'na göre, Avusturya'da yabancı düşmanlığı ve ırkçılık her yıl olduğu gibi 2017 yılında da artış göstermiştir. Girişim tarafından 1.162 ırkçı olayın kayıt altına alındığı 2017 yılında, ırkçı tutumların çoğunlukla internet platformlarında ve kamuya açık alanlarda (sokak ve parklar gibi alanlarda) sergilendiği belirtilmektedir. (ZARA,2017, s.10-13)

[30] İslamofobinin tarihsel arkaplanı için bakınız: Yüksel, M. *İslamofobinin tarihsel* temellerine bir bakış: oryantalizm ya da batı ve öteki. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi *Mecmuası* 72 (1), 189-200, 2014.

Bunun yanında, Avrupa Temel Haklar Ajansı (European Fundamental Rights Agency-FRA) tarafından yapılan bir araştırma, Avusturya toplumunun özellikle Müslümanlara karşı oldukça olumsuz bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermektedir. Avusturya nüfusunun %31'i Müslüman bir komşuya sahip olmayı istememektedir. Bu oranla Avusturya'nın, diğer Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında en yüksek skora sahip 2. ülke olduğu görülmektedir (SETA, 2018, s. 54).

Yaşanan bu ayrımcılıklar ülkedeki en büyük Müslüman grup ve ikinci etnik azınlık olan Türkleri derinden etkilemektedir. Özellikle eğitim ve iş hayatında ortaya çıkan bu ayrımcılıklar, Türkiyeli göçmenler için zaten eşit olmayan şartlarda başlayan bir yarışın daha da zor hale gelmesi demektir.

Viyana'da faaliyet yürüten Ayrımcılığın Olmadığı Eğitim Girişimi (IDB) 2016 yılında, 23'ü okullarda, 5'i anaokullarında olmak üzere 28 islamofobik ayrımcılık vakasının yaşandığını belgelemiştir (Bayraklı ve Hafez, 2017, s.64). Bunların içerisinde, anaokulunda Katolik usullere göre davranmaya ve domuz eti yemeğe zorlanan bir çocuk, başörtüsü takmayı tercih ettiği için sınıf öğretmeni tarafından "Anayasanın Korunması ve Terörle Mücadele Bürosu"na şikâyet edilerek, takip edilmesi istenen liseli bir kız çocuğu ve spor derslerinde başörtüsü taşıdığı için öğretmeni tarafından dersten çıkarılan çocuklar gibi vakalar yer almaktadır (IDB, 2016, s.20-27).

İş arama, başvuru mülakatları ve meslekte terfi gibi istihdam ilişkilerinde yaşanan eşitsizlikler de, Avusturya'da her zaman ve her yerde yaşanan olgulardan biri haline gelmiştir. Etnik kökenleri yahut dış görünüşleri nedeniyle iş aramak göçmenler için oldukça zorlu bir alandır. Göçmenler iş aramanın daha ilk aşamasında, yani iş başvurusu mülakatlarında elenmektedirler. (ZARA, 2017, s. 46)

Tüm bu ayrımcılıklar yanında, Türkiyeli göçmenlerin hem dini hem de ırki mensubiyetleri nedeniyle, kamuya açık yerlerde fiziksel ve sözlü saldırılarla da karşılaştıkları bilinmektedir. Ülkede yabancı ve özellikle de Müslümanlara yönelik gerçekleştirilen bu saldırıların; fiziksel saldırı, nefret söylemi, duvar yazıları, ibadethanelere yönelik saldırılar gibi birçok çeşidiyle karşılaşılmaktadır. Bina duvarları, tabelalar ve reklam panolarına yazılan "Müslümanlar dışarı!" "İslamlaşmayı durdur', "İslam Öldürür" gibi duvar yazıları Avusturya sokaklarında sıkça rastlanan bir fenomen haline gelmiştir. (Bkz. DOKU-Stelle, 2016, s. 18-19 ve Bayraklı ve Hafez, 2017, s. 70-72).

Resim-1: Duvar Yazısı:"*Müslümanlar dışarı!"* (Bayraklı ve Hafez, 2017, s. 71)

Resim-2: Duvar Yazısı: "*İslamlaşmayı durdur!"* (Bayraklı ve Hafez, 2017, s. 71)

Bunun yanında, Müslümanlara ait ibadethane ve derneklere yönelik saldırıların sayısında son yıllarda ciddi bir artış kaydedilmektedir. Yapılan saldırılar arasında, Cami ve dernek duvarlarına çizilen "Nazi" işaretleri, Viyana İslam Merkezi'ni işaret eden bir tabelaya ise "IŞİD Asker Toplama Merkezi" yazılması, Avusturya Türk İslam Birliği'ne bağlı Kocatepe Camii kapısına ve Eyüp Sultan İmam-Hatip Lisesi inşaatına bırakılan domuz organları sayılabilir (UHİM, 2015, s.87-88).

Bu durumu istatistiki verilerle de desteklemek mümkündür. Zira, "Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu" (ECRI) raporuna göre, 2013 yılında Avusturya'da polis istatistiklerine yansıyan ön yargı temelli 574 olay kayıtlara geçmiş olup, bunların % 64,6'sı aşırı sağ, % 10,6'sı ise ırkçı-yabancı düşmanı olarak sınıflandırılmıştır. (Council of Europe, 2015, s. 20-21)

DOKU-Stelle 2016 verilerine göre de, Avusturya'da İslam karşıtlığı vakalarının 1/3'ünü fiziksel saldırılar ve nefret söylemleri oluşturmaktadır. Aynı istatistiğe göre, bu saldırıların büyük oranda sokak ve toplu ulaşım araçları gibi kamuya açık alanlarda vuku bulduğu görülmektedir. (Doku-Stelle, 2016, s. 16-17 ve 32)

4.3.3. Entegrasyon ve Katılım Sorunları

Türk toplumunda, yukarıda bahsedilen dil, eğitim ve ayrımcılık problemlerinin de etkisiyle ortaya çıkan bir başka sorun da **katılım ve entegrasyon sorunları** olarak belirmektedir. Ancak bu soruna geçmeden evvel, entegrasyon kavramı ve onun asimilasyon ve çokkültürlülük kavramlarıyla ilişkisine açıklık getirilmesi konunun anlaşılması adına önemli olacaktır. Zira güncel entegrasyon tartışmalarında bu kavramlar sıklıkla kullanılmaktadır. Avrupa'da siyasi yaklaşımlar ve akademik çalışmalar arasında gelişen yakın ilişki nedeniyle kavramsal çerçevenin pratikteki siyasi uygulama ve yaklaşımlarla ayırdedilmesi zorlaşmaktadır (Favell, 2005). Bu nedenle, kavramlar ve pratik göçmen politikası yaklaşımlarının beraber ele alınması, durumun iç içe geçmiş doğasını göstermek açısından faydalı olacaktır.

4.3.3.1.Asimilasyon ve Asimilasyonist Yaklaşım

Asimilasyonist yaklaşımın kökenleri, bireylerin zorunlu olarak ve doğuştan bir ulusa dâhil oldukları ve milletlerin doğa tarafından otantik halleriyle yaratıldıklarını savunan 18.yy. Alman romantik ulusçuluğuna kadar götürülebilmektedir. (Özkırımlı, 2009, s. 38–39)

Ancak kavramın akademik tartışmalar ve popüler sahada ilk kullanımı, ABD'ye büyük göç dalgasının yaşandığı 1880'li yıllardır. Park ve Burgess asimilasyonu "*kişilerin ve grupların, diğer kişi ve grupların deneyim ve tarihlerini paylaşarak hatıra, duygu ve düşünceleri ile davranışlarını edinerek ortak kültürel hayatta birleştikleri nüfuz etme ve yayılma süreci*" olarak tanımlamıştır (Alba & Nee, 2003, s. 19). 1920'li yıllarda ağırlık kazanan bu ekole göre, orijinal kimlikler yeni düzen için tehlikelidir ve göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki türdeşlik ve sosyal bütünlüğe kendi kimliklerinden feragat ederek ulaşmaları beklenmektedir. (Castels, 2007, s. 356)

Devlet sınırları içerisindeki toplumsal farklılıkların sosyal çatışma ve istikrarsızlığa yol açacağı ve dıştan gelen müdahaleleri kolaylaştıracağı savından hareketle ulus-devletler, yönetimleri altındaki toplulukları ve alt kimlikleri ortak simge ve değerler çerçevesinde türdeşleştirmeye, *ulusal pota* içerisinde eritmeye çalışmaktadırlar. (Kurubaş, 2006, s. 17) Bu manada asimilasyon, azınlık konumunda bulunan etnik ve ırksal grupların, hâkim olan sosyo-kültürel sistem içinde emilmesi, böylece kendilerine özgü kültürel ve fiziksel kimliklerini kaybetmesi ile sonuçlanan bir süreçtir (Soroka ve Bryjak, 1995, s.203).

Brochman (1996)'ın deyimiyle asimilasyon sürecinin sonunda azınlık grupları toplumun içine öylesine karışır ki, ortadan kaybolurlar (s.112).

Asimilasyonun bu "*arogant*" versiyonu (Brubaker, 2001) 1960'lara değin sadece ABD'de değil tüm Batı Avrupa ülkelerinde baskın paradigma olarak işlev görmüş ve bu ülkeler göçmenlerden kendi özgün geçmişlerini terk etmelerini ve yerli kültürel normları özümsemelerini beklemiştir. Göç, gönüllü ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için gerçekleştirilen bir eylem olarak görülmekte olduğundan, asimilasyon da kişisel bir tercih olarak yorumlanmış ve kavrama bu dönemde olumsuz bir anlam yüklenmemiş bilakis asimilasyon "*doğal*" bir süreç olarak kabul edilmiştir. (Kymlicka, 1998, s. 42)

Ancak 1960 sonrası asimilasyon teori ve politikaları popülaritesini yitirmeye başlamış, demokrasi ve eşitlik bağlamında eleştirilere tabi tutulmuştur. Yöneltilen en temel eleştiriler, toplumda eşitsizlikler ve hiyerarşi yaratıldığı, bu hiyerarşide çoğunluk toplumun yukarıda yer aldığı ve çoğunluğun tahakkümünün kurumsallaştırılmış hukuki bir formu olduğu noktasında yoğunlaşmıştır. (Alba & Nee, 1997; Brubaker, 2001; Glazer & Moynihan, 1963) Teori alanındaki bu gelişmeler, insan hakları hareketleri ve göçmen toplulukların baskısı sonucu, bu yıllarda Kanada, Avustralya ve İngiltere gibi geleneksel göç ülkeleri de asimilasyonist politika ve uygulamaları terk etmişlerdir. Özellikle 1980'lerle birlikte cazibesini kaybeden asimilasyon konseptleri bu yıllarda yerini *ana akım* denilebilecek seviyede kabul gören çoğulcu yaklaşımlara ve çokkültürcülüğe bırakmıştır.

4.3.3.2.Çokkültürcü Yaklaşım

"*Etnik, ırksal, dinsel ve cinsiyet farklılıklarına dayalı grupların tanınması ve eşit haklara sahip olması*" (Joppke, 1996, s.449) anlamında çokkültürcülük yaklaşımı yurttaşlık ve yasalar önünde eşitlik ilkesinden hareket eder, fakat birliği teklik ve türdeşlik olarak algılamamaktadır. Bireyler siyasi otoriteyi tanıyıp, hukukileştirilmiş ve siyasal temellere dayanan bir üst kimliği kabul ettikten sonra kültürel olarak asimile olmak zorunda değildir. (Kurubaş, 2006, s. 20) Bu yaklaşımda, farklı toplulukların farklı ihtiyaçları olabileceği kabul edilmekte ve ortak aidiyet hissi yaratmanın ancak gruplara özel hakların verilmesi ile sağlanabileceği savunulmaktadır. Devletler farklı kültürlerin sadece var olmasını değil, tanınıp onaylanmasını sağlamalı, kültürel farklılıkları ve azınlık kuruluşlarını desteklemeli ve yasa ve politikalar bu farklılıklara göre dizayn edilmelidir. Böylelikle katılımcı ve demokratik bir birlikte yaşama formülü ortaya konulmaktadır. (Brown, 2013, s. 74–75)

Çokkültürcülüğe yapılan eleştirilerden en önemlisi, bu anlayışının ortak değerler geliştirme konusunda başarılı olamadığı ve etnik grupları gettolaşmaya sevk edip, paralel toplumlar yarattığı yönündedir. Bu durumun azınlık toplumun vatandaş olarak tüm haklardan eşit bir şekilde yararlanamamasına sebep olduğu ve mağduriyet ürettiği iddia edilmektedir.

Batı demokrasilerinde, 1970'li yıllardan itibaren farklılıkların tanınması ve desteklenmesi ve azınlık hakları bağlamında çokkültürcü politika ve uygulamalar büyük yaygınlık kazanmıştır. Ancak 90'lı yılların ortalarında, çoğunluk toplum tarafından, farklılıkların tanınması meselesinin "*biraz ileri gittiği*", ev sahibi toplumun yaşam tarzına tehdit oluşturduğu gibi bir takım korkular dillendirilmeye başlanmıştır. Homojenlik, aynılaşma, ortak değerler gibi kavramlara olan vurgu artmış ve çokkültürcülük sarsılmaya başlamıştır. (Kymlicka, 2012, s.3)

Bunun yanında, 11 Eylül sonrası gelişen uluslararası konjonktürün de çokkültürcülüğün düşüşündeki etkisi büyük olmuştur. Bu dönemden sonra, güvenlik kaygısı çokkültürcü politikaların önüne geçmiş, dini ve kültürel farklılıklar bir tehdit unsuru olarak görülmeye başlanmıştır. Avrupa'da *olağan şüpheliler* olarak kabul edilen Müslüman göçmenlere yönelik ırkçı ve ayrımcı saldırılarda büyük artış yaşanmış ve çokkültürcü politika ve uygulamalar askıya alınarak yerini entegrasyon ve kimilerine göre asimilasyonun geri dönüşü *(return of assimilation*) denebilecek politikalara bırakmıştır.

4.3.3.3.Entegrasyon ve Entegrasyonist Yaklaşım

Çokkültürcü politikaların yetersiz kaldığı, toplumsal bütünleşmeyi sağlayamadığı eleştirilerine yanıt olarak ortaya çıkan ve bir miktar asimilasyonu devletin istikrarı için gerekli gören entegrasyonist yaklaşımın tarihi temelleri Fransız devrimine dayandırılmaktadır. Ulusu "yurttaşlık" ölçütü çerçevesinde tanımlayarak iradi bir boyut kazandıran entegrasyonist yaklaşıma göre, aynı topraklarda yaşayan ve yasalar üzerinden tek bir siyasi iradeye bağlı insanların tamamı ulusu oluşturmaktadır. Kurubaş'a göre etnik ve kültürel bir asimilasyon beklentisinden uzak görünse de, "tek ve üst bir kimlik" bağlamında kültürel bir türdeşlik hedefi taşıyan entegrasyon yaklaşımında, farklı kültürlere karşı tamamıyla dışlayıcı olmasa da kültürel anlamda asimilasyonist ve baskıcı uygulamalara rastlanabilir. (Kurubaş, 2006, s. 19-21)

Entegrasyon kavramına güncel şeklini veren yazarlar arasından öne çıkan en önemli isim Alman düşünür Hartmut Esser'dir. Esser "*sistematik bir bütün içerisinde parçaların birlikteliği*" olarak tanımladığı entegrasyonun iki çeşidi olduğundan bahsetmektedir.[31] Bunlardan ilki olan sistem entegrasyonu "*parçalar arasındaki ilişkiye*" yönelirken, ikincisi olan sosyal entegrasyon "*aktörler arasındaki ilişkiye*" odaklanmaktadır. Aktörlerin süreci etkilemediği sistem entegrasyonunda, uyum yasal sistem, piyasalar, şirketler ve devlet gibi temel mekanizmalar yoluyla sağlanmaktadır. Yani göçmenler geldikleri yeni ülkede, yasal kurallara uyarak, çalışıp ekonomik sisteme eklemlenerek, oturum hakkı elde ederek ve vergilerini ödeyerek sistem entegrasyonunu gerçekleştirmiş olurlar. Bu entegrasyon çeşidinde, yerel kültürün benimsenmiş olması, ev sahibi toplumla iletişim kurulması ve hatta o toplumun dilinin öğrenilmesi bile şart değildir. (Esser, 2001)

Sosyal entegrasyon ise, bireylerin sistem içine girmesi, kişilerarası ilişkileri ve bireylerin topluma karşı tutumlarıyla ilişkilidir. Esser'e göre, sosyal entegrasyonu oluşturan dört boyut vardır. Bunlar; göçmenlerin aidiyet duyguları bağlamında ele alınan *kimlik,* ev sahibi toplumun kültürü ile orijinal kültürün etkileşimini ifade eden *kültürleşme*, bireyler arası ilişkileri imleyen *etkileşim* ve göçmenlerin *sosyal-ekonomik-politik konum*larıdır. Sosyal entegrasyon bu dört boyutta gerçekleşecek bir uyumu öngörür. Bu boyutlar beraber değerlendirildiğinde Esser, sosyal entegrasyonun dört farklı biçimi olduğunu belirtmektedir. Bunlar; baskın kültüre tek taraflı uyumunu ifade eden asimilasyon; orijinal kültürün korunup çoğunluk kültürle de karşılıklı etkileşimde bulunulmasını imleyen entegrasyon, orijinal kültürün korunup, çoğunluk kültürle irtibatın yitirildiği ayrışma (segresyon) ve her iki kültürün de reddedildiği marjinalleşmedir. Esser'e göre sosyal entegrasyon daha çok asimilasyon ve ayrışma şeklinde kendini göstermektedir. Bunun yanında, Esser 1. kuşaktan yeni kuşaklara doğru gidildikçe, ev sahibi topluma uyumun baskın çıkacağını ve bu entegrasyonun daha çok asimilasyon biçiminde olacağını iddia etmektedir. (Ibid)

Esser'in kuramında da gözlemlediğimiz entegrasyon ve asimilasyon kavramları arasındaki bu geçişkenlik, akademik sahada kavramsal bir zafiyet oluşturmaktadır. Kuramsal yaklaşımlar belirli sınırlar çizmeye çalışsalar da, entegrasyon kavramının tanımında genellikle bir karmaşanın hâkim olduğu gözlenmektedir.

[31] Bu ayrım Esser(2001)'in yanında, Lockwood (1964) ve Habermas (1987) gibi konunun önde gelen teorisyenlerince büyük oranda paylaşılan bir ayrımdır.

Perşembe (2005, s. 46), entegrasyonu alt birimlerin yapısal uyumunu sağlamak için karşılıklı dengeli iletişim süreci olarak görmektedir. Bu yönüyle entegrasyon göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki çift yönlü bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Toksöz (2006, s.36) işe fırsat eşitliğine de vurgu yaparak entegrasyonu "*değişik etnik ve sosyal grupların o ülkede mevcut tüm olanaklara eşit erişimi ve aralarında sürtüşme olmadan uyumlu yaşam süreci*" olarak tanımlamaktadır.

Diğer taraftan, entegrasyon ve asimilasyon kavramları sonuçları itibariyle birbirleriyle benzeşmektedirler. Öyle ki entegrasyonu, aşamalı da olsa hâkim olmayan unsurun hâkim kültür içerisine katılmasını hedefleyen, nazik ve yavaş bir asimilasyon süreci olarak gören yazarlar da mevcuttur (Castles ve Miller, 2009, s.46).

Bu benzerliğe vurgu yapan bir başka yazar da Brubaker'dır. O, özellikle Avrupa konseptinde entegrasyon kavramının asimilasyonla aynı şeye gönderme yaptığını ve bu nedenle aralarında bir fark olmadığını dile getirmektedir. (Brubaker, 2001, s. 540) Çokkültürcülüğün çöküşü sonrası entegrasyona değil asimilasyona geri dönüldüğünü ("*return to assimimilation*") söyleyen Brubaker, şekil değiştirmiş olsa da asimilasyonist yaklaşımın dünyada yaygınlıkla kabul gördüğünü söylemektedir. Almanya, Fransa ve ABD örneklerini incelediği makalesinde Brubaker, göçmenlere ilişkin yeni politika, uygulama ve tartışmaların farklılıklardan ziyade ortaklıklara vurgu yaptığını ve asimilasyonist olduğunu belirtmektedir. Ancak Amerikan yazınında sıkça kullanılsa da, başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde asimilasyon kavramının kullanımından kaçınılmakta, bunun yerine entegrasyon ve adaptasyon benzeri terimler tercih edilmektedir. (Brubaker, 2001)

Günümüzde Avrupa ülkelerinde yaygın olan yaklaşımın, kültürel ve kimliksel boyutlar barındıran sosyal entegrasyon yaklaşımı olduğu kabul edilmektedir. Nihai olarak göçmenlerin asimilasyonuna gönderme yapsa da, bu görüş asimilasyon olarak adlandırılmamakta, entegrasyon kavramı altında göçmenlerden sadece ortak değerler ve yasalar çerçevesinde bir sadakat ve uyum beklendiği dillendirilmektedir. Ancak ortak değerler ve yasalara getirilebilecek esnek yorumlara fırsat veren "entegrasyon" kavramı, bir lastik misali istenilen tarafa çekilmekte ve karar alıcıların nesnel tercihleriyle göçmenlerin sadakat sınırları yeni baştan çizebilmektedir.

Bu durum, konumuz olan Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerinin uyum süreci bağlamında da oldukça sık dile getirilen ve tartışılan bir konudur. Araştırmanın bulgular bölümünde de

değinileceği gibi, terimler arasındaki bu benzeşme, uyum sorunsalının kavramsal zeminini kaydırmaktadır. Buna rağmen, Brubaker (2001)'ın asimilasyon kavramı için söylediği gibi, entegrasyon da, göçmen toplulukların araştırılmasında ve birlikte yaşama ve uyuma ilişkin sorular sormamızda hala vazgeçilmez bir kavramsal araçtır.

4.3.3.4. Yaşanan Sorunlar

Diğer etnik gruplara kıyasla, Türkiye kökenli göçmenlerin Avusturya toplumuna entegrasyonda başarısız oldukları, hem siyasi tartışmalarda hem de kamuoyunda yaygınlık kazanmış bir eleştiridir (Pachner, Kreid, & Seiser, 2016). Avusturya Entegrasyon Bakanlığı ve Entegrasyon Fonu tarafından her yıl yayınlanan "Göç ve Entegrasyon" isimli raporun 2017 yılı verilerine göre, Avusturya halkının çok büyük bir kısmı (% 63), göçmenlerin entegrasyonunun yeterli seviyede olduğuna inanmamaktadır (Statistik Austria, 2017, s. 93).

Kültürel bir uyumu da talep eden asimilasyonist yaklaşımlar bir kenara bırakıldığında, Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin, entegrasyon ve katılım noktasında bir takım problemler yaşadıkları bilinmektedir. Yaşadıkları ülkenin gündemine, toplumsal olaylara ve siyasete yönelik ilgisizlik ve kendi içine kapanma şeklinde kendini gösteren bu sorun, paralel toplum ve gettolaşma eleştirilerine sebep olmaktadır. Uluslararası göç sonucu yerleşilen yeni ülkede çeşitli derecelerde iç bağlılıklara ya da örgütlenmelere sahip etnik toplulukların oluşması doğal kabul edilse de (Kymlicka, 2004, s. 491), çeşitli sebeplere bağlı olarak gelişen paralel toplumlar, ev sahibi ülkeler tarafından entegrasyonun önünde bir engel olarak görülmektedir.

Avusturya "Göç ve Entegrasyon 2017" verilerine göre; Türkiyeli göçmenlerin %56'sı, göçmenlerin yoğun yaşadığı (%25 ve üzeri) bölgelerde ikamet etmektedirler. Bu oran Eski Yugoslavya göçmenlerinde %59, AB ülkelerinden gelen göçmenler için dahi %52'dir. (Statistik Austria, 2017, s. 81.) Etnik dağılımdaki bu yakın oranlara rağmen, Avusturya kamuoyunda getto suçlamalarıyla en çok karşılaşan topluluğun Türkler olduğu görülmektedir.

Bunun yanında, ev sahibi ülkelerce göçmenlerin topluma entegrasyonu konusunda önemli bir gösterge olarak görülen aidiyet duygusu noktasında Türkiyeli göçmenler için negatif göstergeler mevcuttur. Avusturya İstatistik Kurumu 2017 verilerine göre, geldiği ülke ile bağları en güçlü olan topluluk olarak Türkiye kökenliler belirmektedir. Türkiye kökenli

göçmenlerin %56,8'i kendisini Türkiye'ye ait hissetmekte iken, bu oran Eski Yugoslavya göçmenlerinde sadece %30'dur. (Statistik Austria, 2016, s.95)

Benzer şekilde, Türkiyeli göçmenlerin siyasi hayata katılım noktasında da önemli problemler yaşadıkları bilinmektedir. "*Kişinin otonom olarak yaptığı tercihler ve verdiği kararlar sonucunda siyasal karar mevkilerine gelecek olanları veya bu mevkileri ellerinde bulunduranları etkilemek üzere yaptıkları eylem ve faaliyetler*" (Kalaycıoğlu, 1983, s. 10) şeklinde tanımlanabilecek olan siyasal katılımın doğrudan inceleneceği en basit alan bireylerin siyasi seçimlere olan ilgisidir. Oy verme, ister yönetici seçimi, ister referandum şeklinde olsun, bireylerin siyasal katılımının en somut göstergesi kabul edilmektedir (Wiedemann 2006, s. 283). Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, 273 bin kişilik Türkiye kökenli nüfusun 156 bininin Avusturya vatandaşı olduğu ve Avusturya'da oy kullanma yaşı olan 16 yaş altı Türkiye kökenli Avusturya vatandaşlarının oranının da yaklaşık % 20 olduğu düşünüldüğünde (Statistik Austria, 2018), Avusturya seçimlerine katılım hakkı olan Türkiye kökenli nüfusun 120 bin dolaylarında olduğu kabul edilebilir. Sayısal veri ve analizler bakımından, Avusturya'da yaşayan göçmen kökenli nüfusun politik tercihleri ve seçimlere katılımı konusundaki araştırma ve analizlerin oldukça yetersiz olduğu görülmektedir (Filzmaier vd., 2015, s.30). Dolayısıyla Türkiye kökenli seçmenlerin ne kadarının seçimlerde sandığa gittiğine ilişkin somut verilere ulaşmak mümkün görünmemektedir. Ancak bu alanda yapılan az sayıda araştırmanın (Filzmaier vd., 2015; Jenny 2011; Kraler ve Sohler 2005) verileri dikkate alındığında, Türkiyeli göçmenlerin yerel ve genel seçimlere katılım oranlarının nüfuslarına kıyasla düşük seviyede olduğu yorumları ağırlık kazanmaktadır. Örneğin Filzmaier ve arkadaşları tarafından yayınlanan ve 1021 göçmen kökenli seçmenin katıldığı saha araştırmasının sonuçlarına göre, ülkedeki diğer göçmen gruplarla kıyaslandığında en düşük siyasi ilgi ve katılımın görüldüğü grup %66 oranıyla Türkiyeli göçmenlerdir (Filzmaier vd., 2015, s.36-37).

Yukarıda bahsedilen entegrasyon ve katılım problemlerinin ortaya çıkışında, göçmenlerden kaynaklı nedenler yanında, ülkedeki islamofobi ve yabancı düşmanlığı temelli ayrımcılıklar, yanlış Avusturya politikaları ve Türkiye'nin yaklaşımı gibi faktörlerin etkisini de göz ardı etmemek gerektiği açıktır. Çalışmanın bulgular bölümünde katılımcıların görüşleri doğrultusunda ele alınacak bu sebeplere bu bölümde değinilmeyecektir.

4.3.4. Hukuki Problemler

Bu problemler dışında Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'da **hukuki bir takım problemlerle** de karşılaştıkları görülmektedir. Bunlardan en önemlileri; ülkede uygulanan sıkı vatandaşlık politikaları ve son zamanlarda oldukça sık tartışılan iki ülke arasında yaşanan çifte vatandaşlık krizidir.

Ülkelerin vatandaşlığa kabul ve vatandaşlık hakları konusunda uyguladıkları politikalar, hem var olan azınlıklar hem de göç ve sığınma hareketleriyle topluma yeni katılan grupların entegrasyonu açısından oldukça önemli bir enstrümandır. Çünkü bu politikalar, oturumdan siyasal katılıma, seçme-seçilme hakkından çalışma şartlarına kadar göçmen grupların hayatını doğrudan ilgilendiren düzenlemeleri içermektedir.

Modern vatandaşlık tanımında genellikle iki paradigmadan birinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bunlardan biri kökeni ölçüt kabul eden jus sangunis (soy ilkesi) iken diğeri kökeni değil doğum yerini temel alan jus soli (toprak ilkesi)'dir (Esendemir, 2008, s.16). Avusturya vatandaşlık anlayışında, bunlardan ilki olan köken prensibi geçerlidir ve bu bağlamda göçmenler Avusturya'da doğsalar bile doğrudan vatandaşlık hakkı kazanamamaktadırlar. Ülkede yabancıların vatandaşlığa kabulü; 10 yıllık kesintisiz oturum, 1000 Avro 'ya varan başvuru ücretleri, adli sicil temizliği, eski vatandaşlıktan ayrılma, iyi düzeyde Almanca bilgisi ve Avusturya tarihini bilme gibi şartlara bağlıdır. Bu yönüyle Avusturya Avrupa Birliği ülkeleri arasında vatandaşlığa geçiş şartları en katı birkaç ülkesinden biridir. (Perchinig, 2013, s.36)

Bunun yanında, ülkede vatandaşlığa sahip olanlarla olmayan göçmenler arasındaki fark bazı iyileştirmeler gerçekleştirilmiş olsa da halen çok büyüktür (Kraler ve Sohler, 2007, s.21). Avusturya vatandaşlığına geçiş ve uzun vadeli oturum izni hususundaki şartlar dikkate alındığında, söz konusu prosedürlerin Türkiyeli göçmenler açısından oldukça zorlayıcı ve maliyetli olduğu görülmektedir. Bu durum vatandaşlığa geçişleri azaltmakta ve giderek daha fazla sayıda göçmenin toplumsal-siyasal düzlemden dışlanmasına neden olmaktadır. Bu yönüyle bu sorun aynı zamanda demokrasi ve uyum konularında da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. (Bekaroğlu vd, 2015, s.44)

Türkiyeli göçmenler açısından bir başka hukuki problem alanı, son zamanlarda Türkiye kökenli binlerce kişiyi tedirgin eden çifte vatandaşlık meselesidir. Çalışmanın kuramsal

çerçeve bölümünde belirtildiği gibi, Chander (2001)'ın diaspora topluluklarının meşru hukuki talepleri arasında saydığı çifte vatandaşlık talebi, bazı devletlerin sadakat kaygısı ve uluslararası sorunlar doğuracağı gerekçesiyle tercih etmedikleri bir uygulamadır. Aynı anda iki ya da ikiden fazla ülke vatandaşlığına sahip olma durumunu ifade eden çifte vatandaşlık, Avusturya Vatandaşlık Yasası'na göre de mümkün değildir. Yasaya göre, AB üyesi ülke vatandaşları dışındaki bireylere çifte vatandaşlık hakkı tanınmayan Avusturya'da, üçüncü ülke vatandaşlarının Avusturya vatandaşlığını kazanabilmek için, o zamana kadar sahip olduğu devlet vatandaşlığından çıkması gerekmektedir. (Perchinig, 2013, s.37)

Bu yasa kapsamında, 90'lı yıllarda Türkiyeli göçmenler de temel vatandaşlık haklarından faydalanabilmek için Avusturya vatandaşlığına başvurmuş ve bu dönemde Türk vatandaşlığından ayrılmak zorunda kalmışlardır. Ancak hemen akabinde bu göçmenlerin büyük bir kısmının, herhangi bir bildirimde bulunmadan yeniden Türk vatandaşlığına geçtikleri iddiası son zamanlarda büyük tartışmalara neden olmuştur. Özellikle 2017 yılında gerçekleştirilen Türkiye'deki anayasa değişikliğine yönelik referandum ile patlak veren bu krizde, aşırı sağcı Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), içinde yaklaşık 100 bine yakın Avusturyalı Türkün isimlerinin yer aldığı bir dosyayı Mayıs 2017'de Avusturya İçişleri Bakanlığı'na ileterek, listede yer alan kişilerin yasalara aykırı şekilde çifte vatandaş olduklarını iddia etmiştir. Nasıl ya da kimler aracılığı ile elde ettiğinin bilinmediği bu dosyaya dayanarak FPÖ, listede yer alan isimlerin Avusturya vatandaşlığından çıkarılması çağrısında bulunmuştur. (Der Standard, 9 Mayıs 2017)

Bu kapsamda, 2018 yılının ilk aylarından itibaren Avusturya devleti, yüzlerce Türkiyeli göçmene mektup göndererek, "Türk vatandaşı olmadıklarını kanıtlamalarını" talep etmektedir. Sayıları 20 bin ila 100 bin arasında değiştiği iddia edilen bu kişilerle ilgili idari soruşturmalar henüz sonuçlanmamış olup, vatandaşlıklarının yasalara uygunluğunu resmî olarak kanıtlayamayanlar Avusturya vatandaşlığını kaybetme ve şimdiye kadar Avusturya devleti tarafından kendilerine ödenen sosyal yardımları iade etme riskiyle karşı karşıyadır. (Diaspora Haber, 16 Mayıs 2018)

4.4. Avusturya Göç ve Entegrasyon Politikaları

Çalışmaya hem Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları sorunlar hem de Türkiye'nin diasporaya yaklaşımını anlamak açısından önemli bir arka plan sağlayacağı düşünüldüğünden, bu

bölümde Avusturya devleti tarafından yürütülen göç ve entegrasyon politikaları da ele alınacaktır.

Daha evvel de dile getirildiği gibi Avusturya, nüfusunun % 21'ini göçmen kökenli insanların oluşturduğu bir ülkedir. Açıkça görülen bu istatistiğe rağmen, Avusturya uzun yıllar kendisini bir göçmen ülkesi olarak isimlendirmekten kaçınmıştır. (Wohlfarth & Kolb, 2016, s.3)

Bu nedenle, devletin bir ilgi alanı olarak göçmenler ve onların topluma entegrasyonu, Avusturya için nispeten yeni bir konudur. Türk işçi göçünün yaşandığı 60'lı yıllarda, göç olgusu Türkiye için olduğu kadar Avusturya tarafından da ekonomi politikalarının bir konusu olarak görülmüş ve bu işçilerin toplumsal katılımlarına ilişkin sosyal politikalar hiç gündeme gelmemiştir. Bunda söz konusu göçün geçici kabul edilmesi ve göçmenlerin geriye döneceği varsayımının etkisi şüphesiz çok büyüktür. (Bekaroğlu vd., 2015, s.19)

Küresel ekonomik krizin damgasını vurduğu 70'li yıllardan 90'lara değin, Avusturya'ya işçi alımı resmi olarak durdurulmuş olmasına karşın, göçmen nüfusun aile birleşimleri ve siyasi iltica yoluyla büyük oranda arttığı bir dönem yaşanmıştır. 80'li yılların sonunda Soğuk Savaş ve Yugoslavya iç savaşı etkisiyle Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmen ve sığınmacı akımına da maruz kalan Avusturya'da göçmen nüfusun sayısı iki katına çıkmıştır. (Kraler & Sohler, 2007, s. 19) Göçmen sayısının arttığı ve geri döneceği varsayılan söz konusu nüfusun aile birleşimleri yoluyla kalıcı hale geldiğinin anlaşılmaya başlandığı bu yıllarda, göçmenlere yönelik sosyal politikalar yavaş yavaş tartışılmaya başlanan bir mesele halini almıştır. Bu dönemde ayrıca, getto yaşamının sıkıntıları, göçmen çocuklarının eğitimi ve benzeri sosyal sorunların baş göstermeye başladığı da görülür. Ancak yine de bu yıllarda odaklanılan öncelikli konu entegrasyondan ziyade güvenlik politikaları bağlamında ele alınan kontrolsüz göç olmuş ve göç yönetimi İçişleri Bakanlığı'nın liderliğinde yürütülmüştür.

Göçmenlere yönelik dişe dokunur ilk siyasi girişimlerin, göçmenlerin kalıcılığının anlaşıldığı 90'lı yıllarda ortaya çıktığı görülmektedir. Siyasi düzlemde önemli değişimlerin yaşandığı bu dönemde, merkez partiler olan Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) ve Halk Partisi (ÖVP)'nin siyasi güçleri sarsılmış ve göçmenler meselesini seçmenler üzerinde bir mobilizasyon yaratmak için kullanan Özgürlük Partisi (FPÖ) ve Yeşiller (Die Grünen)'in siyasetteki etkisi artmaya başlamıştır. Bu dönem, göçmenlerin siyasi tartışmaların odak

noktası haline geldiği yıllardır. "Yabancılar"ın (*Auslaender*) neden olduğu sosyal sorunlar ve devletin müdahale etme gerekliliğinin tartışılmaya başlandığı bu ortamda, ilk yasa değişikliği (Oturum Yasası) 1992 yılında yapılmış ve göçü sınırlandırmak ve oturum izni şartlarını zorlaştırmak hedeflenmiştir. 1998 Vatandaşlık yasasında ise vatandaşlık anlayışının öncesine kıyasla daha dışa kapalı hale getirildiği göze çarpmaktadır. Bunun yanında, 1995 yılında AB'ye katılan Avusturya, göçmen ve vatandaşlık konularında Maastricht sürecinin gereklerini yerine getirmek durumunda kalmış ve 1997 yılında yeni bir göç yasası düzenleyerek, bu yasa ile entegrasyona olan vurguyu artırmıştır. Bu yasa ile 1992 yasasının sebep olduğu bazı mağduriyetler de giderilmiş; sınır dışı etme zorlaştırılmış, oturum süreleri uzatılmış ve Avusturya'da doğan çocukların ülkede kalma hakları garanti altına alınmıştır. (Kraler ve Sohler, 2007, s.20)

2000'li yıllar ile beraber göçmenler konusu aşırı sağ partilerin de etkisiyle giderek daha fazla güvenlikçi bir karakter kazanmıştır. Bunda 11 Eylül 2001 ABD saldırılarının ve sonrasında Avrupa'nın çeşitli metropollerinde gerçekleştirilen diğer saldırıların etkisi çok büyük olmuştur. Özellikle 2014 Madrid ve Amsterdam ile 2005 Londra saldırıları, bunları gerçekleştirenlerin 2. nesil Müslüman göçmenler olması nedeniyle, Avrupa kamuoyu için sarsıcı olmuş ve göçmenler konusunu sorgulayan ve "*çokkültürcülüğün sonu*" gibi yargılara sebep olan tartışmalar doğurmuştur. (Kaya, 2015, ss. 48–51) Bu yıllarda, aşırı sağ FPÖ ile ÖVP'nin koalisyon ortağı olduğu hükümetin göç ve entegrasyon politikalarındaki etkisi de büyüktür. Irkçı ve islamofobik yaklaşımlar temelinde, göçmenlerden sadece ekonomik ve hukuki değil, kültürel bir uyum da beklenmeye başlanmıştır. 2000-2006 yılları arasında göç konusuyla ilgili üç kapsamlı yasa değişikliği yapılmış olup, bunlarla ülkeye giren göçmenlerin entegrasyon sözleşmesini imzalamaları ve zorunlu dil dersi almaları şart koşulmuş ve devletin göçmenler üzerindeki otoritesi sertleştirilmiştir. 2005 Vatandaşlık Yasası ile vatandaşlık sadece "*en çok hakedenlerin kazanacağı bir ödül*" olarak sunulmuş; temiz adli sicil, Almanca bilgisi ve entegrasyon testinde başarı gibi şartlara bağlanmıştır. Avusturya, vatandaşlığa geçiş yasaları anlamında Avrupa'da en sıkı uygulamalara sahip ülkelerdendir. Göçmenler Avusturya'da doğsalar bile doğrudan vatandaşlık hakkı kazanamazlar. (Bekaroğlu vd., 2015, s.24)

2000'li yılların sonlarına kadar, göçmenler ve onların entegrasyonu federal düzeyden çok eyalet ve şehir yönetimleri düzeyinde ele alınmış bir konudur (Herold, 2017, s.5). Entegrasyon konusu ilk kez 2008 yılında hükümet programına girebilmiştir. Ayrıca 2010'da,

belediye, eyalet ve federal yönetim uygulamaları "Entegrasyon için Ulusal Eylem Planı" (Nationaler Aktionsplan für Integration) adı altında birleştirilmiştir. (Wohlfarth & Kolb, 2016, s. 4) 2014 yılı ise Avusturya entegrasyon politikaları açısından bir dönüm noktası kabul edilmektedir. Bu yılda "*göçmenleri kendi kaderlerine ve entegrasyonu tesadüfe bırakma yanlışının artık tekrarlanmaması*" (Expertenrat für Integration, 2014, s. 40) gerektiğinden bahisle hükümet entegrasyon politikalarında planlı bir gidişe imkan sağlayacak bir adım atmıştır. 2011 yılında İçişleri Bakanlığı'nın altında bir Başkanlık olarak kurulan Entegrasyon Sekreterliği (*Staatssekreteriat für Integration*), 2014 yılında Dışişleri Bakanlığı ile birleştirilerek "Avrupa, Entegrasyon ve Dışişleri Bakanlığı" ismi altında Bakanlık düzeyine yükseltilmiştir (Herold, 2017, s. 5). Bu durum, tüm göçmenler tarafından ümit verici bir gelişme olarak algılanmış, ancak kısa sürede söz konusu kurum entegrasyon adı altında asimilasyon politikalarını öne çıkarmakla eleştirilmiştir. Bakanlığın ilk icraatları bu eleştiriyi destekler niteliktedir. Avusturya'da 1912 yılından beri yürürlükte olan ve Müslümanların ibadet hak ve özgürlüklerini düzenleyen "İslam Yasası" (Islam-Gesetz), dönemin Entegrasyon Bakanı Sebastian Kurz'un girişimleriyle 2015 yılında güncellenmiş ve bu süreç hararetli tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar esnasında, aşırı sağcı FPÖ milletvekilleri, "*İslam'ın Avusturya'nın bir parçası olmadığı*" ve Avrupalı değerlerle uyuşmadığını dile getirerek bu yasa ile radikalleşmenin önüne geçilmesinin hedeflendiğini ifade etmişlerdir (Kurier Zeitung, 19 Nisan 2015). Yasa; Müslümanlara yönelik genel şüphe, yurt dışından gelen imamların engellenmesi, imamların sadece Avusturya üniversitelerinde yetiştirilmesi, Bakanlar Kurulu'nun cemaatlerin tanınması ve lağvedilmesinde yetkili olması, camilerin tüzel kişiliğe zorlanması ve dini etkinliklerin güvenlik gerekçesiyle iptal edilebilmesi gibi düzenlemelerden ötürü Avusturya Müslümanları tarafından yoğun eleştiri almaktadır. Bunun yanında, söz konusu yasaya göre, İslam dini öğretileri "*yasal düzenlemeler ile bir tezat oluşturmadığı müddetçe*" devlet koruması altında bulunmaktadırlar (Bekaroğlu vd., 2015, ss. 63–66). Başka hiçbir inanç grubu için getirilmeyen bu kısıtlamalar, Avusturya'daki Türk Müslüman nüfus için de çok kültürlülük ve inanç özgürlüğü adına bir hayal kırıklığını simgelemektedir.

Bunun yanında, Avusturya-Türkiye arasında 2016 sonrası siyasi ilişkilerde yaşanan gerginlikler ve Avrupa genelinde yayılan Erdoğan ve Türkiye düşmanlığı, Avusturya'daki Türkler ve onların entegrasyonu gibi sorunlara olan vurgunun artmasına sebep olmakta ve Türkiyeli göçmenlerin entegrasyonu konusu Avrupa siyaseti, medyası ve kamuoyunda

gittikçe daha çok tartışmalarının odağına yerleşmektedir. Örneğin, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Viyana'da düzenlenen darbe karşıtı gösteriler Avusturya hükümeti ve muhalefeti tarafından, Türkiye'nin "*iç meselelerinin Avusturya'ya taşınması*" gerekçesiyle yoğun şekilde eleştirilmiş ve bu tip toplantıların "*Avusturya'ya sadakat*" ve entegrasyon çabalarına büyük zarar verdiği dile getirilmiştir (Die Presse, 18 Temmuz 2016). Ancak resmi olarak bir terör örgütü kabul edilmesine rağmen, PKK mitinglerine göz yumulması ve hatta yapılan propaganda faaliyetlerine milletvekilleri düzeyinde destek verilmesi durumunda, bunun Türkiye'nin iç işlerinin Avusturya'ya taşınması ve entegrasyon bağlamında değerlendirilmediği görülmektedir.

2017 yılına gelindiğinde, şimdiye kadar yürütülen eylem planları ve yasal boyutu bulunmayan benzeri çalışmalara ek olarak, hükümet tarafından bir entegrasyon yasası üzerinde çalışmalara başlanmış ve ilgili yasa dönemin Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) ve Avusturya Halk Partisi (ÖVP) koalisyon hükümeti milletvekilleri tarafından 18 Mayıs 2017 tarihinde kabul edilmiştir (Avusturya Federal Cumhuriyeti Parlamentosu, 2017). Söz konusu yasanın çıkarılmasında, popülist bir siyaset izlemekle suçlanan dönemin Entegrasyon Bakanı Sebastian Kurz'un etkisinin büyük olduğu görülmektedir. İltica hakkı tanınan asgari gelir sahiplerinin kamu yararına ücretsiz olarak çalıştırılması, entegrasyon koşullarını yerine getirmeyen kişiler için cezai uygulamalar getirilmesi, kamusal alanda yüzü tamamen örten peçenin ceza kapsamına alınması gibi değişiklikler ve demokratik düzene ve prensiplerine hâkim olmakla yükümlü tutulma gibi muğlak tanımlar içeren bahse konu yasa, göçmenler tarafından ayrımcı bir uygulama örneği olarak çokça eleştirilmiştir. (Gördü, 2017)

Ülkede dozajı gittikçe artan göçmen karşıtı bu politikalarda yükselen aşırı sağın büyük etkisi vardır. 1940'lı yıllardan itibaren, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) ile Avusturya Halk Partisi (ÖVP)'nin iki ana akım siyasi güç olarak yer aldığı Avusturya siyasetinde, 1990'lı yıllarla beraber başta Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) olmak üzere aşırı sağ oluşumların popülaritesi artmaya başlamıştır. Söz konusu oluşumlar, o yıllardan bu yıllara, ülkede yaşanan ekonomik sorunlar, büyük çaplı yolsuzluklar ve nihayet 2015 sonrası zirveye ulaşan Mülteci Krizi gibi olayların da etkisiyle siyaset arenasında söylem üstünlüğünü adım adım ele geçirmiştir. Bu yıllarda halktan aldığı destekte sürekli bir artışın görüldüğü FPÖ, ülkede yaşayan Türkler ve Türkiye-AB ilişkileri üzerinden de söylemini sertleştirmeye başlamıştır. (Keskin, 2017)

Halk tarafından sunulan bu desteğin en somut göstergesi 2016 yılında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimleri olmuştur. Söz konusu seçimlerde, sığınmacı ve İslam karşıtı açıklamalarıyla bilinen ve Türkiye'nin üye olması halinde Avusturya'nın AB'den ayrılmasını (Öxit) savunan aşırı sağcı aday Hofer, Avusturya tarihinde görülmemiş bir başarı kazanarak oyların % 47'ye yakınını almıştır. Seçimleri Yeşiller Partisi'nin adayı Van Der Bellen kazanmış olsa da, anılan seçimler ülkede aşırı sağ söylemin ne denli revaç bulduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

İslamofobik ve yabancı düşmanı bu siyasal çizginin siyaseten kazandırıyor olması, başta ÖVP olmak üzere merkez sağ ve merkez sol partilerin de gözünden kaçmamıştır. Bu nedenle anılan partiler telaşa kapılmış ve bir yıl sonra gerçekleştirilen genel seçimlerde FPÖ'nün söylem üstünlüğünü elinden alabilmek için, aşırı sağcı, göçmen karşıtı ve islamofobik bir dile yönelmişlerdir. Yakın zaman önce, FPÖ lideri Strache'nin "Sebastian Kurz liderliğindeki ÖVP'nin İslam karşıtı, yabancı düşmanı politikaları yeni keşfettiği" şeklindeki suçlaması Avusturya siyasetinde artık bu temalar üzerinden yarışıldığının en açık göstergesidir. (Ibid, s. 5)

Bu kapsamda, seçim kampanyası esnasında yaşanan bir skandaldan da bahsetmek yerinde olacaktır. Falter dergisinde yayınlanan bir habere göre; dönemin Entegrasyon Bakanı Kurz, Avusturya'nın önde gelen İslam karşıtı akademisyenlerinden Türk asıllı Ednan Aslan'a "İslami Çocuk Yuvaları" hakkında bir çalışma hazırlatmış ve sonuçlar kendisini tatmin etmeyince çalışma ofisindeki görevlilerden raporda "bazı uygun değişiklikler" yapmalarını istemişti (Falter, 4 Temmuz 2017). Yorumculara göre yapılan değişikliklerdeki asıl amaç, İslami kreşlerin Avusturya değerleriyle uyuşmadığının bir "Müslüman uzman" aracılığıyla ortaya konulması, seçim malzemesi olarak kullanılması ve bahse konu kreşlerin radikalizme hizmet ettikleri gerekçesiyle kapatılmalarını talep etmekti. (Altaş, 2017)

ÖVP'nin popüler siyasetteki söz konusu çabaları sonuç vermiş ve 15 Ekim 2017'de yapılan genel seçimlerde ÖVP oyların yüzde 31,5'ini alarak galip çıkmıştır. Seçimlerde yüzde 26 oy oranıyla üçüncü parti olan FPÖ ile gerçekleştirilen koalisyon görüşmeleri sonrası ÖVP ve FPÖ arasında uzlaşı sağlanarak günümüzde var olan Turkuaz-Mavi hükümeti kurulmuştur (Perspektif, 16 Aralık 2017). Hükümet kurulurken, İçişleri ve Savunma Bakanlıkları gibi kilit öneme sahip kurumların aşırı sağcı FPÖ'ye verilmiş olması, yeni hükümetin göçmen

politikalarında radikal değişimlere gideceğinin ve ülkedeki göçmen ve mültecilerin bundan zarar göreceğinin bir kanıtı olarak görülebilir.

Nitekim söz konusu hükümetin yayınladığı 5 yıllık hükümet programında yer alan göç, entegrasyon, Müslümanlar ve Türkiye politikalarına dair maddeler incelendiğinde, bu maddelerin programın "düzen ve güvenlik" başlığının altında ele alınmış olması dikkat çekicidir. Söz konusu program kapsamında; mültecilere yönelik sınır dışıların kolaylaştırılması, ilticayı önleyici tedbirlerin artırılması, İslami cemaatlerin yurt dışından finanse edilme yasağının sıkı kontrolü, yasal koşulları yerine getirmeyen İslami kreşler ve terör propagandası yapan kurumların kapatılmasının kolaylaştırılması, İslami radikalizm ile mücadelenin genişletilmesi ve Türkiye'nin AB ile müzakerelerinin kesilmesi gibi bir takım düzenlemeler öngörülmektedir. (Göç Araştırmaları Vakfı, 2017)

Avusturya'da faaliyet gösteren farklı sivil toplum kuruluşları tarafından kınanan bu programın ilk meyvelerini vermeye başladığı görülmektedir. Örneğin, 2017 yılı başlarından itibaren Entegrasyon Bakanlığı yetkililerince dillendirilmeye başlanan, kamusal alanda başörtüsü yasağı söylemleri (Kronen Zeitung, 1 Haziran 2017) Avusturya'da entegrasyon politikalarının geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir. Yapılan protesto yürüyüşleri ve itirazlar neticesinde 2017-Entegrasyon Yasası'nda yer alması engellenen bu yasak, içinde bulunduğumuz günlerde tekrar tartışılmakta ve hükümet yetkililerince "*toplumsal entegrasyonun önünde önemli bir problem"* olarak tanımlanarak savunulmaktadır (Der Standard, 8 Haziran 2018).

Bunun yanında, 2015 İslam Kanunu ve yukarıda bahsedilen hükümet programı çerçevesinde öngörülen "siyasi İslam ile mücadele" kapsamında, Başbakan Kurz tarafından Haziran ayında yapılan bir açıklama ile ülke genelinde biri Türk olmak üzere 7 camiinin kapatılacağı ve Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nca Avusturya'da görevlendirilen 40 din görevlisinin, yurt dışından finanse edildikleri gerekçesiyle sınır dışı edileceği duyurulmuştur. (Ibid)

Özetle, Avusturya hükümeti tarafından uygulanmak istenen bu baskıcı ve dışlayıcı politikalarla, özellikle Müslümanların ve onların yarısını oluşturan Türkiyeli göçmenlerin "Avusturya değerleri" ve hâkim kültüre sadakat bağlamında kimliklerinden feragat etmeye zorlandıkları görülmektedir. Ülkedeki bu ayrımcı atmosfer, başta entegrasyon ve katılım sorunları olmak üzere Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları sorunlara yenilerini eklemekte ve ev sahibi ülkeye yönelik aidiyet hissini zayıflatmaktadır.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

5.1. TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN SORUNLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde, Ocak 2017 tarihinde Viyana'da gerçekleştirilen mülakatalar yoluyla edinilen Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları toplumsal sorunlara ilişkin bulgular ele alınmaktadır. Söz konusu mülakatlarda sorunlar yanında, katılımcıların bahsi geçen problemlere ilişkin Türkiye'den neler bekledikleri ve bu hususlarda Türkiye tarafından yürütülen politika ve faaliyetler hakkındaki görüşlerine de başvurulmuştur.

Derlenen bu bulguları sıralamadan evvel bir hususu dile getirmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Görüşmelerde katılımcılar tarafından ifade edilen birçok sorunun iç içe geçmiş olduğu görülmektedir. Dile getirilen bir sorun bir başka toplumsal sorunun nedeni yahut sonucu olabilmektedir. Bu durum tekrara düşmek gibi algılanabilecek olsa da, metinlerde konunun bütünselliğine hizmet eden bir desenle örülmeye ve bu yönüyle bir avantaja dönüştürülmeye çalışılmıştır.

Bunun yanında, aşağıda sunulacak bulgular, çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan diaspora-köken ülke ilişkilerine dair kuramsal yaklaşımları Avusturya Türk toplumu açısından değerlendirmemize de olanak sağlayacaktır.

5.1.1. Dil, Eğitim Ve Donanım Problemleri

5.1.1.1. Dil Problemleri

Katılımcılar tarafından dillendirilen genel toplumsal problemlerden biri, dil problemleridir. Göçmenlerin anadilleri olan Türkçeye ve yaşadıkları ülkenin dili olan Almancaya hâkimiyet sorunları olarak ikiye ayrılabilecek olan bu problem, yaşanılan birçok toplumsal sorunun da

ana sebebi olarak görülmektedir. Bunlardan ilki olan anadil hem bireyin düşünsel gelişimi hem de kültürel aktarım aracı olarak anavatan ile bağların devamı açısından önemli kabul edilmekte, Almanca ise eğitim süreci, uyum ve bütünleşme açısından elzem görülmektedir. Dolayısıyla Türkiyeli göçmenlerin hem anadillerine hem de yaşadıkları ülkenin diline hâkim olabilmeleri ayrı ayrı önem taşımaktadır.

Anadilin bireyin dilsel gelişiminde, okul başarısında ve ikinci bir dil öğrenmede oynadığı role daha evvel değinilmişti. Çift dillilik yazınına yön veren araştırmacılardan eğitim bilimci James Cummins'in (1979) ortaya koyduğu gibi, anadil ve ikinci dil arasında "karşılıklı bir bağlılık" söz konusudur. Anadili toplumda azınlık olarak kalan çocuklar, takviye bir anadil eğitimi almadıkları durumda, çocuğun her iki dildeki becerisi de az gelişmiş olarak kalmaktadır (Cummins, 1979, s. 227). Göçmenlerde rastlanıldığı gibi, anadilde gelişimin okul çağıyla beraber sona erdiği ve desteklenmediği durumlarda iki dil de tam anlamıyla öğrenilememekte, böylece bireylerin dilsel gelişimleri yarıda kalmakta ve bunun toplumsal katılım, başarı ve sosyalleşmelerine olumsuz yansımaları olmaktadır. (de Cillia, 2006, s.3)

Benzer şekilde, Türkiyeli göçmenlerin anadillerindeki yetersizlikleri ve bunun sebep olduğu Almanca problemleri, araştırmaya katılan görüşmeciler tarafından da dillendirilmektedir. Nitekim Alman dilinde eğitim veren bir lisede deneyimli bir öğretmen olan bir katılımcı, Almanca 'da yaşanan sorunların göçmenlerin kendi ana dillerine hâkim olmamalarından kaynaklandığı bir örnekle şöyle dile getirmektedir:

> "En önemlisi kendi ana dillerini iyi bilmiyorlar. Kendi ana dillerini iyi bilmedikleri için Almancayı da öğrenirken olayları tam ifade edemiyorlar. (…) Türkçesi iyi olmayanların Almancası da pekiyi olmuyor. Türkçesi iyi ise biraz gramer bilgisi varsa Almancası da iyi oluyor. Bizim öyle öğrencilerimiz oldu ki Türkiye'den gelip çok kısa sürede Almancayı öğrendiler. Öyle öğrencilerimiz var ki doğma büyüme buradalar Ama Almancaları iyi değil. Ana dilleri de iyi değil, şive olarak biliyorlar zaten. Ve bazı kavramları kafalarında oturtamıyorlar, bazı Almanca kavramları Türkçe ile eşleştiremiyorlar. Mesela bir öğrenci öğretmene bir gün; "Sizin yaptığınız büyük bir terbiyesizlik" dedi. Sonra öğrenciye sorduk "bir öğretmene nasıl böyle söylüyorsun, ne demek istiyorsun?" Konu açıldı ve şu ortaya çıktı "haksızlık" demek istiyor aslında. (K4)

Araştırmada ortaya çıkan bulgulardan biri de, Avusturya'da doğup büyüyen Türk çocuklarının anadillerini yerel ağızlarda ve evde konuşulan şekliyle biliyor olmalarıdır. Bu yönüyle, Halilovic'in tespitiyle Türkçe bir "aile dili" olmanın ötesine geçememekte ve göçmen toplumunda doğru şekliyle konuşulamamaktadır (Halilovic, 2015, s.14-15). Bu bağlamda, özellikle yeni nesil Türkiyeli göçmenlerin Türkçe öğrenme konusunda motivasyon eksikliğinden bahseden bir katılımcı, var olan dil bilgisinin de aile ortamından edinildiğini şu şekilde ifade etmektedir:

> "Buradaki öğrencilerin hayatında Türkçe yok. Türkçe niye öğrensin? Ancak Türkiye'ye gittiği zaman lazım oluyor. Aile içinde konuşuyorlar çat pat, öyle bir şey yani. Ama onların konuşmaları çok garip. 30 yıl, 40 yıl öncesinin Türkçesi belki. Hani şey, kınamak olarak söylemiyorum ama köylü kesim olduğu için, İstanbul Türkçesi değil yani. Anadolu'dan, işte kendi yöresel şiveyle konuşulan bir dil yani, 'gelek, gidek' filan mesela, öyle diyorlar. Öyle öğreniyorlar. (E27)"

Avusturya'nın devlet tarafından tanınan ve İslam eğitimi verilen tek lisesi olan Viyana İslam Lisesi'nde yönetici ve deneyimli bir eğitmen olan bir katılımcı da, çoğunluğunu Türkiye kökenli göçmenlerin oluşturduğu kendi öğrencilerinden yola çıkarak benzer bir resim çizmektedir:

> "Türkçe öğrenimi tamamıyla apayrı bir problem. Bizim kendi özel okulumuz olmasına rağmen Türkçe eğitimini oturtmuş değiliz. Neden? Öğrenciler kendi ana dillerini bildiklerini zannediyorlar. Türk dilini öğrenmeye bir zaman kaybı olarak görüyorlar. Ama onlara oturun anneannenize babaannenize iki satır mektup yazın dediğimiz zaman yazacak durumda değiller.(E14)"

Sosyolinguist Peltzer-Karpf tarafından 1999-2003 yıllarında Avusturya'da yürütülen bir saha araştırması da bu bulguyu destekler niteliktedir. Söz konusu araştırma, Türkiyeli çocukların Almanca yanında anadillerini öğrenme noktasında da bir diğer göçmen grup olan eski Yugoslavyalı öğrencilerden daha başarısız olduğunu ortaya koymaktadır. (Peltzer-Karpf vd., 2003)

Görüşmelerde, anadil yetersizliklerinin sebep olduğu olumsuzluklardan biri olarak kültürel deformasyon da ön plana çıkmaktadır. Toplumun somut pratiklerinden çıkarımlarla oluştuğu bilinen dil, bu yönüyle kültürün en önemli göstergesi ve yapıtaşı kabul edilmektedir. İnsanlar ancak dil yoluyla kültürlerini bir nesilden diğerine aktarabilir (Mengü, 2002, s. 73).

Bu minvalde, katılımcılardan bazıları, göçmenlerin kültürel kimliklerini kaybetmemeleri noktasında Türkçe'nin önemini dillendirmekte ve anadilin yeni nesillere kültürel aktarımda kilit bir rol oynadığını ifade etmektedir:

> Türklük hakkında fazla bir şey diyemem ama benim için önemli olan şu şey var, dinim bir numarada, ikincisi de dilim. Hani ben onu nerede okuduğumu da bilmiyorum şimdi ama hani bir lisan bir insan derler ya, ben bir dili biliyorsam oralıyımdır. Ben bir dilde hissedebiliyorsam, düşünebiliyorsam o benim dilimdir, o benim kimliğimdir. Ve bence bizim çocuklarımıza ilk önce onu vermemiz lazım. Biz onlara Türk dilini öğretelim, onlar o kimliği taşır zaten, otomatikman kendilerini Türk hissederler. O Türk kimliğini nasıl yaşar, nasıl bir Türk olmayı ister o onun seçimi ama ben Türkiye'den dediğim gibi kültürel değer olarak bana dini değerlerim yetiyor. Ama benim için önemli olan çocuklarıma Türk dilini öğretmek, o kimliği taşımalarını istiyorum. (K5)

Benzer şekilde, bir başka katılımcı da, özellikle üçüncü nesilde ortaya çıkan Türkçe yetersizliklerinin olumsuz kültürel sonuçlarına dikkat çekmektedir:

> Üçüncü jenerasyonda ciddi manada Türkçe eksikliği var ve bu olumsuz bir şey. Beş jenerasyon sonrasını düşünelim: Türkçe bitti. (…) Üçüncü dördüncü kuşaktan sonra Türkçe bilmeyen, Türk kültür ve ananelerini bitirmiş bir kuşakla karşı karşıya kalacağız. (E26)

Türkiyeli göçmenler arasında Almanca ‘ya hâkimiyette yaşanan sorunlar da göze çarpan problemlerden biridir. Avusturya İçişleri Bakanlığı’nın desteğiyle 2007-2009 yılları arasında yürütülen bir araştırmada, özellikle birinci ve ikinci nesil göçmenler arasında Almanca yeterlilikleri bağlamında en dezavantajlı grubun Türkiyeli göçmenler olduğu belirtilmektedir. Türkiyeli göçmenlerin sadece üçte biri iyi ve yüksek düzeyde Almanca ’ya sahip iken, % 21’i ya hiç Almanca bilmemekte ya da düşük seviyede bildiklerini ifade etmektedir. Bu oranlar Boşnak göçmenlerde %59 (yüksek ve iyi düzeyde Almanca) ve %7 (kötü düzeyde Almanca) şeklindedir. (Ulram, 2009, s. 17)

Görüşmelerde de, katılımcıların büyük kısmı bu hususa değinmiştir. Kökeni 60’lı yıllara dek uzanan göç deneyimlerine rağmen devam eden Türkiye kökenliler arasındaki bu problemi bir katılımcı şu şekilde özetlemektedir:

> 40-50 yıl sonra halen dil sıkıntısı var bizim vatandaşımızın büyük kısmında. Almanca ‘ya hâkim değiller. (E1)

Türkiye kökenli bir parlamenter de benzer şekilde, göçmen toplulukları içerisinde Almancada en çok problem yaşayan grubun Türkiyeli göçmenler olduğunu dillendirmekte ve Bosnalı göçmenleri örnek vererek, bunun dini ve kültürel nedenlerle açıklanamayacağını şöyle ifade etmektedir:

> Bana *Berufschule*, yani meslek okulu öğrencileri çok geliyor parlamentoya. Benim sekreterim gezdiriyor onları parlamentoda. Sonra birlikte oturup konuşuyoruz, işte siyasal, kendimi tanıtıyorum falan. Orada görüyorum 16-17 yaşında çat pat Almanca konuşuyor. Deli olacağım. Bir hırslanıyorum. Yani nasıl olur bu iş diye. Hiç kimse bana diyemez ki bu Türk ırkında var. Olamaz böyle bir şey. Yahut din sorun. Neden Bosna’dan gelenlerin %99’u Müslümandı. Hırslanıyorum. (K6)

Oldukça yaygınlık kazanmış bu genel kabule rağmen, katılımcılar tarafından dillendirilen bir başka husus da söz konusu Almanca yetersizliklerinin çoğunlukla ilk nesil için geçerli olduğu, ancak bunun yeni nesil Türkiyeli göçmenler ile büyük oranda aşıldığı yönündedir. Kendisi de ikinci nesil göçmen olan bir katılımcı, ilk nesil ev hanımlarını örnek vererek şöyle söylemektedir:

> Evdeki bayanların Almanca sorunu var. Ve bu hala devam ediyor. Bunu nereden anlıyorum kreşlerde hala Almanca anlamıyorlar, Türklerle konuşuyorlar Alman hocalarla konuşmayan bayanlar var hala. Türk hocaları bekleyen. Bunlar baya bir yıllardır yaşayan insanlar. Almanca olmadığı için temizlikçi bulaşıkçı gibi işlerde çalışıyorlar. Ama yeni nesilde bence bir sorun yok. Almanca ’da bir sıkıntı yok. (K3)

Avusturya İş ve İşçi Bulma Kurumu (AMS)’nda göçmenlere yönelik Almanca eğitimi veren bir katılımcı, Türkler dâhil birçok göçmen grupla çalışarak edindiği tecrübelerden yola çıkarak, benzer bir yorumda bulunmaktadır:

> 45-50 yaşın üstündeki Türk nesilde Almanca ya hiç yok ya da (az). Ama sanılanın aksine çok büyük lisan sıkıntısı yok ikinci nesilde. Yeni nesilde hemen hemen hiç dil sorunu yok. Konuşmada sorun yok, ama yazmada sıkıntılar olabiliyor. (E15)

Bunun yanında, Türkiyeli göçmenler arasında Almanca 'ya hâkimiyette yaşanan sorunların eğitim ve mesleki yeterlilik gibi alanlara büyük yansımaları olduğu ve bunun toplumsal katılım ve istihdam noktasında sorunlara sebep olduğu birçok katılımcı tarafından dillendirilen bir başka husustur. Eğitim başarısı ve toplumsal iletişimin anahtarı olan dil yeterliliklerinin bu yönü, ilgisi nedeniyle "eğitim ve donanım problemleri "ve "katılım sorunları" başlıkları altında da ele alınmaktadır.

5.1.1.2. Eğitim ve Donanım Eksikliği

Dil problemlerinin tetiklediği ama bunun yanında ebeveynlerin düşük eğitim düzeyi ve kültürler arası iletişimin kopukluğu gibi nedenlerle de ortaya çıkan eğitimde başarısızlık ve donanım eksikliği Türkiyeli göçmenler arasındaki önemli bir başka sorundur. "Türkiyeli Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" bölümünde de bahsedildiği gibi, zorunlu eğitimin üzerine çıkma ve yüksekokul veya üniversite eğitimine katılımda görülen oranların düşüklüğü de bu bilgiyi desteklemektedir.

Aslında, ilk kuşaklara kıyasla Türkiyeli göçmenler arasında eğitim düzeyinde önemli artışlar sağlanmış olduğu bir gerçektir. Üniversite okuyan veya bitirmiş çok sayıda Türk genci bulunmaktadır. Bunu katılımcıların büyük kısmı da ifade etmektedir. Ancak oranlar yine de olması gerekenin oldukça altında görünmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu eğitim düzeyinde yaşanan bu problemlere dikkat çekmekte ve entegrasyon ve dışlanma başta olmak üzere Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları birçok problemin altında bu sorunların yattığına inanmaktadır:

> Eğitim seviyesi çok düşük burada. İnanın burada yaşayan ve eğitim seviyesi düşük olan Türklerin yüzde 60'ı Türkiye'ye gitse, Türkiye'de çok büyük sıkıntı yaşarlar. Türkiye'de de uyum sıkıntısı yaşarlar kesinlikle. (K4)

> Biz şu anki seviyemiz de bunların vasıfsız işçisi bile olamayacağız. Şu anki çocuklarımız ne dillerini, ne dinlerini biliyorlar, ne de bir yetkinlikleri var. Genel bir kompetansları yok. Ve bunun böyle kalması için bir sürü siyasi oyunlar oynanıyor. (K2)

Eğitim seviyesindeki bu düşüklüğün göçmenlerin kendilerinden ve Avusturya toplumundan kaynaklı çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Kendilerinden kaynaklı problemlerin temelinde katılımcıların büyük çoğunluğu, "*İç Anadolu etkisi*" olarak isimlendirdikleri ilk nesil ailelerin düşük sosyo-ekonomik statülerini görmektedir. Çoğunlukla İç Anadolu ve çevre bölgelerden göç almış olan Avusturya'da, gelen ilk nesil Türkiyeli göçmenlerin eğitim

düzeylerinin düşüklüğü bilinmektedir. Bu alanda araştırmalar yürüten ve üniversite eğitimi ve *matura* yapanların oranlarının diğer Avrupa ülkelerindeki Türkiyeli göçmenlere kıyasla çok kötü durumda olduğunu dile getiren bir uzman katılımcı, bu durumu şöyle açıklamaktadır:

> Avusturya'da çok orijinal bir Türkiye kökenli toplum var. Almanya ile ya da Fransa ile karşılaştıramazsınız. O ülkelere gidemeyen insanlar buraya gelmiş. Buraya geldikten sonra yolunu bulanlar yine gitmiş.(…) Yani bu, buradaki nüfusun yapısını eğitim açısından meslek açısından çok belirliyor. Yani "eleğin dibi" gibi oldu... Kendi yaşadığı şehrin merkezinde de yaşamamış, köyden direk buraya gelmiş bir nüfus var. (…) Şehirleşmeden. Bu insanın burada kendi çoluğuna çocuğuna yapacağı yatırım fotoğrafı ortaya çıkıyor. (E12)

Bir başka katılımcı ise bir Avusturya deyişiyle ailenin eğitimdeki yerini vurgulayarak Türkiyeli ailelerin yetersizliklerine dikkat çekmektedir:

> Avusturya'da şöyle deniyor: "Eğitim irsîdir, yani aileden gelir". Bizim insanımız daha düşük eğitim seviyesinden yükseğe çıkamıyor. Anne babada eğitim seviyesi düşük. (E2)

Bu durum ikinci ve üçüncü nesle sirayet eden bir farkındalık ve yönlendirme eksikliğini beraberinde getirmiştir. Türk ailelerin eğitim sistemine ilişkin bilgilerinin oldukça kısıtlı olması, okul seçimi ve yönlendirmede etkin olamamaları ve toplumdaki rol-model eksikliği katılımcılar tarafından çoğunlukla dile getirilen bir husustur. Eğitim sahasında aktif rol alan katılımcılar (E14, E15) tarafından da, Türkiye kökenli çocukların zorunlu eğitim sonrası ailelerce çoğunlukla inşaat, araba tamirciliği, kuaförlük ve terzilik gibi meslek gruplarına yönlendirildiği dile getirilmekte ve bunda yönlendirmedeki eksikliğin oynadığı role dikkat çekmektedir:

> Bizim gençlerimiz klasikleşmiş ve herkes tarafından bilinen mesleklere yöneliyorlar. Mesela bunların başında inşaatla ilgili bölümler ikincisi araba tamirciliği, kızlarda en çok gördüğümüz kuaförlük terzilik vesaire... Hâlbuki Bunun haricinde o kadar çok meslek varken mesela diş teknisyenliği, kimya laboratuvarında çalışma gibi. Bunun yanında el sanatları... Burada çok yönlü bir mesleki eğitim var. Fakat bizim ailelerimizin yönlendirdiği meslekler bir elin parmaklarını geçmiyor.(…) bizim öğrencilerimiz ya araba tamircisi ya telefon dükkânında ya da Kuaför. Bunların da olması gerekir belki ama daha o kadar katma değeri olan meslekler var ki onlara yönelmiyorlar. Burada eksiklik ilk olarak ailelerde. Ve sivil toplum kuruluşlarında diye düşünüyorum. (…) Gençlerimizin kabiliyetlerine göre meslek dallarını araştırmak ve onları o tarafa yönlendirmek. Maalesef bu her sivil toplum örgütünde yapılmıyor. Sıkıntımız bu. (E14)

Genel kültür, yetenek ve beceriler bağlamında büyük sorunlar yaşandığını dile getiren bir katılımcı ise, söz konusu problemde göçmenler yanında çocuklarda yetersizlik duygusu yaratan Avusturya eğitimcileri ve toplumunun da etkisi olduğunu söylemektedir:

> Aile çocuğu yetiştirmekte yetersiz kalıyor. Dil gelişmiyor genel kültür gelişmiyor. Entelektüellik gelişmiyor. Felsefi bir sorgulama vesaire gelişmiyor. Ama okulda bunların hepsi bekleniyor. İlkokulda birinci sınıfta bu bekleniyor. Ve çocuk onu veremeyince, zaten çocuk elekten düşüyor. Öğretmenlerin tutumu, okulun tutumu, genel çevrenin tutumu çocuğa hep "Sen yetersizsin" sinyalleri veriyor. Bunu çocuk benimsiyor. (…) Çocuk da "Ben istenmiyorum, ben sorun yaratan çocuğum, ben yetersizim" diye kendi kabuğuna çekiliyor. Okulla eğitim hayatıyla kopma durumuna geliyor. (…) Giderek kötüleşen bir durum yani… Bunlar sadece, yani yardımcı işçi bile olamayacak, ancak sokakta vakitlerini geçirebilecek insan olacaklar. (K2)

Bu donanım eksikliklerine ilişkin, Türkiyeli göçmenlerin kendilerinden kaynaklı eğitim sorunları yanında, bir başka katılımcı, Avusturyalı eğitimcilerin Türkiye kökenli çocukların yönlendirilmesinde takındıkları tutuma dikkat çekerek, üniversiteye devam edip edememe noktasında kritik okul süreçlerindeki kasıtlı müdahaleleri dile getirmektedir:

> Ortaokulda da şunu yapıyorlar: Özellikle üçüncü sınıf sonrası, çocuk lise okuyacaksa HTL, Meslek Okulu gibi, çocuk üniversite okumayı düşünüyorsa, orda da çocuğu "Lerning" (meslek eğitimi) yapmak için meslek yapmak için yönlendiriyor mesela. O tür başarılı çocukları. Burada da bir önyargının daha doğrusu kafasının arkasında bir takım düşüncelerin varlığı ile alakalı gözlemliyorsunuz maalesef. Mesela son sınıfta bir üst okulla alakalı özellikle başarılı çocuğunun notunun düştüğünü görüyorsun. (E4)

Türkiyeli göçmen gençlerin eğitim başarısızlıkları konusunda görüşlerini dile getiren ve kendisi de çoğunluğunu göçmenlerin oluşturduğu önemli bir eğitim kurumunda görev alan bir eğitimci, önyargılar ve motivasyon kırıcı davranışlarla baş etmek zorunda kalan göçmen öğrencilerin durumunu şu şekilde anlatmaktadır:

> Yani burada yaşayan Türk kökenli gençler Avusturyalı gençlerden çok daha fazlasını ortaya koymak durumundalar ki, çoğul toplum tarafından kabul görebilsinler, eğitimde ilerleyebilsinler. Çünkü bir önyargı var onlara karşı: Zaten anadilleri çok iyi değildir. Genç bir kızsa zaten aile içerisinde eziliyordur, ya babası ya da abisi tarafından baskı görüyordur. Bu tip önyargılar var. Bu önyargılara maruz kalıyorlar zaten. Sürekli bunlarla savaşmak zorunda oldukları için motivasyonları çok erken kırılabiliyor. Bu gençler hayatlarında kimlerle karşılaşmış, anne babaları tarafından motive edilebilmişler mi, öğretmenler tarafından motive edilebilmişler mi? Eğer bu gençler liseyi bitiremediyseler, üniversite hayatını erken bıraktıysalar, çoğunlukla bunun sebebi başarısızlıktan ziyade bir yerlerde motivasyonlarının kırılmış olması. (K4)

Tüm bu eğitim ve donanım problemlerinin sonucu olarak, yetişmiş insan kaynağının olmayışının, toplumsal ve siyasi katılım ve temsiliyet noktasında önemli sıkıntılar doğurduğu ve mesleki yeterlilikler ve donanım noktasında istihdamı olumsuz yönde etkilediği katılımcıların büyük kısmı tarafından dillendirilen bir başka husustur. Bu konu ayrıca "Katılım Problemleri" bölümünde de ele alınacaktır.

5.1.1.3. Beklentiler

Saha araştırması kapsamında, Türkiyeli göçmenlerin yukarıda bahsi geçen eğitim ve donanım problemlerine ilişkin Türkiye'den neler beklediği hakkında görüşlerine de başvurulmuştur. Aslında katılımcıların çoğunluğu, özellikle Almanca ve eğitim sorunlarını gidermede büyük yükün göçmenlerin kendilerinde ve Avusturya makamlarında olduğunu düşünmektedir.

Bu bağlamda, söz konusu eğitim ve donanım problemlerini bir süreç meselesi olarak gören eğitmen bir katılımcı, bunların nesil değişimi ile birlikte aşılabileceğine inanmakta ve görev yaptığı okuldan yola çıkarak aşağıdaki tespitlerde bulunmaktadır:

> Şu andaki jenerasyonun velileri buranın diline Almanca 'ya sahip olmadıkları için anlaşma sıkıntıları vardı. Ondan dolayı yetersiz kalıyorlardı ama şu andaki jenerasyon çocukları İlkokula ortaokula giden jenerasyon öyle değildi bunlar burada yetişmiş Almancası olan insanlar. Neyin ne olacağını bilen insanlar. O yüzden ben burada bir değişim olacağı inancındayım. Veliler bu işi değiştirebilir ümidindeyim. (E14)

Göçmenlerin eğitim ve dil problemlerini toplumsal katılım bağlamında Avusturya'nın bir iç meselesi olarak gören araştırmacı yazar bir katılımcı ise, söz konusu meselenin Avusturya tarafından bir sınıf meselesi olarak görülüp, göçmenlerin dezavantajlı gruplar olarak Avusturya tarafından desteklenmesi gerektiğini şöyle anlatmaktadır:

> Göçmenlerin eğitimsizliği deniyor ya; işçi sınıfının alt sınıflarının yoğun olduğu bir Avusturyalı ortamda benzer sorunları yaşıyorlar ve benzer avantajları da var. (…) Sınıf düzleminde bakarsan benzer sınıflarda olanlar benzer şeyler yaşıyorlar. Entegrasyon problemi, Kendi halkının; otokton Alman ve Avusturyalının alt sınıflarında da var. Onlarla birlikte de değerlendirebilirsin orada da bir sorun yaşıyorsun. Onlarda da bir mobilete yok, Onların da çocukları alt sınıflara da kalıyor yükselemiyor. Yani bu sınıfsal bir problem bir yandan. Bu alt sınıf problemi; göçmenler de aynı şekilde değerlendirilip çözülmüş olsaydı ve siyasetçiler yükselen yanlış değerlendirmeleri engellemiş olsalardı, bugün bir sınıf problemi yaşamış olurduk. (E16)

Başka bir katılımcı da, okullardaki dışlayıcı atmosfere gönderme yaparak, göçmen çocukların ırkçı yaklaşımlara maruz kaldığı ve müfredatta temsil edilmediği bir eğitim sisteminden başarı beklenemeyeceğini ve bu hususta görevin Avusturya toplumunda olduğunu dile getirmektedir:

> Ben çocuğun severek okula gitmesini istiyorum. Severek okula gitsin ki öğrenmeyi, okumayı sevsin. Peki, bu okulda hep ırkçı şeyler yaşarsa, başka çocuklar, başka gruplar tarafından olsun, bu çocuk ne okulu sever, ne öğretmeni sever, ne öğrenmeyi sever ama biz öğrenmeyi seven insanlar istiyoruz, eğitime değer veren insanlar istiyoruz. Onların eğitime değer vermelerini istiyorsak okulu sevdirmemiz gerek. Ama bu benim görevim değil, ben okulu sevecekleri şekle getiremem, o gücüm yok. O gücüm olmadığı için bu Avusturya toplumunun görevi. (…) mesela 'Migrationsgeschichte' (göç tarihi) neden yapılmıyor bu okullarda, derslerde? Ben çok şaşırıyorum bazen. Okul kitapları o kadar steril ki, bizi hiç görmüyormuş gibi, biz hiç yokmuşuz gibi. Çok garip geliyor ve çocuklar bunu fark ediyor tabii. (K5)

Avusturya toplum ve devletine düşen görevlerden ayrı olarak, bahsi geçen problemleri aşmada Türkiye'nin de diplomasi ve "yumuşak güç" yoluyla destek sağlayabileceğini değerlendiren katılımcılar yanında, okul açmak ve anadil eğitimi gibi uzun soluklu projelere ihtiyaç duyulduğunu belirtenler de olmuştur. Bu minvalde çoklukla dillendirilen ilk husus, Türkiye'nin göçmenlerin sorunlarına ilişkin yaklaşımının daha profesyonel ve sahadaki ihtiyaçlara dayalı yürütülmesi gerektiğidir. Bir katılımcı, bu çalışma için yürütülen mülakatları örnek vererek, Türkiye'nin de bir envanter oluşturacak şekilde benzer araştırmalarda bulunmasını önermektedir:

> Eğer ki Türkiye bu konuda bir çalışma yapmak istiyorsa, sizin başlattığınız bu araştırmayı temel alarak, buna benzer çalışmalar yaparak profesyonel şekilde, kulaktan duyma değil, dansözlükle bu işler olmaz. Bunun zeminini araştırarak; "Bu problem aslında nerede, benim çocuklarım neden işsiz, neden eğitim alanında başarısız, benim insanım burada neden uyum sağlayamıyor?" (diye bakması lazım). (E1)

Hala birçok ülkedeki yurtdışı temsilciliklerimizde eğitim ataşeliği/müşavirliği olmadığını işaret eden tecrübeli eğitmen bir katılımcı, Türkiye tarafından göçmenlere bu konuda profesyonel bir yardım sunulmadığını ümitsiz bir dille ifade etmekte ve bu hususta sahaya hâkim bir kadronun gerekliliğine işaret etmektedir:

> Eğer Türkiye çözmek istiyorsa, bir eğitim müşavirliğini güçlendirecek, alanı bilen insanları gönderecek. (…) Mesela eğitim müşaviri buradan atama imkânı olmayabilir. O zaman sen öyle bir kişi gönder ki ve o insana de ki oradaki insanlardan bir ekip kuracaksın ve çalışma yapacaksın. (…) Bu da yetmez. Bunlara bir program vermeleri lazım. Sonra da Bu programı kontrol etmeleri lazım. Başka türlü olmaz. Ben 35 yıldır buralardayım hiç görmedim ki, Konsolosluğa bağlı Eğitim Müşavirliği bir gün desin ki " Buradaki Türk gençleri için şöyle bir program yapacağız mesleki yönlendirme yapacağız". Toplum kendi imkânlarıyla veya buradaki devletin imkânlarıyla bildiği kadarıyla bir şeyler yapmaya çalışıyor, ya da arkadaş çevresiyle.. Etkileşim yoluyla.. Programlı bilinçli bir yönlendirme durumu yok. Maalesef siyasilerin toplantılarında çok gördük söylediğimiz zaman "siz halledersiniz o işi ve ya bizim işimiz o değil" diyorlar. Onun için bıktık onların toplantılarına da gitmiyoruz söylediklerini de kaale almıyoruz. Buraya geldiklerinde çok güzel övmeler "ne kadar iyi ne kadar hoş".. Hiç bir gün buradaki talebelerin dertleriyle.. Ama diğer devletler öyle değil gönderiyor, heim açıyor, bursunu veriyor.. Devletsen sen bunları yapacaksın.. Unutulan bu kesime imkân sağlayacaksın. Açıkçası benim bir beklentim yok devletten ümitvar da değilim. Çünkü devletin anlayışı belli. Ama yazık… (E14)

Benzer şekilde, çok çeşitli imkânlar sunan ve bu yönüyle oldukça karmaşık bir yapı sergileyen Avusturya eğitim sistemi hakkında Türk velilerin yeterli bilgiye sahip olmadığı ve bu nedenle çocukların doğru alternatiflere yönlendirilmesi noktasında profesyonel anlamda danışmanlık ve yönlendirmeye ihtiyaç duyulduğu hususu da mülakatlarda çokça dillendirilen bir öneri olmuştur:

> Mesela oğlum maturaya girecek. Matematiği kötü biliyorum. Kesinlikle kendisinden kaynaklanıyor, çok rahat bir tip, bir taksi alırız bir dükkân açarız diye düşünüyordur, çevresindeki arkadaşları da bunu yapıyor çünkü. Annesiyle biz onu kıskaca aldık maturayı bitirsin diye. Ama bunu herkes yapamaz ki.. Biz bunu namus meselesi gibi görüyoruz, asılmışız. Öbür vatandaş ne yapsın elinden bir şey gelmez ki. Dili yoktur gidip öğretmene bir şey söyleyemez, itiraz edecek durumda değildir. Bizim zayıflıklarımız bunlar. Ama Avusturyalılara söylenip durmanın anlamı yok. Çözüm ne? Berater (danışman) çıkaracağız, sosyologlarımız olacak, pedagoglarımız olacak. Okullara hizmet götüren derneklerimiz olacak örgütlenmiş. Yaptırmayacaksın. Sürekli karşımızda ağlayan bebek gibi olmaz güçleneceksin. (E12)

> Ailelere Avusturya eğitim sistemi hakkında seminerler verilebilir. Mesela aileler ilgilenmiyorlar çocuklarla, ne öğretmenini tanıyor, sistemi bilmiyor. İlkokuldan sonra hangi okula gidecek, üniversite okuması için ne yapması gerekiyor? Bunları çocuklar kendileri öğreniyor Ya da başkalarından kulaktan dolma bilgilerle Bir yere varmaya çalışıyorlar. (E2)

Toplumda rol-modellerin artırılması ve Avusturya'da Türk toplumun temsiliyeti noktasında görev üstlenecek donanımlı kişilere duyulan ihtiyaç katılımcılar tarafından dile getirilen bir başka konudur. Katılımcıların bazılarına göre, rol modellerin varlığı, çok yönlü bir etki yaratacak; yeni nesil için eğitimde motiveyi artırırken, Avusturya'ya aidiyet duygularını ve toplumsal katılımı destekleyecektir. Nitekim Türk kadınlarının toplumda daha fazla temsil edilmesinin göçmen çocuklarının motivasyonuna olası etkisini bir katılımcı aşağıdaki şekilde anlatmaktadır:

> Yani ben istiyorum ki küçük kızlarımız görsün, başörtülü bir kadını da görsün, başörtüsüz bir Türk kadını da görsün ama desin ki "Aa bende böyle olabilirmişim bir gün, ben de bir yere gelebilirim, ben de bir otorite sahibi olabilirim, güç sahibi olabilirim, örnek olabilirim." (K5)

Türkiye'den bu noktada katkı bekleyen bir katılımcı, söz konusu insanların yetiştirilmesi için eğitim alanında destek sunulabileceğini ve bunun kalıcı etkiler yaratacak önemli bir proje olacağını şöyle ifade etmektedir:

> Avusturya'nın iç işlerine karışmadan doğru projelerle insanlar yönlendirilebilir. Nokta atışı yapıp doğru insanların yetişmesine vesile olmamız lazım. Bu camilerin işi değil. Toplumu iyi okuyup, sosyal bilimler, öğretmenlik, hukuk, felsefe alanında insanlara burs verip yönlendirip uzmanlaştırıp burada katkı sağlamalarını teşvik etmek lazım. Bu geleceğin projesi. (E25)

Türkiyeli göçmenlerin toplumsal hayatta karşılaştıkları yabancı düşmanlığı yahut İslam karşıtlığı temelli müdahale ve ayrımcılıkların, onların eğitimdeki başarılarına olumsuz yansıdığı birçok katılımcı tarafından dile getirilmektedir. Bu konu "ayrımcılık sorunları" bölümünde daha ayrıntılı ele alınacaktır. Ancak, bu olumsuz atmosferin yarattığı motivasyon ve özgüven kaybının giderilmesi ve bu gençlerin pedagojik olarak desteklenmesi noktasında Türkiye'nin de katkı sunması gerektiğini düşünen katılımcılar olmuştur. Kendisi de ilkokuldan itibaren Viyana'da eğitim almış olan ve Avusturya tarafından bu alanda yeterli desteğin sunulmadığını anlatan bir katılımcı, özellikle yetenekli Türk çocuklarını destekleyecek Türk okullarının kurulmasını önermektedir:

> Toplumda yetenekli çocuklar yetişmesi gerekir, tıpta, sanatta, mimaride. Bu çocukların bu seviyeye gelmelerinde destek az, ben bunu söylemek isterim. Neler olabilir mesela özel yetenekler daha da desteklenebilir, özel okullarımız olabilir. (…) Süper yetenekli çocuklarımız ancak özel okullarda çıkar. Başkalarının okullarından istediğimiz desteğin tam olarak geleceğine inanmıyorum. Yine kendimiz çözmemiz lazım. Yetenekli çocuklar orada motive olmalı. (E17)

Benzer şekilde, Türkiye'nin Avusturya'da yaşayan vatandaşlarına yönelik eğitimde daha fazla rol üstlenmesi gerektiğini düşünen başka bir katılımcı, var olan Türk eğitim kurumlarının seviyelerinin yükseltilmesi ve bir Türk koleji açılması noktasındaki beklentilerini şöyle ifade etmektedir:

> Burada İslam lisemiz var, İmam Hatip okulumuz var, ilkokulumuz var, İlahiyatımız var Enstitülerimiz var, kreşler var. Şimdi bu kurumların kalite noktasında gelişmesi lazım. Nitelik anlamında bu okulların Avusturya genelinde kaliteli okullar haline gelmesi lazım. Bu konuda destek verilmesi lazım, uluslararası anlaşmalar çerçevesinde. İstanbul'da bir Avusturya Lisesi var. Neden Türkiye'nin burada bir okulu olmasın. (E25)

Bölümün başlangıcında ifade edilen Türkçe sorunlarına yönelik esas yük ise Türkiye'nin omuzlarında görülmektedir. Katılımcıların büyük kısmı tarafından hem anavatan ile bağların korunmasında kültürel bir araç hem de kimliğin ayrılmaz bir parçası olarak düşünülen anadilin korunması ve yeni nesillere aktarımı konusunda, Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüleri'nin kurulması ve YTB'nin STK'lara yönelik proje destekleri gibi çabaları

takdirle karşılanmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu faaliyetlerin amacına ulaşabilmesi ve yaygınlaşması noktasında sıkıntılar olduğu, bunu aşmak için de daha etkin yöntem ve stratejilerin gerekli olduğu dillendirilmektedir:

> Dil tabi önemli bir şey, onun dışında örf adet diye bir şey kalmadı zaten, kimse köydeki gibi yaşamıyor. Dil üzerine belki bir şeyler düşünülebilir. Onu da isteyen elde edebilir. Bunu cazip kılmanın yollarını bulabilir Türkiye. Şunu düşünmeli: Türkiye kökenli bir genç burada Türkçeyi neden öğrenmek istesin? Bunun üzerine kafa yorup cevap verebilirse, sadece kültürel nostalji değil, onun kazanımı ne olacak, bir Türk Türkçeyi neden kaybetmesin. Buna nostalji dışında başka türlü daha reel sebepler bulursa çok daha etkili olur. Ekonomik anlamda, ya da üniversite eğitimini orada yapmak ister mi? Buradaki Türkiye kökenli birinin Türkiye'de üniversiteye girmesini çok rahatlatırsan, ya da işe girmesini çok rahatlatırsan, Kesinlikle Türkçeyi unutmamak isteyecektir. (E16)

> Türkiye ne yapabilir? İşte şimdi Yunus Emre Enstitüsü kuruldu ve YTB'nin çalışmaları var ama hani böyle buradaki gençlerimizin anadilini öğrenmeye daha çok teşvik edebilir. Ne bileyim, bedava kurslar... Yapıyorlar gerçi, başlamışlar yani galiba Allah'a şükür de... Hani daha yaygınlaştırılabilir yani belki. Türkçe'nin önemi, işte Türkçe kitaplar gençlere icabında hediye de edilebilir yani öğrenmeleri açısından. Yani Türkçe'nin teşvik edilmesi lazım. Anadil öğreniminin teşvik edilmesi lazım. (E27)

5.1.2. Ayrımcılık Sorunları

5.1.2.1. Ayrımcılığın Zeminine İlişkin Bulgurlar

„Nicht für Kinder ist der Türkentrank,
schwächt die Nerven, macht dich blass und krank.
Sei doch kein Muselmann,
der ihn nicht lassen kann!“

Bir Avusturya tekerlemesi (Özkan, 2011, s. 27)

Türk içeceği (kahve) çocuklara uygun değil,

Sinirleri zayıflatır, seni hasta ve solgun yapar,

Sakın onu bırakamayan Müslüman adam gibi olma! [32]

Araştırma bağlamında gerçekleştirilen görüşmeler dikkate alındığında, Türkiyeli göçmenlerin yaşadığı ayrımcılığın, yabancı/Türk düşmanlığı ve İslam karşıtlığının kesiştiği bir zeminde ortaya çıktığı görülmektedir.

[32] Çeviri şahsıma aittir.

Yabancı düşmanlığının bir alt kümesi olarak ele alınabilecek ve tarihi aslında oldukça eskilere götürülebilecek olan Türkofobi, etnik, siyasi ve dini temelleri açısından literatürde tartışılan bir konu olsa da, katılımcılardan bir kısmı yaşanan ayrımcılıklarda bu tarihi düşmanlığının etkisi olduğunu düşünmektedir. Tarihi Türk korkusunun, Batılı toplumların zihin kodlarının oluşumunda önemli olduğu ve etkilerinin günümüze değin ulaştığı katılımcılarca şöyle dile getirilmektedir:

> Devlet işi değil bu, insanların anlattıkları masallarda, hikâyelerde var bir takım sorunlar. Yüzyıllardır bunlar devam ediyorsa, genlere işlemiş kadar bir etki yapıyordur insanlarda. Bir Türk gördüğü zaman "Ama sen başkasın" dese bile, hala senle ilgili bir kuşku yatar kafasında. (E22)

> Tabii bunun arkasında tarihsel bir korku da var, Türk Savaşları'ndan kalan. Bu (korku) hala aktüel. Bunların psikolojik bir sorunu. (K2)

Yıldırım Beyazid'in 1394'te İstanbul'u kuşatma altına alması ile başlatılabilecek olan Türk korkusu, İstanbul'un 1453'te fethi ile doruk noktasına ulaşmış ve Avrupa'da büyük yankılar uyandırmıştır (Alarslan, 2005, s. 140). Askeri ve siyasi endişelerle açıklanabilecek bu korku, özellikle 16.yy'da Osmanlı ordularının Balkanlar'daki ilerleyişi (Mohaç Zaferi-1526 ve Budapeşte'nin Fethi-1541 gibi askeri zaferler) nedeniyle artmış olup, 1529 ve 1683 Viyana Kuşatmaları ile Osmanlı'nın Orta Avrupa kapılarına dayanması sonrası Avrupa ve Hristiyanlık için bir varoluş meselesi olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde yenilmez ve tehlikeli bir düşman olarak algılanan Türk tehlikesi, "kadın ve çocukların katli" ve "kafa ve kulakların kesilmesi" gibi metaforlar üzerinden de beslenerek, Avrupa ve özellikle de Avusturya halkının belleğine kazınmıştır (Dellal, 2010, s. 213).

Viyana kuşatmaları yoluyla Avusturya toplumunda yaşanan bu travmaya gönderme yapan bir katılımcı, bu tarihi korkunun bölümün başlangıcında alıntılanan çocuk tekerlemelerine bile sirayet edecek denli büyük olduğundan bahsetmekte ve şöyle söylemektedir:

> Küçük çocuk tekerlemeleri bile var: "Kahve Türk içeceğidir zararlıdır sen içme" gibi. Müslümanlar Türklerle eşleştirilir mesela. Türklerin burada iki fetih girişimi var. Ondan kalan bir korku var. Böyle şeyler de hala bir yerde duruyor. (E16)

Tarihi Türk korkusu yanında, günümüzde Türk düşmanlığını besleyen en önemli elementlerden birinin de, özellikle Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan üzerinden yürütülen olumsuz Türkiye imajı olduğu görülmektedir. Katılımcılar tarafından, Ak Parti dönemiyle birlikte Türkiye'nin diasporaya yönelik ilgisinin çok fazla görünür hale gelmesi ve Türk iç siyaset mevzularının Türkiyeli göçmenler yoluyla Avusturya'ya taşınması gibi konuların da göçmenlere yönelik siyasi ve toplumsal öfkeyi körüklediği

düşünülmektedir. "Türk Diaspora Politikasına İlişkin Bulgular" başlığı altında daha ayrıntılı ele alınan bu öfke çoğunlukla olumsuz Türkiye haberleri üzerinden kendisini göstermektedir. Son yıllarda, Avusturya medyasında Türkiye ve Erdoğan konulu olumsuz haber ve görsellerin sıklıkla yer aldığı, bazen Avusturya'nın iç meselelerinin önüne geçirilerek gazetelerde sayfalarca yazılıp, tartışma programlarının bu konulara hasredilmesi oldukça dikkat çekici görünmektedir. Bu konuya ilişkin katılımcılardan bir kısmının yorumu aşağıdaki şekilde olmuştur:

> Avusturya haberlerini izlediğin zaman ya da gazetelerine baktığın zaman; bazen 2-3 sayfa Türkiye ile ilgili haber var. Hiç alakasız. Mesela Standart gazetesini açıyorsun. Hafta sonu ekinde 4 sayfa Erdoğan'la ilgili ya da başka bir şey. Türkiye'de bile yapılmayan haberler bazen burada yapılıyor. (E16)

> Avusturya'nın şu anki siyasi gündemi kendi iç politikasından daha fazla Türkiye politikası; göçmenler, Erdoğan diktatördür şudur, budur.(E26)

Katılımcıların dikkate değer bir kısmı, medyada parlatılan olumsuz Türkiye ve Erdoğan imajının aslında Avusturya'daki Türklere saldırmak için etkin bir araç olduğunu düşünmektedir:

> Burada yabancılara karşı düşmanlığı Türkiye üzerinden de yapıyorlar. Yoksa ne alakası var Avusturya'nın Türkiye ile. Ne alıp veremediği olabilir. Bu popülizm için yapılıyor.(…) Şu an Türkiye düşmanlığı da şu sebepten artıyor olabilir. Buradaki Türklere saldırmamak için Erdoğan'a saldırma durumu da olabilir. (…) Erdoğan da bence çok temiz popülizmi yapılabilecek bir isim. Çünkü zaten Avrupa ve bütün dünya ona karşı. Onun ismini alın, sonra "biz Türklere karşı değiliz biz Erdoğancılara karşıyız" deyin.(…) Kendi vicdanlarını rahatlatmak adına, kendi politikalarını temize çıkarmak adına onları sözde ayırt edip, bize saldırmanın güzel bir yolu. Erdoğan diyerek aslında altındaki İslâm kelimesine saldırmış oluyorsun. (E10)

Söz konusu imajın siyasi kazançlar elde etmek için siyasetçiler tarafından kullanılan önemli bir enstrüman olduğu da katılımcılar tarafından dile getirilen bir husustur. Ancak bu konuya çalışmanın dördüncü bölümde ayrıntılı şekilde değinildiğinden, olayın siyasi boyutu bu bölümde ele alınmayacaktır.

Bunun yanında alan yazında, etnik köken merkezli biyolojik özelliklere bağlı ırk ayrımcılığının yerini artık daha çok kültürel bir ırkçılığın aldığını (Balibar, 1991; Valk, 2015, s.18) ve tarihi referanslara bakıldığında Türk düşmanlığı algısının bir yanılsama olduğunu (Eravcı, 2010, s.40-41; Hıdır, 2017, s.27) dile getiren çalışmalar da mevcuttur. Bu yönüyle, Türkofobi aslında İslamofobinin bir yansıması olarak görülebilmektedir.

Bu konudaki makalesinde Hıdır (2017), aslında Türk düşmanlığı olarak adlandırılan olgunun tarihi olarak yabancı düşmanlığı gibi etnik bir ayrımcılıktan çok, siyasi-dini bir fenomen olan İslamofobi olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir. Kökenleri İslam'ın doğuşuna değin uzatılabilen İslamofobi, özellikle Osmanlı askeri/siyasi zaferleri sonrası yerini,

doğrudan etnisiteye vurgu yapmayan ve aslında Müslümanların kastedildiği siyasi-dini (teo-politik) bir fenomen olan "Türk korkusu-Türkofobi"ye bırakmıştır. Bu yönüyle Türkofobi aslında İslamofobinin bir tezahürü olarak değerlendirilmelidir. 15 ve 16. Yy. sonrası Avrupa yazınında Türkofobik ve İslam karşıtı konuların Voltaire, Erasmus, John Calvin, Martin Luther gibi din adamı, sanatçı[33] ve filozoflarca işleniş biçimi bunun bir göstergesi kabul edilebilir. (Hıdır, 2017, s.27)

Bu görüşe benzer şekilde, katılımcıların büyük çoğunluğu, tarihi Türk düşmanlığının etkisini kabul etse de, yaşanan güncel ayrımcılıklara zemin kazandıran asıl olgunun İslam karşıtlığı olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda, özellikle 11 Eylül sonrası gelişen küresel islamofobik rüzgârın güçlü etkisine bir katılımcı şöyle değinmektedir:

> Çok zayıf tarihsel nedenleri de vardır tabii, kolektif hafızada.(…) Ama çok zayıf olduğunu düşünüyorum. (…) Bunu diri tutmaya çalışanlar var ama bundan daha güçlü faktörler var. Mesela 2001'de başlayan "war against teror"… Çok daha yakın çok daha hissedilir.(…) Teröre karşı savaş ve bunun yarattığı dinamik var, 11 Eylül'den bu yana özellikle. En büyük faktörün de bu olduğunu düşünüyorum. Teröre karşı savaş denilen Amerika'da başlayan ve bütün küreyi saran en büyük etkinin bu olduğunu düşünüyorum. (E16)

Avrupa genelinde yaşanan ayrımcılıklarda etnisite-ırkın da rol oynadığı, ancak bunun İslam karşıtlığının ülkede yer alan en büyük Müslüman azınlık üzerinden kendisini göstermesi şeklinde olduğu da göze çarpmaktadır. Örneğin, Fransa, Belçika, Hollanda gibi ülkelerde Arap; Almanya, Avusturya, İsviçre gibi ülkelerde Türk ve İngiltere gibi ülkelerde Pakistan-Bangladeşliler ile Afrika kökenli Müslümanlar hedef alınırken grup kimliği olarak daha ziyade dini-kültürel özelliklerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu ise, Müslümanların dini bir grup olarak sınıflandırıldığı yeni bir ırkçılık türünün hedefi olduğunu göstermektedir. (Hıdır, 2017, s. 42-43)

Avusturya örneğinde bu durumun en açık göstergelerinden biri, ülkede yabancı düşmanlığı konusunda yönlendirici etkisi büyük olan ve toplumsal bir taban oluşturarak oy oranlarını sürekli artıran aşırı sağ parti Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ)'nin görsel materyallerinde ve söylemlerinde sıkça kullandığı yabancı imajıdır. Partinin 2017 Graz belediye seçimlerinde kullandığı afişlerden biri buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. "*Yabancılar kendi evlerine! Belediye evleri sadece Graz'lılar için!*" mottosuyla öne çıkarılan söz konusu afişte (Bkz. Resim-3) yabancı olarak tasvir edilen insanların (başörtüsü, sakal ve takke gibi

[33] Türklerin tarihsel olarak Avrupa'lı topluluklar tarafından nasıl görüldüğüne ilişkin ayrıntılı bir resim için, Burcu Alarslan (2005) 'ın Türk imajının Avrupa görsel sanat ürünlerine yansımalarını konu alan makalesine başvurulabilir.

unsurlarla resmedilen) Müslümanlar olarak seçilmesi, ülkede yabancı kavramının Müslüman ile nasıl eş anlamlı kullanıldığını gözler önüne sermektedir.

Resim-3: FPÖ afişi: "*Yabancılar kendi evlerine! Belediye evleri sadece Graz'lılar için!" (Ekran Fotoğrafı.* FPÖ-Websitesi: http://www.gemeindebauvergabe-neu.at/)

Yabancı düşmanlığının İslam karşıtlığıyla iç içe geçtiği, hatta aynılaştığı bu duruma, katılımcılardan bir kısmı da şu şekilde dikkat çekmektedir:

> 2001 senesinden sonra genel ırkçılığı aldılar İslam'a karşı bir ırkçılık haline getirdiler. Bütün elementlere karşı savaşmıyorlar sadece Müslümanları hedef alıyorlar. Diğerleri hiç tepki vermemekte, çünkü onların ortak paydası Hristiyan olmak. Polon da olsa Çek de Romen de olsa onları her ne kadar sevmeseler de… Yahudilerde olduğu gibi ırkçılığı bir gruba yönlendirebilirsiniz. O zaman çok daha rahat hareket edersiniz. (E10)

> Bunların (yeni nesil göçmenlerin) hepsine dışarıdan tanım olarak Müslüman denmiş ve bunu kendileri de üstlenmiş. Bu belki de geldikleri yerin etnik kimliğini aşmak için bir şeydir. Belki bunlar şuan Avusturya'da kendilerini artık Müslüman olarak tanımlıyorlar, Türk Arnavut olarak tanımlamıyorlar. Onun için belki bu etnik kimliği zayıflatacak olan çoğunluk toplumun zorla dayattıkları Müslüman kimlik. Eskiden Türk göçmen diyorduk. Bunların hepsi teröre karşı savaşla birlikte süpürüldü gitti. Müslümansa Müslüman oldu yani. (E16)

Bu bağlamda, Avusturya'da Müslüman toplumu içinde çoğunluğu oluşturan grup olarak Türklerin hedef alındığını tespit eden katılımcıların bazıları, İslam düşmanlığının ülkelerdeki etnisiteler üzerinden yürütüldüğü görüşünü şöyle desteklemektedir:

> İslam düşmanlığı, onun da altında Türk düşmanlığı var.(…) Avrupa'da ben işim icabı çok gezdim. Fransa'da problem daha değişik, orada da bir mağrip antipatisi var. Bir Arap düşmanlığı, Arap düşmanlığının arkasında da Müslüman düşmanlığı. Yani ana şey; Müslüman, İslam. Sonra hangi ırk ülkede çoksa, ona eşdeğer oluyor. Yani yabancı düşmanlığından çok islamofobi. (E7)

> Ben artık buna yabancı düşmanlığı demiyorum, Türk düşmanlığı diyorum. Çünkü haberlere, yayına, basına baktığınız zaman yabancı deyince sadece Türk'ler olarak konuşuluyor. Müslüman olarak denilince yine sadece Türk'ler olarak konuşuluyor. Ki Allah'a şükür, Avusturya bazında ya da Avrupa bazında aldığımız zaman kötü olaylara örnek teşkil edecek genel mana da bizim Türklerden gelen bir saldırı, toplumsal olaylarda bizim Türklerden gelen bir saldırı yok denecek kadar az diğerleri içerisinde. (Ama yine de) bunlarda hep Türk'ler tartışılıyor. İslamafobi olayında da genelde Türk'ler. (E11)

Ülkede yaşanan ayrımcılık problemlerinin tüm göçmen kimlikleri hedef alan yabancı düşmanlığı zemininde yaşanmadığını düşünen uzman akademisyen bir katılımcı ise, ülkeye sonradan göçmüş olsa da, Batı ülkelerinden gelen insanların algı düzeyinde göçmen kabul edilmediğini düşünmekte ve meselenin sadece Müslümanları hedef alan bir "öteki" meselesi olduğunu ifade etmektedir:

> Alman göçmenler sayıca diğer bütün göçmenlerden fazla. Birinci sıradalar. Ama onlar göçmen statüsünde değil. Yani böyle bir kavram yok aslında. Göçmen denilince kast ettikleri şey büyük oranda Müslümanlar. İkinci sırada Türkler olarak nitelendirebiliriz. Alman, İrlandalı, Amerikalı göçmen göçmen değil yani. Böyle bir sorun yok. Bunu sadece AB bağlamında da düşünmemek gerekir. Çünkü Avusturyalı da göçmen olabilir. Ama teknik olarak bir göçmen değildir onların gözünde, ABD'li de öyle İrlandalı da. Demek ki mesele neymiş göçmen değilmiş mesele öteki meseleymiş. "Kim bu?" öteki diyerek tanımlayacağımız grup, kimlerden oluşur? Müslüman olanlardan oluşur, her şeyden önce. Mesela Fransa'da Cezayirliler olur. Almanya'da Avusturya'da Türkler olur. Çok net yani. Bunun dışında bir şey görmek çok hayalci bir bakış açısı olur. (E30)

Ülkedeki temel problemin etnik bir ayrımcılıktan çok, dini-kültürel bir ayrımcılık olduğu ve bunda Müslümanların birinci hedef olarak belirdiği istatistiki araştırmalar yoluyla da ortaya konulmaktadır. Ayrımcılığın Olmadığı Eğitim Girişimi (IDB) tarafından yayınlanan "Avusturya Eğitim Sisteminde Ayrımcılık" isimli araştırmada, Avusturya eğitim kurumlarında öğrencilerin ayrımcılığa uğrama nedenlerinin bir istatistiği paylaşılmakta ve en büyük nedenin % 62 gibi bir oranla İslam karşıtlığı olduğu belirtilmektedir (IDB, 2016, s.15). Bunun yanında, "Sivil Yüreklilik ve Irkçılık Karşıtı Girişim-ZARA" tarafından her yıl yayınlanan Irkçılık raporunda, girişim tarafından Avusturya'da 2017 yılı içerisinde kayıt altına alınan olayların %40'a yakınının islamofobik temelli ırkçılık nedeniyle gerçekleştiği ifade edilmektedir (ZARA, 2017).

Bunun yanında, Avusturya'da yabancı ve özellikle de Müslümanlara yönelik olumsuz düşünce ve tutumların yaygınlık kazandığı ve toplum içerisindeki kutuplaşmanın giderek arttığı görülmektedir. Her yıl Avusturya Entegrasyon Fonu tarafından yayınlanan "Entegrasyon Ölçümü" isimli raporun 2017 yılı ölçümlerine göre, Avusturyalıların %60'ı Müslümanlar ile beraber yaşamayı negatif olarak değerlendirmekte (Hajek ve Siegel, 2017, s.12) ve % 80'i kamusal alanda örtünmenin yasaklanmasını ve camilerin daha sıkı kontrol edilmesini (Hajek ve Siegel, 2017, s.9) talep etmektedir.

Öte yandan, katılımcılar tarafından islamofobik temelli bu ayrımcılığın sadece Avusturya şartları ile açıklanmayacak küresel ve sistemli olarak üretilen bir fenomen olduğu değerlendirilmektedir. Katılımcılardan bazıları, 11 Eylül sonrası sadece Müslüman toplulukları hedef alan bu küresel tutuma ve İslam düşmanlığının bilim, medya ve algı yönetimi yöntemleriyle beslenen boyutlarına dikkat çekerek şöyle söylemektedir:

> Bence bu sadece Avusturya ile alakalı değil dünya konjonktürü ile alakalı. Avusturya'da bu dünya konjonktürün de yer almak zorunda. (…) Sistematik bir şey var yani: alevlendiriliyor o konuda konuşuluyor medyaya yansıyor. Sonra tekrar üstü küllen örtülüyor. Sonra arada bir yine alevleniyor. Ama gidişat yükseliyor, tansiyon yükselme durumunda. Şu anda şunu çok iyi başardılar- eminim bu konuda sistematik olarak nörobilimcilerle çalışıyorlar, çünkü beyin odaklı öğrenmede de bu böyledir- 11 Eylülden sonra çok başarılı bir şekilde insanların beynine şunu kazıdılar: Taşa kazır gibi yani, kolay kolay oradan çıkmaz artık: Terör ve İslam aynı. Ya da İslam'la şiddet aynı. Eskiden Biz İslamiyet'i anlattığımızda İslam'ın ne kadar huzur ve barış dini olduğunu... İnsanlar bugün buna gülebiliyor nasıl ne alaka? Şiddet olarak ne görüyorsak Müslümanlardan geliyor. Bir algı yanılması var tabii ki, Manipülasyon var. (K4)

> Bunun medya ayağı var, medyanın bunu büyütmesi var, küreselleşme var, teröre karşı savaş ve bunun yarattığı dinamik var 11 Eylül den bu yana özellikle. (…) Sonra bunun medyada ondan bağımsızlaşıp, kendi dinamiğini oluşturup oluşan bir hava var.(…) Tamam, son dönemde savaş bölgelerinden gelen insanlar var. Bunlar travmatik şeyler yaşadı, burada bir takım olayların olabileceğini düşünüyorum ben. Ama bunlar bir oluyorsa ona katlandığını düşünüyorum. Algının çarpıtılarak büyüteç altında bakıldığına eminim. (E16)

Alanyazında İslamofobinin bir takım yapılar ve güç odakları tarafından kurgulanan bu boyutuna vurgu yapan çalışmalar da (Bazian, 2012; Attia, 2009; Shooman, 2015; Müller-Uri, 2014; Hafez, 2017) yaygınlık kazanmaktadır. Bu alanda araştırmalar yürüten önemli isimlerden Hafez, İslam karşıtlığı yazınında ortaya çıkan farklı ekollerin varlığından bahsetmekte ve aralarında en çok rağbet gören yaklaşımın, İslamofobiyi iktidar ilişkilerinin bir ürünü olarak gören, "**post-kolonial yaklaşım**" olduğunu dile getirmektedir. Bu yaklaşıma göre, islamofobi küresel Avrupa merkezci ve oryantalist iktidar yapılarının ürettiği icat edilmiş bir olgudur. Sosyal, ekonomik ve siyasi ilişkilerdeki eşitsizliklerin korunması ve genişletilmesi için bir araç olarak kullanılan İslamofobi, mezkûr yapılarca eşitsiz kaynak dağılımını haklı çıkaracak bir gerekçe ve fırsat eşitsizliğinin bir örtüsü olarak kullanılmaktadır. (Hafez, 2017)

Saha araştırmasına iştirak eden araştırmacı-yazar bir katılımcı da bu yaklaşımı desteklemektedir. İslam karşıtlığını ekonomik sömürünün yeni şekli olarak tanımlayan katılımcı, bu karşıtlığın toplumsal kaynakların; özellikle refah ve gücün eşitsiz dağılımını meşrulaştırmakta kullanılan bir araç olduğunu söyleyerek, bunun altında yatan iktidar ilişkilerine şöyle dikkat çekmektedir:

> Şuanda benim gördüğüm şu: bu kapitalist sistem, sömürü sisteminin yaşayabilmesi için sömürenlerin ve sömürülenlerin olması lazım. Mesele sömürenlerin ve sömürülenlerin ne ile ayırt edileceği. Ölçü ne olacak? Eskiden proleterya denen bir kavram vardı işçi sınıfı. Sonra Memurlar da bu kategoriye girdiler. Yani kendi emekleriyle yaşayanlar başka gelirleri olmayanlar. Bunlar sömürülüyorlardı 1900'lerde. Şuan Avusturya'da baktığımda en iyi para kazananlar en iyi sosyal statüsü olanlar yani toplumun orta-üst kesimi proleterya şu anda. Artık onlar sömürülen değil, sömürüyorlar. Çünkü memurların oy verdiği partiler işçi partisi değil mi? Ve bu adamlar kendi durumlarına göre bir alt kategori oluşturmalı. Bunu oluştururken ne diyeceksin? Eskiden asilzadeler vardı işçiler vardı. Artık sömürü ideolojik olarak kimlikler üzerinden yapılıyor. En son Kurz'un söylediği şey de oydu yani. Bunu Viyana Üniversitesi'nin rektörü dedi ya… Çıkıp dedi: Liberal ve seküler toplumumuzu korumak için başörtüsü yasağını hükümete tavsiye ederim. Kulaklarımla duydum radyodan ya. Liberal ve seküler. İşte bu iki kavram. Savaşın çizgisi bu iki kavram üzerinden yürüyecek. Entegrasyon olayın sosu şu anda. Başörtülüler Hukuk Fakültesi okusun ama hâkim olamasın. Sen ne yapıyorsun? Belirli bir kesimi "Arbeitsmarkt"tan (istihdam alanı) dışlıyorsun. İş piyasasına alıp almamaya keyfine göre sen karar veriyorsun. Başörtüsü kelimesi yerine "gözlüklüler" de diyebilirsin hiçbir farkı yok. "Köşeli gözlüklüler liberal seküler dünyamıza zararlıdır, bunların kamusal alanda görev alması yasaklanmalıdır." (E21)

Benzer şekilde, Viyana'da uzun yıllardır yaşamış, siyasi ve ticari tecrübesi de olan bir katılımcı, yaşanan ayrımcılıklarda Avusturya halkının sahip olduğu refah ve imkânları göçmenlerle paylaşmak istememelerinin büyük etkisi olduğunu söylemektedir:

> 30 yıldan beri Avusturya'da her geçen gün artan yabancı düşmanlığı -ve yabancı kıskançlığı da diyorum artık ben ona, çünkü ilk başlarda bu yabancı düşmanlığı olarak gelişti ama bunun sebepleri kıskanmak. Çünkü hasbelkader her ne kadar ben çok da yeterli bulmasam da bir başarı var burada. Bu başarıyı bile kıskanıyorlar. Sebeplerden biri bu kıskanma olayı. Bu kıskanmayı iki şekilde ele alabiliriz. 1. Başarıyı kıskanma 2. Kendilerine düşen sosyal bütçeden aldıkları payın yabancılardan dolayı azaldığını düşünüyor Avusturyalılar. (E11)

Bu durumun bir boyutu da, ayrımcılığın ekonomik sebeplerle ilintili olarak okunması gerektiği gerçeğidir. Genel olarak tüm batı ülkelerinde öne çıkan bir yaklaşım olarak, küresel finansal krizin sebep olduğu olumsuzlukların Müslümanlar ve göçmenlere ithaf edilmiş olduğu görülmektedir. Bu gruplar, yapısal sorunlar haline gelen yükselen işsizlik oranları, toplumsal gerilim ve şiddetin sorumlusu olarak gösterilmeye başlanmıştır. (Kaya, 2016, s.239) Araştırmanın parlamenter bir katılımcısı da, bu noktaya vurgu yapmakta ve ülkede var olan ekonomik problemlerin faturasının genellikle göçmenlere kesildiğini şöyle ifade etmektedir:

> Ama şu da bir gerçek; Avusturya da suçsuz değil. Avusturya'da hala siz-biz diskusyonu (tartışması), gittikçe de daha çok. Özellikle bu işsizlik yükseldikçe, finans krizi de. Biliyorsunuz. "Sündenbock" (günah keçisi) diye bir şey var Almancada. Her şeyin suçlaması kendini "wehren" (korumak) yapamayacak insanların üzerine atılıyor. Yani sanki Avusturya'daki işsizlik, ekonomik kriz, Avrupa'daki, hepsi göçmenlerdenmiş gibi. (K6)

Araştırmada İslamofobi olgusuna ilişkin öne çıkan bir başka husus da, söz konusu korkunun gerçeklik temelinden yoksun olduğu yönündedir. Avusturya toplumu bizatihi İslami terör eylemleri yahut Müslümanların sebep olduğu şiddet olaylarına tanık olmamasına rağmen ülkede yaygınlık kazanan İslam korkusu atmosferini rasyonel sebeplerle açıklamak oldukça zordur. Bu korkunun üretilmesinde, güncel İslam tartışmalarında sıklıkla kullanılan, "*bütün Müslümanların terörist olmadığı ama tüm teröristlerin Müslüman olduğu*", "*Müslümanların dünya egemenliği istedikleri*" şeklindeki ifadelerin ve *"cihat" "burka"* ve *"şeriat"* gibi kavramlarının öne çıkarılmasının payı büyük görünmektedir. Bu duruma dikkat çeken katılımcılardan biri, İslam korkusunun ardında yatan psikolojik etmenlere şu şekilde değinmektedir:

> Fobi kelimesi genellikle psikolojik hastalıkları tasvir etmek için kullanılır ya. Bu yanlış yere mi çekiyor işi? Bu aslında bir ırkçılıktır, bunu psikopatolojikleştirip, bir hastalık haline getirip anlaşılır bir şey haline getiriyorsun, diye bir tartışma vardır. Ama bir taraftan hakikaten de korku diye bir şey var bunlarda. Ve hakikaten de patolojik bir boyutu var diyebiliriz. İnsan mesela bir örümcekten neden korkar; rasyonel bir tarafı yok. Bazıları zehirlidir ama çoğu öldürmez, ama korkarsın. Burada da öyle bir durum var: Yani olmayan bir şey üzerine bir korku var. Bunu çok fazla patolojik bir yere götürmemek lazım, anlaşılır bir korkudur diyerek bence. Verharmlosen (zararsızlaştırma) yapmamalıyız Ama böyle bir boyutu var. (E16)

Benzer şekilde, Müslümanlara yönelik korku ve endişenin reel sebeplere dayanmadığını düşünen bir başka katılımcı ise, bu durumu şöyle örneklendirmektedir:

> Avusturya'da alkolden ölenlerin oranı terörden ölenlerden 100 kat daha fazladır. Eğer ölüm oranı insanları korkutuyorsa intihar daha fazla. Topluma bilgi verilen para harcanan bir konu olduğunu görmüyorum bunların. Demek ki burada reel bir korkudan bahsedilemiyor. Korku zaten kendi başına psikolojik bir kategoridir siyasi bir kategori değildir. (E21)

Toplumsal iletişimin gerçekleştiği ve gerçek kişilerin söz konusu edildiği alanlarda, bu korku ve endişelerin silikleştiği hususu, araştırmada öne çıkan bir başka bulgu olmuştur. Irkçılık ve özelde antisemitizm araştırmalarında sıkça karşılaşılan "Yahudiler ile gerçek Yahudiliği birbirinden ayırmak gerektiği "ne ilişkin kanının, güncel Türk/İslam düşmanlığı tartışmalarına da taşınmış olduğu görünmektedir (Hafez, 2017, s.12). Katılımcıların bir kısmı güncel hayatta sıkça karşılaştıkları bir deneyim olarak bu hususa şöyle değinmektedir:

> Avusturyalı ile konuşuyorsun konuşuyorsun, Türklerle alakalı, yabancılarla alakalı bir şey çıkıyor mesela. Orada hemen tepkisini gösteriyor. Orada diyorsun ki "Hoop Martin ben de yabancıyım, ben de Türküm". "Ama sen başkasın"... Bu herkeste oluyor yani "Sen başkasın". Tanıdığı insanı o şeye koymuyor ama kafasında oluşmuş bir algı var, bunda da medyanın çok etkisi var, siyasetin çok etkisi var. (E7)

5.1.2.2. Yaşanan Ayrımcılıklara İlişkin Bulgular

Yukarıda zikredilen zemin üzerinden beslenen yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığının, son yıllarda diğer Batı ülkelerinde olduğu gibi Avusturya'da da ana akım siyaset haline geldiği ve toplumsal alana da yansıyan baskın bir tutum halini aldığı görülmektedir. Çalışmanın "Türkiyeli Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" bölümünde ele alınan; polise intikal eden Nazi eylemlerinin sayısındaki artış (Council of Europe, 2015, s. 10); internet platformları ve kamuya açık alanlarda (sokak ve parklar gibi alanlarda) sergilenen ırkçı davranışların her yıl artarak devam etmesi (ZARA,2017, s.10-13) ve Avusturya toplumunun %31'inin Müslüman bir komşuya sahip olmayı istememesi gibi istatistikler hatırlandığında, Avusturya'nın diğer Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında en yüksek skora sahip ülkeler arasında olduğu görülmektedir.

Bu verileri destekler nitelikte birçok katılımcı, ayrımcılık sorunun ülkede oldukça yaygın bir hal aldığını ve artan şiddet ve nefret eylemlerinin arka planında göçmenlere yönelik toplumsal kabulde yaşanan sıkıntıları işaret etmektedir:

> Buradaki problem, kabul edecek toplumun da kendi kendisine net olmaması. Bu toplum da hazır mı acaba? "Onu Avusturyalı olarak kabul edelim mi etmeyelim mi?" ye bunlar da hazır değil. (E6)

> Zaman zaman birçok yerde, neredeyse genlerine kadar işlemiş bir yabancılık sorunuyla baş başa olduklarını ve bir yerlerde ortaya çıktığını birtakım cümlelerde anlıyorum. Bu tarihsel bir sorun. Hatta genetik neredeyse. (E22)

Yaşanan ayrımcılıklarda, Türkiyeli göçmenlerden kaynaklı eksiklik ve donanımsızlıkların etkilerini kabul etmekle birlikte, katılımcıların büyük kısmı yaşanan problemlerin "kültürleştirilmesi" ne vurgu yapmaktadırlar. Akademi dünyası ve siyasi elitlerin de desteğiyle inşa edilen bir takım önyargı ve kabullerin, medyanın da etkisiyle gerçeklikten bağımsız olarak kendi dinamiğini oluşturduğuna dikkat çeken bir katılımcı, çok vasıflı ve eğitimli olan göçmenlerin dahi bu ayrımcılığa maruz kalabildiğini şöyle ifade etmektedir:

> Ama şimdi bu işler kültürleştirildi son yıllarda. Türk'ün burada yaşadığı entegrasyon probleminin, Türklerin suçu olduğunu, Türklüklerinden kaynaklandığını, Müslümanlıklarından kaynaklandığını söylemekle birlikte bu iş kültürleşti. Ve kültürleşmesi eğitimli de olsan senin karşına çıkıyor, eğitimsiz de olsan karşına çıkıyor. Reel olmasa da reel sonuçları var. Belki yanlış algılamadan doğmuş bir şey olabilir, ama bugün artık reel sonuçları var bu işin. Artık eğitimli bir insan da hiçbir entegrasyon problemi olmamasına rağmen, dili biliyor, her şeyi biliyor, eğitimi var, yetkinliği var, liyakati var. Ama alınmıyor işe. (E16)

Sosyal bilimler alanında araştırmalar yürüten bir başka katılımcı da, bu duruma dikkat çekerek meselenin göçmenlerin eksiklikleri yahut yetersizlikleri olmadığını şu şekilde ifade etmektedir:

> İstersen burada 100 tane üniversite bitir. Türkiye'deki ayrım genellikle sınıfsaldır. Buradaki öyle değil: Siz Viyana'nın en zengin insanı olsanız da birinci Viyana'da bir lokale girdiğiniz zaman, garsondan yanınızdaki insanlardan o ayrımı görürsünüz. Yani mesele sınıfsal değil; o zaman mesele eğitimsel de değil. Mesele senin taşıdığın kimlik, senin derin. Bu daha kötü daha tehlikeli, çünkü ne olursanız olun; isterseniz dünyanın en başarılı futbolcusu olun, en zararsız yabancısı, en başarılı iş adamı olsanız da temsil ettiğiniz kimlik, taşıdığınız bu deri, bu saç sürekli o gerilimi yaşatacaktır. (E20)

Hem etnik köken hem dini mensubiyetleri dolayısıyla toplumda farklılaşan Türkiye kökenli göçmenlerin ülkede yükselen bu ayrımcılıktan payını aldığı görülmektedir. Neredeyse tüm katılımcılar, çoğunlukla islamofobik temelli olmak kaydıyla Türkiyeli göçmenlerin iş başvurularında, eğitim hayatında ve hatta ev kiralamak gibi gayet asli ihtiyaçlarını karşılarken ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmektedirler.

Özellikle eğitimde yaşanan ayrımcılıklar, yeni nesillerin özgüven ve sahiplenme duygularında tamiri güç tahribata yol açtığından, konunun oldukça önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Okullarda yaşanan ayrımcılık vakalarına ilişkin veriler (IDB, 2016, s. 20-27) hatırlanacak olduğunda, söz konusu sorunun ülkede nasıl yaygınlık kazandığı görülebilmektedir.

Bu araştırmada da, eğitim hayatında karşılaşılan ayrımcılıklar konusunda birçok katılımcının olumsuz tecrübeleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin ayrımcı tutumları, ders notlarını kasten düşürmeye yönelik müdahaleler, akran zorbalığı vb. şekillerde cereyan eden dışlanmalar, okullarda sıkça yaşanan vakalar olarak anlatılmaktadır. Bu kapsamda, kendisi

de bir eğitmen olan ve okullarda yaşanan bu ayrımcılıkların, çocukların aidiyet duygularını ve özgüvenlerini zedelediği ve Avusturya'ya yönelik bir hayal kırıklığı ürettiğini söyleyen bir katılımcı, kendi çocuğunun yaşadığı bir ayrımcılığı bu duruma örnek göstermektedir:

> (Oğluma) ilkokulda meslek olarak ne olmak istiyorsunuz diye sormuşlar. Politikacı olmak istiyorum demiş. "Ama memleketinde değil mi, yani Türkiye'de politikacı olursun?" demişler. O da "Yok, benim memleketim burası. Ben burada olacağım. Viyana belediye başkanı olacağım" demiş. Biz çocukları evde hep güçlendiriyoruz, anlatıyoruz falan. Onların özgüvenini tekrar yerine getirebiliyoruz. Ama okulda böyle küçük bilerek yahut bilmeyerek yaptıkları dışlamalar; sen buraya ait değilsin, yeterli de değilsin, burada sen nasıl siyasetçi olacaksın… Ve aile de bunun peşine düşmezse, çocuk o yetersizlik ile büyüyor. (K2)

Avusturya eğitim sisteminde göçmenlerin karşılaştığı en önemli problem alanlarından biri de, okul seçiminde öğretmenlerin etkisinin büyüklüğüdür. Birçok alternatif sunarak, çocukların ilgi ve yetenek alanlarına göre okul çeşitlerine ayrışmasına imkân sağlayan Avusturya eğitim siteminde, bu durum bazı öğretmen ve okul yöneticilerinin sergiledikleri ırkçı ve ayrımcı tutum nedeniyle göçmenler için dezavantaja dönüşebilmektedir. Yeterli zeka ve becerilere sahip olsalar da, bu çocukların ilkokul döneminde engelli ve başarısız çocukların gönderildiği özel eğitim kurumlarına (Sonderschule) yönlendirilmesi Avusturya eğitim sisteminde çokça rastlanan bir durumdur (Bekaroğlu vd., 2015, s. 92). Örneğin 2015/2016 eğitim yılında özel eğitim okullarında eğitim alan öğrencilerin %20'sini yabancı uyruklular oluşturmaktadır ve bunların çoğunluğunun eski Yugoslavya ve Türkiye kökenli öğrenciler olduğu görülmektedir (Statistik Austria, 2017, s. 47).

Özellikle ortaokul ve lise seçimlerinde, öğretmenlerin verdiği okul notlarının ve yönlendirmenin çocuğun tüm hayatını etkileyecek şekilde belirleyici olmasından yakınan ve kendisi bir Türk derneğinin üst düzey yöneticisi olan bir katılımcı, Türkiye kökenli çocukların karşılaştığı haksızlık ve ayrımcılığı yaşadığı örneklerden yola çıkarak şöyle anlatmaktadır:

> Okul aile birlikleri ile yapmış olduğumuz görüşmelerin çoğunda şunu gözlemliyorum: Özellikle ilkokul son sınıf çocuklarının geleceği ile alakalı: Mesela, çocuk başarılı bir çocuk okul hayatında. Ortaokul için dördüncü sınıf sonunda kayıt yaptıracak. Gymnasium'a kayıt yaptırmak istiyor. Notları da buna yeterli. Gidiyor kayıt yaptırıyor, kabul görüyor. Ama öğretmenin baskı yaptığını biliyorum. Birçok görüşmem oldu çünkü bu konuda. Baskı şu: Çocuğunuz Gymnasium'da başarılı olamaz onu normal ortaokula gönderin. Ortaokulda da şunu yapıyorlar: Özellikle üçüncü sınıf sonrası, çocuk lise okuyacaksa HTL Meslek Okulu gibi, çocuk üniversite okumayı düşünüyorsa, orda da çocuğu "Lehrling" (mesleki eğitim) yapmak için meslek yapmak için yönlendiriyor mesela o tür başarılı çocukları. Burada da bir önyargının daha doğrusu kafasının arkasında bir takım düşüncelerin varlığı ile alakalı gözlemliyorsunuz maalesef. Mesela son sınıfta bir üst okulla alakalı özellikle başarılı çocuğunun notunun düştüğünü görüyorsun. (E4)

Bir başka katılımcı ise, Viyana'ya ilk geldiği sene kendi çocuğunun okulda yaşadığı bir olaydan yola çıkarak, eğitmenlerin göçmenlere yönelik ırkçı ve dışlayıcı tutumunun çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini şu şekilde örneklendirmektedir:

> 2013'te geldiğimizde kızım ilkokul birdeydi. Yarı dönem bitmiş, ikinci dönemdi. Burada devletin kendi resmi okulunda başlattım. Ve tek bilinmeyenli bir denklem sorusu sorarak, ki ausserordentlich (özel öğrenci). İlk 1 ve 2'de hiçbir öğrenciye not vermiyorlar burada. Ve hatta o sene öğrenecekleri matematiğin alanında olmayan tek bilinmeyenli denklem sorusu sorup, 5 vermiş. Tabii ki Almanca hiç yok yeni gelmiş. Yanında Bulgar Türkü olan bir kıza demiş ki; "Ona söyle o aptal, geri zekâlı". Kızımın burun kanamaları başladı. Biz bunu fiziksel zannediyorduk, doktora gittik. Baktılar hiçbir şey yok. Daha sonra o sınavdan sonra anladık biz meselenin psikolojik olduğunu. Şu an bir Katolik Koleji'nde. Gayet memnun, Almancası çok iyi. Gymnasium'a gidiyor, öğretmenleri çok seviyor. Yani bu toplumda var bu (ayrımcılık), azımsanmayacak derecede var. (E8)

Çalışmanın "Dil, Eğitim ve Donanım Problemleri" isimli bölümünde de ele alındığı şekliyle, karşılaşılan bu önyargı ve dışlamaların, Türkiye kökenli öğrencilerin eğitim başarılarına olumsuz yansımaları olduğu birçok katılımcı tarafından dile getirilmektedir.

Göçmenlerin çalışma alanında karşılaştıkları ayrımcılıklar, saha araştırmasında öne çıkan bir başka bulgudur. Ülkedeki işsizlik rakamlarına bakıldığında, Türk vatandaşlığına sahip nüfusun işsizlik oranının (%20), Avusturya vatandaşları arasındaki oran (% 8) ve göçmen kökenli nüfus ortalamasının (%13,5) üzerinde olduğu, daha önceki bölümlerde anlatılmıştı. (Bkz. "Türkiyeli Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" Bölümü)

Kuşkusuz istihdamda karşılaşılan bu farklı oranlarda, eğitim, Almancaya hâkimiyet ve yeterlilikler de büyük rol oynamaktadır. Bu oranlarda, göçmenliğin ne kadar etkili olduğu hususu önemlidir. Avusturya'da göçmenlerin istihdam oranlarındaki bu farklılıkta göçmen kökenli olmanın etkisini araştıran bir takım araştırmalar mevcuttur. Örneğin, Weichselbaumer (2015) tarafından 2013 yılında Avusturya'da yürütülen bir araştırmada, aynı yeterlilik ve özelliklere sahip ama bir kısmı göçmen bir kökenden gelen ve bir kısmı da böyle bir kökene sahip olmayan başvurular arasında bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Avusturya'da mukim firmalar için 2142 başvurunun gerçekleştirildiği araştırmada, Avusturya vatandaşlığına sahip olsalar da, fotoğraf yahut isimlerinden göçmen kökenli oldukları anlaşılan kişilerin iş görüşmesine davet edilme oranının Avusturyalı başvuruculara nazaran daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Avusturyalı başvuruculların % 37'si mülakata davet edilirken, Türkiye kökenlilerin %25, Nijeryalıların ise % 18'si böyle bir davet alabilmiştir. (Weichselbaumer, 2015, s. 13-14)

Araştırmalar ve istatistikler yoluyla ortaya konan bu ayrımcılık, bu araştırmanın katılımcıları tarafından da dile getirilmektedir. Kendi tecrübesinden yola çıkarak, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'da iş ararken sıkıntı yaşadıklarını söyleyen bir katılımcı, bu durumun tesadüf olmadığını şöyle ifade etmektedir:

> Ben mesela iş bulamadım. Nerede iş buldum Denizbank'ta buldum. Bu bir tesadüf değil. Benim kardeşim iktisat bitirdi; Almancası, İngilizcesi benden daha iyi. Her yere başvurdu, fakat Denizbank'ta çalışıyor. Patron Türk,

> çalışan Türk, çaycı Türk. Ve bunlar orta sınıf Türkler hiç fark etmiyor. Mesela ev aramada, benim kardeşim 7 aydır ev arıyor, bulamıyor. Türk, yabancı olduğu için. İsmi yeterli. (E20)

Göçmenlerin etnik kökenlerinden ötürü yaşadıkları bu dezavantajların yanında, iş bulma, iş yerinde ayrımcılığa uğrama ve staj yeri bulma noktasında **islamofobi temelli** bir takım eşitsizlik ve ayrımcılıklara maruz kaldıkları da görülmektedir. Başörtülülerin iş başvurularında ve eğitim sonrası staj yeri bulmakta zorlanmaları, iş yerlerinde dini sembollerin yasaklanması yönündeki girişimler, meslekte terfi durumunda karşılaşılan bariyerler ülkede sıkça karşılaşılan islamofobik tutumlardır. [34] (Bayraklı ve Hafez, 2017, s. 34) Katılımcılardan biri, yeni nesil Müslüman gençlerin iş piyasasında yaşadığı bu eşitsizliğe dikkat çekerek şöyle söylemektedir:

> Belirli bir noktadan sonra hala ayrımcılıklara muhatap olduklarını düşünüyorlar. Mesela kapalı genç bir kız, 19 yaşında, son derece güzel Almanca biliyor, çok iyi İngilizce biliyor, eğitim almış vb. Ama iş sahasında zorlanıyor. Dindar bir göçmen olmasa bile, ismi Arapça ya da Türkçe olduğu zaman, iş başvurularında arka tarafa atılıyor. Dolayısıyla yeni nesil -bunlar 25-30 yaşlarındaki insanlar, bunlar güzel üniversitelerde okudular, eğitim aldılar. Fakat iş piyasasında yine bu ayrımcılığı gördüler. (E20)

Araştırmacı/sosyolog bir katılımcı ise, yukarıda bahsedilen araştırmaya gönderme yaparak, Müslüman kadınların, dini mensubiyetlerinin daha görünür olması nedeniyle, iş başvurularında yaşadıkları ayrımcılığa şu şekilde değinmektedir:

> İş piyasasında aynı davranılmaması. Bu konuda bazı gazeteciler araştırma yaptı başörtülü olduğunda ne oluyor olmadığında ne oluyor? Farklı davranışlar var. Başörtülü bayanlar özellikle çok karşılaşıyor. Dışarıdan fark edilen bir azınlık olmak bambaşka bir şey. Müslüman deyince başörtülüler hemen akla geliyor. Erkeklerde her zaman anlaşılmıyor Müslüman olup olmadıkları. Bu konuda belki Afrikalı göçmenlerle benzerlikleri var. (E16)

Eğitim ve çalışma hayatına katılım noktasında Türk kadınlarına sürekli telkinlerde bulunduğunu ifade eden parlamenter bir katılımcı ise, başörtülü kadınların, önyargı ve eşitsiz muameleler nedeniyle eğitim ve yeterliliklerinin altında işlerde çalışmak zorunda olmalarını şu şekilde eleştirmektedir:

> Yani bu konuda haklılar. Ben mesela, hep her yerde derim ki, eğitiminizi bitirin. Mesleksiz insana iş yok. Kendi ayaklarınızın üstünde durabilin. Evlenin, çocuğunuz olsun, ama bir mesleğiniz olsun. Ondan sonra çalışın. Çünkü iş insanın özgüvenini de artırıyor. (…) Ondan sonra karşılaşıyorum eğitimli bayanlar ve diyorlar ki yüz yere başvurdum, iş bulamıyorum. Çoğu neden, özellikle eğitimli bayanlarda başörtüsü. Bu bayanlara ben diyorum ki, Handelsakademie'yi (Ticaret Akademisi) bitirmiş. Başörtüsü var. Ondan sonra Türk süpermarketin kasasında oturuyor. Bu çok üzücü. Ondan sonra çünkü benim ilk tezim anlamsız. (K6)

Irkçılık ve ayrımcılığın en ileri seviyesi olan fiziksel ve sözlü saldırıların, gerek sahip oldukları etnik köken, gerekse mensup oldukları dinsel aidiyet nedeniyle Türkiyeli göçmenlerin karşılaştıkları gündelik problemler haline geldiği anlaşılmaktadır.

[34] İş yaşamında Müslüman göçmenlerin karşılaştığı islamofobik temelli ayrımcılıkların örnekleri için bkz: (ZARA, 2017; s. 46-51) ve (DOKU-Stelle, 2017).

"XPeople" adlı elektronik oylama sistemiyle Almanya ve Avusturya'da yaşayan Türkiye kökenli binin üzerinde katılımcı arasında gerçekleştirilen "Avrupa'da Irkçılık Araştırması" isimli anketin sonuçları da bunu desteklemektedir. Ankete göre, son bir yılda Avusturya'da sözlü ve fiziksel saldırıya maruz kalanların oranı %72,3'tür. Bu sayının %8,9'unu fiziksel saldırılar, %63,4'ünü ise sözlü saldırılar oluşturmaktadır. Katılımcılar arasında her üç kişiden ikisi en az bir kez ırkçı mağduriyet yaşamış, her 11 kişiden biri ise fiziksel saldırıya uğramıştır. (TRT-Haber, 2015)

Yine bir FRA araştırmasında, Türk kökenli katılımcıların %7'si son 12 ay içinde ırkçı saldırılara maruz kaldığını bildirmiştir (FRA, 2012, s.11). Polise yahut sivil toplum kuruluşlarına rapor edilerek kayıtlara geçmiş olayların sayısının gerçekte yaşanan olaylarınkinin oldukça altında olduğu bilinmektedir (FRA, 2012, s.14). Bununla beraber düşünüldüğünde, Türkiyeli göçmenlerin fiziksel ve sözlü şiddete maruz kalma oranının görünenin çok üzerinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Nitekim araştırmaya dâhil olan katılımcılardan biri Avusturya'da Türk ve Müslüman göçmenlere yönelik fiziksel ve sözlü saldırılardaki artışa dikkat çekerek, yaşadığı/ şahit olduğu örnekler üzerinden bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

> Burada hala yabancı düşmanlığı artıyor. Türkiye olayları İslam karşıtlığı ve Suriyeliler buraya geldikten sonra daha da arttı. Yolda bana "Devlet senin çocuklarına para ödemek zorunda değil" diye bağıranlar, "Evinize geri dönün" diye bağıranlar. Bunlar benim direk yaşadığım şeyler. "Sosyal sömürücü" diyorlar. Bir gün içerisinde üç kere dört kere olmaya başladı bu, baya arttı. Yazın bir arkadaşıma yaşlı bir kadın tramvayda tokat attı, öğretmen bir bayan. Teşhis ettiler, mahkemeye falan gitti. Sonucunu bilmiyorum. Telefonla konuşuyor diye Türkçe, rahatsız olmuş, tokat atmış. (K3)

Bir diğer katılımcı, araştırmanın yürütüldüğü günlerde Viyana'da bir metro istasyonunda başörtülü bir kızın Naziler tarafından uğradığı saldırıyı örnek vererek, durumun gittikçe kötüleşeceğinden endişe duymaktadır:

> Dün mesela 15 yaşında başörtülü bir kızı U-Bahn'nın (metronun) raylarına atmışlar. Böyle şeyler artacak gibi maalesef. Küçük bir kıvılcım büyüyebilir. Siyasetçiler böyle konuştukça altta böyle şeyler muhakkak artacak. (E17)

Türk ve Müslümanların ülkede karşılaştıkları sorunların tespiti ve giderilmesi noktasında Türk dernek ve sivil toplum örgütlerinde aktif görev üstlenmiş bir avukat katılımcı ise, özellikle Müslüman bayanların yaşadığı mağduriyete dikkat çekerek, buna karşın ortaya koydukları mücadele çalışmalarını şu şekilde aktarmaktadır:

> Başörtülü insanların bir takım saldırılara maruz kaldığını görüyoruz. Siyasi ortam da bu gelişmeleri tetikliyor. Başörtülüler net bir şekilde Müslüman olarak görünür haldeler. Bu nedenle zor bir süreçten geçiyorlar. Bu bağlamda İslam Cemaati bünyesinde "DOKU-Stelle" var. Yani Dokumantasyon-Stelle. Ve camilerimizde yeni

> bir proje başlatacağız; bilinçlenme. Doku ve Perspektif Büromuz olarak başörtülü bayanlara gidip, nefret suçlarıyla alakalı nasıl hareket etmesi lazım (bilgi veriyoruz). Bu ceza hukukundan öte nefret suçlarıyla alakalı. Böyle bir korku ortamı var Avusturya'da: başörtülü olduğu için ayrımcılık yaşamak, iş bulamamak, güncel hayatta da bu hissediliyor. (E25)

Yabancı düşmanlığı ve İslamofobi kapsamında, katılımcıların dikkat çektiği bir başka husus da, söz konusu ayrımcılık ve düşmanlığın yaygınlaşmasında medya ve siyasetin büyük etkisidir. Günümüzde, toplumsal algı ve fikirlerin oluşumunda birincil role sahip olan kitle iletişim araçlarının göçmenler ve Müslümanları ele alırken kullandığı dil ve seçilen görseller dikkate alındığında, medyanın zaten dezavantajlı olan bu toplumsal kesimlerin dışlanmasına, marjinalize edilmesine ve düşmanlaştırılmasına zemin hazırladığı rahatlıkla görülebilmektedir (Gölcü ve Çuhadar, 2017, s.94).

Avusturya ZARA yetkilisi Claudia Schafer ile gerçekleştirilen bir mülakatta, Schafer Avusturya'da medyanın üstlendiği bu ayrımcı misyondan bahisle, polisiye bir olayda suçlunun Hristiyan ya da Avusturyalı olması durumunda haberde Hristiyan vurgusu yapılmamasına rağmen, Müslüman yahut yabancı kökenli olması durumunda bu vurgunun özellikle yapıldığını ve bu yolla bilinçaltında toplumsal bir fobi yaratıldığını söylemektedir. (UHİM, 2015, s.123)

Söz konusu duruma dikkat çeken bir katılımcı, medya da yer alan göçmen ve Müslüman karşıtı haberlerin ülkede zaten var olan düşmanlık ve ayrışmayı nasıl körüklediğini bir örnek üzerinden şöyle anlatmaktadır:

> Burada medyaya yansıyan özellikle Bulvar gazetelerinde metroda bedava dağıtılan gazetelerde art niyetli yazılar topluma sirayet ediyor. Ben şimdi düşünüyorum Avusturya'da metroda giden emekli bir Avusturyalı bu gazeteyi alıp oturduğu zaman karşısında kapalı bir bayan ve bir bebek arabası varsa ona karşı tutumu kine ve nefrete dönüşmeye başlıyor. Bu kin ve nefret sağ siyasetçilerin popülist yaklaşımları sonucu fiziksel eylemlere dönüşüyor. Bayanlar yalnız olduklarında bunu yapıyorlar. (E19)

Bir başka katılımcı da, gerçekliğin ve nesnel olguların önemini yitirdiği bir dönemi imleyen "post-truth" yaklaşımına gönderme yapmakta ve Avusturya gazetelerinden örnekler vererek göçmenler ve Müslümanlar hakkında yayınlanan haberlerin nasıl manipüle edildiğini şöyle aktarmaktadır:

> Medya burada gırtlağına kadar Förderung (teşvik/destek)'dir yani. Burada hepsi devlet desteği ile yaşar. Onun için devletin borusunu öttürmek zorunda. Medya burada bir kaç kişinin elinde. "Kronen Zeitung" Kronen zaten. "Kurier Avusturya" Presse'nin. "Presse" Kilisenin. "Standard" bağımsız bir kişinin. Mevcut dağılım bu: liberal. (…) Bunlar Avusturya'daki ırkçılığı, faşizanlığı, yabancı düşmanlığını, İslam düşmanlığını, korkuyu kendi meşreplerine göre yansıtırlar. "Kronen" gazetesi ilkel metodlar kullanır, çok banaldir. "Standard" bunu çok sofistike yapar. Bilimsel tartışma falan. Ama ortak konuşulan dil aynı. Bunlar, medya gerçekliği üretiyor. Komünikasyon teorilerine girmek istemem ama şuanda popüler Amerikan teorilerinde post-truth deniyor. Artık gerçek mi değil mi yok. (E21)

5.1.2.3. Varoluşsal Kaygılar

Ülkede yaşanan tüm bu ayrımcı ve düşmanca tutumun bir sonucu olarak, katılımcıların bir kısmı tarafından dile getirilen güvensizlik ve ontolojik boyutlu kaygılar araştırma açısından önemli bir başka bulgu olarak değerlendirilmektedir. Özellikle islamofobi ve Yahudi soykırımı arasında kurdukları bağ, durumu nasıl bir varlık-yokluk meselesi olarak algıladıklarını ve bu yönüyle içinde bulundukları güven bunalımının derecesini göstermesi açısından ele alınması gereken bir bulgudur.

İslamofobi ve antisemitizm arasındaki benzerlikler, güncel islamofobi yazınında da oldukça sık tartışılan konulardan biridir (Hafez, 2016; Kaya, 2016; Bunzl, 2007; Brian, 2014; Benz, 2011). Bazı araştırmacılar, 19-20.yüzyılda anti-semitizm üzerinden şekillenen Avrupalılık kimliğinin, günümüzde İslamofobi üzerinden şekillendirilmek istendiğini söylemektedir. Bunlardan biri olan Kaya'ya göre, neredeyse tüm Batılı ülkelerde ulus-ötesi (transnasyonel) bir yönelim olarak aşırı sağcı grupları bir araya getiren ortak düşmanın artık İslam olduğu görülmektedir (Kaya, 2016, s.240). Bu ulus-ötesi eğilimlere, Batı Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ parti liderlerinin Koblenz buluşması ve PEGİDA (Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) hareketi örnek gösterilebilir. 2017 yılı Ocak ayında Almanya için Alternatif Partisi'nin (AfD) lideri Petry'nin ev sahipliğinde, Fransa'dan Ulusal Cephe'nin lideri Le Pen, Hollanda'dan Özgürlük Partisi'nin (PVV) lideri Wilders, İtalya'dan Kuzey Birliği Partisi lideri Salvini, Avusturya'dan Özgürlük Partisi (FPÖ) Genel Sekreteri Harald Vilimsky ve aşırı sağı temsil eden birçok milletvekilinin katıldığı bir kongre gerçekleştirilmiş olup, kongre konuşmalarında öne çıkan en önemli husus, Avrupa medeniyetinin İslamlaşma tehdidi altında olduğu ve bunun için önlemler alınması gerektiği yönündedir (Independent, 21 Ocak 2017).

2. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan Yahudi Soykırımı'nı hatırlatan bu ötekileştirme atmosferine değinen katılımcılar, Müslümanlara yönelik bu ayrımcılık ve şiddet olaylarının toplumda belirli bir ivme ve yaygınlık kazanması, bunun durdurulması/geriletilmesi noktasında siyaseten ciddi bir çaba harcanmaması ve hatta bu konuların siyasi çıkarlar uğruna araçsallaştırılması ve körüklenmesinden büyük endişe duymaktadırlar.

Katılımcılardan bazıları, Avusturya'daki geleceklerine ilişkin ciddi şüphe duyduklarını ifade etmekte ve yaşadıkları sürecin Yahudi soykırımı öncesi süreçle benzerliklerine gönderme yaparak varoluşsal kaygılarını şöyle dile getirmektedir:

> Müslümanlar için çok özel bir durum söz konusu olduğu için burada- çok dışlanan bir azınlık- hakikaten çok varoluşsal bir durum var. Belki biz dramatize ediyoruz belki 5-10 yıl sonra her şey normalleşir, inşallah. Ama belki 5-10 yıl sonra 1933' e benzer ya da onu uzaktan andıran durumlar da olabilir yani. (E16)

> 2-3 yılda olan meseleler çok farklı bir boyut kazandı artık. Ve ben şeyi kestiremiyorum: İlerleyen faşizmin kurbanı olmak istemiyorum açıkçası. (…) Sürekli bir şeyler alevlendiriliyor. Müslümanlar şu anda şunu düşünüyor: bundan sonraki adımlar ne olacak? Nazi döneminde de bu şekilde başlamıştı Yahudilerle ilgili olan sıkıntılar, adım adım. Onların sonu Auschwitzt oldu. Müslümanların sonu nereye gidiyor? Bu olayı nereye kadar götürecekler? Ben bu konuda kesinlikle pesimistim, Pesimist de değil gerçekçiyim aslında. Çünkü hakikaten anormal bir şekilde özellikle Müslümanlara karşı bir baskı var. (…) Ben tabi ki burada Türklerin Auschwitz gibi bir yere götürüleceğini sanmıyorum. Ama o, o yüzyılın çözümüydü. Bize ne uydururlar bilemiyorum. İğne mi yaparlar, kobay olarak mı kullanırlar? Tarihten ders almadıktan sonra tekerrür edebilir. (K4)

> Konuştuklarımız Avrupa'daki sosyal ve siyasi süreçlerin bu şekilde devam edeceği üzerine kurguladıklarımız. Ama Avrupa'nın geçmişinde özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nda gördük ki; büyük katliamlar söz konusu oluyor. 2. Dünya Savaşı'nda birçok Yahudiyi katlettiler. Şimdi ırkçılığın yükselmesi konusunda Müslümanların ve Türklerin de büyük bir rahatsızlığı söz konusu. (…) Böyle olayların olmadığını sakın kimse söylemesin: Ben bunları yaşadım burada. Bosna Savaşı'nı gördük, Kosova savaşını gördük, insanların nasıl katledildiğini.(…) Benim buradaki insanlarla alakalı çok ciddi endişelerim var. (E3)

5.1.2.4. Beklentiler

Yürütülen saha araştırması kapsamında, Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları yukarıda zikredilen ayrımcılık problemlerine ilişkin Türkiye'den neler beklediği hakkında görüşlerine de başvurulmuştur. Bu sorunların çözümünün mümkün olmadığı, dışlanma ve ayrımcılığın göçmenliğin doğasına içkin olduğu gibi yorumlar yaparak, sorunların giderilmesi noktasında oldukça karamsar olan katılımcılar (E22) olsa da, birçok katılımcı söz konusu alanda başta Avusturya devleti olmak üzere Türkiyeli göçmenler ve Türkiye devletine düşen sorumlulukları hatırlatarak, yapılabilecekler hakkında öneriler sunmaktadır.

Ayrımcılık ile mücadelede katılımcılar tarafından vurgulanan en önemli hususlardan biri, Avusturya toplumsal yaşamına katılım ve doğrudan iletişim imkânlarının artırılması yoluyla ötekileştirme ve düşmanlıkların önüne geçilebileceği şeklindedir. Bu konu, ayrımcılıkla mücadele literatüründe de öne çıkan yaklaşımlardan biridir. Önyargı ve ayrımcılığın azaltılmasına yönelik "toplumsal temas" kuramında Allport (1954), toplumsal önyargı ve düşmanlığın grupların birbirine uzak olmasından kaynaklandığını ve uygun tanışma ve etkileşim şartları sağlandığında grup üyeleri arasındaki düşmanlıkların azalacağını vurgulamaktadır. Allport'tan sonra da Cook (1978) ve Pettigrew (1998) gibi birçok bilim insanı tarafından desteklenen bu kurama göre, toplumsal temas gerçekleştikçe önyargının temelinde yatan hatalı genellemeler fark edilir ve ortak yanlar ve benzerlikler keşfedilir. Kısacası bireyler birbirinin gözünde insani özellikleriyle ön plana çıkarak, grubun sanıldığı gibi homojen ve kötü olmadığı anlaşılır.

Allport'un teorisine oldukça yakın şekilde, önyargıların yıkımında toplumsal temasın önemine değinen bir katılımcı, bu konuda Avusturya devletine görevler düştüğünü ima ederek, dışlayıcı politikalar sonucu radikalleştirilmedikleri sürece, göçmenler ve Avusturyalılar arasında gerçek kişiler üzerinden gerçekleştirilecek bir iletişimin genellemeleri engelleyeceğini ve böylece düşmanlıkları da azaltacağını şöyle ifade etmektedir:

> Daha olumlu bir siyaset izlenirse, bunun aşılacağını düşünüyorum. Çünkü düşünün ki; öğrencisiniz. Bir sınıf arkadaşınız Türk, diğeri Arap, diğeri Alman. Ve bunlarla öznel bir ilişkiniz var. Medyadaki olaylarda öznel bir ilişkiniz olmadığı için çok öteki, çok yabancı. Ama onlarla öznel bir ilişkiniz olduğunda muhabbet ederken, onların da espri yaptığını, onlarında acıları olduğunu, saz çaldığını, müzikle ilgilendiğini (anlarsınız). "Aslında insanmış bu" diyorsunuz. O zaman kaynaşma olur. Ama paralel yaşama iterlerse, Fransa gibi, daha radikal gençler olur ve bu radikal gençler öfkeyi bir şekilde çıkartabilirler. (E20)

Benzer şekilde, söz konusu ayrımcılık ve önyargı problemlerini bir süreç ve iletişim meselesi olarak gören ve kendisi de Avusturya'da eğitim alan bir katılımcı, kendinden örnek vererek bu önyargıların toplumsal katılım/görünürlük ve iletişim ile birlikte aşılabileceğini şöyle ifade etmektedir:

> Mesela iş yerinde bir arkadaşım var. İşini çok iyi yapar, kenara çekilir. Sessiz, sakindir. Hiç kimseye kötülük yapmaz. Ben hep diyorum (Avusturyalılara): "Sen şuan Mehmet'in birisine bir şey yapabileceğine inanıyor musun? Terör olayı falan? İşte Müslüman bu, gazetelerde gördüklerin değil." Bunları anlattığın vakit çevrendeki Avusturyalıları düşündürebiliyorsun. Bu bir süreç, devam edecek. Ben Gymnasium'da (lisede) tek Türk'tüm. Şimdi her Gymnasium'da her sınıfta 3-5-6 tane Türk var. Bu güzel bir gelişme ve daha da olacak. 30 sene evvel abim tek Türk doktordu burada. Şu an her dalda, her branşta birçok Türk doktoru var. Bunların hepsi daha da artacaktır. (E18)

Bu problemlerin çözümünü, mesleki yeterliliklerin ve temsil gücünün artırılması bağlamında Türkiyeli göçmenlerin ve Türkiye'nin de sorumluluğunda gören araştırmacı yazar bir katılımcı ise, Avusturya'da Türkiyeli göçmenleri temsil edecek iyi örneklerin çoğaltılmasının Türk nüfusunu toplumda söz sahibi kılacağını ve yaşanan dışlanmaları azaltacağını düşünmektedir:

> Geçen kendi aramızda ne yapmamız lazıma cevap ararken; herkes yaptığı işi en iyi şekilde yapmalı (diye düşündük). Çünkü Avrupa'da Türkiye'ye oranla daha iyi olan belki tek şey iş ahlakı. İnsanlar iyi işe, işini iyi yapan insana değer veriyorlar. İşini iyi yaptığın zaman elinde çok büyük bir güç oluyor. Öyleyse bizim insanımız ne yapıyorsa işini iyi yapmalı. Kurye ise bile en iyisini yapmalı, otobüs şoförü ise, temizlik görevlisi ise, doktorsa en iyisini yapmalı. Böylece toplumda gerçekten söz sahibi olabiliriz. Doğrusunu da anlatabiliriz o zaman. Ama kendi işini kıytırıktan yaptıktan sonra, bunların saldırılarına maruz kaldığımız zaman hareket kabiliyetimiz tamamen sıfırlanıyor. (E9)

Aynı şekilde Türkiyeli göçmenlerin toplumsal temsiliyetinin önemine değinen bir başka katılımcı, söz konusu meselenin Türkiye tarafından da bir kapasite artırma meselesi olarak görülüp, eğitim yoluyla desteklenmesi gerektiğini şöyle anlatmaktadır:

> Bunun yanında burada güçlenmemiz gerekiyor. Burada güçlenirsek daha ciddiye alınırız. Maddi boyutu yine eğitimden geçiyor. Çok iyi bir sanat temsilcimiz olursa, yazar, ressam, isim olarak Türk kökenli. Ama bunun yetişmesi için de dediğim okuldaki elemelerin olmaması gerekiyor, orada destek verilmesi gerekiyor. (E17)

Avusturya toplumu içerisinde yabancı düşmanı ve İslam karşıtı nüfusun yanında, hiç de azımsanamayacak özgürlükçü/demokrat bir kesimin varlığından bahseden bazı katılımcılar ise, bu şansın değerlendirilmesi gerektiğini ve bu kesimlerle kurulacak bağın göçmenleri toplumdaki yalnız konumundan kurtaracağını düşünmektedir. Bu bağlamda, göçmenlere yönelik genellemelerinin/önyargıların tersinin Avusturya toplumu için de göçmenler tarafından yapıldığına dikkat çeken bir katılımcı, "Avusturyalılar ırkçı ve bizi istemiyorlar" şeklindeki genellemeleri kırarak, ayrımcılıklara karşı göçmenlere destek olabilecek toplumsal kesimlerle temasa geçmenin önemini şöyle anlatmaktadır:

> Mesela siz bir Müslümansınız. Avusturyalı bir ateistle ya da bir katolikle, ya da siyasal açıdan bir anarşist ile bir komünist ile bir Avusturya milliyetçisi ile ancak demokratik konsensuslarda buluşabilirsiniz. Başka hiç bir çareniz yok. İnsan hak ve özgürlükleri, inanç ve etnik köken bakımından ve vatandaşlık hukuku üzerinden biz burada bir buluşma yaşayacağız. (…) Bunu isteyen kesimler var istemeyen kesimler var Avusturya'da. (…) Bizim şöyle düşünmemiz lazım. Bizim burada kendimizi var edebilmemizin önünde çeşitli engeller var. Bütün Avusturya'yı önümüze koyarak böyle bir tespit yapamayız. Ayırmak zorundayız. Hans başka, Maria başka bir şey söylüyor. Ben bu ayrımı yapmak zorundayım. Benim işimi kolaylaştıran, bana hayat hakkı tanıyan, benim hareket alanımı genişleten kim varsa burada, ben onunla buluşmak zorundayım. Biz bunu yapmıyoruz şunu yapıyoruz: "Biz ve onlar".(…) İnsan haklarına saygılı demokratik özgürlükleri savunan kişileri ayırdığımızda bir sürü Avusturyalı ile yan yana geliriz, kendi soydaşlarımızla karşı karşıya gelebiliriz. Bunu yapamazsak olmaz. (E12)

Çeşitli Türk ve Avusturya STK'larında aktif görev alarak, diyalog noktasında Avusturya toplumuyla sıkı temas içerisinde bulunmuş başka bir katılımcı da, sanılanın aksine Avusturya toplumunda dezavantajlı grupların haklarını savunan önemli bir kesimin varlığından ve bu kesimin kaybedilmemesi gerektiğinden bahsetmektedir:

> En az yüzde 50'lik Avusturyalı kesim var. Bunlar da haklı olarak medyanın algı operasyonundan dolayı Müslümanlara karşı korkuyla yaklaşıyor. Ama bizim haklarımızı bizden daha fazla savunuyorlar. Bunları kaybetmemek gerekiyor. (E10)

Viyana'da bir yardım merkezinde görev yapan ve işi gereği Avusturyalılarla oldukça sık muhatap olan bir katılımcı ise, bu bağın kurulması noktasında Türkiye devletine de sorumluluklar düştüğünü belirterek, Türkiye gündeminin ön plana çıkarılması yerine, göçmenlerin Avusturya'da var olan bu özgürlükçü kesim ile kurulacak ilişkilerde motive edilmesi ve desteklenmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır:

> (Yabancı düşmanlığı) çok az. % 30'u öyle. Ama öbürlerini de kazanabilecek potansiyel var. Son iki senedir mültecilerle çok ilgileniyorum. Avusturya'nın yapmış olduğu yardımı buradaki Müslümanlar, Suriyeliler, doğulular, yabancılar yapmıyor. Yani maddi durumları aynı insanları söylüyorum ben. Bir potansiyel var. Bunu olumlu bir şeye dönüştürecek bir Türk toplumu lazım. Türkiye'nin olumlu ödevler vererek desteklemesi lazım. Olumsuz ödevlerle; "Sen orada Erdoğancı eylem yap, Ermeni yasa tasarısına karşı eylem yap". Bunların olumlu hiç bir getirisi olmayacak. (E24)

İslamofobik ve Türkofobik ayrımcılık ile mücadelede katılımcılar tarafından dile getirilen bir diğer öneri, son dönemde popüler tartışmalarda öne çıkarılan (Türkiye ve Erdoğan meseleleri, İslam ve terörizm, Müslüman kadınların ezilmişliği, burka, vb.) tali konuları bir kenara bırakarak, odağı göçmenlerin hak ve özgürlüklerine kaydırmaktır.

Katılımcıların bir kısmının yukarıda örnekleri verilen ve aslında göçmenlerin yaşadıkları problem ve ayrımcılıklara doğrudan temas etmediği gibi, konuyu asıl mecraından çıkararak magazinleştiren bu meseleleri bir oyalamaca olarak yorumlandığı görülmektedir:

> Önümüzde bir kemik atılıyor ve biz o kemikle meşgul oluyoruz. İslam şöyledir deniliyor hepimiz onun öyle olmadığını anlatmaya çalışıyoruz. Ben 25 seneden beri dinler arası diyalog ve benzeri toplantılara çok gittim çok anlattım. Ama görüyorum ki; 25 seneden beri hala aynı konular konuşuluyor, aynı podyumlar, aynı tartışma programları. Hiç mi bir şey değişmedi? Demek ki boş, demek ki gerekmiyor, demek ki bu boş bir oyalamaca. Ben çekildim artık kaç seneden beri katılmıyorum böyle programlara.(K2)

Bizzat kendisi, Avusturya medyasında Türkiyeli göçmenlerin konu edildiği tartışma programları ve röportajlara katılım sağlayarak katkı sunan bir katılımcı bu konudaki tecrübelerinden yola çıkarak, söz konusu tartışmalarda referans noktası olarak hak ve özgürlüklerin alınmasının gerekliliğinden şu şekilde bahsetmektedir:

> Avusturya'da bir yere varmak için referansınız, yola çıktığınız nokta çok önemli. (…) Benim düşüncem; biz buraya geldiğimizde bir anlaşma önümüze koydular. Bu anlaşmanın gereklerine bağlanıp oradan yola çıkıp bir şeyler yaptığımız zaman çok rahat bir şekilde siyaset izlenebilir. Nedir o? Anayasadaki hümanizm üzerine kurulan özgürlükler. Biz buraya geldiğimizde, babalarımız buraya geldiğinde bize dediler ki; din özgürlüğü var. Buradan her şeyi argüman haline getirip onların ikiyüzlülüklerini önlerine serebiliriz.(…) O ırkçılıktan girince ben insanlıktan giriyorum. Yüzde yüz haksızlar. (…) Aslında doğru yerden baktığınız zaman argüman açısından çok rahatsınız. (E10)

Katılımcılardan bir kısmı da, yukarıda bahsedildiği üzere, altında Müslüman ve Türk düşmanlığının gizlendiği bir örtü olarak kullanılan olumsuz Türkiye/Erdoğan imajıyla mücadeleye değinmekte ve bu konuda Türk siyasetçilerin teşvikiyle harekete geçen kişi ve yapılanmaların reaksiyoner tavırlar almasını doğru bulmamaktadır. Türkiye'nin Türkiyeli göçmenlerden Türkiye ve Erdoğan'ı savunmaya yönelik bir takım eylemlerde bulunmasını beklediğini dile getiren bir katılımcı, bu yolun faydasız ve ters yönde bir etki yarattığını ifade etmekte ve bunun konuyu popüler bir zemine kaydırıp, yapılan ayrımcılıklara yönelik mücadele imkânını kısıtladığını dile getirmektedir:

> Bence Avusturya'da Erdoğan'ı savunmak gibi bir derdimizin olmaması gerekiyor. Çünkü Erdoğan'la ilgili oluşmuş o önyargı. Siz isterseniz onu şuan göklere çıkarın ve bunu kanıtlayın. Bu yine negatif bir algıya sebebiyet verecek. Çünkü korku ile bağdaştırıldı insanların içerisinde. Sizin sevmediğiniz bir insan hakkında şu an size iyi konuşsam, siz hem benden rahatsız olursunuz hem de ondan bir kat daha nefret edersiniz. O yüzden bence Türkiye'nin imajını düzeltmek için çare, Türkiye ile ilgili konuşmamak, orayı referans almamak. Burada üzerinde anlaştığımız bir anlaşma var; insan kakları. Buradan yola çıkarak önce bir temel hak ve özgürlüklerimizi elde etmek. (E10)

Yaşanan ayrımcılık problemlerinin temelinde yer alan yabancı düşmanlığı ve islamofobi'nin medya, sanat ve bilimin imkânları kullanılarak ve yumuşak güç ve algı yönetimi gibi metotlarla kurgulandığı göz önüne alındığında, bunlarla mücadelede yine aynı yöntemlerin kullanılması gerekliliği birçok katılımcı tarafından ifade edilmektedir. Türkiye'nin klasik mücadele yöntemleri yanında, bu modern ve etkili araçlardan faydalanarak mevcut ayrımcılık problemlerinin azaltılmasına katkı sunabileceği birçok katılımcının paylaştığı bir görüş olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrımcılığı besleyen en önemli aygıtlardan ilki hiç şüphesiz medyadır. Çünkü medya, iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sonucu toplumsal çoğunluklara bilgi sağlama konusunda neredeyse bir tekel oluşturmuş durumdadır. Sosyal hayatı biçimlendiren ayrımcı ideolojileri ve "öteki" algısını üretme, besleme ve yaygınlaştırma gücüne sahip olan bu aygıt, kimi zaman yaşanan ayrımcılıklara yer vermeyerek, kimi zaman da yanlış yönlendirmelerde bulunup olayları çarpıtarak bu görevini kötüye kullanabilmektedir. (Göregenli, 2012, s. 250-251)

İslam karşıtlığı ile mücadelede medyanın rolü konusu, akademik çalışmalarda ve uluslararası örgütlerin gündeminde de gittikçe daha fazla dikkat çekilen bir konu olmaktadır (Ranieri, 2016; Kurtishi ve Ajdini, 2016; Anderson, 2015; Ulağlı ve Evren, 2016; Krista, 2014; OIC, 2016). Bu çalışmalardan biri olan "İslamofobi ile Mücadelede Medya Stratejisi ve Uygulama Mekanizmaları" isimli raporunda İslam Konferansı Örgütü, kısa, orta ve uzun vadede bu alanda uygulanabilecek strateji önerilerinde bulunmaktadır. Raporda, İslam'ın doğru anlatılması noktasında medya yetkilileriyle iletişimin artırılması, bu konuda medya kampanyaları düzenlenmesi, medya organlarının bu yönde finanse edilmesi, okullarda medya okuryazarlığının geliştirilmesi ve Müslüman ve Batı dünyası arasındaki etkileşimi artırmaya yönelik projelerin hayata geçirilmesi gibi birçok öneri sunulmaktadır. (OIC, 2016)

Ülkede Türk düşmanlığı ve islamofobinin toplumsal katmanlara yayılmasında, medya ve iletişim araçlarının üstlendiği role vurgu yapan bazı katılımcılar da, çeşitli manipülasyonlar yoluyla ve olumsuz İslam ve Türkiye imgesi ile bütünleştirilerek oluşturulmuş olan bu düşmanlıkların, ancak aynı araçlar üzerinden tersine bir algı yönetimiyle azaltılabileceğini düşünmektedirler. Ülkedeki Türklerin ötekileştirilmesinde önemli bir rol oynayan Türkiye'ye yönelik olumsuz haberlere dikkat çeken bir katılımcı, bu algı operasyonlarına karşı mücadele etmek için güçlü bir medyaya ihtiyaç olduğunu şu şekilde dillendirmektedir:

> Şu da bizim bir dezavantajımız: Bizim Avrupa'da Türkiye'yi ciddi manada savunacak bir medyamızın olmaması. TRT World var İngilizce. 80 milyon Almanya, 9 milyon Avusturya, 10 milyon İsviçre; etti 100 milyon. Bu yüz milyonun anadili Almanca. Bütün belalar da bu iki ülkeden çıkıyor. Fransa, İngiltere bir Almanya kadar problem değil. Almanya ve Avusturya Avrupa Birliği'ne yön vermeye kalkıyorlar. Bu manada bizim ciddi bir medya organımız yok. Burada siyasi partilere gönderebileceğimiz "Siz şöyle şöyle diyorsunuz ama Türkiye kadar harcama yapmış, şu kadar göçmeni var" şeklinde dokümantasyonlu bir şey sunamıyorsun. Veriler var, hepsi Türkçe. (E26)

Benzer şekilde, Türkiye'nin PKK ile mücadele ve 15 Temmuz darbe girişimi gibi haklı olduğu konularda dahi, kendisini doğru dil ve etkili kanallar yoluyla anlatamadığını söyleyen bir katılımcı, bu noktada yerel medya organlarında ve Almanca dilinde yürütülecek kamu diplomasisi çalışmalarının eksikliğine ve gerekliliğine şöyle değinmektedir:

> Bu noktada medya çok önemli. Mesela Avusturya medyasının verdiği bilgi ve fotoğraf "Türkiye Kürtlere karşı bir savaş içerisinde". Biz bunun doğru olmadığını biliyoruz. "4-5 tane bakan var Kürt olan onu biliyor musunuz?" deyince, "Olabilir mi?" falan… Medya üzerinden yaratılan algı insanlarda etkisini gösteriyor. Medya anlamında da etkin olmamız lazım. Türkiye'de mesela darbe oldu. Avusturya bunu "planlamış, darbe ile alakası yok, tiyatro" gibi yorumladılar. Ama Avusturya'nın anlayacağı bir dilden bir kanaat önderi çıkıp anlatamadı burada, pasif kaldık biz. Türkiye'den yapmaya çalıştılar onu. Orada da medya bağımsız değil, Zaten düşündüklerini söyleyemiyorlar. O yüzden Türkiye'nin medyası da çok dikkate alınmıyor tabiri yerindeyse. Dolayısıyla burada Avrupa'nın anlayacağı bir dilden anlatmak lazım. Mesela eski başbakanlardan Mesut Yılmaz ORF'e (Avusturya devlet televizyonu) katıldı, Almanca konuştu ve bence çok etkili oldu. Darbeyi ve neden Türkiye Avrupa'dan uzaklaşıyor konusunu Avrupalının anlayacağı dilden anlattı. Bunun eksiliğini görüyoruz. Bizde de Almanca 'ya vakıf ve Avusturyalılarla görüşen insanların daha çok söz sahibi olması lazım. Mesela Standard'ta Presse'de Almanca bir makale yayınlanabilirdi. (E25)

Türkiye tarafından medyada temsiliyet konusunda yürütülecek çalışmalara ihtiyaç olduğunu ve ancak bunun yüksek standartlarda ve güçlü finanse modelleriyle profesyonel şekilde yürütülmesi gerektiğini söyleyen bazı katılımcılar ise, yerel dilde ve yüksek kalitede yapılması gereken bu çalışmalara ilişkin beklentilerini şu şekilde dile getirmektedir:

> Avusturya "mainstream"ine (ana akım) girmeden olmaz. "Sputnik News" gibi Almanca bir sayfa yapacaksın, gazete çıkaracaksın. %100 senin finansmanınla bu olabilir. Ama bu gerçekten buranın kalitesi ile aynı seviyede olması, yakalaması lazım. "Yeni Hareket" (Viyana'da yayınlanan Türkçe bir gazete) ile falan olmaz bu işler. Kaliteyi yakalarsan o zaman olur. Ya da bu iş parayla oluyor. Standard'a parayı basarsan senin röportajın makalen yayınlanabilir. Özgür basın böyle çalışır :) Bunun için para lazım, netzwerk (iletişim ağı) lazım. Ama uğraşmak gerek. (E21)

Söz konusu mücadelede, sosyal medyanın ve online bilgi paylaşımının ne kadar etkin sonuçlar doğurabileceğini anlatan bir aktivist katılımcı ise, Türkiye tarafından finanse edilebilecek Avusturya toplumuna yönelik Almanca bilgi platformlarının, Türkiye ve dolayısıyla Türkiyeli göçmenlerin ülkedeki imajının müspetleştirilmesine önemli katkılar sunacağını dile getirmektedir:

> Burada 10 kişi Türkiye için hiçbir şey değil. Bu arkadaşları maaşla çalıştırsınlar. Gerçekten samimi bir şekilde söylüyorum; Avusturya'da birçok şey değişir. En azından temsiliyet noktasında insanların içine biraz huzur verir. Milletvekilleri önemli pozisyonda olan insanlar başka bir alternatif görmüş olur. Bulvar gazeteleri değil "Standard" gibi üst düzeydeki gazeteler. FEYKOM (Kürt Haber Portalı) PKK'dan. Türkiye ile ilgili oradan bakıyorlar. Neden? Buradan bak diyebileceğin bir şey yok çünkü. Türkçe çok var, Almanca yok. Buranın diliyle, buradaki örneklerle, -Türkiye'deki Susurluk'u değil de Haydar'ın yaptığını örnek vererek- yapılması gereken şey. Fix bir 10 kişi olsun, ThinkThank şeklinde çalışsınlar, korkmasınlar, bir vakıf üzerinden. Türkiye eğer 10

> tane arkadaşı bir yere oturtup, onlara videolar, röportajlar ve onu yaymak için bir bütçe verirse, online bir TV kanalı gibi bir imkan verirse, bence Avusturya'nın altını üstüne getirirler. (E10)

Medyanın islamofobi konusunda yürüttüğü bilinçaltı ve algı manipülasyonuna dayalı haber stratejilerine değinen eğitmen bir katılımcı ise, söz konusu algının ters yüz edilmesinin yine medya yoluyla yürütülecek psikolojik bir savaşla sağlanabileceğine ve bu konuda Türkiye'nin destek sunabileceğine inanmaktadır. Ancak katılımcı, bu psikolojik savaşın, algı yönetimi, zihin kontrolü, subliminal mesajlar gibi nöro-psikolojik temelli araçlar yoluyla desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir:

> Şu anda şunu çok iyi başardılar- Eminim bu konuda sistematik olarak nörobilimcilerle çalışıyorlar, çünkü beyin odaklı öğrenmede de bu böyledir- 11 Eylülden sonra çok başarılı bir şekilde insanların beynine şunu kazıdılar: Taşa kazır gibi yani, kolay kolay oradan çıkmaz artık: Terör ve İslam aynı. Ya da İslam'la şiddet aynı. (…) Burada medyanın kullanılması lazım. Ama profesyonelce kullanılması lazım, popüler bir şekilde değil, bilimsel olarak. Bizimkilerin de nörobilimcilerle çalışması lazım aslında. O konuda çok iyi nörobilimciler var tanıdığımız burada. Benim bir arkadaşım var; şuan buranın cumhurbaşkanının seçilmesindeki reklam kampanyalarında o etkili oldu mesela. Kendisi psikolog ve nörobilimci, reklam psikoloğu. Bu tür mekanizmaların kullanılması gerekiyor. (K4)

Toplumda Türk ve Müslümanlara yönelik önyargıları yıkmak/değiştirmeye yönelik, bir yumuşak güç (soft-power) yöntemi olarak kültür ve sanat alanının kullanılabileceği düşüncesi de katılımcılar tarafından ifade edilen bir başka öneridir.

Nitekim fikirlerin, yaşam tarzlarının, estetik anlayışların ve zevklerin paylaşımı yoluyla muhatap kitleleri etkileme imkânı veren bu yöntem ile günümüzde birçok ülke dil, edebiyat, müzik, folklor, dizi ve sinema ürünleri, mutfak kültürü, moda gibi araçları yaygın bir şekilde kullanmaktadırlar (TASAM, 2016). Özellikle sinema ve diğer görsel sanatlar yoluyla yaratılan sahnelerin toplumsal değer ve yargıların biçimlenmesindeki rolü çok büyüktür. Buna belki de en iyi örnek Yahudilerin antisemitizm hakkında farkındalık yaratmak üzere yürüttükleri çalışmalardır. Kültürel faaliyetler ve başta sinema olmak üzere görsel sanatlar yoluyla yayılan mağdur Yahudi imajının ne denli etkili olduğunu, dünya genelinde oluşturdukları antisemitizm hassasiyetinden anlamak mümkündür.

Bu araştırmanın birçok katılımcısı da, İslam ve Türk düşmanlığına karşı Türkiye'nin desteğiyle kültürel bir diplomasi yürütülmesinin büyük faydalar sağlayacağını düşünmektedir. Özellikle Türkiye'de son yıllarda kurulan yahut işlevselleştirilen kültürel diplomasi kurumlarının bu konuyu ciddiye alması gerektiğini söyleyen bir katılımcı, söz konusu kurumların Avusturya kültür ve sanat dünyasının kodlarını anlayarak bu alanda önemli vazifeler üstlenebileceğini dile getirmektedir:

> Avusturya ve Viyana'nın tüm kurumlar tarafından -TİKA, YTB, Yunus Emre- güzellikle incelenmesi ve bunun üzerinden Avrupa politikasının geliştirilmesi gerekiyor. Yunus Emre dedim. Çünkü sanatın, müziğin başkenti

> burası. Burada sanat ve müzik denince ne anlaşılıyor, iyi koklayıp sunacağımız şeyleri buna göre sunmalıyız ki, Avusturyalılar Türk kültür ve medeniyetini bu açıdan görmeli. (E8)

Benzer şekilde, kültürel faaliyet yürütürken yerel atmosferin dikkate alınması gerektiğine vurgu yapan bir başka katılımcı ise, sinema ve sanat yoluyla gerçekleştirilecek çalışmaların siyasetin başaramayacağı şeyleri başarabileceğine, ön yargıları yıkıp, kültürel iletişim kanalları açabileceğine inanmaktadır:

> (Kültürel diplomasi) kesinlikle fayda sağlar. Ama bu faaliyetlerin içe dönük olmaması lazım. Burası Türkiye değil. Avusturyalı kurumlarla da ilişkiye girilmeli. Filmler çekilebilir, göçmenliğin de bir deneyim olduğunu (anlatan). (…) Sinema dili bunu çok iyi anlatabilir, göçmenliğin ne kadar ağır bir şey olduğunu, bunun onda nasıl bir yere açtığını. Mesela ben bu yaralanmayı kendimi çok yaşadım, İlkokulda Ortaokulda yaşadım iş hayatımda yaşadım. Bir de beni anlamaya çalış. Ötekinin yaşam deneyimini anlarsınız beklentileriniz de daha gerçekçi olur. Mesela Fatih Akın bunu yaptı sanat bu anlamda çok önemli. Siyasetten çok sanatın dilinin değerlendirilmesini talep ederim. (E20)

Sosyolog-yazar bir katılımcı ise, göçmen ve Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve düşmanlıkların bilgi eksikliğinden ziyade, duygulara ve bilince işlemiş ön yargılardan kaynaklandığını hatırlatarak, bunların önlenmesinde özellikle halka direk hitabeden popüler kültür ürünlerinin yardımcı olabileceğine inanmaktadır. Amerikalı yönetmen Reza Aslan'ın çalışmalarından örnekler veren katılımcı, dizi ve televizyon programları gibi popüler kültür eserlerinin göçmen ve Müslümanların normalleştirilmesinde önemli bir rol üstlenebileceğini düşünmektedir:

> Sen önyargıları bilgiyle, argümanla çözemiyorsun. Çünkü bütün argümanlar aslında ortada. (…) Bu medya bir şekilde korku yarattı insanlarda. Bu korkunun ortadan kalkması için normal bir şey haline gelmesi lazım. Bilgilendirme şeylerine girersen çok problemli, çözemiyorsun. Sosyal medya ile bilgiyi çok kolay manipüle edebildiğin bir ortama girdik. Trump'tan sonra herkes yazdı: "post-truth" dönemindeyiz. Yani gerçeklik diye bir şey kalmadı, sadece algı var. Çünkü bütün o bilgi kirliliği içerisinde sen yerini bulamıyorsun. İnsanların hislerine, emosyonal düzeye hitap edebilecek görseller, popüler ve yüksek kültür şeyleri (gerekli)...(…) Tabi bununla (yüksek sanatla) kültür eliti ilgilenecektir. Ha ama onlar multiplator, çünkü onlar daha sonra gazetede yazacaklar, röportajlar verecekler, kitaplarında geçecekler vs. toplumu etkilerler. Ama bunun popüler kültür ayağının da atlanmaması gerektiğini düşünüyorum. Çok daha iyi ulaşabilirsin popüler kültür üzerinden. Bunun üzerine kafa yormak gerektiğini düşünüyorum. Gazetelerde, televizyonda, sokaklarda, gündelik yaşamda görülebilecek… Amerika'da Reza Aslan diye bir adam var. Din bilimleri üzerine çalışıyor, Müslümanların ötekileştirilmesi üzerine düşünmüş. ABD'de uzun süre eşcinsellerin de aynı şekilde ötekileştirildiklerini söylüyor ve ne zaman bunlar normalleştirildi? Dizilerde bunların hayatı gösterildi, eşcinseller de normal bir hayat sürebiliyormuş, bunların çocukları varmış vs. Normalleşme olabilmesi için bunların da insan olduklarını anlamak lazım. Normal insan gibi algılanmıyor burada Müslümanlar. Canavar gibi. Çok geri kalmış gibi, çok yabancı bir kültürün şeyi gibi… Algı çok önemli. Sanat, kültür bir faktör olabilir. Onların da sıradan insan olmalarını sağlayan diziler vb. (E16)

Türkiye'nin sanat, bilim ve hizmet alanındaki başarı örnekleri üzerinden yürüteceği kültürel diplomasinin toplumda Türklere karşı olan önyargı ve düşmanlıkları azaltılabileceğini dile getiren yazar bir katılımcı ise, bunun için Türkiye'nin elinde birçok malzeme olduğunu belirtmekte ve kendi yaptıkları çalışmalardan örnek vererek bu yöntemin ne kadar etkili sonuçlar doğurabileceğini şöyle anlatmaktadır:

> Mesela şöyle bir şey vardı bizim. Aşık Veysel'in "Gidiyorum Gündüz Gece". Bunu biz 15-20 tane Avusturyalı yazara verdik. Dedik ki siz bunun üzerine tekstlerinizi yazın. Sizin her birinizin eline 2 bin şilin vereceğiz, o zaman. Herkes bir sürü bir şeyler yazdı, kitap oldu, toparlandı. Hepsi Aşık Veysel'e pozitif yaklaştılar, hakkında güzel şeyler yazdılar. Kendi dilleriyle yaptırdık yani. Şimdi mesela bu çalışmayı şey de yapabilirsin: Bizim markalaşmaya yatkın, bir sürü kavramımız var. İstanbul bunlardan bir tanesi. Bizim 15 Temmuz'daki demokrasi mücadelemiz bunlardan bir tanesi. Mesela, fotoğrafçıları ve ressamları görevlendir. Bul 15 tane 10 tane (yazar), gel bunun hikâyesini sen yaz de. Sana sonunda şu kadar da para vereceğim de. İnsanlar o kadar değişik şeyler çıkartırlar ki, bizim mücadelemizi o kadar güzel bir dille anlatırlar ki. Mesela Türk Hava Yolları da bizim için bir başarı hikâyesi. Bizim anlatacağımız bir sürü başarı hikâyemiz var. Bizim mutfağımız var, dünyanın en zengin mutfağı. (…) Kültür alanında markalaşabileceğimiz bir sürü konu var. Bunlar için bu işin ehillerini görevlendirebiliriz burada. (E9)

Türkiyeli göçmenlerin yaşadığı ayrımcılık ve ötekileştirme sorunlarının çözümünde katılımcılar tarafından dillendirilen bir başka husus da, ister islamofobik, ister ırkçı yaklaşımlardan beslensin, Türkiye'nin bu sorunu oldukça sistemli bir şekilde gündemine alıp, Türkiyeli göçmenlere destek olması ve etkin çözümler üretmesi gerektiğidir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, katılımcılar tarafından varoluşsal kaygılara varacak denli büyük bir güvenlik problemi olarak algılanan bu ötekileştirme atmosferinde, Türkiye'nin güçlü bir devlet olarak vatandaşlarının arkasında durması ve onlara destek sunması gerektiği yapılan mülakatlarda ön plana çıkan bir konu olmuştur. Bu konuya değinen bir katılımcı Yahudiler ve İsrail devletinden örnekler vererek beklentilerini şöyle anlatmaktadır:

> Bakın, Yahudi mezalimi neden oldu, İsrail devleti neden kuruldu? Dünyadaki tüm Yahudiler kendilerini güçlü hissediyorlar. Çünkü arkalarında bir devletleri var. Türkiye'nin güçlü olması neden önemli? Dünyanın her yerinde Türkler var. Onlara da arka çıkmak zorundalar. Bir şey olduğu zaman Türkiye bana ne diyemez, çünkü kendi insanları söz konusu. Burada baskılar arttığı zaman ben Yahudiler için İsrail devletinin neden bu kadar önemli olduğunu anladım. Türkler için de bir devlete sahip olmaları ve o devletin güçlü olması çok çok önemli. (K4)

Bir başka katılımcı da, yaşanan ötekileştirme ve ayrımcılıkların geleceğiyle ilgili oldukça kötü senaryolar söz konusu olabileceğini ve bu konuda Türkiye tarafından ileriye matuf stratejiler geliştirilmesi -gerekirse Türkiyeli göçmenlerin ülkeden tahliyesini de içeren çözümlere kafa yorulması- gerektiğini şu şekilde ifade etmektedir:

> Şimdi ırkçılığın yükselmesi konusunda Müslümanların ve Türklerin de büyük bir rahatsızlığı söz konusu. Birçok insan Türkiye'ye kesin dönüş yapmaya çalışıyor. (…) Hatta çok kötü olaylar gelişebilir, bizim buradan güvenli dönüşümüz ile alakalı bir plan da olması lazım. Burada bir problem çıktı karayolundan dönmek zorunda kaldığını düşün: Sırbistan'dan Macaristan'dan gideceksiniz. Bu insanlar nasıl dönebilir? (…) Ben bunu milletvekillerine de çok net bir şekilde söyledim: Mutlaka bir planı olması lazım Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin. Çünkü benim buradaki insanlarla alakalı çok ciddi endişelerim var. Dünya'da savaş tamtamlarının çalındığı şu dönemde, böyle bir projenin olması gerekiyor. (E3)

Görüldüğü gibi; katılımcıların büyük çoğunluğu, ister islamofobik ister Türk düşmanlığı temelli olsun, yaşanan ayrımcılıklarla mücadele noktasında anavatanları Türkiye'nin de destek sunması gerektiğini düşünmektedir. Avusturya toplumuyla temas ve toplumsal temsiliyetin artırılması bağlamında motivasyon, Türkiye gündeminin ön plana çıkarılması

yerine göçmenlerin hak ve özgürlüklerine odaklanılması, medya ve sanat gibi kamu diplomasisi kanallarının kullanımı yoluyla önyargıların azaltılması ve göçmenlerin güvenliklerine yönelik kötü senaryoları da dikkate alan stratejiler belirlenmesi konuları saha araştırmasında ortaya çıkan en önemli beklenti bulguları olarak belirmektedir.

5.1.3. Entegrasyon/Katılım Sorunları

Katılımcıların tamamı tarafından dillendirilen entegrasyon ve katılım problemleri saha araştırmasında en çok öne çıkan sorunlar arasındadır. Mülakatlarda, konu kapsamındaki sorular yoluyla, katılımcıların anılan probleme ilişkin algıları, söz konusu problemin nedenlerine ilişkin yaklaşımları ve bu doğrultuda Türkiye'den bekledikleri katkılar anlaşılmaya çalışılmış olup, elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

5.1.3.1. Entegrasyonun Tanımına İlişkin Bulgular

Çalışmanın "Türkiyeli Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" bölümünde, entegrasyon kavramının tanımında bir karmaşanın hakim olduğu dile getirilmişti. Kullanıcının niyet ve vurgusuna göre çokkültürlülük ve asimilasyon arasında salınan bu kavramın, Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenler için nasıl bir anlam ifade ettiğine ilişkin bulgular bu bölümde ele alınacaktır. Katılımcıların entegrasyon algısı, kavrama dair kendi görüşleri ve Avusturya tarafından entegrasyondan kastedilen anlam ve beklentilere ilişkin sorular yoluyla anlaşılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların tamamına yakını Avusturya tarafından dillendirilen entegrasyon kavramının, aslında tek taraflı bir uyumu ifade eden asimilasyonu imlediğini dile getirmektedir. Bu bulgu, Brubaker'ın "The Return of Assimilation?", asimilasyonist politikalar izlemelerine rağmen Batı Avrupa ülkelerinin bu kavramı kullanmaktan kaçındığına ilişkin tezini destekler niteliktedir. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

> Entegre olmak derken onların istediği çerçeveye uymamaktan söz ediyoruz. (...) Onların istedikleri o çerçevede konuşmak ve yapmak. Bütün yapılan işler entegrasyon kelimesinin arkasında yapılıyor. İyi de ben entegrasyona karşıyım, entegrasyonun bu şekilde anlaşılmasına karşıyım. Çünkü entegrasyonu kılıf olarak kullanıyor, asimilasyon yaşatmak istiyor. (E22)

Diğer katılımcılardan ikisi de, Avusturya'nın popülist bir yaklaşımla göçmenlerden hâkim kültüre tek taraflı bir uyum, yani asimilasyon beklentisi içerisinde olduğunu belirterek şöyle söylemektedirler:

> Avusturya'nın bu kutuplaşma esnasında entegrasyondan anladığı kesinlikle asimilasyon. (…) Bence entegrasyon iki taraflı olur. Bunu Avusturyalılar tek taraflı görüyorlar. Bu da popülizmin bir gereği, onlar da biliyorlar tek taraflı olmayacağını. Ama "leitkultur"(öncü kültür) diye birşey çıkardılar: öncü/lider kültür. Bir "letikultur" olmalı, diğerleri de büyük paydada ona uyup müsaade edildiği kadar da kendi farklılıklarını yaşayabilir. (E10)

> Avusturya'nın talep ettiği entegrasyon ötekinin yok olması, erimesidir. Bir zenginlik anlamında algılamıyorlar. Kendine benzeyen; hayat tarzıyla, görüşüyle.. Ona bir şey hissettirmeyecek bir dönüşüm istiyorlar. (E20)

Bir karikatür örneğinden (Bkz. Resim-4) yola çıkan bir başka katılımcı da, Avusturya'nın son yıllarda entegrasyondan kastettiği şeyin özellikle Müslümanlar üzerinden yürütülmek istenen ve kültürel ve dini boyutlar içeren bir asimilasyon olduğunu dile getirmektedir:

> Bundan 3 yıl önce aşırı sağcı Parti FPÖ'nün bir karikatür dergisi vardı. Orada Osmanlı'nın Ortaçağda buralara yaptığı fetih hareketlerinden bazı kareler yayınlamışlardı. Orada da bir şey çizmişlerdi: Osmanlı askerleri bir domuzun üzerinde gidiyor, elinde bir kadeh var. Karşıdan da bir Avusturyalı "İşte şimdi entegre oldunuz" diyor. (E13)

Resim-4: Karikatiür: "*FPÖ'ye göre entegrasyon*" (Der Standard, 2013)

Araştırmanın uzman akademisyen katılımcılarından biri de, entegrasyon kavramının ülkelerin yorumlarına göre değişebilen esnek doğasına vurgu yaparak, dünyada vatandaşlık tanımlarına paralel şekilde farklılaşan entegrasyon yaklaşımları söz konusu olduğunu ve Avusturya'nın folklorik, milliyetçi bir karaktere sahip entegrasyon anlayışının da asimilasyona daha yakın olduğunu düşünmektedir:

> Entegrasyon biraz kullananın meşrebine, acendasına, amaçlarına göre içini doldurduğu bir kavram. Esnek. (…) Ülkelerin entegrasyon anlayışları da farklı. Mesela, Fransa'da entegrasyon neredeyse yaklaşık eşittir asimilasyon demek. Tam olarak bir Fransız olmanı istiyor senden. En azından kamusal alanda. Belirli farklılıklarını sürdürebilirsin ama, sokağa çıktığın zaman, kamusal noktaya geldiğin zaman, okula girdiğin zaman benim gözümde hiçbir farkı olmayan şöyle bir insan olmalısın. İngiltere'deki daha farklı. Almanya, Avusturya. Mesela Avusturya biraz daha asimilasyona yakın tanımlıyor. Çünkü demin söylediğim vizyon onlarda. Kendi vatandaşlık anlayışları öyle. İdeal Avusturyalıyı tanımlarken daha milliyetçi nosyonlar ile tanımlıyor, folklorik nosyonlarla. Dolayısıyla benim entegrasyon anlayışım: ülkeden ülkeye değişen bir proje olduğu yönünde. (E28)

Diğer yandan Türk asıllı parlamenter bir katılımcı, Avusturya'nın asimilasyon istediği yönündeki yargının yanlış olduğunu söylemekte ve bu konuda asimilasyon isteyen sağ partilerin, böyle bir beklentileri olmayan sosyal demokratlardan ayrılması gerektiğini dile getirmektedir (K6). Benzer şekilde, toptancı bir bakışla Avusturya'nın yaklaşımını asimilasyonist olarak yaftalamanın yanlış olduğunu dile getiren bir başka katılımcı da, çokkültürcülük yaklaşımına uygun şekilde farklılıkları destekleyen, göçmenlere yönelik ılımlı bir kesimin de var olduğuna vurgu yapmaktadır:

> Tabi tek türlü bir entegrasyon yok, Sebastian Kurz'un beklediği entegrasyon var, bir SPÖ'nün var, bir de ben Avusturya'da vicdanlı bir sol topluluğun olduğunu düşünüyorum (…) Yani FPÖ'nün entegrasyonunu çözemezsin, ya ülkeden gideceksin ya da silik olacaksın bu toplumda. Ama diğerleriyle yaşamak isteyen bir toplum var Avusturya'da bence. O yüzden bu toplumla yaşamayı, ortak yönlerini bulmak lazım. (E24)

Görüşmelerde öne çıkan bir başka husus, Avusturya'nın entegrasyon tanımında ortaya çıkan muğlaklıktır. Avusturya yetkililerinin entegrasyonu tanımlama biçimleri kavram üzerindeki belirsizliği daha da artırmaktadır. Avusturya Ulusal Entegrasyon Planı'nda başarılı bir entegrasyonun şartları arasında, dil ve toplumsal katılım yanında "*Avrupa ve Avusturya değerlerine riayet*" de sayılmaktadır (NAP-1). Bu söylem siyasi demeçler ve kamuoyu tartışmalarında en çok karşılaşılan kalıp halini almıştır. Ancak söz konusu değerlerin muğlaklığı ve yoruma açık oluşu birçok katılımcı tarafından rahatsızlıkla dile getirilmektedir. Hukuk ve demokrasi bağlamında genel bir çerçeveyi ifade ettiği ileri sürülse de, bu değerlerin çoğu kez okullarda havuza girmek istemeyen öğrenciler yahut kadına yönelik ayrımcılığı simgelediği gerekçesiyle başörtüsü bağlamında ele alınıp değerlendirilebildiğine dikkat çeken bir katılımcı şöyle söylemektedir:

> Şimdi onlar diyor ki; "Ben başörtüsünü yasaklamak istiyorum. Yüzme Avusturya kültürünün bir değeridir, Avusturyalı olmanın bir gereğidir. Buna katılmak zorundasınız" diyor sizi dinlemiyor bile. (E8)

Sübjektif yorumlara kapı aralayan bu tür bir yaklaşım, entegrasyon kavramının sınırlarını daha da belirsizleştirmekte, bu kavramı kişisel yorumlarla istenilen tüm kapıları açabilecek bir maymuncuğa dönüştürmektedir. Katılımcılardan bir kısmı bu konuya dikkat çekmekte ve entegrasyon kavramının bilerek muğlak bırakıldığını, bu yolla göçmenler üzerinde sürekli bir baskı unsuru olarak kullanıldığını düşünmektedir. Avusturya medyasındaki göçmenler ve entegrasyon konulu tartışmalarda sıklıkla yer almış bir katılımcı, tecrübelerinden yola çıkarak şunu dile getirmektedir:

> Bir defa entegrasyon diye bir şeyin varlığına ben inanmıyorum. Bu hep bir "Kampfbegriff" (mücadele kavramı). Kasıtlı olarak entegrasyonun ne olup olmadığı hep muğlak bırakılıyor. Ne yaparsan yap, karşındaki entegrasyon kriterlerini değiştirebiliyor. Ben mesela Almancayı anadilimden daha iyi biliyorum, eğitimim var, topluma katkıda bulunuyorum. Her şey mükemmel aslında. Ama bu sefer hala yetmiyor, işte "başörtülüsün, o yüzden

> entegre değilsin" diyor. Yani entegrenin ne olup olmadığını kendisi belirliyor ve belirlediği şeyi de istediği zaman değiştirebiliyor. Nasıl gerekiyorsa öyle değiştirebiliyor ki hep bir suçlama olsun karşı tarafa, o suçlama üzerinden bir baskı kurabilsin.(…) Ben 45 seneden beri burada yaşıyorum. Şimdiye kadar ne beni entegre edebildiler, ne entegre miyim değil miyim bariz bir şekilde karar verebildiler, ne de beni entegre edebilmek için çalışma yaptılar. Demek ki onların aradığı istediği entegrasyon değil, ama bunu hep canlı tutmak, hep bir baskı unsuru olarak kullanmak. (K2)

Entegrasyon kavramı üzerinden göçmenlere sürekli bir suçluluk duygusu yaşatılmak istendiğini söyleyen bir başka katılımcı da, iktidar ilişkilerine gönderme yaparak benzer bir yorumda bulunmaktadır:

> Aslında "Ben seni istemiyorum"u net söyleseler, entgerasyon sorunlarının hepsinin saçma olduğu ortaya çıkacak. Ama normatif olarak "Sen ırkçı mısın?" la karşılaşmamak için (söylemiyorlar)… Kavramlar ve diskurlar üzerinden ötekini suçluluk duygusuna itmek: "Bak aslında ben seni seviyorum ama sen olmadığın için olmuyor bu işler"... Hâlbuki burada bir iktidar ilişkisi var; büyük öteki, küçük ötekinden bir şeye benzemesini istiyor. Ama küçük ötekinin taleplerine hiç kulak verilmiyor. (E20)

Bir başka katılımcı Avusturya'nın entegrasyon beklentisini anlatırken, Aile ve Gençlik Bakanlığı tarafından da desteklenen Avusturya Müslüman Gençliği (Muslimische Jugend Östereich-MJÖ) isimli oluşumdan örnek vermektedir. "Avusturyalı Müslüman" kimliğini ön plana çıkaran bu oluşum, bu kimliği Avusturya devletinin eksiksiz bir vatandaşı olmak ve kültürel, toplumsal ve siyasi tüm alanlara katılım sağlamak olarak tanımlamaktadır.[35] Anadil ve etnik kültürlerden feragat edilebileceğini savunan ve birçok etnisiteyi içerisinde barındıran bu oluşum, Türkiyeli göçmenlerden de asimile oldukları noktasında oldukça fazla eleştiri almıştır. Entegrasyon bağlamında, Avusturya devleti tarafından dile getirilen Almanca yeterlilik, eğitim, Avusturya toplumunu ve kültürünü tanıma ve topluma katkı sağlama gibi biçimsel şartlar açısından entegrasyon örneği olarak görülen MJÖ için bile son dönemdeki tartışmaların bir hayal kırıklığı yaşattığı gözlemlenmektedir. Söz konusu oluşumun içerisinde uzun yıllar yer almış bir katılımcı bu durumu şöyle özetlemektedir:

> MJÖ'yü bilirsiniz. Avusturyalı ve Müslümanız kimliğini savunuyorlar, oturtmaya çalışıyorlar. Anadili bile savunmuyorlar. Evet gençleri sokaklarda yürüyor, schnitzel yiyor, onların halk oyunlarını da oynuyor, ama sonuçta nereye varıyor: Başörtüsü… Bir yerde ayrılıyorsun. Her şeyi yaptım artık diyorsun, verdim, verdim, veremeyeceğim yere geldim. MJÖ'lü başkanlar ben Avusturyalıyım, Avusturya benim vatanım der. Dilim Almanca. Böyle yapsalar da işe yaramıyor. Bir sınır var. Uğraşsan da olmuyor. (K3)

Türkiye kökenli ikinci nesil göçmenlerin entegrasyonu üzerinde karşılaştırmalı bir bilimsel çalışma yürüten bir başka katılımcı ise, sürekli değişen entegrasyon kriterlerine vurgu yaparak, söz konusu durumun yeni nesil bir ayrımcılık olarak algılandığını ifade etmektedir:

> Bundan önceki jenerasyona şunu dediler: uyum olarak eğitim alın, dil öğrenin ve buradaki hayata karışın dediler. Ama ikinci jenerasyon aslında bunun böyle olmadığını gördü; belirli bir noktadan sonra hala ayrımcılıklara muhatap olduklarını düşünüyorlar. (E20)

[35] Avusturya Müslüman Gençliği, resmi web sitesi. 16 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir: http://www.mjoe.at/

Avusturya'nın entegrasyondan asimilasyonu anladığını ifade eden katılımcıların büyük çoğunluğunun, Esser "Integration Und Ethnische Schichtung."'in sınıflandırmasından ilhamla sistem entegrasyonunu anladığı ve bunun yanında siyasal temellere dayanan bir üst kimliği kabul ettikten sonra kültürel olarak asimile olmanın gerekli olmadığına vurgu yapan çokkültürcülüğe daha yakın durdukları gözlemlenmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğuna göre, göçmenler geldikleri yeni ülkede, yasal kurallara uyarak, çalışıp ekonomik sisteme eklemlenerek, oturum hakkı elde ederek ve vergilerini ödeyerek ülkeye uyum sağlamış olmaktadırlar. Bunun yanında, yaşanılan toplumun dilini ve kültürünü öğrenmek gerektiği birçok katılımcı tarafından uyumun bir gereği olarak kabul edilmektedir. Kültürel bir asimilasyon beklentisini eleştiren katılımcılar, uyumun yasal sistem, piyasalar ve devlet gibi temel mekanizmalar yoluyla sağlanması gerektiğini düşünmekte ve bunu aşağıdaki şekilde ifade etmektedirler:

> Entegrasyon denilince ne anlaşıldığını bir türlü anlayamıyorum. Ya ben de vergimi ödüyorum, Çalışıyorum sisteme katılıyorum. Vergi ödüyorsam, gerekli hizmetleri de alıyor muyum? Doğru. İşte otobüse paranızı ödüyorsunuz biniyorsunuz. Uyumdan başka ne bekleniyor.(…) Uyum denilen şey benim Hans gibi olmamsa olmayacağım. Hans'ın benim gibi olması ise o da olmayacak. (E6)

> Tanımı doğru olan entegrasyon, içinde yaşanılan toplumun dilini, geleneğini kültürünü öğrenmek, onların yasalarına uymak. Ama kendi değerlerini kültürünü, kimliğini ve dinini de kaybetmemek. Bana göre entegrasyon tanımı bu olsa gerek. Yoksa tamamen asimilasyon olmuş olur. Bu da entegrasyonla bağdaşmaz. (E13)

Katılımcılar tarafından sistem entegrasyonu yanında, sosyal entegrasyonun boyutlarından kültürler ve bireyler arası etkileşimle yaşanacak bir uyumun da genel kabul gördüğü göze çarpmaktadır. Ancak bu uyumun tek taraflı olmaması ve köken kültürün de tanınıp kabul edilmesini öngören bir yaklaşımın gerekli olduğunun altı kalınca çizilerek:

> Bence entegrasyon iki taraflı olur. entegrasyon bir vücudun içine ikinci bir vücudu entegre etmek, onun kabulünü sağlamak. (E10)

> Onlar tabii tek taraflı algılıyor. Bense, eğer illaki entegrasyon lafı kullanılacaksa, karşılıklı entegrasyondan, yani karşılıklı alışverişten, birbirine uyum sağlamayı anlıyorum. Ama entegrasyon kelimesinden nefret ediyorum. Kusacağım geliyor. Bunun yerine insanlar gerçekten birlikte bir şeyler yapmak istiyorlarsa, aynı yerlerde yaşıyorlarsa farklı kültürlerden olmak üzere birlikte yaşama kavramını öğrenmeleri lazım. Birlikte yaşama; birbirine karşı tolerans değil. Birbirlerinin yaşamlarına saygı duymayı öğrenmeleri gerekiyor. Bunun için odaklanmalılar. (E22)

Bir göçmen ülkesi olan Avusturya'da ev sahibi toplumun da göçmen kültürlerle karşılıklı bir etkileşime girmesinin gerekliliğinden bahseden bir katılımcı da, Türklerin yoğun olarak yaşadığı 20. Viyana'daki iş yerinde yaşanan bazı diyalogları esprili bir dille şu şekilde aktarmaktadır:

> Bu iki taraflı olabilir, tek taraflı olmaz. Tamam, biz gayret göstermeliyiz, kendi özümüzü benliğimizi kaybetmeden, asimile olmadan buranın hayatının bir parçası olmalıyız. Ama Avrupa'daki toplumun bu değişim sürecini kabul etmesi lazım. Onların da bir değişim yaşaması lazım. Mesela "50 yıldır buradayız hala bir Türkçe

konuşamıyorsun!" Esprili bir şey ama doğruluk payı da var. Ben bunu iş yerinde söylüyorum. 5 elemanız. Bazen mutfağa gidiyoruz kahve içmeye, 3-4 Türk oluyoruz, bir tane Avusturyalı oluyor. Avusturyalı 'ya genelde bunu söylüyorum. "Yirminci Viyana da çalışıyoruz. Artık Türkçe öğrenmem lazım, biraz entegre ol" diyorum. (E18)

5.1.3.2. Uyum Sorunu Yaşanıp Yaşanmadığına Dair Bulgular

Çalışmanın "Türkiyeli Göçmenlerin Güncel Sorunları" bölümünde de ele alındığı gibi, Türkiye kökenli göçmenlerin Avusturya toplumuna entegrasyonda başarısız oldukları hususu kamuoyunda sıklıkla dillendirilen bir eleştiridir. Bu kapsamda, katılımcıların uyum sorunu yaşanıp yaşanmadığına yönelik görüşlerine bakıldığında, söz konusu görüşlerin yapılan entegrasyon tanımlarına paralel olarak farklılık arz ettiği anlaşılmaktadır. Türkiyeli göçmenler arasında, ev sahibi topluma uyum ve değişime açık olmak noktasında ciddi sıkıntılar yaşandığını dillendiren parlamenter bir katılımcı, Müslüman bir grup olmalarına rağmen entegrasyonda örnek gösterilen bir azınlık olarak Bosnalı göçmenlere yönelik verilerle (Der Standard, 9 Şubat 2016) kıyas yaparak şöyle bir yorumda bulunmaktadır:

Buraya göçtükten sonra "Konservierung" (muhafaza) yapıyorlar. Çünkü bırakırlarsa değişecekler sanıyorlar. Artık Türk olmayacaklar zannediyorlar. (…) Şimdi istatistikler var. Buraya 50 yıl evvel sadece Türkler gelmedi. Eski Yugoslavya'dan göçmenler, komünizm döneminde Polonya'dan kaçıp gelenler, 90'lı yıllarda Balkan Savaşlarından dolayı Hırvatistan'dan, Bosna'dan göçmenler çok. Onların entegrasyonu çok daha çabuk ilerliyor. Bu büyük bir sorun. (K6)

Türkiyeli göçmenler arasında entegrasyon sorununun yaygın olduğu noktasındaki birkaç yorum dışında, katılımcıların büyük kısmı iş piyasasına katılım, yasalara riayet ve temel yaşam yeterliliklerini barındıran sistem entegrasyonu konusunda bir problem olmadığını dillendirmektedir. Babası ilk nesil işçi göçmenler içerisinde yer alan bir katılımcı, büyük oranda taşralı olarak görülen Avusturya'nın Voralberg şehrine gönderme yaparak bu hususu şöyle ifade etmektedir:

Türk göçmenler buraya geldikleri günden beri uyum sağladılar hiçbir sorunları yok. Sorun Avusturyalılarda. Onlar buna uyum sağlayamadılar. Benim babam 63 yılında geldiği gün, aynı gün buraya entegre olmuştu. Geldiği gün işi vardı. (…) Dil konusunda buradaki Türklerin hiç Almanca sıkıntısı yok. Benim babamın kendi işlerini halledecek kadar Almancası hep oldu. O kadar Almanca Voralberg'lilerde yok, merak etme. (E21)

Diğer göçmen gruplara kıyasla sahip oldukları derin farklılıklara dikkat çeken bir başka katılımcı da, Türkiyeli göçmenlerin bu yönüyle yaşadıkları topluma entegrasyonda en başarılı örnek olduğunu ifade etmektedir:

Bence buradaki Türk toplumu entegrede en başarılı olmuş toplumdur. Gerçek manada entegre ise eğer. Çünkü, değişik bir kültürden gelmişiz, değişik bir kültürün içerisinde yaşıyoruz. Mesela Sırpların entegre diye bir şeyi yok. Onlar zaten gelirken % 50 entegreler. Bir tek dilde farklılık var onu da öğrendiği zaman tamam. Ama biz tamamen, kültürüydü, diliydi, şusuydu, busuydu hepsi var. Biz bütün bunları aşmışız, kabul etmişiz ve bu toplumun kanunlarına isyan etmemişiz. (E7)

Esser'in ikili entegrasyon ayrımına gönderme yapan ve asıl problemin sosyal entegrasyondan ne beklediği noktasındaki belirsizlikte olduğunu dillendiren bir başka katılımcı da bu durumu şöyle ifade etmektedir:

> Yapısal entegrasyon Türklerde de herkeste var. Buraya gelen ev bulmuş olan, dili üç aşağı beş yukarı bilen ve burada legal duran birisi yapısal olarak entegredir bu ülkede. Onun dışında sosyal entegrasyondan ne kadar çok şey bekliyorsun? İşte burada problem çıkıyor. Mesela dili burada yaşayabilecek kadar bilmek yeterli midir? Yoksa sen bunu nereye kadar götüreceksin? Örf adet giyiniş tarzı... Yani bu sosyal entegrasyonu nereye kadar zorlayacaksın? Kültürel entegrasyon konusunda çok fazla beklenti var. (E16)

Türkiyeli ilk nesil göçmenlerin aidiyet, katılım ve yeterlilikler noktasında bir takım sosyal entegrasyon problemleri yaşadıklarını ifade eden bir kısım katılımcılar ise, ilk kuşaktan yeni kuşaklara doğru gidildikçe, ev sahibi topluma uyumun baskın çıkacağını iddia eden Esser'in tespitine uygun şekilde, bu problemlerin ikinci ve özellikle de üçüncü nesil ile büyük oranda aşıldığını dile getirmektedirler:

> Toplumsal iletişimimiz yok bizim Avusturyalılarla. Onlar uzak duruyor ama bizde bir adım atmıyoruz.(…) Mesela benim tanıdığım bir sürü arkadaş var, burada doğmuş büyümüş. Bazen telefonunda kaç tane Avusturyalı var, bak diyorum. İki üç tane çıkıyor. Belki süper Almancası var belki burada doğmuş büyümüş, doktorasını yapmış. Gayrimüslimlerle bir türlü iletişime giremiyor. (…) Bunu belki benim çocuklarımda ben yapabileceğim. Mesela benim oğlumun hiç Türk arkadaşı yoktur, biz de bundan mustaribiz. Dengeyi bulmak lazım. Eminim üçüncü jenerasyon bu konuda bayağı yol kat edecek. (E26)

Tüm bunların yanında, göçmenlerin toplumsal katılım ve dil, eğitim ve iş becerileri gibi yeterlilikler noktasında bir takım sorunlar yaşadığı katılımcılar tarafından genel kabul gören bir durumdur. Ancak katılımcıların bir kısmı, söz konusu eksikliklerin bir göçmen uyum problemi değil, ülkede yaşanan sınıfsal problemlerin bir parçası olarak görülmesi gerektiğini dillendirmektedir. Türkiyelilerin bir türlü entegre olamadıkları noktasındaki eleştirilere cevaben bir katılımcı entegrasyonun, göçmenlerin sosyo-ekonomik düzeyleri paralelinde gelişen bir süreç olduğuna dikkat çekmekte ve bu noktada Türkiyeli göçmenlerin uyumunda bir sıkıntı görmemektedir:

> Okumuş akademik kesim zaten diğerleriyle içiçe yaşıyor, zaten uyum sağlamış, entegre olmuş. İşçi kesimi zaten Baustelle'de (inşaatta) onlarla beraber yapıyorlar. O da zaten uyum sağlamış. Ya da Türklerden işsiz olan, esrarkeş olanlar da, Avusturyalıların o kesimleriyle zaten uyum sağlamışlar. Yani aslında bu açıdan uyum var. (E6)

Özetlemek gerekirse, katılımcıların büyük çoğunluğu, sistem entegrasyonu sağlayan Türkiyeli göçmenlerin, sosyal entegrasyon ve katılım noktasında yaşadıkları bir takım problemler olabileceğini kabul etmekte ve ancak bunun bir sonuç olduğunu ve sebeplerine eğilmek gerektiğini dillendirmektedirler. Aşağıdaki bölümde, yaşanan bu katılım problemleri ve sebeplerine ilişkin katılımcılar tarafından sunulan bulgular ele alınmaktadır.

5.1.3.3. Katılım Problemleri

5.1.3.3.1. Toplumsal Katılım ve Aidiyet Problemleri

Görüşmelerde, Türkiyeli göçmenlerin entegrasyonunda temel sorun olarak dillendirilen ilk konu, göçmenlerin toplumsal katılıma göstermiş olduğu ilginin azlığıdır. Büyük oranda aidiyet problemleriyle ilişkilendirilen bu durum, paralel toplum ve gettolaşma eleştirilerine sebep olmakta ve entegrasyonun önünde önemli bir engel olarak görülmektedir. Avusturya kamuoyunda getto suçlamalarıyla en çok karşılaşan topluluk olarak Türkiyeli göçmenlerin katılım sorunları hakkında araştırma kapsamında ortaya çıkan bulgular aşağıdaki şekildedir. Katılımcılar genel olarak, Türkiyeli göçmenlerin büyük kısmının izledikleri haber kanalından, gittikleri kahvelere kadar Türkiye endeksli ve izole bir yaşam sürdüklerini, Avusturya'daki toplumsal olaylara ve siyasete ilgisiz kaldıklarını kabul etmekte olup, söz konusu durumun entegrasyon problemini derinleştirdiğini belirtmektedir:

> Bizim buradaki insanlar Türkiye'nin dış politikası ile uğraşmayı birinci meseleleri olarak görüyorlar. Avusturya'nın iç politikası ile uğraşmayı kendilerinin birincil görevi olarak görmüyorlar. Oysaki yaşadıkları ülke burası. Oysaki kendilerinin yaşamını etkileyecek siyasal partilerde burada, Türkiye'de değil. Gidin Türkiyeli göçmenlerin kurduğu derneklerin hepsine, hepsinin odak noktası Türkiye. Bölücü hareketlerin bile odak noktası Türkiye. Dinci hareketlerin odak noktası da Türkiye. (...) Odak noktanız Türkiye olunca doğal olarak burası ikinci planda, yaşadığınız yer. Ve kendinizi bir türlü bu toplumun parçası olarak göremiyorsunuz. (E6)

> Buradaki Türkler olarak Avusturya'daki toplumsal meseleleri gündemimize almıyoruz, oralı olmuyoruz. Sebastian Kurz bir açıklama yaptı: başörtüsü yasağı gelebilir mi diye. Bununla ilgili hiç kimse bir araya gelmek, toplumsal bir tepki oluşturmak gibi bir derde girmiyor. Ama aynı sıkıntı Türkiye'de olsaydı hemen bir grup atlardı: Arkadaşlar yürüyüş yapalım, miting yapalım. Niye? Çünkü Türkiye'yi daha çok önemsiyor buradaki insanımız. Benim kızım okula başörtülü gidiyor Belki 1 yıl sonra ve başörtüsü yasağı gelecek diye düşünmüyor. Çünkü Türkiye endeksliyiz. (E26)

Gettolaşma ve paralel toplum eleştirilerine hak veren bir katılımcı da, bunun maddi ve sınıfsal boyutlarına da dikkat çekerek, göçmenler yanında Avusturya uygulamalarını da kapsayan iki taraflı bir muhasebenin gerekliliğine işaret etmektedirler:

> Burada bize itham edilen "Paralel toplum oluşturdunuz" olayı evet var. Ama "Siz oluşturdunuz" yanlış, oluşturulmuş durumda. Maddi imkânları var mıydı buraya gele göçmenlerinki, Avusturyalıların oturduğu semtlerde otursunlar, Avusturyalı komşuları olsun. İş hayatında belli kademelerde çalışma var mıydı? Yok. Dolayısıyla insanlar ne yapacak? (E18)

Paralel toplumların oluşumunda, ayrımcılık ve dışlanmanın önemli rol oynadığı da görüşmelerde öne çıkan bir husustur. Kendisi de Avusturya'da yetişmiş, eğitim almış ve okullarda göçmenlere yönelik dışlayıcı ve ayrımcı tutumların çocukların okul sevgisi ve özgüvenine geri dönüşü olmayan zararlar verdiğini söyleyen bir katılımcı, çocuğunu "güvenli alan" olarak tanımladığı göçmenlerin yoğunlukta olduğu bir ilkokula göndermek zorunda kalışını "paralel toplum" tartışmaları üzerinden şu şekilde açıklamaktadır:

> Paralel Gesellschaft (paralel toplum) diyorlar ama beni mecbur bırakıyorlar bir şekilde; paralel Gesellschaft kurmaya. Ne yapayım ben? Çocuğuma her yerde düşmanlık yaşatıyorsanız, ben bu çocuğu bazı yerlerde korumam lazım. Ben tamamen ayrı yerlerde yaşayalım, ayrı okullara gidelim falan demiyorum. Ama ya siz bu okulları, dernekleri bizim çocuklarımızın da güvenlikle öğrenebileceği bir ortama getirirsiniz ya da biz çocuklarımızı almak zorunda kalırız. Yani biz neden çocuklarımızı yem edelim ki insanlara. (…) Ben buna "paralel Gesellschaft" (paralel toplum) demiyorum '"sichere Raume" (güvenli alanlar) diyorum. (K5)

Araştırmanın uzman akademisyen bir katılımcısı da, göçmenlere sunduğu sosyal ortam nedeniyle hayatını kolaylaştıran paralel toplumların sadece göçmenlerin kendi irade ve istekleriyle açıklanamyacak boyutları olduğunu, gettoların oluşumunun bizzat ev sahibi ülkelerce de desteklendiğini ifade etmektedir:

> Gettolaşma dediğimiz şey doğrudan göçmenlerin bilerek isteyerek güle oynaya oluşturdukları bir şey değil. Tabii ki gettolaşmak onlar açısından iyi bir şeydir. Dilini, dinini, mizacını, kültürünü bildiği insan topluluklarıyla bir arada yaşamak hayatı kolaylaştırır. Zaten yurtdışında yaşamak çok zor. Ama bence bunlardan daha önemlisi; gettolar devletler tarafından, yerel yönetimler tarafından tercihen oluşturulan yerler, alanlar. (…)Bu bir siyasettir. Devletin de işine gelen bir siyasettir. Ki entegre etmek için yapılması gereken harcamaları yapmak zorunda olmasın. (E29)

Entegrasyon tartışmalarında toplumsal katılım sorunlarının bir örneği olarak gösterilen ve sıklıkla eleştiri konusu olan Türklerin opera ve tiyatro gibi sanatsal faaliyetlere katılmamaları hususuna değinen bir katılımcı ise, ev sahibi toplumun da küçük bir kesiminin ilgi gösterdiği Avusturya tiyatrolarının tamamının sübvansiyonla ayakta durduğunu söylemektedir (E21). Bir diğer katılımcı ise, bu durumun sadece Türkiyeli göçmenler değil ülkedeki birçok toplumsal kesim için de söz konusu olduğunu şöyle ifade etmektedir:

> Evet bir operaya, tiyatroya gitmiyor belki insanımız. Ama burada da her Avusturyalı gitmiyor ki zaten. Başka bir Avusturyalının da sosyal hayatı sadece Gasthaus'a (Konukevine) gidip birasını içip akşam evine gelmektir. Toplumda kültür seviyesine göre herkesin sosyal hayatı kültür yaşamı farklı. Okumuş Türkiyeli insan da tiyatroya gidiyordur. (E25)

Yukarıda da belirtildiği gibi, toplumsal katılım sorunları katılımcılar tarafından çoğunlukla aidiyet problemleriyle ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Avusturya'da 50 yılı aşkın bir geçmişe sahip olan Türkiyeli nüfusun, dördüncü nesle varan varlıklarının istenilen derecede bir sahiplenme ve aidiyet duygusunu beraberinde getiremediği ve bunun yaşanılan entegrasyon sorunlarında büyük etkisi olduğu katılımcıların büyük kısmı tarafından dillendirilen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenler açısından gelinen yeni çevre ile kültürel etkileşim sonucu ortaya çıkan en önemli sorunlardan birisi, nereye ait olduğuna ilişkin olanıdır. Çalışmanın "Türkiyeli Göçmenlerin Güncel Sorunları" bölümünde de ele alındığı gibi, Türkiyeli göçmenlerin kendisini yaşadıkları ülke olan Avusturya'ya ait hissetme oranları ancak %40'lar dolaylarındadır (Statistik Austria, 2016, s.95). Görüşmelerde katılımcılardan elde edilen bilgiler de bu durumu doğrulamaktadır. Türkiyeli

göçmenlerin, diğer etnik gruplara nazaran köken ülkeleriyle ilişkilerinde daha derinlikli bir duygu halinde olduklarını bir katılımcı şu şekilde dile getirmektedir:

> Vatanım benim orası. Sevdam orda benim. Benim her türlü bağlantım orda. Ben göbekten bağlıyım. Kessem ölürüm yaşayamam. Bu millet yaşayamaz. Başka millete benzemez Türk milleti. Balık gibi. Vatanıyla bağını koparırsanız ölür bu insanlar. Kaybolur yok olur bunlar. Bir daha bulunmaz bunlar. (E23)

Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'ya ilişkin bir sahiplenme ve aidiyet duygusu taşımakta zorlandıkları ve bunun da toplumsal katılım ve entegrasyon sorunlarını derinleştirdiği katılımcılar tarafından öne çıkarılan bir husustur. Türkiyelilerin bu tutumuna ilişkin olarak bir katılımcı şöyle söylemektedir:

> Biz 50 yıldır burada olanlar da dâhil bu ülkede yaşıyoruz. Ama bu ülkede değiliz aslında. Bu çok önemli bir problem. Ben bunu bir handikap olarak görüyorum. Çünkü dört kuşak geride bırakmış bir topluluk artık göçmen değildir, azınlıktır. Resmi olarak kabul edersin veya etmezsin, bu başka bir şey. Ama artık bu toplumun bir parçasısın. İstersen yarın Türkiye'ye dön, fark etmez. Türkiye'ye döndüğünde sen bu ülkeden biri olarak Türkiye'ye dönmüş olacaksın. (E12)

Bir başka katılımcı bu hususta Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'ya emosyonel bir bağlılık duymadığını şu şekilde ifade etmektedir:

> Türklerin Avusturya vatandaşı olması Avusturya'yı çok sevdiklerinden değil, buradaki haklardan yararlanabilmek. Özellikle sosyal haklardan yararlanabilmek için. (…) Çoğu diyor ki Türkiye bize bir iş sahası açsa hepimiz döneriz, burada işimiz ne diyorlar. Bu bir fenomen: Türk milleti burayı vatan edinemedi, vatan olarak görmüyor. (K4)

Yapılan görüşmelerde, Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları ülkeye ilişkin aidiyet hissindeki bu problemin çeşitli nedenleri ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin kendi davranış ve kabullerinden, Avusturya'nın göçmenlere yönelik yaklaşımından ve Türkiye siyasetinden kaynaklı olan bu nedenler aşağıda ele alınmaktadır.

Alan yazında, geri dönme umudu ve fikrine sahip göçmenlerin, kendi orijinal kültür ve kimliklerini muhafaza etmeye önem verdikleri ve anavatana bağlılıklarını güçlü tuttukları yaygınlık kazanmış bir görüştür (Çağlar ve Onay, 2015, s.44). Katılımcılar, Avusturya'ya ilişkin bir aidiyet duymanın önündeki önemli bir engel olarak, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin geri dönme duygusu ve bunun getirdiği yerleşikleşememeyi göstermektedirler. Özellikle, ekonomik amaçlarla göçen ve ülke ile siyasi bir kavga içinde olmayan muhafazakâr kesimin, geleceklerini Avusturya'da gören siyasi göçmenlere nazaran Avusturya'yı sahiplenmekte zorluk çektiği sıklıkla dile getirilen bir husustur:

> Bizim de hatamız var. Bu yüzde 80'lik muhafazakâr kesim, bundan 20 sene öncesine kadar burada doğan yetişen nesle kadar, hiçbir zaman buraya yatırım yapmamış, hep Türkiye'ye. Hep Türkiye'ye dönme şeyi var. Buradaki nesil yetişince o yavaş yavaş kırılmaya başladı. İlk nesilden kendini yetiştirenler çok az sayıda olduğu için, siyasette ve devlet kurumlarında etkin değiliz. Ama diğer azınlık gruplar yani Aleviler olsun Kürtler olsun, bunlar

> geldiklerinde gemileri yakarak geldiler. Yani "artık bizim yerimiz burası, bizim vatanımız burası. Türkiye artık bizim tatil yerimiz, gideriz, gitmeyiz. Biz buradayız burada kalıcıyız." (E7)

Türkiyeli göçmenlerin birebir yaşadıkları ülke olan Avusturya'dan ziyade Türkiye'nin siyaseti, toplumsal sorunları ve gündemini takip ettikleri ve kendilerini direk etkileyen toplumsal meselelere ilişkin büyük bir ilgisizlikle yaklaştıkları katılımcıların büyük kısmı tarafından bir entegrasyon problemi olarak ifade edilmektedir. Müslümanların temel hak ve özgürlüklerine yönelik kısıtlamalar getiren İslam Yasası'ndan örnekle bu durumu açıklayan katılımcılardan biri sahiplenememe durumunu şu sözlerle ifade etmektedir:

> 'Adamların ülkesi'nden bahsediyorlar, Avusturya'dan konuşurken. İslam Yasası çıkıyor, "Adamların ülkesi, isterlerse çıkarırlar". Hayır, "adamların ülkesi" değil, bizim ülkemiz. Ben Avusturyalıların söylediğini kelime kelime kabul ediyorum: "Buralı olun" diyorlar. Ben buralı oldum, ben Avusturyalıyım diyorum, aynı zamanda da Türküm, bu bir çelişki değil. İnsanların perspektifleri açıldıkça bu bir zenginliktir. İşte bu algıdan dolayı - "adamların ülkesi"- kendini yabancı hissederek ne yön verebilir, ne o özgüveni kendisinde pekiştirebilir. (E10)

Ev sahibi ülkeye karşı söz konusu duygunun olmayışı, göçmenlerin hanesine yazılacak bir eksiklik olarak görülmesine rağmen, katılımcılar bunda yaşanılan ülkedeki atmosferin ve uygulanan politika ve yaklaşımların çok büyük bir rol oynadığını dile getirmektedirler. Bu konuya değinen uzman akademisyen bir katılımcı, aidiyet hissinin belirleyici olduğu bir entegrasyon tanımına vurgu yapmakta ve farklılıklarla var olmayı mümkün kılmayan bir uyum beklentisinin göçmenlerin entegrasyonuna olan etkisinden şöyle bahsetmektedir:

> İşte; melting pot ve salat bowl... Domates domates olarak kalıyor, salatalık salatalık olarak, marul marul olarak. Bence entegrasyonda bireyleri kültürel kimliklerini, etnik kimliklerini, dini inançlarını, herhangi bir şekilde değiştirme zorunluluğu olmaksızın diğer toplumun bir parçası olarak hissetme (var). (…) Dolayısıyla entegrasyonda (toplumun) bir parçası olmak derken, bir homojenleştirme değil. Bireyin bir kişi iken "Ben bu toplumun bir parçasıyım" (deme) sürecini göçmenler için de yapmaktır. "Ben buralıyım, burası benim evim" dedirtme. Benim entegrasyon tanımım bu. (…) Farklılığın bir kusur ve tehdit algısı olmaktan bir zenginlik algısına dönüşmesi lazım ve zaman isteyen bir şey. Ama tabi devletler öncü olmalı. Göç alan ülke başta olmak üzere. (E28)

Ülkedeki dışlayıcı atmosferin özellikle Müslüman göçmenler açısından en belirleyici bileşeni, 2000'li yıllar ile yaygınlık kazanan İslam karşıtlığı ve yükselen yabancı düşmanlığıdır. Çalışmanın "Avusturya'nın Sorunlu Göç ve Entegrasyon Yaklaşımı" ve "Ayrımcılık Sorunları" bölümlerinde ayrıntılı şekilde belirtildiği gibi, Avusturya'da yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığının merkezinde, demografik çoğunlukları ve dini-kültürel farklılıkları nedeniyle Türkiyeli göçmenlerin yer aldığı görülmektedir. Nitekim istatistiklere göre, Türkiye kökenli göçmenler ülkede ayrımcılığa uğradığını düşünen en büyük gruptur. Türkiyeli göçmenlerin %52'si göçmen olduğu için ayrımcılığa uğradığına inanırken, bu oran Eski Yugoslavya göçmenlerinde sadece %22' dir. (Statistik Austria, 2016)

Katılımcılara göre; sosyal hayatta, iş başvurularında ve eğitim hayatında uğradıkları ayrımcılıklar Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'ya yönelik aidiyet duygularının zayıflamasına neden olmakta ve onların entegrasyonuna olumsuz etki etmektedir. Özellikle islamofobik ve yabancı karşıtı söylem ve saldırıların entegrasyon konusunu derinden etkilediği yapılan görüşmelerde çok yaygın bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Entegrasyon başarısını nesil değişimiyle kazanılan beceriler ve formel şartlardan çok konjonktürel bu atmosfere bağlayan katılımcılardan biri, -birlikte yaşama becerileri ve toplumsal katılım noktasında yeterli şartlara ulaşılsa bile- uluslararası konjonktürün beslediği dışlanma ve toplumsal gerginlik ortamında doğal bir entegrasyon şansının kaçırıldığına inanmaktadır:

> Bugün o dışlanmışlık hissi var… Bu ortam içerisinde üçüncü nesil de olsa dördüncü nesil de olsa, dili de çok iyi bilse, bu ortamı, gerginliği hissediyor. Kendisi için artık çok rahat olabilmesi mümkün değil. Artı karşı tarafın da bunu çok rahat karşılaması mümkün değil. Bu işin normalleşme şansı kaçırıldı gibi geliyor bana. Bir de 2001'den sonra bu iyice dini bir renk aldığı için, kültür savaşı tezleri zorla gerçekleştirilmeye çalışıldığı için… Biri öyle bir şey var dedi, onun üzerine politika bina ettiler ve gerçeği yarattılar. Şu an bunun daha da ileri gittiğini düşünüyorum ve onun için, sen bütün formel şartları yerine getirsen, eğitimin süper olsa bile dışlandığın bu ortamda sağlıklı bir psikoloji ile yaşayabilmen çok mümkün değil. Yani entegrasyondan bir normalleşmeyi anlayacaksak, bunun çok kolay olacağını düşünmüyorum. (E16)

Uygulanan yanlış entegrasyon politikalarının entegrasyonu zorunlu ve tek taraflı bir ödev haline getirdiğini belirten birçok katılımcıya göre ise, zorlamalar, baskı ve kısıtlamalar gönüllü bir birlikte yaşama adına olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle Müslümanlara yönelik dini hak ve özgürlükleri kısıtlayan, entegrasyonu göçmenlerin tek taraflı uyumu olarak gören, ülkeye gelmeden önce Almanca bilme zorunluluğu getiren Avusturya entegrasyon politikalarını sığ olmakla eleştiren katılımcıların görüşleri çalışmanın "Avusturya'nın Sorunlu Göç ve Entegrasyon Yaklaşımı" bölümünde ele alınmaktadır.

Aidiyet problemleri noktasında görüşmelerde öne çıkan bir başka husus da, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya toplumuna entegrasyonunda Türkiye'nin etkisidir. 2000'li yıllarla birlikte Türk siyasetinin Avrupa'daki Türkiyeli göçmenlere yönelik ilgisindeki artış ve Türkiye'deki iç siyaset meselelerinin Avusturya'ya taşınması konularının Türkiyeli göçmenlerin entegrasyonuna olumsuz etkileri olduğu görüşmelerde sıkça dillendirilmektedir. Çalışmanın "Çağdaş Türk Diaspora Politikası" ve "Türk Diaspora Politikasına İlişkin Bulgular" bölümlerinde daha ayrıntılı şekilde ele alınan Türkiye'nin son dönemdeki bu sahiplenişinin ve kullanılan Avrupa karşıtı sert siyasi dilin, Avrupa'da yaşayan Türkiyeli göçmenler açısından yaşadıkları ülkeye yönelik aidiyet duyguları ve

bağlılığa negatif etkide bulunduğu ve toplumsal bütünleşmeye engel olduğu bir katılımcı tarafından şöyle ifade edilmektedir:

> İçeride yaşayan Türkleri bu söylemlerle yaşadığı ülkeye daha da düşmanlaştırdığın zaman bu doğru bir şey değil. (…) Berlin'de yaşayan bir Ahmet, Zeynep bunların farkında zaten siz de ateşe körükle giderseniz, kaynaşmayı da engellemiş olursunuz. Çünkü siz ona şunu diyorsunuz "Buradan vazgeçin, biz varız". Evet bu güzel bir duygu. Ama bu insan burada yaşıyor ve daha da yaşayacak. (E20)

Türkiye'de 2000'li yıllarda değişen siyasal iktidarca göçmenlere yönelik kullanılan dil ve beklentilere gönderme yaparak, söz konusu yaklaşımın Avusturya'da yaşayan Türkiyelilerin topluma entegrasyonunu güçleştirdiğini belirten Türk kökenli Avusturya milletvekili ise şöyle söylemektedir:

> Türkler böyle değildi. Türkiye'deki siyasal değişim, Avusturya'ya çok etki etti. Çünkü bugün Türkiye'deki siyasal iktidar rahat bırakmıyor. Avusturyalı olsalar bile habire "Siz Türk'sünüz, siz Türk'sünüz"... Avusturya'da yaşamaya zorlanıyor gençler. (K6)

Bunun yanında, "Ayrımcılık Sorunları" bölümünde bahsedilen ve görüşmelerde dile getirilen; İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık üçgeninin kesişiminde yer alan Türkiyeli göçmenlerin ülkede varoluşsal bir güvenlik kaygısı taşıdıkları görüşü de bu noktada tekrar hatırlanmalıdır. İnsanın en temel ihtiyacı olan güvenin olmadığı bir ortamda bir normalleşme ve uyum beklemenin mümkün olmayacağı açıktır. Katılımcılara göre bu saldırı ve dışlamalar, Avusturya'ya duydukları aidiyeti günden güne zayıflatmakta ve sosyal entegrasyonu zorlaştırmaktadır. (K4; E16)

5.1.3.3.2. Siyasi Katılım Problemleri

Katılımcılara göre, Avusturya'da yaşayan Türkler, toplumsal katılım sorunları yanında siyasi hayata katılım noktasında da problemler yaşamaktadırlar. Sebep ve sonuç ilişkileri yönünden iç içe geçmiş bu iki sorunun birbirini çeşitli kanallardan beslediği görülmektedir. Hatırlanacağı üzere, siyasal katılım yollarından akla gelen ilk eylem olan oy verme noktasında, Türkiyeli göçmenlerin sergiledikleri performans çok iç açıcı görünmemektedir. (Bkz."Türkiyeli Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" Bölümü) Bu duruma araştırmanın katılımcıları tarafından da dikkat çekilmektedir. Türkiyeli göçmenlerin Avusturya seçimlerine katılım oranlarındaki düşüklüğün önemli bir sorun olduğunu belirten katılımcılar, bu ilgisizliğin siyasi arenada göçmenlerin ihtiyaç ve taleplerinin dikkate alınmamasına neden olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

> Bizim temel sorunlarımızdan birisi de siyasi katılım. Türkiye'nin seçimlerine katılım yüzde 35'lerde falandır. Avusturya seçimlerinde bu yüzde 20'yi bile geçmiyor. Sen siyasi katılım sağlayamazsan, siyasi partiler senin sıkıntılarını ciddiye almaz. (E1)

> Avusturya siyaseti şuan Türkleri dikkate almıyor. Çünkü senin yaptırım gücün yok diyor. Yaptırım gücü ne? Sandık. Sandığa giden insan sayısı ne kadar? Taş çatlasın 20 bin. Sen 20 binle siyasete girsen bile bir milletvekili çıkaramıyorsun. Adam da şöyle düşünüyor; yanıma alsam belki 20 binden fazla oy gidecek. Ama istikrarlı bir şekilde 100 bin oy olsa, o zaman geçer karşısına ayak ayaküstüne atar konuşursun. (E26)

Birçok araştırmacıya göre, siyasi katılımı "*sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret sanmak eksik ve yanlış bir anlayış olur. Katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar*" (Kapani, 2007, s. 130-131). Bu kapsamda, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'daki siyasi katılım düzeyi hakkında bulguları değerlendirirken, seçimlerdeki oy oranları yanında, katılımın basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar olan çeşitli boyutlarını da hesaba katmak gerekecektir.

Ülkenin siyasi gündeminin takibi, buna ilişkin gerçekleştirilen yürüyüş, eylem ve toplantılara katılım da siyasi katılım göstergelerinden kabul edilmektedir (Eroğul, 1999, s. 182). Bireysel ve grup temelli bu katılma yollarının Türkiyeli göçmenler tarafından ne denli kullanıldığı konusu, Avusturya siyasetine olan ilginin anlaşılmasında önemli veriler sunmaktadır. Bu kapsamda katılımcılar, Türkiyeli göçmenlerin siyasi gündemin takibi konusunda büyük oranda ilgisiz olduğunu düşünmektedir. Bunu bir katılımcı bir cümle ile şu şekilde özetlemektedir:

> Avusturya'da başbakan kim diye sorun, eminim en az %50'si bilmeyecektir. (E10)

Çoğunlukla Türkiye'deki siyasi akımların desteklediği dernekler çevresinde örgütlendikleri düşünüldüğünde, Türkiyeli göçmenlerin Türkiye'nin güncel siyasetine bağlı kalmaları ve bu nedenle de yerel siyasi partilerde önyargı ve olumsuz tutumlara muhatap olmaları tüm Avrupa ülkelerinde gözlemlenen bir durumdur (Gedikoğlu, 2009, s. 264). Bu araştırmanın katılımcılarının büyük çoğunluğuna göre, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin de Türkiye'nin siyasi meseleleri ve sorunlarını sıkı bir şekilde takip etmesi, yaşadıkları ülkenin politikalarına uzak kalmalarına neden olmaktadır. Bu kapsamda, Türkiyeli göçmenlerin medya takibi konusundaki davranış pratiklerine değinen bir kısım katılımcılar, Türkiye merkezli bir ilginin varlığından bahsederek, Avusturya'da yaşanan toplumsal ve siyasal olaylara olan uzaklığın uyum açısından neler kaybettirdiğine şöyle değinmektedir:

> Kim gazete okuyor ki burada? Kim Avusturya gazetesi okuyor ki? Gerçekten de öyle bir durum var. Kaç kişi Avusturya gazetesi okuyor burada? Ama Türk haberlerini günde kaç saat dinliyorlar. Tamam dinleyin, ben Türk haberi dinlemeyin demiyorum. Ama biraz olsun bu ülkede olanlarla da ilgilenin yani. Bu konuda gerçekten kızıyorum çünkü sorun yaşıyoruz. Çünkü katılımcı olmuyor insanlar. (K5)

> Açıyorsunuz televizyonu hep Türkiye ile ilgili kanallar. Avusturya ile ilgili hiçbir haber dinlemiyorsunuz. Ya da sadece Türkçe gazete okuyorsunuz. Yapamazsınız, yani uyum mümkün değil orda. (E12)

Kendilerini ve Avusturya'daki yaşamlarını birebir ilgilendiren konularda dahi, Türkiyeli göçmenlerin ilgisiz tutumlarına değinen katılımcılardan bir kısmı, siyasi ve toplumsal olaylara yönelik bu lakaytlığı, İslam yasası ve emeklilik kanunu gibi güncel ve önemli konular üzerinden şöyle örneklendirmektedir:

> O kadar çok Türkiye'ye yönelik olmamız bizim burada entegre olmamıza engel oluyor. Bunun çözümü Türkiye'yle bağları koparmak değil. Ama biraz olsun kafamızı Avusturya'ya da yorsak iyi olur. Hani bakıyorum da ne bileyim bir Ermeni yasa tasarısı çıktı diye parlamentoda, 3000-4000 insan sokağa çıktı. Ya İslam yasası geldi Avusturya'da, kaç yüz kişi çıktı sokağa? (K5)

> Çoğul toplumla beraber değiller. Çekilen sıkıntıları bilmiyorlar. Kendi dünyasını kurmuş dünya güllük gülistanlık. O dünyanın dışındaki dünya ile hiç ilgilenmiyor. Mesela emeklilikle ilgili bir kanun çıkıyor. Hiçbirimizin umurunda değil. Bu bizi ilgilendiriyor. Bununla ilgili yürüyüş, imza kampanyaları yapılıyor. Biz bunlara katılmıyoruz. Ama öbür taraftan biz Filistin'deki mazlumlar için yürüyüş yapıyoruz (E26)

Türkiyeli göçmenlerde görülen siyasi katılım sorunlarının çeşitli ve derin sebepleri olduğu görüşmelerde katılımcılar tarafından dile getirilmektedir. Katılımcılar, yukarıda aktarılan Türkiye'yi merkeze alan yaklaşım yanında, siyasal katılım oranlarının düşüklüğünü göçmenlerin siyasetten beklentilerinin azlığına ve sistemle yaşanan güven problemine de bağlamaktadır. Bunda ise temel neden, Avusturya tarafından yürütülen ve fırsat eşitliğini gözetmeyen politikalar olarak ifade edilmektedir.

Avusturya siyasi partilerince Türkiyeli göçmenlerin temsil edilmesi noktasında yeterince alan açılmaması, PKK ve sol tandanslı hareketten insanlara öncelik tanınması ve muhafazakâr kesimden ortaya çıkan adayların art niyetli bir şekilde kullanılması ve saf dışı bırakılması şeklinde sergilenen bu tutumu, kendisi 2013 genel seçimlerinde Sosyal Demokrat Parti'den (SPÖ) milletvekili adayı olarak oldukça başarılı bir sonuç elde etmiş olmasına karşın, siyaseten saf dışı bırakılan bir katılımcı şu sözlerle eleştirmektedir:

> Partinin aldığı oyun, 1 milyon 268 bin oy, yüzde birini alıyorsunuz. Avusturya genel sıralamasında parti başkanları ve dışişleri bakanından sonra altıncı sıradasınız, Viyana'da parti başkanı ve Başbakan'dan fazla alıyorsunuz, dördüncü sıradasınız ve şuanda taksidesiniz... Bana soruldu kandırıldığınızı düşünüyor musunuz diye, şahsımdan ziyade bana oy veren kişiler (kandırıldı). (…) Sen belirli bir kimlikten geliyorsan bir yere kadar gelirsin, onun ötesine gidemezsin. Ama ideolojin ve dünya görüşün solcu devrimci veya ultra solcu, muhafazakâr Hristiyan ekolünden geliyorsan, o konuda sıkıntı yok. (E19)

Literatürde "siyasal yabancılaşma" olarak tanımlanan bu durumda, siyasal rekabet sınırlandığı için siyasal sistem birey için bir anlam ifade etmemekte ve hoşnutsuzluğun bir ifadesi olarak siyasal katılım azalmaktadır. Yabancılaşmada neden siyasal sistemin kendisidir ve bireyin sistemle iletişim kurması engellenmektedir. (Baykal, 1970, s. 102) Benzer şekilde, Türkiyeli göçmenlerin siyasal katılım motivasyonlarının, azınlık sorunlarını

dikkate almayan Avusturya siyasi partilerince kırıldığını söyleyen sosyolog bir katılımcı, yukarıda bahsedilen adaylık girişimini de örnek göstererek şöyle bir yorum yapmaktadır:

> Bana sorarsan eğer siyasetçiler bir toplumda belli bir grubu seçime götüremiyorsa bu siyasetçilerin bir problemidir. Hep bu insanlarda aranıyor. Ama buranın siyaseti neden Türklere hitap etmiyor? Niye hiç bir parti bunu gündeme almıyor? Mesela burada birkaç aday gösteriyorlar, bu adaylar bir sürü oy topluyor: Mesela Resul Ekrem Gönültaş 20 bin oy aldı geçen seçimlerde, Çok büyük bir oy sayılır Avusturya şartlarında. Ama adam seçilmeyecek bir yere kondu. Şimdi sen önce böyle mesajlar verip, sonra da neden Türkler seçime gitmiyor dersen… Ben çoğunlukla sorunun Avusturya'daki çoğunluk toplumdan kaynaklandığını düşünüyorum. (Göçmenlere) alan açılmıyor, azınlık konuları işlenmiyor. Ulusal televizyonlarda yapmasam bile gidersin 16 Viyana'da bir Komunutie Center'da (Toplum Merkezi) gider konuşursun bunu yani. Çoğunluk toplumda yapılması gereken çok şey var. Bunlar ırkçı şeylerle, kültürleştirmelerle, müslümanlaştırmalarla, dinleştirmelerle kapatılmaya çalışılıyor. Burada böyle sorunlar olmasa, belki de Türkiye'deki meselelerle bu kadar ilgilenilmez. (E16)

Günümüz itibariyle Avusturya siyasal sisteminde var olan ve desteklenen Türkiye kökenli siyasetçiler olsa da, katılımcılar tarafından bu isimlerin çoğunluğu Türk toplumunun en azından büyük bir kesimini temsil kabiliyetinden yoksun görülmektedir. Bu durum da, muhafazakâr kesimden Türkiyeli göçmenlerin siyasal katılımını olumsuz etkilemektedir. Kürt ve alevi kesimden temsilciler yanında, PKK sempatizanı oldukları bilinen bazı siyasi aktörlerin sistem içerisinde uzun yıllardır süren varlığı, Türk toplumunun büyük çoğunluğunu oluşturan muhafazakâr kesimin siyasi partilerde ilerleyebilmelerinin önündeki en önemli engel olarak görülmektedir. Bu konuya değinen bazı katılımcılar şöyle yorum yapmaktadır:

> Alev Korun'la, Berivan Aslan'la buradaki birçok Türk bir bağ kuramıyor. Çünkü onların değerlerini savunmuyorlar. Türkiye ile alakalı boyutta en büyük saldırı onlardan geldi. Bu insanları duygusal anlamda çok rahatsız ediyor, onların açıklamaları. (E25)

> (Muhafazakâr kesim olarak siyasete) 50 sene girmemişiz. Kâinat boşluk kabul etmiyor. Siyaset hiç etmiyor. Oraya bizim adımıza giren isimler PKK'yı savunan isimler olmuş maalesef. Kimse olmasaydı yine biz bir şeyler katabilirdik, uğraşabilirdik. Ama bu insanlar partinin içindeki algıyı inanılmaz değiştiriyorlar. A iken B yapıyorlar. Burada bizim dışarıdan müdahale etmemiz çok zor oluyor. Çünkü hanımefendi partinin içinde oturuyor, mecliste ağlıyor, Türkiye'de Kürtleri öldürüyorlar algısına çekmeye çalışıyor. (E10)

Tüm bu nedenlerin yanında, yaşanan siyasal katılım problemlerinde Türkiyeli göçmenlerin donanım ve siyasal bilinç noktasındaki eksikliklerinin de önemli bir rol oynadığı katılımcılar tarafından sıklıkla dillendirilmektedir. Yukarıdaki bölümde de dile getirildiği gibi, Avusturya'yı vatan olarak sahiplenme ve kendi geleceğini burada görme noktasında hala tereddütler yaşayan Türkiyeli göçmenlerin, siyasi temsiliyet noktasındaki çabaları çok yeni tarihlidir. Bu kapsamda, araştırmada geç fark edilmiş bir alan olarak siyasetteki haklar ve talepler konusunda göçmenlerin etkin bir bilinçten uzak olduğu şeklinde yorumlar öne çıkmaktadır:

> İlk nesilden kendini yetiştirenler çok az sayıda olduğu için, siyasette ve devlet kurumlarında etkin değiliz. Ama diğer azınlık gruplar yani Aleviler olsun Kürtler olsun, bunlar geldiklerinde gemileri yakarak geldiler. Yani "artık

> bizim yerimiz, burası bizim vatanımız burası. Türkiye artık bizim tatil yerimiz, gideriz, gitmeyiz. Biz buradayız burada kalıcıyız." bundan 30-40 sene önce buna karar veriyorlar. Yani o zaman başlıyorlar. Onların 30- 40 sene önce başladıklarına biz 10 veya 5 sene önce başladık. (E7)

2015 yerel seçimlerinde Türkiye kökenli göçmenler tarafından kurularak, seçimlere katılan ve fakat gerekli destek ve ilgiyi bulamayan "Gemeinsam für Wien" girişiminin liderlerinden bir katılımcı, Türk toplumunun hak ve taleplerini dile getirme ve siyasal sisteme ilişkin bilgi noktasındaki eksikliklerini tecrübelerinden yola çıkarak şöyle anlatmaktadır:

> Mesela orada vatandaşa soruyoruz bizden isteğiniz ne? "Siz daha iyi bilirsiniz" diyorlar. Bir devletten, bir siyasi partiden ne isteyeceğini bile bilmiyor vatandaş. Bireysel haklarını savunmak, demokratik katılım… Sistemi bile bilmiyor Avusturya'daki. (E2)

Avusturya siyasal sistemi hakkındaki bilgi eksikliğinin Türkiyeli göçmenlerin oy kullanma davranışlarına da yansıdığı görülmektedir. Katılımcılardan bazıları, Avusturya siyasal sistemi ve göçmenlerin bu sistem içerisindeki yerini tam anlamıyla okuyamadıklarını düşündükleri Türklerin, parti seçimlerinde yerinde karar veremediklerini dillendirmektedir. Bunlara göre, Türkiye'deki ideolojik varsayımlarla hareket ederek sırf sağı temsil ettiği için ırkçı partilere oy vermek, eşcinsel haklarını destekledikleri veya PKK yanlısı politika izledikleri için sol hareketlere mesafe koymak gibi bir takım davranışlar, Türkiyeli göçmenlerin siyasal rüzgârı kendi taraflarına çekmelerini engellemektedir. Avusturya'da Türkiyeli göçmenlerin tüm talep ve beklentilerini karşılayan bir siyasi partinin olamayacağına ve var olan seçenekler arasından göçmen sorunlarına daha duyarlı ve toleranslı bir tutum sergileyen gruplarla ortak hareket etmenin gerekliliğine vurgu yapan bir katılımcı, 2016 Avusturya Cumhurbaşkanlığı seçimlerini örnek göstererek bu konuda takınılan yanlış tutumları şöyle özetlemektedir:

> Türkler, Türk toplumu bütüncül düşünüyor her şeyi. Entegrasyona bu da engel. Mesela siz SPÖ (Sosyal Demokrat Parti)'nün lezbiyenlerle ilgili politikasını beğenmeyebilirsiniz. Ama gidip verebiliyorsun. Burada yaşıyorsan beraber hareket etmen lazım yani. Buradaki birçok kuruluş, "Hayır ne ona ne ona oy vereceğiz" diyorlar. Böyle bir lüksümüz yok bizim burada. (…) Bir alternatif bulup, yeşillerle beraber yaşamayı denememiz lazım. Öbür türlü ya FPÖ gelseydi, ben korkutucu politikaya karşıyım ama burada bir şansımız yok, azınlık olarak mecburen yüzde yüz anlaşamadığımız insanlarla da çalışmayı öğrenmeliyiz, ötekiyle yaşamayı bilmen lazım. (E24)

Benzer şekilde, özgürlükçü Yeşiller Partisi ile aşırı sağcı ve ırkçı parti FPÖ arasında çekişmeye sahne olan söz konusu seçimlerde hangi adayın desteklenmesi konusunda kendisine sorular geldiğini belirten aktivist bir katılımcı, Türkiye kökenli seçmenin kararsızlığı karşısındaki şaşkınlığını şu sözlerle ifade etmektedir:

> Yüzlerce insan arayıp soruyor, kime oy verelim diye. Apaçık bir ırkçı var orada. İslam ve Müslüman düşmanı, ahlaksızca pervasızca Müslümanlara saldıran. Öbür tarafta Türkleri sahiplenen ve "İslam Avusturya'nın bir parçası" diyen bir Cumhurbaşkanı adayı var. Kime oy verelim, diye soruyorlar. Artık ne diyeceğimi şaşırıyorum. (E10)

Türkiyeli göçmenlerin siyasi başarısızlıklarında ve siyasi partiler tarafından dikkate alınmama hususunda katılımcılar tarafından öne çıkarılan bir başka sebep de, Türk toplumunun bölünmüşlüğü ve örgütlenme eksikliğidir. Grupların siyasal katılımında daha başarılı olmasını sağlayan bir etmen olarak örgütlenme sayesinde, bireyler ve alt gruplar tek tek var olan güçlerinden daha fazlasına sahip olabilmektedirler (Eroğul, 1999, s. 183). Katılımcılara göre, Türkiye'deki ayrışmalara paralel şekilde ideolojik ayrışmalar yaşanan Avusturya Türk toplumunda, ortak taleplerin dillendirilmesi ve seçimlerde ortak adaylar üzerinden siyasi temsiliyetin güçlendirilmesi konularında örgütlenme düzeyinde etkin mekanizmaların kurulamıyor olması, siyasi katılımdaki etkinliği düşürmektedir:

> Kendi aramızda ötekileştirme olduğu müddetçe siyasi arenaya biz giremeyiz. (…) Fiili olarak hiçbirşey göremedik biz. Birinin zaferi diğerinin kaybı olarak algılanıyor. Milliyetçiler yahut milli görüş başı çekiyorsa, "Bu milliyetçiliğe mal edilecek, bu milli görüşe mal edilecek. Ben en iyisi geri durayım". Bu bir realite maalesef. Toplum şuan buna hazır değil veya toplumu bu şekilde yönlendirecek insanlarımız yok. (E26)

> Şimdi vatandaşımızın desteği yok. Olmayınca da biz burada lobi oluşturamıyoruz. Diasporamız yok bizim. Yani yok denecek kadar az. Yok demeyelim de. Büyük abartı yapmayalım. Ama organize bir diasporamız yok. (E11)

Türkiyeli göçmenlerin siyasal katılım eylemlerinde Türkiye'nin etkisi de araştırmada ortaya çıkan bulgulardan biridir. Çalışmanın "Çağdaş Türk Diaspora Politikası" bölümünde de ele alındığı gibi, özellikle diasporaya yönelik ilginin arttığı AK Parti hükümetleri döneminde, Türklerin siyasal katılımı teşvik edilmekte ve Türk asıllı kişilerin bulundukları ülkelerdeki adaylıkları desteklenmektedir. Hem Avrupa ziyaretlerinde kullanılan üst düzey söylemler, hem de Dışişleri Bakanlığı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi kurumların faaliyet ve girişimleri dikkate alındığında, yurtdışında yaşayan Türklerin bu konularda teşvik edildikleri görülmektedir. O dönem Başbakanlık yapan Erdoğan'ın Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilerle bir araya geldiği 2008 Köln (Haber7, 12 Şubat 2008) ve 2009 Hannover toplantıları (Radikal, 20 Nisan 2009) buna örnek gösterilebilir. Anılan toplantılar kapsamında Erdoğan, Türklerin Alman vatandaşlığına geçmekte ve bulundukları ülkeye uyum sağlamakta tereddüt etmemesi gerektiğine vurgu yaparak, ülkedeki seçimlere aktif katılım sağlamaları gerektiğini ifade etmiştir.

Türkiye'nin Avrupa'daki Türklerin siyasal katılımını artırmak için yürüttüğü girişimler aynı şekilde çalışmanın "Çağdaş Türk Diaspora Politikası" bölümünde anlatılmıştı. Tüm bu çabaların yanında, katılımcılar son dönemde Türk makamlarınca kullanılan aşırı sahiplenmeci siyasi dil ve retorik yanlışların, göçmenlerin Avusturya'daki siyasal katılımına

olumsuz yansımaları olduğunu düşünmektedir. Göçmenlerin bulundukları toplumda sadece Türkiye'nin çıkarlarını savunan gruplar olarak algılanmasına yol açan bu yaklaşım hatalarına ilişkin katılımcı görüşleri, bu çalışmanın "Türk Diaspora Politikasına İlişkin Bulgular" bölümünde ayrıntılı şekilde işlenecektir. Bununla beraber, söz konusu yaklaşımın göçmenlerin siyasal katılımına doğrudan etkisini göstermesi nedeniyle bir katılımcının eleştirisini bu bölümde ele almak faydalı olacaktır. Avusturya'da yayınlanan bir Türk gazetesine demeç veren bir Türk parlamenterin sözlerinden örnekle, yapılan retorik yanlışların Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'daki imajlarına ve siyasi partilerde yer almalarına nasıl olumsuz etki ettiğini bir katılımcı şu şekilde dillendirmektedir:

> (İlgili parlamenterin sözlerini gazeteden okuyarak) "Dışa dönük bir toplum olmalıyız. Bunun yolu Avrupa siyasetinde en üst noktaya nasıl gelebiliriz sorusuna cevap aramaktır. Bu büyük bir tehlike şuanda. Yani Truva atını biz koyacağız sizin içinize". Açık açık bunu söylüyor. Bunu okuyan duyan herhangi bir siyasi parti bir Türk adaya ne kadar yer verebilir artık. (E9)

5.1.3.4. Beklentiler

Araştırmada, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya toplumunda yaşadıkları entegrasyon ve katılım sorunları ve sebeplerine ilişkin görüşler yanında katılımcılara, söz konusu problemlerin giderilmesi noktasındaki önerileri de sorulmuştur. Yukarıda da bahsedildiği gibi, katılımcılar bu sorunların sebeplerini ağırlıklı olarak kendileri ve Avusturya devleti/ toplumunda gördüklerinden, önerilerini de daha çok bu iki gruba yönelik olarak şekillendirmektedirler.

Gerçekleştirilen mülakatlarda, toplumsal katılım sorunlarıyla birebir ilişkili olarak değerlendirilen aidiyet problemlerinin, göçmenlerin Avusturya'da yaşanan toplumsal ve siyasal olaylara uzak kalmasına neden olduğu yorumları sıklıkla dile getirilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların bunun aşılması noktasındaki önerileri; üç nesli geride bırakmış bir topluluk olarak Türkiyeli göçmenlerin bulundukları toplumu daha fazla sahiplenmeleri gerektiği yönündedir. Bu çerçevede Türk toplumunda, geleceğini Avusturya'da gören zihni bir değişimin gerekliliğinden bahseden katılımcılar, bunu katılım sorunlarını aşmada önemli bir aşama olarak görmektedirler:

> Dolayısıyla bizim şunu kavramamız lazım. Ben Türk olabilirim, Kürt olabilirim, sünni Müslüman olabilirim, şafi olabilirim. Hiç sorun değil. Ama ben bu ülkede yaşıyorum. Bu ülkede çalışıyorum. Bu ülkede vergi veriyorum. Çocuklarım da bu ülkede yaşayacak. Dolayısıyla ben Avusturya Türküyüm, Kürdüyüm, Müslümanıyım diye düşünmek zorundayız. Kendimizi burada var etmek zorundayız. Yoksa hiç kimseye faydan olmaz. (E12)

> Yani emosyonel olay çözüldüğü zaman diğeri zaten otomatikman çözülür. Eğer Avusturya bizim Avusturya düşmanı olmadığımızı, buranın ilerlemesi için çalıştığımızı, verimli işler yaptığımızı görürse, Avusturyalı gibi bir sahiplenme olursa- bu Türkiye'yi unutmayı gerektirmez- o zaman birçok şey otomatikman çözülecek. (E10)

Aidiyet problemlerinin tetiklediği Avusturya'nın toplumsal ve siyasi gündeminin takibi noktasında yaşanan sıkıntılar da dâhil olmak yaşanan katılım problemleri için mülakatlarda öne çıkan bir başka öneri de, toplumsal iletişim kanallarının artırılmasıdır. Katılımcılara göre, Türkiyeli göçmenler gerek toplumsal alana dâhil olmak gerek siyasette gereğince temsil edilebilmek için, kendilerini Avusturya toplumuna doğru şekilde anlatmanın yollarını bulmak zorundadırlar.

> Bakın biz azınlığız. (…) Azınlığın tek çaresi toplumla sıkı bir ilişki, alışveriş içinde olmaktır. Ama senin inancına göre şunu yapmaman gerekiyor. Tamam; Avusturya'daki şu mekâna girmezsin sen. Bitti. Ama Avusturyalı bir iş arkadaşının, doğum gününe gidiyorsun. Sen içki içmezsin, onlar içerler. Ama bu yolların açık olması lazım. (E12)

> Kendi aramızda kalmamız çok yanlış. Ne kadar zor da olsa buradaki Avusturyalılarla iletişim içerisinde olmamız gerekiyor. Kendimizi anlatmamız gerekiyor. Bizim korkacak bir şeyimiz yok, biz terörist değiliz. (E2)

Benzer şekilde, Avusturya'da azınlık sorunlarına duyarlı ve özgürlükçü hareketlerle temas halinde olup beraber hareket etmek de, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya siyasal sistemi içerisinde kendilerini var edebilmelerinin bir yolu olarak önerilmektedir. Türk sivil toplum örgütlerinde aktif görev alarak, Avusturya siyasi patileriyle diyalog noktasında katkı sunmuş aktivist bir katılımcı, gözlemlerinden yola çıkarak Avusturyalı siyasetçilerle iletişim kurmanın PKK lobisinin yaydığı önyargıları aşmada nasıl bir etki yarattığını şu şekilde örneklendirmektedir:

> (PKK'lıların) ulaşamadıkları partiler var. Orada hızlı davranmak gerekiyor ve insanlarla irtibata geçmemiz gerekiyor. Ben UETD'deyken, birkaç (Avusturyalı) milletvekiliyle 2-3 haftada bir görüşmem oluyordu. Ve inanın o milletvekilleri şuan PKK'yı eleştirmeyi bütün parti siyasetine çevirdiler. PKK'nın bandoyla okullarda yaptıkları programları, askeri bilmem ne törenlerini inanılmaz eleştirdiler ve gazetede manşet haline getirdiler. Bunlar NEOS- Yeni bir parti. Liberal bir parti. (E10)

Göçmenlerin kendilerinin geliştireceği çözümler yanında, katılımcılar söz konusu problemlere ilişkin ev sahibi ülke tarafından da yapılması gereken çok şey olduğunu ifade etmektedirler. Avusturya'nın göçmenlere toplumsal uyuma ilişkin ihtiyaç duydukları kaynakları sağlanmasının ve toplumda azınlıklara yönelik duyarlılığı artırıcı çabaların, uyum süreçlerini hızlandıracağı ve toplumsal barışa katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Örneğin, aidiyet sorunlarının bir uzantısı olarak Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'daki toplumsal meselelerden ziyade Türkiye'nin siyasi ve toplumsal gündemini takip etmeleri konusunda katılımcılar, çözümü göçmenlerin kendilerinde olduğu kadar Avusturya toplumu ve devletinden de beklemektedir. Avusturya'nın islamofobik ve yabancı karşıtı popülist söylem ve stratejiler yerine daha yapıcı ve içerleyici politikalar üretmesinin ve göçmenlerin toplumsal ve demokratik temsiliyetinin kolaylaştırılmasının göçmenlerin ülkeye aidiyet

hissini ve toplumsal katılımını kuvvetlendireceği katılımcılar tarafından dillendirilen en önemli husustur:

> Avusturyalıların şundan vazgeçmesi lazım: "Sen şunu yaparsan ben de şunu yaparım". Entegrasyon ancak şu şekilde olur: Sen devlet olarak uyuma ulaşabilmemiz için hangi mekanizmaları hangi metotları geliştiriyorsun ve bana yardım ediyorsun? Bana zorunlu olarak şunu yapacaksın dersen bu iş yürümez. Bana benzeyeceksin dersen bu iş yürümez. Asimilasyon ve entegrasyonu karıştırırsan hele hiç yürümez. (E1)

> Bu ülkedeki medya dilinin ve popülist siyasi dilin kesinlikle sonlanması lazım. Bu belirli bir zamanda o partinin, kişinin başarılı olmasını sağlayabilir. Ama ileriye dönük bu toplumun birbirinden ayrışmasına yol açar. Ve bunun geri dönüşü olmayabilir. (E20)

Bu çalışmanın odak noktasını Türkiyeli göçmenlerin Türkiye'den beklentileri oluşturduğundan, bu sorunların çözümünde Türkiye'nin nasıl katkı sunabileceği konusu da katılımcıların görüşlerine başvurulan konulardan biri olmuştur. Bu konuda öne çıkan en önemli beklenti, Türkiye'nin göçmenlerin katılım sorunlarına ilişkin popülizmden uzak, daha yapıcı ve teşvik edici bir dil kullanması gerektiği yönündedir. Katılımcıların bir kısmı, Türkiye'nin çoğunlukla iç kamuoyuna hitap eden ve siyasi kazanç elde etmenin bir yolu olarak kullanılan Avrupa eleştirilerinin ve sert siyasi söylemlerin, yurtdışında yaşayan Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları ülkeye aidiyet ve uyumunu zorlaştırdığını düşünmekte, bu konuda daha yapıcı ve diyaloğa dayalı bir yaklaşımın sergilenmesi gerektiğini düşünmektedir:

> Türkiye şöyle bir katkı verebilir: Siyasi diline dikkat edebilir. Siz bir cumhurbaşkanısınızdır ya da bir siyasi partinin başkanısınızdır. Örneğin Merkel'le bir şey yapmaya çalışıyorsunuz ama bunu negatif bir şekilde yapmaya çalışıyorsunuz. Ya da içeride yaşayan Türkleri bu söylemlerle yaşadığı ülkeye daha da düşmanlaştırdığın zaman bu doğru bir şey değil. Anlıyorum; popülist bir kazançtan dolayı bunu yapıyorsunuz. Bir partinin başkanısınız. Ama o insan orada yaşıyor. (…) Daha diplomatik bir şekilde o ülkenin yöneticileri ile görüşüp bu sorunu ortak bir şekilde nasıl çözeriz, bunu yapmak lazım. Yani düşmanlığı genişletmenin bir gereği yok. Bir Alman senin düşmanın değil, mesele bu değil. Zaten bu sana da bir şey kazandırmayacak. Sen Almanla nasıl bir arada yaşayacağımızın desteğini vermen lazım. Ama maalesef buradaki sağcı politika bunu nasıl kendine lehine kullanıyorsa, Türkiye'deki de popülist politikalar yapıyor. Bu iyi bir şey değil. (E20)

> Açı daralıyor onun için Türkiye'deki politik söylem batıya yumuşak olmak zorunda ki, biz burada rahat yaşayabilelim. Devlete kendimizi kabul ettirebilelim. (E23)

Yurtdışında yaşayan Türkiyeli göçmenlere, Türkiye seçimlerindeki gibi siyasi bir fayda söz konusu olduğunda gösterilen teşvik ve desteğin toplumsal meselelerde sağlanmadığından yakınan bir başka katılımcı ise, toplumsal uyum problemlerinin çözümünün Türkiye tarafından teşvik edilmesinin önemine şu şekilde değinmektedir:

> Otobüslerle seçmen taşıdı buradaki arkadaşlar. Ama buradaki toplumsal sıkıntılarımızda kılımızı kıpırdatmıyoruz. Niye? Aşağıdan bir tetikleme var: "Yapacaksın". Belki aynı tetikleme "Arkadaşlar toplumsal meseleleri gündemlerinize alacaksınız. Emeklilik, çocuk parası, kiraların yükselmesi, başörtüsü, eğitim... Bunlar bizim meselemiz." (şeklinde yapılsa). Bunun Türkiye'den tetiklenmesi lazım. (E26)

Bunun yanında, Türkiye meselelerine odaklı bir siyasetin Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlere bir şey kazandıramayacağını düşünen katılımcılardan bazıları, devletin kendisini ve önceliklerini anlatmak yerine, göçmenlerin yaşadıkları sorunları dinlemesi ve bunun desteğini vermesinin katılım ve aidiyet problemlerini çözmeye yardımcı olacağına inanmaktadır:

> Protokolde ön sırada oturan ağzı laf yapan insanlarımızı devlet dinlemeli. Anlatmamalı devlet. Türkiye Cumhuriyeti burada yaşayan insanları pek ilgilendirmiyor. Biz burada pozisyon almalıyız. Burada yaşıyorsak buradaki siyasi hayatın içerisinde olmak zorundayız. Buradaki devletin katmanlarında olmak zorundayız. Buradaki devleti tanımak zorundayız. Bize ne kadar yakın ne kadar uzak. Buradaki devletten bize bilgi akışı olmak zorunda. Bunu yakalamadığımız müddetçe burada hep Gastarbeiter (misafir işçi) olmak zorunda oluruz. (E23)

Bahsi geçen toplumsal ve siyasal katılım problemlerini aşmada, rol modellere ve toplumsal temsiliyet kabiliyeti yüksek bireylere ihtiyaç olduğunu dillendiren bir kısım katılımcılar ise, bu bireylerin eğitimi ve yetiştirilmesi noktasında Türkiye'nin uzun soluklu projeler yoluyla destek sağlayabileceğini değerlendirmektedir. Özellikle siyasi/toplumsal temsiliyet noktasında verilecek yapısal ve profesyonel bir desteğin, Avusturya'da yaşayan Türklerin yürütülen tartışmalara müdahil olabilmesi ve siyasal katılımın artması noktasında önemli sonuçlar doğurabileceği bir katılımcı tarafından şöyle ifade edilmektedir:

> Normal şartlarda Türkiye'den bu kadar destekle Avusturya'da göçmenlerden en az iki üç tane siyasetçi çıkması gerekirdi diye düşünüyorum. Ama çıkmadı. Belki böyle genel sorunlar yerine, atıyorum bir siyaset akademisi kurulsa burada, daha spesifik şeyler yapılsa. Yapısal bir destek yapılsa daha mantıklı olmaz mı? (…) Şu an sosyal eğitim ve aile ayağı yapılıyor ama siyaset ayağı da önemli. Siyaset tabii hassas bir konu. Oraya nasıl girilir bilmiyorum ama burada siyasetçi ya da medya elemanı yetiştirilebilecek… Bu elemanlar diskura müdahale edebilse çok daha etkili olur. (E16)

Benzer şekilde, Avusturya ve Avrupa parlamentolarında Türk toplumunu temsil ederek, yaşanılan sorunları ve beklentileri üst düzeyde dillendirebilecek siyasetçilerin Türk toplumunun siyasal katılımına büyük katkı sağlayacağını aktaran bir katılımcı da, temsilci yetiştirme meselesinin stratejik şekilde ele alınması ve Türkiye'nin öncelikli hedefi olması gerektiğini söylemektedir:

> Demokraside tüm renkleri meclislerde temsil etmeye çalışırsınız. HDP'nin bile 80 milletvekili var Türkiye'de. Avusturya'da bir tane milletvekilimiz yok bizim. Girenler PKK'lı veya tamamen asimile olmuşlar. Partilerinin dogmalarının bir adım dışına çıkamıyorlar. (…) Avrupa Parlamentosu'na vekil yetiştirmek mesela çok kolay bir şey. 20-30 bin oyla Avrupa Parlamentosu'na giriyorsunuz. Ki katılım yüzde 30-35'lerde. Burada belki bir birkaç milletvekili çıkarmak, yerelde temsilci yetiştirmek için de kullanılabilir. Bence hedef o (olmalı). (E10)

Siyasi katılım sorunları anlatılırken, Türk toplumunun bölünmüşlüğü ve örgütlenme eksikliğinin siyasi katılımdaki etkinliği düşürdüğü yönündeki yorumlardan bahsedilmişti. Türklerin siyasi seçimlerde birlik olup, bir aday üzerinde güçlerini birleştirememelerinin partiler nezdinde dikkate alınmalarını engellediğinden bahseden bazı katılımcılar, siyasi

alanda varlık gösterebilmek için çok daha örgütlü bir biçimde çalışılması gerektiğini düşünmektedir. Bu konuda, Avusturya siyaseti içerisindeki aktif görevinin vermiş olduğu tecrübeyle yorum yapan bir katılımcı, Türkiye'nin farklı grupları bir araya getirebilecek yönlendirici bir yaklaşım sergilemesinin ve bu yolla Avusturya'da bir Türk siyasi lobisi oluşturulmasının faydalı olacağını şöyle ifade etmektedir:

> Adam ne diyor biliyor musun? Bana gelip biat edecek, biat etmediği müddetçe… Milli görüşçüsü bunu söylüyor. Süleymancılar bunu söylüyor. Ülkücüsü onu söylüyor. Efendim ATİB'i bunu söylüyor. İşte yukarıdan birileri diyecek ki; "Arkadaş şu adaya destek verin". Benim dediğim o. Bir otorite gelecek diyecek ki bu. Bitti. O zaman işte gerçek lobicilik o zamana başlar. (…) Onun için böyle bir otorite lazım. Gerçekten gerçek mana da bir çalışma yapılmıyor. Efendim büyükelçiye gidiyorsun diyor ki efendim bizim şeyimizi aşar. Bizim sınırlarımızı aşar biz diplomatız. Yapmayın ya "Diplomat olarak gel de resmen bunun protokolünü yapın" demiyoruz. Yani biz burada neler yapılabileceğini biliyoruz. Yani yapılır, her şey yapılır. (E11)

5.1.4. Avusturya'nın Sorunlu Göç Ve Entegrasyon Yaklaşımı

Mülakatlarda dillendirilen bir başka büyük problem alanı da Avusturya'nın göç ve entegrasyon politikaları olmuştur. Çalışmanın "Türkiyeli Göçmenlerin Güncel Sorunları" bölümünde genel çerçevesi çizilen Avusturya'da aşırı sağın yükselişi ve bunun göçmen ve uyum politikalarına olan olumsuz yansımaları, araştırmada da çok sayıda katılımcının da ifade ettiği bir sorundur. Ev sahibi ülke ile kurulan ilişkide büyük güvensizlik yarattığı anlaşılan bu sorunun, ülkede yaşanan birçok probleme yapısal zemin oluşturduğu görülmektedir.

5.1.4.1. Aşırı Sağın Yükselişi

"Avusturya'da Göç ve Entegrasyon Politikaları" bölümünde, ülkede yaşanan ekonomik sorunlar, yolsuzluklar ve mülteci krizi gibi olayların etkisiyle siyaset arenasında söylem üstünlüğünü elde eden aşırı sağ siyaset ve onun Avusturya'daki temsilcisi FPÖ'den bahsedilmiş ve bu ırkçı ve sağcı nosyonun siyasetin geneline yayılarak diğer parti ve hareketlerin de bu jargonu siyasi amaçları uğrunda kullandıkları ifade edilmişti. Söz konusu durumun, araştırmanın katılımcıları tarafından da tespit edildiği ve endişeyle karşılandığı görülmektedir. Hem Avusturya toplumu hem de Sosyal Demokrat Parti (SPÖ) gibi liberal siyasi gruplara dahi yayılan bu eğilimi "faşizm ruhu" olarak adlandıran bir katılımcının konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

> "Bize uymuyorsan buradan git!" hesabı. Direk söylenmese de, sosyal medyada, bloglarda, okuyucu mektuplarında açık açık bu var. Ama ben politikanın da bu doğrultuda olduğuna inanıyorum. SPÖ'den de bir kısım oylar FPÖ'ye kaydı. SPÖ'nün içerisinde de iki ayrı kutup var: Bir tanesi sosyal demokratlar, bir tanesi de

> sosyal demokrat geçinen, fakat zihniyeti FPÖ'den farklı olmayan faşist bir tutum var yani. O faşist ruh maalesef hala daha burada yaşıyor. (K4)

Avusturya'daki 2016 Cumhurbaşkanlığı seçimlerine gönderme yapan bir başka katılımcı ise, söz konusu seçimlerde Avusturya siyasetinin ana akım iki siyasi hareketi olan ve mülakatın yapıldığı dönemde koalisyon ortağı olarak iktidarda olan SPÖ ve ÖVP'nin nasıl silikleştiğinden bahsetmekte ve öne çıkan aşırı sağ siyasetin aldığı oy oranını hatırlatarak siyasetteki sağa kayışı şöyle örneklendirmektedir:

> Şu an baktığımızda ÖVP bu tutumunu son yıllarda aldı. ÖVP'nin durumu ne şimdi? Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde -çok ilginç- koalisyon kuran en büyük iki partinin adayları ikinci tura gidemiyor. Hatta ÖVP'nin adayı %2-3 gibi komik bir şey aldı. SPÖ de oy potansiyeline göre komik bir oy aldı. Aşırı sağcı parti ve Yeşiller kaldı. Dünyada ilk defa bir Yeşiller partisi adayı Cumhurbaşkanı oldu. Ama % 47 aşırı sağcı partiyi seçti. Bunu herkes göz ardı ediyor. (E18)

Önceden de ayak sesleri duyulan ve ancak Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrası alınan yenilgi ile hız kazanan merkez partilerin sağa kayışına dikkat çeken bir başka katılımcı da, partiler arasındaki islamofobik ve dışlayıcı söylem yakınlaşmasına vurgu yapmaktadır:

> Bugün Kurz (ÖVP) da Strache (FPÖ) de konuşuyor. Söylediklerine baktığınızda bir fark göremiyorsunuz ki. Birisi biraz daha insani söylüyor, diğeri daha sert söylüyor. Ama içerik aynı. O da başörtüsü yasağı istiyor diğeri de. (E25)

Araştırmada öne çıkan bir başka bulgu da, islamofobik, göçmen karşıtı ve ayrımcı sağ dilin yaygınlaşmasındaki nedenlerdir. Katılımcıların çoğunluğu bu dilin, tüm Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Avusturya toplumunda da bir karşılık bulduğunu ve partilere siyaseten kazandırıyor olduğunu düşünmektedirler. Örneğin, ÖVP'nin FPÖ'nün siyasette yükselen etkisini kırabilmek için göçmen ve İslam karşıtı enstrümanları kullanmasını seçim kazanımları ve siyasi beklentilere bağlayan bir katılımcı durumu şu şekilde özetlemektedir:

> Bunun yegane amacı siyasi rant. ÖVP Avusturya genelinde anketlerde yüzde üçe dörde kadar düşebiliyor. Viyana'da bugün küçük parti haline geldi. Yüzde onun altına düşebilme noktasında. Onun için İslam'a saldırırsam, Müslümanlara saldırırsam siyasi rant bulurum noktasındalar. (E25)

İslamofobik ve göçmen karşıtı tutum yanında, Avusturya siyasetindeki popüler polemik konularından biri de Türkiye ve Erdoğan karşıtlığıdır. Katılımcılar tarafından, Türkiye ve Erdoğan konulu haberlerin Avusturya medyasında sıklıkla yer alması, bazen Avusturya'nın iç meselelerinin önüne geçirilerek gazetelerde sayfalarca yazılıp, tartışma programlarının bu konulara hasredilmesi oldukça dikkat çekici bulunmaktadır:

> Avusturya haberlerini izlediğin zaman ya da gazetelerine baktığın zaman; bazen 2-3 sayfa Türkiye ile ilgili haber var. Hiç alakasız. Mesela Standard gazetesini açıyorsun, hafta sonu ekinde dört sayfa Erdoğan'la ilgili ya da başka bir şey. Türkiye'de bile yapılmayan haberler bazen burada yapılıyor. (E16)

> Avusturya'nın şu anki siyasi gündemi kendi iç politikasından daha fazla Türkiye politikası, göçmenler, Erdoğan diktatördür, şudur, budur. (E26)

Bu kapsamda, ülkede yaygınlık kazanan Türkiye ve Erdoğan aleyhtarı siyasi tutum ve demeçler de tıpkı göçmen ve İslam karşıtlığında olduğu gibi siyasi kazanım elde etmenin bir yolu olarak yorumlanmaktadır. Konuya dikkat çeken bir katılımcı, Türkiye'nin AB'ye üye olmaması yahut Türk siyasetçilerin seçimler için ülkeye alınmaması gibi sert demeçlerin Avusturya tarafından nasıl iç politika malzemesi olarak kullanıldığını şöyle anlatmaktadır:

> Türkiye'deki siyaseti buraya taşıyoruz. Avusturya da aynı şekilde yapmıyor mu? Türk göçmenlerle, Türkiye politikası ile burada siyaset yapıyor. Onun da çıkıp "Erdoğan buraya gelemez, burada konuşamaz" demesi, Avusturyalı seçmenlerden oy istemek demek. O da aynı şeyi içeriye oynuyor. "Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne kesinlikle sokmam". Sonra aynı adam geliyor ve diyor ki "Aslında ben size karşı değilim" vs. O da amacına göre çalışıyor. (E18)

FPÖ'nün başını çektiği Türkiye/Erdoğan karşıtı söylemin ÖVP ve lideri Kurz tarafından sonradan keşfedilerek kullanıldığını anlatan bir katılımcı da, siyaseten kazandıran bu tutumun reel sebeplerden çok popülizm adına yapıldığından bahsetmektedir:

> Burada yabancılara karşı düşmanlığı Türkiye üzerinden de yapıyorlar. Yoksa ne alakası var Avusturya'nın Türkiye ile. Ne alıp veremediği olabilir. Bu popülizm için yapılıyor. Sebastian Kurz'un stratejisi bu idi: FPÖ Türklere çok saldırıyor. Erdoğan gibi bir nimet doğdu önüme. Önce ben hükümetin tüm imkânlarıyla saldırayım ve geminin rüzgârını alıyım: "Wind aus den Segeln". Ben önüne geçeyim, ben yapayım. Başörtüsü yasağını Kurz istedi, ırkçılar da kızdı: Sen nasıl istersin, bu bizim işimiz, diye. Yani bunu kullanıyorlar. (E10)

Katılımcılara göre; Avusturya siyasetinin Türkiye ve Erdoğan karşıtı bu tutumunda, son dönemde Türkiye'nin Avusturya'daki Türkiyeli göçmenler üzerinde büyüyen etkisinin fark edilmesi ve bundan duyulan rahatsızlığın da payı bulunmaktadır. "Kavramsal Çerçeve" bölümünde ele alınan ve diaspora gruplarını anavatanın güçlenmesine hizmet eden sadık topluluklar olarak tanımlayan Anderson'ın (1998) 'uzaktan milliyetçilik' kuramını doğrular şekilde, Avusturya hükümeti de Türkiyeli göçmenlerin Türkiye'ye olan ilgisinden hoşlanmamakta ve bunun sonucu olarak dışlayıcı politikalar geliştirmektedir:

> Cumhurbaşkanı Erdoğan'a karşı çok büyük önyargılar var. Çok büyük bir düşmanlık ve kıskançlık var. İnanın buradaki Dışişleri Bakanının Türklere karşı tutumu, ne zaman ki Cumhurbaşkanı buraya ziyarete geldi, o andan itibaren çok değişti. Çünkü şunu gördü: Burada yıllardır yaşayan ve entegre olduklarını sandığı, beklediği insanlar coşkulu bir şekilde Cumhurbaşkanını karşılayınca, bir kıskanma duygusu oldu kesinlikle. Çünkü gazetelere de yansıdı bu: "Biz Türklerden bizi tutmalarını ve dayanışma bekliyoruz. Avusturya meselelerine eğilmelerini istiyoruz." (…) Orada Cumhurbaşkanına tezahürat ve sevgi gösterisini görünce sanırım bir kırılma noktası oluştu. (K4)

Katılımcılar ülkede yükselen göçmen karşıtı, İslamofobik ve Türkofobik söylemin siyasi kazanç yanında başka bir takım pragmatik nedenlere de dayandığını düşünmektedir. Çalışmanın "Ayrımcılık Sorunları" başlığı altında ele alınan bu sebepleri ilgili bölümdeki "**post-kolonial yaklaşım**" tanımı açıklamaktadır. Siyasette yaygınlaşan bu tip ayrımcı ve

dışlayıcı söylemlerin sosyal, ekonomik ve siyasi ilişkilerdeki eşitsizliklerin bir örtüsü olarak kullanıldığından bahseden söz konusu yaklaşıma uygun olarak, mülakatlarda da iktidarın bu jargon yoluyla ülkenin önemli sorunlarını arka plana ittiği dillendirilmektedir:

> Aslında biz gerçekleri yansıtmayan bir problemi konuşuyoruz. Bu bizim problemimiz değil başka problemlerimiz var. Eğitim önemli. PISA'da Avusturya'nın durumunu biliyoruz bunu konuşalım. Neden öğrencilerin eğitim kalitesi günden güne azalıyor? Okuduğunu anlamıyor ciddi oranda öğrenciler. Demek ki eğitim politikamızda hatalar var. Bunu konuşmak gerekirken, asıl problemleri insanların gündeminden düşürüp bu konularla meşgul etmek gibi bir durum çıkıyor ortaya. (E25)

Bu söylemin ekonomik sömürücü aracı ve işsizlik gibi sorunların kılıfı olarak kullanımına ilişkin bulgular, çalışmanın yukarıda zikredilen bölümünde sunulduğundan, ayrıca bu bölümde ele alınmayacaktır. Ancak sebepleri ne olursa olsun, söz konusu problemin göçmen ve Türk toplumunda büyük yaralar açtığı görülmektedir. Siyasi sahada yaygınlık kazanan popülizmin halka katlanarak yansıdığını belirten bir katılımcı, siyasilerin yaklaşımının toplumda tetiklediği şiddeti şöyle örneklendirmektedir:

> Bu ırkçılık ve popülizm arttığı sürece bizim hiçbir zaman entegre olduğumuzu düşünmeyecekler. Ve gittikçe daha da kötüye gidecek. Çünkü bu konu konuşuldukça, bütün mekanizmalar çalışıyor. Dışişleri Bakanı'nın başörtüsünü konu yapması aşağıdaki ırkçının da sokakta saldırmasına vesile oluyor. (E10)

5.1.4.2. Dışlayıcı Entegrasyon Politikaları

Avusturya'da yukarıda bahsedilen aşırı sağın yükselişi ve bu minvaldeki göçmen karşıtı sert siyasi jargonun söylem düzeyinde kalmadığı görülmektedir. Söz konusu polemiklerin eylem sahasına da yansıyarak, ülkede yürütülen göç ve entegrasyon politikalarını derinden etkilediği hususu, araştırmada ortaya çıkan diğer bulgular arasındadır.

Daha evvelki bölümlerde, Avusturya'nın bir göç ülkesi olduğunu halen kabullenemediğine ilişkin yorumların alan yazında öne çıktığından bahsedilmişti (Bkz. "Avusturya Göç ve Entegrasyon Politikaları" Bölümü). Bu yorumları destekler nitelikte, katılımcıların önemli bir kısmı, Avusturya'da uygulanan göç ve entegrasyon politikalarını değerlendirirken, başından itibaren göçmenlerin sahiplenilmediğini ve yok sayılarak üstü kapatılan bir mesele olarak ötelendiğini ifade etmektedir:

> Avusturya hala bir göçmen ülkesi olduğunu kabullenmiş değil. Bu Avusturya ile alakalı bir sorun. Avusturya bunu kabul etmediği müddetçe doğru adımlar atamaz. (E25)

Türkiyeli göçmenlerin sosyal imkânlara sahip olsalar da, Avusturya tarafından tanınma ve kendi kimlikleriyle kabul edilme noktasında sorunlar yaşadığını söyleyen bir katılımcı da,

bu insanlara sahip çıkılmaması sonucu ülkeye duyulan aidiyet hissinin zayıfladığını şu sözlerle ifade etmektedir:

> Burada doğmuş büyümüş 20 yaşındaki bir çocuk (…) Avusturya'daki kurumsal dil ona sahip çıkmadığı zaman, çocuk Türkiye'ye doğru yöneliyor. Bu çocuğun bir öfkesi var. "Türkiye daha da düzelsin, ben buradan gitmek istiyorum" diyor. Amerika'dan göçenler ekonomik vesair nedenlerle göçerken, buradan Türkiye'ye göçenler psikolojik nedenlerle göçüyor. Burada bulamadığı tanınmayı, bulamadığı onayı ülkesinde bulduğu için. "Sonderheit"ler (şartlar) aslında iyi. Orta sınıf bir hayat yaşıyorlar, evleri var, çalışıyorlar falan. Ama tanınma eksiği var. (E20)

Söz konusu tanınma ve toplumsal kabul eksikliği, ülkede uygulan entegrasyon politikalarına da sirayet etmiş gibi görünmektedir. Zira, çalışmanın Bulgular bölümünde ele alındığı gibi, katılımcıların büyük çoğunluğu Avusturya tarafından dillendirilen entegrasyon kavramının, aslında tek taraflı bir uyumu ifade eden asimilasyonu imlediğini düşünmekte ve bu yolla göçmenler üzerinde sürekli bir baskı kurulduğuna inanmaktadır.

> Avusturya'nın entegrasyon bakışı altında bunları nasıl asimile edebiliriz olayı var. Ya da B planı: Bunları nasıl buradan göndeririz? Nasıl giderler bunlar buradan. (E3)

Ülkede göçmenlerin yaşadığı bir çok problemde, Avusturya'nın bu sorunlu entegrasyon yaklaşımının büyük payı olduğunu düşünen katılımcılar, eğitim sorunlarından paralel toplum oluşumlarına değin uzanan sorunların Avusturya siyaseti tarafından doğru okunup yönetilemediğine inanmaktadır. Bunca yıl geçmiş olmasına karşın, uyum/katılım ve göçmenlerin eğitime adapte edilmesi gibi konularda gerekli mekanizmaların geliştirilemediğinden yakınan katılımcılar, problemlerin tek sorumlusunun göçmenler ve onların yetersizlikleri olarak görülmemesi gerektiğini dile getirmektedir:

> Bu topluma uyum sağlamak açısından da birtakım sorumluluklarımız var. Ama ben buradaki problemi burada yaşayan Türklere kaydırmak istemiyorum. Çok yanlış uyum politikalarına bağlıyorum ben. Eğer bu İnsanlar kendi içlerinde izole oluyorlarsa, kendi içlerine çekilmişseler, burada yapılan politikaların da büyük bir payı var. (K4)

> Eğer sen bu insanları dönüştüremiyorsan, eğitim veremiyorsan, sende de bir problem vardır. Avusturya 40-50 yılda bunun mekanizmalarını nasıl geliştiremedi. Sen bu insanları alıp da ihtiyacın olduğu kadar eğitemiyorsan, toplumda bir problem var demektir. (…) Sen buna göre yapılar geliştireceksin, sen bunlara temel eğitimi vermeye çalışacaksın. Bu, bu ülkenin sorunudur. Bunu rasyonel olarak açıklamak mümkün değil yani. Bunu bir devlet görür, 30 yıl sonra görür. Operasyonel olarak bir devlet hazırlığını yapar. Bunu hem devlet hem de toplum daha erken tartışıp, daha makul tartışıp çözebilirdi. Siyasetçiler de bu sorunu halka tercüme edemedi doğru düzgün. (…) Eğitim sistemi bunlara adapte olmadı, bunları görmüyor, yeni göçmenleri entegre edemiyor. İyi bir siyasetçi bunu anlatır ve toplumsal barışın bozulmamasını sağlar. Bu da devlet kurumlarının yeterince başarılı olamadığını gösterir. (E16)

Benzer şekilde, Türkiyeli göçmenlerin siyaset alanında temsil edilmesi için eşit fırsatların sunulmadığı ve sürekli eleştirel bir bakışla ötelendiği bir atmosferde problemlerin daha da büyüdüğünden bahseden bir katılımcı, Avusturya siyasetinin içerleyici/kabul edici yaklaşımına duyulan ihtiyaçtan şöyle bahsetmektedir:

> Avusturya'da şuan bir buçuk milyon göçmen var. 600.000 Müslüman var, bunların da yarısı Türkiyeli. Ne kadar Müslüman parlamenter var Avusturya'da? Bunun bir yansıması yok ki. Yansıması olmayınca bu İnsanlar kendilerini temsil edilmemiş görebilirler. (…) Düşünün siz yabancısınız ve yabancı olduğunuz için sürekli eleştiriliyorsunuz. Başörtünüz, Türkiye asıllı olmanız, işsizliğiniz her şeyiniz problem ediliyor. Böyle bir ortamda nasıl siz kendinizi Avusturyalı olarak tanımlayabilirsiniz. Burada kabul edici ve katılımcı bir siyaset lazım. Bunun eksikliğini görüyoruz biz. (E25)

Bu bağlamda, şimdiye değin çıkarılan göç yasaları, ulusal eylem planları ve son olarak 2017 tarihinde yürürlüğe giren "Entegrasyon Yasası" ile getirilen zorlaştırmalara ve islamofobik yasaklara gönderme yapan ve bizzat "Avusturya Entegrasyon Politikaları" hakkında araştırmaları bulunan bir katılımcı, yapılan uygulamaların uyuma yarar sağlamayacak "kısıtlayıcı" politikalar olduğunu söylemektedir:

> Entegrasyon politikası yapmıyor Avusturya. Hala bir "striktive Politik" (kısıtlayıcı siyaset). Hala kısıtlıyorlar her şeyi. Şimdi entegrasyon paketlerinin üçüncüsü gündemde. Onunla beraber başörtüsü yasağını getiriyorlar. Aslında entegrasyon bir "hoşgeldin, barış, uyum, karşılıklı bir katılım". Ama şimdi başörtüsü yasağı. Bu olursa tüm okullarda eşitlik olacakmış. Bu sayede entegre olacaklarmış. Böyle bir entegrasyon politikası yok. İnsanlar kendini rahat hissetmedikleri hiçbir yere kendilerini veremez. "Deutsch vor Zuzug" (göçten önce Almanca). Bu ülkeye gelmeden önce Almanca öğrenmekle sen zaten sınırlandırıldın. Sen zorluyorsun, şartlar koyuyorsun. Gönüllü yapmıyor, zorunlu yapıyor bunu. Zorlama ile güzel bir şey çıkmaz. (K3)

Avusturya hükümetinin entegrasyon politikalarında önemli yapısal bir adım atarak, 2011 yılında "Entegrasyon Sekreterliği"ni ve 2014 yılında ise "Avrupa, Entegrasyon ve Dışişleri Bakanlığı"nı kurduğundan daha evvel bahsedilmişti. Söz konusu gelişmelere atıf yapan bir katılımcı, sorunların daha ciddi ele alınmasını sağlayacağına inanıldığından bu kurumların göçmenler tarafından sevinçle karşılandığını belirtmekte, ancak yapılan icraatlar nedeniyle bu sevincin kısa zaman sonra hayal kırıklığına dönüştüğünü şöyle anlatmaktadır:

> 2011'de entegrasyon ayrı bir devlet sekreterliği haline gelmişti. O zaman çok sevmiştik biz. Ayrı bir alan haline geldi. Yaklaşım da güzel, söylemler de güzel. Başarı, katkı, katılım, sahiplenme gibi güzel kelimelerle ifade ediliyordu entegrasyon. "Bir insan hem Müslüman, hem Avusturyalı olabilir. Bu bir tezat değildir" gibi. Şimdi geldiğimiz noktada keşke ayrı bir bakanlık olmasaydı diyorum ben. Çünkü şu anda Entegrasyon Bakanlığı şapkası altında her şeye karışıyor. Bu şapka altında başörtüsünden bahsediyor, yüzmeden bahsediyor. Bakan olmasa, belki de söyleyemeyecek bu şekilde. (E25)

5.1.4.3. İslamofobik Politikalar

Avusturya entegrasyon politikaları bağlamında, göçmenlerin tamamının yaşadığı ortak sorunlar yanında, Türkiyeli göçmenlerin Müslüman olmaktan ötürü yaşadıkları dezavantajlar da bulunmaktadır. "Ayrımcılık Sorunları" bölümünde bahsedildiği gibi, Avusturya siyasetinin son yıllarda küresel İslam karşıtı dalganın da etkisiyle Müslüman göçmenlere yönelik bir takım kısıtlama ve hak ihlallerine kapı aralayacak uygulamalara girişmiş olduğu görülmektedir. Bu uygulamalar arasında, 2015 yılında güncellenen ve hararetli tartışmalara neden olan "İslam Yasası" ve bu süreçte yaşanan sıkıntılar, özellikle muhafazakâr kesimden katılımcılar tarafından dillendirilen bir problem olmuştur. Yasanın

Müslümanlara geniş haklar sunan eski versiyonundan vazgeçilerek, siyasi bir denetim enstrümanına dönüştürüldüğünden şikâyet eden bir katılımcı şöyle söylemektedir:

> Burada büyük bir ümit, bir potansiyel vardı Avusturya'da. 1912'deki İslam yasasından dolayı. O yasayı da baskılarla değiştirmeyi başardılar. Kendilerine göre kontrol mekanizması haline getirdiler. (K4)

Söz konusu yasadaki önemli bir detayı hatırlatan bir katılımcı ise; anılan yasa ile getirilen "*dini kaide ve öğretilerin yasayla çelişmesi halinde yasaların geçerli olduğu*" ilkesinin sadece İslam dini mensuplarından talep edilmesinin Müslümanlara yönelik genel şüpheyi nasıl aşikâr kıldığını şöyle anlatmaktadır:

> Türklere bir şüphe ile yaklaşılıyor ve devamlı bir biat istiyor bunlar. Bu yeni İslam yasasındaki de zaten biat. Çünkü bizim kanunlarımız sizin dinini in üzerindedir diye bir ibare koydular oraya. Ve bu daha önce hiç yoktu ve gerekmiyordu da. Ama gözümüze soka soka -Müslüman toplum olarak bizim de beceriksizliğimizden dolayı- böyle bir şeye maruz kaldık. (K2)

Katılımcılara göre, yeni İslam Yasası'nda bulunan diğer bir ayrımcı detay da İslami dernek ve kuruluşların yurtdışı finansmanlarının ve yurtdışından gelen imamların yasaklanmasıdır. Bu konuda, kendisi Avusturya İslam İnanç Topluluğu (IGGO)'ye bağlı ve din dersi öğretmeni yetiştirilmesinden sorumlu bir kurum olan "İslam Dini Yüksek Okulu" (IRPA) nda uzun yıllar görev almış bir katılımcının görüşleri dikkat çekicidir. İmamlar ve din adamlarının sadece Avusturya üniversiteleri bünyesinde açılacak İslam Teolojisi bölümlerinde yetiştirilmesini öngören yasaya ilişkin yorum yapan katılımcı, İslamofobik araştırmalarıyla öne çıkan akademisyen Ednan Aslan'ın başına geçirilmesi planlanan bu eğitim programlarının yaratacağı sorunlara işaret ederek, duyduğu güvensizliği aşağıdaki şekilde dile getirmektedir:

> Seni anlayamayan bir insan nasıl imam yetiştirebilir. Yabancı, Müslüman olmayan hocalarla üniversitede imam yetiştireceğim diyorlar. Bir de ayetleri yanlış tefsir edip, yanlış bilgiler verebilir. Şuan Üniversitede bölümün başında kim olduğunu biliyoruz. Bir sürü insana yanlış bilgi verdiğini biliyoruz. Ben bunu direk öğrencilerden duydum: "Namaza ne gerek var canım? Başörtüsü şu zamanda örtülür mü, tekrar düşünmek lazım." Bu insanlardan ders alıp imam olan bir insan da gidip camide çocuklara mı öğretecek? Çok sıkıntılı bir süreç. "Imam Ausbildung" (İmam eğitimi) yine bu insanın eline verilirse, geri dönülmez sonuçları olacak. (K3)

Hem yeni İslam Yasası ve hem de 2017-Entegrasyon Yasası öncesi tartışılmasına karşın, yapılan itirazlar neticesinde yasalarda yer alması engellenen başörtüsü yasağı tartışmaları da katılımcıları oldukça rahatsız eden gelişmeler arasındadır. Özellikle kamusal alanda yapılması öngörülen ve bazı eyaletlerde fiili uygulamalara da dönüşen bu yasağın, son günlerde tekrar dillendiriliyor olması, katılımcıları tedirgin eden bir durum olarak ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar, ne insan hakları ne de entegrasyonla bağdaşan bu yasağın yarattığı etkiyi şöyle yorumlamaktadır:

> Şu başörtüsü tartışması gerçekten çok üzdü yani. (…) Önlerine engel konulacak sonuçta yani. Bu engel sadece bireysel olarak kadınların önüne koyulmuş olmuyor. Bütün toplumun önüne koyulmuş oluyor ve Müslüman Türk toplumunu genel olarak etkileyecek. Geri bırakacak tabii ki. Onun için bunu gerçekten çok art niyetli bir şey olarak buluyorum. O kadar ters ki yani. Bir de diyorlar ki işte; "Müslüman kadınlar çok zavallıdır, çok ezilmişler, onları kurtarmamız lazım". Eğitimli bayanları böyle kurtarıyorlar işte. (K5)

> Eğer başörtüsü yasağı gelirse bu entegrasyonun önünü kesme adımlarından bir tanesi olur. Güveni zedeler. Ben ne kadar insan tanıyorum başörtülü, Magistrat'ta (belediye) çalışan doktorluk yapan, hukuk okuyan. Nasıl olacak bu? Bence bu sorunları daha da artırır. (E17)

Araştırmada ortaya çıkan bir başka bulgu da, akademinin Avusturya tarafından siyasetin amaçları doğrultusunda kullanılıyor olduğu hususudur. Katılımcılar, özellikle eski Entegrasyon Bakanı ve şimdiki Başbakan Kurz'un başlattığı bir gelenek olarak, Avusturya siyasetinde akademik araştırmaların islamofobik politikalara kılıf olarak kullanıldığından bahsetmektedirler. *Sipariş* edilen sosyolojik araştırmalar ve demeçler yoluyla ateşlenen tartışmaların daha sonra gündeme getirilen kısıtlayıcı politikalara zemin oluşturduğunu düşünen katılımcılardan biri, başörtüsü tartışmalarını alevlendiren polemiğin siyasilerden önce Viyana Üniversitesi rektör yardımcısı tarafından nasıl başlatıldığını şöyle anlatmaktadır:

> Bir de artık şey var: Siyaset de işi öğrenmiş; tehlikeli konularda suçu başka birilerine atabilmek için bir uzmanı önden gönderiyorlar. Mesela bu Vize Rektor (Rektör yardımcısı) Fassman önce açıklamayı yaptı. Aslında o da bu konuyu direk gündeme getirmemiş, büyük bir röportajda bir tane soru da başörtü ile alakalıymış. Aslında ticaretten girmiş, yani şirketler başörtüleri istediklerinde sorun yaşarlar mı diye oradan başlamış, sonra kamuya gelmiş, oradan da bana göre sorunlu demiş. Yani bir rektör yardımcısı, Profesör, olaya bilimsel bir şeyle yaklaşıyor. Rektörün bilimsel bir yaklaşım göstermesi lazım ama entegrasyondan bahsederken tam tersini istiyor ve ayrımcılığı tetikliyor. Başörtülüleri dışlamış oluyor. Yani bu artık bir gelenek haline geldi: Önce bilimsel bir araştırmayı sürüyorlar, arkasından da… (E25)

Benzer şekilde, Mouhanad Khorcide (2009), Kenan Güngör (2016) ve Ednan Aslan (2016) gibi akademisyen ve araştırmacılara yaptırılan ve hükümetin finanse ettiği sözde bilimsel projelere vurgu yapan bazı katılımcılar da, söz konusu araştırmalar yoluyla ülkedeki Müslümanlara "demokrasiye inanmamak, şiddet eğilimli olmak, radikalleşmek, entegre olmaya direnmek" gibi bir takım vasıfların yüklendiğini ve Müslümanların bu yolla etiketlendiğini dile getirmektedir:

> Kenan Güngör Auftrag (finansal destek) alıyor buradaki Müslümanların entegrasyonu raporu için. Dandik şeyleri bilimsel akademik rapor diye yayınlıyorlar. Adnan Aslan 300 bin Euro Auftrag aldı adam. Şu anda Müslümanlara Google üzerinden denunzieren (ihbar etmek) yaptı şuanda. Bir ırkçı gelse tüm adresler orada var, hiç zorluk çekmeden. Normalde suç. Kişisel bilgiler. Ama bu "bilimsel araştırma"… (E21)

> Belki duymuşsunuzdur; burada Ednan Aslan isimli kendisi profesör yapılan bir taksi şoförü var. Bu adama bir "akademik" çalışma ısmarlandı. Buradaki radikalleri araştır şeklinde. Ortaya bilimsellik ile yakından uzaktan alakası olmayan birkaç sayfa çıktı. (…) Burada adamın radikal gördüğü isimler listelendi. Ben sadece isim değil resimle de oraya girdim. Girdiğim resim de YTB Projesi'ndeki resmim. Altında da: Türkiye devletinin müdahalesiyle okullarda Türklerin değer eğitimi veriliyor. Hâlbuki bizim projemiz değil para da almadık. Fakat bu yetti onlara. Tabii kurdun niyeti kuzuyu yemek olunca… (E9)

ÖVP-FPÖ hükümetinin 5 yıllık hükümet programında göç ve entegrasyon konusunun "düzen ve güvenlik" başlığının altında ele aldığından ve diğer inanç gruplarından farklı olarak Müslümanlara yönelik müstakil bir başlığın tasarlandığından bahsedilmişti. Söz konusu başlık altında öngörülen İslami radikalizm ile mücadelenin genişletilmesi, İslami cemaatlerin yurt dışından finanse edilme yasağının sıkı kontrolü, yasal koşulları yerine getirmeyen İslami kreş ve eğitim kurumlarının kapatılması gibi düzenlemeler, katılımcılar tarafından ayrımcılık olarak nitelendirilmektedir. Ülkedeki diğer inanç gruplarına uygulanmayan bu uygulamaların, sadece İslam dini mensupları için öngörülmesini eleştiren ATİB yönetiminden üst düzey bir yönetici, İslami eğitim veren kurumlardan talep edilen şartların ağırlığından bahsederek, bu yolla amaçlanan şeyin bu eğitim kurumlarını iyileştirmek değil kapatmak olduğunu ifade etmektedir:

> Mesela şu an hem eyalet hem de federal gençlik dairelerinin bir çalışması var. Bu çalışma yakında camilerdeki din eğitimini maalesef sekteye uğratacak. (…) Bir toplantı yapıldı, eski IGGÖ başkanı döneminde. Ve en sonunda camilerdeki hafta sonu din eğitimi için üç talep sıraladılar: 1- Eğitimde hangi müfredatı takip ediyorsunuz, bunu bize verin 2- Camilerdeki sınıfların fiziki şartları 3-Bu dersi veren hocaların pedagojik formasyonu. Bu şu demektir: Camilerdeki hafta sonu din eğitiminin yüzde doksan dokuzunun bitmesi demektir. Niye? Müfredat mesela: Daha ilk sayfada on tane argüman bulacak, müfredatın insanları radikalize ettiğine dair. Çünkü sembol dersleri veriliyor birileri tarafından; bir selefisti nasıl tanırsınız diye (Ednan Aslan'ı kastediyor).İşte konuşmasında Maşallah, Sübhanallah, Allahu Ekber diyorsa (selefidir). İlk başta kelimeyi tevhidi görünce zaten bu müfredat radikal diyecek. İki: Hangi camiinin fiziki şartları ders ortamına uygundur? Çok azı. Bir benim var genel merkezde. 20 ve 21. Viyana'da kısmen. Onun haricindeki yerlerin hepsi bitecek. Ki ben sadece kendimi anlatıyorum, diğer federasyonların halini düşünün. 3- Pedagojik formasyon. Bir benim yani ATİB'in tutuyor. Çünkü hocalarımızın hepsi ya 2 ya 4 yıllık ilahiyat eğitimi alarak gelmişler. Diğer federasyonlardaki hocaların hepsi sıkıntıya uğrayacak. Yani şimdi ben düşünüyorum, okullarda okutulan din dersinin müfredatına bile karışmayan bir ülke, neden camilerdeki din eğitimi müfredatını ister? (…) İkinci olarak fiziki şartları istemeleri hiç hoş bir şey değil: Çok farklı bir beklenti içerisine giriyorlar demektir. Çünkü sınıfların fiziki durumu okul standartlarına uygun mu diyor. Üçüncüsü pedagojik formasyon: Tamam bunu anlarım, dese ki gelin bunların pedagojik formasyonunu geliştirelim, kurslar düzenleyelim. Tabii ki bu hiçbir zaman göz ardı edilmeyecek bir imkândır. Buna ben de canı gönülden destek veririm zaten. (E8)

Yukarıda sayılan İslamofobik politikalar yanında, Türkiyeli göçmenleri etkileyen bir başka sorun da, Avusturya'nın siyasi temsiliyette fırsat eşitliğini gözetmeyen politikaları ve Türkiyeli gruplar arasında uyguladığı çifte standarttır. Daha önceki bölümlerde (Bkz. Bulgular- Entegrasyon/Katılım Problemleri) siyasi katılım sorunlarının da bir sebebi olarak zikredilen bu problem, Avusturya siyasi partilerince Türkiyeli göçmenlerin temsil edilmesi noktasında yeterince alan açılmaması, PKK ve sol tandanslı hareketten insanlara öncelik tanınması, PKK yanlısı ve Türkiye karşıtı eylem ve protestolara alan açılırken, Türkiye lehine yapılan gösteri ve yürüyüşlerin yasaklanması şeklinde kendini göstermektedir. Katılımcılar ülkede uygulanan bu çifte standardı eleştirmekte ve marjinal gruplara verilen desteğin Türk toplumunun çoğunluğunu oluşturan muhafazakar kesimden esirgendiğini düşünmektedirler:

> Buradaki Türk toplumunun yüzde yüzünü alırsak; yani içerisinde Kürdü, Alevisi, PKK'lısı, Sünnisi… Bunun yüzde sekseni muhafazakârdır. (…) Bu yüzde 80 muhafazakâr kesimin bir sürü dinamikleri var: İşte cemaatleri var, STK'lar var. Bunlar ciddi bir potansiyel ve bu potansiyeli hep ellerinin tersiyle ittiler. Hep mesafe. Bu azınlığın içerisindeki azınlıkları daha çok ciddiye aldılar. Aleviler olsun, marjinal gruplar olsun. (E7)

> Bu konuda Avusturya'nın kesinlikle çifte standardı var. Yani PKK ile ilgili bir bayrak asıldığında kimse hiçbir şey söylemiyor. Pankart açıyorlar birinci Viyana'da, Öcalan'ın resimlerini asıyorlar, yürüyüş yapıyorlar. PKK bir bomba atıp onlarca insanı şehit ederken kimsenin umurunda olmuyor, ama onlardan bir tanesi ölünce kıyamet kopuyor. Cumhurbaşkanı gittikten sonra CHP'den HDP'den gelenler oldu. Onları belediye karşıladı. Onlar buranın içişlerine karışmak olmuyor da, Türkler Cumhurbaşkanlarını burada sevgi gösterisiyle karşıladıkları zaman mı problem oluyor? Yani burada Avusturya'nın bir çifte standardı var. PKK'lılar yürüyüş yaptığında kimse "içişlerini neden buraya taşıdınız?" demiyor. Ama Türkiye ile ilgili bir mesele olunca korkuyorlar. Neden? (K4)

Özetle, yükselen aşırı sağ/ ırkçı söylemin ve küresel İslamofobik ve göçmen karşıtı tutumun etkisiyle kurgulanan politikaların, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenler açısından ülkede oldukça negatif bir atmosfer yaratmakta olduğu görülmektedir. Bunların yanında, Avusturya siyasetinde popüler polemik konularından biri haline gelen Türkiye aleyhtarı siyasi tutumun ve İslam Yasası ve başörtüsü tartışmaları gibi konularda sergilenen yasakçı ve kısıtlayıcı politikaların katılımcıların çoğunluğu tarafından endişeyle karşılandığı anlaşılmaktadır. Tüm bunların Avusturya'nın göç ve entegrasyon politikalarını derinden etkilediği ve asimilasyon beklentisine doğru evrilen katı bir entegrasyon yaklaşımının ülkede hakim olmaya başladığı hususu da araştırmada öne çıkan bulgular arasındadır.

5.1.4.4. Beklentiler

Katılımcıların, Avusturya göç ve entegrasyon politikaları bağlamında yaşanılan sorunların çözümüne ilişkin önerileri ve Türkiye'den bu noktadaki beklentileri de bu araştırma kapsamında cevabı aranan sorular arasındadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, katılımcılar bu sorunların sebeplerini ağırlıklı olarak Avusturya devleti tarafından sergilenen dışlayıcı yaklaşımda ve yanlış entegrasyon politikalarında görmektedirler. Ve dolayısıyla önerileri de daha çok Avusturya tarafından yapılacak iyileştirmelere yönelik olmuştur.

Avusturya'nın yanlış göç ve entegrasyon politikaları, birçok problemin sebebi olarak görüldüğünden, konuya ilişkin katılımcıların ilettiği bir çok öneri bu çalışmanın farklı bölümlerinde ele alınmıştır. Tekrara düşmekten kaçınarak, söz konusu önerilerin;

- Göçmenlere toplumsal uyuma ilişkin ihtiyaç duydukları kaynakların sağlanması (E1; E10),
- Toplumda azınlıklara yönelik duyarlılığı artırıcı çabaların yoğunlaştırılması (E16),

- Siyasetçiler tarafından toplumsal barışa katkı sağlayacak bir dilin kullanılması (E20; E7),
- İslamofobik ve yabancı karşıtı popülist söylemler yerine daha yapıcı ve içerleyici politikalar üretilmesi (E1; E17),
- Göçmenlerin toplumsal ve demokratik temsiliyetinin önünün açılması (K5; E19; E10)

gibi konularda yoğunlaştığı hatırlatılmakla yetinilecektir.

Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları sorunlar bağlamında Türkiye'den beklentilerini merkeze alan bu çalışmada, yukarıdaki sorunların çözümünde Türkiye'nin nasıl katkı sunabileceği konusunda katılımcıların görüşleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin herhangi bir çaba yahut müdahalesinin Avusturya'nın iç işlerine karışmak olarak algılanıp ters tepeceğini düşünen katılımcılar (E16; E21) olmasına karşın, mülakatlarda öne çıkan en önemli beklenti iki ülke arasında sağlıklı diplomatik bir diyalog kurulmasıdır. Katılımcılardan bazıları, Türkiye'nin siyasi hesaplar yapmaksızın, sadece göçmenlerin yaşadıkları sorunları çözmek adına Avusturya ile yapıcı bir diyalog geliştirmesinin ve sorunlu konularda işbirliği teklif etmesinin olumlu sonuçlar doğuracağını düşünmektedir. Agresif siyasi dilin bir kenara bırakılarak, sorunların çözümüne odaklanılması gerektiğini söyleyen parlamenter bir katılımcı, düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

> (Türk siyasetçilerin) Türkiye politikasını ve anti-Avrupa politikasını bırakıp Avusturya'daki kurumlar ve politikacılarla birlikte çalışmaları gerekiyor. Avusturya'ya destek vermesi gerekiyor. Nasıl entegre olur bu insanlar ve nelere ihtiyaçları var. (…) Türkiye'nin yapması gereken birçok iş var. Bunu yalnız birbirinize uzaktan bağırıp, "İşte siz böylesiniz, bunlar kafir" (diyerek çözemezsiniz). (K6)

Araştırmanın uzman-akademisyen katılımcılarından biri de, eğitim sorunlarından örnek vererek, söz konusu işbirliğinin kurulabilmesi için Türkiye'nin herhangi bir hesap ve kazanç beklentisi taşımadan sadece diasporanın her iki ülkeyi de olumsuz etkileyen sorunlarına bir çözüm sunma niyeti taşıması ve bu konuda ev sahibi ülke olan Avusturya'yı ikna etmesi gerektiğini düşünmektedir:

> Burada devletin yapacağı müdahalelerde, oradaki vatandaşlarının menfaatini gözetmesi lazım. Aslında Türkiye devletinin şunu demesi lazım: "Türkiye kökenli göçmenlerin eğitiminde sıkıntı var. Ben size nasıl yardımcı olabilirim, nasıl yapalım? İnsanların iyi ve nitelikli bir eğitim alması benim için de önemli. Sizin için de önemli. Size nasıl yardımcı olabilirim?" Bunu demek ayrı. Televizyona veya miting alanına çıkıp onları eleştiren sert bir dille "eğitimde şöyle ayrımcılık yapılıyor" demek counterproductive; yani yapmak istediğini başarmanın ötesinde zarar verir. Dolayısıyla Türkiye'nin kendi siyasi çıkarlarını ikinci plana atıp oradaki Türklerin menfaatini düşünen bir vizyonu yok şu anda. Ama geliştirmesi gerekir. "Birlikte çalışalım" çaba bu olmalı. (…) Türkiye'nin Avusturya tarafındaki "Türkiye kendi çıkarı için benim vatandaşımı Türk yapacak. Sadakat, aidiyet noktasını Avusturya'dan çıkaracak Türkiye yapacak" şeklindeki algıyı gidermesi lazım. Onun için Türkiye'nin de vizyonunda bir oynama yapması lazım ve insanları da buna ikna etmesi lazım: "Benim derdim o değil" (E28)

Ahmet Davutoğlu'nun Başbakanlığı dönemindeki bir demecinden örnek vererek, Türkiyeli göçmenlerin entegrasyonu bağlamında yaşanan sorunların çözümünde Türk siyasilerin teşvik edici söylemlerinin olumlu etkisinden bahseden bir diğer katılımcı da, bu konuda sunulacak bir işbirliği teklifinin işe yarayacağını ifade etmektedir:

> Kesinlikle işe yarar. Bunun belki de eksikliğini görüyorlardır. Çünkü Davutoğlu'ydu galiba bir sinyal vermişti: "Biz de istiyoruz; Türkler dil öğrensinler. Asimile olmasınlar ama uyum sağlasınlar". O baya pozitif bir yankı görmüştü burada. Türkiye bunu daha sık söylerse ya da buradaki kurumlara bu sinyali verirse -agresif bir tutum içerisine girmeden- gerçekten iyi karşılanır. O zaman da iyi karşılanmıştı. (K4)

Yukarıda bahsedildiği gibi, Avusturya'da medyanın ve Müslümanlara ilişkin kurgulanan bilimsel araştırmaların hükümetin islamofobik ajandası için zemin hazırlamakta kullanılan enstrümanlar olduğu görülmektedir. Bu konuya dikkat çeken katılımcılardan bazıları, Müslüman ve Türklere yönelik haksızlık ve ayrımcılıkların akademik alanda gündeme getirilmesinin önemli bir adım olacağını değerlendirmektedirler. İslamofobi ve Türk düşmanlığı konulu araştırma ve bilimsel çalışmaların artırılması, araştırma merkezleri kurulması ve göçmenlerin medyadaki imajının iyileştirilmesi gibi konularda Türkiye'den destek alınabileceği düşünülmektedir:

> Türkiye açısından düşünecek olursak, algı değişikliği üzerine, medya üzerine, politikacıları etkileyebilmek ve benzeri… Yani kitlesel bir şekilde değil de, daha profesyonel yapılarla olacak bir şey. Bunu Türkiye ne kadar yapabiliyor bilmiyorum. Medya, akademik işbirlikleri, araştırmalar, araştırma merkezleri, thinkthank'ler, işbirlikleri yükseltilebilir. (E16)

Bunun yanında, Türkiyeli göçmenleri derinden etkileyen bir sorun olarak, Avusturya'daki Türkiye karşıtı politikaların sadece art niyetle açıklanamayacağını, söz konusu problemin Türkiye'nin kendini doğru şekilde anlatamamasından da kaynaklandığını dile getiren bazı katılımcılar olmuştur. Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Avusturya siyaseti tarafından sergilenen düşmansı tutum, Avusturya'da gerçekleştirilmek istenen darbe karşıtı gösterilere yasak getirilmesi, PKK yanlısı grupların desteklenmesi gibi uygulamalarda bilgi eksikliğinin de payı olduğunu düşünen bazı katılımcılar, Türkiye'nin iç meselelerini dünyaya doğru ve etkin şekilde anlatabilmesinin, Türkiye karşıtı politikaların engellenmesinde önemli bir katkı sunacağını düşünmektedir:

> Bu noktada medya çok önemli. Mesela Avusturya medyasının verdiği bilgi ve fotoğraf "Türkiye Kürtlere karşı bir savaş içerisinde". Biz bunun doğru olmadığını biliyoruz. "4-5 tane bakan var Kürt olan onu biliyor musunuz" deyince, "Olabilir mi" falan (diyorlar). Medya üzerinden yaratılan algı insanlarda etkisini gösteriyor. Medya anlamında da etkin olmamız lazım. Türkiye'de mesela darbe oldu. Avusturya bunu "planlamış, darbe ile alakası yok, tiyatro" gibi yorumladılar. Ama Avusturya'nın anlayacağı bir dilden bir kanaat önderi çıkıp anlatamadı burada, pasif kaldık biz. Türkiye'den yapmaya çalıştılar onu. (…) burada Avrupa'nın anlayacağı bir dilden anlatmak lazım. Mesela eski başbakanlardan Mesut Yılmaz ORF'e (Avusturya devlet televizyonu) katıldı. Almanca konuştu ve bence çok etkili oldu: Darbeyi ve neden Türkiye Avrupa'dan uzaklaşıyor konusunu Avrupalının anlayacağı dilden anlattı. Bunun eksiliğini görüyoruz. (E25)

> Şu da bizim bir dezavantajımız: bizim Avrupa'da Türkiye'yi ciddi manada savunacak bir medyamızın olmaması. TRT World var, İngilizce. 80 milyon Almanya, 9 milyon Avusturya, 10 milyon İsviçre; etti 100 milyon. Bu yüz milyonun anadili Almanca. Bütün belalar da bu iki ülkeden çıkıyor. Fransa, İngiltere bir Almanya kadar problem değil. Almanya ve Avusturya Avrupa Birliği'ne yön vermeye kalkıyorlar. Bu manada bizim ciddi bir medya organımız yok. (…) Veriler var, hepsi Türkçe. (E26)

Benzer şekilde öne çıkan bir başka beklenti de, Türkiye'nin göçmenlerin sorunlarına ilişkin konularda Avusturya'daki siyasi parti temsilcileri, STK'lar ve kanaat önderleri ile iletişime geçerek, kendi meselelerini doğrudan anlatabileceği lobi faaliyetlerine yatırım yapmasıdır. İki ülke arasında gerilen ilişkilerin tamiri ve Türkiyeli göçmenlerin hak ve talepleri gibi konularda, Avusturya makamlarına sunulacak doğru bilgilerin, profesyonel lobi yöntemleri ve bunun için ayrılacak bütçe ile desteklenmesi halinde, olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Örneğin, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nde (SPÖ) aktif görev üstlenen Türk asıllı bir siyasetçi, parti içerisinde oluşan PKK yanlısı tutumu kırmanın bir yolu olarak Türkiye'nin destek vereceği lobi faaliyetlerinin önemine değinmekte ve bu konu hakkında Türkiye Avusturya Büyükelçisi ile aralarında geçen bir diyaloğu şöyle anlatmaktadır:

> Buradaki Büyükelçi benim muhatabımdır. Gittim yanına, dedim ki: Bakın her sene Nisan ayında bizim kongremiz var. Kongreye bunlar (PKK'lılar) dilekçe veriyorlar. Bunlara karşı parti içerisinde benim bir kampanya yürütmem lazım. Türkiye'yi karşılarına almamaları gerektiğini, PKK'lıların zaten burada çok azınlık olduğunu (anlatmalıyım). (…) "Teröre bulaşmayalım. Bak bunlar terör örgütüdür" gibi… Bu tür çalışmalar hem zaman, hem mekân, hem eleman ve dolayısıyla da belli bir bütçe gerektirir. Adamlar (PKK'lılar) alıyorlar partinin belli yöneticilerini. Belli yerlerde ağırlıyorlar, yurtdışında şurada burada falan. Biz de bunları yapabilmeliyiz. (E11)

Bu tespite benzer biçimde, İslamofobik ve Türkiye karşıtı söylemleriyle siyasette yükselmeyi başaran ve Avusturya'da söz konusu politikaların uygulanmasında büyük etkisi olduğu bilinen dönemin Entegrasyon ve Dışişleri Bakanı Sebastian Kurz'u örnek veren bir katılımcı, yapılacak doğru bilgilendirmeler ve lobi faaliyetleri yoluyla Türk ve Müslüman topluma verilen zararların ve karşıt politikaların minimize edilebileceğini şöyle ifade etmektedir:

> Türkiye'nin populizm oynayanlarla değil dert dinleyen, görünmeyen insanlarla bu işe el atması lazım. Ben eminim, Sebastian Kurz'u biz bir hafta intensiv (sıkı şekilde) markaja alsak, fikrini değiştiririz. Ama bu iş maddiyattan geçiyor. Avrupa'da ajitasyon yok; "Allah rızası için Kurz bunu yapma!" Böyle bir şey yok. İkna etmek lazım. (E26)

5.1.5. Türk Sivil Toplum Kuruluşları Ve Kutuplaşma Sorunları

5.1.5.1. Türk Sivil Toplum Kuruluşlarında Yaşanan Sorunlar

Gerçekleştirilen mülakatlarda katılımcılar tarafından dillendirilen bir diğer problem alanı ise Türk dernekleri ve STK'larında yaşanan problemler olmuştur. Çalışmanın "Türkiyeli

Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" bölümünde Türkiyeli göçmenler tarafından 80'li yıllardan itibaren siyasi, dini ve etnik aidiyetler temelinde kurulan Türk STK'larından bahsedilmiş ve bu oluşumların mevcut durumları ve hitap ettikleri kesimler genel bir çerçevede ele alınmıştı. Katılımcıların önemli bir kısmı, Avusturya'da çoğunluğu 30 yılın üzerinde varlık gösteren söz konusu kurumlarda Türk toplumunu doğrudan etkileyen bir takım sorunlar yaşandığını ifade etmektedir.

Bu bağlamda öne çıkan ve en çok dillendirilen sorunlardan birisi, söz konusu STK'larda görev alan yöneticilerde gözlemlenen donanım sorunlarıdır. Katılımcılar, STK yöneticilerinin eğitim seviyelerinin düşük olduğunu, Almanca' ya hâkimiyette sorunlar yaşadıklarını ve Türk toplumunun sorunlarına yönelik çözüm üretmekten uzak olduklarını düşünmektedirler.

> En büyük problem STK'ları yöneten kişilerin çaplarının olmayışı. Eğitimlerinin… (E14)

> Burada bir sürü STK'larımız var. STK'lar çok önemli bir şey, iletişim ve uyum için. Bu alanda çalışan arkadaşlarımızın STK'nın anlamını bilmesi lazım. O STK'ya geliyorsa, oraya bir şey üretmek için gelmesi lazım. Kendine rant sağlamak ve isim yapmak için değil. UETD, ATİB, Milli Görüş bir sürü derneğimiz var. Hangisi söz sahibi? Hangisi Avusturya medyasında pozitif bir karşılığa sahip? Hiç birisi değil. Açıklama yapsa da kimse dinlemiyor ki… (…) O da profesyonel olmamaktan kaynaklanıyor. Bir kere sen buranın dilini bilmeden STK'da ne işin var senin? Proje üretemiyorsan senin STK'da ne işin var? (E1)

> Din adamlarımız çok daha eğitimli olmalı. Bizim buradaki İmamlar kendilerini de ezik hissediyorlar, Almanca bilmediklerinden dolayı utanıyorlar. (…) Buradaki görevli imamlarımızın hepsine bakalım: Burada olup bitenin farkında değil. Buranın siyasi dilini kavrayamamış. Maaşı düşük zaten kendisini zor geçindiriyor. Derneklere bağımlı, onların kapıkulu gibi bir şey imam dediğimiz. Bunlar burada hangi görevi yerine getirsinler. (K2)

Dil ve eğitim gibi gerekli yeterliliklere sahip olmadıklarından, yaşadıkları ülkenin gerçeklerine de uzak kalan bu yöneticiler, Avusturya meselelerine kayıtsız kaldıkları gerekçesiyle de eleştirilmektedirler. Ülkede var olan STK'ları İslam Kanunu, eğitim sorunları, ayrımcılıklar gibi Türkiyeli göçmenleri doğrudan ilgilendiren problemler konusunda dahi beklenen ilgi ve etkinliği gösteremediğinden bahseden bazı katılımcılar, bu yapıların kendi varlıklarını korumak dışında bir amaç ve faaliyetleri olmadığını söylemektedir:

> Bizim hiçbir fikrimiz Avusturya'da üst seviyede temsil edilmiyor. Ben birkaç STK için basın bildirileri yazıyordum. Hemen hemen hiçbir kurum bizim fikrimizi üst seviyede savunamıyor. Gerekli liyakat nitelik yok. Buradaki STK'larımız daha çok "bizi rahat bıraksınlar da ne yaparsa yapsınlar" kafasıyla 50 sene … Daha çok dini cemaatleşme ve kendi aralarında mücadele etmeye yönelik çalışmışlar. (E10)

> En büyük camiler dernekler bizde ama adamın derdi "camide bir kermes yaparsam yeter bana" diyor. Ben İslam kanunu çıkarken camilere gidip konuştum; bu kanundan haberiniz var mı diye. "Evet, var" dediler. "Biz İGGÖ'yü aradık, dediler ki siz kermes yapabileceksiniz korkmayın". Adamın İslam kanunundan anladığı bu. Bu adam cami imamı ya… Sen hangi politik bilinçten bahsediyorsun. (E21)

> Adam (Sebastian Kurz) şimdi mesela tesettür yasağını gündeme getirmek istiyor. İnsan hakları ile alakası olmayan. Buna bizim derneklerden hangisinden tepki geldi, profesyonel şekilde? İslam yasası bir fiyaskoydu

> zaten. Bu anayasal değişikliğin yapılması ve parlamentodan geçmesi gerçekten büyük bir skandaldı. Sorumluluk STK'larda. Başta İGGÖ, diğer büyük federasyonlar ve derneklerimiz. (E1)

Türkiyeli göçmenlerin eğitimi ve yetiştirilmesinde ailelerden sonra en etkin yapılar olan camii dernekleri ve STK'ların, sahip oldukları bu büyük etki gücüne rağmen, ülkede yaşanan sorunların çözümü yerine, bu sorunların daha da derinleşmesine neden oldukları dile getirilmektedir.

> Viyana özelinde baktığımızda STK'lar camiler ve diğer dernekler… Bu topluma bir şey katmak için kurulan STK'ların burada çok büyük eksikliği var. Halka bir şeyler verme noktasında maalesef geri kalmışız, bilinçlendirememişiz. Diğer Avrupa ülkeleri ile özellikle Almanya ve Fransa ile kıyasladığımızda, Türk toplumunun oralarda daha ileri seviyede olduğunu görüyoruz. (…) Bir hayatta yaşıyoruz ve batı toplumundayız. Bu hayatın bazı gereklilikleri ve ihtiyaçları var. Bunları göz ardı etmemeliyiz. Ama 52 yıllık geçmişimiz olan bir ülkede, geriye dönüp baktığımızda çok çok eksiklerimiz var. Çok büyük bir nesli heba etmişiz. Halkımıza insanımıza burada bir şeyler katmayı beceremişiz. Maalesef var olanı da kullanamamışız ve geriye doğru gitmiş. (E8)

> Bizim burada STK'larda olan insanımız Avusturya'da yaşayan insanlar için sosyal projeler geliştiremiyorlar ve bunları yazıya dökecek adamları etraflarında bulundurmuyorlar. (…) Mesela sığınma evleri. Bunları yapabilmek için destekler var burada. Avusturya devleti de destekler. Ama bununla ilgili bir zihniyetinin olması lazım. (E3)

Söz konusu sorunların ortaya çıkışında katılımcılar tarafından dile getirilen bir başka önemli etken de, STK'larda baskın bir eğilim olarak görülen Türkiye merkezliliktir. Katılımcılar, çalışmanın "Kuramsal Çerçeve" bölümünde bahsedilen Dufoix'in 'Merkez-çevre' modeline benzer şekilde, Türkiyeli göçmenlerin örgütlenmelerinde anavatanla ilişkilerin büyük bir rol oynadığını ve Türkiye'nin bu örgütlenmelere destekler sunarak kendilerinden Türkiye'nin iç meselelerine yönelik ilgi beklediğini ifade etmektedirler:

> STK yapıları -UETD vb.- tamamen yanlış. Onları seçimlerde koşturmak için, kendilerine bir prestij sağlamak için kullanan milletvekilleri var. Oldukça merkeziyetçi, öncelikle Türkiye siyasetine sadakat beklenen yerler. (E10)

Türkiye'nin iç meselelerini önceleyen bu STK'ları, oradaki siyasi/etnik/dini yapılanmaların bir uzantısı olarak gören eğitmen bir katılımcı, yaşanan eğitim sorunlarından örnek vererek STK'ların Avusturya'daki Türk toplumunun ihtiyaç ve beklentilerini gündemlerine almadıklarını ve başka hesaplar içerisinde olduklarını şöyle ifade etmektedir:

> Bu teşkilatlar Türkiye'nin uzantısı olduğu için düşünce olarak oraya bağlı.(…) 20 yıldır bir okul projem var benim burada. İmkânlarımız kıt. Adamlar her yıl bir cami yeri satın alıyorlar. Her sene. Biz büyüyoruz, sınıflarımızın mevcudu genişliyor. İki sınıf açacak yer bulamıyoruz.. İlkokulumuzun olması lazım, ortaokulumuzun. Hatta mesleki eğitim. Yerden dolayı yapamıyoruz. Ama bunu anlatıyorsun adamların oradan giriyor buradan çıkıyor. Çünkü hedef başka. Ama kullanmaya gelince, maşallah... (E14)

5.1.5.2. Diaspora İçerisinde Kutuplaşma Sorunu

Mülakatlarda, büyük oranda Türkiye kökenli STK'ların beslediği Türk toplumu içerisindeki kamplaşmalar da sıkça dillendirilen bir problem olmuştur. Türkiye'de rastlanan siyasi, etnik

ve dini aidiyetlerin Avusturya'ya taşınması sonucu, Türkiye'deki kamplaşmaların bir benzerinin ve hatta daha da keskin versiyonlarının Avusturya Türk toplumunda yaşandığından daha evvel bahsedilmişti. Bu konuya dikkat çeken bazı katılımcılar, Türkiye'de bile kısmen aşılmış yahut yumuşamış bu kutuplaşmanın Avusturya Türk toplumunda halen nasıl canlı tutulduğunu şu şekilde anlatmaktadır:

> Türkiye'deki insanlar daha iç içe. Mesela Sünni ve Alevi bir vatandaş aynı binada oturuyor, komşudur, hatta kız alıp verenler var vs. Buradakiler oradakilerden daha fazla kopuk birbirlerinden. Yani karşılaşma yok, bağlantı yok, ilişki yok. Bunu sadece altta değil üstte de görebiliyorsunuz. (…) Araya bir set çekmişiz "Aman ha geçen olmasın". Bu mantalitenin kırılması lazım, benim gördüğüm en büyük sorun bu. (…) Ve şöyle bir afaki durum var: Türkiye'de yaprak kımıldasın, burada fırtına koparıyorlar. Buradaki kavgalar oradakilerden daha büyük. Neyse ki şiddet, darp etme yok ama ilişki kesiliyor. Birbirlerinin yüzüne bakmadan herkes herkesi şeytanlaştırıyor. Bu çok kötü. Mesela başörtülü bir bayansa, bitti. Yani hiç ana meselelere gelmeden, başka semboller üzerinden insanlar burada birbirlerini tecrit etmiş durumda.(…) Kardeş kavgasından geçilmiyor. Bırakın başkasına gitmeyi: Aleviler Alevileri yiyip bitiriyor. Öbür tarafta da aynı, başka tarafta da aynı. Böyle olmaz ki. (E12)

> Türkiye'de bir sağcı ile solcu, Alevi'si Sünni'si oturup muhabbet edebiliyor. Ama burada öyle değil. Alevi ile Sünni çok nadir ortamlarda bir araya geliyor. Türkiye'de belki kırıldı ama burada hala çok geleneksel bir şekilde yaşıyor insanlar. (…) Gerçi 15 yıl öncesine nazaran çok iyi durumdayız. Önceden bir cemaat bir cemaatin arkasında namaz kılmıyordu. Şimdi bunları atlattık ama hala insanlarda bir şey var. (E26)

Katılımcılara göre, milliyetçi, İslamcı, Kemalist, sosyalist, komünist, Kürt ve Alevi gibi birçok kesimin taraf olduğu bu kamplaşmalar, Türkiyeli toplumda yaşanan sorunların ortak ve güçlü şekilde dillendirilmesi noktasında büyük bir zaaf oluşturmaktadır. Bu bağlamda, İslam Yasası ve Ermeni Soykırımı iddiaları gibi önemli toplumsal meselelere verilen tepkileri örnek veren Avusturya İslam Federasyon'undan bir yönetici, tüm Türkiyeli toplumu ilgilendiren birçok ortak sorun yaşanmasına rağmen, bu gruplar arasında ortak hareket etmenin güçlüğünden şöyle bahsetmektedir:

> En büyük sorun; kendi aramızda ötekileştiren bir toplumuz. Türkiye'deki siyasi ayrışmanın Avrupa'da ciddi manada yansıması. Süleymancısıdır, Milli Görüşçüsüdür, Nurcusudur, Türk Federasyonudur. Bu kutuplaşma burada ortak hareket edememenin en büyük unsuru kanaatimce. Arka planda hep böyle bir şey var: Biz A Teşkilatı ile ne kadar ortak çalışabiliriz, beraber çalışırsak tabanı kaybedebilir miyiz endişesini taşıyor insanlarımız. Basit bir örnek: Burada bir Ermeni meselesi oluyor. Ermeni meselesi ulusal bir meseledir. Büyükelçilik bünyesinde bir araya gelindi. Orada bile farklı kesimler sadece belirli bir noktaya kadar hareket edebildi, sonra bir kısımları kendisini soyutladı: Biz böyle bir şeyin altına giremeyiz diye. Türk pasaportu taşıyor ama kendi çıkarlarından dolayı ulusal meselelere giremiyor. Herhangi bir konuda bir araya gelip bir blok oluşturamıyor buradaki Türkiyeliler.(…) Mesela İslam yasası burada gündemdeydi. Ciddi tartışıldı ama topyekûn bir savunma olmadı. Beraber olamadığımız için kendimizi kabul ettiremiyoruz. Gidiyorsun bakanlarla konuşuyorsun ama seninle iki saat sonra özel randevu yapıyor. Diyor ki: Biz öyle dedik ama aslında seninle beraberiz. Bu toplumun en büyük sıkıntısı burada. Biz birbirimize güvenemiyoruz, güvenemediğimiz için de sahiplenemiyoruz. (…) Toplumsal meselelerde bir araya gelebileceğimizi göstermemiz lazım. (E26)

Benzer şekilde, farklı gruplar arasında yaşanan güvensizlik ve iletişimsizliğin, Türk STK'ların sosyal ve siyasi olaylara müdahale potansiyellerini nasıl düşürdüğünü İGGÖ'den üst düzey bir yönetici de şu şekilde ifade etmektedir:

> Avusturya'da yaşayan Türklerin birçok sivil toplum kuruluşları var, cemaatler var: Diyanetten tutun da, Milli Görüş, Süleyman Efendi cemaati, Türk Federasyonu gibi… Bunların aslında çok daha büyük potansiyelleri var.

> Bu cemaatler arasında bir işbirliği maalesef şu ana kadar yeteri kadar olmadı. Bunun da sebebi menfaatlerin çakışması, güven sorunu diyebiliriz. Karşılıklı güven olmadığı için bir işbirliği yapamıyorsunuz. Bunun için ortak sıkıntılar noktasında Türk STK'ların o güveni sağlamaları gerekiyor. Bu güven sağlandıktan sonra sıkıntıların çoğu düzelecektir. Kendi kaynaklarıyla kendi güçleriyle bunları çözebileceklerine inanıyorum. Çünkü buradaki STK'ların şuana kadar samimi bir şekilde bir araya gelip bir şeyler yaptığını bilmiyoruz. (E13)

Katılımcılar tarafından, Türk toplumu arasında yaşanan bu kutuplaşma ve güvensizlik ikliminin Türkiye'deki siyasiler tarafından da desteklendiği düşünülmektedir. Örneğin, Avusturya'ya iktidar ve muhalefet partileri tarafından gerçekleştirilen ziyaretlere değinen iki katılımcı, bu ziyaretlerin ayrışma üzerindeki etkilerini şöyle özetlemektedir:

> Bu ötekileştirmede Türkiye'den siyasi bir yönlendirme de var. Türkiye'den farklı siyasi partilerin mensupları geldiği zaman ötekileştirme üzerinde bir tutum sergiliyorlar. (E26)

> Türkiye'den gelen herhangi bir siyasi buraya geldiğinde, buradaki kurumuna geliyor. MHP milletvekili geliyorsa buradaki Türk federasyonuna geliyor. HDP'li biri geliyorsa bil ki buradaki PKK yatağına geliyor. AK Parti milletvekili geliyorsa ATİB'e UETD'ye gidiyor. (E19)

Bu noktada, CHP-Avusturya teşkilatı yöneticileriyle gerçekleştirilen mülakatta, özellikle iktidar partisi olan AK Parti'nin zaten var olan ayrışmaları daha da körüklediği ifade edilmiştir. İktidar tarafından Kürt, Alevi ve Ermeni gibi gruplar için kullanıldığı düşünülen ayrıştırıcı dilin yurtdışına yansımalarının daha derin olduğundan bahsedilmiştir. Ancak gerçekleştirilen mülakatta eleştirilen "biz ve öteki" ayrımının ve Türkiye endeksli yorumların katılımcıların kendileri tarafından da sıkça kullanıldığı gözlemlenmiştir. Avusturya meselelerine ilişkin görüşlerin talep edildiği sorulara çoğunlukla, Türkiye'de yürütülen siyasi polemikler üzerinden cevap verilmiş ve iktidar partisine duyulan öfke "*Bize göre Türkiye istila altında şu an*" sözleriyle dışa vurulmuştur.

5.1.5.3. Beklentiler

Katılımcılar, yukarıda bahsedilen problemlerin çözümü konusunda, çoğunlukla Türkiye'nin üstlenmesi gerektiğini düşündükleri bazı önerilerde bulunmaktadırlar. Örneğin, söz konusu sorunlara Türkiye'nin doğrudan müdahalesini gerekli gören bir katılımcı, göçmenlerin kendi başlarına çözemedikleri anlaşılan donanım sorunlarıyla mücadelede STK'ların kapasitelerinin artırılması ve eğitim yoluyla desteklenmesinin önemli bir adım olacağını düşünmektedir:

> Görünüyor ki göçmenler kendi başlarına halledemiyorlar. Bir destek gerekiyor. Bu konuda bazı çalışmalar yapılabilir. Mesela STK'larda görevli insanları bir eğitim programından geçirmek. Bunların Almanca' ya hâkim olması gerekiyor. (E2)

Benzer şekilde, göçmenlerin kendilerinin harcayacağı çaba çok önemli olsa da, STK'ların potansiyellerinin ancak Türkiye tarafından profesyonel destek verilmesi suretiyle artırılabileceğini ifade eden bir katılımcı şöyle söylemektedir:

> Aklımızı başımıza toplayıp; eğer biz bu ülkede yaşıyorsak, bu ülkenin retoriğini, kullandığı dili öğrenmek, buradaki mekanizmaları çözmek zorundayız. Bu bize düşen görev. Ama Türkiye'de bizimle ilgilenmek isteyen politikacıların da, "Biz buradan nasıl bir fayda sağlarız, sonra ne olursa olsun" bakışını değiştirmesi lazım. Bence meselenin özü bu. Türk STK'larının müthiş bir gücü var. Fakat bu potansiyelin çok daha bilimsel bir çerçeveye oturtulup, belli bir verimliliğe kavuşturulması lazım. Türkiye'de o kadar akademisyen var. Belirli bir analiz yapıp katkı sunabilirler diye düşünüyorum. (E3)

Bunun yanında, yoğun eleştiri konusu olan ve Türk STK'larında baskın bir eğilim olarak görülen Türkiye merkezlilik konusunda da katılımcıların Türkiye'den bir takım talepleri olduğu görülmektedir. Çalışmanın "Türk Diaspora Politikasına İlişkin Bulgular" başlığı altında daha ayrıntılı ele alındığı gibi, katılımcılara göre, Avusturya'daki Türk toplumunun sorun ve ihtiyaçlarına odaklanması beklenen bu kurumlar, Türk siyasiler tarafından Türkiye'nin bir uzantısı ve iç meselelerin bir taşıyıcısı olarak görülmemelidir. Türk STK'ların çoğunlukla "Türkiye'ye sadakat beklenen yerler" olarak görüldüğünden bahseden bir katılımcı, Türkiye'den bu konudaki beklentisini şöyle dile getirmektedir:

> Biz oranın buradaki temsilcileri olmak istemiyoruz ki. Samimi isek biz önce buradaki insanların huzurunu sağlayalım, finansal ekonomik durumlarını sağlayalım. (O zaman) zaten Türkiye'ye en iyi desteği alacağız. (E10)

Ülkede yaşanan kutuplaşma sorunlarına ilişkin olarak ise, katılımcılar Türkiye tarafından kullanılacak ve toplumun farklı kesimlerini kucaklayan birleştirici bir dile ihtiyaç olduğunu düşünmektedirler. Bu kapsamda, göçmen gruplar arasındaki ayrışmaları derinleştirecek eşitlikçi olmayan tutumlardan kaçınılması gerektiğini söyleyen aktivist bir katılımcı, özellikle kendisini dışlanmış hisseden Alevi ve solcu gruplara hassasiyetle yaklaşılmasının ve bu grupları kazanabilmek için gerekirse pozitif ayrımcılık da içeren bir takım stratejiler geliştirilmesinin önemine şöyle değinmektedir:

> İnsana ne kadar yakın davranılırsa o da öyle karşılık veriyor. O yüzden her gruba eşit davranılmalı. Türkiye'nin asıl sorunu bu; insanları eşit görmesi lazım. Hatta o insanlara İslam gruplarından daha yakın, sıcak davranmalı ki daha çok yaklaştıralım bize o insanları. (…) Alevi toplumu çok duygusal, çok itildiğini düşünüyor. Gittikçe Türkiye devletinden ayrılıyorlar. Bu da anti-Türkiyeli bir pozisyona oturuyor. (…) Maddi anlamda da destek verilebilir. Buradaki muhafazakârların da onlarla hiç bir ilişkisi yok, bu da kötü. İlişki içinde olmalarını tavsiye etmeliler. Ortak bir Türkiyeli duygusu olsun. Türkiyeliliği ortaya çıkarabiliriz yani. Benim politikacılardan çok umudum yok. Ama Türkiye'dekilerin politikalarıyla buradaki insanların kaynaşmasına, entegre olmasına, ortak kaderin savunulmasına yardımcı olmasını umuyorum. (E24)

Benzer şekilde, ülkede yaşanan kamplaşmaların göçmenlerin kendi çabalarıyla aşılmasının mümkün olmadığını düşünen bir başka katılımcı, yukarıdan bir müdahaleye ihtiyaç

olduğunu dile getirmekte ve Türkiye'den farklı siyasi parti yetkililerinin bu grupları ortak sorunlar için ortak hareket etmeye teşvik etmesinin önemine şu şekilde değinmektedir:

> Buradaki insanlarımızın da kutuplaşmaması gerekiyor. Bunu da yine Türkiye'miz halledecek. Atatürkçü Düşünce Derneği mesela. Onlar bizi düşman görür, biz onları düşman görürüz. Bir masa etrafında oturamıyoruz biz. Hâlbuki aynı memleketin insanlarıyız. Bu işi tepeden aşağıya Türkiye çözecek. Burada bireysel kurumsal yaklaşımlar belli bir yere kadar gider. Türkiye'den farklı siyasi partilerden temsilciler gelse; "Bizim meselelerimiz sıkıntılarımız ortak" dese. Ben eminim o zaman adımlar atılır. Mesela siyasi dostluk grupları var, geliyorlar. Sol tandanslı milletvekilleri Alevilere gidiyor. Sağ tandanslı ise diyanete geliyor. Ama bu dostluk grubu… Onun için Türkiye'den aklıselim insanların gelip, buradaki kutuplaşmanın doğru olmadığını fiilen göstermeleri lazım, sözle değil. (E26)

Birleştirici ve kucaklayıcı bir dil yanında, Türkiye'nin ülkedeki en büyük temsilcisi olan Büyükelçilik başta olmak üzere Türk diaspora kurumları tarafından gerçekleştirilecek birleştirici hizmet ve faaliyetlere de ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Örneğin, birçok kesimin ilgisini çekecek şekilde Büyükelçilik tarafından organize edilecek kültürel faaliyetlerin toplumdaki farklı grupları bir araya getirerek bir karşılaşma/ iletişim ortamı oluşturma noktasında önemli bir rol üstlenebileceğini düşünen bir katılımcı, bunun var olan kamplaşmaları yumuşatacağını düşünmektedir:

> Geçen sene Abdülhamid'in resim sergisi açılmıştı. Hele şükür dedim ya.. Burada kitap fuarlarını kim yapıyor? Federasyonlar yapıyor. Var mı Türkiye Büyükelçiliğinin desteklediği bir kültürel faaliyet? Yok. Bunlar yapılırsa, o sana ne sağlar? Burada seninle aynı fikirde, aynı siyasal partide olmasa da tüm vatandaşlarını yanında tutuyorsun. İkincisi, senin potansiyelin olanı da olmayanı bir araya getiriyorsun. Onlar arasındaki çitleri yıkmaya yardımcı oluyorsun. (E12)

5.1.6. Kimlik Sorunları

Ekonomik yahut siyasal, hangi nedenle olursa olsun, gerçekleşen her göç hareketinde beliren en temel problem, gelinen kültür ile yerleşik kültür arasında nasıl bir uzlaşı sağlanacağı sorunudur. Alan yazında çoğunlukla kimlik problemleri başlığı altında incelenen bu sorun, gerçekleştirilen saha araştırmasında da ortaya çıkan bulgular arasındadır.

Görüşmelerin çoğunluğunda, ilk olarak söz konusu problemin nesiller arasında farklılık gösterdiği dile getirilmiştir. Farklı kültürel özellikler ve sosyal ilişkilere sahip olsalar da, Türkiye ile Avusturya arasında yapılan ikili işgücü göçü anlaşması çerçevesinde gelenlerden oluşan ilk kuşak Türkiyeli göçmenlerde herhangi bir aidiyet ve sosyal kimlik problemi yaşanmamıştır. Bunun en önemli nedeni, bu neslin temel sosyalleşmelerini anavatanda tamamlamış olmaları ve geri dönme amacı taşıdıklarından kendilerini gelinen yeni toplumda kalıcı görmemiş olmalarıdır. Çoğunlukla izole ve kapalı bir yaşam içerisinde köken kimliklerini muhafaza edebilmiş olan bu nesil, köken ülkeden getirdikleri dini ve kültürel kodlar içerisinde kolektif bir kimliğe sahip olarak yaşamayı tercih etmişlerdir. Ancak, aile

birleşimleri yoluyla Avusturya'ya giden yahut orada doğan çocukların oluşturduğu ikinci ve üçüncü kuşakta, eğitim hayatına ve toplumsal yaşama katılım neticesinde göç edilen toplumla bütünleşme ihtiyacının doğduğu görülmüştür. Türkiye kökenli olsalar bile Avusturya kültürünün içinde büyümüş ve toplumsal etkileşim sonucu ilk kuşaklara kıyasla farklılaşmış olan bu kuşakta, sosyo-kültürel çatışmalar ve kimlik problemleri daha belirgin hale gelmiştir. Bu bağlamda, göçmenlerin entegrasyon sorunları üzerine araştırmalar yapan sosyolog bir katılımcı, özellikle ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin maruz kaldıkları bu kimlik çatışmalarını şöyle anlatmaktadır:

> Ben buradaki Sünni ve Alevi gençlerin entegrasyon sorunlarını inceleyen bir tez yazdım. Araştırmamda her iki grupta çok ortak noktalar çıktı. Gençler açısından bakarsak sorunlar: Bunlar 2. ve 3.generasyonlar ve kültürel çatışmalar yaşıyorlar. Kimlik bunalımında son derece hassasiyetle duruyorlar. (…) İlk olarak kimlik üzerinden gidelim. Psikolojik olarak 2. jenerasyon 1. jenerasyona nazaran bir kimlik bunalımı yaşıyor. 1. jenerasyon bu kimlik bunalımını yaşamadı. Çünkü onlar 20-30 yaşından sonra bu ülkeye geldiler ve oturmuş bir kimlik vardı. Çatışma sadece ötekiyle, yani Alman'la bir araya gelindiğinde yaşanıyordu. Ama kendilerini çok iyi tanımlıyorlardı. 2. jenerasyonda bu yok. Bunlarda tek bir kimlik olmadığı için, "bicultural" (iki kültürlü) olduğu için "Entfremdung" yabancılaşma anlamında daha büyük bir boşluk yaşıyorlar. Bu psikolojik düzeyde bir sorun. (E20)

Farklı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiyeli göçmenler üzerinde yapılan saha araştırmaları da nesiller arasında farklılık gösteren bu bulguyu desteklemektedir. Örneğin; Fransa'daki Türkiyeli göçmenlerin kimlik algıları üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında Akıncı (2014), Fransa'da yaşayan birinci kuşak göçmenlerin % 85'inin kendilerini tek kimlikli-Türk olarak tanımlarken, bu oranın ikinci kuşak göçmenlerde % 65'e düştüğünü ve kendini hem Türk hem de Fransız olarak tanımlama oranının yükseldiğini tespit etmektedir. Benzer şekilde, Gelekçi ve Köse (2011)'nin Belçika'daki Türkler üzerine yaptığı çalışmaya göre de, kendi kimliğini sadece Türk olarak tanımlayanların oranı ilk nesilde yüksek (% 63.7) iken, kendisini Türk asıllı Belçikalı olarak tanımlayanların oranı Belçika doğumlu ikinci nesilde yüksek (% 58.7) çıkmıştır.

Temelde anavatandan getirilen ve korunmaya çalışılan kimlik ile ev sahibi toplumda edinilen kimliğin bir karışımı olarak tanımlanabilecek ve ikili, çok-kültürlü, melez ya da tireli kimlikler gibi kavramsallaştırmalarla isimlendirilen bu kimlik çeşidinden çalışmanın "Kavramsal Çerçeve" bölümünde de bahsedilmişti. Katılımcıların bazıları, iki dünya arasında gelip giden göçmen nesillerin içerisinde yer aldıkları bu durumu, yarattığı belirsizlik ve psikolojik boşluk nedeniyle sorunlu görmektedirler:

> Benim düşünceme göre çoklu kimlik öznenin taşıyabileceği bir şey değil. Sorunlu bir şey, netlik yok yani. (…) Bir birey çoklu kimlik üzerine doğmamıştır. Buna alışkın değiliz. Kültür bir ihtiyaç, dil bir ihtiyaç tamam. Ama benim dedemle babam arasındaki kültürel ayrım bu kadar sert değildi. Biz şunu yanlış anladık: Çoklu kimliğin faydalı olduğunu sandık. Hayır, öyle değil. Bu kimlik birey içerisinde çatışmalara yol açıyor. Ben bunu kendim

> yaşıyorum. Arkadaşlarla sabahtan beri bunu konuşuyoruz, çok kimlikli olmanın çok da sağlıklı bir şey olmadığını. Bazen keşke asimile olsaydım diyorum kendime. Çünkü tek bir kimlik, tek bir dünya. (…) Bu çatışma doğal bir şey değil, sağlıklı bir şey de değil. Bana bakarsanız tek bir kimlik daha sağlıklı. Size ait bir dünya, size ait bir çevre, tek bir kimlik. (E20)

> Türkiye'yi hepten silip atamayız biz. Avusturya'nın bize dayattığı her şeyi de kabul edemeyiz. O zaman bu asimilasyon olur. Olay şu: iki kültür arasında yaşayacağız. Çok zor olacak. Hiç kolay değil. Ben bunu yaşadım. (E19)

> Problem Avusturya ile Türkiye arasında kalmak. Türk müyüm Avusturyalı mı? Avusturya vatandaşlığını almış, ancak kendisini hala bu ülkenin bir parçası olarak göremiyor. Bunlar psikolojik etkileri. (…) Türkiye ile Avusturya arasında kalmışlar. Ne kendisini Türkiye'ye ait görebiliyor ne de yüzde yüz Avusturya'ya ait görebiliyor. Bu ikinci üçüncü kuşakta da devam ediyor. (E6)

Bunun yanında, Türkiyeli göçmenlerin kendilerini ne tam anlamıyla yaşadıkları ülke olan Avusturya'ya ne de Türkiye'ye ait hissedememelerini göçmenliğin doğasına içkin gören bazı katılımcılar da olmuştur. Bunlara göre, günümüzde artık hiçbir kimlik saf haliyle var olamamakta ve göçmen olmaya gerek kalmadan küreselleşen dünyada artık tüm kimlikler melez olmaya zorlanmaktadırlar:

> Kimlik ve aidiyet problemlerini ben bir kenara itiyorum. Çünkü yaşadığımız çağda kimlik, aidiyet çok yöresel bir şey olmaktan çıktı. Çok daha global bir şekilde kimlik oluşuyor; internet üzerinden, televizyon programları üzerinden... Türk mü Avusturyalı mı falan gibi bir sorun fazla kalmadı ortada. Çok daha karma bir kimlik oluşuyor bence çocuklarda. Bu göçmenlere özel bir durum değil bence. Çünkü gençlik kültürüne bakacak olursak, göçmen veya göçmen olmayanlar hepsi aynı kültürü paylaşıyor artık. (K2)

> Kültür eskisi gibi izole bir şey değil ki. Küreselleşen bir dünya var. Amerika kültürü her tarafa çok fazla yayıldı. Şuan bir Avusturyalı gençle Türkiyeli genç aynı diziyi izliyor. Aynı popüler kültürü paylaşıyor, aynı kot pantolonu giyiyor vs. Bir de sen Avusturya'ya geldiğinde izole değilsin. Artık Türkiye'yi çok rahat takip edebiliyorsun. Çanak anten yoksa bile internet var. Veya Türkiye'de de kültürel değişim var. Türkiye'deki genç nesil ne kadar Türker artık? Son neslin yaşam tarzları, hayalleri Türkiye realitesinden ne kadar şekilleniyor? (E16)

Bir sorun alanı olarak görülse de görülmese de, neredeyse tüm katılımcılar tarafından tespit edilen Türkiyeli göçmenlerin bu melez/ikili kimlik özelliklerinin, bu çalışmanın operasyonel diaspora tanımıyla örtüştüğü görülmektedir. İlgili bölümde (Bkz. Diaspora Kavramı" Bölümü) ele alındığı şekliyle, diasporalar sosyal pratiklerinde ve kararlarında tek bir ülke ya da sosyal aidiyetle sınırlı kalmayan, çok-ülkeli ve melez gruplardır. Postmodern düşünce ve ulus-aşırılık akımlarının da etkisiyle şekillenen bu yaklaşıma göre, ulus-devlet sınırlarını aşındıran bu melezlik, diasporayı diaspora yapan en temel özelliktir.

5.1.6.1. Beklentiler

Yukarıda da bahsedildiği gibi, mülakatlarda Türkiyeli göçmenlerin ikili yahut ulus-aşırı kimliklerinin oluşturduğu bir takım problemlerden bahsedilse de, katılımcıların neredeyse tamamı bu sorunun göçmen olmanın doğal ve önlenemez bir sonucu olduğunu

düşünmektedir. Dolayısıyla getirilen çözüm önerilerinin çoğu da, bu doğal durumun her iki ülke tarafından doğru okunup, anlaşılması gerektiği yönünde olmuştur:

> Şunu demek istiyoruz: İkisi de bizim. Yani ben Türkiye'yi dışlayamam, Avusturya bunu benden bekleyemez. Niye? Tamam, annem babam kardeşlerim burada yaşıyor. Ama benim dedem var Türkiye'de. Orası da bizim, ama Avusturya da bizim. Burada yaşıyoruz burada ekmeğimizi kazanıyoruz. Okula burada gitmişiz, paramız burada, vergimizi burada ödüyoruz, askerliği de ben burada yaptım. Avusturya ne kadar iyi olursa biz de iyi oluruz. Biz Avusturya'yı de Türkiye'yi de, ikisini de sevebiliriz. İlla birini seçmek zorunda değiliz (E17)

> Ulusal devletler kişileri tek bir kimliğe zorluyorlar. Bu aslında problemli bir şey. Bu insanlara çok rahat bir şekilde çifte vatandaşlık sağlanabilmesi lazım. Ve bunun birçok kazanımı da olur. Bir insanın birden fazla dili bilmesi, birden fazla ülkeye bağlantılı olması, küreselleşen bir dünyada kesinlikle bir avantaj. (E16)

Türkiye'nin yurtdışında yaşayan vatandaşlarından milli/ manevi değerlerin muhafazasına yönelik talep ve beklentilerini hatırlatan bir katılımcı da, Türkiye'nin bu yönde müdahale ve telkinde bulunmasının bir anlam ifade etmediğini ve bunun mevcut durumu iyi okuyamamanın bir sonucu olduğunu düşünmektedir:

> Türkiye "Milli ve manevi duygularınıza sahip çıkın" diyor, ama şunu anlamıyorlar: Buradaki ikinci üçüncü jenerasyon başka bir şeye dönüştü: Ne Türk ne Avusturyalı: Austro-Türk. Bu kaçınılmaz bir durum. Adam arabasında İbrahim Tatlıses'i dinliyor, ama aynı zamanda Avusturyalı bir sevgilisi de var. Aynı zamanda çok iyi Almanca konuşuyor. Zaten o bunun içinde dönüşüyor. Sizin direk dışarıdan karışmanıza gerek yok. O kendi kendine bir şekilde oluşuyor. (…) O içsel dinamiğin içine siz girmeyin. O zaten kendi kendine oluşuyor. (E20)

Bunun yanında, kimlik sorunlarına Türkiye'nin müdahalesinin gerekliliğine inanan katılımcılar da olmuştur. Söz konusu problemin çözümünde Avusturya'daki Türk toplumunun şekillendirilmesinde merkezi bir yere sahip olan Sivil Toplum Kuruluşlarının rolüne değinen bir katılımcı, halka ulaşma noktasında etkili pozisyonda olan bu kuruluşların Türkiye tarafından desteklenmesinin göçmenlerin kültürel kimliklerinin muhafazası açısından önemine şöyle değinmektedir:

> Biz çok çocuklu aileleriz. Yani Türk milletinin yapısı bu. Genç nesil çok fazla. Geleceğe yatırım yapmanın yolu da eğitimden geçiyor. En önemlisi o bence. Bizim yıllardır teşkilatlarımızda yapmış olduğumuz eğitim çalışmaları, kültür gezileri… Amacımız örf adet ve geleneklerimizin, milli kimliğimizin korunması. Bu amaçta çalışmalar yapmak. (…) Yapılacak çok iş var. Eğitim konusunda buradaki STK'lara destek verilebilir. (E4)

Anadilin kültürel kimliğin korunmasındaki önemine değinen bir katılımcı ise, küreselleşen dünyada gittikçe silikleşen örf, adet ve gelenekleri korumak gibi beyhude bir çaba yerine, Türkiye'nin dil politikaları bağlamında girişimlerde bulunmasının daha anlamlı olacağını dile getirmektedir:

> Dil tabi önemli bir şey. Onun dışında örf, adet diye bir şey kalmadı zaten. Kimse köydeki gibi yaşamıyor. Dil üzerine belki bir şeyler düşünülebilir. Bunu cazip kılmanın yollarını bulabilir Türkiye.(E16)

5.1.7. Hukuki Sorunlar

Saha araştırmasında katılımcıların bazıları tarafından dillendirilen bir diğer problem alanı ise yaşanan hukuki problemlerdir. Çalışmanın "Türkiyeli Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" bölümünde ele alınan, vatandaşlığa geçişte Avusturya'nın sıkı politikaları ve iki ülke arasında yaşanan çifte vatandaşlık problemi aslında, araştırmada çok sayıda katılımcının ifade ettiği bir problem olmamıştır. Bununla birlikte, özellikle meslekleri gereği hukuki mevzularla ilgilenen katılımcılar, söz konusu problemlerin özellikle de yaşanan çifte vatandaşlık krizinin Türkiyeli göçmenlerin ülkedeki geleceklerini doğrudan etkileyen çok önemli bir sorun olduğunu belirtmektedirler. Bu kapsamda, Avusturya'daki Türk STK yapılarına hukuki danışmanlık hizmeti de veren avukat bir katılımcı, çifte vatandaşlık konusundaki iddiaların gerçeklik payı taşıdığını ve özellikle 90'lı yıllarda bu yola başvuran çok sayıda Türkiyeli göçmenin bu konuda mağduriyet yaşama tehlikesinin yüksek olduğunu şöyle anlatmaktadır:

> Türk toplumunda hukuki olarak benim gördüğüm en büyük sıkıntı çifte vatandaşlık konusu. Avusturya kanununa göre çifte vatandaşlık yok. Sadece bir katma değersen, istisnai durumlarda Avusturya böyle bir karar verebiliyor. Doksanlı yıllarda insanlar çok kolay vatandaş olabildi. Fakat o zaman mavi kart yoktu. İnsanların Türkiye'de mal varlığı var. Siz vatandaşlıktan çıktığınızda sorun. O zamanın konsoloslukları da bu konuda yeterince bilgi vermediklerinden dolayı; insanlar Avusturya vatandaşı oluyor, iki ay sonra Türkiye'ye gidip vatandaşlığını geri alıyor. Hiç kimse onları uyarmamış. Türk Vatandaşlığını geri aldığınız gün, hiçbir işlem gerekmeksizin Avusturya vatandaşlığını kaybediyorsunuz. Şu anda bu insanlar hukuki olarak Avusturya vatandaşı değiller Türk vatandaşılar. Fakat Avusturya bunu bilmiyor. Türkiye bu konuda bilgi vermiyor. Burada tehlikeli bir durum var. Avusturya bunun üzerine giderse, o insanların hepsi mağdur olacak. Bu konuda onlarca dava yaptım ben, hiçbirini kazanamadım. (E25)

"Türkiyeli Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" bölümünde de bahsedildiği gibi, sayıları 20 bin ila 100 bin arasında değiştiği iddia edilen Türkiyeli göçmenlerle ilgili çifte vatandaşlık şüphesiyle yürütülen idari soruşturmalar halen devam etmekte olup, bu insanlar Avusturya vatandaşlığını kaybetme, yapılan sosyal yardımları iade etme ve hatta sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıyadır.

Oturumdan seçme-seçilme hakkına, çalışma izinlerinden demokratik temsiliyete kadar göçmen grupları doğrudan etkileyen düzenlemeleri içerdiği için, ülkede uygulanan vatandaşlık politikalarının öneminden bahseden bir başka katılımcı ise, söz konusu politikalar konusunda Avusturya'da yaşanan sıkıntıları dile getirmekte ve talep edilmesi gereken çok hak olduğunu ifade etmektedir:

> Avusturya vatandaşı olmayanların karşılaştıkları yapısal problemler var: Mesela politik katılımın mümkün olmaması. Belirli bir sene dolduranlar için en azından aktif seçilme hakları verilebilirdi. Onun dışında bazı şeylerin hala çalışma iznine bağlı olması. Türklerden daha uzun süre kalanlara belirli haklar verildiği için o kadar hissedilmiyor. Ama daha fazla olabilir bu haklar. Ama talep edilmiyor. (E16)

Öte yandan, kısa süreli alınan vizelerde çok büyük problemler yaşanmasa da, uzun süreli vizeler ve vatandaşlığa geçiş için aranan şartların zorlaştırıldığına dikkat çeken bazı katılımcılar, bu durumu şöyle özetlemektedir:

> Uzun süreli vize almanın koşulu Almancadan geçiyor: A2 veya B1 seviyesinde Almanca gerekiyor. Eskiden vatandaşlık daha kolaydı Avusturya'da. Şimdi vatandaşlık almak isteyen insanların çoğalmasından ötürü, B1 seviyesinde Almanca şartı getirdiler. (E25)

> Yani şimdi şöyle, zorlaştırdılar. Mesela uzun vizeleri kaldırdılar. Belli bir geçim şartı getirdiler. Vatandaş olmak, Avusturya vatandaşlığına geçmek zorlaştı. Çok düştü yani oranlar. Belli bir dönemde çok fazla düştü, Türklerden Avusturya vatandaşlığına geçme oranları. (E27)

Vatandaşlığa geçişin iyi düzeyde Almanca bilgisi, uzun süreli kesintisiz oturum, yüksek başvuru ücretleri gibi maliyetli ve zor şartlara bağlı olması (Perchinig, 2013, s.30-40), Türkiyeli göçmenlerin Avusturya vatandaşlığını edinmesini zorlaştırmakta ve bu durum toplumsal ve siyasal katılım sorunları başta olmak üzere birçok hak ihlalini beraberinde getirmektedir.

5.1.7.1. Beklentiler

Türkiyeli göçmenler hukuki zeminde ortaya çıkan yukarıdaki problemlerin çözümünü öncelikli olarak Avusturya tarafında aramaktadırlar. Çünkü söz konusu problemler Avusturya'nın kendi dışlayıcı yasal uygulamalarının bir sonucu olarak görülmektedir. Bunun yanında, katılımcılar tarafından, çifte vatandaşlık tartışmalarında FPÖ'nün yaklaşımında görüldüğü gibi, göçmenlerin hukuki statüsüne ilişkin konuların çoğunlukla siyasi malzeme olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Katılımcılardan bazılarına göre, bu konuda Avusturya yanında, Türkiye'nin de bir üslup değişimine gitmesi gerekmektedir. Türkiye Avusturya devleti ile kuracağı siyasi diyalog yoluyla göçmenler konusunu siyasetin dışına çıkarmanın ve konuyu insan hakları bağlamında ele almanın yollarını aramalıdır:

> Avusturya şöyle düşünüyor: "Bunlar zaten benim oyuncağım. Ben bunlarla istediğim gibi oynarım." Buna karşı ne yapmak lazım. Belirli bir otoriteyle yaklaşmak gerekir: "Hayır, onlar senin oyuncağın değil." Türkiye olayı bir insan hakkı olarak konuşabilse (…) Bence Türkiye'nin yapabileceği en iyi siyaset buradaki Türkleri bir siyasi oyun olmaktan çıkarmak. (…) "Onlar insan. Evet, çalışmaya geldiler, çünkü sizin ihtiyacınız vardı. Onların da insan olarak hakları var. Bu haklarını korumak istiyoruz." (demeli). (E21).

Türkiye'nin vatandaşlık gibi yapısal ve hukuki sorunlara yönelik herhangi bir dahlinin olmaması gerektiği, olsa da bunun içişlerine karışmak olarak algılanıp ters tepebileceğini düşünen katılımcılar yanında (E16), söz konusu sorunlara yönelik Avusturya'ya yapılacak işbirliği tekliflerinin işe yarayacağını düşünen bazı katılımcılar da vardır:

> İhtiyaçlar üzerinden Türkiye Devleti Avusturya Devleti'yle bir araya gelerek; "Nasıl bir ortam oluşturabiliriz? Evet, bu insanlar senin topraklarında yaşıyor ama benden kaynaklı bazı problemler de olabilir. Biz bunları nasıl çözebiliriz?" (demesi lazım). Devletlerarası yakınlaşma oluşmadığı sürece, problemleri çözmek çok zor. (E3)

5.2. TÜRK DİASPORA POLİTİKASINA İLİŞKİN BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiyeli göçmenlerin çağdaş Türk diaspora politikasına ilişkin görüşlerine dair bulgular ele alınmaktadır. Söz konusu bulgular, Ocak 2017 tarihinde Viyana'da Türkiyeli göçmenler ile yapılan mülakatlar marifetiyle elde edilmiş olup, bahse konu mülakatlarda, Türkiye'nin diasporaya olan ilgisi ve Türk yönetiminin göçmenlere yönelik yaklaşım ve faaliyetleri yanında, Türk diaspora politikasındaki amaç hakkında da göçmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda aşağıda sıralanan bulgular, çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan diaspora politikaları ve motivasyonlarına yönelik kuramsal yaklaşımları Avusturya Türk toplumu açısından değerlendirmemize de olanak sağlayacaktır.

5.2.1. Diasporaya İlgi ve Sahiplenmede Artış

Türk diaspora politikasına ilişkin katılımcılar tarafından dillendirilen yaygın görüşlerden biri, geçmiş yıllarla kıyaslandığında AK Parti yönetiminin diaspora politikası yaklaşımının büyük farklar barındırdığı yönündedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu AK Parti iktidarı öncesi yurtdışı vatandaşlarla yeterince ilgilenilmediği/sahiplenilmediği, pasaport işlemleri gibi zorunlu prosedürler dışında gerekli sosyal hizmet ve desteğin sağlanmadığı noktasında görüş birliğine varmış görünmektedir. Kuramsal bölümde ele alınan "göçmenlerin kaynaklarından faydalanma (tapping)" anlayışını destekler nitelikte, ilk yıllarda devletin ilgisinin göçmenlerden gelecek faydaya odaklandığını belirten bir katılımcı, bu durumu şöyle özetlemektedir:

> Devlet bu insanlarla yine ilgilenmedi, yine sormadı. Sadece devlet bunların pasaportlarını temdit etmekle, uzatmakla bunlardan para aldı. Evlendiyse evlilik parası aldı. Çocuğu doğduysa, yazdırmada çocuk parası aldı. Sadece bunlarla ilgilendi devlet. Bu insanlardan nasıl para alabilirim diye düşündü. Bu insanların nasıl önünü açarım, nasıl meslek öğretirim veya nasıl bunları organize ederim, nasıl bunlara STK'lar yaparım diye veya bunların dinlerini nasıl geliştiririm diye uğraşmadılar. (…) Ta ki AKP iktidarlarına kadar insanlar kendi çabalarıyla bir yerlere geldi. İşyerleri açtılar, mal getiremediler. Ticaret ataşesi fikir verip yardımcı olmadı. Devlet ilgi aktarmadı, organize etmedi. Buradan kaliteli makineleri götürebilirseniz orda da üretim yapabilirsiniz diye öncü bir fikir taşıyan devlet memurları gelmedi buraya. Bir Gülbaba da gelmedi. Kanuni zamanında Macaristan'a gönderilmiş bir Gülbaba da gelmedi. Bu insanları bir araya getirecek, sevgiyi ve hoşnut olmayı birbirlerine aşılayacak bir Gülbaba da gelmedi. (E23)

Aynı noktaya değinen eğitmen bir katılımcı ise, AK Parti iktidarına değin Türk devletinin sergilediği diasporaya yönelik ilgisiz ve mesafeli yönetim anlayışını şu şekilde ifade etmektedir:

> Zaten uzun yıllar Türkiye çok çekimser kaldı. 10 yıl öncesinde, AK Parti hükümeti gelmeden önce dış temsilciliklerde, burada yaşayan Türklere yönelik hiçbir şey yapılmıyordu. Pasaporttur, şudur budur; o tür hizmetler. Eğitim ataşesi dahi yoktu. Bunların halini hatırını soralım; böyle bir dertleri olmuyordu. Hiç kimse ne konsolosu ne de elçiyi tanırdı. Şimdi o şey değişti ve burada yaşayan Türklere bir güven geldi. (K4)

Bunun yanında, çalışmanın 3. bölümde bahsedildiği gibi o döneme değin ülkede baskın siyasi yaklaşım olan Kemalist-seküler söylemin etkisiyle "tepeden bakılan ve hor görülen" toplumsal kesimlerin, AK Parti sonrası dönemde daha çok dikkate alındığı ve ihtiyaç ve beklentilerinin giderilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir. Kendisi de 2.nesil göçmen olan araştırmacı bir katılımcı ise, bahse konu yıllarda Türk yöneticilerin halka uzak ve tepeden bakan bu tavrını oldukça trajik bir şekilde şöyle resmetmektedir:

> Buradaki göçmenlerin AK Parti iktidara gelene kadar zaten Türkiye'den bir beklentileri yoktu. Buradaki durum zaten çok tuhaftı: Büyükelçiler kendi temsil ettikleri halktan utanarak işyerlerine gelen adamlardı. Bu iğrenç adamların Büyükelçisi olmanın acısıyla yaşıyorlardı. Avusturyalılar da çok güzel anlaşıyorlardı. Bu manada Kemalistlerle Avusturyalılar hala aynı kafadadırlar, hala o özgüvenle bakıyorlar. Bu modernitenin hastalığıdır.(E21)

Öte yandan, Türk siyasetinin Avrupa'daki Türkiyeli göçmenlere yönelik ilgisi hususunda birçok katılımcı öncelikle vatandaşlık bağına gönderme yaparak, bunun Türkiye'nin en doğal hakkı olduğunu, dünyadaki birçok ülke gibi sınırları dışındaki vatandaşlarına hizmet sunma ve onların haklarını savunma noktasında faaliyet yürütülmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu konuya değinen IGGÖ temsilcisi bir katılımcı, özellikle ev sahibi ülkeden beklenen desteğin alınamaması durumunda, köken ülke olarak Türkiye'nin ilgisinin ve göçmenlerin beklentilerinin oldukça meşru olduğunu dile getirmektedir:

> Hem yurtdışında yaşayan vatandaşların Türkiye'den böyle bir beklentisi var. Hem Türkiye'nin vatandaşlarını kaybetmeme gibi bir endişesi var. Bu da gayet makul. Her ülke kendi vatandaşları için büyükelçilikler açıyor, konsolosluklar açıyor. Her ülkede var bu. Türkiye'nin de tüm ülkeler gibi kendi vatandaşlarını gözetmesi en doğal hakkı ve yapması da gerekiyor diye düşünüyorum. Çünkü sıkıntılar da var. Eğer Türkiye Avrupa'daki vatandaşlarına yönelik programlar geliştirmezse, buradaki vatandaşlar zor durumda kalacaklar. Çünkü vatandaşlara ya Türkiye sahip çıkacak ya da başkaları sahip çıkacak. Avusturya için konuşacak olursak başkalarından bu sahip çıkmayı şu ana kadar göremedik. Yani Avusturya makamlarına saygımız var, işbirliği için elimizden gelen her şeyi yapıyoruz. Ama bir Türk göçmen olarak, Avusturya makamlarından bekledikleri şeyleri, desteği ya da anlayışı alamadıklarını düşünüyorum. Düşünün; bir cami açacaksınız, bir şey yapmak istiyorsunuz. Avusturya makamlarından kolay kolay destek alamazsınız. Böyle bir durumda buradaki Türk vatandaşı ne yapsın? Kapıyı çalıyor ve kapanıyorsa o zaman başka kapıyı çalacak. Bunun en makulü de kendi geldiği ülkenin kapısını çalmak. O yüzden bunlar gayet normal. (E13)

Türkiye kökenli parlamenter bir katılımcı da, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik politikaların Türkiye için bir sorumluluk alanı olduğuna işaret etmekte ve bunun

yanında, vatandaşlık bağı olmasa da Türkiye kökenli olan göçmenlere yönelik destek temelli bir ilginin de meşru olduğuna şöyle değinmektedir:

> Türkiye hala vatandaşı olan insanlara sahip çıkmak zorunda. Öyle bir sorumluluğu var. Kendi vatandaşı olduğu müddetçe bunu tartışmaya gerek yok. Eski kendi vatandaşları -bunlar da az buz değil- tabii ki bilateral (iki taraflı) ilişkiye geçmesi gerekiyor, yardımcı olabilmek için. (K6)

Öte yandan, çalışmanın "Türkiyeli Göçmenlerin Yaşadıkları Güncel Sorunlar" bölümünde de bahsedildiği gibi, katılımcılar arasında Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları çeşitli sorunlar bağlamında Türkiye'nin doğrudan müdahalesini gerekli gören katılımcılar yanında, bu müdahalenin Avusturya'nın iç işlerine karışmak olarak yorumlanıp, ters tepeceğini düşünen katılımcılar da mevcuttur. Bu bağlamda, Türkiye'nin diasporasıyla ilgilenirken doğrudan siyasi müdahale yerine, STK'lar ve kamu diplomasisi enstrümanlarını kullanmasının daha doğru olduğunu söyleyen hukukçu bir katılımcı, görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

> Türkiye'nin sorumlu olduğu alan Türkiye'deki insanlar. Yurt dışındaki insanlarla sadece Türkiye'deki problemleri ile alakalı ilgilenebilir. Nüfus cüzdanıdır, boşanma davalarıdır, mavi karttır. Avusturya ile alakalı boyut onların işi değil. Onu buradaki doğru projelerle yönlendirmek lazım. YEE ve buradaki STK'lar ciddi görevler üstlenip olumlu katkılar sağlayabilir. Burada camileşmeden çıkıldı artık, STK'laşma oldu. Ve doğru insanlar da doğru görevlere getirilirse, gelecek daha güzel olur. (E25)

Benzer şekilde, siyasi bir ilgi ve müdahaleden ziyade adı geçen kamu diplomasisi enstrümanlarının önemine gönderme yapan bir başka katılımcı da, siyasi bir ilginin faydadan ziyade Türkiyeli göçmenlerin aleyhinde sonuçlar doğurabileceğini dile getirmektedir:

> Siyasi olarak Türkiye'nin buraya müdahale etmesinin -son dönemdeki siyasi gerginlikten de anlaşıldığı üzere- sağlıklı bir yol olduğunu düşünmüyorum. Ancak çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla, Türkiye'deki siyasete direkt bağlı olmayan kuruluşlarla buradaki göçmenlerin sorunlarını çözmek yolunun daha sağlıklı olacağını düşünüyorum. YEE var mesela. Aslında çok geç kalınmış bir enstitü. Bu tür enstitüler daha aktif, toplumun sorunlarını çözme noktasında daha işlevsel hale getirilebilir. Bu daha sağlıklı olacaktır. Yoksa siyasi bir mücadele, çekişme tam aksine olumsuz yansıyor. Avusturya makamlarının (nezdinde) burada yaşayan Türklerin aleyhine bir havaya da dönüşebiliyor. Hükümetler arası işbirliğinden ziyade sivil toplum kuruluşları arasında bir kültürel işbirliğinin, bir etkileşimin, dayanışmanın sorunları çözme noktasında daha sağlıklı olacağını düşünüyorum. (E13)

Göçmenlerin kendi kaynaklarıyla çözemedikleri anlaşılan büyük sorunlarla mücadelede Türkiye'nin pek tabi rol oynaması gerektiğini dile getiren araştırmacı-gazeteci bir başka katılımcı ise, diaspora ile ilişki kurarken dikkat edilmesi gereken bir hususa değinmektedir. Çalışmanın kuramsal bölümünde, diaspora toplulukları, sosyal pratiklerinde ve kararlarında tek bir ülke ya da sosyal aidiyetle sınırlı kalmayan, çok-ülkeli ve melez gruplar olarak tanımlanmıştı. Bu tanıma benzer şekilde, bu grupların sadece Türkiye'nin bir uzantısı olarak görülmemesi gerektiğini söyleyen katılımcı, düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

> Türkiye'nin buradaki vatandaşları için yapacakları tabii ki var. Ama bunların sadece şu çerçevede yapılması gerekiyor: Bu insanlar orada bir hayat kurmuş, orda bir devlete sahipler. Ben bunu unutmadan onlarla ilişki içerisinde olmalıyım. Ama mesela, burada Türkçe yasak olsa vesair. Buna herkesin karşı çıkması lazım.

> Dolayısıyla Türkiye'nin de karşı çıkması lazım. O başka bir şey. Zulüm varsa, baskı varsa, yasak varsa herkesin müdahale hakkı vardır. Ben böyle düşünüyorum. (E12)

Çalışmanın kuramsal bölümünde diaspora konusuna yönelik devletler ve uluslararası toplum nezdinde yükselen bir ilginin varlığından ve giderek daha fazla ülkenin yurtdışındaki topluluklarla bağ kurma amacıyla politikalar geliştirmekte olduğundan bahsedilmişti. Çalışmanın TDP bölümünde ise, başka bir takım saiklerin de tesiriyle, Türkiyenin de bu küresel rüzgardan etkilendiği anlatılmış ve diasporaya yönelik sahiplenme ve ilgide önemli ölçüde bir artış gözlemlendiği ifade edilmişti. Türkiye kökenli insanların açıkça diaspora olarak adlandırılmasından başlayarak, diaspora politikalarına yönelik yeni bir takım kurum ve kuruluşun ihdas edilmiş olması, alanyazında bu eğilimin en açık göstergesi olarak tarif edilmekte idi. Özellikle AK Parti iktidarının "halkın içinden ve halka yakın" yaklaşımı sonucu diasporanın Türkiye devletine olan güven ve aidiyetinin de arttığından bahsedilmişti.

Alanyazında genel kabul gören bu yükselen ilgi ve sahiplenme ve bunun sonucunda ortaya çıkan güçlü aidiyet ve özgüven, yürütülen saha araştırmasının da önemli bulguları arasında yer almaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı, Türkiye'nin yurtdışındaki insanlarına sahip çıkmasının bu insanlara bir özgüven kazandırdığı görüşündedir. Çoğunlukla olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de, bazı katılımcılar bu özgüvenin dozunun abartıldığını yahut altının boş bırakılarak popülizme terkedildiğini düşünmektedirler:

> Realitede söylenenler eyleme dönüşmese de, söylem bile insanlara hoş gelmeye göğsünü kabartmaya başladı. Kendine özgüven getirdi. Bugün medya iyi de kötü de yazsa, Türkiye Cumhuriyeti'nden bizden bahsetmesi bu toplumdaki insanlara özgüven getirdi. Ama süreç içerisinde bu iki taraf için de bir popülizme dönüştü; Gerek Avusturya siyasileri gerekse Türkiye'deki siyasetçiler için popülizme dönüştü. (…) Türk insanı aynı zamanda duygusal insandır. Bu, insanlara özgüven getirmeye başladı: "Artık bizim de sahip çıkanımız var." Ancak bunun dozunu kaçırdılar. Bunun dozu kaçtı.(E19)

Öte yandan, katılımcılar arasında bahse konu özgüvenin aşırı milliyetçi duygularla beslenerek bir üstünlük/kafa tutma psikolojisine dönüştüğünü ve bunun da uyum ve toplumsal barışa zarar verdiğini ifade edenler de olmuştur.

> Son zamanlarda Türkiye'nin ilgilenmesinin buradaki göçmenlere bir özgüven kazandırdığını düşünüyorum. İlk defa ilgilenildi. Daha önce konsolosluklar falan teknik anlamda ilgileniyorlardı da, gerçek anlamda öyle bir şey yoktu. Türkiye'den gelen ilgi gerçekten bir özgüven kattı. Bu iyi bir şey. Çünkü senin özgüvenin olmadığı zaman kendini burada hiçbir şekilde konumlandıramıyorsun. Ya çok irrasyonel reaksiyonlara yol açıyor, ya da iyice içine kapanmak gibi… Özgüven meselesinde bu özgüven çok fazla olduğu zaman ve şöyle bir yöne gittiği zaman; "Batı başka biz başkayız" "Türkler aslında buradakilere göre üstündür" falan; popülist bir şeye döndüğü zaman başka türlü kapanıyorsun bu sefer.(E16)

> Ben Erdoğancı değilim. Ama Erdoğan buradaki kimlik boşluğunu fark etti ve o söylem üzerinden buradaki insanlara yaklaştı. Bunu Erdoğancı olmayan AKP'li olmayan insanlar da söylüyorlar: "Ben bile kendimi güçlü hissettim, biri beni çağırıyor, biri bana sahip çıkıyor, biz varız, arkanızdayız"... Bunu yaptı. Bu iyi bir şey ama somut anlamda ne kadar etkili onu bilmiyorum. Ama diğer yandan toplumu birleştirirken daha da paralelleştirebilir. (E20)

5.2.2. Türkiye Odaklı Diaspora Politikası

5.2.2.1. İç Siyasetin Taşınması

Katılımcılar tarafından Türkiye'nin diaspora politikalarında en çok dillendirilen hususlardan biri, diasporaya yönelik yaklaşımın temelde Türkiye odaklı olduğu yönündedir. Diaspora politikası alanının iç politika ile uluslararası siyaset arasında sıkışmış gri bir alan olduğunu ifade eden Gamlen ve arkadaşlarının (2013, s. 4–5) tespitine benzer şekilde katılımcılar, Türkiye'nin de diasporasına yönelik yaklaşımında bu gri alanda hareket ettiğini düşünmektedir. Gezi olayları, 15 Temmuz darbe girişimi ve seçimler gibi Türkiye'nin iç siyaset konularının diasporanın gündemine taşınmasının doğal ve engellenemez olduğuna inanan bazı katılımcılar, Türkiyeli göçmenlerin ulusaşırı kimliklerine gönderme yaparak, göçmenlerin ev sahibi ülkenin gündemi yanında anavatanın konularına da ilgi duymasının normal karşılanması gerektiğini ifade etmektedirler:

> Buradaki Türk göçmenler bence hem buranın, hem de Türkiye'nin gündemiyle ilgilenmeliler. Buradaki seçimlerle de ilgilenmeliler, Türkiye'deki seçimlerle de ilgilenmeliler. Yani bu birbirinin alternatifi değil yani onlar. (…) Yani 'Türkiye'deki siyasetle ilgilenmeyin' demek yanlış bence. (E27)

Küreselleşen dünyada insanların kendileri ile hiçbir organik bağları olmayan ülkelerin gündemlerini dahi takip ettiğinden dem vuran bir katılımcı ise, göçmenlerin anavatanları olmanın yanında Avusturya devleti ile sıkı ticari ve sosyal ilişki içerisinde olan Türkiye gibi bir ülkenin siyaset konularına ilgi duymasını oldukça doğal bulmaktadır:

> Bir Avusturyalı Amerika'daki seçimi; Amerikalı değil, Amerika'da akrabası yok, Amerika ile hiçbir bağlantısı yok ve kendisinden kaç bin kilometre uzaklıktaki bir ülkenin siyasetini takip edip burada da gösteri yapabiliyorsa, ben niye (yapmayayım)? Benim yarım orası. Coğrafi olarak Avrupa kıtasıyız, Avrupalıyız diyoruz. 50 yıllık burada ticaretimiz var. İhracatımızın yüzde kaçını bu ülkeye yapıyoruz. Bu kıtanın en ücra köşesinde dükkân raflarında benim ülkemin ürünü var. Bu ülkenin insanları yaz olduğunda benim vatanıma gidip geziyor. Birçok ortak şey var yani. Artı ben neden apolitik olayım ki? (E7)

Uzman-akademisyen katılımcılar ile gerçekleştirilen mülakatlar da yukarıdaki katılımcının görüşünü destekler niteliktedir. Bu bağlamda, Türkiye gündeminin diasporaya taşınmasının kaçınılmaz bir durum olduğunu vurgulayan bir katılımcı, ulus-aşırı alanlar ve küreselleşme ve yerellik arasında varolan geçişkenliklere gönderme yaparak şöyle söylemektedir:

> Türkiye'nin iç politikasının oraya taşınıyor olması kaçınılmaz. Çünkü transnational (ulusaşırı) alan dediğimiz bir alan var. Antropolojide buna glokal diyoruz. Küresel olanla lokal olanın aynı anda olması. Dolayısıyla sosyal medya iletişim araçları vs. Mümkün değil buranın oraya, oranın buraya taşınmaması. (E29)

Araştırmanın diğer bir akademisyen katılımcısı da, küreselleşme ile artan etkileşimden bahsederk, Türkiye'nin iç meseleleri olarak sunulan konuların eninde sonunda diasporayı da etkileyecek boyutlar içerdiğini dile getirmektedir:

> Onlara iletilen ya da zaten onların otomatik olarak paylaştığı hususlar Türkiye'nin iç sorunu değil. Kültürel aidiyet olarak kendini Türk hissedenlerin, Türk olanların ortak sorunları. Mesela Ermeni meselesi, tamam yani buna gözlerini kapatsınlar, yarın öbür gün çocuğu okulda böyle bir şeye muhatap olacak ve tarih dersinden senin dedelerin şu kadar adamı kesmiş diye gerçeklerle bağdaşmayan şeyleri amiyane tabirle okutmaya kalkışacaklar. Bu sefer de böyle bir sorun ortaya çıkacak. Dolayısıyla küresel bir dünyada yaşıyoruz artık memleketlerin iç sorunları diye bir şey kalmadı. Bütün sorunlar ve imkânlar birbirleriyle bağlantılı. Bunun farkında olmak lazım.(E31)

Bu bağlamda, Türkiyeli göçmenlerin 2014 yılından itibaren gümrük kapıları yanında bulundukları ülkenin yurtdışı temsilciliklerinde de oy kullanma hakkına sahip olması hususu da, katılımcıların üzerinde durduğu bir başka konu olmuştur. Türk vatandaşlarının anavatana olan aidiyet ve ilgilerini artırdığı düşünülen bu uygulama, bazı katılımcılar açısından ev sahibi ülkede yerleşik diasporanın ayrışmasına zemin hazırladığı ve var olan toplumsal kutuplaşmaları artırdığı gerekçesiyle erken bir adım olarak görülmektedir:

> Buranın Türkiye'nin bir eyaleti gibi bir seçim arenası haline gelmesi buraya olumlu değil olumsuz yansıdı. Onun için yurt dışında oy kullanmak güzel bir şey ama erken bir şey. Biz daha bunun altyapısını yapmadık. Kültür ve eğitim açısından biz o noktaya gelmedik. Bizim insanımız Viyana'da ama halen Türkiye'de yaşıyor. Tüm olayları takip ediyor. Seçimlerden sonra da tüm tartışma ortamı komple buraya yansıdı. Buradaki insanlar arkadaşken tartışmaya başladılar, kutuplaşmaya başladılar. Tüm camilerimizde o- bu tartışmaları başladı. Bizim buna ihtiyacımız yoktu. Buradaki 100 bin Oya Türkiye'de hiçbir siyasetçinin ihtiyacı yok. Biz daha Avrupalı olmadan, -buranın bir gerçeği var- bunu kavramadan, bu tartışmaların buraya gelmesi bizi daha çok birbirimizden ayırdı.(E25)

Türkiye'deki seçimler için yurtdışında açılan parti temsilciliklerine değinen bir başka katılımcı ise, söz konusu durumun diasporayı ayrıştırmak yanında göçmenlerin Avusturya'daki siyasal katılımı da olumsuz etkilediğini düşünmektedir:

> Mesela son dönemde partiler yurt dışında büro açma olanaklarına sahip. Ben şahsen bunu doğru bulmuyorum. Niye? Bizde zaten çok kötü durumda olan siyasal kemikleşmeleri ve cepheleşmeleri besleyen bir şey. Gidip oy kullanmak, vatandaşısın hakkındır git kullan. Bu yeterli bence, ötesine gitmek kötü bir şey. Bu beraberinde başka şeyleri getiriyor. Şimdi CHP'liler, AKP'liler kuruyor, HDP'liler kuruyor. Kıran kırana bir savaşa giriyorsun, başka hiçbir şey yapmıyorsun. Her taraftan zarar görüyorsun: Bir; birbirine giriyorsun zarar görüyorsun, kemikleştiriyorsun. İki; toplumla bağını unutuyorsun. Buradaki seçime gitmiyorsun. (E12)

Türkiyeli göçmenlerin bulundukları toplumda azınlığı teşkil ettiğini hatırlatan bir katılımcı ise, hak ve özgürlüklerin kazanılması bağlamında diaspora içerisinde birliğe duyulan ihtiyacı şu şekilde ifade etmektedir:

> Türkiye'deki siyasi durumları buraya taşımamız tabii kötü. Burada bizim aramızda kutuplaşmalar oluyor. Polarisiert (kutuplaşmış) oluyoruz. Türkiye'deki gibi insanlar ikiye ayrılıyor. Gerek yok buna. Çünkü biz burada azınlığız. Koyunlar gibi toplu yaşamak zorundayız ki kurda karşı gelebilelim. Parçalanmışsak, her birimizin boynunda bir ip, akıbeti bellidir. Bunu söylemek istiyoruz.(E23)

Seçimlerin yurtdışına taşınması sonrası, diğer gruplar gibi kendi siyasi ideolojileri için destek faaliyetleri yürütmeye çalıştıklarını ifade eden ve MHP çizgisine yakınlığı ile bilinen Avusturya Türk Federasyonu'ndan üst düzey bir yetkili de bahse konu kutuplaşmadan mustarip görünmektedir:

> Bundan sonra ben de diğerleri gibi çalışmak zorundayım. Böyle bir çalışma yapmak zorundayım. Çünkü ciddi bir tabana sahibim. Ama kapıdan giren hiçbir insanımıza kimliği ile siyasi bağı ile alakalı muamele etmemişiz. Ama diğerleri nasıl yapıyorsa sen de onu yapmak zorundasın. Fakat buna rağmen toplumun ayrışması ile alakalı yapılacak hiçbir çalışmayı tasvip etmiyorum. (…)Toplum kutuplaşmamalı, yani çatışmaya dönüşecek yapılar oluşmamalı. Bunlar maalesef oluyor yani. Bizim insanımız, Avrupalı gibi değiliz. Bu bizim eksi yönümüz. Burada da seçim oluyor. Ben ne miting ne başka şey görüyorum. Evlere gelen prospektlerle vatandaş kafasındaki yapıyı oluşturuyor. Ama bizde öyle değil ki. Burada kavga dövüş. Türkiye'de yaşananları görüyoruz. Bizde her şey patırtılı kütürtülü ya da çok sesli olacak. Böyle bir kültür var maalesef. Burada aynı sıkıntıların yaşanmasını bu manada istemiyorum. (E4)

Çalışmanın kuramsal bölümünde, Waterbury (2010)'nin, diaspora politikalarının köken ülkedeki siyasi elitlerce seçimlerde başarının ve meşruiyetin bir enstrümanı olarak kullanıldığını düşündüğünden bahsedilmişti. Ona göre, diaspora politikalarının seçim yarışlarındaki doğrudan etkisi dışarıdan vatandaşlık ve oy kullanma hakkı gibi uygulamalarla pekiştirilmekte idi. Bu değerlendirmeye benzer şekilde, Avusturya İslam Federasyonu (AİF)'ndan bir temsilci ise, Türk diaspora toplumuna bir hizmet gibi sunulan yurtdışında oy kullanımının, aslında diasporadan çok Türkiye'deki siyasilerin emellerine hizmet etmekte olduğundan şöyle yakınmaktadır:

> Maalesef Türkiye Cumhuriyeti popülist bir siyasetle (hareket ediyor). "Biz şunu yapacağız, bunu yapacağız" ile olmuyor bu işler. Yurt dışındaki Türklerin şuan oy kullanması en çok kimin işine yarıyor? Türkiye'deki siyasi partilere yarıyor. Bana yaramıyor. Oraya yapılan efor kadar dil eğitimine yapılsa, ben eminim çok daha farklı yerlere geliriz biz. (E26)

Kuramsal bölümde de bahsedildiği gibi Gamlen'e (2013, s. 4-5) göre, devletler diaspora politikaları yoluyla iç politikalarını ve güçlerini ulusal sınırlarının ötesine genişletmek istemektedirler. Bu noktaya dikkat çeken parlamenter bir katılımcı ise, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın seçim öncesi Avrupa ülkelerini ziyaretini hatırlatarak, diasporanın iç kamuoyu ve uluslararası alanda güç kazanmanın bir enstrümanı haline getirildiğini ifade etmektedir:

> Seçimlerinden evvel Cumhurbaşkanının Almanya ve Avusturya'ya gelmiş olması, kendi iç politikası için. Yoksa onları burada bestaerken (güçlendirmek) yapmak için değil. Aynı zamanda buradaki ülkelere ve siyasete bir işaret olarak: Bakın benim burada bu kadar gücüm var. Ben geldiğimde 10 bin kişi çok rahat toplanıyor. Yani eninde sonunda bunların çoğu da Avusturyalı. Sizin de seçim zamanınız gelecek. Öyle görünüyor.(K6)

Diğer yandan, Türkiye'nin iç siyaset konularının Avusturya'ya taşınması ve göçmenlerin enstrümanlaştırılması hususunda tek etkenin Türkiye'deki siyasi irade olmadığı, bilakis mezkûr konuların bizzat Avusturya makamları ve medyasınca öne çıkarıldığından dem vuran sosyolog bir katılımcı ise bu durumu şöyle özetlemektedirler:

> Taşınmaması daha iyi olurdu bu kadar açıktan. Ama bunu sadece Türkler yapmıyor. Avusturya haberlerini izlediğin zaman ya da gazetelerine baktığın zaman, bazen 2-3 sayfa Türkiye ile ilgili haber var. Hiç alakasız… Mesela; Standard gazetesini açıyorsun, hafta sonu ekinde 4 sayfa Erdoğan'la ilgili ya da başka bir şey. Türkiye'de bile yapılmayan haberler bazen burada yapılıyor. (E16)

Çalışmanın Avusturya entegrasyon politikalarının anlatıldığı bölümünde (Bölüm 4.4), Avusturya'da resmi olarak bir terör örgütü kabul edilmesine rağmen PKK mitinglerine göz yumulduğu ve yapılan bir takım propaganda faaliyetlerine milletvekilleri düzeyinde destek verildiğinden bahsedilmişti. Bu duruma gönderme yapan bazı katılımcılar, Avusturya'nın Türk siyasetinin belirli konulara duyduğu bu ilgiyi ve Türkiyeli muhalif parti ve gruplara karşı sergilenen çifte standardı şöyle anlatmaktadır:

> PKK iç siyasetini neden buraya taşıyor? Hem de bağıra bağıra milletin gözüne soka soka. Polis kontrolünde. Bunlar uydurduğum şeyler değil. Bunları televizyonlarda, gazetelerde, her yerde görüyorsun. Onlar bunu yapıyorsa, bu da siyaseti Avusturya'ya getirmek değil mi? Avusturyalı siyasetçi istediği için onlar getirebilirler, ama bunlar getiremezler mi? (E21)

> Bu konuda Avusturya'nın kesinlikle çifte standardı var. Yani PKK ile ilgili bir bayrak asıldığında kimse hiçbir şey söylemiyor. Pankart açıyorlar birinci Viyana'da. Öcalan'ın resimlerini asıyorlar, yürüyüş yapıyorlar. PKK bir bomba atıp onlarca insanı şehit ederken kimsenin umurunda olmuyor ama onlardan bir tanesi ölünce kıyamet kopuyor. Cumhurbaşkanı gittikten sonra CHP'den HDP'den gelenler oldu. Onları belediye karşıladı. Onlar buranın içişlerine karışmak olmuyor da, Türkler Cumhurbaşkanlarını burada sevgi gösterisiyle karşıladıkları zaman mı problem oluyor? Yani burada Avusturya'nın bir çifte standardı var. PKK'lılar yürüyüş yaptığında kimse içişlerini neden buraya taşıdınız demiyor. Ama Türkiye ile ilgili bir mesele olunca korkuyorlar. Neden? Çünkü sayı olarak Türkiye'yi seven kesim çok fazla. Bu da korkutuyor. Nihayetinde bunların nüfusu 8 milyon. (K4)

5.2.2.2. Türkiye Lehine Gösteriler

Türk iç siyaset konularının diasporanın gündemine taşınmasının en somut göstergelerinden biri yurtdışında Türkiye lehine yapılan gösteri ve etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinde yasa tasarısı olarak tartışılan Ermeni Soykırımı iddiaları, 2015 darbe girişimi, Gezi olayları ve PKK ile mücadele gibi Türkiye'nin öncelikli gündem maddelerinin yurtdışında yaşayan Türkiyeli göçmenlerin de ilgi odağı olduğu, bu konularda çeşitli miting, protesto yürüyüşleri ve basın açıklamaları gibi etkinlikler tertip edildiği bilinmektedir. Bu ve benzeri etkinlikleri Türkiyeli göçmenlerin haklı ve doğal bir refleksi olarak yorumlayan görüşlerin yanında, söz konusu etkinliklerde Türk siyasi iradesinin doğrudan etki ve yönlendirmesi olduğunu düşünen araştırmacılar da mevcuttur. Örneğin Ünver (2013), Türkiye'nin dolaylı desteğiyle 2012 yılında Fransa'da düzenlenen Ermeni Soykırımı yasa tasarısı karşıtı protestoları örnek göstererek, söz konusu protesto ve benzeri etkinliklerin, Türkiye'nin iç siyasetini Türk diasporası yoluyla uluslararası alana taşıma isteğinin bir göstergesi olduğundan bahsetmektedir. Benzer şekilde 2013 yılında

Düsseldorf'da UETD tarafından düzenlenen "Respect for Democracy"(demokrasiye saygı) isimli konvoyu örnek gösteren Aydın (2014), söz konusu etkinliği Türkiye'nin yönlendirmesiyle icra edilen bir lobi faaliyeti olarak yorumlamaktadır (s.26). Araştırmanın kuramsal çerçeve bölümünden hatırlanacağı üzere, devletlerin diasporalarıyla geliştirdikleri ilişki modellerinden biri olan "Merkez-Çevre" modeli de devletlerin diasporalarını konsolide etme ve yönlendirmede etkin birer aktör olduklarını kabul etmektedir.

Buna benzer şekilde, araştırmanın uzman akademisyen bir katılımcısı da, Türk siyasi iradesi tarafından Türkiye'nin iç meseleleri ve iktidar partisinin faydası doğrultusunda bir destek talep edildiğini doğrulamakta ve bu durumu *klientalizm* yaklaşımıyla açıklamaya çalışmaktadır. Türkçe'ye "müştericilik" şeklinde çevrilebilecek olan bir siyaset bilimi kavramı olarak *klientalizm,* toplumsal kaynakların fırsat eşitliği gözetilmeksizin sunacakları destek ve siyasal itaat karşılığında müşterilere dağıtıldığı toplumsal organizasyon modellerini imlemektedir (Eisenstadt ve Lemerchand, 1981). Türk diaspora politikası açısından bakıldığında klientalizm, siyasal otoritenin yurtdışında Türkiyeli göçmenler tarafından kurulmuş kurumsal yapıları ve bireyleri kendi çıkarları doğrultusunda araçsallaştırma eğiliminin bir karşılığı olarak kullanılmaktadır. Buna göre birey ve kurumlara verilen destekler, genellikle profesyonel ölçütlerden çok siyasi sadakat ölçüsüne nispetle sunulmaktadır. Gerek siyasi ve sosyal kariyer kazanımları, gerek finansal destek mekanizmalarından daha fazla yararlanabilmek adına söz konusu kurumlar ve bireyler var olan siyasi iktidarla bağlantı kurmakta ve asimetrik/dikey bir ilişki çerçevesinde devletin talep ettiği destek ve itaati ona sunmaktadırlar. Söz konusu durum bağlamında UID (eski adıyla UETD) örneğini veren katılımcı, bu gibi kurumların Türkiye'deki siyasi irade tarafından "klientalist" bir ilişki çerçevesine sokulmak istendiğini şöyle anlatmaktadır.

> UETD kurulurken (böyleydi). Bu tür kurumlar kurulurken dikkatli olmak lazım. Devlet orada bir hata yaptı. Daha önce bu hatalar askerler tarafından yapılıyordu. Şimdi yeni iktidar tarafından yapıldı. Dolayısıyla devlette bir süreklilik var, hata yapma konusunda. Ne yaptı AK parti? Klientalist bir ilişki kurdu. Genelde klientalist ilişkiler işlerin kolay yürütülmesi için kurulur, işlerin doğru yürümesi için değil. Dünyanın her yerinde görüyoruz kolay olan ne ise ona gidiyoruz. Türkiye de kolay olanı seçti ve klientalist bir ilişki geliştirdi ve dedi ki; sen benim Avrupa'daki ayağım olacaksın ve ben senin üzerinden Avrupa'daki diasporama kavuşacağım. (E29)

UETD Avusturya'da uzunca bir dönem etkin faaliyet yürüten ve Türkiyeli göçmenlere yönelik tartışmalarda Avusturya medyasında da sıklıkla fikrine başvurulan aktivist bir katılımcı da, Türkiye'nin bu etki ve müdahale isteğine değinmekte ve Türkiye gündeminin Türkiyeli göçmenlerin şartları düşünülmeden birebir Avusturya'ya taşınmasını problemli

görmektedir. Yerel şartların dikkate alınmadığından yakınan katılımcı, UETD örneğinden yola çıkarak yukarıdan inme direktiflerin yarattığı olumsuz sonuçları şöyle izah etmektedir:

> Türkiye'desin, stratejiyi oradan buraya bakarak yapıyorsun. Ve bizdeki merkezcilik beni çok rahatsız ediyor: UETD'nin Almanya'daki başkanı Türkiye'deki başkanlıktan alır talimatı, oradan buraya gelir. Burada belki tamamen yanlış bir adım… Biz insanları gözümüzde çok büyütüyoruz, kim olursa olsun. Oradaki insan benim burada görebildiğimi göremez, mümkün değil. Mesela yürüyüş yapıldı Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde. Irkçı mı değil mi altı senemizi belirleyecek bu. (…)Irkçıların kullandığı en iyi malzeme neydi? Erdoğan yürüyüşleri. Seçimden 3 gün önce bir yürüyüş daha… Diyoruz ki seçim var. "Olsun emir büyük yerden". Ya Böyle bir şey olamaz. 3 gün sonra yürüyelim biz. Biz boykot ettik, bozuldular tabii… (…)Tabii genel bir çerçeve çizebilirsiniz; mesela ırkçılıkla mücadele ya da PKK ile mücadele. Ama bunun nasıl olması gerektiğini siz bilemezsiniz. Bırakın da yürüyüş tarihine bari biz karar verelim. Burada seçim var bir şey var. Tamamen başarısız olacak. Türkiye için burada yapılan yürüyüşün etkisi 0.001. Hatta herkes oy verse bile 0.1 değişiyor Türkiye'deki oy. Çünkü çok küçük, bir il bile değil yani. İlçe kadar Türkiye vatandaşı yaşıyor; 300 bin. Ama bizim her şeyimiz bu. Buradan oraya bakmamız gerekiyor oradan buraya değil. (E10)

Diğer yandan, önceki bölümlerde de dile getirildiği gibi, Avusturya yetkililerinin entegrasyon bağlamında dile getirdikleri en büyük eleştirilerden biri, düzenlenen gösteri ve yürüyüşler yoluyla Türkiye'nin "iç meselelerinin Avusturya'ya taşınması"dır (Die Presse, 18 Temmuz 2016). Entegrasyona büyük zarar verdiği iddia edilen bu duruma değinen bir katılımcı, Türkiye'nin meselelerini milliyetçi bir refleksle Avusturya'ya taşınmak istediğini düşünmekte ve bunun entegrasyon ve diasporanın ayrışması noktasında yol açtığı zararı şöyle ifade etmektedir:

> Mesela sen herkese bayrak dağıtıyorsun, bu Avusturya için anlamsız bir şey. Mesela burada milli değerleri koruyacağız, 19 Mayıs kutlaması örneğin diyorum, çok anlamsız bir şey yani. Türkiye devletinin direk bunlarla ilgili müdahalesini ben anlamsız buluyorum.(…) Bir potansiyel var. Bunu olumlu bir şeye dönüştürecek bir Türk toplumu lazım. Türkiye'nin olumlu ödevler vererek desteklemesi lazım. Olumsuz ödevlerle; "Sen orda Erdoğancı eylem yap", "Ermeni yasa tasarısına karşı eylem yap"… Bunların olumlu hiç bir getirisi olmayacak. Bunlar burada bizim entegrasyonumuzu zorlayacak şeyler. (E24)

Söz konusu duruma ilişkin PKK karşıtı gösteriler üzerinden yorumda bulunan sosyolog-araştırmacı bir katılımcı ise, yükselen Türkofobi ve İslamofobiyi hatırlatarak Türkiyeli göçmenlerin Türkiye ile ilişkilerinde ve düzenledikleri etkinliklerde diğer etnik gruplara nazaran daha dikkatli davranması gerektiğini düşünmektedir:

> PKK'lılar var burada. Türkiye taraftarları var. Bayraklarla dolaşılıyor. Bunlar normalde kesinlikle iyi bir durum değil. Bu bizi normalleşen bir azınlığa getirmiyor. Tam tersine ön planda olan sorunlu bir azınlık haline getiriyor. Her hareketimiz izleniyor sürekli. Kesinlikle iyi bir etkisi olmadığını düşünüyorum. Normal bir toplum olsa, bunların normal karşılanması gerekir. Normal açık bir toplumda, Latin Amerika'da sorun çıkınca bir takım vatandaşlar Stephanplatz'a gidiyorsa, bunun da normal karşılanması gerekir. Ama burası öyle bir toplum değil. Bizim Türkler yapmasın sussunlar, onu demiyorum ben. Normalde yapabilmeleri lazım ve Avusturya'nın da bunu normal karşılaması lazım. Ama durum öyle değil; Birincisi Müslümanlar üzerinden çok büyük bir dışlanma var. İkincisi Türkiye üzerinden çok düşmanımsı dışlayıcı bir tutum var, Avusturya genelinde. İkisi birleşince çok problemli bir şey oluyor. (E16)

2015 yılında Avusturya Parlamentosu'ndaki 6 siyasi grubun ortak kararıyla onaylanan Ermeni soykırımı yasası ve bunun karşısında Türkiyeli göçmenler tarafından Viyana'da düzenlenen protesto yürüyüşlerinden bahseden aktivist bir başka katılımcı ise, Türkiye'nin

yönlendirmesiyle organize edildiğini düşündüğü bu eylemlere yönelik eleştirisini dile getirmektedir. Zaten Avusturya'ya sadakatlerine şüphe ile bakılan Türkiyeli göçmenleri, sadece Türkiye'nin faydası gözetilerek bu tarz milliyetçi eylemler içerisinde bulunmaya teşvik etmenin göçmenlerin etiketlenmesine sebep olduğunu şöyle ifade etmektedir:

> Kazanılacak bir savaş mı? Değil. Bütün partiler birleşip yapmış mı? Evet. Ya sen bu konuda bir şey yapacaksan bir bilimsel araştırma yap, o tarz bir şey yap. Ama neden insanları dışarıya gönderiyorsun ki? Orada fotoğrafları çekiliyor, işte Türkler yine çıktı genozid leugnen (soykırımı reddediyorlar) ediyorlar falan tarzı laflar oluyor. Yani ben bunu bir harcamak olarak görüyorum ve dernekler sonra basın açıklaması yaptı. Oradaki dernekler de negatif bir şekilde anıldı medyada. Yani sonuçta bizim derneklerimiz medyada kötü bir in einem schlechten licht angestellt (kötü şekilde sunuldu). Ben resmen piranaların önüne yem atılmış gibi gördüm o insanları, o dernekleri. Çünkü piranalar gibi paramparça ettiler, bir haberlere bakın isterseniz. Resimler çekiliyor, isimler yazılıyor, kaydediliyor, işleniyor. Ve Avusturya'daki Türk toplumu için herhangi pozitif bir şey mi getirdi, bizim hayatımız, yaşam kalitemiz düzeldi mi bunların protestosu sayesinde? Hayır. Ama Türkiye güç gösterisi yaptı. Türkiye dedi ki "Bizi orada seven insanımız var". Sırf Türkiye için yani o insanlar yem oldu. Başka bir şey değil. (K5)

Aslında bu yürüyüşleri eleştirenler de dâhil katılımcıların büyük çoğunluğu, göçmenlerin Türkiye lehine bir takım faaliyetlerde bulunmasının ve Türkiye'nin ilgisinin doğal olduğu konusuna hak vermektedirler. Onların gözünde problemli olan nokta bu eylemler için kullanılan metot ve yöntemlerdedir. Katılımcılar, diasporanın ev sahibi ülkede Türkiye lehine yürüttüğü faaliyetlerinde daha incelikli, soft ve ekili yöntemler kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Yukarıdaki katılımcının Ermeni Soykırımı iddialarına karşı yürüyüş yerine bilimsel araştırma yapılması önerisi gibi, Türkiye'nin gündeminin sokak gösterileri yoluyla Avusturya taşınmasını eleştiren ve UETD Avusturya'nın kuruluş ve çalışmalarında önemli katkılar sunan bir katılımcı, ev sahibi ülkenin de faydasını gözeten ve içerik yönünden emek harcanacak projeler yapılmasının tüm taraflara önemli katkılar sağlayacağını düşünmektedir:

> Türkiye'ye gelince; elbette Türkiye buradaki vatandaşı ile ilgilenecek. Ama şunu yapmaması lazım: Buraya amigoları göndererek, buradaki insanları gaza getirerek, buradaki insanları fevri bir şekilde sokaklara dökerek değil. Burada 300 bin insan yaşıyor, bu çok büyük bir oran. Türkiye'nin diaspora konusunda elinde oynatması gereken bir ülke. Ama sen sokak kavgalarına, çok alt seviyelere düşerek bunu yaparsan muhatap bulamazsın ve etkileyici olamazsın. Üret! (…) Eğer sen buradaki siyaseti, karar mercilerini etkilemek istiyorsan, o zaman muhatap bulman lazım. Muhatap bulabilmek için de içerik üzerine çalışman lazım. (…) Biz bunun zamanında iyi örneklerini verdik, UETD ilk kurulduğunda hiçbir imkânımız yoktu ama çok iyi projelere imza attık. Türkiye'den 1 Cent para almadık. Buna rağmen düzgün işler ortaya çıktı. (E1)

Katılımcılar arasında, söz konusu gösteri ve eylemlerde Türkiye ve dahası iktidar tarafgirliği yapıldığı ve bunun bizzat Türk hükümeti tarafından teşvik edildiği yönündeki görüş ağır basarken, bu gibi olaylarda doğrudan Türkiye'nin bir dahli olmadığını düşünen bazı katılımcılar da vardır. Bahse konu gösterilerin Türkiye'nin herhangi bir yönlendirme ve etkisi olmadan göçmenlerin spontan bir refleksi olarak geliştiğini ifade eden MÜSİAD yetkilisi bir katılımcı, bizzat kendi tecrübesinden yola çıkarak darbe akşamı yaşanılan sürecin kendiliğinden nasıl geliştiğini şu şekilde anlatmaktadır:

> Herkes telefon açıyor soruyor abi ne yapalım? İnsanlar yerinde duramıyor. Bir de memleketinden uzaktasın. Sosyal medya var. İnternet var. Bilgiyi de direk kaynağından alıyorsun. İnsanlar düşünemiyor ki 2016 yılında 15 Temmuz'da… Bir şeyde yapamıyorsun çıldırıyorsun. Ne yapalım, ne yapalım? Türk bayrağının altında toplanalım. Zaten millet başlamış gitmeye Elçiliğin önüne. İnsanlar bilmiyor ki ne yapılır. Ama işte bayrağa sahip çıkma, deşarj olma. Yani oraya gideceğiz ama orada da ne yapacağız bilmiyor insanlar. Spontan gelişmiş bir şey yani. (E7)

5.2.2.3. Lobi Beklentisi

Çalışmanın kuramsal bölümünde, dünya genelinde diaspora yönetimine olan ilgideki artışta, göçmenlerin lobi faaliyetleri gibi anavatana sunabileceği katkıların keşfedilmesinin büyük önemi olduğundan bahsedilmişti. Ayrıca diasporanın bu siyasi müdahale potansiyeline ne kadar sahip olduğu konusu tartışmalı olsa da, devletlerin yine de lobi faaliyetlerini -öneminin giderek artacağına inandıkları- ek bir etki alanı olarak düşündükleri de ifade edilmişti. Bu yaklaşıma benzer şekilde, katılımcıların büyük kısmı Türkiye'nin uluslararası güç savaşında diasporasından destek talep ettiğini ve rekabet ve çatışma durumlarında savunuculuğu doğrudan diaspora üzerinden yürütmek istediğini düşünmektedirler. Bu bağlamda görüşlerini dile getiren araştırmacı-yazar bir katılımcı, Avusturya'daki Türk toplumuna yönelik böyle bir beklentiye girmenin yersiz olduğunu belirtmektedir. Dini literatüre atıfta bulunarak örnek veren katılımcı, Avusturya'daki Türk diasporasının lobi yapabilmek için gerekli olan insan kaynağı ve ekonomik güçten yoksun olduğunu şöyle ifade etmektedir:

> Yumruklaşacak bir durumumuz yok bizim, ama yumruk sallayıp duruyoruz. Mesela şunu düşünün; sahabenin bile belirli temel taşları vardı. Bir Ebubekir vardı. Bir Ömer vardı. Güç dağılımında belirli bir güç vardı. Buna uygun olarak yerlerinden çıktılar, Medine'ye yerleştiler. Şuradaki toplumda böyle bir güç dağılımımız yok. Buradaki Türk toplumunda bir Ömer'imiz, bir Ebubekir'imiz yok. Yani ETSAN (bir Türk marketi) ne kadar Ebubekir olabilir. Adamlar saati 2-3 avroya öğrenci çalıştırıyorlar. Kendileri devamlı kurumlarla problemler falan. Bunlar ne kadar bizi temsil edebilirler. Toplumda temel direklerimiz olmadan nasıl yumruk sallayalım ki bunlara, gözdağı verelim? (E9)

Göçmenlerin Avusturya ekonomisi ve siyasetinde etkin pozisyonda olamamaları yanında ekonomik kaynak eksikliğine de vurgu yapan katılımcılar olmuştur. Örneğin, Avusturya İslam Federasyonu (AİF)'ndan yetkili bir katılımcı, siyasi arenada özellikle Kürt lobisinin etkisiyle gelişen Türkiye karşıtlığı gibi sorunların çözümü için lobinin gerekli olduğuna hak vermekte, ancak bunun göçmenlerin kendi kaynaklarıyla değil, Türkiye'nin ayırdığı bütçe ile çözülebileceğini düşünmektedir. Amerika gibi ülkeler için ayrılan lobi kaynaklarının az bir miktarıyla Avusturya'da önemli destekler kazanılabileceğini söyleyen katılımcı, durumu şöyle izah etmektedir:

> Türkiye Amerika'da lobi faaliyeti için yıllık 50-60 milyon dolarlık para aktarıyor. Bunun onda biri Avusturya'ya aktarılmıyor. Daha doğrusu Avusturya'da böyle bir hizmet yok. Ki olabilir. (…) Farklı insanları alıp Türkiye'ye parlamentoya götüreceksin. Yeri geldiğinde yedireceksin, olayları yerinde gösterip, bizim çerçevemizden görmesini sağlamak lazım. Buraya geldiğinde de raporlarla, altyapı ile beslemek lazım. Mesela Türkiye'ye bir heyet gidecek. Buradaki belli bir kesim o heyeti gitmeden "anti Türkei" (Türkiye karşıtı) propagandası ile

> dolduruyor. Bizim elimizde imkân olsa; bir akşam yemeği verip, "Arkadaşlar bakın Türkiye'ye gideceksiniz. Türkiye'nin gündeminde şu an şunlar şunlar var". Bu dipnotları biz versek. Bunlar için bizim paraya, desteğe ihtiyacımız var. Bunu burada STK'ların karşılaması mümkün değil. Şu an var olan STK'ların hiçbiri bunu yapamaz.(…) Maddiyatın açamayacağı bir kapı yok. Bu Türkiye'de de aynı ya burada da aynı. Gidip konuştuktan sonra eminim birçok milletvekilini ikna edersiniz. 100 kişi mi götürdün? Bunlardan 10 tanesi bile Türkiye'ye karşı bakışını değiştirse parlamentoda belki farklı bir hava olacak. (E26)

Bununla birlikte, Türkiye'nin göçmenleri kendi siyasi menfaatleri için doğrudan bir lobi enstrümanı olarak kullanmak yerine, bu grupları bulundukları toplumda sosyo-ekonomik olarak güçlendirmesinin her iki taraf için de daha verimli olacağını düşünen katılımcılar da olmuştur. Bu duruma değinen bazı katılımcılar, göçmenlerin doğru projelerle desteklendiğinde bulundukları ülkelerde lobi görevini doğal bir şekilde icra edebileceklerini ifade etmektedir:

> Buradaki insanımız gerçekten güçlü olursa ülkemiz zaten güçlenecek. Bundan emin olsunlar. Benim buradaki vatandaşımın eğitim seviyesi yüksekse, burada siyasi arenada söz sahibi olduysa, bu Türkiye'yi yükseltecektir. O zaman bir Kurz kalkıp Türkiye ile restleşemez. 27 tane ülkeye hayır deyip veto koyamaz o zaman. Sen bunu yapmaz da buradaki insanı basit seçmen olarak görürsen, o zaman verim olmaz, lobi olmaz. Avrupa'da 10 milyonu aşkın Türk yaşıyor. Müslüman daha fazla. Bu büyük bir güçtür. Ama bunu daha düzgün şekilde kullanman lazım. Kendi şahsi çıkarlarını için değil burada güçlendirerek.(E1)

> Türkiye destek sunmalı kesinlikle, ama onları (göçmenleri) ausnützen (kullanmak) olarak değil. Burada daha iyi yaşayabilmesi için imkân sunmak. Daha iyi yaşarsa, daha özgüvenli olursa ilerde burada politika da yapar, zamanı gelince Türkiye'nin lehine işler yapabilir. (E24)

Diğer yandan, göçmenlerin lobi için kullanılmasına tamamen karşı olan bazı katılımcılar ise, dünyadaki genel eğilimi de örnek göstererek Türkiye'nin bu işi daha profesyonel şekilde yapması gerektiğini ifade etmektedirler:

> Bu işin (lobinin) profesyonel yapılması gerektiğini düşünüyorum. Lobi firmaları ve medya ile. Başka ülkelerle kıyaslıyorsun: Onların burada azınlıkları yok. Ama çok iyi lobi faaliyetleri yapıyorlar. (…) Sen bu kitleyi (Türk göçmenleri) "Bizim Almanya'da üç buçuk milyon insanımız var. Yapmazsan ayaklandırırız" mı diyeceksin? Çok zor. Bunun yerine Türkiye açısından düşünecek olursak, algı değişikliği üzerine, medya üzerine, politikacıları etkileyebilmek ve benzeri. Yani kitlesel bir şekilde değil de, daha profesyonel yapılarla olacak bir şey. Bunu Türkiye ne kadar yapabiliyor bilmiyorum. Medya, akademik işbirlikleri, araştırmalar, araştırma merkezleri, thinkthank'ler, işbirlikleri yükseltilebilir. (E16)

> Dünyada lobi faaliyeti yapan profesyonel şirketler var, Burada, Amerika'da, Avrupa'da. Burada da kullanılması lazım. Burada da bir lobi kanunu var. Kanuna göre hareket eden şirketler var. Bunların kullanılması lazım. (E9)

5.2.3. Türk Diaspora Politikasında Dil Ve Yaklaşım

5.2.3.1. İç Siyaset Retoriğinin Taşınması

Mülakatlarda öne çıkan önemli bulgulardan biri de, çağdaş Türk diaspora politikasında kullanılan dil ve yaklaşıma yönelik olmuştur. Çalışmanın Türk Diaspora Politikası isimli bölümünde de anlatıldığı gibi, AK Parti hükümetiyle birlikte Türk diaspora politikasında yaşanan değişimin en belirgin yanlarından biri söyleme ilişkindir. Türk iç siyasetinde kullanılan tarihi-dini motiveli "Yeni Osmanlıcı" retorik ve muhafazakar tandanslı milliyet

anlayışı diaspora politikalarının icrasında da göze çarpmaktadır. Yukarıda bahsedilen Türk iç siyaseti konularının yanında, bu iç siyaset retoriğinin de yurtdışına taşındığı hususunda görüş beyan eden bazı katılımcılar, bu konuda eleştirilerini dile getirmektedirler. İç siyasette kullanılan ve belki de faydalı bir takım söylemlerin, Türkiyeli göçmenlerin şartları düşünülmeden birebir Avrupa'ya taşınmasını problemli gören bir katılımcı, bu durumun yarattığı olumsuz sonuçlardan bahsetmektedir. Diaspora ile yakından ilgilenen dönemin İstanbul Milletvekili Metin Külünk'ün İslam Yasası'nı kabul eden Avusturya hükümetine karşı "*İslam'ı protestanlaştırma talebinizden vazgeçin. Müslümanların arasına fitne sokmaktan vazgeçin. Bırakın Müslümanlar kendi dinamikleriyle kendi işlerini görürler*" (Haber7, 7 Mart 2015) şeklindeki demecinden dem vuran katılımcı, siyaseten kullanılan bu dilin ancak "Diriliş Ertuğrul" a yakışan bir üslup olduğunu ve bu tutumun yanlışlığını şu sözlerle eleştirmektedir:

> Türkiye'den Avrupa'ya, Avusturya'ya gelen sorumlular çok büyük bir retorik yanlış yaptılar. Türkiye'de iç siyaset arenasındaki bütün söylemi, retoriği olduğu gibi buraya getirdiler. (…) Ancak burada hiç işe yaramadı bunlar. Tam tersi bir etki gösterdi. Çünkü Türkiye'de insanların gönlüne hitap etmek için siyasi arenada söylenen sözler farklı olabilir. Kendi içinde haklılığı ve doğruluğu olabilir. Ama siz çerçeveyi değiştirdiğiniz zaman getirip de Avrupa'da, azınlığın Türkler olduğu bir toplumda bu söylemleri kullanacak olursanız, o zaman hiç beklemediğiniz bir takım etkiler alabilirsiniz. Bunu tartamayan, bu kapasitede olmayan parlamento yetkilileri buraya gelip hala bu söylemlerine de devam ediyorlar ayrıca. Yani gerçekten çok basit düşünen ve Türk olmayı bir övünç meselesi olarak gören ve biraz da ezilmişliğin bir sonucu olarak böyle davranan bir kesim var. Ve onların hoşuna gidiyor bu sözler. Açıkçası itiraf etmeliyim ki bazen benim bile hoşuma gidiyor. Ama siz tutup da bunu Avusturyalıların önünde, Avusturyalı gazetecilere anlattığınız takdirde olay bambaşka bir boyuta ulaşıyor. Yanımda da hatta bir tane örnek var: Yeni Şafak, Metin Külünk'ün şeylerini 2-3 gazete önce yazdı. İşte "İslam'ın içini boşaltmaya çalışıyorlar." Bu belki Diriliş Ertuğrul'a yakışan bir cümle yani işte; Haçlılar bunu yapıyor. (…) Dediğim gibi Reisin retoriğini birebir buraya getirdiğimiz takdirde, bunun bize çok büyük zararı oluyor. (E9)

5.2.3.2. Çatışmacı ve Popülist Dil

Alanyazında, AK Partinin ilk iktidar döneminde daha özgürlükçü ve kapsayıcı bir dil kullandığı, bu dilin daha sonraki dönemlerde merkezden sağa kayarak giderek daha sert ve çatışmacı bir biçime dönüştüğü şeklinde yorumlar mevcuttur (Devran, 2018; Parlak, 2015). Buna benzer şekilde, söz konusu çatışmacı dilin diaspora politikalarına da yansımaları olduğunu düşünen bazı katılımcılar, ülkeler arası ilişkilerde verilen fevri ve sert tepkilerin göçmenler için olumsuz sonuçlar yarattığı görüşündedirler:

> Üslup da değişti artık. Her taraftan çok sert açıklamalar. Hem Kurz'dan hem bizim taraftan. Benim tuhafıma gidiyor; neden Türkiye Avusturya'nın her sözüne cevap vermek durumunda? Aslında Avusturya'nın istediği de o. Cevap verdiğinde muhatap almış oluyorsun. Verdiğimiz cevabın sertliği de içeriği de bunların istediği minvalde. Dolayısıyla dış diplomaside de farklı bir strateji belirlenmesi lazım. Diplomatik olarak mesajların doğru verilmesi gerektiği kanaatindeyim. (E25)

> Dünyadaki birçok ülke bir yerlere karışıyor. Büyük olmak istiyorsan karışıyorsun zaten ister istemez. Ama nasıl karıştığın önemli. Bence Türkiye çok kabaca karışıyor, benim gördüğüm kadarıyla. Özellikle Gezi'den sonra çok kabaca karışmaya başladı. (E24)

Söz konusu sert ve agresif siyasal üsluba yönelik eleştirilere CHP-Avusturya'dan bir temsilci de katılmakta ve yapılanları bir "*meydan propagandası*" olarak nitelemektedir. Böyle provokatif eylem ve tavırlardan dolayı Avusturya yetkililerinin yapacakları iyi şeyleri de yapmak istemediklerini belirten katılımcı, eğer etkili olunmak isteniyorsa "*asarım keserim şeklinde değil, kültürel düzeyde çalışmalar*" yapılmasını önermektedir. (CHP-Avusturya)

Bu bağlamda, Avusturya ile olan diplomatik ilişkilerde ve demeçlerde Türk siyasileri tarafından yapılan üslup hataları da katılımcıların büyük çoğunluğunca eleştirilen hususlardan biridir. Bu minvalde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2014 yılında dönemin Avusturya Dışişleri ve Entegrasyon Bakanı Sebastian Kurz ile gerçekleştirdiği ve Avusturya basınında "*oldukça soğuk ve duygusal bir atmosferde"* geçtiği ifade edilen görüşme (Die Presse, 20 Haziran 2014) Türkiye'nin bu hatalarına gösterilen önemli bir örnek olmuştur. Bahse konu görüşmede, Erdoğan tarafından söylem bazında sert çıkışlar yapıldığını söyleyen katılımcılar, bu olaydan sonra ilgili Bakanın Türkiyeli göçmenlere yönelik icraatlarının daha da olumsuz bir hal aldığını belirtmektedirler:

> Tayyip Erdoğan buraya geldi. Politik söylemlerini burada geniş kitlelere takdim etti ve bu bağlamda Dışişleri Bakanı Kurz ile konuştu. Tabii ki bizim liderimizin retoriği çok kuvvetli. Büyük bir ihtimalle Kurz'a dil bazında lisan bazında birkaç tokat attı. Fakat biz bunun hala cezasını çekiyoruz. (…) Başörtüsü yasağından tutun da her türlü mikropluk düşünüyorlar. Bunun bayraktarı da şu anda Kurz. Keşke o zamanlar öyle bir konuşma olmasaydı da biz de belki daha farklı olabilirdik. Çünkü reaksiyonlarının hepsi emosyonal (duygusal). Bunlar Avrupalı insan, çok mekanik insanlar zannetmeyin. Her insan duygusaldır sonuç olarak. Kişisel bazda güdülen birtakım meseleler var. Bunlarında ceremesini maalesef biz toplum olarak çekiyoruz.(E9)

> (…) Avusturya'da Dışişleri Bakanı Kurz işe Erdoğan'ın büyük bir çatışması oldu. Bundan beri olay zaten daha çok tırmandı. Büyük bir düşmanlıkla gözlemleniyoruz. (K2)

Üslup hataları bağlamında sıklıkla dile getirilen bir başka örnek de, dönemin İstanbul milletvekili Burhan Kuzu'nun Avusturya Başbakanı Kurz'a tepki olarak attığı küfür içerikli twitter mesajıdır. Mezkûr mesajda Kuzu, Türkiye'nin uluslararası bazı kurum ve kuruluşlardan çıkarılması yönünde demeçler veren Avusturya Başbakanı Kurz'a "*Avusturya Başbakan'ı "Türkiye'yi NATO'dan ve AB'den çıkaralım" demiş. HS gavur. AB zaten batıyor; NATO da Türkiyesiz bir hiç.*" şeklinde seslenmişti (Hürriyet, 7 Ağustos 2016). Katılımcılar, diplomatik nezaket kurallarını ihlal ettiği ve Türkiyeli göçmenleri oldukça zor bir duruma düşürdüğü gerekçesiyle söz konusu demeci sert şekilde eleştirmektedirler:

> Mesela Burhan Kuzu, argo bir birtakım komentarlar (yorumlar) yazmıştı twitter'dan, Avusturyalı siyasetçiler hakkında. Kavgalaşmalar falan. Bunlar, Avrupa medyasında çok yanlış ve ters görünüyor. Çünkü burada, düşman da olsan birbirine, bir masa etrafında oturup, yüz yüze konuşup ortak bir şey bulup, bir iş yapma düsturu var. Ama Türkiye'den küfür sallamak falan… Bize negatif etkisi oluyor bunların. Bunun etkisi iyi olmuyor. Yani biraz boş, kurusıkı. Gerçek bir problem olunca arkamızda duran kimse yok. Ama işi tırmandırıyor, tansiyonu yükseltiyor gereksiz yere.(K2)

> Türkiye'den bazı milletvekilleri twitter'dan açıklamalar yapıyor, küfürler yağdırıyor. Olmaz ki yani biz burada yaşıyoruz. Burada 300 binden fazla Türk yaşıyor. Sen bu ülkenin başbakanına hakaret ediyorsun. Böyle şeylerin düşünülmesi gerekiyordu. (E2)

Türkiyeli göçmenleri zor duruma düşüren yaklaşımlardan birinin de, diasporaya ilişkin demeçlerde kullanılan milliyetçi söylem olduğu anlaşılmaktadır. Parlamenter bir katılımcı, "Türklük"e yapılan vurgunun göçmenleri bulundukları toplumda ayrıştıran ve topluma uyumu güçleştiren bir noktaya taşıdığını düşünmektedir:

> Avusturyalı olsalar bile habire " Siz Türksünüz, siz Türksünüz". İşte "biz böyleyiz". "Biz böyleyiz" deki gelişmeler. Avusturya'da yaşamaya zorlanıyor gençler. "Biz böyleyiz" (K6)

Özellikle mülakatların gerçekleştirildiği dönemde diaspora Türkleri ile yakından ilgilenen Milletvekili Metin Külünk'ün ifade ve yaklaşımları, milliyetçiliği körükleyerek göçmenleri bulundukları toplumda marjinalleştirdiği gerekçesiyle katılımcıların eleştiri odağı olmuştur. Külünk'ün Avusturya'da Türkçe olarak basılan Yeni Hareket isimli gazeteye verdiği demeçten örnek veren bir katılımcı; "*ukala bir boy gösterme*" olarak nitelediği provokatif dilin Türkiyeli göçmenler için Avusturya'da ne kadar olumsuz bir atmosfer yarattığını şöyle ifade etmektedir:

> (Gazeteden okuyor) Yeni Hareket, Metin Külünk. "Darbeciler=Avrupa." "Dışa dönük bir toplum olmalıyız". Tamam. "Bunun yolu Avrupa siyasetinde en üst noktaya nasıl gelebiliriz sorusuna cevap aramaktır. Bu büyük bir tehlike şuanda. Yani Truva atını biz koyacağız sizin içinize." Açık açık bunu söylüyor. Bunu okuyan, duyan herhangi bir siyasi parti bir Türk adaya ne kadar yer verebilir artık. Adam sanki dört duvar arasında konuşuyormuş gibi. Gel bana anlat tamam da, bunu sen gazeteciye anlatıyorsun. Gazeteci bunu yazıyor. Şimdi, (Avusturya hükümeti) Yeni Hareket'i boykot ediyorlar, ona reklam vermiyorlar. Ve ben bunların reklam almaları için çok uğraştım. Fakat emir büyük yerden çıkmış, vermiyorlar. Ama bu gazetede yazan her şeyi didik didik analiz ediyorlar. Kaç tane dosyaya girmiştir bu şimdi. (…) Demek istediğim: Kapasitesizlik, retorik olarak yetersizlik, ukala bir boy gösterme... Bizde bir laf vardır hani: yumruğunu vuracaksan göster, yoksa gösterme. Biz vuracak falan değiliz. Şuandaki toplumumuzla biz burada birşey vuramayız. Buradaki devletle, şuandaki ekonomimizle yumruklaşacak bir durumumuz yok bizim. Ama yumruk sallayıp duruyoruz. (…) Toplumda temel direklerimiz olmadan nasıl yumruk sallayalım ki bunlara, gözdağı verelim? Biz parlamentonuza gireriz, siyasete otururuz falan. Bunlar çok gereksiz, gereksizin de haricinde çok zararlı söylemler. (E9)

Külünk gibi Türk siyasetinden çeşitli yetkililerin ziyaretlerinde Avusturya devletine karşı agresif söylemlerde bulunduklarını belirten eğitmen bir katılımcı ise, söz konusu durumun Türkiyeli göçmenleri bulundukları topluma karşı düşmanlaştırdığını ve toplumsal şiddete kapı araladığını düşünmektedir:

> Türkiye'den gelen milletvekilleri oluyor vesaire. Çok fazla ateşleme var. Sürekli ateşleyip gidiyorlar, ateşleyip gidiyorlar. Ateşleyip gidiyorsun ama yarın öbür gün buradaki insanlar birbirlerine düştüklerinde onlara bir malzeme kazandırmadan galeyana getirip gitmek: Bu çok yanlış bir politika. Her defasında seçim öncesinde milletvekilleri geldi. Kimileri çok hoş sohbet ama kimileri çok fazla ateşledi ve gitti. Buradaki hükümete buradaki siyasete karşı. Ama o zaman argümanlar da vermek zorundasın buradaki halka. Nasıl konuşmaları gerekiyor, nasıl kendilerini dâhil etmeleri gerekiyor bu siyasete. Ateşleyip gitmek doğru değil. Zaten insanların üzerinde bir baskı var. Buradaki politikalardan kaynaklanan. Medyadan zaten bir baskı var. İnsanlar çoğul toplumdan birileri ile iletişime geçemiyorlar, şiddete başvuruyorlar. (Avusturyalılar) Allah'tan soğukkanlı insanlar. Çok fazla bir çatışma yok. Ama bunların da ırkçıları var. Buradaki siyasetçiler bu közleri alevlendirip insanları birbirine düşürebilirler, kullanabilirler. (K4)

Birçok katılımcıya göre, siyasi söylemlere yansıyan bu çatışmacı ve aşırı sahiplenmeci yaklaşımın yarattığı sonuçlardan biri de, Türkiyeli göçmenlerin birer truva atı, birer ajan olarak etiketlenmesidir. Anderson (1998)'ın diaspora gruplarını anavatanın güçlenmesine ve milliyetçi projesine hizmet eden tehlikeli gruplar olarak niteleyen "uzaktan milliyetçilik" kuramını haklı çıkarıyor gibi görünen bu durumu, katılımcılar şöyle izah etmektedirler:

> Türkiye "Bizim orada insanlarımız var, Onlar üzerinden size baskı yaparız, İstersek onlar ayaklanır" falan gibi sinyaller verdi ve vermeye devam ediyor. Bu bizi burada "Bunlar tehlikeli bir grup" olarak algılatıyor. (K2)

Yukarıda bahsedilen ve Türk siyasileri tarafından iç ve dış politikada etkin olarak kullanılan tarihi-dini motivasyonlu "Yeni-Osmanlıcı" retoriğin Avusturya'ya taşınması da bu algıyı ve korku fotoğrafını tamamlıyor gibi görünmektedir. Bu bağlamda, bazı katılımcılar, Erdoğan'ın Viyana'da gerçekleştirdiği mesaj içerikli bir konuşmaya değinmektedir. 2014 yılında UETD tarafından düzenlenen 10. kuruluş yıldönümü etkinliğine katılan Erdoğan, bu konuşmada Osmanlı Devleti'nin Viyana'ya yaptığı iki kuşatma sırasındaki padişah ve sadrazama atıfta bulunarak "Bizler Kanuni Sultan Süleyman'ın torunları, 4. Mehmet, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa gibi kahramanların mirasçılarıyız." demişti (Haberler.com, 19 Haziran 2014). Viyana Kuşatmaları'nın Avusturya toplumunda yarattığı tarihi korkuya değinen katılımcılar, söz konusu cümlenin bu korkuyu tekrar alevlendirdiğini ve Türkiyeli göçmenlere yönelik tehlike algısını artırdığını düşünmektedir:

> Sayın cumhurbaşkanı geldiğinde salonda şöyle bir şey söyledi: "Kara Mustafa Paşa'nın torunları". Bu çok büyük bir gerilim ve geriyor. Herkesi geriyor. Kara Mustafa Paşa'nın sınırlarına kadar gelmesi, burayı tehdit altına alması zaten bir travma yaşatmış buradakilere. Tekrar o korku alevleniyor. Sanki Türklerin buradaki amacı, burayı İslamlaştırmak Türkleştirmek… O yüzden biraz daha yumuşaklık gerekiyor. (K4)

> Cumhurbaşkanımız buraya geldiğinde; "Kara Mustafa Paşa'nın torunları, şöyle böyle"… Çok güzel herkes galeyana geldi. Ama ertesi gün acısını biz çekiyoruz. Oradaki motivasyon ve heyecan insanımızı maalesef negatif manada etkiliyor. Şu an iki ülke arasındaki siyasi sözlü tartışma Avusturya'da fiziki müdahaleyi beraberinde getirdi. Bundan 10 yıl önce metroda giden bir başörtülü bayana laf atmak yoktu. Tükürmek yoktu. Bira şişesi fırlatmak yoktu. Ama şimdi iki ülke arasındaki tartışmalar ve bunlardan nemalanan aşırı sağ parti… Bu toplumda ciddi bir gerginliği beraberinde getiriyor. (E26)

Bazı katılımcılar ise, Türk siyasi elitlerinin diasporaya yönelik söylemlerindeki bu yaklaşımı popülizm olarak değerlendirmekte ve tıpkı Avrupa'da aşırı sağın göçmenleri bir siyaset malzemesi olarak kullanması gibi Türkiye'nin de bir takım siyasi kazançlar için Türkiyeli göçmenleri milliyetçi ve kutuplaştırıcı söylemlerle araçsallaştırdığını düşünmektedir:

> İçeride yaşayan Türkleri bu söylemlerle yaşadığı ülkeye daha da düşmanlaştırdığın zaman bu doğru bir şey değil. Anlıyorum; popülist bir kazançtan dolayı bunu yapıyorsunuz. Bir partinin başkanısınız. Ama o insan orada yaşıyor, Berlin'de yaşıyor. Çünkü Berlin'de yaşayan bir Ahmet, Zeynep bunların farkında zaten siz de ateşe körükle giderseniz, kaynaşmayı da engellemiş olursunuz. (…)Yani düşmanlığı genişletmenin bir gereği yok, bir Alman senin düşmanın değil, mesele bu değil, zaten bu sana da bir şey kazandırmayacak. Sen Almanla nasıl bir arada yaşayacağımızın desteğini vermen lazım. Ama maalesef burada ki sağcı politika bunu nasıl kendine lehine kullanıyorsa, Türkiye'deki de popülist politikalar yapıyor. Bu iyi bir şey değil. (E20)

Araştırmanın uzman-akademisyen katılımcılarından biri ise, yukarıda bahsedilen yaklaşım tarzını eleştirmekte ve Türkiye'nin Avusturya sağ siyasetine verdiği tepkiyi göçmenleri araçsallaştırmak olarak görmenin konuyu bütün boyutlarıyla kavrayamamak olduğunu ifade etmektedir. Nitekim katılımcı, sadece Avrupa ve Türkiye arasında değil, küresel düzeyde sert tartışmaların yaşandığı bir döneme girildiğinden bahisle, Türkiye ile olan kavgayı kızıştıran tarafın büyük oranda Avusturya olduğunu düşünmektedir. Ülkede göçmenlerin yaşadıkları hak ihlalleri ve maruz kaldıkları ayrımcı ve dışlayıcı dile yönelik cevap verilmesinin bir anavatandan beklenecek bir davranış olduğunu söyleyen katılımcı, bunun yanında Türkiye'nin bunu yaparken göçmenleri zor durumda bırakacak üslup hatalarından kaçınarak, daha diplomatik bir dil kullanması gerektiğini de kabul etmektedir:

> Dünyada sert bir dönüşüm yaşanıyor. Sadece diaspora veya Türkiye'nin kendi diasporası ile ortaya çıkan bir husus değil bu. Mesela, Rus ve Amerikan ilişkilerine baktığımızda böyle bir şey var. Bu sert dönüşüm içerisinde uluslararası siyasetin önde gelen aktörleri arasında sert tartışmalar, sert pozisyon almalar yaşanıyor. Bunlar yaşanmaya da devam edecek. Elbette bilhassa Avrupa'daki Türk diasporası noktasında hem siyasetin hem devlet kurumlarının daha dikkatli bir dil, üslup, yöntem belirlemesi buna göre davranması gerekir. Yani 10 sene, 50 sene sonra 100 sene sonra da Avrupa ile oradaki varlığımızla ilişkilerimiz devam edecek. Bu diaspora orada artık yerleşecek, kökleşecek. Bir şeyler olup bittikten sonra şöyle olsaydı böyle olsaydı demek nispeten kolay bir şey. Bu değerlendirmeye girmek istemem. Ama şahsen iki tarafı da yaşamış biri olarak ben daha dikkatli bir yol ve yöntem tercih ederdim diye düşünüyorum. (…) Dolayısıyla amiyane tabiriyle (Türk siyasetçilerin) topa sert girdikleri oluyor. Fakat aynı şey Avrupa'daki siyasiler için de geçerli. Özellikle son yıllarda geçen aşırı sağ eksen kayması içerisinde Avusturya örneğini hepimiz yakından görüyoruz. (…) Bilhassa aşırı sağ partiler etnik köken kültürel kimlik ve din meselesini ateşli tartışma noktasına götürüyorlar. Buradan besleniyorlar. Siz de ister istemez bu noktada cevap verdiğinizde araçsallaştırmanın bir parçası olmuş gibi bir görüntünün içine girmiş oluyorsunuz. Hayır, ben böyle bir görüntüye girmeyeceğim diyemezsiniz böyle bir lüksünüz yok. Adam kavga çıkarmış.(…) Orada insanlar Türkiye bizi araçsallaştırıyor derlerse bu dar bir bakış açısı olur. Baktığınız yerden bu sorunu keşfedebilirsiniz ama sorunun tamamına baktığınızda Türkiye buraya girmemiş olursa bu sefer geçmiş yıllarda olduğu gibi bizi yalnız bırakıyorlar ilgilenmiyorlar denilecekti. (E31)

Bu noktada göçmen katılımcılar da, diasporaya ilişkin kullanılan siyasi dile dikkat edilmesini ve göçmenleri siyasetin bir malzemesi olarak gören popülist anlayıştan vazgeçilmesini talep etmektedirler. Türkiye'nin Türkiyeli göçmenlere yönelik müdahalesinde temel yaklaşımının insan hakları olması gerektiğini düşünen bir katılımcı şöyle söylemektedir:

> Türkiye olayı bir insan hakkı olarak konuşabilse… (…) Bence Türkiye'nin yapabileceği en iyi siyaset buradaki Türkleri bir siyasi oyun olmaktan çıkarmak. Bunun da yolu -siyaset argümanla yapılıyorsa eğer, Türkiye'de hala yumruk ve kavga ile yapılsa da burada argümanla yapılıyor - o zaman argüman söyleyeceksin. Onlar insan. Evet çalışmaya geldiler, sizin ihtiyacınız vardı. Onların da insan olarak hakları var. Bu haklarını korumak istiyoruz. (E21)

Diasporanın siyasi emeller uğrunda araçsallaştırılmaması gerektiğini düşünen araştırmacı-gazeteci bir katılımcı ise, bu durumun bizzat göçmenlerin kendilerine zarar vereceğini düşünmektedir:

> Fakat Türkiye- ya da Avusturya da bunu yapmamalı. Başka bir ülkedeki soydaşlarını dindaşlarını ya da siyasetdaşlarını o ülkenin bir iç nifakı olarak görmekten vazgeçmeli. Sadece Türkiye değil herkes bunu yapmalı.

> Öbür türlü işin içinden çıkmak mümkün değil.(…) Dolayısıyla devletlerin hamasi konumlara düşmemesi lazım. Yurtdışındaki vatandaşlarını o ülkelere karşı kullanmak buradaki insanlara çok zarar verir. (E12)

5.2.3.3. Farklı Toplumsal Kesimleri Kucaklama

Çalışmanın kuramsal bölümünde, diaspora politikalarının öncelikle bir "tanımlama politikası" olarak görüldüğü ifade edilmiş ve hangi grupların diasporaya dâhil edilip hangilerinin edilmeyeceği konusunda belirleyici olanın devletler olduğundan bahsedilmişti. Ayrıca çoğu rejimin sadık bağlılar ile meşruluğunu tartışma konusu edenlere karşı farklı davrandığı da belirtilmişti. (Bkz. Bölüm 2.2.1) Söz konusu husus, yapılan görüşmelerde de öne çıkan bir bulgu olmuştur. Türkiye'nin toplumun tüm kesimlerini kucaklayıcı bir yaklaşıma sahip olup olmadığı hakkında görüşlerine başvurulan katılımcılar arasında, Türk siyasetinin özellikle AK Parti iktidarının ilk yıllarında kucaklayıcı bir dile sahip olduğunu belirtenler olmuştur (E22; K4).

Bunun yanında, katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye sınırları içerisindeki farklı toplumsal kesimlere yönelik ne kadar kucaklayıcı bir dil kullanılıyorsa, yurtdışındaki Türklere yönelik de ancak o kadar kapsayıcı bir yaklaşım ve söylem geliştirilebildiğini ifade etmektedirler. Özellikle Türkiye'de varolan siyasi ve ideolojik fay hatlarının diasporaya yönelik hizmetlerde de birebir muhafaza edildiğine ve buna göre muamele edildiğine inanılmaktadır:

> Burada da ikiye bölündüklerini düşünüyorum Türklerin. Aynı Türkiye'deki gibi. Burada da politika acımasız bir şekilde yapılıyor. Bu topluma bakışı bir kere şaşı olmayacak. Mesela Aleviler var burada. 2 yerde kuruluşu var, cem evleri var. Onu Türkiyeli olarak görüyorsan, onlara da el atman lazım, onlarla birlikte çalışman lazım. Veya burada Atatürkçüler diye yüzde 1'lik bir grup var. Veya sosyalist arkadaşlar var. CHPliler var. Bunları makbul vatandaş olarak görmek lazım. (…) Yani onları incitmeden burada politika yapmayı öğrenmeleri lazım. (E24)

> Türkiye'de nasıl ki yüzde 50'ye varan gönül bağı varsa, burada da öyle. Zaten seçimler de onu gösterdi. Türkiye ve Avrupa'daki oran aynı çıktı. (…) Eğer Türkiye buradakilere bir şey sunacaksa, sizin yaptığınız gibi her katmanı, Alevisini de Sünnisini de bu işin içerisine katması gerekiyor. Herkese aynı mesafede olması gerekiyor. Belirli sübvanselerin de sadece belirli bir kısma verilmesi de doğru değil. Politik yakınlığınız varsa, Türkiye'deki gibi burada da aynen oluyor. (E19)

Söz konusu hususu, iktidarın ulusa yüklediği anlamla açıklayan uzman akademisyen bir katılımcı da, AK-Parti'nin ilk dönemlerinde sınırları geniş bırakılmış daha demokratik bir millet anlayışı yakalanmasına karşın, bunun AB ile olan gerilimli ilişkiler ve darbe teşebbüsü gibi olayların etkisiyle değiştiğini ifade etmektedir. Katılımcı, daha dini ve mezhebi öğeler barındıran bir millet anlayışının öne çıktığı son yıllarda, diaspora politikalarının da bu anlayıştan nasibini aldığını düşünmektedir:

> Millet kavramına baktığımız zaman geçmişte Türk-Sünni-Müslüman iken bugün daha çok Sünni-Müslüman-Türk sıralaması içerisinde algılandığını düşünüyorum. Dolayısıyla bunun uzantısı aslında Türkiye'nin diaspora

> politikaları da. (…) Diaspora politikalarını bu sınırlayıcı millet kavramının dışına çıkardığı zaman (Türkiye'nin) çok başarılı olabileceğini düşünüyorum. Ki, 2000-2005 yılları arasında bu noktada önemli adımların atıldığını biliyorum. O dönemde bütün o gruplar da Avrupa Birliği entegrasyon sürecinde, demokratikleşme bağlamında Türkiye'ye çok fazlasıyla gönülden bağlı oldular, ellerinden geleni yaptılar. Ermeniler bile, Süryaniler bile. Onların üzerinde çok çalıştığım için yakından biliyorum İsveç'te. Şimdi tabi tekrar bir pozisyon alma, kendini korumaya alma var Ankara'da. Sizler de biliyorsunuz. AB gerilimleri, terör, darbe, travmalar… Dolayısıyla bunların ötesinde düşünmek çok da mümkün olmuyor, sınırlarımız var. Ama bu sürecin geçici olacağını düşünüyoruz. Türkiye'nin yeniden diaspora politikalarını şekillendirmesi gerekiyor. (E29)

Özellikle Türkiye'de Alevi kesime yönelik yapıldığı düşünülen ayrımcılıkların Avusturya'da da devam ettirildiğini ifade eden katılımcılar olmuştur. Türkiye'den siyasilerin Viyana'daki Türk toplumuna yönelik ziyaretlerinde bu kesimin STK'larının dışarıda bırakıldığını belirten bir katılımcı, bu durumun Viyanalı Türk toplumunu nasıl ayrıştırdığını şöyle anlatmaktadır:

> Türkiye'den gelen siyasetçilerinin hemen hemen hepsi diyanette bir program/toplantı yapar yapar. Bu bir kere yanlış. Diyaneti sevmeyen adam otomatikman gitmez zaten. Bu kutuplaşma Türkiye'den de besleniyor. Türkiye belki besleme kaygısında değil ama buradaki algı o değil. (…) Türkiye'den gelen bir yetkilinin "Bu bizim Alevi kültür merkezimiz" dese, ki o da bizim vatandaşımız, aynı dünya görüşünü paylaşmıyor olsak da. Bunlar da bu toplumu geriyor. (E26)

Bunun yanında, kendisi de Alevi kesime mensup olan araştırmacı-gazeteci bir katılımcı, Türkiyeli göçmenler içerisinde Alevi kesimin kendisini dışlanmış hissettiğinden bahsetmektedir. Ancak katılımcının cümlelerinden bu mesafenin tek müsebbibinin Türkiye olmadığı da anlaşılmaktadır. Zira katılımcıya göre, var olan rejimi tamamen reddettiğinden Aleviliğin bazı franksiyonlarının Türkiye'ye aidiyet duymasını sağlamak mümkün görünmemektedir:

> Dışlandığını hisseden önemli bir kesim var. Bu hem hükümetten hem de Alevilerdeki farklı aidiyetlerden kaynaklanıyor; siyasal, etnik köken olarak... Mesela CHP'li ya da liberal bir Alevi kendini daha yakın hisseder şuandaki Türkiye'deki atmosfere. En fazla orada laiklik tartışmasında bir çatışma çıkabilir. Ama daha sol, sosyalist ya da anarşist bir fraksiyonun taraftarı ise, onun devletle kendini yakın hissetmesi mümkün değil. Çünkü ona göre bu devletin değişmesi gerekiyor.(E12)

Öte yandan, özellikle AK Parti iktidarının ilk yıllarında yaşanan Alevi ve Kürt kesime yönelik demokratikleşme süreci ve hakları genişletici benzeri uygulamalara değinen aynı katılımcı, o dönem yaşanan gelişmeleri takdir ile karşılamakta ve toplumsal barışın aslında ne kadar kolay elde edilebileceğini şöyle ifade etmektedir:

> Ben 2009'da TR'ye gittiğimde, arkamda iki genç Kürtçe konuşuyor. Ben tabii 10 yıldır gitmemiştim Türkiye'ye. Geldiğimde çok iyi değildi durumlar. Bir kavga çıkacak diye bekledim. Kesin birileri bir laf eder diye. Yoo. Herkes kendi halinde. İki üç gün sonra mahallede sela okunuyor, işte "Mahalle sakinlerimiz, bilmem kim vefat etmiştir. Cenaze töreni Aydınlı Cemevi'nde kılınacaktır. Bilginize" diye.. Ben buraya geldim hemen bir makale yazdım. Bu acayip bir şey uçuruyor seni. Bakın ne kadar hazırız aslında. Kimse buna inanmıyor ama aslında hepimiz çok hazırız barışmaya. Barış içinde yaşamaya hepimiz çok hazırız. Komşularımız Kürt, yazın sıcak balkonda müzik açmış dinliyorlar. Müzik Kürtçe. Dedim ya bambaşka bir ülke olmuş burası. Bunlar çok önemli. Biz burada bazı programlar düzenledik. AK Parti milletvekillerini çağırdık. Ensarioğlu geldi, Abdurrahman Bey geldi. Elini bir kez uzattın, iki kez uzattın, havada Kalır. Ama o el illaki bir gün tutuluyor. (E12)

Mülakatlarda ötelendiği iddia edilen bir başka kesim de, siyasi muhalif partilerin Avusturya'daki temsilci STK'ları ve bunların hitap ettiği toplumsal gruplardır. Türkiye'dekine benzer şekilde, Avusturya'da da en büyük muhalif siyasi grup, CHP-Avusturya ve onun temsil ettiği kitledir. Söz konusu kuruluşun yetkilileriyle gerçekleştirilen mülakatta, katılımcılar Türkiye'nin diasporaya ilişkin yaklaşımında ayrıştırıcı ve toplumu kutuplaştırıcı bir dil kullandığını ifade etmekte ve muhalif grupların söylediklerinin dikkate alınmadığını düşünmektedirler:

> Ayrıştık, diasporayı ayrıştırdılar. (…) AKP'nin kullandığı ayrıştırıcı dil yurtdışına yansıyor. Sosyolojik alt seviyedeki insanlar bundan daha fazla etkileniyor. Muhalefet her şeyi mi yanlış söylüyor? Hiç dikkate alınmıyor muhalefet. Toplumsal uzlaşı gerekli. (E5)

Bunun yanında, Büyükelçilik ve YTB gibi çeşitli devlet kurumlarının CHP-Avusturya'ya yönelik davetlerini "*dostlar alışverişte görsün*" mealinde yorumlayan bu katılımcılar, "*perde arkasında başka şeyler döndüğünü*" düşünmekte ve söz konusu davetlerde kendilerini pasif durumda "*konu mankenleri*" olarak tanımlamaktadırlar.

Diğer yandan, diasporanın ayrıştırılması hususunda hükümetin söylemlerini sert şekilde eleştiren CHP'li katılımcıların, çok kuvvetli bir "biz ve onlar" yani CHP ve AKP duygusuna sahip oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca ses kaydına izin verilmeyen mülakat esnasında katılımcıların AKP'ye oy veren kesimleri "kitap okumayanlar" ve "sosyal alt tabaka" olmakla nitelendirdikleri görülmektedir. Seçimler sonucu oluşan meşru hükümetin iktidarını da "Bize göre Türkiye istila altında" şeklinde öfkeyle karşılamaktadırlar. Bu durum, söz konusu ayrımcı ve yukarıdan bakışın Türkiyeli toplumun sadece bir kesimine- iktidara- mahsus olmadığını, bilakis bunu eleştiren muhalif kesimler tarafından da sergilendiğini göstermesi açısından önemli bulunmaktadır.

CHP-Avusturya'nın yanında MHP çizgisine yakınlığı ile bilinen Avusturya Türk Federasyonu'nun da benzer bir durumdan mustarip olduğu görülmektedir. Söz konusu Federasyonun üst düzey bir yetkilisi ile gerçekleştirilen mülakatta yetkili, kucaklayıcı bir diaspora politikasından bahsedilemeyeceğini söylese de, kuruluşlarının iktidardan birçok siyasi yetkili tarafından ziyaret edildiğini ve talepleri noktasında destek sunulmak istendiğini dile getirmektedir. Bahse konu desteklere siyasi konumları gereği kendilerinin uzak durduğunu belirten katılımcının ifadeleri, görünen mesafeli ilişkinin sadece Türk siyasi idaresinden kaynaklanmadığı, muhalif göçmen grupların da bu mesafeyi korumak istediğini göstermesi açısından önemli görünmektedir:

> Ben kapsayıcı bir politikanın olduğuna inanmıyorum. Ama kurum olarak herhangi bir beklentimiz de yok, onu da söyleyeyim. Burada birçok Bakanı ağırladık, misafir ağırladık. Bize buradan giderken "bir talebiniz, isteğiniz var mı?" diye sorarlar. Özellikle bir takım çalışmalarla alakalı destekler falan konuşulur. Ama bizim bugüne kadar bu manada bir çalışmamız olmadı. Gözlemlerimden yola çıkarak hep şunu söyledim: Bugün para alan yarın emir alır. "Biz bu konuda yokuz" diye kendilerine de söyledim. Biz bir STK'yız. Ama biryandan da, bu bir realite; siyasi de bir kimliğimiz var. (E4)

Tüm bu ihmal ve ayrımcı tutum eleştirileri yanında, diasporaya yönelik yürütülen faaliyet ve desteklerde tüm toplumsal kesimlerin gözetilmesi gerektiğinden bahseden bir katılımcı da, bunun diasporanın aidiyet sorunlarını da aşabilecek önemli bir anahtar olduğundan şu şekilde bahsetmektedir:

> Hükümetin, kelimenin gerçek anlamıyla kendi toplumlarının temsilcisi gibi davranması gerekiyor. Bu şu demek: Ben şu kesimden gelebilirim, ama sadece o kesimin başbakanı değilim. Ben herkesin başbakanıyım. (…) Hakkaniyetli olmak; kim olursa olsun. Çözüm bu. Mesela ben şu siyasi kimliğe sahip bir yazar olarak Büyükelçiliğe başvuruyorum, diyorum ki; "Ben yazar olarak şöyle bir şey yapmak istiyorum yanımda olur musunuz?" Mesela Türkçe ile ilgili. Normalde verilebilecek bir destek. Ama "Şimdi bu adam iktidar partisinden değil, başımıza iş almayalım" dediyse bitti işiniz. Ait hissedemezsin.(E12)

5.2.4. Türk Diaspora Politikası Aktörleri

Çalışmanın "Türk Diaspora Politikası" isimli bölümünde, AK Parti sonrası bu alanda yaşanan dönüşümün en belirgin göstergelerinden birinin, göçmen nüfusa yönelik politikaların icrasında yeni kurum ve enstrümanların devreye sokulması olduğundan bahsedilmişti. Mülakatlar kapsamında, katılımcıların hem bu yeni kurumlar hem de diaspora yönetiminde halen etkin geleneksel aktör ve kurumsal yapılar hakkındaki görüşlerine de başvurulmuştur. Kurumsal bazda Türk diaspora yönetiminde geçmişe kıyasla çok önemli gelişmeler yaşandığı hususu, neredeyse tüm katılımcılar tarafından teslim edilmektedir. Katılımcıların büyük kısmı, geç kalınmış bir gelişme olsa da bu bağlamda yeni ihdas edilen kurumların çok önemli ve gerekli olduğunu düşünmektedirler:

> YTB'nin kurulması, YEE'nin kurulması çok güzel. Bunların hepsi altına imza atılacak çalışmalar. (E19)

> Buradaki insanlara hem eğitim hem kültür anlamında destekleyen bir devlet gücü yıllarca olmadı. Bu bağlamda YEE gibi YTB gibi kurumların kurulması önemli. (E25)

Yeni kurulan bu yapılar yanında, diaspora politikasının kadim aktörleri olan Büyükelçilik ve Konsolosluk hizmetlerinde de hem yaklaşım hem de sunulan hizmetler bakımından memnuniyet verici gelişmelerin olduğundan daha evvel de bahsedilmişti. Bu hususa değinen bir katılımcı şöyle söylemektedir:

> 10 yıl öncesinde, AK Parti hükümeti gelmeden önce dış temsilciliklerde, burada yaşayan Türklere yönelik hiçbir şey yapılmıyordu. Pasaporttur, şudur budur; o tür hizmetler. Eğitim ataşesi dahi yoktu. Bunların halini hatırını soralım; böyle bir dertleri olmuyordu. Hiç kimse ne konsolosu ne de elçiyi tanırdı. Şimdi o şey değişti ve burada yaşayan Türklere bir güven geldi. (K4)

5.2.4.1. Genel Yorumlar

5.2.4.1.1. Politikalarda Saha Bilgisi

Katılımcılar tarafından dillendirilen en yaygın görüşlerden biri, enstrüman bazındaki bu çeşitlenme ve yaklaşımdaki olumlu değişim yanında halen ayakları yere basan bir Türk diaspora politikasından bahsedilemeyeceği yönündedir. Bunun en önemli göstergelerinden biri olarak göçmenler hakkında yeterli bilgi ve envanterin oluşturulamamış olması gösterilmektedir. Çalışmanın "Türk Diaspora Politikası" bölümünde de bahsedilen bu eksikliğe vurgu yapan bir katılımcı, bu araştırma için gerçekleştirilen mülakatları örnek göstererek, söz konusu kurumların yürüteceği diaspora politikaları için doğrudan sahadan edinilen bilginin önemine şöyle değinmektedir:

> Eğer ki Türkiye bu konuda bir çalışma yapmak istiyorsa, sizin başlattığınız bu araştırmayı temel alarak, buna benzer çalışmalar yaparak profesyonel şekilde, kulaktan duyma değil, dansözlükle bu işler olmaz. Bunun zeminini araştırarak; "Bu problem aslında nerede? Benim çocuklarım neden işsiz? Neden eğitim alanında başarısız benim insanım? Burada neden uyum sağlayamıyor?" (diye bakması lazım) (E1)

Çalışmanın kuramsal bölümünde, bir ülkenin diasporanın nitelik, sayı ve dağılımı ve ev sahibi ülkenin şartlarını dikkate alarak farklı coğrafyalardaki diasporaları için farklı politika ve uygulamalar geliştirebildiğinden bahsedilmişti. Buna benzer yorumların ağırlık kazandığı mülakatlarda, katılımcıların büyük kısmı Türk diaspora politikasında uygulama ve faaliyetler planlanırken yerel şartların yeterince dikkate alınmadığından yakınmaktadır. Bu bağlamda bir katılımcı, kendi tecrübesinden yola çıkarak, Avusturya'da göçmenlere yönelik yürütülen faaliyetler ve demeçlerde Avusturya'nın tarihine ve kültürüne hâkimiyetin gerekliliğine şöyle değinmektedirler:

> Şimdi gelip yurt dışında bir hareket yapacaksan o zaman Avusturya'nın ciğerini okumuş olmaları lazım. Bir Avusturyalı nasıl düşünür, nelerden korkar, hangi söylemler onda hangi etkiler yaratır? Bunları bilmeden, bizim söylediğimiz her şey o zaman ters geliyor. Bizde anlamıyoruz: "Şimdi ben ne dedim de bu adam ters tepti?" felan diyoruz. Mesela biz bir broşür hazırlamıştık. Bir danışmanlık kurulumuz var "interreligious, interkulturell" falan diye. Oraya resim seçiyoruz. Cami resmi seçmişler. Ben Avusturyalıların gözüyle çok güzel görebiliyorum, o camideki minare çok sivri bir minare idi. Bunlar onu çok agresif ve süngü gibi algılıyorlar. Dedim ki, bu resim böyle bir etki edebilir. Daha yumuşak bir şey yapalım. Bu kadar ince detayları bile bilmek gerekiyor. Türkiye'nin de buraya yolladığı elemanlar, düşünülen stratejiler Avusturya'nın tarihini, psikolojisini, sosyolojisini her şeyini çok iyi bilip, ona göre buraya özel bir şey harmanlamaları gerekiyor. (K2)

Mülakatlarda bu bağlamda öne çıkan bir başka husus ise, Türkiyeli göçmenlere yönelik faaliyetler planlanırken Avusturya'daki yerel kültür kodlarına hâkim ve yetkin isim ve kurumlarla işbirliği yapmak gerektiği yönünde olmuştur. Avusturya toplumuna mesaj ulaştırmanın yolunu bilen yerel aktörlerle işbirliğinin önemine değinen bir katılımcı, Anadolu Ajansı tarafından Viyana'da açılan bir fotoğraf sergisinden örnek vererek, bunun

gibi organizasyonlarda Avusturya'daki yetkin isimlerle ortaklık kurmanın geniş kitlelere ulaşmada getireceği avantajları şu şekilde aktarmaktadır:

> Böyle bir şey yaptığında, bir kere burayı bilen adamı katacaksın. Mesela, ben olsam Judisches Museum (Yahudi Müzesi)'daki Daniele Spera'yı dahil ederim, oraya getiririm. Ve transportieren (aktarım) yapmak istediğim içeriği transportieren (aktarım) yaparım. Onu yapmıyorsan, harcadığın para boş yere. Buna benzer bir sürü. Hep aynı kişilerle. Bir STK 3-5 kişiye hitap etmez, açık olur. Geniş kitlelere hitap eder, insan kazanır. (E1)

Aynı hususa değinerek Viyana Üniversitesi'ndeki bir öğretim görevlisinden örnek veren bir katılımcı ise, Türkçenin anadil olarak öğrenilmesi gibi konularda Avusturya makamları ve kamuoyunu ikna edebilecek çalışmaların ancak bu ve bunun gibi yetkin ve tarafsız isimler tarafından yapılabileceğini ifade etmektedir:

> Mesela önemli isimlerin bir tanesi, Sprachwissenschaftlerin (Dil Bilimci) Haupt Uni'de (Ana Üniversite). Türk, Linguistik bölümünde ders veriyor ve anadilin ne kadar önemli olduğunu falan anlatıyor. Ama böyle Türk toplumunun içine girmiş vıcık vıcık falan birisi değil. Çok daha yukarılarda bir yerde. Objektif gibi görünen ve çok bilimsel çalışan bir kadın. Mesela o. Çünkü onlar rüştünü ispat etmiş, buralarda belirli bir yerlere gelmişler, "Akademie der Wissenschaften"a (Bilimler Akademisi) üye edilmiş, onure edilmiş. Ve de sağlam birisi. (…) Çok iyi seçip, nötr olabilecek, kompotent (yetkin) olan tiplerle çalışmak gerekiyor. (K2)

5.2.4.1.2. Yönetici ve Kadro Sorunları

Katılımcılar tarafından çağdaş Türk diaspora politikası kurumlarına ilişkin en çok dile getirilen görüşler, yönetici kadroların vasıfları ve yeterlilikleri üzerine olmuştur. Yukarıda bahsedilen yerel bilginin elzemliği hususunun, yönetici kadroların seçilmesi ve diasporayla ilgilenen kişi ve kurum personelinin belirlenmesi noktasında da öne çıktığı görülmektedir. Türkiye'nin göçmenlere yardım konusundaki iyi niyetini teslim eden bir katılımcı, buna rağmen Avusturya şartlarını bilen kadrolara duyulan ihtiyacın büyük olduğunu şu şekilde anlatmaktadır:

> Önce Türkiye'nin buradaki toplumu bilen uzmanlara ihtiyacı var. Bazen Türkiye'den elemanlar buraya gelebiliyor. Aslında Türkiye çok ilgili. Mümkün olduğu kadar destek vermeye çalışıyor. Buraya insanlar gönderiyor vs. Fakat bu insanlar buradaki toplumu iyi tanımıyorsa... Türkiye bir takım projelere para verirken aslında buranın şartlarını anlayan insanları bu projelere katmaları gerekiyor.(K4)

Hem üst düzey yöneticiler hem de alt kadrolarda yer alan kişilerin görevinin, sahaya kulak vermek olduğunu düşünen girişimci ve tüccar bir başka katılımcı ise, Türkiye devletinin kendisini anlatmak yerine diasporayı dinlemesi gerektiğini şöyle ifade etmektedir:

> Devletin dairesinde üç kişi olsa. Tüm insanları gezse. İşadamlarını gezse selam verse. Onlara dünden iyisiniz dese, dertlerini dinlese, problemlerini çözmek için uğraşsa ve bazı şeyleri yakınlaştırsa, aktarsa. Dünyayla ticaretindeki gelişmeleri bu insanlara verse zarar etmez ki devlet. (…)Gelsinler ama bizi dinlesinler. Buradakilerin ne istediklerini dinlesin. Bize Türkiye'deki yolu anlatmasına gerek yok. Biz burada zaten otobanlarda gidiyoruz. Bana çok heyecan vermiyor. Ama beni dinlerse, o köhne evlerde 38 m2lik evlerde 3 çocukla oturan adamı dinlerse veya o bayanı dinlerse devlet çok şey yapabilir. Bunlar çok önemli. (E23)

Türkiyeli göçmenlere ilişkin karar alıcı mevkilerde bulunan ve diasporadaki insanlara hizmet vermek üzere görevlendirilen kişilerin yerel dile ve kültüre hâkimiyet noktasında yeterli ve mümkünse ilgili ülkelerde yaşam tecrübesi olan kişilerden seçilmesi gerektiğini dillendiren bir başka katılımcı ise, aksi takdirde sunulan hizmetlerin toplumsal ihtiyaçları karşılayamayacağını ifade etmektedir:

> İletişime geçilen insanların iyi tespit edilmesi lazım. YTB'ye getirilen birisi örneğin; Avrupa'da yaşamış, Avrupa'nın siyasi, ekonomik, sosyal yapısını bilen birisi olması lazım. Öbür türlü bu beni anlayamaz ki. Mümkünse Avrupa'dan birisini tutup getirecek, "Sen YTB'nin başına geç" diyecek. Çünkü sahayı o biliyor. Yozgat'ın bir köyünde emekli olmuş bir imamı burada bir camiye getirmenin bir anlamı yok. Anlayamaz. Yaşlıların hoşuna gider, ağlatır, okur. Ama o amcanın çocuğu alkolik masalarda, wettbüro (bahis yeri) larda, eşini ihmal etmiş orda burda. Bu çocuğu nasıl getireceksin sen? Buraya emekli hoca göndermesinler. Ben istemiyorum. (E19)

Bu yetkinliklere sahip yönetici görmekte zorlandığını ifade eden aktivist bir başka katılımcı da, Avusturya'nın dilini, yaşam şartlarını ve göçmenlerin problemlerini yeterince bilmeyen yöneticilerin Türkiyeli göçmenler hakkında verdikleri kararların hiçbir zaman yerinde olamayacağını düşünmektedir:

> Ben şunu görüyorum: Türkiye'den politika yapan insanlar, Avusturya için politika yapan insanlar Avusturya'da acaba yaşamışlar mı hiç? Almanca konuşuyorlar mı? (…) Türkiye'den Avusturya için sorumlu insanların hala bir gazete anlamaları için tercümana ihtiyaçları varsa, hiçbir zaman bizim için, Avusturya için doğru kararlar veremezler. Hani sen burada bir haberi bile okuyamıyorsan, benim burada yaşadığım atmosferi tanıyamıyorsan, bir röportaj çıktığında bunu anlamıyorsan, bir tercümana ihtiyacın varsa; sen bu kararı verme lütfen. Bırak o anlayan insanlar yapsın. Hani ben burada çok büyük bir sorun buluyorum. Çünkü benim tanıştığım insanlar -bir-iki insanla tanıştım- yani adam hiç Avrupa'da yaşamamış. Belki 3 yıl yaşadı, üniversite falan kısa süreli bir şey yaptı. Ama o kadar büyük kararları veren insanlar hiçbir zaman buradaki insanların derdini A'dan Z'ye bilemez. Onu bırak dilini bile konuşmuyorlar ya. Ben niye tercümanlık yapayım ki? Sen Avusturya için gerçekten stratejik düşünmek istiyorsan onu burada yetişmiş, büyümüş insanlara bırak. (K5)

Bunun yanında, yereli bilen ve buna uygun icraatlarda bulunan siyasetçi ve yöneticilerin de var olduğu, sayıca az olsalar da yarattıkları farkın büyük olduğunu düşünen katılımcılar da olmuştur. Bu minvalde mülakatlarda öne çıkan isimlerden ilki, Almanya'da yetişmiş, eğitimini orada tamamlamış ve birçok sivil toplum kuruluşunda görev alarak Türklerin sorunlarıyla ilgili çalışmalar yürütmüş olan Mustafa Yeneroğlu'dur. İlk kez 2015 genel seçimlerinde AK Parti İstanbul Milletvekili olarak parlamentoya giren Yeneroğlu, yurt dışında yaşayan Türklerin temsil edilmesi ve sorunlarının giderilmesi noktasında önemli görevler üstlenmektedir.[36] Bahse konu Milletvekilini Avrupa kültürüne ve retoriğine hakim oluşu, Türkiyeli göçmenlerin sorunlarını birebir tecrübe etmiş bir kişi olması hasebiyle çok

[36] TBMM, resmi web sitesi. *Mustafa Yeneroğlu.* 26 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7119

önemli bir model olarak gören bir katılımcı, sahayı bilen böyle siyasetçilerin verimli çalışmalara imza atabileceğini düşünmektedir:

> Mesela bir Mustafa Yeneroğlu modeli çok güzel. Gerçekten ilk defa bizi anlayan bir abimiz var. Avusturya ve Avrupa kafası ile çalışan bir abimiz. Buranın kültürüne buranın disiplinine sahip. Ben UETD'de çok yakınen takip ettim. Belki 10-15 tane milletvekili, 10 tane Bakan ağırladık, Cumhurbaşkanı kendisi geldi buraya. Ama hiçbiri burada önemli kilit pozisyonda birisiyle görüşmek istemedi bizden. Mustafa Yeneroğlu her geldiğinde beni terletiyor her zaman. Burada birçok insana ulaşıyor ve en çok verimi almak için çalışıyor. Ben asla partizanlık yapmam. Eleştiririm de. Ama ben bu konuda kendisini örnek alıyorum. (E10)

Mustafa Yeneroğlu'nun Avrupa'da temsil noktasındaki icraatlarına değinen bir başka katılımcı ise, diasporayı temsilen Avrupa'dan alınan Milletvekili sayısını artırmanın önemine şu şekilde değinmektedir:

> İyi şeylerde oluyor. Mesela işte İstanbul milletvekili Almanya'dan giden-neydi arkadaşın adı?- Mustafa Yeneroğlu. O mesela Alman televizyonlarında görüyoruz. O tür arkadaşlarımızın burada olması lazım. (…) Avrupa'dan çok sayıda milletvekili almaları gerekiyor. Çünkü Türkiye'nin geleceği Avrupa ile beraber yapılabilecek. Ne kadar atarlarsa atsınlar şu da bir gerçek ki; Avrupasız Türkiye Türkiyesiz de Avrupa olamaz.(E11)

Katılımcılara göre diasporaya yönelik doğru yaklaşım ve yereli yakalama noktasında atılabilecek adımlardan biri de, ev sahibi ülkede yetkin diaspora aktörlerinin koordinasyonunu sağlamak ve onların danışmanlığı ve öncülüğünde ortak karar alma mekanizmaları oluşturmaktır. Yerelden yönetici atamanın mümkün olmadığı durumlarda, sahayı tanıyan insanların tecrübesine başvurulması gerektiğini söyleyen okul yöneticisi bir katılımcı, eğitim alanını örnek vererek bu yöntemle önemli mesafeler katedilebileceğini ifade etmektedir:

> Devletin burada koordinatör vazifesi görmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama ehliyetli kişiler tarafından. Sahayı tanıyanların olması lazım. Buranın durumunu bilen, nereye gideceğini, kiminle nasıl kontak kuracağını bilen. (…) Mesela eğitim müşaviri buradan atama imkânı olmayabilir. O zaman sen öyle bir kişi gönder ki ve o insana de ki; oradaki insanlardan bir ekip kuracaksın ve çalışma yapacaksın. Mesela mesleki eğitimi ayrı bir komisyona havale edeceksin. Üniversite eğitimini ayrı bir komisyona. İlk ortaokul eğitimini ayrı bir komisyona. Ve çalışma yapacaksın. (E14)

Özellikle diasporaya görevli olarak atanan büyükelçi, konsolos, ataşe, kurum yöneticisi, müdür gibi yönetici kadronun önceden belirlenmiş hedefler ve bir program doğrultusunda iş görmesi gerektiğini belirten bazı katılımcılar, bu görevlilerin söz konusu programın gereklerini yerine getirip getirmedikleri hususunda doğrudan Türk devleti tarafından kontrol edilmesinin yararlı olacağını düşünmektedirler:

> Eğer Türkiye çözmek istiyorsa, alanı bilen insanları gönderecek. Bu da yetmez; bunlara bir program vermeleri lazım. Sonra da bu programı kontrol etmeleri lazım. Başka türlü olmaz. (E14)

> Makamları sadece orayı işgal etmek için gelmesinler. Geliyorsa gelsin, verimli bir şeyler yapsın. Bunu da Türkiye sorgulasın. Türkiye'de bir kontrol mekanizması yok mu? (E1)

Katılımcılara göre, diasporaya yönelik politikaları akamete uğratan bir başka durum da yerel yönetici elitlerin siyasi menfaat uğruna giriştiği makam yarışıdır. Bazı katılımcılar, temelde Türkiyeli göçmenler ve onların sorunlarına yönelik çalışma yapmak amacıyla görevlendirilen yahut desteklenen kişilerin bu görevlerini Türkiye'de belirli mevkilere ulaşmakta bir basamak olarak kullandıklarından bahsetmektedirler:

> Türkiye'deki bu siyasi rüzgâr da çok ihtiraslı muhteris üretti. Bunlar piyasalarda şu anda. İdealist olan, kafası çalışan insanlar bakıyor ortalıkta bir kendini pazarlama olayı var, geri çekiliyor. (E1)

> Zaman dolduruyorlar. Herkes kendi cebine çalışıyor. Kendi kartvizitine çalışıyor. Kendisine orada sağlayabilecek olan şeye çalışıyor. Oraya gelen arkadaşımız bir defa idealist olacak ilk önce. Ben hangi makamlara gelebilirim değil, işimi nasıl yaparım... Mesela Türkiye'de bu yapılıyor ama yurtdışında bu neden yapılmadı, yapılamadı, anlamış değilim. Türkiye'ye buradan da birçok arkadaşımız gittiği halde, herkes herhalde kendi koltuğuna mı kartvizitine mi bakıyor? (E11)

Söz konusu hususa değinen akademisyen bir katılımcı da, UID-Avusturya'nın kuruluşundan örnek vererek, seçilen yöneticilerin Türk siyasetinde kariyer edinme kaygısıyla hareket ettiklerini ve bu nedenle göçmenlere ilişkin konulardan ziyade Türkiye meselelerine yöneldiklerini şöyle izah etmektedir:

> UETD'de kuruluşunda yer aldım. Bu işi teşvik eden siyasiler çok doğru bir şey yaptılar. Fakat oradakiler Avusturya'da Almanya'daki toplantılara katılmak yerine, Türk siyasetinde yer almaya merak salınca, buradaki siyasetçilerle birlikte olmaya, buradaki toplantılara katılmaya çalışınca bir sapma, dönüşüm yaşandı. Bunun nedeni de oradaki arkadaşlarımız dostlarımız oldular. (E31)

Benzer bir noktaya değinen bir başka katılımcı da, bu siyasi menfaat ve makam hesaplarının göçmenlerin meselelerini arka plana ittiğini düşünmekte ve gözü Türkiye'de olan yöneticileri nedeniyle bu kurum ve kuruluşların asli vazifelerini yerine getiremediğini ifade etmektedir:

> Devletin açtığı yerlerde kişiler kendini pazarlamak için oralara geldiler. Birisi Yunus Emre başkanı, birisi Maarif'in başkanı, UETD… Sonra duyuyoruz ki bu adam Türkiye'de iş bulmuş gitmiş! Niye? Birilerini aracı koymuş, ricada bulunmuş gitmiş. Biz nasıl adam yetiştireceğiz burada? Bunların vazifeleri ne o zaman? Yunus Emre ne yapacaktı? Maaarif ne getirecekti? UETD ne yapacaktı? Mademki genç demokratlar birliği diye iddialı bir adla ortaya çıktınız, nerde bu genç demokratlar? Neden ev ev gezip buradaki insanların buradaki demokratik haklarını kullanmalarına yardımcı olmuyorlar? Neden buradaki insanların çocuklarını organize edip sınıfsal bir şekilde okullarda okutmuyorlar? Neden buradaki STK'lar çocukları okutmuyor da onların başına geçirmiyorlar? (E23)

5.2.4.1.3. Çağdaş Metot ve Enstrümanların Kullanımı

Türk diaspora politikası kurumlarına ilişkin bir diğer genel değerlendirme de, uygulamalarda kullanılan yöntem ve metodların belirlenmesinde içinde bulunduğumuz iletişim ve algı çağının gereklilikleri ve ihtiyaçlarının yeterince dikkate alınmıyor oluşudur. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, katılımcılar, Türkiyeli toplumda yaşanan başlıca sorunların medya, sanat ve bilimin imkânları kullanılarak oluşturulduğunu ve bu sorunların çözümünün

de büyük oranda bahsedilen imkânların tersine kullanımında olduğunu düşünmektedirler. Buradan yola çıkarak, Türkiye'nin sorunlarla ilgilenirken klasik mücadele yöntemleri yanında, bu modern ve etkili araçlardan faydalanarak katkı sunmasının gerekli olduğu ve fakat Türkiye'nin bu desteği kurumları vasıtasıyla tatmin edici derecede sunamadığı anlaşılmaktadır. Yumuşak güç ve algı yönetimi metotlarına gönderme yapan katılımcılar, Türkiye'nin bu hususta desteğinin Avusturya toplumunda ve Türkiyeli göçmenlerin imajının müspetleştirilmesinde büyük değişimlere sebep olacağını düşünmektedir:

> Türkiye açısından düşünecek olursak, algı değişikliği üzerine, medya üzerine, politikacıları etkileyebilmek ve benzeri… Yani kitlesel bir şekilde değil de, daha profesyonel yapılarla olacak bir şey. Bunu Türkiye ne kadar yapabiliyor bilmiyorum. Medya, akademik işbirlikleri, araştırmalar, araştırma merkezleri, thinkthank'ler, işbirlikleri yükseltilebilir. (…) Sosyal medya ile bilgiyi çok kolay manipüle edebildiğin bir ortama girdik. Trump'tan sonra herkes yazdı: "post-truth" dönemindeyiz. Yani gerçeklik diye bir şey kalmadı, sadece algı var. Çünkü bütün o bilgi kirliliği içerisinde sen yerini bulamıyorsun. İnsanların hislerine, emosyonal düzeye hitap edebilecek görseller, popüler ve yüksek kültür şeyleri (gerekli). (E16)

> Burada 10 kişi Türkiye için hiçbir şey değil. Bu arkadaşları maaşla çalıştırsınlar. Gerçekten samimi bir şekilde söylüyorum; Avusturya'da birçok şey değişir. (…) Fix bir 10 kişi olsun, ThinkThank şeklinde çalışsınlar, korkmasınlar, bir vakıf üzerinden. Türkiye eğer 10 tane arkadaşı bir yere oturtup, onlara videolar, röportajlar ve onu yaymak için bir bütçe verirse, online bir TV kanalı gibi bir imkan verirse, bence Avusturya'nın altını üstüne getirirler. (E10)

Türkiye'nin kamu diplomasisinde etkin bir yöntem olarak kullanılması gereken sosyal medya hususunda yaşanan sıkıntılardan dem vuran uzman bir katılımcı ise, bu eksikliğin eski nesil yönetici profilinden kaynaklı sebeplerini şöyle dile getirmektedir:

> Bizi yönetenlerin yaş ortalamasına bakalım. Diyaneti yaş ortalaması kaç mesela? Benim sosyal medya hesabım yok mesela ben yapamam gençler yapar. Kurumlar da gençler yapsın tabi diyerek topu başkalarına atıyorlar. Bir nesil farkı var bunu anlamamız lazım. Her şeyden önce. Ama bütün kurumlar birbirlerine paslıyor. (E30)

5.2.4.1.4. Kurumlar Arası Koordinasyon Düzeyi

Araştırma kapsamındaki mülakatlarda, Türk diaspora kurumları arasındaki koordinasyon ve işbirliğinin düzeyine ilişkin bir takım görüşler de edinilmiştir. Bu konuya göçmen temsilcilerinden çok uzman-akademisyen katılımcıların değindiği gözlemlenmiştir. Katılımcılar tarafından, söz konusu politikanın icrasında koordinasyon görevini alarak merkezi bir rol üstlenen YTB'nin kuruluşundan sonra, birçok Bakanlık ve Kurum tarafından ayrı ayrı organize edilen politikaların tek bir çatı altında toplanması beklenirken, bunun istenilen düzeyde sağlanamadığı düşünülmektedir. Bu bağlamda, görüşlerini dile getiren uzman akademisyen bir katılımcı, niyette var olsa da Türk diaspora politikasının tüm kurumlar düzeyinde belirleyici olacak stratejik plan ve hedeflerden yoksun olduğunu ve eşgüdümlü çalışmaya duyulan ihtiyacın büyüklüğünü şöyle anlatmaktadır:

> Şu söylenmeli; koordinasyon çok önemli. MEB eğitim ateşesi gönderiyor. Ticaret ateşeleri var. Bunların hepsinin Dışişleri Bakanlığı birimleri, STK'lar, Yunus Emre Vakfı ve Türkler tarafından kurulan STK'lar üzerinden eşgüdümlü çalışması etkisini artıracaktır. Şuan o eşgüdümü çok görmüyorum. Daha genel bir politika belirlenip, "Türkiye'nin diaspora politikası (budur):Bizim diasporada yaşayan Türklere ulaşma politikalarımızın temelleri şunlardır. Onların Türkiye'ye daha fazla ekonomik katkı sağlaması konusundaki temellerimiz şunlardır. Onlardan faydalanarak diplomatik ilişkilerde avantaj sağlama konusundaki prensiplerimiz bunlardır." gibi strateji kurulması ve bunun hem kurulması ve hem uygulanması aşamasında saydığımız birimlerin bir araya gelip ortak çalışması çok önemli. Şuan ben bunu görmüyorum. Ama arzu ve motivasyon var. Zamanla olabilecek bir şey. (E28)

YTB'de bir dönem üst düzey idari görevler de üstlenmiş olan akademisyen bir katılımcı ise, söz konusu politikada koordinasyonun yeterli düzeyde sağlanamadığını kabul etmekle birlikte, bunun küresel şartlardan kaynaklı bir takım nedenleri olduğunu ve hızla değişen şartlara uygun olarak sahada acil cevap bekleyen konuların stratejik planları gölgede bırakabildiğini ifade etmektedir.

> (Koordinasyon) hem var, hem yok diyebiliriz. Bu kurumlar öylesine oluşturulmuş kurumlar değil. Bu kurumların ortaya çıkışını biraz alandaki ihtiyaçlar da belirledi. Benim görebildiğim, kendi edindiğim tecrübe çerçevesinde şunu söylemek mümkün. Elbette kurumlar arasında bir iletişim var. Fakat arzu edilen noktada mı? Onun henüz gerçekleştiğini söyleyemeyiz. Bu, bu kurumlara has bir durum değil. Dünyada bir dönüşüm yaşanıyor. Dolayısıyla ülkemizde de büyük bir dönüşüm yaşanıyor. Telaşlı bir hengâme içerisindeyiz. Böyle dönemlerde bireyler ve kurumlar konuları rahat rahat müzakere edelim, planlama yapalım gibi imkânlardan mahrum oluyorlar. Alandaki acil konulara cevap vermek üzere çalışma mecburiyetleri sık sık ortaya çıkıyor. Hal böyle olunca, teorik anlamda bir planlama, bir koordinasyon şeyi eksik kalıyor. (E31)

5.2.4.2. Büyükelçiliğe İlişkin Görüşler

Mülakatlarda, doğrudan Türk diaspora politikasını yürüten kurumlara yönelik olarak yorum ve görüşler de sadredilmiştir. Söz konusu politikasının en eski ve yetkin aktörü hiç şüphesiz Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilikleridir. Belirli bir döneme kadar, söz konusu elçilik kadrolarının, temsil ettikleri halkı sahiplenmesinde ciddi sıkıntılar yaşandığından ve bu kurumlarda vatandaşa yönelik yukarıdan bir bakışın hâkim olduğundan daha evvel bahsedilmişti. Katılımcıların tamamına yakını, bu durumun AK Parti iktidarı sonrası çok büyük bir oranda değiştiğini düşünmektedir. Ancak bazı katılımcılar, başta ataşeler olmak üzere Elçilik görevlilerinin halka uzak ve ilgisiz tavrının halen devam ettiğini ifade etmektedir:

> Buraya gelen büyükelçilerimizin kusura bakmasınlar ama çapları zaten yok. Çalışmaları yok. Buradaki büyükelçiler konsolosluklar kendi vatandaşı ile barışabilmiş değildi. Hala gelenler içerisinde bürokrat kafalılar çok. Belki içlerinde tek tükler var, ama hala bürokrasi yıkılmış değil yani. Orası değişmedikçe, farklı bir bakış açısına sahip olmadıkça, buradaki vatandaşın problemleri ile ilgilenme dertleri yok onların. (…) Maalesef ben bugüne kadar hiçbir ataşenin, din ataşesi bile olsa, bu hususta toplumu yönlendiren, bununla ilgili bir program yapan bir tanesini görmedim. Dünya kadar maaş alıyorlar, toplumun içerisine bile gelmiyorlar. Bu adamlar niye gelirler, ne yaparlar… Yazık günah yani. (E14)

Bununla birlikte AK Parti iktidarının ilk yıllarında yakalanan o demokratik atmosferin son yıllarda kaybolduğundan bahseden araştırmacı-gazeteci bir katılımcı, özellikle sol ve Alevi kesimin Büyükelçilik çalışmalarında ötelendiğini ifade etmektedir:

> Buradaki Büyükelçilik, Türkiye'de sağcı bir iktidar varken sadece sağcıları çağırıp ilgileniyorsa, solcuyken sadece onlarla ilgileniyorsa olmaz... Bir dönem çok iyiydi. Mesela Büyükelçi bizi çağırdı, sohbet ettik. Evren yargılaması ile ilgili. Şimdi düşündüğümde, biz bunları gerçekten yaşadık mı diyebileceğimiz şeyler oldu. Ama ne olduysa büyü bozuldu yine. Şimdi çok kötü. Yani herkes açısından çok kötü. (E12)

Büyükelçiliğin sahip olduğu imkân ve kaynaklara rağmen, klasik hizmetler ve temsil görevlerinin ötesinde bir hizmet sunamadığını düşünen aynı katılımcı, bu bağlamda hiçbir kültürel proje ve faaliyet yürütülmüyor oluşunu yadırgamakta ve kültürel faaliyetlerin toplumu birleştirme noktasında oynayabileceği önemli rolü şöyle izah etmektedir:

> Ben gazeteci olduğum için haberim olur diye düşünüyorum: Büyükelçilik şu projeyi desteklemiş yerine sürekli temsilci olarak geliyorlar. İşte bir yerde toplantı mı var? Gelip konuşmaya yapıyorlar. Ramazan iftarlarına katılıyorlar. Bir yerin açılışı vardır, oraya gelip konuşma yapıyorlar. "Biz de şuna şöyle bir katkı sunduk" de, yok! Pasaport çıkarıyorsun, para. Herhangi bir işlem; para. Her şey para. Ama kültürel bir faaliyet? Geçen sene Abdulhamid'in resim sergisi açılmıştı. Hele şükür dedim ya. Burada kitap fuarlarını kim yapıyor? Federasyonlar yapıyor. Var mı Türkiye Büyükelçiliğinin desteklediği bir kültürel faaliyet? Yok. Bunlar yapılırsa, o sana ne sağlar? Burada seninle aynı fikirde siyasal partide olmasa da tüm vatandaşlarını yanında tutuyorsun. İkincisi; senin potansiyelin olanı da olmayanı bir araya getiriyorsun. Sen onlar arasındaki çitleri yıkmaya da yardımcı oluyorsun. (E12)

5.2.4.3. Yurtdışı Türkler Başkanlığı'na İlişkin Görüşler

Çalışmanın Türk Diaspora Politikası isimli bölümünde, AK Parti döneminde Türkiye'nin diasporaya yönelik politikalarında atılan en önemli adımın YTB'nin kurulması olduğundan bahsedilmişti. Diasporaya ilişkin tüm aktörlerin koordinasyonunu hedefleyen bir çatı kurum olarak tasarlanan YTB'nin kuruluşu birçok katılımcı tarafından da bir dönüm noktası olarak görülmekte ve memnuniyetle karşılanmaktadır. Hatta söz konusu kuruluşun bir bakanlık olarak ihdas edilmesinin daha da yerinde olacağını düşünen bazı katılımcılar, bu isteklerini şöyle detaylandırmaktadırlar:

> Ben YTB'nin kurulmasını son derece olumlu buluyorum. Hatta daha da ilerisini söyleyeceğim; yurtdışındaki Türkler için bir bakanlık kurulmalı bence yani. Çünkü yurtdışında bu kadar büyük bir kitle var, 5-6 milyon Türk var. Yani sırf bir başkanlığın bu kadar toplumla ilgilenmesi yeterli değil, bakanlık olmalı. Yurtdışı Türkler Bakanlığı olmalı. (E27)

> Avrupa'ya bir kere bir bakanlık (gerekiyor). O bakanın devamlı Avrupa'da olması lazım. Ve icracı bir bakan olması lazım. Avrupa'da altı buçuk milyon Türk var. Ankara'nın nüfusu kadar. Bakan icracı olacak; gelecek masada oturacak konuşacak. Zaten Avrupa tandanslı birisi olursa, meseleyi biliyor. Siyaseten rahat olacak, mecliste (sürekli) olması gerekmeyecek. Türkiye'ye bağlı olmayacak. Mesaisinin çoğunu Avrupa'da geçirecek ve icraat yapabilecek bir bakanlık. Bence 5 sene önce olması gerekiyordu. (E7)

YTB bünyesindeki Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı'nda 2015 yılına değin var olan ülke masalarından bahseden bir başka katılımcı ise, söz konusu kuruluşun sahadan bilgi

akışını hızlandıran ve hedef ülkeye özel ve etkili politikaların oluşturulmasına imkân sağlayan bu masaların ortadan kaldırılmasını eleştirmektedir. Mülakatın yapıldığı dönemde ilga edilmiş olan bu masaların, 2018 yılında yenilenen yönetici kadro ile tekrar ihya edildiğini de belirtmek gerekmektedir. Ancak YTB'nin doğrudan sahadan bilgi edinerek ülkelere özel politikalar geliştirmesinin önemi vurgulandığından, katılımcının bu görüşü çalışma için kayda değer bulunmaktadır. Farklı ülkelerde hatta bir ülkenin farklı şehirlerinde yaşayan göçmenlerin farklı sorun ve beklentilere sahip olduğunu düşünen katılımcı, şöyle söylemektedir:

> YTB'nin içindeki ülke masaları iyiydi bence. Burayı bilen insanlardan seçilmişti, o ülkenin insanlarını almışlardı. Ben gelen bakanlara da her zaman söylüyorum; sizin oradaki bürokratlarınız hakkımızda tek başına karar vermesin. Buradan yetişen insanlar da olsun. Burada tramvaya binen insan olsun. Burada yağmurda karda yürüyen insan olsun. Her gün bir gazete köşesini okuyan bir insan olsun. Orada senin bürokratın, burada gelir gezer, bilimsel olarak takip eder, kendi başına bir şeyler yapar. Yok arkadaş buradaki insanlarla beraber karar ver. Sadece buradaki insanlarla değil, sadece oradaki insanlarla da değil. Bunlarla bir şey oluşturun. Almanya Köln'deki Türklerin sorunuyla, Avusturya'daki Türklerin sorunları farklı. Ayni ülkedeki farklı şehirlerin Voralberg'deki ile Viyana'daki Türklerin sorunları farklı. Oradaki güç dengeleri farklı. STK'ların ağırlıkları farklı. Viyana mesela daha kozmopolit. Bir Yozgat ağırlığı var. Voralberg'de Samsun yoğunluğu var. Aynı Türkiye'de Sakarya Bölgesi'nin siyasi çalışmalarıyla Yozgat'ın ki farklı ise, burada da farklı. Yani gelsen Viyana'daki insana iphone dağıtsan, burada memnun olan insan sayısı yüzde 20'dir. Ama Voralberg'de yüzde 40'dır. Voralberg, kuş uçmaz kervan geçmez bir yer. Orada bir siyasetçinin bir çiçek vermesi bile ona bir sene yeter. Ama bana yetmez. (E7)

Öte yandan çalışmanın YTB'ye ilişkin bölümünde, söz konusu kurum bünyesinde Türk dili ve kültürünün muhafazası gibi alanlarda hem STK'lara hem de araştırmacı ve öğrencilere yönelik proje destekleri, araştırma destekleri ve burslar sunulduğundan bahsedilmişti. Bu husus katılımcıların da görüş beyan ettiği öncelikli konular arasında yer almaktadır. Bazı katılımcılar, sunulan desteklerin etkin ve uzun soluklu çalışmalara kaynaklık edemediği ve sonuçlarının analiz edilmediği görüşündedirler:

> Sürekliliği olan, yıllardır devam eden bir proje göstersinler bana. Yok. Birtakım insanlara proje yapıyorlar diye hediyeler dağıtıldı. Onların etkileri, sosyal katkıları ne kadar ölçülebiliyor, ölçülmek isteniyor? Bunlar ayrıca soru işaretleri. (E3)

Bu noktada sahadaki ihtiyaçlar konusundaki bilgi eksikliği problemi de tekrar karşımıza çıkmaktadır. Zira aktivist bir katılımcı, iyi niyetlerle yola çıkılmış olsa da, Avusturya şartlarında sorunları çözmek yerine daha da alevlendirecek konularda yürütülen projeleri eleştirmekte ve şöyle söylemektedir:

> Para kazanmak için projeyi iş haline getiren insanlar yazıyor. Ben (ses getiren) YTB projesi çok az gördüm. Ses getirmeyen kendi aralarında... Mesela İslami anaokulları ile ilgili bir şey (haber) vardı; İslam'ı fazla empoze ediyorlar. Bu da entegrasyonu engelliyor (diye). Bizimkiler iyi niyetli bir şekilde bir sürü anaokulu işletmecisi YTB'ye başvuruyor: "Biz milli değerlerimizi, İslam'ı çocuklarımıza anlatalım". Adamın zaten engellemek istediği olay bu. Sen böyle bir konsepte kapı açarak, burada o siyasete malzeme vermiş oluyorsun. Belki doğru bir şey, bizim değerlerimiz, tabii ki güzel. Ama senin bunu yapman. Türkiye'desin, stratejiyi oradan buraya bakarak yapıyorsun. (E10)

Katılımcılara göre, YTB tarafından sunulan desteklerin ters tepmesinin sebeplerinden biri de, YTB'nin ev sahibi ülkelerde tanınırlığının olmayışı ve bunun yarattığı güven sorunudur. Bu güvensizliği besleyecek şekilde, Avusturya hükümetiyle işbirliğine girmeden gizli kapaklı yürütülen projelerin "ajanlık faaliyeti", "propaganda" yahut "iç işlerine müdahale" olarak yorumlandığını söyleyen yazar bir katılımcı, bu bağlamda bizzat kendisinin içerisinde konuşmacı olarak yer aldığı bir proje örneğinden şöyle bahsetmektedir:

> YTB gibi bir kurumla, Avusturya ile hiçbir temasa girmeden alttan alta bir takım projelerin yapılması söz konusu olursa -ki bunun da tutarlılığını kendi içerisinde sorgulamamız lazım- o zaman bu iş yürümüyor. YTB'nin desteklediği bir proje vardı: Anaokullarında çocukların ana dillerini daha iyi kullanmaları ve değer eğitimi almaları. Bununla ilgili anaokulu sorumlularına seminerler yapılması öngörülmüş. Proje çok fazla uygulanamadı, çünkü anaokullarından fazla ilgi olmadı. Çünkü o seviyede insanlar için fazla geldi. Bir tane toplu seminer yapılması düşünüldü. Benden rica ettiler. Beni konuşmacı olarak çağırdılar. Ben de gittim konuştum. İşte değerler eğitiminden bahsettim anadilin gerekli olduğundan bahsettim. Ana dil olmazsa çocukların Almancayı da iyi öğrenemeyeceklerinden falan… Bildiğiniz şeyler. Belki duymuşsunuzdur; burada Ednan Aslan isimli kendisi profesör yapılan bir taksi şoförü var. Bu adama bir "akademik" çalışma ısmarlandı, buradaki radikalleri araştır şeklinde. Ortaya bilimsellik ile yakından uzaktan alakası olmayan birkaç sayfa çıktı. Önce taslak halinde, 15-20 sayfa. Sonra gerçeği 70-80 sayfa çıktı. İnternete de kondu bu çalışma. Burada adamın radikal gördüğü isimler listelendi. Ben sadece isim değil resimle de oraya girdim. Girdiğim resim de YTB Projesi'ndeki resmim. Altında da: Türkiye devletinin müdahalesiyle okullarda Türklerin değer eğitimi veriliyor.(E9)

Avrupa'da bu türden damgalar yemeden rahat çalışabilmek ve projeler yürütebilmek için, YTB'nin kendi misyon ve hedeflerini ev sahibi ülkelere doğru anlatabilmesi ve legal bir aktör olarak hükümetler tarafından tanınmış olması gerektiğinden bahseden bir başka katılımcı ise, durumu şöyle izah etmektedir:

> YTB Avrupa ülkelerinde o ülkelerin kurumu ve misyonunu tanıması ve muhatap alması açısından pek bir şey yapmadı. (…) YTB'nin mutlaka ve mutlaka Avrupa'ya kendini kabul ettirmesi lazım ki, rahat çalışsın. Avrupa'da en ufak bir şeyi yaptığında hemen ajan damgası yiyorsun. Bu olmadığı, niyetinin samimi olduğu; benim buradaki Türk neslimin Türkçeyi iyi öğrendiği zaman Almancayı da iyi öğreneceğini (o ülkelerin) bilmesi lazım (E7)

Mülakatlarda öne çıkan bir başka husus da, söz konusu burs ve desteklerin sunumunda bir ölçü olarak liyakate önem verilip verilmediği konusudur. Desteklenecek projelerin seçiminde adil ve iyi niyetli olunduğunu düşünen katılımcılar olsa da, büyük çoğunluk iktidar partisine yakınlık yahut cemaatlerle olan menfaat ilişkisi bağlamında bir adam kayırmanın var olduğunu düşünmektedir. Kimileri bunu siyasetin bir gereği olarak doğal karşılamakta, kimileri ise paravan bir fon olarak tanımladıkları YTB'yi bu konuda şiddetle eleştirmektedir:

> Çok dikkat ediyorlar, titizler o konuda (liyakat konusunda) aslında. Ama yine de biraz tanıdıklara veya tanınan insanlara daha fazla yardım edildiğini de sanıyorum. Ama bunu ispatlayamam. Bu bir zandır. Ama insanların samimi olduğundan ve iyi en iyi şekilde hizmet etmek istediklerinden eminim. (K4)

> Devlet bunu dikkate almak zorunda; önümüze yine cemaat kültürü çıkıyor. Cemaatlerin ağırlıklarını dikkate almak zorundalar. Haliyle projelerde, bazı cemaatleri diğerlerine göre daha fazla kayırıyorlar. Olmalı. Ama adil olmalı. (E7)

> YTB siyasi ideolojisine yakın derneklere para pompalıyor. Paravan bir fon. Kalıplar halinde fonlar. Siyasi, ticari çıkar hepsi. (K1)

YTB'ye yönelik en ciddi eleştirilerden biri de, kurumun hedef kitlesinden biri olan soydaş ve akraba topluluklara yönelik hizmet ve desteklerin yurtdışı vatandaşlara yönelik hizmetleri geride bıraktığı yönündedir. Çalışmanın "Türk Diaspora Politikası"nı anlatan bölümünde de bahsedildiği gibi, YTB bütçesinin büyük oranda uluslararası öğrencilere ve soydaş topluluklara yönelik desteklere ayrıldığı bilinmektedir. Bu konuya dikkat çeken bazı katılımcılar şöyle söylemektedir:

> Bir başka sorunumuz; Türkiye şuan Afrika'daki birçok öğrenciye Türkiye'de burs veriyor. O parayı daha efektif kullanılarak burada topluma yön verebilecek 50 tane öğrenci tespit edersin, onların başına bir müdür atarsın. Mutlaka böyle bir sistem kurulmalı. (…) YTB'deki paranın onda birinin Avrupa'daki insanımıza eğitim maksadıyla dönüşümü olsa, ben eminim orta ve uzun vadede geri dönüşümü olan bir proje olur.(…) YTB'nin dil üzerine çalışmaları var. Ama hedef kitle kim? Tataristan, Özbekistan. Tamam eyvallah. Ama Avrupa'daki Türkler bu oluşturduğun kitaplardan nasıl faydalanacak? (E26)

> Onlar için yurtdışı Bosna'ya kadar. (…) Bugün Bosna'da üniversite bazında yatırım yaparken, buradaki insanımıza da sahip çıkılsın. Çok ihtiyaç var.(E14)

5.2.4.4. Yunus Emre Enstitüsü'ne İlişkin Görüşler

Yukarıda da bahsedildiği gibi, mülakatlarda Türk diaspora politikasının yeni aktörlerinden biri olan Yunus Emre Enstitüsü'nün kurulmasına yönelik görüşler temelde olumludur. Katılımcılar, sanatın siyasetten daha etkin bir iletişim aracı olduğunu düşünmekte ve kültür ve sanat alanında YEE bünyesinde yapılacak çalışmaların, Türklerin toplumdaki imajı ve ayrımcılık gibi sorunların çözümünde önemli kapılar açacağını düşünmektedirler:

> Yunus Emre Vakfı gibi vakıflar da kuruldu. Ne yapmaya çalışıyorlar? Bizim güzelliklerimizi göstermeye çalışıyorlar. Bu bir el uzatmadır gibi düşünmek istiyorum ben. Pozitif demokratik katılımı, ırkçılığa karşı tam olması gereken konuları ele alan bir şey. (E10)

> YEE var mesela. Aslında çok geç kalınmış bir enstitü. Bu tür enstitüleri daha aktif, toplumun sorunlarını çözme noktasında daha işlevsel hale getirilebilir. Hükümetler arası işbirliğinden ziyade sivil toplum kuruluşları arasında bir kültürel işbirliğinin, bir etkileşimin, dayanışmanın, sorunları çözme noktasında daha sağlıklı olacağını düşünüyorum. (E13)

Ancak birçok katılımcı bu potansiyele sahip olmasına rağmen YEE'nin program ve etkinliklerinde içe kapalı bir tavır sergilediğini; yapılan çalışmalarda Türkiyeli göçmen toplumu içerisinde belirli toplumsal kesimlerin ötelendiğini düşünmektedir. Ehliyet sahibi olsalar da farklı görüşte oldukları için bazı sanat ve kültür aktörlerinden faydalanılmak istenmediğini ifade eden ve kendisi de bir sanat okulunda öğretim üyesi olan bir katılımcı, YEE ile iletişim için sergilediği uğraşı ve muhalif duruşundan ötürü yanıt alamayışını şu şekilde anlatmaktadır:

> Geçenlerde kaligrafi ile ilgili birkaç sanatçı gelmiş. Bir açılış vardı. Onu son anda Tunahan hocadan öğrendim, gidemedim. Kaç sefer oraya gidip emailimi bırakmış olmama rağmen, anlatmama rağmen çağrılmıyorsam bir art niyet arıyorum. Benim gibi insanların orada istenmediğini düşünüyorum. Kendilerine uymayan ve fikirleri net bir şekilde söyleyen insanları orada istemiyorlar sanıyorum. (…) Sadece ben değil, benden başka o kadar çok sanatçı arkadaşım var ki; başka görüşlerden olmasına rağmen, ateist, solcu, Yeşiller'den her türlü insan var. Ne olursa olsun sen bir kurum olarak görevini yapmak zorundasın. Buradaki sanatçıların listesini almak zorundasın, eğer sanatla ilgili bir takım şeyler yapıyorsan. (…) Burada bilfiil bu işlerin içinde olan insanlar var, benim gibi dört tane liselerde resim öğretmenliği yapan insanlar var. Bunların hiçbirisinin geldiğini düşünmüyorum. Hiçbirisinin haberi dahi olamaz. Hiçbir şekilde istemezler. Çünkü çok net söylüyorum; ben ve mesela Ahmet sözümüzü hiç sakınmadan söyleriz. Çünkü bizim onlardan hiçbir beklentimiz yok. Hiçbir menfaat ilişkimiz yok. (E22)

Aynı noktaya değinen başka bir katılımcı da, kültür merkezi olarak ihdas edilen bu kurumların toplumdaki başlıca kültür insanlarıyla olan mesafeli ilişkisini sert şekilde eleştirmektedir:

> YEE'nin hiç bir faaliyetinden bana davetiye gelmiyor. Biz burada az çok politik mekanizmaları bilen, sosyal hareketlerde bulunan insanlarız. Benim sanatçı arkadaşım var; Sinan Gültekin. Burada ressam, Akademi'de öğretmenlik yapıyor. Bu arkadaşa bile gitmiyor. Siz hangi kültürü anlatacaksınız? Kendileri çalıyor, kendileri oynuyorlar. Yani kültür adına bir şey yapacaksa kültürlensin biraz. Bu kadar kültürsüzlük olmaz. Bilene sormuyorsanız, Türkiye'den kültürden anlayan birini getirin buralara. (E3)

Diasporaya yönelik yurtdışında ihdas edilen kurumların, yöneticiler tarafından Türkiye'de belirli mevkilere ulaşmakta bir basamak olarak kullandıklarına yönelik görüşlerden daha evvel bahsedilmişti. Aynı durum katılımcılar tarafından YEE yönetici kadrosu için de dillendirilmektedir ve bu rekabet ortamının hizmet ve faaliyetleri geride bıraktığı düşünülmektedir:

> Ben şunu gözlemliyorum burada; Türkiye'nin burada sunabileceği bir takım koltuklar mevkiler var. Burada Türkler arasında bunun yarışı var. Başkalarını kendisine sürekli rakip görüyor. Hâlbuki burada bir sürü sanatçı var. Topla bütün sanatçıları bir araya. Başka sanatçıları da içlerine alarak büyük sergiler yapsınlar. (K4)

> Ben isterdim ki YEE -illaki ben olmak zorunda değilim. Bizden çok daha genç, bu işlerin başında olan, bu işlerle ilgilenebilecek bir sürü insan vardır- onlarla mutlaka bir araya gelip team'ler (çalışma grupları) kursun. Ama sanıyorum onlar başka şeyin derdinde: Türkiye'ye döndüklerinde Başbakanlık'ta Kültür Bakanlığı'nda bir yer seçmek, yer kapmak. (E22)

YEE'ye yönelik eleştirilerin yoğunlaştığı bir başka nokta ise; temel görevi Türkiye'nin ve Türkçenin yurt dışında tanıtılması ve yabancılarla kültürel faaliyetler üzerinden bir alışverişin ihdas edilmesi olan kurumun bu sorumluluğu yerine getirmekte yetersiz kaldığıdır. Bazı katılımcılar, yapılan kültürel ve sanatsal faaliyetlerin; Avusturya kültür ve sanat seviyesini yakalayamama, tanıtım ve organizasyon sorunları gibi nedenlerle Avusturya toplumuna hitap etmekte zorlandığını ifade etmektedirler. YEE bünyesinde yapılan bir takım etkinlikleri ziyaret eden bazı katılımcılar, söz konusu faaliyetlerin amacına ulaşmakta nasıl aciz kaldığını şöyle dile getirmektedir:

> Türkiye'nin bir diaspora politikası olması lazım. Bunun maddi kaynak boyutu var, bunun stratejik bir boyutu var. Mesela YEE. Mükemmel büyük bir gece yaptılar. Kafkaslardan falan bir sürü gruplar gelmişti. Adam çıkıyor

> oraya; Almanca yok, tercüme eden tercümeyi bilmiyor. Salona bakıyorsun: 1500 kişi gelmiş ama 150 tane yabancı yok. Yazık bunlara yani. Bilmiyorsan gel ehli olana danış. (E1)

> Mimariyle ilgili bir programına katılmıştım. İçerdekilerin Avusturya oranı yüzde iki ya da üçtü. YEE'ye gittiğimde publikumu (katılımcıları) gördüğüm zaman anlıyorum kimin geldiğini. Amacına ulaştığını hiç sanmıyorum. (E22)

> YEE'ye çok büyük görevler düşüyor. Üzüldüm, süper bir sergi. Daha farklı sergi salonunda, daha farklı kesimlere sunarak (yapılabilirdi). İki kültürü birleştiren birçok unsurumuz var bizim. (E26)

5.2.4.5. Avrupalı Türk Demokratlar Birliği'ne İlişkin Görüşler

Mülakatların gerçekleştirildiği dönemde UETD (Avrupalı Türk Demokratlar Birliği) adıyla bilinen Avrupalı Demokratlar Birliği (UID), katılımcıların büyük çoğunluğunun üzerine yorum yaptığı diaspora kurumları arasında yer almaktadır. Katılımcılar, AK Parti'nin inisiyatifiyle kurulsa da söz konusu Birliğin kurulduğu ilk yıllarda bağımsız ve özgün projelere imza attığını ve Avusturya tarafından da dikkate alınan saygın bir kuruluş olduğunu düşünmektedir. Örneğin UID'nin kuruluş aşamasında ve ilk etkinliklerinde önemli katkıları olan bir katılımcı, Türkiye lehine lobi yapma amacıyla yürüttükleri ilk çalışmaların hem Türkiyeli göçmen toplumuna hem de Türkiye'ye önemli faydalar sağladığını ifade etmektedir. Ancak sonraları "lobiciliğin amigoculuğa" dönüştüğünü ve Türk hükümeti tarafından iktidar partisini destekleyici eylem ve faaliyetlerin talep edildiğini ima eden katılımcı, böylelikle başlangıçta var olan olumlu atmosferin değiştiğini ve siyasi menfaatler kaygısıyla böylesi nitelikli bir kuruluşa yazık edildiğini düşünmektedir:

> Ben 2011'de ayrıldım. Ben ayrıldıktan sonra Türkiye'den lobicilik değil de, daha fazla cemaatleşme, daha fazla kitleleşme (isteği geldi). Bunun arkasında da çok basit bir hesap var; ilk seçimlere gidilecek. Avrupa'daki insanlar oy kullanacak. Onun hesabı yapıldı. Oysa bu hiç gerekmezdi. (…) Lobicilik amigoculuk ile değiştirildi. UETD-Avusturya özellikle çok kaliteli idi. Biz Avrupa'da bayrağı çekiyorduk UETD içinde. Sen öyle bir oluşum yaratmışın ki kısa sürede, maddi kaynak sıfır. Bütün kontaklar var bizde, herkese ulaşabiliyoruz. Böyle bir yapıyı kesinlikle harcamayacaklardı. Madem bunlar AK Parti için bir şeyler istiyordu, o zaman paralelinde burada AK parti adına bir teşkilatlanma yapsaydılar. O zaman UETD daha sağlam olurdu. Biz burada muhataplarımızla konuştuğumuz zaman "Siz AK Parti'nin uzantısı mısınız?" diyorlardı. Biz de "Hayır, Biz aydın ve demokrat insanların oluşturduğu bir lobi kuruluşuyuz. Ve Türkiye Cumhuriyeti'nin hükümetini biz baz alıyoruz. Bugün AK Parti, yarın CHP veya ne varsa. Yani süreklilik." diyorduk. Onun için de Avrupa: "Bunlar ciddi bir think-tank, iyi bir lobi kuruluşu. Güzel de işler çıkarıyorlar. O yüzden biz adamları ciddiye alalım" diyordu. Sen diğer taraftan AK Parti'yi kur, seçimler için çalışmalar yapsın. Biz ona bir şey demezdik. Desteklerdik de. Ama bu taraftan 80 akademisyenle başladığımız bir çalışmayı böyle ziyan etmeleri… Açıkçası cehaletten daha ileri bir şey. (E1)

Söz konusu duruma değinen uzman akademisyen bir katılımcı da, başlangıçta Avusturya ve Türkiye arasında ilişkileri güçlendirecek bir köprü olarak kurgulanan UID gibi kurumların, daha sonra iktidar partisi tarafından araçsallaştırıldığını ve bunun hem uzun vadede diaspora politikasının başarısı hem de göçmenlerin devletle olan ilişkileri bağlamında doğurduğu olumsuz sonuçları şöyle özetlemektedir:

> Bu kurumlar köprüdür. Bu grupları Türkiye bir köprü olarak gördü ve bu doğru bir süreçti. Fakat daha sonra işin içine girildiği zaman biraz dikkatsizce davranıldığı kanaatindeyim. (…) Ne yaptı AK parti? Klientalist bir ilişki kurdu. (…) ve dedi ki; sen benim Avrupa'daki ayağım olacaksın ve ben senin üzerinden Avrupa'daki diasporama kavuşacağım. UETD üzerinden kurulan bu klientalist ilişkiye özellikle seküler, sosyalist ve Türk etnisitesinden olmayan gruplar itiraz ettiler. Ne münasebet; devletle bir ilişki kurmam gerekiyorsa kendi kurumlarımla o ilişkiyi kurabilmeliyim. Dolayısıyla burada problemler yaşandı. (E29)

Katılımcılara göre, siyasallaşmış ve dışa bağımlı bir kurum görüntüsü veren UID Avusturya, AK Parti'nin illegal bir uzantısı olarak görüldüğünden Avusturya devlet kurum ve yetkilileri ile kurduğu ilişkilerde de etkin bir pozisyon yakalayamamaktadır. Dönemin Avusturya Cumhurbaşkanı Fischer'in 2012 yılında gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretine değinen bir katılımcı, söz konusu ziyaret heyetinde yer alan UETD'nin o dönemde kazandığı saygın pozisyonu sonradan kaybettiğine şöyle işaret etmektedir:

> UETD de kuruldu. İlk başta misyonu lobicilikti, ülkelerin Türkiye ile olan diplomasisini, ilişkilerini geliştirmekti. Ve ilk zamanlar çok iyi işletiyorlardı. O zaman Fischer Türkiye'ye gittiğinde UETD ekibi de dâhil olmuştu ona. Düşünebiliyor musunuz? Şimdi ise UETD ile aynı karede olmak istemezler. Programlarına katılmazlar. Nereden nereye geldik. Burada AK Parti'nin bir kuruluşuna ihtiyacımız yok bizim. Hiç bir partinin. (E25)

Benzer şekilde, UID'nin Avusturya'da sahip olduğu olumsuz imaja değinen bir başka katılımcı da, yaşanan prestij kaybını şu şekilde ifade etmektedir:

> Bir sürü derneğimiz var. Hangisi söz sahibi Hangisi Avusturya medyasında pozitif bir karşılığa sahip? Hiç birisi değil. Açıklama yapsa da kimse dinlemiyor ki. Hatta mesela UETD, şuanda büyük bir sorun. Hem uyum hem de Türkiye için çok büyük bir tehlike unsuru oldu artık. Hiçbir kurum, hiçbir parti, hiçbir devlet kuruluşu UETD'ye yaklaşmıyor. PKK'ya daha yakınlar. (E1)

Diğer yandan, göçmenler tarafından kurulan birçok STK yapısında ortaya çıkan yönetici yetersizliklerinin, UID için de önemli bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kuruluşun Başkanlık görevi için yeni seçilen şahsın Almanca bilmiyor oluşu birçok katılımcının tepkisini çekmekte ve bu durumun lobi faaliyeti ve yerel yetkililerle temas görevi üstlenen bir kurum için yarattığı vahamet şöyle ifade edilmektedir:

> UETD'nin kuruluşundan başlıyorum. Bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Ama adamlar İstanbul Aksaray AK Parti İlçe Teşkilatı'nın seviyesini aşabilmiş değiller. Avusturya'da lobicilik yapmayı düşünüyorlar, ama seçtikleri yeni başkanın Almancası yok. (E21)

> Başkan seçilmiş, severim, antipatim yok. Ama Almanca bilmiyor. Şimdi nasıl kontrol etsin altındaki adamı. Mesela Kurz'a çıkmış; "Du stellst dich wichtig" diyor; "Sen kendini çok önemli zannediyorsun". Böyle siyasi bir lügat olmaz. (E10)

> Buranın dilini bilmeden STK'da ne işin var senin? Proje üretemiyorsan senin STK'da ne işin var? Türkiye'den gelen milletvekilleri ve bakanlarla resim çekilmek için yapıyorsan, o zaman er veya geç hesabını vereceksin. Ama kendisi vermiyor. Maalesef halkımız veriyor. Şuan imajımıza baktığımızda devamlı negatif haberler.(E1)

Çalışmanın "Avusturya Göç ve Entegrasyon Politikası" bölümünde, Erdoğan ve AK-Parti'nin son dönemde Avusturya medyasında şeytanlaştırılan bir imge haline geldiği ve diktatörlük ile aynileştirildiğinden de bahsedilmişti. Bu konuya değinen bir katılımcı da,

UID'nin bu yönüyle diktatörlüğün propagandasını yapan bir kuruluş olarak damgalandığını belirtmekte ve bu nedenle kurumun faaliyetlerinin Türk toplumuna artık faydadan çok zarar getirdiğini ifade etmektedirler:

> Avrupa'nın dünya da belli bir yere gelmiş yükselmiş ve gelecek olan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığını devirmek için eline bir koz lazımdı. O da neydi? Diktatör. Diktatörü devireceklerdi. Burada da (UETD) bu diktatörün buradaki yan kuruluşu olarak damgalandı. Ak partinin uzantısı olarak damgalandı. (…) Burada karşılıklı yapıcı ilişkiler yapacağı yerde, burada şuanda tamamen tam tersine dönmüş olan bir durumda. O teşkilatın lav edilmesi gerekiyor. Zarar verdi, yeterince zarar verdi. Bundan sonra artık o imajı ile beraber ortaya çıkmaması gerekiyor. (E11)

5.2.4.6. Diyanet İşleri Başkanlığı'na İlişkin Görüşler

Çalışmanın "Türk Diaspora Politikası" isimli bölümünde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın erken yıllardan itibaren yurtdışındaki vatandaşlara yönelik yürüttüğü faaliyetler nedeniyle Türk diaspora politikasının en eski ve etkin aktörlerinden biri olduğundan bahsedilmişti. Bu yönüyle hem Başkanlık hem de onun Avusturya'daki örgütlenmesi olarak bilinen Avusturya Türk İslam Birliği (ATİB) mülakatlarda üzerine fikir beyan edilen diaspora kuruluşları arasında yer almaktadır. Bu kuruluşa ilişkin katılımcılar tarafından dilendirilen en önemli hususlardan biri; görevi din hizmetleri yanında halkın yaşadığı dini ve sosyal sorunlara yönelik çözüm üretmek olan kurumun bunu başarabilecek yeterlilikte bir kadroya sahip olamamasıdır. Yönetici ve personel yeterlilikleri bağlamında diğer diaspora kurumlarına yönelik eleştirilerden, ATİB yönetimi ve atanan din görevlileri de nasibini almaktadır. Bazı katılımcılar, kısa ve uzun vadeli olarak Avusturya'ya gönderilen din görevlilerinin, eğitim seviyelerinin düşük olduğunu, Avusturya kültürünü ve dilini yeterli düzeyde bilmediklerini ve toplumsal hayata tam anlamıyla katılım sağlamadıklarından özellikle genç neslin sorun ve beklentilerini de karşılayamadıklarını düşünmektedirler:

> Din adamlarımız çok daha eğitimli olmalı. Bizim buradaki imamlar kendilerini de ezik hissediyorlar. Almanca bilmediklerinden dolayı utanıyorlar. (…) Buradaki görevli imamlarımızın hepsine bakalım: Burada olup bitenin farkında değil. Buranın siyasi dilini kavrayamamış. Maaşı düşük. Zaten kendisini zor geçindiriyor. Derneklere bağımlı, onların kapıkulu gibi bir şey imam dediğimiz. Bunlar burada hangi görevi yerine getirsinler. (K2).

> Türkiye'den ve diğer Arap Müslüman ülkelerden gelen ve çoğunlukla emekli olan imamlar buradaki Müslümanların ihtiyaçlarını, yaşantılarını bilemez. Emekli olmuş. Ek gelir olarak Avrupa'da imamlık yapıyor. Bu bana bir şey veremez. Güzel sesi vardır, iyi kaside okur, güzel namaz kıldırır. Bitti. Bunun ötesi yok. (…) Yozgat'ın bir köyünde emekli olmuş bir imamı burada bir camiye getirmenin bir anlamı yok. Anlayamaz. Yaşlıların hoşuna gider, ağlatır, okur. Ama o amcanın çocuğu alkolik masalarda, wettbürolarda (bahis yerlerinde), eşini ihmal etmiş, orada burada… Bu çocuğu nasıl getireceksin sen. Buraya emekli hoca göndermesinler. Ben istemiyorum. (E19)

Bu minvalde başka bir katılımcı da, Türkiye'nin özellikle son dönemde artırdığı icraatlarını kıymetli bulsa da, ATİB Başkanı olan Din Hizmetleri Müşavirliğini kastederek, toplumu

tanımayan kadroların hiçbir zaman doğru kararlar alamayacağını ifade etmekte ve Türkiyeli göçmen toplumu ile koordinasyon içerisinde olunmasını önermektedir:

> Türk devleti az para harcamıyor sonuçta. Ben onu da küçük görmek istemiyorum. Hani insanların dini ihtiyacını gidermek de az bir şey, küçük görülecek bir şey değil. Hani ATİB camilerinde servis (hizmet) olması. Sonuçta finansal sorun fazla yaşamadıkları için bir şekilde insanlar özgürce, içi rahat bir şekilde oraya gidebiliyorlar da. O da iyi bir şey. Bu servis (hizmet) için nasıl desem 'undankbar' (nankör) gözükmek de istemiyorum. Ama diyorum ki, orayı yöneten insanlar acaba Avusturya'da yaşayan insanların sorunlarını ne kadar iyi anlayabilir? Çünkü 5 yılda bir değişiyorsa, buranın dilini konuşmuyorsa burası için ne kadar iyi politika yapabilir ki? Hani bazı şeyler görüyorum, yine pozitif şeyler. Ne bileyim piyano kursları, tiyatro kursları, o tarz şeyler yapıyorlar. Bunları çok pozitif görüyorum ben yani. Ya da kadınlar için "Selbstverteidigungskurs" (savunma kursları) yapmaları yani. Öyle şeyleri pozitif görüyorum. Ama galiba çok çok daha iyi, çok daha güzel şeyler yapılabilir aslında. Buradaki insanlara, burada yetişen insanlara sorsalar ne yapmamız gerekir diye. (K5)

Aynı şekilde, birçok Türk camii ve derneğinin bağlı olduğu önemli bir çatı yapılanma haline gelmiş olan ATİB'in, yerel temsilcilerden oluşan bir kurul tarafından yönetilmesinin ve başkanlık görevini Avusturya Türk toplumundan birisinin üstlenmesinin yerinde olacağını düşünen bir katılımcı, bu bağlamda Din Hizmetleri Müşaviri ile gerçekleştirdiği bir görüşmeyi şu şekilde anlatmaktadır:

> Şuandaki milli müşavire ben daha 9. ayda görüşmeye gittim. Ziyaretimde tekrar ettim; bir başkanlık divanı oluşturulmasını; buradaki iş adamları ve akademisyenlerden oluşan bir başkanlık divanı oluşturulmasını ve tüzüğü değiştirmeleri gerektiğini söyledim. Ve hatta yüzüne de söyledim; siz dedim artık genel Başkan olmamalısınız. Yani burada 4 senede 5 senede bir değişen bir başkan olmamalı. Buradan birisi olmalı (E11)

Bu bağlamda, 2015 yılında İslam Yasası ile getirilen, Müslüman din görevlilerin bundan sonra yalnızca Avusturya devleti tarafından yetiştirilme zorunluluğu da katılımcıların görüş beyan ettiği konular arasında yer almaktadır. Bugüne değin ATİB'in organizesiyle Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından camilerde görevlendirilen ve finanse edilen din görevlilerinin artık Avusturya'da yetiştirilecek olması hususunda bazı katılımcılar rahatsızlıklarını dile getirmektedir. Din adamı yetiştirmesi planlanan öğretim kadrosu (K3), başka bir inanç topluluğu için getirilmeyen kısıtlayıcı tutum (K2) ve uygulamanın ardında yatan "Avrupa İslamı" yaklaşımı (E8) nedeniyle eleştirilen bu uygulamayı olumlu bulan katılımcılar da olmuştur. Söz konusu yasa ile bir takım haksız uygulamalar yürürlüğe girmiş olsa da, camilerde ülke şartlarını, dilini ve kültürünü bilen imamların görevlendirilecek olması bu katılımcılar tarafından önemli görülmektedir. Örneğin Avrupa'da yaşayan insanlar olarak Avrupa'ya hâkim din görevlilerine ihtiyaç olduğunu söyleyen bir katılımcı, bu açığın Türkiye'den gönderilen görevlilerle kapatılamadığını düşünmektedir:

> İmamların burada yetiştirilmesine karşı çıkmam. (…) Benim çocuğum iki dil arasında Almanca Türkçe karışımı konuşuyorsa, hutbede hoca irşadını Arapça yahut Türkçe yaptığında, benim çocuğum onu anlayamaz. Ama sunumu Almanca yaptığı takdirde, Almanca aldığı şeyi okuldaki arkadaşlarına cevap verirken de aktarabilir. O nedenle imamların burada yetişmesinin ben taraftarıyım. Türkiye veya Arap ülkelerinden gelmesi bize bir fayda değil. Yani biz burada kalacağız. Bu bir gerçek, bunun ötesi yok; Avrupalı Müslümanlarız. (E19)

Avusturya Diyanet yapılanmasına ilişkin eleştirilerden biri de Türkiyeli göçmenler arasındaki farklı grup ve cemaatleri kucaklayamıyor oluşudur. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde, Avusturya'da bağımsız bir STK olarak kurulan ATİB'in doğrudan T.C. Viyana Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşaviri'nin liderliğinde idare edildiğinden bahsedilmişti. Bu konuya değinen bazı katılımcılar, söz konusu durumun Diyanet İşleri Başkanlığı'nın göçmen toplumunun farklı kesimleri için bütünleştirici bir güce sahip olmasının önündeki engellerden biri olduğunu düşünmektedir. Büyük oranda çatısı altında topladığı Sünni kesimi bile rahatsız ettiği anlaşılan bu durum, Avusturya'da Milli Görüş hareketinin önde gelen temsilcileri tarafından şu şekilde eleştirilmektedir:

> Mesela bir din ateşimiz var, çok değerli bir hocamız. Bu hepimizin din ataşesi. Ama ilgi alanı sadece Diyanet cemaati. Bir milli görüş cemaati ile, farklı bir grupla haşır neşir olamıyor veya onların camisine gidip sohbet edemiyor ya da etmiyor. Bu kutuplaşmayı de beraberinde getiriyor. (E26)

> Bugün ATİB Derneği Avusturya'da resmi bir kuruluştur. Dernek başkanı T.C. Başkonsolosluğu din ataşesi. Bu etik mi? Ben bunu doğru bulmuyorum. Senin din ataşen burada bir derneğin başkanı aynı zamanda. Eğer ben Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı isem konsolosluğun din ataşesi benim de din ataşemdir. Sadece ATİB'e değil tüm cemaatlere gidebilmeli. ATİB'in resmi olarak Türkiye ile bir bağının olmaması lazım. Gönül bağın olabilir. Burada kurulmuş bir derneği sübvanse edebilirsin. Ama ATİB'in genel başkanının da Avusturya'da yerleşik birisi olması lazım. Ataşe olmaması lazım. Sistem yanlış. Onun, diğer eğitim ataşesi, askeri ataşe gibi konsoloslukta oturması lazım. 7/24 ATİB'den çıkmadıktan sonra sen benim din ataşem olamazsın. Sen ATİB'in genel başkanısın. (E19)

5.2.5. Türk Diaspora Politikasının Amacı

Araştırma kapsamında, Türkiye'nin göçmenlere yönelik yaklaşımına ve güncel Türk diaspora politikasına ilişkin katılımcıların yorum ve kanaatleri yukarıda zikredilmiştir. İşte tüm bu kanaatler temelinde, mülakatlarda göçmenlerin Türk diaspora politikasının nasıl bir amaca sahip olduğu hakkındaki görüşlerine de başvurulmuştur. Gerçekleştirilen görüşmelerde, yoğunluklu olarak çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan kucaklama (embracing) ve faydalanma (tapping) yaklaşımlarına benzer yorumların öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, söz konusu politika ve uygulamaların göçmenlerin ihtiyaç ve beklentileri temelinde yürütüldüğünü düşünen bir katılımcı, bir siyasi menfaat unsuru olarak sunulan seçimlerden çok önce Türk devleti tarafından kucaklamacı bir yaklaşım sergilendiğini şu şekilde ifade etmektedir:

> Kucaklama isteği ilk etapta daha ağır basıyor. Çünkü daha burada seçim söz konusu değilken- Burada yıllardır seçim yoktu. Türkiye'ye gitmek gerekiyordu- o dönemlerde bir kucaklaşma oldu. Konsoloslara, elçilere dendi; Topluma karışın, toplumun içine çıkın, sorunlarını dinleyin. (K4)

Araştırmanın uzman- akademisyen bir katılımcısına göre de, Türk diaspora politikası uzun yıllar dikkate alınmamış hizmet bekleyen bir toplum kesimine yönelik bir özür ve telafi girişimidir:

> Biliyorsunuz 50 sene bu insanları görmezden geldik. Kendi başlarının çaresine baksınlar gibi adeta attık onları. Alan ülke de toplum da "Zaten gidecek bunlar buradan. Ne yapalım, bir şey yapmamıza gerek yok" modunda yaklaştı. Bunun bir kefareti olarak görüyorum, özür dileme anlamında. (E30)

Çalışmanın kuramsal bölümünde, bazı araştırmacıların diaspora politikalarının amacını yurtdışındaki vatandaşların etnik ve kültürel kimliklerini, yasal hak ve çıkarlarını koruma olarak gördüklerinden bahsedilmişti. (Bkz. Bölüm 2.2.) Türkiye'nin son yıllarda diasporasına yönelik politikalarını da bu bağlamda yorumlayan bir katılımcı, geçmiş yıllarda faydalanma temelli bir yaklaşım sergilense de, günümüzde göçmenlerin geçmiş yıllarda karşılanamamış olan ihtiyaç ve beklentilerinin bu politikalar yoluyla telafi edilmek istendiğini düşünmektedir:

> Türkiye'nin yurtdışında baya bir vatandaşı var. 6,5 milyon. Bunun çoğu da Avrupa'da zaten. Şimdi Türk vatandaşları yıllarca ihmal edilmişler tamam mı? Hükümetler sadece Türk vatandaşlarını döviz makinesi gibi görmüşler ve bu yanlıştı zaten, yanlış bir politikaydı. Çünkü buradaki vatandaşların dini ihtiyaçları var. Kimlikle ilgili problemlerinin çözümüyle ilgili çalışmalar yapılması lazımdı. Bunlar yapılmadı. Şuanda yılların ihmali biraz kapanmaya çalışılıyor yani. (E27)

Söz konusu hususa değinen akademisyen bir katılımcı da, Türkiye'nin diasporaya yönelik ilgisinin göçmenlerin durumlarından yakınen haberdar olan yönetici kesimin inisiyatifiyle ve insani saiklerle başladığını ifade etmektedir. Bununla birlikte, diasporanın anavatana sunabileceği desteklerin keşfinin Türk diaspora politikasını zamanla dönüştürdüğünü düşünen katılımcı, mevcut haliyle bahse konu politikanın karşılıklı bir faydalanmayı imleyen "kazan-kazan" ilişkisiyle şekillendiğini ifade etmektedir:

> Türkiye 2000'li yılların başından itibaren diasporaya ayrı bir önem vermeye başladı. Niçin? Mevcut lider kadro yurtdışını tanıyan insanlardan oluşuyor. Oradaki varlıktan haberdarlar. Çok yakın temasları olmuş. Dolayısıyla önlerine yazılı bir rapor halinde gelmiş bir rapor değil bu. Bu onların zaten içinde yaşadıkları bildikleri bir konu olduğu için, insani ve islami saiklerle burda kendilerini sorumlu hissettiler. (…) Bunun yanında, hem diasporanın talepleri, hem mevcut idarenin yurtdışındaki seçmen potansiyeli olarak, kamu diplomasisi olarak, ülkeler arası ilişkilerde bir artı katma değer olarak oradaki imkânın farkına varması sebebiyle karşılıklı birbirini besleyen bir gelişme süreci yaşanmış oldu. Tek taraflı bir stratejinin uygulanması değildi bu. (E31)

Bunun yanında, diasporayı, ekonomi, dış siyaset ve iç siyaset bağlamında anavatanın çıkarlarına hizmet eden bir kaldıraç olarak gören ve diaspora politikalarını bu motivasyon üzerinden açıklayan faydacı yaklaşıma benzer şekilde, Türkiye'nin yaklaşımını çıkarlar üzerinden tanımlayanların, katılımcılar içerisinde çoğunluğu oluşturdukları görülmektedir. Bu hususta, söz konusu politikalardaki ana hedefin Türkiye'nin iyiliği olduğunu düşünen bir katılımcı, Ermeni soykırımını protesto yürüyüşlerini örnek vererek, temel hedefin

Türkiye'nin çıkarları olduğunu ve göçmenlerin ancak bu uğurda fayda sağladığı müddetçe değerli olduklarını şöyle ifade etmektedir:

> Hedef Türkiye. Yani sonuçta asıl hedefleri, gayeleri Türkiye'nin iyi olması ve Türkiye için ne iyiyse onu yapıyorlar. Bence bizi burada harcamaktan hiçbir şekilde geriye de kalmazlar yani. Ne değerimiz var ki? Ora için faydalıysak değerimiz var bence. (…) Bu insanları korumak isteseydi Türkiye, gerçekten herhangi bir şekilde bu insanlarla ilgilenseydi o Ermeni yasası kapsamında onları protestocu olarak göndermezdi. Yani ben bunu bir harcamak olarak görüyorum (…) Ben resmen piranaların önüne yem atılmış gibi gördüm o insanları, o dernekleri. Çünkü piranalar gibi paramparça ettiler, bir haberlere bakın isterseniz. Resimler çekiliyor, isimler yazılıyor, kaydediliyor, işleniyor. Ve Avusturya'daki Türk toplumu için herhangi pozitif bir şey mi getirdi? Bizim hayatımız, yaşam kalitemiz düzeldi mi bunların protestosu sayesinde? Hayır. Ama Türkiye güç gösterisi yaptı. Türkiye dedi ki "Bizi orada seven insanımız var". Sırf Türkiye için yani o insanlar yem oldu. Başka bir şey değil. (…) Bence burası için çalışılmıyor, Türkiye için çalışılıyor. O da normal bir şey, Türk devletinin Türkiye için çalışması. (K5)

Türk diaspora politikasını, anavatanın ekonomik kalkınmasına fayda sağlamak adına kullanılan bir araç olarak gören bir katılımcı ise, diasporanın bu gücünün Türkiye tarafından yeni fark edildiğini belirtmektedir. Türkiye'de emeklilik gibi yeni dönem uygulamalarını örnek gösteren katılımcıya göre, diaspora politikaları temelde göçmenlerin ekonomik kaynaklarından daha etkili bir şekilde faydalanabilmek için gerçekleştirilmektedir:

> Türkiye son yıllarda şunu fark etti: Burada oluşan sosyal kapitale bir katkımız olmadı ama gel biz bunu kullanalım. Bakış tarzı bu. Bir defa bu bakış tarzını en yukarıdakinden en aşağıdakine kadar hepsinin değiştirmesi lazım. Buradaki insanlar bir döviz ağacı değil. En son mesela emeklilikle alakalı yeni bir şey çıkardılar. Emeklilik için toplu para yatırma furyasıyla Türkiye'ye insanlar para yatırmaya gidiyorlar. Amaç burada yaşayan Türklere emekli maaşı bağlamak mı, yoksa buradan bir kaynak oluşturmak mı? Yani (Türkiye'nin) burayı maddi ve manevi bir kaynak olarak görme tavrını değiştirmesi lazım. (…) Türkiye'de bizimle ilgilenmek isteyen politikacıların da, "Biz buradan nasıl bir fayda sağlarız? Sonra ne olursa olsun" bakışını da değiştirmesi lazım. Bence meselenin özü bu. (E3)

İç siyasetin taşınmasına ilişkin sunulan bulgularda da bahsedildiği gibi, diaspora politikalarının köken ülkedeki siyasi elitlerce seçimlerde başarının ve meşruiyetin bir enstrümanı olarak kullanıldığını düşünen katılımcılar da olmuştur. Özellikle yurtdışından oy kullanma hakkının verilmesinden sonra diasporaya olan ilginin yegane sebebinin oy kazanmaya dönüştüğünü ifade eden bir katılımcı, diaspora üzerinden iç kamuoyuna da mesaj verildiğini düşünmekte ve asıl amacın diaspora insanına değil Türkiye siyasetine hizmet olduğunu söylemektedir:

> Bence burada Türkiye'nin yaklaşımındaki samimiyet çok önemli: Yani bura ile ilgilendiği vakit ne için ilgileniyor? Seçimlerden evvel A, B, C partilerinin buradaki Türklerle ilgilenmelerinin sebebi oy toplamak. Oy toplamak için buraya gelinip burada yapılan tüm faaliyetlerin sonucu burada yaşayan insanlar için facia. Yaklaşım eğer oradaki vatandaşımıza insanımıza yardımcı olalım ise; yapılacak çok şey var, çok destek var. Yaklaşım eğer oradaki insanlardan oy toplayalım, onları kışkırtalım, onları vatanımıza bağlayalım düşüncesi olursa ters teper. (…) Tabi yurtdışında "Ben sizin arkanızdayım. Biz sizi unutmadık" demek sadece yurtdışında yaşayan 20 bin, 50 bin seçmene verilmiş bir mesaj değil. Bu Türkiye'de yaşayan 30-40 milyon seçmen için de bir sinyaldir. Ki mesela buradaki büyük görüşme canlı şekilde Türkiye'de de yayınlandı. Niye mesela canlı şekilde yayınlanıyor? Çünkü belirli bir amaç var arkasında. Ben öyle görüyorum… Esas amaç buradaki insana destek vermek sahip çıkmak değil. (E18)

Benzer şekilde, Türkiye tarafından göçmenlere yönelik yürütülen çalışmaların halka yansımalarının çok sınırlı olduğunu ve bu çalışmaların daha çok Türkiye endeksli olarak planlandığını düşünen bir başka katılımcı da, diaspora politikasının nihai kertede Türkiye siyasetine hizmet etmek amacı taşıdığına inanmaktadır:

> Avrupa'da yaşayan Türk insanının "Türkiye bizim derdimizle dertleşti" durumu yok. Tek bir madde var; o da sandık. Onun dışında Türkiye'deki söylem ve eylemlerinin bana hiç bir yansıması yok. Belki YTB'nin verdiği proje destekleri falan… YTB 2- 3 yıl para veririm ama bu proje sonraki yıllarda da devam etsin diyor. Ama para bitince projede bitiyor. Avrupa'daki Türkler üzerinde hissettirebileceği tek girişim sandık kurulması oldu. Türkiye'ye araba götürme meselesi: Zaten ben Türkiye gittikten sonra o para bende vardır. Araba götürsem ne olur, götürmesem ne olur. İşte Türkiye'de telefon görüşmeleri; 6 ay değil 9 ay sonra kapanacak telefon hatları. Bana bir getirisi yok ki. Ve bunlar hep Türkiye endeksli. (E26)

Türk diaspora politikasının amacına ilişkin mülakatlarda öne çıkan bir başka husus da, söz konusu politikanın köken ülke tarafından uluslararası alanda güç kazanmanın bir aracı olarak kullanıldığı yönünde olmuştur. Çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde de bahsedilen ve ulus devletlerin diaspora politikalarını hakimiyetlerini ulus aşırı alanlara yaymak için bir araç olarak kullandığı şeklindeki görüşe (Gamlen, 2013) uygun şekilde, bazı katılımcılar da Türkiye'nin yurtdışındaki diasporası yoluyla diğer ülkeler nezdinde güç devşirmeye ve belirli konularda kamuoyu oluşturmaya çalıştığını düşünmektedir. "Vatandaşa hizmet" gibi yan amaçlar olsa da, Türk diaspora politikasındaki temel amacın bir dış siyaset enstrümanı olarak anavatan lehine yürütülecek lobi faaliyetleri olduğunu düşünen sosyolog-yazar bir katılımcı, şöyle söylemektedir:

> Belki iyi niyetler de var. Ama stratejik bir taktik olduğunu düşünüyorum. Çok iyi yapamasa da Avrupa'da lobiye benzer bir şey. Ya da orada bizim taraftarımız olan belirli bir kitle var. Onları kendi tarafımızda tutmak, daha da fazla bizim tarafımıza almak. Ve bizim Avrupa'da yapabileceğimiz politika ve ekonomik girişimlerimizin desteklenebileceğini düşünüyorlar. Türkiye öncelikle kendi perspektifinden bakıyor. Ayrıca bunun yan faktörü olarak "Vatandaşa hizmet götürüyoruz" falan vardır. Ama bana sorarsanız bu öncelik değildir.(E16)

Bu bağlamda Türk diaspora politikasının odak noktasının göçmenlerin sorunlarına çözüm üretmek olmadığını düşünen bazı katılımcılar da, bunun en önemli göstergesinin göçmenlerin öncelikli ihtiyaç ve sorunları noktasında Türkiye devletinin inisiyatif almaması olduğunu düşünmektedir. Çalışmanın "Türkiyeli Göçmenlerin Sorunlarına İlişkin Bulgular" bölümünde değinilen dil, eğitim, ayrımcılık ve İslam düşmanlığı gibi göçmenlerin esaslı sorunlarına yönelik etkin bir yaklaşımın yokluğundan dem vuran katılımcılar, Türkçe dersleri, İslam Kanunu gibi göçmenlerin kendi imkânlarıyla başa çıkamadıkları büyük sorunlarda Türkiye'den karşılık göremediklerini dile getirmektedirler:

> Biraz boş, kurusıkı. Gerçek bir problem olunca arkamızda duran kimse yok. (…) Gerçekten arkanızda duracaklarsa, saman altından su yürütüp çaktırmadan burada kurumlaşma safhasına geçilmesi lazım. Mesela okullarda hala Türkçe dersi yok. (K2)

> Son İslam Kanunu ile Türkiye'den gelen İmam ve hatiplerin önüne de kanunen set çekildi. Burada İmam yetiştirmek gibi bir gayretleri de yok. Bu Avrupa geneline yayılacak. Almanya'da mesela konuşuluyor bu. Bununla ilgili hep tali meselelerle uğraşıyorlar. Ne Diyanet ne hükümet bununla ilgili makamlar esas meseleyi kavradıklarını düşünmüyorum. Sahip çıkmıyorlar zaten. (E14)

Araştırmanın uzman akademisyen katılımcılarından biri de, çalışmanın kuramsal bölümünde ele alınan ve çevre ülkeler ile uluslararası organizasyonlar tarafından şekillendirilen faktörleri ön plana çıkaran yönetim yaklaşımına uygun şekilde, Türk diaspora politikasının uluslararası arenada öne çıkan yeni göç yönetimi anlayışından da etkilendiğini düşünmektedir. Öte yandan katılımcı, politikalardaki temel motivasyonun diasporanın günden güne artan beşeri sermayesinden faydalanmak olduğunu ifade etmekte ve Türkiye'nin bu konuda çıkarlarını önceleyen rasyonel devlet aklıyla hareket ettiğini düşünmektedir:

> Bizden de önce bu konuda çalışmalara başlayan ülkeler oldu. Filipinler, Hindistan, İtalya... Yurtdışındaki vatandaşlara oy hakkı ve temsil hakkı verdiler. Dolayısıyla böyle bir uluslararası durum da vardı, sadece Türkiye'nin kendi motivasyonundan ziyade. Türkiye de bakıyor, artan bir potansiyelim var ve benim Avrupa ile ilişkilerim de çok güçlü. (…) Dolayısıyla bizim bu potansiyeli daha aktif kullanmak üzerine çok önemli bir motivasyonumuz var. Dolayısıyla ben oradaki insanlardan gelen bir talep ya da "Ben onlara nasıl daha iyi hizmet ederim"den ziyade, daha rasyonel realist düşünen bir devletin "Benim potansiyelim var. Bu insanlar benim insanım ve benim bölgede daha aktif olmamı, daha güçlü olmamı, hem de ekonomik olarak güçlü olmamı sağlayabilirler. Ben bunlarla ilişkilerimi güçlendirmeliyim" (dediğini düşünüyorum). (…) Bu potansiyelden ülke menfaatleri adına, ekonomik olarak, siyasi olarak, uluslararası ilişkiler ve diplomatik olarak faydalanma ve daha güçlü bir ülke olma. Yani Türkiye'nin genel vizyonu içerisinde "Bölgede daha çok sözü geçen ve güçlü bir ülke olacağım" vizyonu içerisinde de görebiliriz bunu. (E28)

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. BİÇİM DEĞİŞTİREN SORUN VE BEKLENTİLER

Araştırmanın alt problemlerinden birini oluşturan soru, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'da yaşadıkları temel toplumsal problemlerin neler olduğu; bir diğeri ise, bu sorunların çözümünde Türkiye'nin üstlenebileceği rolün ne olabileceği yönündedir. Genel bir bakışla, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'da birçok Avrupa ülkesinde karşılaşılan sorunlarla önemli ölçüde paralellik arz eden toplumsal problemler yaşadıkları görülmektedir. Bununla beraber, bu problemlerin tarihi arka plan, ülkeye göç etmiş diasporanın niteliği, toplumsal uyum kabiliyeti konusunda nesiller arası kat edilen mesafe, ev sahibi ülke olan Avusturya'nın birlikte yaşama kültürü, Türkiye'nin Avusturya ile ilişkileri gibi parametrelerdeki değişimlerden etkilenerek kendine has bir hüviyet kazandığı görülmektedir. Bunun yanında, Türkiyeli göçmenlerin karşılaştığı ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı gibi önemli sorun alanlarının, sadece Avusturya şartları ile açıklanamayacak küresel boyutlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, birbirlerinden bağımsız gibi görünen söz konusu sorunların kompozit yapısı, aralarındaki sebep sonuç ilişkisini takip etmeyi zorlaştırmakta ve bu durum iç içe geçerek birbirlerini var kılan bu sorunların bütüncül bir çerçevede ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Yaşanılan sorunlara ilişkin Türkiye'den beklentilerde dikkat çeken en önemli husus ise, ilk yıllarda Avrupa ve dünyada takdirle karşılanan güçlü bir anavatanın ilgisi ile desteklenen göçmenler için sadece göçmenlerin sorunlarıyla ilgilenme niyet ve iradesi bile büyük bir memnuniyet uyandırırken, günümüzde bu beklentilerin daha yüksek bir düzeye taşınmış olduğudur. Avrupa'da yaşanan sorunların yeni veçheler kazanarak yeni alanlara sıçraması, Avrupa ülkeleri ile gerilen siyasi ilişkiler sonucu Türkiye'nin diasporaya ilgisine yönelik yükselen şüphe ve derinleşen ve daha hassas hale gelen problemlere ilişkin daha yumuşak

(soft) yöntemlere duyulan ihtiyacın Türkiyeli göçmenleri başka bir beklenti noktasına taşıdığı görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin dış politikada gerçekleştirdiği atılımlar, soydaş ve akraba topluluklara yönelik yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri, yumuşak güç uygulamaları, karşılıksız yardımlar ve uluslararası düzlemde sorunlara çözüm üretme kabiliyeti arttıkça, göçmenlerin kendi sorunlarına ilişkin Türkiye'den beklentilerinin de arttığı görülmektedir. Dolayısıyla, araştırma Türkiyeli göçmenlerin diasporaya ilişkin politikalarda yapılan birçok iyileştirme ve gelişmeleri memnuniyetle karşılamalarına rağmen, güncellenmesi gerektiğini düşündükleri bir yaklaşım talep ettiklerini ve söz konusu politikalarda çoğunlukla eksiklik ve yapılması gerekenlere odaklandıklarını ortaya çıkarmaktadır.

Bu kapsamda, araştırmanın bulguları dikkate alındığında birçok sorunun altında yatan temel problemlerin başında göçmenlerin anadilleri olan Türkçeye ve yaşadıkları ülkenin dili olan Almancaya hâkimiyet sorunları olarak ikiye ayrılan dil problemlerinin geldiği anlaşılmaktadır. Söz konusu sorunların nesiller arasında ayrıştığı görülmekte olup, anadil problemleri çoğunlukla üçüncü nesil göçmenler için önemli bir sorun halinde iken, Almanca probleminin hayatlarının büyük kısmını anavatanlarında geçirmiş olan birinci nesil göçmenler ve kısmen de onların çocukları olan ikinci nesil için geçerli olduğu söylenebilir. Göçmenlerin anadilleri olan Türkçedeki eksikliklerin özellikle sağ yelpazede yer alan milliyetçi ve muhafazakâr göçmenler için, dini ve kültürel kodların nesillere aktarımı noktasında oldukça önemli bir problem olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak anadil, sadece kültürel kimliğin muhafazası ve anavatan ile olan bağın devamı için gerekli olmayıp, bu konudaki yetersizlikler bireyin düşünsel gelişimi ve yaşanılan ülke dilinin öğrenilmesinde güçlükler gibi pratikte de bir takım sorunlara sebep olmaktadır.

İlk nesil göçmenler için eğitim, toplumsal uyum, istihdam ve sosyalleşme gibi süreçler açısından olumsuz sonuçlar yarattığı düşünülen Almanca problemlerinin ise, ikinci ve üçüncü nesil göçmenler ile büyük oranda aşıldığı ortaya çıkmıştır. Yani yaygınlık kazanmış görüşe rağmen, özellikle yeni nesil göçmenler için Almanca büyük bir sorun olmaktan çıkmıştır. Onların asıl sorunları kültürel kimliklerinin taşıyıcısı olan anadillerini öğrenme ve muhafaza etmede karşılaştıkları güçlüklerdir.

Türkçe ve özellikle Almanca'da yaşanan sıkıntıların, bir diğer problem alanı olan göçmenlerin eğitimdeki başarısını da etkilediği anlaşılmaktadır. Ancak Türkiyeli

göçmenlerin yeterli eğitim ve çağın gerektirdiği donanıma sahip olmasının önünde dil sorunlarından daha büyük engeller mevcuttur. Bunların başında, çoğunlukla şehir hayatını tanımadan Türkiye'nin köy ve kasabalarından göç etmiş olan birinci nesilden ebeveynlerin düşük eğitim seviyeleri gelmektedirler. Bu ebeveynlerin Avusturya'daki sosyal hayata ve eğitim sistemine ilişkin kısıtlı bilgiye sahip olması, çocuklarına okul seçimi ve mesleki yönlendirme noktasında sunacakları yardımı da sınırlandırmıştır. Avusturya'da doğup, oranın eğitim sisteminden geçen ve Almanca problemi yaşamayan ikinci neslin çocukları yani üçüncü nesil hem ebeveyn hem de göçmen toplumunda kısmen de olsa artan rol modeller anlamında daha şanslı görünmektedirler. Yine de, birçok Avrupa ülkesi ile kıyaslandığında, Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin üniversite eğitimine katılımda oldukça geride kaldıkları ve çoğunlukla inşaat, araba tamirciliği, kuaförlük ve terzilik gibi düşük statülü meslek gruplarına yönlendikleri görülmektedir. Söz konusu yetersizliklerin oluşumunda, Avusturya eğitimcileri ve toplumunun motivasyon kırıcı yaklaşımları ve önyargılar da etkili olmakta ve hayatlarının çok erken dönemlerinde bu engellerle baş etmek zorunda kalan Türkiyeli göçmenlerin toplumda kabul görebilmek ve eğitimde ilerleyebilmek için yerli öğrencilerden daha fazla emek harcamaları gerekmektedir. Bunun gibi sebeplerle beslenen eğitim ve donanım sorunları yanında, göçmen toplumda genel kültür, yetenek ve beceriler bağlamında da büyük sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Yetişmiş insan kaynağı olmayışının, istihdam problemleri yanında toplumsal ve siyasi katılım noktasında da önemli mahrumiyetler yarattığı ortaya çıkmaktadır.

Almanca ve eğitim sorunlarının daha çok göçmenlerin kendileri ve Avusturya entegrasyon sisteminin bir sorun alanı olduğu ve bu problemlerin aslında bir zaman ve nesil meselesi olarak görülebilecek tarafları olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Avusturya tarafından söz konusu probleme kültürel değil sınıfsal bir bakış geliştirmenin gerekliliği de ortadadır. Zira Avusturya makamlarının, tıpkı yerel halk içerisinde yer alan sosyo-ekonomik statüleri ve eğitim durumları bakımından dezavantajlı Avusturyalı halk gruplarına benzer şekilde, Türkiyeli göçmenlerin bu konudaki sorun ve eksikliklerini de bir sınıf problemi olarak görmeleri ve buna uygun çözümler sunmaları gerekmektedir. Göçmen çocukların okullarda ve Avusturya toplumunda maruz kaldığı ırkçı ve dışlayıcı yaklaşım noktasında da esas yük Avusturya'da görülmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'nin, hem bu sorunların giderilmesi noktasında Avusturya ile kuracağı diplomatik temas hem de yönlendirme ve bilgilendirmeden alt yapı desteklerine

varan uzun soluklu stratejik projeler yoluyla bu problemin çözümüne katkı sunması beklenmektedir. Bu minvalde, öncelikle sahadaki sorunların tespit edilmesi için envanter çalışmaları yürütülmesi ve eğitim konusunda alanı bilen bir yönetici kadronun ihdas edilmesi noktasında önemli bir beklenti tespit edilmiştir.

Özellikle eğitim sorunları gibi çok temel ve birçok mahrumiyeti tetikleyen büyük bir problemin eğitim müşavirliği ve ataşeliği gibi kurumlar koordinasyonunda yerel problemlere hâkim kurullar yoluyla ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda öncelikle, Avusturya şartlarını bilen ve göçmenler arasındaki eğitim sorunlarına vakıf bir eğitim müşaviri yahut ataşenin atanması talep edilmektedir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise, atanan yöneticinin bir koordinatör vazifesi görerek, eğitim alanında uzman yerel temsilcilerden oluşan kurullar kurması ve bunlar vasıtasıyla göçmenlerin eğitim sorunlarına sahanın ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalar yürütmesi beklenmektedir. Bu bağlamda, eğitim müşavirlikleri ve ataşelikler nezdinde Türkiyeli topluma yönelik Avusturya'da eğitim konusunda profesyonel anlamda danışmanlık da dâhil olmak üzere bilinçlendirici ve yönlendirici çalışmalar yapılmasının önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

Eğitim ve donanım sorunları noktasında psikolojik bariyerin yıkılması ve soruna kalıcı bir çözüm getirilmesi adına en önemli adımlardan biri de Türkiyeli toplumda rol-model noktasındaki açığın kapatılması olarak görülmektedir. Bu girişimi göçmenlerin kendi imkânlarıyla gerçekleştirmeleri mümkün ancak süreç gerektiren bir durum; bunu Avusturya'dan beklemek ise beyhude olarak görülmektedir. Bu nedenle, iyi düşünülmüş stratejik planlar dâhilinde toplumun her alanında söz sahibi olabilecek yetkin ve etkili insan kaynağını yetiştirme konusunda Türkiye'den destek beklenmektedir. Söz konusu destek, proje destekleri, eğitim bursları gibi enstrümanlar yoluyla sağlanabileceği gibi, yetenekli Türkiyeli göçmen çocukların yetiştirilmesine olanak sağlayan özel okullar ve Türk kolejlerinin ihdas edilmesi yoluyla da gerçekleştirilebilir.

Araştırmanın bulguları Türkçe sorunlarına yönelik olarak ise beklentilerin Türkiye üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu konuda, daha evvel göçmenlerin kendi imkânları çerçevesinde cami dernekleri ve STK'lar bünyesinde organize ettikleri nispeten programsız çalışmaların yanında, yeni dönemde sunulan YEE kursları ve YTB'nin STK'lara yönelik proje destekleri gibi çalışmaların takdirle karşılandığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında, iletilen en önemli beklenti, Türkçe öğrenimini yeni nesiller arasında cazip kılabilmek için

anavatanla bağın korunması gibi nostaljik ögeler yanında iş ve gelecek gibi avantajlar vadeden başka bir takım rasyonel sebeplerin de oluşturulabilmesi olmuştur.

Araştırma Türkiyeli göçmenlerin en önemli sorunlarından birinin de ülkede yaşanan ayrımcılık olduğunu göstermektedir. Maruz kalınan bu ayrımcılığın yabancı düşmanlığı, Türk korkusu ve İslam karşıtlığının kesiştiği bir zeminde ortaya çıktığı görülmektedir. İstanbul'un fethi ve Balkan fetihleri gibi tarihi olaylar ile Batılı toplumların zihin kodlarında yerini alan Türk tehlikesi algısına, Avusturya özelinde Viyana kuşatmalarından kalmış olan Türk korkusunun da eklemlendiği görülmektedir. Son yıllarda, Avusturya medyası ve siyaseti tarafından sıklıkla eleştiri ve tepkilerinin hedefi haline getirilen ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan üzerinden üretilen olumsuz Türkiye imajı da bu tarihi düşmanlığın güncel yansımaları olarak görülmektedir. Bunun yanında, görüşmelerde Türk düşmanlığının aslında İslam düşmanlığının bir yansıması olduğu görüşü ağır basmış olup, yaşanan güncel ayrımcılıklara zemin kazandıran asıl olgunun İslam karşıtlığı olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda, özellikle sözde İslami teröre karşı savaşın ilan edildiği 11 Eylül sonrası etnik kimliklerin dini kimlik karşısında silikleştiği düşünülmekte ve bu küresel dalganın etkisinden azade olmayan Avusturya'da da öne çıkan ayrımcılığın Türk düşmanlığından çok dini-kültürel bir ayrımcılık olan İslam düşmanlığı üzerinden yapıldığı anlaşılmaktadır. İslam karşıtlığı ülkede yer alan en büyük Müslüman azınlık üzerinden kendisini göstermekte ve bu yolla Avusturya'da Müslümanlar içerisinde çoğunluğu oluşturan Türklere karşı gösterilen düşmanlık ve ayrımcılık da anlamını bulmaktadır. Bunun yanında, ülkede sadece Türk değil yabancı düşmanlığının da İslam karşıtlığıyla iç içe geçtiği anlaşılmakta ve yabancı ve Müslüman kavramlarının eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmanın bu bağlamda öne çıkardığı bir başka önemli bulgu da; medya, sinema ve siyaset gibi çok farklı mecralarda algı yönetimi metodlarıyla sürekli beslenen İslam ve dolayısıyla Türk karşıtlığının, aynı zamanda ekonomik sömürünün yeni bir şekli olduğudur. Eşitsiz kaynak dağılımını haklı çıkaracak bir gerekçe ve fırsat eşitsizliğinin bir örtüsü olarak kullanıldığı anlaşılan bu ayrımcılık yoluyla Avusturya siyaseti, belirli bir toplum kesimini istihdam alanından dışlamakta ve ekonomik problemler ve işsizlik gibi toplumsal sorunların sorumlusu olarak göçmen grupları işaret ederek, bu sorunlara sebep olan yanlış politikaların tartışılmasını engelleyebilmektedir.

Bu bağlamda, çoğunlukla islamofobik temelli olmak kaydıyla Türkiyeli göçmenlerin iş başvurularında, eğitim hayatında ve hatta ev kiralamak gibi gayet asli ihtiyaçlarını karşılarken ayrımcılığa uğradıkları anlaşılmaktadır. İş yerlerinde dini sembollerin yasaklanması yönündeki girişimler, meslekte terfi durumunda karşılaşılan bariyerler ülkede sıkça karşılaşılan islamofobik tutumlar arasındadır. Problemlerin kültürleştirilmesi nedeniyle, vasıflı ve eğitimli olan göçmenlerin dahi bu ayrımcılığa maruz kalabildiğini ortaya çıkaran araştırma, Müslüman ve bunun altında Türkiyeli göçmenlere yönelik fiziksel ve sözlü saldırılardaki artışa da dikkat çekmektedir. Böylesi bir ötekileştirme atmosferinin Türkiyeli göçmenlerin zihninde yarattığı varoluşsal kaygılar ve gelecek endişesi, araştırmanın ortaya çıkardığı en önemli bulgular arasındadır. Özellikle yaşadıkları süreç ile Yahudi soykırımı arasında kurdukları bağ, durumu nasıl bir varlık-yokluk meselesi olarak algıladıklarını ve bu yönüyle içinde bulundukları güven bunalımının derecesini göstermesi açısından dikkatle ele alınması gereken bir bulgudur.

Ayrımcılık ile mücadelede ana görev öncelikle ev sahibi ülke yani Avusturya devletinin sorumluluğundaki bir alan olarak görülmektedir. Bunun yanında araştırma küresel ve tarihsel uzantıları olan ve çok boyutlu bu ayrımcılık sorunlarına ilişkin Türkiye'den de önemli düzeyde destek beklendiğini göstermektedir. Bu sorunların önüne geçebilmek için Avusturya toplumu ile doğrudan iletişim imkânlarının artırılmasının gerektiği ve Türkiyeli göçmenleri toplumda temsil edebilecek başarılı örneklerin çoğaltılmasının mevcut ön yargı ve düşmanlıkları azaltacağı düşünülmektedir. Bu noktada, Türkiye'nin yerel halkla temas ve toplumsal katılım için motive edici bir dil kullanması ve burada yaşayan göçmenlerin eğitim ve kapasitelerinin artırılması hususunda üreteceği projelere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan, Müslüman ve Türk düşmanlığını gizlemek amacıyla ülkede kullanılan olumsuz Türkiye/Erdoğan imajına ilişkin Türk siyasetçilerin teşvikiyle reaksiyoner tavırlar sergilenmesi eleştirilmekte ve bu tavırların Türkiyeli göçmenlerin bulundukları toplumda daha da marjinalleşmesine yol açtığı, konuyu popüler bir zemine kaydırıp, yapılan ayrımcılıklara yönelik mücadele imkânını kısıtladığı görülmektedir.

Araştırma, söz konusu ayrımcılık ve ötekileştirme problemlerine ilişkin Türkiye'den beklentilerin büyük oranda kamu diplomasisi/yumuşak güç kaynaklarının kullanımı noktasında yoğunlaştığını göstermektedir. Yabancı düşmanlığı ve islamofobi'nin medya, sanat ve bilimin imkânları kullanılarak, algı yönetimi gibi metotlarla toplumsal katmanlara yayıldığı göz önüne alındığında, bunlarla mücadelede aynı araçların tersine bir algı yönetimi

için kullanılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, özellikle Türkiye'ye ve Türklere yönelik imajın gerçeğe yaklaştırılması, İslam ve Müslüman algılarının olumluya çevrilmesi ve Türkiyeli göçmenlere yönelik empatinin artırılarak önyargıların azaltılması için medya ve sanat gibi kamu diplomasisi kanallarının kullanımının oldukça önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Algı operasyonlarıyla mücadele için, öncelikle Türkiye'nin sunacağı altyapı desteğiyle Almanca dilinde, yüksek standartlarda ve profesyonel şekilde yürütülecek güçlü medya platformlarına ve Avusturya'da yerleşik ve saygın medya organlarının bu yönde finanse edilerek kullanılmasına ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında, ayrımcılık ve düşmanlıkların bilgi eksikliğinden ziyade, duygulara işlemiş ön yargılardan kaynaklandığı hatırlandığında, sinema ve sanat yoluyla gerçekleştirilecek çalışmaların siyasetin başaramayacağı şeyleri başarabileceği ve bu anlamda özellikle dizi ve televizyon programları gibi popüler kültür eserlerinin göçmen ve Müslümanların geniş halk kitleleri nezdinde normalleştirilmesinde önemli bir roller üstlenebileceği görülmektedir. Ayrıca, sosyal medya ve Avusturya toplumuna yönelik Almanca bilgi platformları gibi online bilgi paylaşımı yöntemlerinin de Türkiyeli göçmenlerin ülkedeki imajının müsbetleştirilmesine önemli katkılar sunacağı anlaşılmaktadır. Araştırma bu bağlamda, YTB, ve YEE başta olmak üzere Türkiye'deki kültürel diplomasi enstrümanlarının sanat, sinema ve sosyal medya gibi yumuşak güç unsurlarını etkin birer araç olarak kullanabilmesinin Türk/İslam düşmanlığı ve ayrımcılık probleminin çözümünde çok önemli bir rol oynayabileceğini ortaya çıkarmıştır.

Türkiyeli göçmenlerin bulundukları toplumda yaşadıkları sorunlardan bir diğerinin de, katılım sorunları olduğu görülmektedir. Araştırma, son yıllarda iki ülke arasındaki gergin siyasi ilişkilerin de etkisiyle gittikçe daha fazla dillendirilen entegrasyon (uyum) sorunlarının ise göçmenlerin gözünde düşünüldüğü kadar büyük bir problem teşkil etmediğini göstermiştir. Çünkü göçmenler için entegrasyonun ifade ettiği anlam, Avusturya makamlarının anladığı ve talep ettiği entegrasyondan çok farklıdır. Onlara göre entegrasyon, göçmenlerin geldikleri yeni ülkede, yasal kurallara uyması, çalışıp ekonomik sisteme katılması, oturum hakkı elde edip vergilerini ödemelerini ifade eden *sistem entegrasyonu* ve kültürel bir türdeşliği ve asimilasyonu reddeden *çokkültürcülüğe* yakındır. Avusturya tarafından dillendirilen entegrasyon kavramının ise, aslında göçmenlerin hakim kültüre tek taraflı uyumunu ifade eden asimilasyonu imlediği anlaşılmaktadır. Katılımcılara göre, Avusturya göçmenlerin ülkedeki toplumsal bütünlüğe kendi kimliklerinden feragat ederek

ulaşmalarını beklemekte ve sistem entegrasyonunun ötesinde göçmenlerin yeni sosyo-kültürel sistem içinde emilmesi ve böylece kendilerine özgü kültürel kimliklerini kaybetmesini hedeflemektedir. Bunun yanında, öne çıkan bir başka bulgu, entegrasyon kavramının belirsiz sınırlarından faydalanan Avusturya'nın, entegrasyon kriterlerini zamanla değiştirip, yenileyebildiği ve entegrasyonu göçmenler üzerinde sürekli bir suçlama ve baskı unsuru olarak kullandığı yönündedir.

Bu bağlamda, katılımcıların büyük çoğunluğu iş piyasasına katılım, yasalara riayet ve temel yaşam yeterliliklerini barındıran sistem entegrasyonu konusunda bir problem olmadığını düşünmektedir. Bununla beraber, göçmenler arasında toplumsal katılım, aidiyet ve siyasal katılım noktasında bir takım sorunlar yaşandığı genel kabul gören bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma sonucunda, Türkiyeli göçmenlerin büyük kısmının Avusturya'daki toplumsal ve siyasi olaylara ilgisiz kaldıkları ve izledikleri haber kanalından, gittikleri kahvelere kadar Türkiye endeksli ve gettovari bir yaşam sürdükleri anlaşılmaktadır. Toplumsal katılım sorunları katılımcılar tarafından çoğunlukla aidiyet problemleriyle ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Araştırma, Türkiyeli nüfusun, dördüncü nesle varan varlıklarının yaşadıkları ülke olan Avusturya'ya yönelik istenilen derecede bir sahiplenme ve aidiyet duygusunu beraberinde getiremediğini ortaya çıkarmıştır. Türkiyeli göçmenler, yaşadıkları ülke olan Avusturya'dan ziyade Türkiye'nin siyaseti, toplumsal sorunları ve gündemini takip etmekte ve kendilerini direk etkileyen toplumsal meselelere ilişkin büyük oranda ilgisiz kalmaktadırlar. Ayrıca, Avusturya'ya aidiyet duyamamanın etkisiyle, ülkenin siyasal hayatına dâhil olma noktasında da önemli sorunlar yaşanmaktadır. Avusturya seçimlerine katılım oranlarındaki düşüklük, yerel siyasi gündeminin takibi, yürüyüş, eylem ve toplantı gibi toplumsal olaylara katılım noktasında ilgisizlik gibi Türkiyeli toplum içerisinde sık rastlanılan davranışlar, siyasi arenada göçmenlerin ihtiyaç ve taleplerinin dikkate alınmamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, göçmenlerin ilgisizlik ve donanımsızlıkları, ortak adaylar ve stratejiler etrafında örgütlenememe, Avusturya siyasal sisteminde muhafazakâr göçmenlere yönelik uygulanıldığı düşünülen çifte standart gibi çeşitli ve derin sebepleri olduğu anlaşılan siyasal katılım problemlerinin, göçmenlerin aleyhlerinde gelişen durumlara ilişkin siyasi müdahale şansını da azalttığı görülmektedir.

Söz konusu toplumsal ve siyasal katılım problemleri her ne kadar göçmenlerin kendilerinden kaynaklı bir sorun olarak görünse de, bu problemi göçmenlerin sosyo-kültürel statüleriyle bağlantılı sınıfsal boyut, Avusturya toplumunda karşılaşılan dışlayıcı ve ayrımcı yaklaşımın

etkilerinden bağımsız düşünmek mümkün görünmemektedir. Zira özellikle İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık üçgeninin kesişiminde yer alan Türkiyeli göçmenlerin ülkede varoluşsal bir güvenlik kaygısı taşıdıkları hatırlandığında, en temel ihtiyaç olan güvenin olmadığı bir ortamda bir normalleşme ve uyum beklemenin mümkün olmayacağı açıktır. Diğer yandan, araştırma söz konusu katılım sorunlarına Türkiye'nin de dolaylı da olsa etkisi olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, özellikle son yıllarda Türk siyasetinin Avrupa'daki Türkiyeli göçmenlere yönelik sergilediği aşırı sahiplenmeci yaklaşım, göçmenleri ajan konumuna düşüren retorik yanlışlar, Türkiye'deki iç siyaset meselelerinin Avusturya'ya taşınması ve demeç ve söylemlerde kullanılan Avrupa karşıtı sert siyasi dilin etkileri söz konusu olmaktadır. Bu tür politikaların, göçmenlerin daha çok Türkiye'nin meselelerine yönelmesine, milliyetçi bir söylem etrafında izole ve marjinalize olmasına, yaşadıkları ülkeye yönelik aidiyet ve bağlılık geliştirmesine ve toplumsal katılıma negatif etkide bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda, katılım sorunlarının çözümünde Türkiye'den yana öne çıkan en önemli beklenti Türkiye'nin popülizmden uzak, daha yapıcı ve katılımı teşvik edici bir siyasi dil kullanması gerektiği yönündedir. Türkiye'nin son dönemde siyasal ve toplumsal katılıma yönelik teşvik edici güçlü söylemleri katılımcıların dikkatinden kaçmayan ve memnuniyet verici bir husus olmuştur. Ancak bu söylemler, özellikle yurtdışında oy kullanma uygulaması ile ülkeye daha yoğun taşınan Türkiye iç siyasetinin yarattığı atmosferin gölgesinde kalmakta ve bu durum göçmenleri Türkiye gündemine kanalize ederek, bulundukları toplumun gerçeklerine uzaklaştırdığı anlaşılmaktadır. Teşvik noktasındaki bir diğer beklenti de, özellikle siyasal partiler tarafından dikkate alınmayı mümkün kılacak şekilde bir Türk lobisi oluşturulması konusundadır. Türkiyeli göçmenlerin siyasi alanda varlık gösterebilmek için çok daha örgütlü bir biçimde çalışması ve siyasi seçimlerde bir aday üzerinde güçlerini birleştirmeleri gerektiği düşünüldüğünden, Türkiye'nin bu yöndeki teşvikinin oldukça faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Diğer yandan, katılım problemlerini aşmada rol modellere ve toplumsal temsiliyet kabiliyeti yüksek bireylere ihtiyaç olduğu ifade edilmekte ve bu bireylerin eğitimi ve yetiştirilmesi noktasında Türkiye'nin uzun soluklu ve profesyonel projeler yoluyla destek sağlamasının beklendiği anlaşılmaktadır. Sorunun önemli bir kısmı Avusturya toplumu ve politikalarından kaynaklı olduğundan, bu hususta öne çıkan beklentilerden biri de, yaşanan sorunlara ilişkin Avusturya ile işbirliğini de içeren diplomatik bir diyalog yürütülerek, yapıcı girişimlerde bulunmak olmuştur.

Türkiyeli göçmenler için bir başka büyük problem alanı da Avusturya'nın göç ve entegrasyon politikalarıdır. Ülkede aşırı sağın yükselişinden önemli ölçüde etkilendiği anlaşılan bu politikaların ev sahibi ülke ile kurulan ilişkide büyük güvensizlik yarattığı ve eğitim, gettolaşma ve katılım gibi yaşanan birçok probleme de zemin hazırladığı görülmektedir.

Araştırma, siyasi kazanım elde etmenin bir yolu olarak kullanılan göçmen ve İslam karşıtlığı gibi Türkiye aleyhine verilen sert demeçlerin de Avusturya siyasetçileri tarafından iç politika malzemesine dönüştürüldüğünü ortaya çıkarmaktadır. Türkiyeli göçmenler ülkede Avusturya devleti tarafından tanınma ve kendi kimlikleriyle kabul edilme noktasında sorunlar yaşamaktadırlar. Uygulanan dışlayıcı entegrasyon politikalarıyla tek taraflı bir uyum beklenmekte ve bunun göçmenler üzerinde sürekli bir baskı unsuru olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yeni İslam Yasası ve başörtüsü yasağı tartışmaları gibi diğer inanç gruplarından farklı olarak sadece Müslümanlara yönelik tektipleştirici ve kısıtlayıcı islamofobik politikaların ise, Türkiyeli toplum içerisinde önemli hayal kırıklıkları yarattığı görülmektedir. Tüm bunların sonucunda, araştırma Avusturya'da asimilasyon beklentisine doğru evrilen katı bir entegrasyon yaklaşımının hakim olmaya başladığını ortaya çıkarmıştır.

Bu sorun temelde Avusturya tarafından yapılacak iyileştirmeler yoluyla çözülebileceğinden, Türkiye'den bu konudaki beklentilerin dolaylı bir takım destekler ve diplomatik çabalar ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Türkiye'nin siyasi hesaplar yapmaksızın, sadece göçmenlerin yaşadıkları sorunları çözmek adına Avusturya ile yapıcı bir diyalog geliştirmesinin ve sorunlu konularda teklif edilecek işbirliğinin olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Bunun yanında, göçmen ve Müslüman karşıtı politikalarla mücadelede Türkiye'nin; ayrımcılığı konu alan bilimsel çalışmaların artırılması, araştırma merkezleri kurulması ve göçmenlerin medyadaki imajının iyileştirilmesi gibi yumuşak güç girişimlerine destek olmasının beklendiği görülmektedir. Benzer şekilde öne çıkan bir başka beklenti de, Türkiye'nin Avusturya makamlarına göçmenlerin sorunlarını ve kendi meselelerini doğrudan aktarabilmesi için lobi faaliyetlerine yatırım yapmasıdır. Avusturya'daki siyasi parti temsilcileri, STK'lar ve kanaat önderleri ile iletişime geçerek profesyonel şekilde yürütülecek lobi faaliyetlerinin, Türkiyeli göçmenlerin hak ve talepleri ve iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi gibi konularda, olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmekte ve bu yolla ülkede Türkiyeli göçmenler aleyhine verilen kararların minimize edilebileceğini düşünülmektedir.

Araştırmanın ortaya çıkardığı başka bir problem alanı da, Avusturya'da çoğunluğu 30 yılın üzerinde varlık gösteren Türk STK'larında yaşanan sorunlardır. Türkiyeli göçmenlerin eğitimi ve yetiştirilmesinde ailelerden sonra en etkin yapılar olan bu STK'ların büyük oranda, sahip oldukları bu büyük etki gücüne rağmen, ülkede yaşanan sorunların çözümü yerine, bu sorunların daha da derinleşmesine neden oldukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu STK'lara yönelik öne çıkan eleştiriler; yöneticilerin eğitim ve dil yeterlilikleri gibi konulardaki donanım eksikliği; iktidar kavgaları, vizyonsuzluk, Türkiye merkezli faaliyetler, Avusturya'daki toplumsal meselelere duyarsızlık, Türkiyeli göçmenleri doğrudan ilgilendiren problemler konusunda dahi beklenen ilgi ve etkinliği gösterememek şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca, araştırma ile bu STK'ların Türkiye'deki kamplaşmaların bir benzerini ve hatta daha da keskin versiyonlarını Avusturya'ya taşıdığı ve bunun da göçmenlerin yaşadıkları sorunlarla mücadelede ortak hareket etmeyi güçleştirdiği ortaya çıkmıştır.

Bu problemin çözümünde Türkiye'den beklentiler oldukça yüksektir. Çünkü toplumdaki kutuplaşmaların, özellikle yurtdışı seçimlerinin ihdası sonrası Türkiye muhalefet partileri ve iktidar partisi tarafından da körüklendiği düşünülmektedir. Bunun yanında, STK'ların Türkiye lehine faaliyetlerin merkezi haline gelmesinin Türkiye tarafından üstü kapalı şekilde teşvik edildiği düşünülmektedir.

Kutuplaşma sorunlarına yönelik olarak; Türk siyasetçilerinin toplumun farklı kesimlerini kucaklayan birleştirici bir dil kullanmalarının, göçmen gruplar arasındaki ayrışmaları derinleştirecek eşitlikçi olmayan tutumlardan kaçınılmasının, özellikle kendisini dışlanmış hisseden Alevi ve solcu gruplara hassasiyetle yaklaşılmasının, bu grupları kazanabilmek için gerekirse pozitif ayrımcılık da içeren bir takım stratejiler geliştirilmesinin, ortak sorunlar için ortak hareket etmeye teşvik etmenin ve kültürel faaliyetler yoluyla toplumdaki farklı grupları bir araya getirecek bir karşılaşma/ iletişim ortamı oluşturmanın önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'den beklenen bir başka destek de STK'lara yöneliktir. Bu noktada STK-kapasite geliştirme programlarının artırılıp toplumda büyük bir etki gücüne sahip olan bu yapıların verimliliğe kavuşturulması ve yönetici kadroların eğitimi sunulabilecek önemli katkılar olarak görülmektedir. Bunun yanında, Avusturya'daki Türk toplumunun sorun ve ihtiyaçlarına odaklanması beklenen bu kurumların, klientalist bir yönetim anlayışıyla

Türkiye'nin uzun eli olarak görülmemesi gerektiği ve bu hususta hesapsız bir yaklaşım beklendiği anlaşılmaktadır.

Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları sorunlardan bir diğerinin de, tüm göçmen grupların yaşadığı kimlik sorunları olduğu görülmektedir. Özellikle Avusturya kültürünün içinde büyümüş ve toplumsal etkileşim sonucu ilk kuşaklara kıyasla farklılaşmış olan ikinci ve üçüncü kuşakta belirgin hale gelen sosyo-kültürel çatışmaların, göçmen kimliğinde belirsizlik ve psikolojik bir boşluk meydana getirdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan, küreselleşen dünyada anavatanlarında yaşayan bireylerin dahi örf, adet gibi özelliklerden arınarak melez bir kültürel kimliğe zorlandıkları düşünüldüğünde, göçmenlerin kendilerini ne sadece Türkiyeli ne de Avusturyalı hissedememeleri normal karşılanabilmektedir. Bu bakımdan, doğal ve önlenemez bu süreçte Türkiye'den yana temel beklenti de, tek bir ulusa bağlılıkla açıklanamayacak bu ulus-aşırı kimlik çeşidini anlayıp bunun gereklerine uygun politikalar geliştirmektir.

Ülkede yaşanan hukuki problemlerin ise göçmenler için araştırma öncesi düşünüldüğü kadar ağırlıklı bir problem alanı olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında, Avusturya vatandaşlığına geçişin maliyetli ve zor şartlara bağlı olmasının, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya vatandaşlığını edinmesini zorlaştırdığı ve bir takım hakların kaybına sebep olduğu görülmektedir. İki ülke arasında yaşanan çifte vatandaşlık problemi nedeniyle de yüksek sayıda Türkiyeli göçmenin vatandaşlığını kaybetme riskiyle karşı karşıya kaldığı anlaşılmaktadır.

Hukuki problemlerin çözümünde Türkiye'nin Avusturya devleti ile diplomatik temas ve diyalog dışında sunabileceği bir katkının olmadığı düşünülmektedir. Bu diyalogda ise, göçmenler konusunu siyasetin dışına çıkarmanın ve konuyu insan hakları bağlamında ele almanın yollarını araması gerektiği anlaşılmaktadır.

6.2. KUCAKLAMA VE FAYDALANMA YAKLAŞIMLARI ARASINDA TÜRK DİASPORA POLİTİKASI

TDP'yi göçmenlerin gözünden anlamayı hedefleyen bu çalışma kapsamında cevabı aranan araştırma sorularından sonuncusu da; Türkiyeli göçmenlerin amaç, enstrüman ve aktörler bağlamında, mevcut Türk diaspora politikasını nasıl gördükleri idi. Bu bağlamda, göçmenlere göre Türkiye'nin diasporaya olan ilgisi ve Türk yönetiminin göçmenlere yönelik

yaklaşım ve faaliyetleri ve söz konusu politikanın amacı hakkında önemli bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmada, göçmenlerin TDP kapsamında yapılan iyileştirmelerden ziyade politikadaki eksiklik ve problemlere odaklandıkları görülmektedir. İktidar partisine yakın durduğunu varsaydığımız toplumsal kesimlerin dahi, yürütülen çalışmalardaki sorun ve eksikliklere oldukça eleştirel yaklaştıkları gözlemlenmiştir. Bu durum söz konusu politika kapsamında atılan önemli adımların ve olumlu gelişmelerin üzerini kapatıyormuş gibi görünse de, göçmenlerin bu politikadan beklentilerine odaklanan ve Türk diaspora politikasının daha etkin hale getirilmesine katkı sunmayı hedefleyen bu çalışma için önemli veriler sunmuştur.

Araştırma ilk olarak, geçmiş yıllarla kıyaslandığında AK Parti yönetiminin diaspora politikası yaklaşımının büyük farklar barındırdığını ortaya çıkarmıştır. Devletin ilgisinin göçmenlerden gelecek finansal kaynağa odaklandığı ve pasaport işlemleri gibi zorunlu prosedürler dışında gerekli sosyal hizmet ve desteğin sağlanmadığı önceki yıllarda, yönetici kadrolarında halka uzak ve tepeden bakan bir tavır benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu noktada, politikadaki ilk kırılmanın bu yönetim anlayışının değiştirilmesi ve halka yakınlaşılması hususunda ortaya çıktığı görülmektedir. "Tepeden bakılan ve hor görülen" toplumsal kesimlerinin, AK Parti sonrası dönemde daha çok dikkate alındığı ve ihtiyaç ve beklentilerinin giderilmeye çalışıldığı ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin diasporaya yönelik ilgisi, özellikle vatandaşlık bağı söz konusu olduğunda dünyada sınırları dışındaki nüfuslarına hizmet sunan ve onların haklarını savunan birçok ülkenin çabası gibi meşru görülmektedir. Özellikle bir takım hak ihlalleri ve toplumsal sorunla baş etmek zorunda kalan Türkiyeli göçmenlerin kendi kaynakları bu mücadeleye yetmediğinde, anavatan tarafından sunulacak desteğin Türkiye için bir sorumluluk alanı haline geldiği anlaşılmaktadır.

Ancak, diaspora topluluklarını sosyal pratiklerinde ve kararlarında tek bir ülke ya da sosyal aidiyetle sınırlı kalmayan, çok-ülkeli ve melez gruplar olarak tanımlayan bu çalışmaya uygun şekilde, göçmenler tarafından diaspora ile ilişki kurarken bu grupların sadece Türkiye'nin bir uzantısı olarak görülmemesi talep edilmekte ve Avusturya ile olan diyaloglarda buna uygun yumuşak bir siyasi üslup kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Bilhassa, Türkiye tarafından göçmenleri Avusturya'da zor duruma düşürecek siyasi bir

müdahale ve sert bir retorik zeminde yürütülen hak arama girişimlerinin göçmenlere fayda yerine zarar getirdiği anlaşılmaktadır.

Öte yandan, Türkiye tarafından sahiplenilmenin Türkiyeli toplumda önemli ölçüde bir özgüven yarattığı anlaşılmaktadır. Uzun yıllar yaşanamamış bir duygu olan bu özgüvenin, göçmenleri içine kapanık pozisyondan kurtararak toplumsal konumlarını güçlendirdiği görülmektedir. Ancak araştırma, toplumsal kesimlere hızla yayılan bahse konu özgüvenin altı donanım ve yetkinliklerle doldurulamadığından aşırı milliyetçi duygularla beslenerek bir üstünlük/kafa tutma psikolojisine dönüştüğü ve bunun da uyum ve toplumsal barışa zarar verdiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Türk diaspora politikasına ilişkin en önemli bulgularından biri de, söz konusu politikanın odak noktasının Türkiye olduğu yönündedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, Türk diaspora politikasının iç politika ile uluslararası siyaset arasında kalan gri bir alandan hareket ederek yürütüldüğünü, Türkiye'nin iç siyasetini ve gücünü Türk diasporası yoluyla uluslararası alana taşımak istediğini düşünmektedir. Başta seçimler olmak üzere birçok iç siyaset konusunun diasporanın gündemine taşındığı, bu bağlamda Ermeni Soykırımı iddiaları, 2015 darbe girişimi, Gezi olayları ve PKK ile mücadele gibi konularda Türkiye lehine gösteri ve faaliyetlerin teşvik ve talep edildiği ve bu durumdan göçmenlerin çok da hoşnut olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye gündeminin Türkiyeli göçmenlerin şartları düşünülmeden birebir Avusturya'ya taşınması göçmenler tarafından problemli görülmekte, o dönemdeki konjonktür ve şartlar dikkate alınmadan yukarıdan inme direktiflerle bu faaliyetlerin organize edilmesinin göçmen toplum için olumsuz sonuçlar yarattığı anlaşılmaktadır. Göze batmayan bir azınlık ve normal şartlar söz konusu olduğunda gayet olağan karşılanması gereken bu durumun, Türkiyeli göçmenlerin Avusturya tarafından mercek altına alındığı son dönemde büyük sorunlara neden olduğu anlaşılmaktadır. Avusturya'ya sadakatlerine şüphe ile bakılan ve yabancı düşmanlığı ve islamofobi kıskacında ötekileştirilen Türkiyeli göçmenleri, sadece Türkiye'nin faydası gözetilerek bu tarz milliyetçi eylemler içerisinde bulunmaya teşvik etmenin göçmenlerin marjinal gruplar olarak etiketlenmesine sebep olduğu görülmektedir. Bu durum ayrıca, diaspora arasında var olan kamplaşmaları daha da derinleştirdiği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Buna benzer şekilde, katılımcıların çoğu Türkiye'nin diaspora politikalarını uluslararası güç savaşında bir enstrüman olarak kullandığını ve rekabet ve çatışma durumlarında

savunuculuğu doğrudan diaspora üzerinden yürütmek istediğini düşünmektedirler. Avrupa'da bir Türk lobisi oluşturma çabası olarak tanımladıkları bu durum için yeterli insan kaynağı, finansal destek ve rafine yöntemlerden yoksun olunduğu anlaşılmakta ve Türkiye'nin göçmenleri kendi siyasi menfaatleri için doğrudan bir lobi enstrümanı olarak kullanmak yerine, bu grupları sosyo-ekonomik olarak güçlendirmesinin, göçmenleri bulundukları ülkelerde lobi görevini doğal bir şekilde icra eden gönüllülere dönüştüreceği düşünülmektedir.

Gerek söz konusu lobi beklentisi gerekse göçmenlerin kurdukları STK yapılanmalarında baskın bir eğilim olarak görülen ve Türkiye tarafından da desteklendiği düşünülen Türkiye merkezlilik gibi bulgular, çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde ele alınan ve devletlerin diasporalarını konsolide etme ve yönlendirmede etkin birer aktör olduklarını vazeden "Merkez-Çevre" modelinin Türkiye'nin diasporasıyla geliştirdiği ilişkiyi açıklamakta daha başarılı olduğunu göstermektedir. Göçmenlerin ev sahibi ülkedeki varlığı ve örgütlenmesinde anavatanla ilişkilerin büyük bir rol oynadığı bu modele benzer şekilde, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin Türkiye'nin çeşitli resmi kurumları (elçilik, konsolosluk, eğitim kurumlar vb.) ve yerel örgütlenmelere sunulan destekler yoluyla organize ve konsolide edilmek istendiği ve göçmenlerden Türkiye'nin iç meselelerine yönelik ilgi beklendiği anlaşılmaktadır.

Son tahlilde, Avusturya'daki Türkiyeli toplumu çalışmada kullanılan diaspora politikaları ve motivasyonlarına yönelik kuramsal yaklaşımlar açısından değerlendirdiğimizde, Türkiye'nin çağdaş diaspora yönetiminin oluşumuna etki eden faktörlerin çok çeşitli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Türk diaspora politikasını sadece vatandaşlık temelli bir yurttaşlık anlayışından hareketle, göçmenlerin haklarının savunulması ve bağların korunması için icra edilen kucaklayıcı uygulamalar olarak algılamak meseleyi anlamamak demektir. İç içe geçmiş birçok motivasyonun beslediği bu politikaların, göçmenlerin kaynaklarından anavatan lehine faydalanma motivasyonunu da belirgin şekilde barındırdığı ve ayrıca küresel göç yönetimi anlayışının sunduğu kalıplardan da ilham aldığı görülmektedir. Özellikle söz konusu politikanın filizlendiği ilk yıllarda, uygulamaların göçmenler odağında yürütüldüğü, geçmiş yıllarda karşılanamamış olan ihtiyaç ve beklentilerinin bu politikalar yoluyla telafi edilmek istendiği anlaşılmaktadır. Katılımcılara göre, zayıf yöntemler benimsemiş olsa da bu politikalar göçmenlerin etnik ve kültürel

kimliklerinin muhafazası ve yasal hak ve çıkarlarının korunması noktasında ciddi bir niyet taşımakta ve daha evvel eksik bırakılmış görevler ifa etmektedir.

Ancak Türkiye'nin özellikle son yıllardaki uygulamalarını açıklamakta faydalanma yaklaşımının daha çok öne çıktığı görülmektedir. Politikalardaki ana itkinin Türkiye'nin iyiliği ve çıkarları olduğu ve Türkiye'nin diasporasını ekonomi (para transferi, ticaret bağları, yatırımlar vb.), dış siyaset (anavatan lehine etnik lobi faaliyetleri) ve iç siyaset (siyasi elitlere sağladıkları meşruiyet) bağlamında anavatanın çıkarlarına hizmet eden bir kaldıraç olarak gördüğü görüşü yaygındır. Burada dikkate alınması gereken bir başka husus ise, söz konusu faydalanma niyetinin başlı başına yadırganmadığı, ancak bu faydanın "kazan kazan" ilişkisi çerçevesinde hem göçmenler hem de Türkiye'ye katkı sunabilecek şekilde organize edilmesi gerekliliğidir. Araştırma, diasporanın gelişim ve güçlenmesine imkan sağlayacak, uzun soluklu ve daha yumuşak (soft) diaspora politikası yöntemleri belirlendiğinde, söz konusu faydanın doğal bir akış içerisinde Türkiye'ye de ulaşacağını ortaya koymaktadır. Hatta bu oyunun bir kazananı da ev sahibi ülke Avusturya da olabilir. Diaspora kurumları yoluyla ve sağlıklı bir diplomatik diyalog çerçevesinde Türkiyeli göçmenlere ev sahibi ülke için de problem yaratan sorunlarda destek hizmetlerinin sunulması ve göçmenlerin kapasitelerinin yükseltilmesi gibi uygulamalar Avusturya için de önemli bir kazanç olabilecektir. Bu yönüyle söz konusu bulgu, diaspora politikalarını konunun tarafları açısından 'kazan-kazan' ilişkisi çerçevesinde yorumlayan neoliberal yaklaşımları haklı çıkarmış görünmektedir.

Bu kapsamda, kucaklayıcı ve faydalanma temelli kuramsal yaklaşımların bir bileşkesi olarak ortaya çıktığı görülen Türk diaspora politikasının anavatanın çıkarları ve göçmenlerin ihtiyaçları arasında bir denge oluşturmaya çalıştığı, ancak katılımcılara göre terazinin çoğunlukla anavatan lehine kaydığı anlaşılmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin göçmenlerin sorunlarına kendisine ait başka bir ajanda gözetmeden eğilmesini ve göçmenlerin öncelikli ihtiyaçları noktasında inisiyatif almasını zorlaştırmaktadır. Araştırma; düşük bütçeli ve kısa vadeli bir takım uygulamalara rağmen eğitim, Türkçe dersleri, ayrımcılık ve İslam Kanunu gibi Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin kendi imkânlarıyla başa çıkamadıkları büyük sorunlarda Türkiye'den yeterli düzeyde karşılık göremediklerini ortaya çıkarmıştır.

6.3. İÇ SİYASETİN İZDÜŞÜMÜNDE TÜRK DİASPORA POLİTİKASI

Araştırıma sonuçları dikkate alındığında, Türk diaspora politikasının eksiklik ve sunduğu imkanlar bağlamında Türkiye iç siyasetinin bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de siyasal alanda var olan sert ve popülist retorik, insan kaynağı ve yönetici yeterlilikleri ve saha bilgisi eksikliği gibi sorunların Türk diaspora yönetiminde de rastlanan en önemli sorunlar olduğu görülmektedir.

Araştırma, diaspora gündemine taşınanın yukarıda bahsedildiği gibi sadece Türkiye'nin iç siyaset konuları olmadığı, aynı zamanda ülke sınırları içerisindeki siyasal retoriğin de yurtdışına taşındığını ortaya çıkarmaktadır. Çalışmanın kuramsal bölümünde ele alındığı gibi, söz konusu politikanın ülkenin ekonomi-politik eğilimi yanında siyasi kadrolarda ve buna bağlı olarak ulusa yüklenen anlamdaki değişimlerden büyük ölçüde etkilendiği görülmektedir. Değişen siyasi kadrolara paralel olarak, zayıflatılan seküler Kemalist söylem yerini Osmanlı mirasına göndermeler ve İslami referanslar içeren bir ulus/millet konseptine bırakmıştır. Türk iç siyasetinde kullanılan tarihi-dini motiveli bu "Yeni Osmanlıcı" retorik ve muhafazakâr tandanslı milliyet anlayışının diasporaya yönelik söylem ve uygulamalarda da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Türk iç kamuoyu gibi nispeten homojen bir toplulukta milli birliğin tesisi ve Türkiye'nin ulus-aşırı eylemlerini meşrulaştırma noktasında faydalı sonuçlar doğurabilen bu retorik, bulundukları toplumda sadakatlerinden şüphe edilen bir azınlığı teşkil eden ve mercek altında tutulan yurtdışındaki Türkiyeliler için telafisi mümkün olmayan bir takım sorunlara neden olabilmektedir. Türk olmayı bir övünç ve üstünlük meselesi olarak görmeyi vazeden ve göçmenleri ev sahibi ülkeye yönelik diplomatik nezaket kurallarını aşan agresif söylemlerle bulundukları topluma düşmanlaştıran bu retoriğin, bizzat bir takım siyasi yetkililer tarafından göçmenlerin şartları düşünülmeden birebir Avrupa'ya taşınması istenmeyen sonuçlar doğurmaktadır. Tarihi Türk korkusunu alevlendiren, göçmenleri bulundukları topluma değil Türkiye'ye ait ve oraya hizmet edecek bireyler olarak sunan bu söylem tarzının, Türkiyeli göçmenler için bir numaralı eleştiri olarak dillendirilen entegrasyon sorunlarını pekiştirdiği ve Türkiyeli göçmenlere yönelik zaten var olan Truva atı/ajan algısını daha da güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Anderson (1998)'ın diaspora gruplarını anavatanın güçlenmesine ve milliyetçi projesine hizmet eden tehlikeli gruplar olarak niteleyen "uzaktan milliyetçilik" kuramını haklı çıkarıyor gibi görünen bu durumun, göçmenlerin toplumsal ve siyasal katılımının önünde cam bariyerler oluşturduğu ve temsiliyetleri noktasındaki imkânları da kısıtladığı düşünülmektedir. Türkiye'nin son

dönemde göçmenlerine yönelik artan ilgisinden hoşlanmayan ve Türkiyeli göçmenleri bir tehlike unsuru olarak görmeye meyyal Avusturya siyaseti de, söz konusu retorik yanlışları fırsata dönüştürmekte ve dışlayıcı ve popülist politikalarına bu yolla kılıf uydurabilmektedir. Bu bağlamda, göçmenlerin anavatanları ve ev sahibi ülke tarafından yürütülen iki popülist yaklaşım arasında araçsallaştırılmış ve bir siyaset malzemesi olarak kullanılıyor hissettikleri anlaşılmaktadır.

Araştırma, Türk diaspora politikasına ilişkin en önemli sorun alanlarından birinin de, yönetici kadroların vasıfları ve yeterlilikleri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Türkiye iç siyaseti ve bürokrasisinde de önemli bir yer tuttuğu bilinen liyakat probleminin, diasporayla ilgilenen kişi ve kurum personelinin belirlenmesi ve yönetici kadroların seçilmesi noktasında Türk diaspora yönetiminin de önemli bir sorunu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, YTB, YEE, Dışişleri Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi devlet kurumları tarafından atanan yönetici ve personelin seçiminde, yerel dil ve kültüre hâkimiyet noktasında önemli eksiklikler görüldüğü ve diasporadaki insanlara hizmet vermek üzere görevlendirilen kadroların göçmenlerin yaşam şartlarını ve problemlerini yeterince kavrayamadıkları anlaşılmaktadır. Türkiyeli göçmenlere ilişkin karar alıcı mevkilerde bulunan kişilerdeki yetkinlik sorunları, iyi niyetli olsa bile sunulan hizmetlerin toplumsal ihtiyaçları karşılayamamasına ve ihtiyaçların önceliklendirilmesi noktasında sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Avusturya şartlarına hakim ve sahayı bilen yönetici kadrolara duyulan ihtiyacın büyük olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir atamanın mümkün olmadığı durumlarda ise, yerel temsilcilerin katkılarını mümkün kılacak ortak karar alma mekanizmaları oluşturmanın ve atanan kadroların belirli bir program dahilinde hesap verebilirliğinin sağlanmasının bu açığı kapatabileceği düşünülmektedir. Öte yandan, bu alanda yaşanan bir diğer sıkıntının da, yerel yönetici elitlerin siyasi menfaat uğruna giriştiği makam yarışı olduğu görülmektedir. Temelde Türkiyeli göçmenler ve onların sorunlarına yönelik çalışma yapmak amacıyla görevlendirilen kişilerin bu görevlerini Türkiye'de belirli mevkilere ulaşmakta bir basamak olarak kullandıkları, vitrine oynanan hamleler dışında göçmenlerin meselelerinin arka plana itildiği sıklıkla ifade edilmektedir. Bu bağlamda, diasporaya hizmet götüren devlet kurumları ile vatandaşlar arasında tesis edilecek hesap verebilirlik ilişkisinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Enstrüman ve ayrılan kaynaklar bazında yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, Türk diaspora yönetiminin yeterli etkinliğe ulaşamamasındaki bir diğer önemli faktörün de, yürütülen

politikalarda yerel şartların yeterince dikkate alınmaması olduğu ortaya çıkmıştır. Yetkin ve sahayı bilen yönetici problemlerine benzer şekilde, Türkiye'nin hem göçmenlere ilişkin veriler hem de ev sahibi ülkenin şartları ve kültürüne yönelik arka plan bilgisinden yoksun hareket ettiği düşünülmektedir. Avusturya'ya düzenlenen resmi ziyaretler ve nadir organize edilen çalıştaylar çerçevesinde göçmenlerin görüşlerine başvuruluyor olsa da, söz konusu istişarelerin rutin bir boyut kazanarak devamlılığının sağlanması elzem görünmektedir. Göçmenlerin kaynakları ve ihtiyaçları ile Avusturya'nın kültürel ve siyasal zihin kodları hesaba katılmadan yürütülen faaliyetlerin, bazen istenilenin tam aksi yönde bir sonuç yaratabildiği ve ev sahibi toplumda yerleşik olumsuz algıları güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, araştırma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, göçmenlerin bir tez çalışması için bile olsa Türkiye'nin yaklaşımı konusunda kendileriyle irtibat kurulmuş olması ve görüşlerinin alınmasına ilişkin büyük memnuniyet duydukları gözlemlenmiştir. Katılımcıların bir kısmı bu memnuniyeti doğrudan dile getirmiş ve Türkiye'nin de tıpkı bu çalışma için yürütülen görüşmelere benzer şekilde göçmenlerin sorun ve beklentilerini doğrudan kendilerinden dinlemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu durum, yürütülecek politika ve uygulamalar planlanırken yereli dikkate alan bir açılıma duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

6.4. KURUMSAL YANSIMALAR

Araştırma kapsamında doğrudan Türk diaspora politikasını yürüten kurumlara yönelik olarak sadredilen görüşlerde de, eksiklik ve kazanımlarıyla yukarıda bahsedilen dönüşümün yansımalarını bulabilmek mümkündür. Söz konusu kurumlardaki en temel problemlerin yöneticilerin yetkinliği ve sahaya yönelik bilgi eksikliği noktasında yoğunlaştığı görülmekte ve bu durum sunulan hizmetlerin etkinliğini önemli ölçüde kısıtlamaktadır.

Bu bağlamda, Türk diaspora politikasının en eski ve birikimli kurumu olan Dış İşleri Bakanlığı ve onun ülkedeki temsilcileri olan Büyükelçilik ve konsolosluklarda temsil ettiği halka daha yakın bir yaklaşımın benimsendiği düşünülmektedir. Bu olumlu gelişmeye rağmen, göçmenlerin söz konusu kurum ve altındaki ataşeliklerden klasik vatandaşlık hizmetleri dışında, doğrudan göçmenlerin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik etkin hizmet görmedikleri ve taleplerini dile getirdiklerinde bürokratik zihniyetin oluşturduğu bariyerlerle karşılaştıkları anlaşılmaktadır.

TDP'de ana koordinasyon birimi olan ve bir dönüm noktası kabul edilen YTB ise, geç kalmış ve ancak çok önemli görevler icra edebilecek bir kurum olarak görülmektedir. Söz konusu kurum bünyesinde sunulan imkânlar takdirle karşılansa da, özellikle Türk dili ve kültürünün muhafazası gibi alanlarda verilen desteklerin etkin ve uzun soluklu çalışmalara kaynaklık edemediği ve desteklenen proje sonuçlarının analiz edilerek Türkiyeli göçmen topluma ilişkin bir verimliliğe kavuşturulamadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, YTB'nin ev sahibi ülkede tanınırlığının ve Avusturya'daki kurumlarla işbirliğinin yeterli düzeyde olmayışının, bir güven sorunu yarattığı ve bu nedenle söz konusu başkanlık desteğinde yürütülen projelerin Avusturya tarafından "ajanlık faaliyeti", "propaganda" yahut "iç işlerine müdahale" olarak yorumlandığı anlaşılmaktadır. Bu durumun, söz konusu projeleri gerçekleştiren ve katılım sağlayan göçmenler için de, doğrudan istihbarat raporlarına yansıyacak şekilde şüphe ve etiketlenmelere sebep olduğu görülmektedir. Sunulan hizmetlerde iktidar partisine yakınlık gibi seçmeci bir yaklaşımın varlığı da eleştiri almaktadır. Tüm toplum kesimlerini kapsayamama şeklinde beliren bu yaklaşımın, diğer bazı kuruluşlar için de en büyük eleştirilerden biri olduğu görülmektedir.

Bunlardan biri de kültürel bir kamu diplomasisi kurumu olarak ihdas edilen Viyana YEE-Merkezi'dir. Sanatın siyasetten daha etkin bir iletişim aracı olduğuna inanan göçmenler, kültür ve sanat alanında YEE bünyesinde yapılacak çalışmaların, Türklerin toplumdaki imajı ve ayrımcılık gibi sorunların çözümünde önemli kapılar açacağını düşünmektedir. Ancak söz konusu kuruluş bünyesinde organize edilen program ve etkinliklerinde içe kapalı bir tavır sergilediği ve göçmenler arasında ehliyet sahibi olsalar da muhalif ve farklı görüşte olan bazı sanat ve kültür aktörlerinden faydalanılmadığı ve mesafeli bir ilişki geliştirildiği anlaşılmaktadır. Anlaşılan o ki, hem bu durum, hem de Avusturyalı muadil aktörlerle işbirliği geliştirilememiş olması hasebiyle, YEE çerçevesinde gerçekleştirilen etkinliklerde ciddi bir kalite problemi yaşanmakta ve yerel kültürel kodları ve dünya standartlarını yakalayan faaliyetler yapılması mümkün olamamaktadır. Daha geniş kitlelere ulaşmanın önünü tıkayan bu tutumun, etkinliklerin Türkiyeliler ve hatta onlar içerisinde de belirli bir kesim dışında rağbet görmemesine neden olduğu ve kuruluşu "kendi çalıp, kendi oynayan" bir pozisyona sürüklediği görülmektedir. Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları en önemli problemlerin algı düzeyinde çözülmesi gereken problemler olduğu hatırlandığında, algı yönetiminde etkin enstrümanlar olarak kabul gören kültür ve sanatın taşıyıcısı olan bu kurumun yürüteceği faaliyetlerin önemi ortadadır. Ancak temel görevi, Türkiye'nin ve

Türkçenin yurt dışında tanıtılması ve yabancılarla kültürel faaliyetler üzerinden bir alışverişin ihdas edilmesi olan kurumun, kendisinden beklenen ve çağın gerekliliklerine uygun bir donanıma henüz sahip olamadığı ve Avusturya'nın kültürel kodlarına uygun yöntemlerle olumlu bir Türkiye algısını yerel toplumuna ulaştırmakta zorlandığı anlaşılmaktadır.

Yurtdışındaki vatandaşlara yönelik yürüttüğü faaliyetler nedeniyle Türk diaspora politikasının en eski ve halen en etkin aktörlerinden biri olan Diyanet İşleri Başkanlığı ve onun Avusturya'daki örgütlenmesi ATİB'in en büyük sıkıntısının yönetici ve personel yeterlilikleri olduğu düşünülmektedir. Göçmenler, görevi din hizmetleri yanında halkın yaşadığı dini ve sosyal sorunlara yönelik çözüm üretmek olan kurumun bunu başarabilecek yeterlilikte bir kadroya sahip olamadığını düşünmektedir. Özellikle Başkanlıkça atanan din görevlilerinin, düşük eğitim seviyeleri, Avusturya kültürü ve diline hâkimiyette ve toplumsal katılım anlamında yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle yeni nesillerin sorun ve beklentilerini anlayacak ve karşılayacak düzeyde olmadıkları anlaşılmaktadır. Araştırma, özellikle Avrupa İslam'ı gibi kabartılan gündemlerin gölgesinde Avusturya'da yaşayan insanlar olarak Avusturya şartlarına hâkim din görevlilerine ihtiyaç olduğunu ve bu açığın Türkiye'den gönderilen çoğu emekli din görevlileriyle kapatılamadığını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından din hizmetlerin yerel kültüre aşina kişiler tarafından sunulmasını sağlamak amacıyla organize edilen Uluslararası İlahiyat Programının önemli katkılar sunacağı anlaşılmaktadır.

İktidar partisinin inisiyatifiyle kurulan ve başlangıçta tüm toplumsal kesimleri kapsayan tarafsız bir Türk lobisi görüntüsü veren Avrupalı Demokratlar Birliği (UID)'nin ise, son dönemlerdeki icraat ve tutumları nedeniyle AK Parti'nin illegal bir uzantısı olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Araştırma, söz konusu kuruluşun, gerek yönetici yetersizlikleri gerek hükümet propagandasına dönüşen retoriği nedeniyle Avusturya devlet kurum ve yetkilileri ile kurduğu ilişkilerde de etkin bir pozisyon yakalayamadığını ve saygınlığını kaybettiğini ortaya koymaktadır. Ülkeler arasında karşılıklı yapıcı ilişkiler kurmak amacıyla ihdas edilen kurumun, Avusturya'ya yönelik sert demeçleri nedeniyle bu görevinin tersine hizmet eden bir dil ve yaklaşım geliştirdiği ve bu durumun temsil ettiğini iddia ettiği Türkiyeli göçmenler için de olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

6.5. POLİTİKA VE UYGULAMA ÖNERİLERİ

Bu çalışma, Türk diaspora politikasının aşağıdan yukarıya (buttom-up) bir anlayışla yeniden gözden geçirilmesi gerektiğinden hareketle, hedef kitlenin ihtiyaç ve beklentileri merkezinde şekillendirilmesi için yeni bir paradigmatik açılım önermektedir. Her durumun kendine özgü farklılıklar ve ihtiyaçlar doğurduğunu göz ardı etmeden, her bir göçmen grup ve ev sahibi ülke için özel stratejiler belirlemeyi gerektiren bu yaklaşım doğrultusunda, çalışma Avusturya özelinde önemli ipuçları sunmaktadır. Bu kapsamda, çalışmada ortaya çıkan Türkiyeli göçmenlerin toplumsal sorunları ve Türk diaspora politikasına ilişkin görüşler dikkate alındığında, Avusturya'da icra edilecek Türk diaspora politika ve uygulamalarına yönelik bir takım önerilerde bulunmak mümkün görünmektedir.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde bahsedilen toplumsal sorunlar göçmenler için olduğu kadar Türkiye ve Türk diaspora politikasının geleceği için de önemli riskler barındırmaktadır. Bu riskler gerekli önlemlerin alınmaması ve müdahalelerin gerçekleştirilmemesi halinde birbirini tetikleyen problemler üretmeye devam edecektir. Bu doğrultuda Türk diasporasına ilişkin uygulanacak politikalar, Avusturya'da göçmenler için risk teşkil eden **temel sorunların çözümüne yönelik** olarak şekillendirilmelidir. Araştırmada ortaya çıktığı gibi faydalanma ve kucaklama yaklaşımlarının kesiştiği bir zeminde var olduğu anlaşılan Türk diaspora politikasının böyle bir yaklaşıma sahip olması, göçmenlerin ihtiyaçları yanında uzun vadede 'kazan-kazan' ilişkisi çerçevesinde Türkiye'nin çıkarlarına da hizmet edecektir.

Göçmenlerin sosyalleşmeden istihdama, siyasal katılımdan ayrımcılığa kadar yaşadığı birçok sorunun altında yatan esaslı sorunlarından en önemlisinin eğitim ve donanım problemleri olduğu anlaşılmaktadır. Türkiyeli göçmenler içerisinde, toplumun her alanında temsil vazifesi görebilecek rol modellere ve bunların yetiştirilmesine yönelik uzun soluklu projelere ihtiyaç vardır. Bir zaman ve nesil meselesi olarak görülebilecek tarafları olsa da, eğitim ve donanım konusunda Türk diaspora politikasının sunabileceği önemli katkılar söz konusudur. Bu sorunun giderilmesi, belirlenmiş stratejik hedefler doğrultusunda **uzun soluklu uygulamalar** gerektirmekle birlikte, bu yol problem için kalıcı çözümler oluşturabilecek niteliktedir. Yapılabilecek çalışmalar arasında, eğitim müşavirlikleri ve ataşelikler nezdinde eğitim alanında profesyonel anlamda danışmanlık hizmeti; Avusturya eğitim sistemindeki imkân ve alternatifler hakkında bilinçlendirici ve yönlendirici çalışmalar; nitelikli insan yetiştirmeye yönelik uzun vadeli proje ve eğitim destekleri;

yetenekli Türkiyeli göçmen çocukların yetiştirilmesine olanak sağlayan özel okullar ve Türk kolejlerinin ihdas edilmesi ve bu konuda faaliyet yürüten kurum ve kuruluşların düzenli olarak desteklenmesi şeklinde sıralanabilir. Muhtemelen tali meseleler için oluşturulan vitrin çözümler kadar siyaseten kazandırmayacak bu uzun vadeli yatırım, göçmenlerin Avusturya'daki gelecekleri ve Türkiye'nin uzun vadedeki kazanımları dikkate alınarak tercih edilmelidir. Yaşanan birçok sorunun, ancak eğitim ve donanım probleminin köklerini kurutmaya yönelik böyle bir girişimle çözülebileceği ortadadır. Çok çeşitli boyutları olan ve yerel şartların da beslediği eğitim ve donanım sorunları için eğitim müşavirliği ve ataşeliği gibi kurumlar koordinasyonunda **yerel aktörlerden oluşan kurullar** ihdas edilmesi de, problemlere kalıcı çözümler sunulması noktasında çok faydalı sonuçlar doğuracaktır. Temsil kabiliyetinden ve gerekli beşeri sermayeden büyük oranda yoksun Türkiyeli diasporayı, yerel şartlara hâkim kadrolar tarafından sosyo-ekonomik olarak güçlendirmek, göçmenleri bulundukları ülkelerde lobi görevini doğal bir şekilde icra eden gönüllülere dönüştüreceğinden, bu yatırım göçmenler kadar Türkiye için de çok önemli bir sıçrama taşı vazifesi görebilir.

Bu bağlamda, Türk diaspora yönetiminde **yereli daha fazla dikkate alan bir açılım**a ihtiyaç vardır. Bunun için zaman zaman yürütülen istişarelerin rutin bir boyut kazanarak devamlılığının sağlanması ve söz konusu istişarelerde ortaya çıkan kararların sözde kalmayıp uygulanması diasporanın güvenini yeniden kazanmak anlamında elzem görünmektedir. Bununla birlikte, sadece eğitim sorunları değil, ayrımcılıktan, toplumsal katılıma, STK sorunlarından kimlik problemlerine değin bir çok sorunun çözümünde, yerelden destek almak, Türkiye'nin yurtdışındaki ilgili kurum ve kuruluşlarının koordinasyonunda belirli temalarda yerel aktörleri bir araya getiren kurullar oluşturmak gerek problemlerin çözümü gerekse Türk diaspora yönetiminin etkinliği konusunda çok önemli mesafeler kat edilmesini sağlayacaktır.

Söz konusu yerel kurulların saha bilgisiyle desteklenecek diaspora yönetimini daha da güçlendirecek bir başka unsur, diasporaya hizmet sunan **kurumlar arasında etkin bir koordinasyon mekanizması** oluşturulması, eşgüdümlü hareket etmeyi mümkün kılan stratejik bir ortak çalışma planı geliştirilmesi ve bu yolla farklı aktörler tarafından benzer alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin yinelenmesinin, kaynak ve zaman israfının önüne geçilmesidir. Bununla birlikte, söz konusu kurumların ve diasporaya görevli olarak atanan büyükelçi, konsolos, ataşe, kurum yöneticisi, müdür gibi yönetici kadronun önceden

belirlenmiş hedefler ve bir program doğrultusunda iş görmesi ve söz konusu programın gereklerini yerine getirip getirmedikleri hususunda gerekirse doğrudan saha araştırmaları ve kamuoyu yoklamaları yoluyla takip ve kontrol edilmesi yararlı olacaktır.

Türkiye sıradan bir ülkenin diaspora politikasında karşısına çıkabilecek meselelerden çok farklı sorunlarla uğraşmak durumunda olan bir ülkedir. Avusturya'da yaşanan yabancı düşmanlığı ve onun kültürleştirilmiş versiyonu olan İslam karşıtlığı, büyük oranda en büyük Müslüman azınlığı oluşturan Türkiyeli göçmenler üzerinden kendini göstermektedir. Buna, Viyana kuşatmalarından kalma tarihi tehdit algıları ve Türkiye ile yaşanan güncel siyasi ilişkilerdeki gerginlik de eklendiğinde, sıradan bir azınlık için gayet doğal karşılanması gereken anavatan ile olan bağların Türkiyeli göçmenler söz konusu olduğunda Avusturya gibi ülkeler için büyük bir sorun haline geldiği görülmektedir. Bu da Türkiye'nin diasporaya yaklaşırken ülkedeki dengeleri gözeten **hassas bir siyasal üslup** kullanmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle göçmenleri ajan konumuna düşüren retorik yanlışlar, Türkiye'deki iç siyaset meselelerinin hiçbir süzgeçten geçirilmeden Avusturya'ya taşınması ve Avrupa karşıtı sert siyasi dilden kaçınmak ve popülizmden uzak, daha yapıcı bir üslup geliştirmek çok önemlidir. Türkiye'nin üslubundan bağımsız olarak popülizm malzemesi haline getirilen göçmen karşıtlığı ve Türkiye düşmanlığı, Avusturyalı siyasetçilerin sıklıkla başvurdukları bir politik enstrüman halini almış olsa da, Türkiye'nin bu yangını daha da alevlendirecek sert söylem ve demeçlerden kaçınması gerekmektedir. Zira soykırım ihtimalini bile dillendirilecek denli güvenlik endişesi yaşayan göçmenler dikkate alındığında, Avusturya'nın dışlayıcı politikalarına bahane oluşturan bu çatışmacı retoriğin en çok ülkedeki Türkiyeli göçmenlere zarar verdiği unutulmamalıdır. Dil ve üslubun yumuşatılması konusunda atılacak olumlu adımlar, Avusturya'daki dışlayıcı politikaların minimize edilmesi ve göçmenlerin sorunlarının giderilmesi noktasında Avusturya ile kurulacak diplomatik teması da mümkün kılacak ve verimli ortaklıklar geliştirmeye yardımcı olacaktır.

Diğer yandan, **göçmenleri siyasetin bir malzemesi olmaktan çıkarmaya yönelik bir çaba** da gereklidir. Avusturya siyaseti tarafından kullanılan Türkiye karşıtlığı jargonunun ülkede göçmenlere yönelik fırsat eşitsizliği, göçmenlerin sorunları ve temel insan hakları bağlamındaki eksiklikleri örtme amacıyla ön plana çıkarıldığı unutulmamalıdır. Türkiye'nin böyle bir jargona tersinden de olsa müdahil olarak, konuyu popüler bir zemine kaydırmak yerine insan hakları temelinde bir yaklaşım geliştirmesi yararlı olacaktır.

Türkiye'nin meselelerinin yurtdışına taşınması meselesi ise, sadece Türkiye'nin değil göçmenlerin de rıza ve iradesiyle ortaya çıkan doğal bir durum olarak görünmektedir. Kaldı ki, iç meseleler diye bir şeyin kalmadığı, her şeyin birbiriyle ilintili hale geldiği küresel bir dünyada, Türkiyeli göçmenleri organik bağları olan anavatanlarının meselelerinden el çekmeye zorlamak gerçekçi bir çözüm önerisi olmayacaktır. Bunun yerine, bu meseleler yurtdışına taşınırken, sokak gösterileri ve protestolardan **daha rafine yöntemler**in kullanılması, kültür, sanat ve bilim gibi kamu diplomasisi araçlarının imkânlarından faydalanılması ve Türkiye lehine bir atmosfer yaratmak için profesyonel lobi faaliyetlerinin devreye sokulması hem göçmenleri bulundukları toplumda marjinalize olmaktan kurtaracak hem de daha etkin sonuçlar doğuracaktır.

Gündemlerini yoğun bir şekilde Türkiye meselelerinin oluşturduğu STK'ların da bu tutumunda, Avusturya toplumuna katılımda ve yerel dile hakimiyette zorlanan nesil itibariyle eski yöneticilerin büyük payı olduğu anlaşılmaktadır. Avusturya'daki **sosyal ve siyasal oluşumlara yön veren insanların bulundukları ülkenin toplumsal kodlarına ve diline hâkim yeni nesillerden seçilmesi,** göçmenlerin esaslı sorunlarına etkin çözümler üretebilme ve toplumsal temsiliyet ve iletişim noktasındaki sıkıntıların aşılmasında önemli imkanlar sunacaktır. Bu konuda, Türkiye'nin gerekli merciler yoluyla STK'ları teşvik ederek yönlendirmesi fayda sağlayacaktır. Ayrıca, ilk yıllar YTB bünyesinde sunulan, ancak daha sonra kaldırılan **STK kapasite geliştirme destekleri**nin düzenli ve profesyonel şekilde devam ettirilmesi elzem görünmektedir. Zira göçmenlerin kendi kaynaklarıyla çoğu cami dernekleri olarak kurulmuş olan bu yapılar, Türkiyeli toplumda büyük bir etki gücüne sahip olmalarına karşın bu potansiyellerini gereğince kullanamamaktadırlar. Söz konusu kuruluşlar Türkiye'nin sunacağı profesyonel yönlendirmelerle sahip oldukları potansiyele uygun bir verimliliğe kavuşturulursa, bu durum toplumda domino etkisi yaratabilecektir.

Göçmenlerin Türkiye'nin müdahalesini gerektiren en önemli sorunlarından biri de ülkede yaygınlık kazanan yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığıdır. Her ikisinin de ülkede birincil muhatabı göçmen toplumu içerisindeki nüfusları nedeniyle Türkiyeli göçmenler olmaktadır. Çalışma, medya, sinema ve siyaset gibi çok farklı mecralarda algı yönetimi metodlarıyla sürekli beslenen söz konusu problemlerin büyük ölçüde duygular ve imaj üzerinden şekillendiğini ve bu nedenle bilgi ve argümanların bu sorunların çözümüne sunacağı katkının sınırlı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, Avusturya kamuoyundaki Türk ve Müslüman imajı, oradaki göçmenlerin çabalarına terkedilemeyecek denli önemli bir

konudur ve profesyonel bir çalışma, yapısal ve finansal destek gerektirmektedir. Gerçekliğin ve nesnel olguların önemini yitirdiği ve manipüle edilen algıların belirleyici hale geldiği "post-truth" döneminin yaşandığı günümüzde, birçok ülkenin kullandığı **algı yönetimi metotları** Türkiye tarafından da Türk, Türkiye ve Müslüman imajının müspetleştirilmesi noktasında ustalıkla kullanılmalıdır. Bunun için toplumun her kademesine müstakil bir birim olarak bakılması ve hedeflenen kesimlere yönelik etkin sonuçlar doğurabilecek farklı mekanizmalar kullanılması önemlidir. Yüksek sanat ve kültür faaliyetleri, toplumda dağıtıcı ve çoğaltıcı vazifesi gören Avusturya toplumunun elit kesimleri için etkin bir araç olabilirken; orta ve alt sınıfta oluşmuş önyargı ve olumsuz tutumların değişiminde televizyon programları, filmler ve gazete haberleri gibi popüler kültür enstrümanlarının kullanılması daha faydalı olabilecektir.

Bu bağlamda, özellikle kamuoyunun algısını yönlendiren **kitle iletişim araçlarının daha etkin bir şekilde kullanılması** gerekmektedir. Evrensel standartlarda ve Almanca dilinde bir basın organı kurulmasından, ülkede Türkçe ve Almanca yayın yapan diaspora medyasının kapasitesinin artırılması, Avusturya'da yerleşik ve saygın medya organlarının bu yönde finanse edilerek kullanımından, zengin içerikli web sitelerinin oluşturulmasına değin çeşitlendirilebilecek yöntemlerle, Türkiye doğru ve etkin şekilde kendini anlatmanın ve olumlu bir imaj oluşturmanın bir yolunu bulmalıdır. Özellikle Türk diasporasının büyük oranda Almanya, Avusturya ve İsviçre gibi Almanca konuşulan ülkelerde yoğunlaştığı düşünüldüğünde, televizyon kanalı ve gazete gibi Almanca dilinde haber üreten bir yayın organına sahip olunmayışı, Türk diaspora politikasının önemli bir eksikliği olarak görülmeli ve telafi edilmelidir. Türkiye'nin sunacağı altyapı desteğiyle Almanca dilinde, yüksek standartlarda ve profesyonel şekilde yürütülecek güçlü medya platformları Türkiye'ye yönelik haberlerin Avusturya toplumuna daha güvenilir şekilde ulaştırılması ve göçmenlere yönelik ön yargıların azaltılmasında çok büyük faydalar sağlayacaktır.

Ayrıca, uluslararası arenada başarı göstermiş Türk markalarının tanıtımı ve var olan kültürel zenginliklerin geniş kitlelere ulaştırılarak markalaştırılması yönünde uygulanacak **kültürel diplomasi faaliyetleri** de Türkiye'nin ve Türkiyeli göçmenlerin yurtdışındaki imajını olumlu etkileyebilecek unsurlar olarak ele alınmalıdır. Oluşturulacak markaların profesyonel bir yaklaşımla uluslararası ortamlarda tanıtılmasında kamu diplomasisi uzmanlarına büyük görevler düşmektedir.

Türkiye'nin tanıtımı amacıyla yürütülen kültürel diplomasi faaliyetlerine ilişkin bir başka öneri ise, söz konusu faaliyetlerde, dünyaya söyleyecek çok fazla şeyi olan **Türk kültürünün Avrupa zihin kodlarına uyarlanarak sunulması** ve yüksek standartlarda çalışmalar yapılmasıdır. İki kültür arasındaki geçişkenliklerin farkedilerek, evrensel kodların öne çıkarıldığı kültürel bir köprü kurulabilmesi için gerek Avusturyalı kültür ve sanat insanlarından gerekse profesyonel Türkiyeli göçmen sanatçılarından yardım alınması gerekmektedir. YEE gibi Türkiye ve diasporası için oldukça yeni ve değerli bir girişimin, hedef kitlesini küçülten eski metotlar kullanılarak kapasitesinin altında görevler icra etmesinin önüne geçilmeli, söz konusu faaliyetlerin sanat ve kültür alanındaki evrensel standartlara kavuşturularak başta Avusturya'nın yerli halkı olmak üzere daha geniş kesimlere ulaşılabilmesi sağlanmalıdır.

Söz konusu kültürel diplomasi kaynaklarının etkin kullanımının getireceği yan faydalar da söz konusu olacaktır. Sergiler, konserler ve sanat aktiviteleri gibi kültürel faaliyetler sadece Türkiye hakkında olumlu imaj üretmek ve Avusturya ile olan ilişkileri yumuşatmakla kalmayacak, göçmen toplumdaki farklı grupları bir araya getirecek bir karşılaşma ve iletişim ortamı oluşmasını da sağlayacaktır. Bu yönüyle, söz konusu faaliyetler diaspora içerisindeki kutuplaşmaları törpüleyici bir fonksiyon da icra edebilir.

Bunun yanında, Türk diaspora politikasının YTB ve YEE gibi **kamu diplomasisi aktörlerinin** ülkeler arası ilişkiler ve günlük siyasetin büyük oranda etkilediği siyasal söylemden bağımsız olarak, **siyaset üstü hareket etme kabiliyeti** geliştirmeleri diaspora politikasının sürekliliği ve stratejik amaçlara ulaşma başarısını olumlu yönde etkileyecek önemli bir hamle olacaktır. Bahse konu kurumların, gerek Avusturya mercileri gerekse göçmenler arasındaki farklı toplumsal kesimlerle ilişkilerinde siyaset üstü hareket edebilmeleri sağlanırsa, bu hem bu kurumların Avusturya ve Türk diasporası nezdinde meşruiyet ve saygınlığını artıracak hem de uzun soluklu diaspora politikası hedeflerinin gerçekleştirilmesini kolaylaştıracaktır.

Öte yandan, yabancı ve İslam düşmanlığı gibi sorun alanlarının, sadece Avusturya şartları ile açıklanmayacak küresel boyutlara sahip olduğu düşünüldüğünde, bu sorunlara yönelik çözümün de **ülkeler arası işbirlikleri** ve büyük stratejiler gerektirdiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle tüm dünyada yaygınlık kazanan İslam düşmanlığı konusunda uluslararası hukuk çerçevesinde geliştirilecek yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunun yanında, konuya

ilişkin medya kampanyaları düzenlenmesi, sinema filmleri çekilmesi, basın yayın organlarının bu yönde finanse edilmesi ve Müslüman ve Batı dünyası arasındaki etkileşimi artırmaya yönelik projeler gibi uluslararası çabaların hayata geçirilmesinde Türkiye'nin öncü ve yönlendirici bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Son olarak, Türkiyeli göçmenlerin karşılaştıkları sorunların önemli bir kısmı Avusturya toplumu ve yürütülen entegrasyon politikalarından kaynaklı olduğundan, yaşanan sorunlara ilişkin **Avusturya ile işbirliğini de içeren diplomatik bir diyalog** yürütülerek, yapıcı girişimlerde bulunulması oldukça önemlidir. Karşılıklı sert siyasi tutum ve çatışmacı üslubun yarattığı bariyerleri aşarak, diplomatik kurallar çerçevesinde göçmenlerin sorunlarının giderilmesine yönelik teklif edilecek işbirliği Avusturya tarafından da olumlu karşılanabilir. Özellikle eğitim ve dil yeterlilikleri gibi her iki ülkenin yararına olacak kapasite geliştirme desteklerinin devlet kurumları tarafından yürütülecek ortak projeler yoluyla sunulması, tüm tarafların kazanacağı bir sonuç doğuracaktır. YTB ve YEE gibi kurumların Avusturya'daki muadil kuruluşlar yahut STK'lar ile **ortak projeler** geliştirmesi, hem bu kurumların ajan faaliyeti yürüttüğü şeklindeki algıyı değiştirecek, hem de onların Avusturya devleti nezdindeki akreditasyonu ve meşruiyetini artıracaktır. Güven sorununu ortadan kaldıracak bu girişim ile, Türk diaspora kurumlarınca Avusturya'da yürütülen faaliyetlere ilişkin şüphe ve engelleme girişimleri de azaltılabilecektir.

Türkiye'nin Avusturya makamlarına göçmenlerin sorunlarını ve kendi meselelerini doğrudan aktarabilmesi için geliştirilebilecek bir diğer yol ise, **profesyonel lobi hizmetleri**nden yararlanmaktır. Siyasi parti temsilcileri ve kanaat önderleri hedef alınarak yürütülecek lobi faaliyetleri, Türkiyeli göçmenlerin taleplerinin iletilmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi ve ülkede Türkiyeli göçmenler aleyhine verilen kararların minimize edilebilmesi noktasında önemli faydalar sağlayabilir.

6.6.GELECEK ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER

Bu tez çalışması çerçevesinde ele alınan Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları toplumsal sorunların her biri müstakil bir araştırma gerektirecek denli önemli ve derinlikli sorunlardır. Özellikle birçok problemin ortaya çıkışına zemin hazırlayan eğitim ve donanım problemleri, sebepleri, toplumda yarattığı etkiler ve sunulacak spesifik çözüm önerileri bağlamında ele alınması gereken önemli bir sorun alanıdır. Bunun yanında, ayrımcılık sadece Avusturya'da değil farklı ülkelerde yaşayan birçok Türkiyeli göçmenin yüzleşmek durumunda kaldığı ve

göçmenleri varoluşsal kaygılara götüren küresel bir problem haline gelmiştir. Söz konusu problem bağlamında hem Avusturya'da hem de dünyanın farklı ülkeleri özelinde yapılacak karşılaştırmalı saha çalışmaları, söz konusu problemin ülkelere göre paralel ve ayrışan yönlerinin keşfedilmesi ve küresel stratejiler etrafında örgütlenilmesi anlamında önemli faydalar sağlayabilir.

Benzer şekilde, Türk diaspora politikasını yürüten kurum ve kuruluşlar özelinde, bu kurumların sahadaki etkinlik ve kapasitelerinin tespitine yönelik yürütülecek müstakil çalışmalara da ihtiyaç vardır. Türk diasporasının farklı sorun ve ihtiyaç alanlarına odaklanan bu kurumları, dünyadaki muadilleriyle de karşılaştırmalı şekilde ele alabilecek çalışmalar, mezkûr politika alanının derinlemesine incelenmesi noktasında önemli katkılar sunacaktır.

Çalışmanın bulguları arasında önemli bir sorun olarak öne çıkan göçmenlere yönelik envanter eksikliği de gelecekte yürütülecek çalışmalar için ilham verici bir yerde durmaktadır. Sadece Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin değil, dünya yüzeyine dağılmış tüm Türk diasporasının sayısı, niteliği, kapasitesi, sorunları ve ev sahibi ülkelerin şartları gibi veriler içerecek şekilde organize edilecek saha araştırmaları, Türk diaspora yönetiminde ve araştırmalarında çok önemli bir açığın kapatılmasına katkı sunabilecektir.

Bunun yanı sıra, bu tez çalışmasına benzer şekilde, farklı ülke örneklerinde Türk diasporasının sorun ve ihtiyaçlarını ve bu bağlamda Türk diaspora politikasından neler beklediklerini anlamaya yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır. Yereli hesaba katan ve göçmenlerin ihtiyaçlarıyla uyumlu bir diaspora politikasının göçmenler yanında Türkiye'nin çıkarlarına da hizmet edeceği düşünüldüğünde, söz konusu çalışmaların sunacağı katkının büyük olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma TDP'yi doğrudan Türkiyeli göçmenlerin gözünden anlamayı hedeflemiş olup, konuya taraf olabilecek diğer kesimlerin görüşlerine başvurulmamıştır. Bu bağlamda, Türk diaspora politikası alanında yapılacak çalışmalara yönelik bir diğer öneri, söz konusu politika araştırılırken konuya farklı açılardan taraf olabilecek kişi ve kurumların da bu araştırmalara dahil edilmesi yönündedir. Özellikle, entegrasyon, yabancı düşmanlığı, eğitim gibi göç veren ülke yanında ev sahibi ülkeyi de içine alacak şekilde çok taraflı bir yaklaşım gerektiren sorun alanlarına ilişkin mesken ülke ve Türk diaspora politikasını yürüten kurum ve kuruluşların görüş ve yorumlarına da başvurulması, sorunların daha bütüncül ele alınması ve etkin ve gerçekçi çözüm önerileri geliştirmek açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. 2. Baskı. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ADD-Atatürkçü Düşünce Derneği-Avusturya. Resmi internet sayfası. 23 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.ataturk.at/

Agunias, D., & Newland, K. (2012). Developing a road map for engaging diasporas in development: *A handbook for policymakers and practitioners in home and host countries*. Geneva: International Organization for Migration and Washington: Migration Policy Institute. 3 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. http://publications.iom.int/system/files/pdf/diaspora_handbook_en_for_web_28may2013.pdf

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2013). *Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımıza yönelik sosyal politika çalıştayı sonuç raporu.* 4 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir. (https://abdisdb.aile.gov.tr/data/541fe3d5369dc321142d73c3/RAPOR.pdf

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017, 13 Kasım). *Sosyal yardımlara ayrılan mali kaynak 2002 yılında 1,4 milyar lira iken, 2016 itibarıyla bu miktar 32 milyar liraya yükseldi. Bu tutarın, 2017 yılı sonunda yaklaşık 38.3 milyar lira olarak gerçekleşmesini öngörüyoruz.* 4 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.aile.gov.tr/haberler/sosyal-yardimlara-ayrilan-mali-kaynak-2002-yilinda-1-4-milyar-lira-iken-2016-itibariyla-bu-miktar-32-milyar-liraya-yukseldi-bu-tutarin-2017-yili-sonunda-yaklasik-38-3-milyar-lira-olarak-gerceklesmesini-ongoruyoruz

Akçapar, Ş. K, & Aksel D. B. (2017). Public diplomacy through diaspora engagement: The case of Turkey. *Perceptions,* 22(4), s. 135-160.

Akgün, M. (2014). Almanya'daki üç milyon Türkiye kökenlinin bir münevver kesimi yok. Faruk Akyol ile söyleşi. *Radikal gazetesi.* 13 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://www.radikal.com.tr/yazarlar/muge-akgun/almanyadaki-uc-milyon-turkiye-kokenlinin-bir-munevver-kesimi-yok-1209380/

Akıncı, M. A. (2014). Fransa'daki Türk göçmenlerin etnik ve dini kimlik algıları. *Bilig,* 10, s. 29-58.

Aksel, D. B. (2013) Kins, distant workers, diasporas: Constructing Turkey's transnational members abroad. *Turkish Studies*, 15(2). SSCI Indexed Journal.

Alarslan, B. (2005). Türk imajının görsel yansımaları. Kumrular, Ö (ed.), *Dünyada Türk imgesi*, içinde (s. 129-162). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge: MA Perseus Books.

Altaş, B. (2017). Bilimselliğe takla attıran ilişki: Sebastian Kurz ve Ednan Aslan. *Perspektif,* Eylül-Ekim. 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.perspektif.eu/2017/09/01/bilimsellige-takla-attiran-iliski-sebastian-kurz-ve-ednan-aslan/

Anadolu Ajansı (2018, 21 Mayıs). *UETD'nin adı Uluslararası Demokratlar Birliği oldu.* 1 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uetdnin-adi-uluslararasi-demokratlar-birligi-oldu/1152241

Anadolu Ajansı (2019, 6 Ocak). *YTB'nin uğramadığı kasaba, şehir kalmayacak.* 31 Ocak tarihinde erişilmiştir: https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ytbnin-ugramadigi-kasaba-sehir-kalmayacak/1357233

Anderson, B. (1998). *The Spectre of Comparisons: Nationalism, Southeast Asia, and the World.* Londra: Verso.

Anderson, L. (2015, 1 Aralık). Countering islamophobic media representations: The potential role of peace journalism. *Global Media and Communication* 11/3, 255–270. https://doi.org/10.1177/1742766515606293.

Arı, K. (1999). *Türkiye'de mübadele dönemi toprak mülkiyeti ve tarımda değişim. 75.yılda köylerden şehirlere bilanço.* İstanbul: Türkiye Toplumsal Tarih Vakfı.

Aslan E. (2016). Projektbericht. Evaluierung ausgewählter Islamischer Kindergärten und –gruppen in Wien. Tendenzen und Empfehlungen. Wien: Universitaet Wien. 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Studien/Abschlussbericht__Vorstudie_Islamische_Kindergarten_Wien_final.pdf

Aslan, S., & Yılmaz, A. (2001). Modernizme bir başkaldırı projesi olarak postmodernizm. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* (2). 9 Ekim 2016 tarihinde erişilmiştir. http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/modernizme%20bir%20ba%C5%9Fkald%C4%B1r%C4%B1%20projesi%20olarak%20postmodernizm.pdf

ATİB- Avusturya Türk İslam Birliği. *Resmi internet sayfası.* 21 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.atib.at/

Avusturya Federal Cumhuriyeti Parlamentosu. (2017). Integrationsgesetz, Anti-Gesichtsverhüllungsgesetz; Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz, Asylgesetz u.a., Änderung. 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/ME/ME_00290/index.shtml

Aydın, Y. (2016). Turkish diaspora policy: transnationalism or long distance natioanlism? Pusch, B.; Sirkeci, İ. *Turkish migration policy* içinde(s.169-181). Transnational Press.

Balibar,E. (1991). Is there a neo-racism? In Balibar, E. & Wallerstein, I. (eds.), (pp. 37-67). *Race, nation, class: Ambiguous identities*. New York: Verso.

BALMED- Balkanlar Medeniyet Merkezi (2011). *Osmanlı mirası ve günümüz Balkan Müslüman toplumları konferans tebliğleri* (Saraybosna, 16-18 Ekim 2009). 2 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://cns.ba/wp-content/uploads/2014/03/osmansko-naslijede-i-muslimanske-zajednice-Balkana-danas-zbornik-radova.pdf

Basch, L., Schiller, N. G., & Blanc, C. S. (1993). *Nations unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments and deterritorialized nation-states*. 1 edition. S.l.: Routledge.

Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *DEUHFED*, 9(1), 23-28.

Bauböck, R. (2005). Expansive citizenship-voting beyond territory and membership. *Political Science & Politics*, 38 (4), 683–687.

Bauböck, R., & Faist, T. (2010). *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories and methods.* Amsterdam: Amsterdam University Press.

Baykal, D. (1970). *Siyasal katılma: Bir davranış incelemesi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Bayraklı, E. & Hafez, F. (2017). *European islamophobia report 2016*. İstanbul: SETA.

Bayraklı, E. & Hafez, F. (2018). *European islamophobia report 2017*. İstanbul: SETA.

Benz, W. (2011). *Antisemitismus und Islamkritik. Bilanz und Perspektive*. Berlin: Metropol Verlag.

Biber, A. (2003). *Halkla ilişkilerde temel kavramlar.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bilgili, O., and Siegel, M. (2011). Understanding the changing role of the Turkish diaspora (No. 039). *United Nations University, Maastricht Economic and social Research and training centre on Innovation and Technology*, September 2010 (WP 39/2011)

BMI- Bundesministerium für Innern, für Bau und Heimat (2018). *Verfassungsschutzbericht 2017.* 31 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir. https://www.verfassungsschutz.de/embed/vsbericht-2017.pdf

Borman, K. M., LeCompte, M. D. & Goetz, J. P., (1986), Ethnographic and qualitative research design and why it doesn't work, *American Behavioral Scientist*, 30, 42-57.

Brand, L. A. (2008). *Citizens abroad: Emigration and the state in the Middle East and North Africa* (Reissue edition). Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press.

Brand, L. A. (2010). Authoritarian states and voting from abroad: North African experiences. *Comparative Politics*, 43(1), s. 81–99.

Braziel, J. E., & Mannur, A. (2003). Nation, migration, globalization: Points of contention in diaspora studies. J. E. Braziel & A. Mannur (Ed.), *Theorizing Diaspora: A Reader* içinde (s. 1–22). Oxford: Wiley.

Brown, G. W. (2013). Diaspora, transnationalism and issues in contemporary politcs (Wiley-Blackwell). G. Daswani & A. Quaysan (Ed.), *A companion to diaspora and transnationalism* içinde (s. 68–87). Willey Blackwell.

Brubaker, R., & Kim, J. (2011). Transborder membership politics in Germany and Korea. *Archives Europeennes Sociologie*, LII (1), 21–75.

Bunzl, M. (ed.) (2007). *Anti-semitism and islamophobia: Hatreds old and new in Europe.* Chicago: Prickly Paradigm Press.

Chander, A. (2001). Diaspora bonds. *New York University Law Review*, 1005. 8 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.nyulawreview.org/sites/default/files/pdf/NYULawReview-76-4-Chander_0.pdf

Chander, A. (2006). Homeward bound. *New York University Law Review*. 60. 12 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.nyulawreview.org/sites/default/files/pdf/7_0.pdf (12.11.2016)

Cohen, R. (1997). *Global diasporas: An introduction.* London: UCL Press.

Cook, S. (1978). Interpersonal and attitudinal outcomes in cooperating interracial groups. W. *Journal of Research and Development in Education*, 12/1, 97-113.

Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research*, 49, 222-251. 11 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. http://oesterreichisches-deutsch.bildungssprache.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_oesterr_dt_unterrichtssprache/Publikationen_Rudolf_de_Cillia/srdp_cillia_spracherwerb_migration_2011-10-11_f%C3%BCr_BIFIE.pdf

Çakır, D. Ç. (2018). *Kamu diplomasisi bağlamında Türk dış politikasında diaspora diplomasisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.

Çakır, M. (2016). Çok kültürlü ortamlardaki çocuklara Türkçe öğretimi ve bireysel iki dillilik. Okur, A. Ve Güleç, İ. *III. Avrupalı Türkler Anadili Eğitimi Çalıştayı* içinde (s.67-104). Sakarya: TÖMER.

Çelik, M. Z. (2014). *Yurtdışı vatandaşların Türkçe eğitim yöntemleri ve bunların kıyaslanması.* (Uzmanlık Tezi). Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.

ÇEPNİ, S. (2005). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (Genişletilmiş ikinci baskı). Trabzon: Üçyol Kültür Merkezi.

Çitak, Z. (2010) 'Between 'Turkish Islam' and 'French Islam': The role of the Diyanet in the Conseil Français du Culte Musulman', *Journal of Ethnic and Migration Studies,* 36: 4, 619-634.

Daniela Pfeffer, D. (2011). *Wir und die Anderen: Zur Identität und Differenz von türkischen Migranten.* (Diplomarbeit, Universitaet Wien) Wien.

Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik derinlik, Türkiye'nin uluslararasi konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.

De Cillia, R. (2006). Deutsch als Zweitsprache – Spracherwerb in der Migration. *Tribüne: Zeitschrift für Sprache und Schreibung*, 2/2006.

Délano, P. A. (2013). *Mexico and its diaspora in the United States: Policies of Emigration since 1848* (Reprint edition). New York, N.Y: Cambridge University Press.

Dellal, N. A. (2010). *Das Türkenbild in deutschsprachigen Newen Zeitungen: Zur Wahrnehmung der Türken im deutschsprachigen Gebiet am Beginn der Frühen Neuzeit*. Saarbrücken: Suedwestdeutscher Verlag fuer Hochschulschriften.

Demir, E. (2015). *Demographische Entwicklung und Lebenswelt der türkischen MigrantInnen: Die türkische Gesellschaft in Österreich*. Wien: Akademikerverlag.

Der Standard. (2013, 22 Aralık). *FPÖ: Zwangstaufe als "gelungene Integration"*. 24 Nisan 2019 tarihinde erişilmiştir: https://derstandard.at/1379291627919/FPOe-Zwangstaufe-als-gelungene-Integration

Der Standard. (2018, 10 Nisan). *Kopftuch für ÖVP "keine innerislamische Angelegenheit".* 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. https://derstandard.at/2000077660492/Debatte-um-Kopftuch-Fuer-OeVP-keine-innerislamische-Angelegenheit?ref=rec

Der Standard. (2014, 16 Temmuz). *Das weite Netzwerk der AKP in Österreich.* 2 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: https://derstandard.at/2000002075767/Das-weite-Netzwerk-der-AKP-in-Oesterreich

Der Standard. (2016, 9 Şubat). *Warum die Integration Der Bosnien-Flüchtlinge klappte.* 13 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. http://derstandard.at/2000030611094/Warum-die-Integration-der-Bosnien-Fluechtlinge-klappte-und-es-heute

Der Standard. (2018, 11 Haziran). *FPÖ übergibt Behörden Doppelstaatsbürger-Liste.* 12 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. https://derstandard.at/2000057267161/FPOe-uebergibt-Behoerden-Doppelstaatsbuerger-Liste

Der Standard. (2018, 8 Haziran). *Regierung will sieben Moscheen schließen, etliche Imame ausweisen.* 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. https://derstandard.at/2000081199654/Regierung-will-sieben-Moscheen-schliessen-etliche-Imame-ausweisen

Develi, H. (2014). Türkiye'nin kültürel diplomasi stratejisi ve Yunus Emre Enstitüsü. *Bilim Sanat Vakfı Bülteni,* 85. sayı. 13 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.bisav.org.tr/Bulten/225/1324/turkiye_nin_kulturel_diplomasi_stratejisi_ve_yunus_emre_enstitusu

Devran, Y. (2018). Çatışmacı liderlik: 1 kasım 2015 seçimlerinde siyasi parti liderlerinin söylemleri. *İnif e- dergi,* 3 (1), 5-22. 20 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: http://dergipark.gov.tr/inifedergi/issue/37518/413141

Diaspora Haber. (2018, 9 Haziran). *Avusturya'da çifte vatandaşlık krizi.* 12 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://diasporahaber.com/avusturyada-cifte-vatandaslik-krizi/

Die Welt. (2008, 11 Şubat). *Das sagte Ministerpräsident Erdogan in Köln.* 2 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.welt.de/debatte/article1660510/Das-sagte-Ministerpraesident-Erdogan-in-Koeln.html

Die Presse. (2014, 20 Haziran). *Schädliche Einmischung: Kurz trifft Erdogan*. 12 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: https://diepresse.com/home/politik/aussenpolitik/3824342/Schaedliche-Einmischung_Kurz-trifft-Erdogan-

Die Presse. (2016, 18 Temmuz). Van der Bellen attackiert Erdogan-Anhänger. 13 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir: http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/5052729/Van-der-Bellen-attackiert-ErdoganAnhaenger

DOKU-Stelle- Dokumetations- und Beratungsstelle rassistischer Übergriffe. (2017). *Antimuslimischen Rassismus Report 2016*.Wien.

DPT- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (1963). *Kalkınma planı: Birinci beş yıl 1963-1967*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Dufoix, S. (2011). *Diasporalar*. Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Eisenstadt, S. N. and Lemerchand, R. (1981). *Political clientelism, patronage and development.* Beverly Hills: Sage Publications.

Eravcı, H. M. (2010). *Avrupa'da Türk imajı.* Konya: Çizgi Kitabevi yayınları.

Erdoğan, S. S. (2018). *Dünyada girişimci diaspora stratejileri: Tükiye için öneriler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniveristesi, İstanbul.

Eroğul, C. (1999). *Devlet yönetimine katılma hakkı* (2. Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.

Erşahin, İ. (2015). Bir diyanet projesi olarak uluslararası ilahiyat programı. *Diyanet İlmî Dergi,* 51 (2). 6 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/410326

Ertuğrul, S. (2011). *Identität und Integration – Eine Analyse der türkischen Vereine in Österreich*. (Diplomarbeit: Universitaet Wien.) Wien.

Esendemir, Ş. (2008). *Türkiye'de ve dünyada vatandaşlık. Eski sorular, yeni arayışlar*. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Eurydice- Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. (2009). *Integrating immigrant children into schools in Europe. Communication with families and opportunities for mother tongue learning.* 5 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir. www.eurydice.org

Faist, T. (2010). Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? İçinde: R. Bauböck & T. Faist (Ed.), *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories and methods.* Amsterdam: Amsterdam University Press.

Falter.at. (2017, 4 Temmuz). *Frisiersalon Kurz.* 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. https://www.falter.at/archiv/wp/frisiersalon-kurz

Filzmaier P., Perlot F., Patscheider M. (2015). MigrantInnen als Wählergruppe in Österreich. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft (ÖZP),* 3/2015, s. 29-43.

FRA-European Union Agency for Fundamental Rights. (2012). *EU-MIDIS: European Union minorities and discrimination survey. Data in focus report, Minorities as victims of crime: Austria.* 12 Kasım 2018 tarihinde erişilmiştir. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2012-eu-midis-dif6_0.pdf

Gamlen, A. (2014). The new migration-and-development pessimism. *Progress in Human Geography*, 38(4), 581–597.

Gamlen, A., Cummings, M., Vaaler, P. M., & Rossouw, L. (2013). *Explaining the rise of diaspora institutions.* (The IMI Working Papers Series 78). Oxford: International Migration Institute, University of Oxford. 12 Kasım 2016 tarihinde erişilmiştir. http://www.migration.ox.ac.uk/odp/pdfs/WP78%20Explaining%20the%20Rise%20of%20Diaspora%20Institutions.pdf

GAV- Göç Araştırmaları Vakfı. (2018, 18 Haziran). *Bilgi notu: Yurt dışında yaşayan Türk seçmenin siyasal katılımı.* 3 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://gocvakfi.org/yurt-disinda-yasayan-turk-secmenin-siyasal-katilimi/

Gelekçi, C. & Köse, A. (2011). *Misafir işçilikten etnik azınlığa Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Göç Araştırmaları Vakfı. (2017, 8 Haziran). *Bilgi notu: Avusturya entegrasyon yasası 2017*. 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. http://gocvakfi.org/avusturya-entegrasyon-yasasi/

Gördü, H. (2017). Avusturya (de)entegrasyon yasası. *Perspektif,* Temmuz-Ağustos. 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.perspektif.eu/2017/06/30/avusturya-deentegrasyon-yasasi/

Göregenli, M. (2012). Önyargıyı ve ayrımcılığı azaltmak. Çayır, K.; Ceyhan, M.A. (Ed.) *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar*, içinde, (s. 247-255). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gümüşoğlu, T.; Baraz, Z.; Batur, M.; Kalaycı, H. (2009). *Türkische Migranten in Österreich*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Güngör, K.; Nafs, C. N. (2016). *Jugendliche in der offenen Jugendarbeit. Identitäten,Lebenslagen, abwertende Einstellungen.* Wien. 13 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. https://www.wien.gv.at/freizeit/bildungjugend/pdf/studie-1.pdf

Haber7. (2015, 7 Mart). *Külünk'ten rest: Tarih sizi affetmeyecek.* 12 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir. http://www.haber7.com/dis-politika/haber/1314709-kulunkten-rest-tarih-sizi-affetmeyecek

Haber7. (2008, 12 Şubat). *Erdoğan: Asimilasyon insanlık suçu.* 1 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.haber7.com/siyaset/haber/299710-erdogan-asimilasyon-insanlik-sucu

Haberler.com (2014, 19 Haziran). *Erdoğan, Avusturya'da Viyana kuşatmalarına atıf yaptı*. 20 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: https://www.haberler.com/erdogan-avusturya-da-viyana-kusatmalarina-atif-6171635-haberi/

Hafez, F. (2016). Comparing anti-semitism and islamophobia: The state of the field. *Islamophobia Studies Journal,* 3(2), 16–34.

Hafez, F. (2017). Schulen der Islamophobieforschung: Vorurteil, Rassismus und dekoloniales Denken. *Islamophobia Studies Yearbook*, 8, 9-29.

Hajek, P. und Siegl, A. (2017). *Integrationsbarometer 2017: Integrationsbefragung*. Wien: Österreichischer Integrationsfonds.

Halilović, Tuğba (2015): Der Einfluß der Zweitsprache Deutsch auf die Erstsprache Türkisch bei türkischen Migrantenkindern und -jugendlichen in Österreich: Fehlerhafte Ausdrucksweise in der Erstsprache. (Masterarbeit: Universitaet Wien) Wien.

Hall, S. (1998). Kültürel kimlik ve diaspora. J. Rutherford (Ed.), *Kimlik: topluluk/kültür/farklılık* içinde (s. 173–192). Ankara: Sarmal.

Haviland, W.A.; Prins, H.E.L. (2008). *Kültürel antropoloji* (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Hıdır, Ö. (2017). İslamofobi-ırkçılık-kültürel ırkçılık ilişkisi. *Akademik Ombudsman,* Temmuz-Aralık, 23-49.

Hobsbawm, E. J. (2006). *Milletler ve milliyetcilik.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hürriyet (2016, 7 Ağustos). *Burhan Kuzu'dan 'HS' açıklaması*. 18 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: http://www.hurriyet.com.tr/dunya/burhan-kuzudan-hs-aciklamasi-40184210

Hürriyet (2011, 12 Haziran). *Başbakan'dan üçüncü balkon konuşması.* 2 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakandan-ucuncu-balkon-konusmasi-18015912

IDB-Initiative für ein diskriminierungsfreies Bildungswesen. (2017). *Diskriminierung im österreichischen Bildungswesen- Bericht 2016*. Wien.

IGGÖ- Avusturya İslam İnanç Cemaati. *Resmi internet sayfası.* 12 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.derislam.at/

Independent (2017, 21 Ocak). *Marine Le Pen claims 'Anglo Saxon world waking up' as Europe's far-right parties meet after Trump inauguration*. 15 Nisan 2017 tarihinde erişilmiştir.

https://www.independent.co.uk/news/world/europe/marine-le-pen-national-front-geert-wilders-afd-alternative-germany-koblenz-summit-conference-fara7539371.html

Itzigsohn, J. (2000). Immigration and the boundaries of citizenship: The institutions of immigrants' political transnationalism. *The International Migration Review,* 34(4), 1126–1154. https://doi.org/10.2307/2675977

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere.* İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi. 15 Aralık 2014 tarihinde erişilmiştir: http://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/T%C3%BCbitak%20Raporu.pdf

İslamoğlu, A. H. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İzmit: Beta Basım

İSZU- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. (2017). *2016 yılı Hollanda insan hakları raporu*. İstanbul.

Kapani, M. (2007). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kaya, A. (2000). *Sicher in Kreuzberg: Berlin'deki küçük İstanbul : Diyasporada kimliğin oluşumu*. İstanbul: Büke Yayıncılık.

Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği arasında köprü mü, engel mi?* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. ve Tecmen, A. (2011). *The role of common cultural heritage in external promotion of modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres* (Working Paper No: 4 EU/4/2011). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. 13 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.researchgate.net/publication/265234216_THE_ROLE_OF_COMMON_CULTURAL_HERITAGE_IN_EXTERNAL_PROMOTION_OF_MODERN_TURKEY_YUNUS_EMRE_CULTURAL_CENTRES

Keskin K. (2017). Türkiye'nin dış Türkler siyasetinin dönüşümü. İnat, K., Aslan, A. ve Duran, B. (2017). *AK Parti'nin 15 yılı: Dış politika* içinde (S. 531-551) İstanbul: SETA Vakfı.

Keskin, K. (2017). Avusturya seçimleri ve aşırı sağın merkeze yerleşmesi. *SETA-Perspektif,* Ekim 2017. 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. https://setav.org/assets/uploads/2017/10/180_Prspktif_Avusturya.pdf

Khorchide, M. (2009). *Der islamische Religionsunterrricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft. Einstellungen der islamischen ReligionslehrerInnen an öffentlichen Schulen.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Kivisto, P., & Faist, T. (2009). *Beyond a border: The causes and consequences of contemporary immigration*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc.

Klug, B. (2014). The limits of analogy: Comparing islamophobia and antisemitism. *Patterns of Prejudice*, 48/5, 442-459.

Kronen Zeitung. (2017, Haziran 1). Kurz für Kopftuchverbot im öffentlichen Dienst. 23 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir: http://www.krone.at/oesterreich/kurz-fuer-kopftuchverbot-im-oeffentlichen-dienst-besonders-in-schulen-story-547426

Kunzcik, M. (1997). *Images of nations and international public relations*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Kurier Zeitung (2016, 13 Ağustos). *Erdogans langer Arm in Wiener Moscheen.* 5 Mart 2019 tarihinde erişilmiştir. https://kurier.at/chronik/oesterreich/erdogans-langer-arm-in-wiener-moscheen/214.945.912

Kurier Zeitung. (2015, 19 Nisan). Strache: "Islam ist nicht Teil Österreichs". 7 Nisan 2017 tarihinde erişilmiştir: https://kurier.at/politik/inland/heinz-strache-strache-islam-ist-nicht-teil-oesterreichs/125.974.199

Kurtishi, A.; Ajdini, G. (2016). How to combat islamophobia with social media. *International Magazine for Social Sciences (VIZIONE*), 25, 283-295. 10 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. https://drive.google.com/file/d/0BxZD7QA_5LVLLXg3VlVEZFYwX2M/view

Kurubaş, E. (2006). *Asimilasyondan tanınmaya : Uluslararası alanda azınlık sorunları ve Avrupa yaklaşımı* (2. baskı). Ankara: Asil Yayınları.

Kümbetoğlu, B. (2012) S*osyoloji ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Larner, W. (2007). Expatriate experts and globalising governmentalities: the New Zealand diaspora strategy. *Transactions of the Institute of British Geographers,* 32(3), 331–345.

Latifoğlu, F. (2015). Yurt dışında görev yapan din görevlilerinin problemleri: Almanya örneği. *PESA International Journal of Social Studies,* Vol:1, Issue:2. 6 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/256127

Levitt, P., & Dehesa, R. de la. (2003). Transnational migration and the redefinition of the state: Variations and explanations. *Ethnic and Racial Studies,* 26(4), 587–611.

Mays, N., & Pope, C. (2000). Qualitative research in health care: Assessing quality in qualitative research. *British Medical Journal* 320 (1), s. 50-52.

McQueeney, K. (2014). Disrupting islamophobia: Teaching the social construction of terrorism in the mass media. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 26/2, s. 297–309.

Melen Hükümeti Programı. (1972). 28 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir: http://tbmm.gov.tr/hukumetler/HP35.htm

Mengü, G. (2002). Dil, kültür ve düşünce ilişkisine antropolojik bir bakış. *Antropoloji,* 14/2002, 67-80.

Merriam, S. B. (1995). What can you tell from an N of 1?: Issues of validity and reliability in qualitative research. *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 4. S. 51-60

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (*3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

OÖ-Nacrichten (2018, 8 Haziran). ATIB: *Der verlängerte Arm Erdogans in Österreich.* 5 Mart 2019 tarihinde erişilmiştir: https://www.nachrichten.at/nachrichten/politik/innenpolitik/ATIB-Der-verlaengerte-Arm-Erdogans-in-OEsterreich;art385,2919051

OIC- Organisation of İslamic Cooperation. (2016). *Media strategy in countering islamophobia and its implementation mechanisms*. 15 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. (https://www.oic-oci.org/docdown/?docID=7&refID=2)

Okyay, A. S. (2015). *Diaspora-making as a state-led project : Turkey's expansive diaspora strategy and its implications for emigrant and kin populations*. (Dissertaion Thesis). European University Institute, Florence.

Østergaard Nielsen, E. (2003). The politics of migrants' transnational political practices. *International Migration Review* no. 37 (3). S. 760-786

Ostergaard-Nielsen, E. (2003). International migration and sending countries: Key issues and themes. E. Ostergaard-Nielsen (Ed.), *International migration and sending countries: perceptions, policies and transnational relations* içinde. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Öniş, Z. Ve Kutlay, M. (2013) Rising powers in a changing global order: the political economy of Turkey in the age of brics. *Third World Quarterly,* 34:8, s. 1409-1426, DOI: 10.1080/01436597.2013.831541

Özkan, D. (2011) *Türkenbelagerung.* Wien: Metroverlag. 25 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.kulturzeitschrift.at/kritiken/literatur/tuerkenbelagerung-2013-duygu-oezkans-buch-oesterreichische-vorurteile-ueber-tuerken

Özkırımlı, U. (2009). *Milliyetçilik kuramları eleştirel bir bakış*. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Öztürk, İ. (2016). Münih örneğinde Almanya'da Türkçe öğretimi sorunsallığı. İçinde: Okur, A. Ve Güleç, İ. *III. Avrupalı Türkler Anadili Eğitimi Çalıştayı.* (s. 39-66). Sakarya: TÖMER.

Parlak, İ. (2015). Yerel seçimler ulusal düşmanlar, *AÜ SBF Dergisi*, Cilt: 70, No:3 2015, s. 507-540.

Pellerin, H., & Mullings, B. (2013). The "Diaspora option", migration and the changing political economy of development. *Review of International Political Economy,* 20(1), s. 89–120.

Peltzer-Karpf, A., Wurnig, V., Schwab, B., Griessler, M., Akkuş, R., Lederwasch, K., Piwonka, D., Blazevic, T. ve Brizi˘c , K. (2003). *Bilingualer Spracherwerb in der Migration. Psycholinguistische Langzeitstudie (1999-2003).* Vienna: BMBWK.

Perchinig, B. (2013). Staatsbürgerschaft - Leitparadigmen, Konzepte Und Spannungsfelder. In: Karasz, L. Ve Perchinig, B. *Studie Staatsbürgerschaft*. Wien: Arbeiterkammer. https://doi.org/10.13140/2.1.4358.4643.

Perspektif. (2014, Aralık). *Almanya ve Türkiye'nin karşılaştırmalı diaspora verileri*. 31 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir: https://perspektif.eu/perspektif-sayi.php?no=236

Perspektif. (2017, 16 Aralık). *Avusturya'da aşırı sağla koalisyonda uzlaşı*. 12 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.perspektif.eu/2017/12/16/avusturyada-asiri-sag-koalisyonda-islam-duesmani-icisleri-bakani-oluyor/

Pettigrew.F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.

Potkanski, M. (2010). Türkische Migranten in Österrich. *ÖIF-Dossier,* 13. 23 Mayıs 2017 tarihinde erişilmiştir. http://www.integrationsfonds.at/fileadmin/Integrationsfond/OEIF_Dossier_13.pdf

R. Brubaker. (2005). The "Diaspora" diaspora. *Ethnic and Racial Studies,* 28(1), 1-19. http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publications/29_Diaspora_diaspora_ERS.pdf (03.10.2016)

Radikal. (2009, 20 Nisan). *Erdoğan: Çekinmeyin Alman vatandaşı olun*. 27 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=932063&CategoryID=

Ragazzi, F. (2014). A comparative analysis of diaspora policies. *Political Geography,* (41), 74–89.

Ranieri, M. (2016). *Populism, media and education: Challenging discrimination in contemporary digital societies*. Routledge.

Safran, W. (1991). Diasporas in Modern Society: Myths of homeland and return. *Diaspora: a journal of transnational studies*, 1 (1), 83–99.

Sajid, A. (2005). Islamophobia: A new word for an old fear. In Schenker, H. and Abu Zayyad, Z. (ed.), *Islamophobia and anti-semitism*. Princeton.

Sapir, E. (1921). *Language: An introduction to the study of speech*. New York: Harcourt, Brace.

Sarıaslan, F.K. (2018). *İslamofobi: Batı literatüründe İslam algısı ve islamofobi*. İstanbul: Onto Yayınları.

Sepetcioğlu, T.E. (2010). Türkiye'de ana dili Türkçe olmayan göçmen topluluklara yaklaşımlara dair bir örnek: Girit göçmenleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Bahar-Güz 2010, C.IX, 77-108.

Shain, Y., & Barth, A. (2003). Diasporas and international relations theory. *International Organisation*, 57 (3), 449–479.

Silverman, D. (2015). *Interpretting qualitative data* (5th Ed.). London: Sage.

Sirim, E. (2009). *Das Türkische einer deutsch-türkischen Migrantinnengruppe*. Amades Band 33. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache.

Smith, A. D. (1995). *Nations and nationalism in a global era*. Cambridge, UK: Polity.

Staruss, A. L. and Corbin, J. (1990). *Basic of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques.* Newbury Park, CA. : Sage Publications.

Statistik Austria. (2017). *Migration und Integration. Zahlen, Daten, Indikatoren 2017.* Wien.

Şentürk, R. ve Canatan, K. (1999). Irkçılık. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 19, 124-131. İstanbul: TDV Yayınları.

Şimşek, H. (2017). *50 Jahre Migration aus der Türkei nach Österreich*. Wien: Lit Verlag.

T. C. Dışişleri Bakanlığı (2011). *Dışişleri Bakanı Sn. Ahmet Davutoğlu'nun IV. Büyükelçiler Konferansı açılış konuşması*. 23 Aralık. 2 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir:

http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sn_-ahmet-davutoglu_nun-iv_-buyukelciler-konferansi-acis-konusmasi_-23-aralik-2011.tr.mfa

T.C. Anayasası. (1982). 28 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf

T.C. Başbakanlık. Resmi web sitesi. *Yurtdışı Türkler Başkanlığı teşkilat ve görevleri hakkında kanun tasarısı*. 9 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/kanuntasarilari/yurtdisiturkleri.doc

T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı. *Resmi web sitesi.* 5 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://diyanet.gov.tr/tr-TR

TASAM- Türkiye Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (2016). *Kültür ve sanat diplomasisi çalıştayı- Sonuç raporu*. İstanbul. 25 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/SDK_KVS_Rapor_TR_pdf_d5785250-6c52-49d1-b048-560dd50dcb6c.pdf

Tavukçuoğlu, M. (1994). Avusturya İslam Diyanet Teşkilatı,din dersi öğretmenleri ve din görevlileri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 5 (5). 5 Mart 2019 tarihinde erişilmiştir: http://dergipark.gov.tr/neuifd/issue/19715/210700

TBMM, Resmi web sitesi. *Mustafa Yeneroğlu.* 26 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7119

TBMM. (1995). *Yurt dışında çalışan işçilerimizin ve yurttaşlarımızın karşılaştıkları idarî, mali, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunları tespit etmek ve gerekli önlemleri almak amacıyla kurulan (10/21,47) esas numaralı meclis araştırması komisyonu raporu.* Dönem: 19, Yıl 4, No. 883, 28 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem19/yil01/ss883.pdf

TBMM. (2003). *Tutanaklar*. 22. Dönem. 1. Yasama Yılı. 8 Nisan tarihli 63. Oturum. 3 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b063m.htm

TDV- Türkiye Diyanet Vakfı. Resmi web sitesi. *Uluslararası İlahiyat Programı.* 9 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://egitim.tdv.org/uluslararasi-ilahiyat-programi-uip/

Tötölyan, K. (1996). Rethinking diaspora (s): stateless power in the transnational moment. *Diaspora: a journal of transnational studies,* 5 (1), 3–36.

TRT-Haber (2015, 10 Mart). *İki Avrupa ülkesinde islamofobi yükselişte*. 16 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir. http://www.trthaber.com/haber/dunya/iki-avrupa-ulkesinde-islamofo-bi-yukseliste-172416.html

Turhan, Ş. (2012). *Avusturya'da yaşayan Türklerin Avusturya eğitim-öğretim sistemindeki yeri.* (Uzmanlık Tezi). Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.

Türkiye Bursları. Resmi web sitesi. 13 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.turkiyeburslari.gov.tr/

UHİM- Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (2015). *Avrupa'da yükselen ayrımcılık nefret, islamofobi ve ırkçılık.* 13 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir. http://en.uhim.org/Uploads/GenelDosya/avrupada-yukselen-ayrimcilik-nefret-islamofobi-ve-irkcilik-65-d.pdf

Ulağlı, S. (Ed.). (2016). Kültürel kimlikler ideolojiler ve örtük imgeler. *II. Uluslararası imgebilim sempozyumu: İslamofobi ile mücadele stratejileri.* İstanbul: Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları.

Ulram, P. (2009). *Integration in Österreich. Einstellungen, Orientierungen und Erfahrungen von MigrantInnen und Angehörigen der Mehrheitsbevölkerung.* Wien: GfK/BMI.

Uzun, N. (2012). *Avrupa'da islamofobi: İngiltere örneği*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Ünver, O. C. (2013). "Changing diaspora politics of Turkey and public diplomacy", Turkish Policy Quarterly 12, no. 1, s. 181-189.

Van der Valk, I. (2015). *DutchIslamophobia*. Wien: LIT Verlag.

Vogt, W. P., Gardner, D. C., & Haeffele, L. M. (2012). *When to use what research design.* New York: Guilford Press

Wahlbeck, Ö. (2002). The concept of diaspora as an analytical tool in the study of refugee communities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28(2), 221–238. https://doi.org/10.1080/13691830220124305

Waldinger, R., & Fitzgerald, D. (2004). Transnationalism in question. *American Journal of Sociology*, 109 (5), 1177–1195.

Waldrauch, H. (2004). *Migrantenorganisationen in der Großstadt: Entstehung, Struktur und Aktivitäten am Beispiel Wien*. Frankfurt an Main: Campus Verlag.

Waterbury, M. A. (2009). *From irredentism to diaspora politics: States and transborder ethnic groups in eastern Europe.* Global Migration and Transnational Politics Working Paper no.6. http://cgs.gmu.edu/wp-content/uploads/2013/03/gmtp_wp_6.pdf (28.10.2016)

Waterbury, M. A. (2010). Bridging the divide: Towards a comparative framework for understanding kin state and migrant-sending state diaspora politics. İçinde: R. Bauböck & T. Faist (Ed.), *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories and methods.* Amsterdam University Press.

Weichselbaumer, D. (2015). Discrimination against migrants in Austria: An experimental study. *IZA Discussion Paper* No. 9354. 12 Mayıs 2018 tarihinde erişilmiştir. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/geer.12104)

Whorf, B.L. (1956). Language, thought and reality. In Carroll, J.B. (ed). *Selected Writings.* New York: J.Wilky/ London: Chapinaon & Hall.

Wiedemann, C. (2006). Politische Partizipation von Migranten und Migrantinnen. In: Beate Hoecker (Hg.): *Politische Partizipation zwischen Konvention und Protest*. Opladen, içinde s.261-286.

Yağmur, K. (2006). Batı Avrupa'da Türkçe öğretiminin sorunları ve çözüm önerileri. *Dil Dergisi*, (134), s. 26–41.

Yaşar, M. (2018). Nitel araştırmalarda nitelik sorunu. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5 (2), 55-73

YEE-Yunus Emre Enstitüsü. (2016). *2016 Faaliyet raporu*. 12 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2016_faaliyet_raporu_05.02.2018-db.pdf

YEE-Yunus Emre Enstitüsü. *Resmi web sitesi*. 1 Şubat 2019 tarihinde erişilmiştir: https://www.yee.org.tr/tr

Yeneroğlu, M. (2016, 4 Ocak). Diaspora politikalarının mikro alana yansıması. *Avrupa Türk Gazetesi.* 3 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: http://www.avrupaturkgazetesi.com/diaspora-politikalarinin-mikro-alana-yansimasi/

Yin, R. (1984). *Case study research: Design and methods*. (3. Basım). California: Sage Publications.

YTB- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2016). *İdari faaliyet raporu-2016.* 12 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.ytb.gov.tr/uploads/resimler/activity_reports/2016-idare-faaliyet-raporu.pdf

YTB- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2017). *İdari faaliyet raporu-2017.* 12 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.ytb.gov.tr/uploads/documents/2017_FAAL__YET_RAPORU_Digital.pdf

YTB- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. *Türkiye'deki seçimlere katılım*. 3 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/turkiyedeki-secimlere-katilim

ZARA – Zivilcourage und. Anti-Rassismus-Arbeit. (2017). *Rassismus report 2017. Einzelfall-Bericht über rassistische Übergriffe und Strukturen in Österreich*. Wien.

Zentürk, A. (2012). Bizim için önce insan gelir. Bekir Bozdağ ile söyleşi. *Artı 90,* 1. 3 Temmuz 2018 tarihinde erişilmiştir: https://www.ytb.gov.tr/uploads/resimler/dergiler_pdf/arti-01.pdf

EKLER

EK A: GÖÇMENLER İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Sorusu:
Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin sosyal sorunlarına ve Türk diaspora politikasından beklentilerine cevap verebilme noktasında, Türk diaspora politikasının sunduğu imkan ve sınırlılıklar nelerdir?

GİRİŞ

Merhaba, ben Esra Sağlam. Doktora çalışmam kapsamında yürüttüğüm bu araştırmanın amacı, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin ihtiyaçları bağlamında Türk diaspora politikasından beklentilerini anlamaya çalışmaktır ve sizin de bu konuya ilişkin görüşlerinizi almak istiyorum. Bu araştırmada ortaya çıkacak sonuçlar ile, Viyana'da yürütülen Türk diaspora politikasının göçmenlerin talepleriyle ne kadar uyumlu olduğu ve etkili ve zayıf taraflarının anlaşılması noktasında katkı sağlamayı umuyorum.

Bu görüşme sürecinde söyleyecekleriniz tümüyle gizlidir ve bu görüşmeyle ilgili sizin izninniz olmadan hiç kimse ile bir bilgi paylaşılmayacaktır. Ayrıca araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım. Herhangi bir soruya yanıt vermeme hakkınız bulunmaktadır ve kaydı herhangi bir zamanda durdurabilirsiniz.

- Başlamadan önce, söylediklerime ilişkin bir soru yahut görüşünüz var mı?
- Yanıtlarınızı ayrıntılı şekilde tutmama fırsat verdiğinden, izin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı? Görüşme sonunda istemediğiniz bazı bilgileri silebiliriz.
- Görüşmenin yaklaşık bir saat süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz

başlayabilir miyiz?

- Görüşme yaklaşık 60 dakika sürecektir ve gizli kalacaktır. Lütfen ilk sorumu sormama izin veriniz.

SORU KATALOĞU

TÜRK GÖÇMENLERİN SORUN VE İHTİYAÇLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

1) Türkiyeli göçmenlerin Avusturya'da karşılaştıkları temel toplumsal sorunlar sizce nelerdir?
2) Bu sorunlar sizce nelerden kaynaklanmaktadır?
3) Türkiye'nin Türkiyeli göçmenlere yönelik yakın ilgisinin yahut iç siyaset konularının (seçimler, darbe karşıtı gösteriler, gezi olayları vb. siyasi kamplaşmalar) Avusturya'ya taşınmasının Türkiyeli göçmenler üzerinde olumsuz etkileri olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
4) Türkiye'nin göçmenlerin yukarıda bahsettiğiniz sorunlarını çözmede bir rol oynayabileceğini/oynaması gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?

MEVCUT DİASPORA YÖNETİMİ VE POLİTİKALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

5) Halihazırdaki Türk yönetiminin göçmenlere yönelik politikalarındaki amacı nasıl tanımlarsınız? Neden?
6) Türkiye'nin Viyana'da bulunan vatandaşlarına yönelik yaklaşım ve çalışmalarını nasıl buluyorsunuz? Olumlu ve olumsuz baktığınız taraflar nelerdir?

ÖNERİLER

7) Yukarıda dile getirdiğiniz sorunların çözümünde Türkiye nasıl politikalar izlemelidir?

EK B: UZMANLAR İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Sorusu:

Avusturya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin sosyal sorunlarına ve beklentilerine cevap verebilme noktasında, Türk diaspora politikasının sunduğu imkan ve sınırlılıklar nelerdir?

GİRİŞ

Merhaba, ismim Esra Sağlam. Viyana Üniversitesi Siyaset bilimi 2007 yılı mezunuyum. Viyana'da 11 yıl süreyle eğitim amacıyla bulundum. Aynı üniversitede başlamış olduğum doktora eğitimimi 2014 yılında Türkiye'ye taşıdım. Şuan itibariyle Ankara'da Yıldırım Beyazıt Üniversitesi-Sosyal Politika programında doktora tez çalışmamı yürütmekteyim. Aynı zamanda TÜBİTAK-Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı'nda uzman yardımcısı olarak görev yapmaktayım.

Doktora tezimin başlığı "Türk Göçmenlerin Toplumsal İhtiyaçları Bağlamında Türk Diaspora Yönetiminin İmkân ve Sınırlılıkları-Viyana Örneği" şeklindedir. Söz konusu çalışma, kuramsal bölüm yanında Viyana'da yaşayan Türkiyeli göçmenler ve Türk Diaspora Politikası'nda etkin olan kurum ve şahısları hedefleyen bir saha araştırması gerektirmekte olup, bu bağlamda Avusturya ve Türkiye'de 40'a yakın mülakat gerçekleştirmiş bulunmaktayım.

Doktora çalışmam kapsamında yürüttüğüm bu araştırmanın amacı, Avusturya'daki Türkiyeli göçmenlerin ihtiyaçları bağlamında Türk diaspora politikasından beklentilerini anlamaya çalışmaktır. Bu araştırmada ortaya çıkacak sonuçlar ile, Viyana'da yürütülen Türk diaspora politikasının göçmenlerin talepleriyle ne kadar uyumlu olduğu ve etkili ve zayıf taraflarının anlaşılması noktasında katkı sağlamayı umuyorum.

Mülakat, (nitel araştırma tekniklerine uygun olarak) yarı yapılandırılmış soru kataloğu yardımıyla gerçekleştirilecek olup, 40 dakikayı geçmeyecek şekilde planlanmaktadır. Görüşmede kullanılacak soru kataloğu ise ekte bilginize sunulmaktadır.

SORU KATALOĞU

DİASPORA KAVRAMI

1. Dünya ölçeğinde giderek azınlık/mülteci/vatandaş/göçmen gibi kavramlarının tamamını kapsayıcı şekilde kullanılan bir diaspora tanımına gidildiği görülüyor. Yurtdışındaki Türkler için de artık çoğunlukla diaspora kavramı kullanılıyor. Sizce bu yaklaşım doğru mudur? Siz diasporayı nasıl tanımlıyorsunuz?

2. Türk dış siyasetinde Türkiye'li göçmenleri tanımlarken hangi referansların ölçü alındığı söylenebilir?

    - Etnik köken, vatandaşlık, kültürel yakınlık, rejimle ilişkiler vb.

3. Kaynaklarda 6 milyonluk bir Türk diasporasından bahsediliyor. Ancak bu rakamın içerisinde ayrılıkçı gruplar yahut farklı milliyetlerden Türkiyeliler gibi gruplar da var. Anavatanla ilişkileri ve kültürel yapıları bakımından çeşitlilik arz eden bu grupların anavatana bağlılıkları peşinen kabul ediliyor ve bunlar diaspora kavramı altında silikleştiriliyor eleştirileri var. Buna ne dersiniz?

TÜRK DİASPORA POLİTİKASI

1. Türk Diaspora politikasının temel motivesi nedir? Söz konusu politikanın hedeflerini nasıl tanımlarsınız?

    - Vatandaşlık yahut etnik bağ çerçevesinde kucaklamak/hizmet götürmek
    - Göçmenlerin kaynaklarından (Lobi faaliyetleri/yatırımlar/ekonomik ve beşeri sermaye/bilgi transferi vb.) faydalanmak vb.
    - Küresel göç yönetiminin etkileri

2. Yurtdışındaki vatandaşların sorunlarına ilişkin bilgiye nasıl ulaşılmaktadır? Yerel aktörlerden bilgi akışı sağlayan (danışma kurulları, yıllık toplantılar gibi) mekanizmalar mevcut mudur?

3. Türk diaspora politikası, diasporanın nasıl en iyi yönetileceği konusunda küresel bazda oluşan yaygın kabuller ve politika örneklerine göre mi dizayn ediliyor? Bu hususta model aldığımız bir ülke örneği var mı?

4. Türkiye, dünyadaki genel trende uygun şekilde, artık yurtdışındaki nüfuslarının geri dönmelerini değil, bulundukları yerlerde anavatana hizmet sunmalarını talep ediyor ve buna uygun politik enstrümanlar (çifte vatandaşlık, siyasi katılım hakkı vb.) geliştiriyor diyebilir miyiz? Evetse bu dönüşümün nedeni sizce nedir?

5. Türk Diaspora Politikası'nda 2000'li yıllar özellikle de YTB'nin kuruluşu bir dönüm noktası olarak kabul ediliyor. Buna katılıyor musunuz? Evetse, bu dönüşümün Türkiye ve Türk göçmenler açısından etkilerini nasıl okumak gerekir?

6. Diaspora konusunda, partiler üstü ve bütüncül bir devlet politikasından bahsedilebilir mi? Bu noktada etkin olan kurumlar (Dışişleri Bakanlığı, Başbakanlık, YTB, YEE, STK'lar vb.) arasındaki işbirliği ve koordinasyonun düzeyi hakkında ne düşünüyorsunuz?

SAHADAKİ PROBLEMLER

7. Yurtdışında yaşayan Türklerin ve özelde Avusturya'da yaşayanların temel sorunları sizce nelerdir?

8. Türkiye tarafından sıklıkla uyumun çift taraflı bir süreç olarak görüldüğü ve göç alan ülkelerin de kucaklayıcı politikalar oluşturma sorumlulukları olduğu ifade ediliyor. Avusturya özelinde düşündüğümüzde, bu ülkede göçmenlere yönelik politika ve yaklaşımları nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Asimilasyon-entegrasyon tartışmaları, kültürel türdeşlik talepleri, İslam ve yabancı karşıtlığı, özgürlük ve temel haklar (anadil öğrenimi, kültürel ve dini haklar)
- İslam Yasası /Avrupa İslamı Yaklaşımı
- Türk ve Erdoğan Düşmanlığı

9. Tez çalışmasının Avusturya'da yaşayan Türk göçmenlere yönelik saha araştırması bölümünde ortaya çıkan temel toplumsal problem ve beklentiler aşağıda sıralanmaktadır. Bu hususlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Türkiye'nin Yaklaşımı

- Türk göçmenlerin Türkiye'nin gönüllü elçileri olarak görülmesi (Erdoğan'ın Fransa konuşması) ve güçlü ve görünür bir şekilde "Sizin arkanızdayız" sinyali verilmesinin Türk göçmenlerin bulundukları ülkelerdeki imajına zarar verdiği, "truva atı" ve "ajan" olarak algılanmalarına sebep olduğu ifade ediliyor.
- Siyaseten kullanılan sert dilin ve ülkeler arası yaşanan gerginliklerin ev sahibi ülkelerde Türk göçmenlere yönelik baskıyı artırdığı dillendiriliyor. (15 Temmuz sonrası demeçler, Metin Külünk'ün bazı açıklamaları, Erdoğan'ın "Asimilasyon insanlık suçudur" söylemi vb.)
- Türkiye'nin iç siyaset konularının (seçimler, darbe karşıtı gösteriler, gezi olayları vb. siyasi kamplaşmalar) Avusturya'ya taşınmasının Türkiyeli göçmenlerin entegrasyonu üzerinde olumsuz etkileri olduğu ve kamplaşmalar yaratarak henüz diaspora olma bilincini yakalayamamış Türk toplumu için ihtiyaç duyulan birlik ve beraberliği daha da zedelediği dillendiriliyor.
- UETD kuruluşlarının ve Avusturya-UETD'nin bir AK-Parti teşkilatı olarak görüldüğü ve işlevini kaybetmekten de öte Türk toplumuna zarar verdiği dile getiriliyor.

Uzun Vadeli ve Etkin Projeler

- Yaşanan problem ve ihtiyaçlara ilişkin diplomatik araçlar ve telkinler yanında, çağın ruhuna uygun ve daha etkin mekanizmaların (sosyal medyanın, görsel ve çağdaş sanatların etkin kullanımı, algı yönetimi taktikleri, yumuşak güç stratejileri vb.) devreye sokulması talebi dile getiriliyor.

- Avusturya'da yürütülen asimilasyonist politikalar, islamofobi ve Türk düşmanlığına karşın Türkiye tarafından etkin bir strateji ve söylem üretilemediği, bunun yerine popülist söylemlerle yetinildiği düşünülüyor.
- Diaspora politikalarının çok yüzeysel kaldığı ve sorunlara çözüm üretecek uzun vadeli ve yerel projeler yerine günü birlik ve tümel bir siyaset güdüldüğünden söz ediliyor. (Ülke/Avusturya özelindeki gerçekler hesaba katılmıyor.)
- Diğer Avrupa ülkelerine kıyasla Avusturya'daki Türk toplumunda insan kaynağının yetersizliği, eğitim sorunları ve temsiliyet problemlerine ilişkin büyük eksikliklerin olduğu dillendirilip, uzun soluklu projeler yoluyla destek beklendiği ifade ediliyor.

Farklı Kesimlerin Temsiliyeti

- Türkiye'nin göçmenlere yönelik politikalarında farklı toplumsal kesimleri (özellikle alevi, Kürt ve solcu kesim) kucaklamakta yetersiz kaldığı, muhafazakâr sağ eğilimli kesimlere öncelik tanındığı iddia ediliyor. (YVDK üyelerinin seçimi, görüşülen/danışılan gruplar, Avusturya seyahatlerinde ziyaret edilen organizasyonların seçimi vb.)

EK C: TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU

TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU

ENSTİTÜ

Fen Bilimleri Enstitüsü ☐

Sosyal Bilimler Enstitüsü ☐

YAZARIN

Soyadı: Sağlam

Adı: Esra

Bölümü: Sosyal Politika

TEZİN ADI (İngilizce):

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐

1. Tezimin tamamından kaynak gösterilmek şartıyla fotokopi alınabilir. ☐

2. Tezimin içindekiler sayfası, özet, indeks sayfalarından ve/veya bir bölümünden kaynak gösterilmek şartıyla fotokopi alınabilir. ☐

3. Tezimden bir (1) yıl süreyle fotokopi alınamaz. ☐

TEZİN KÜTÜPHANEYE TESLİM TARİHİ:

EK D: ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİ

Soyadı, Adı: Sağlam, Esra

Uyruğu: TC

Doğum Tarihi: 4 Mart 1983

Doğum Yeri: Sindelfigen (Almanya)

E-mail: esrasaglam1@yandex.com

EĞİTİM

Derece	*Kurum*	*Mezuniyet Yılı*
Yüksek Lisans	Viyana Üniversitesi-Siyaset Bilimi	2007
Lisans	Viyana Üniversitesi- Siyaset Bilimi	2005

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	*Yer*	*Görev*
2014- Şuan	TÜBİTAK	Bilimsel Programlar Uzman Yrd.
2007-2008	Viyana IHBZ Eğitim Merkezi	Eğitim Danışmanlığı

YABANCI DİLLER

İngilizce (Çok iyi), Almanca (Çok iyi).

YAYINLAR

Sağlam, E. (2017). Avusturya'daki Türk göçmenlerin entegrasyon algıları. *Göç Araştırmaları Dergisi,* 3(1), 140-169.

Sağlam, E. (2014). Eppur si muove! Kilise ve bilimsel düşünce karşıtlığı. *Hece,* Haziran-2014, 177-181.

Sağlam, E. (2007). Europaeische Aussen- und Sicherheitspolitik am Beispiel vom Bosnien Krieg. Yüksek Lisans Tezi, Universitaet Wien.